త్రిపురారహస్య
జ్ఞానఖండసారము

(బాలప్రియ వ్యాఖ్యాన సహితము)

త్రిపురారహస్య
జ్ఞానఖండసారము

(బాలప్రియ వ్యాఖ్యాన సహితము)

రచన

శ్రీపోలూరి హనుమజ్జానకీరామశర్మ

శ్రీరమణాశ్రమము

తిరువణ్ణామలై - 606 603

2017

TRIPURA RAHASYA JNANAKHANDA SARAMU (Telugu) - by
Poluri Hanumajjanakirama Sharma

© Sri Ramanasramam, Tiruvannamalai

First Edition	:	*1983*	*- Copies: 1000,*
Reprint	:	*1992, 2001*	*- Copies: 1000,*
Reprint	:	*2003*	*- Copies: 1000*
Reprint	:	*2006*	*- Copies: 2000*
Reprint	:	*2010*	*- Copies: 2000*
Reprint	:	*2012*	*- Copies: 2000*
Revised Edition	:	*2015*	*- Copies: 2000*
2nd Revised Edition	:	2017	- Copies: 2000

CC No: 3022

ISBN: 978-81-88225-79-8

Price: ₹: 100

Published by:
V.S. Ramanan
President
Sri Ramanasramam
Tiruvannamalai 606 603
Tamil Nadu, INDIA
email : ashram@gururamana.org
website : www.sriramanamaharshi.org

Typeset at:
ARUNA RAMANA
Bhimavaram, Cell: 094926 11559, 087123 97102/3

Printed at:
Sai Print House Chennai - 93. email : saiprints@gmail.com

ఓం నమో భగవతే శ్రీరమణాయ

శ్రీరమణ స్మరణము

అరుణాద్రి దరీవాసం కరుణామయవిగ్రహం ।
తరుణాదిత్య సంకాశం రమణం గురుమాశ్రయే ॥

1. అరుణాచలేశవాసా దరుణాచలనామ భారతే వ్యాప్తం ।
రమణమహర్షి నివాసా దధునా ఖండాంతరేషు చ వ్యాప్తం ॥

2. అరుణాచలేశచరణాంబుజద్వయస్మరణాధిరూఢకవివారణో మునిః ।
శరణాగతార్తిహరణేఽపి దక్షిణో రమణశ్చకాస్తి కరుణారసోజ్జ్వలః ॥

3. చేతః శ్రీరమణం చిరంతనగిరాం గుంభై రగమ్యం విభుం
శిష్యైరాశ్రమవాసిభి ర్మునిగణై రాసేవ్యమానం సదా ।
ఆనందామృతసింధువీచినిచయై రాందోళితం సంతతం
సంచిం త్యారుణశైలవాసరసికం భక్త్యా కృతార్థీ భవ ॥

4. ధ్యాయే త్వద్మాసనస్థం ప్రముదితవదనం దక్షిణామూర్తిరూపం
కౌపీనాలంకృతాంగం హృది కిమపి మహ స్సంతతం చింతయం తం ।
భాసా స్వేనైవ భాంతం గురుకరుణదృశం సాధుసంసేవితాంఘ్రిం
సర్వశ్రేయోవదాన్యం రమణమునివరం శోణశైలేశరూపం ॥

5. ప్రాత స్మరా మ్యరుణశైలనితంబదీప్య
త్పుణ్యాశ్రమే రుచిరమంచవరే శయానం ।
ప్రావారకావృతతనుంముకుళీకృతాక్ష
మంతర్ముఖం రమణ మాత్మసమాధిలీనం ॥

6. అరుణగిరి ముపేతం సచ్చిదానందమూర్తిం
రమణ ఇతి పృథివ్యాం విశ్రుతం జ్ఞానసూర్యం ।
గహనహృదయవిద్యాం లీలయా బోధయంతం
సతత మహ మమేయం సద్గురుం సంస్మరామి ॥

7. శరణాగతభరణాదర మరుణాచలవాసం
తరుణారుణకిరణావలిజయపండితభాసం ।
భవసాగరతరణావహచరణాంబుజపోతం
ప్రణమా మ్యహ మసకృ ద్భువి రమణాహ్వాయ మేతం ॥

8. వందే శ్రీరమణం పవిత్రహృదయం షడ్వర్గవిధ్వంసినం
వేద్యం యోగవిశారదైః ప్రతిదినం వంద్యం సదా మానవైః ॥
తుర్యాతీతపదాస్థితం సకరుణం దీప్తాగ్ని శైలస్థితం
మజ్జన్మాంతరపుణ్యపాకవశతః ప్రాప్తం ప్రభుం సద్గురుం ॥

9. శోణాద్రీశ్వరసంచరాయ యమినే మాయాగృహీతాత్మనే
స్వాత్మస్థాయ కృపారసార్ద్రమనసే శాంతాయ సన్న్యాసినే ।
మగ్నానాం భవసాగరే భువి నృణా మానంద ముత్సర్జతే
తస్మై శ్రీరమణాయ బోధగురువే తన్మ స్త్రిసంధ్యం నమః ॥

10. అంతర్యశ్చ బహి ర్విధూతతిమిరం జ్యోతిర్మయం శాశ్వతం
స్థానం ప్రాప్య విరాజతే వినమతా మజ్ఞాన మున్మూలయన్ ।
పశ్య న్విశ్వ మ పీద ముల్లసతి యో విశ్వస్య పారే పరః
తస్మై శ్రీరమణాయ లోకగురువే శోకస్య హంత్రే నమః ॥

ఓం తత్ సత్

సర్వం శ్రీరమణార్పణమస్తు

ఓం

శ్రీసద్గురు శ్శరణమ్

త్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండ సారముపై

"బ్రహ్మవిద్యాలంకార"

బ్రహ్మశ్రీ ముదిగొండ వేంకటరామశాస్త్రిగారి అభిప్రాయము

"శ్రీత్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండసారము" అనే గ్రంథం నెల్లూరులోని 'శ్రీరమణ సత్సంగ సంస్థ'వారి కోరికను అనుసరించి, నెల్లూరులోని 'శ్రీమదన మోహన మాళవీయ సాహిత్యమండలి అధ్యక్షులు' అయిన బ్రహ్మశ్రీ పోలూరి హనుమజ్జానకీరామ శర్మగారిచే రచింపబడి చక్కగా ముద్రింపబడింది.

'ఈ గ్రంథముపై నా అభిప్రాయమును తెలుపమ'ని శ్రీరమణ సత్సంగ సంస్థవారు మరియు గ్రంథకర్త అయిన శర్మగారు కోరుటచే, శ్రీసద్గురు అనుగ్రహముతో యథామతి నా భావములను ఇందులో తెలుపుతున్నాను.

శ్రీపరశురామ – దత్తాత్రేయ సంవాదాత్మకంగా ప్రారంభించబడి, హారితాయనునిచే 22 అధ్యాయములతో రచింపబడిన శాక్తాద్వైత మహా ప్రబంధమగు ఈ త్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండమునకు సంస్కృతం, తెలుగులలో అనేకమంది మహానుభావులు వ్యాఖ్యానములు చేసి ఉన్నారు. అందులో:–

1) శ్రీనివాసబుధ విరచిత '**తాత్పర్యదీపికాఖ్య సంస్కృతవ్యాఖ్య**' కాశీలో 1927, 28, 33వ సంవత్సరములలో ముద్రితమైనది.

2) శ్రీమంధా లక్ష్మీనరసింహంగారిచే **'అద్వైత సుధాసారము'** అనే ఆంధ్ర వ్యాఖ్యతో అమలాపురంలో 1923వ సంవత్సరములో ముద్రితమైనది.

3) శ్రీఅంకరాజు సరోజినీదేవిగారిచే శ్రీమూల్పూరి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారి **'త్రిపురారహస్య ప్రవచనము'** ఆంధ్రభాషలో విరచితములై 1969వ సంవత్సరములో కొల్లూరులో ముద్రితములైనవి.

4) శ్రీనారు నాగనార్యులచే ఆంధ్రపద్య ప్రబంధముగా విరచితమై చిత్తూరులో 1970వ సంవత్సరములో ముద్రితమైనది.

ఇలా ఎందరెందరో మహానుభావులు ఈ త్రిపురారహస్య జ్ఞాన ఖండమునకు వ్యాఖ్యలు చేసినా, మన హనుమజ్జానకీరామ శర్మగారు రచించిన '**శ్రీత్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండసారము**' సులలిత సరళంగా తెలుగు భాషలో అత్యంత సులభ వివరణలతో విలసిల్లుచుండుటచే, ఇది ఆంధ్ర పండిత పామరులకు సుమనోహరంగా ఉందనడం అతిశయోక్తి కాదు. మరియు ఈ గ్రంథములో అక్కడక్కడ 'బాలప్రియ' అనే 15 శీర్షికలతో శ్రీశర్మగారు తత్తదధ్యాయ పిండీకృత స్వాభిప్రాయములను వివరించుట కడుంగడు ముదావహముగ ఉన్నది. మరియు మన శర్మగారు ఈ గ్రంథములో తమ ప్రసంగవశములో అనేక వైదిక ధర్మసూక్షములను తెలిపారు. వాటిలో కొన్ని:

1. గురువగు క్షత్రియునకు శిష్యుడగు బ్రాహ్మణుడు నమస్కరించరాదు.
2. 'జీవన్ముక్తుడు సర్వశాస్త్రజ్ఞుడై ఉండాలి' అనే నియమం లేదు.
3. పరమహంస సన్న్యాసములో బ్రాహ్మణునకు మాత్రమే అధికారము.

ఇటువంటి ధర్మసూక్ష్మములను ఎన్నిటినో మన శర్మగారు తెలిపారు.

ఇక ఈ త్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండమును దార్శనిక దృష్టితో పరిశీలిస్తే, ఇందులోని అద్వైతం ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనానుయాయి 'శాక్తాద్వైత దర్శనమే' అగును గానీ, ఉత్తరమీమాంసా దర్శనానుయాయి 'వేదాంతాద్వైతం' కానేరదు. అలా అనుటకు కారణం ఏమనగా:-

శ్లో॥ చితిరూపం స్వ మాత్మానం భజధ్వం చేత్యవర్జితం ।
నాస్తి చేత్యం చితే రన్యత్ దర్పణ ప్రతిబింబవత్ ॥

ఈ విధమగు త్రిపురా రహస్యాంతర్గత హేమలేఖోపాఖ్యానములోని నాలుగవ అధ్యాయం 99 శ్లోకముయొక్క వ్యాఖ్యానములో:-

"అత్రేద మాగమతత్త్వం - చితి రే వాత్మతత్త్వం ... తత్స్వాతంత్ర్య శక్త్యా - మాయాభిధయా ... ద్వైతం దృశ్యం. న బీజాంకురవత్ ... నాపి మృత్పిండపరిణామ

ఘటవత్ ... నాపి రజ్జ్వాం సర్ప ఇవ వివర్తితమ్ ... అతో దర్పణ నైర్మల్యశక్త్యా అవికృతే స్వస్మిన్ ప్రతి బింబావభాసవత్ ... చేత్యావభాసనం ... ఏత ద్విస్తరః ప్రత్యభిజ్ఞాదౌ ద్రష్టవ్యః ॥

ఈ విధంగా 'అత్రేదమాగతత్త్వం' అని ప్రారంభించి ఔపనిషదమగు చిద్వివర్త సిద్ధాంతమును నిరాకరించి, 'ప్రత్యభిజ్ఞా దర్శన సమ్మతమగు చితి స్వాతంత్ర్య విలసన సిద్ధాంతమే దర్పణ ప్రతిబింబ దృష్టాంతముతో త్రిపురా రహస్యాభిప్రేతమ'ని శ్రీనివాస బుధులు ఇక్కడ వివరించుటేగాక దానికి పూర్వం:-

శ్లో॥ చితిరేవ మహాసత్తా సామ్రాజ్ఞీ పరమేశ్వరీ అనే 91వ శ్లోక వ్యాఖ్యలో "కార్యబ్రహ్మేతి యం వేదాంతిన ఆహుః"

అని వేదాంత సిద్ధాంతమును ఈ త్రిపురా రహస్యమునకు ప్రతిపక్ష వాదముగా నిరూపించారు. కనుక ఇది ప్రత్యభిజ్ఞాదర్శనానుయాయి 'శాక్తాద్వైతమే' అగుచున్నది.

అయితే 'ఈ ప్రత్యభిజ్ఞా దర్శనములో వేదాంతదర్శన విమర్శనీయ అంశములు ఏవి?' అంటే దిఙ్మాత్రముగా తెలుపుతాను:-

"చితి స్స్వతంత్రా విశ్వసృష్టి హేతుః" (ప్రత్య - ద - సూ - 1)
"స్వేచ్ఛయా స్వభిత్తౌ చిత్ర మున్మీలయతి" (ప్రత్య - ద - సూ - 2)

ఈ ప్రత్యభిజ్ఞా దర్శనసూత్రములను అనుసరించి స్వేచ్ఛాజగత్తులు రెండూ చిత్యభిన్నములైనా, స్వేచ్ఛ జగత్కారణం అగుట వలన స్వేచ్ఛాజగత్తులకు పరస్పర భేదములు - వృక్షమునకు స్వానన్యపత్ర పుష్పాది భేదములవలె - చితికి స్వగత భేదములే గనుక, అటువంటి చితికి వృక్షాదులకువలె స్వగతభేదకృతానిత్యత్వం తప్పదు. ఇలాగే - 14, 15, 16 ప్రత్యభిజ్ఞా దర్శన సూత్రములను అనుసరించి శాక్తాద్వైతములో కైవల్యముక్తి లభించదు. ఇటువంటి విమర్శనీయాంశములన్నీ అస్మదీయమగు 'వేదాంతసర్వస్వము' లోను, త్రిపురారహస్య రహస్యములోను వివృతములై ఉన్నవి.

అయితే 'ఈ ప్రత్యభిజ్ఞా దర్శనము ముముక్షువులకు అపేక్షితం కాదా?' అంటే, అలా అనరాదు. వేదాంత దర్శనములో సర్వదర్శన సామరస్యము కలదు.

కనుక, శాక్తాద్వైత దర్శనానుయాయుల కర్మాఖండోపాసనా ఖండాధిగమానంతరం ఈ జ్ఞానఖండములో కలిగే చిచ్ఛైత్యవిశిష్టాద్వైత విజ్ఞానకృత తీవ్ర ముముక్షితో వేదాంతదర్శనోక్తమగు చిద్వివర్తవాద జిజ్ఞాస కలుగును. అపుడు:-

"న నిరోధో న చోత్పత్తిః న బద్ధో న చ సాధకః ।
న ముముక్షు ర్న వై ముక్త ఇత్యేషా పరమార్థతా ॥"

అనే (20) అమృతబిందు, (76) ఆత్మ, (79) అవధూత, (80) త్రిపురాతాపిన్యు ఉపనిషచ్చతుష్టయోక్తికి అనువాదాత్మకమగు, (2-32) మాండూక్య గౌడపాద కారికోక్తమైనట్టి అజాతామృతాద్వైత వేదాంత పరమార్థానుభూతితో కైవల్యముక్తి సామ్రాజ్య పట్టభద్రులగుదురు. కనుక ఈ శాక్తాద్వైతము ప్రతిపాదించిన 'శ్రీత్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండము' కూడ ఆ మార్గమును అనుసరించువారికి నిరుక్తరీతిగా మహోపకారకం అగును అనడంలో అణుమాత్రం కూడ సందేహించే పని లేదు.

అలా అగుట వలననే నిరుక్త శాక్తాద్వైత, వేదాంతాద్వైత దర్శనద్వయ సారాభిజ్ఞులగు మన హనుమజ్జానకీరామశర్మగారు చిట్టచివరి బాలప్రియలో:-

'ఈ శక్తి తన స్వాతంత్ర్యముచే సృష్టి చేయుటకు ఉన్ముఖురాలు కాగానే ఇచ్ఛ కలిగెను అని దత్తగురువు చెప్పెను.'

'రెండవ వస్తువు లేకుండా బ్రహ్మం ఒక్కటే మొదట ఉంది అని వేదం కూడ చెపుతున్నది' అని దర్శనద్వయ సామరస్యమును సూచించి:-

"తాను మార్పు చెందక తనయందు జగత్తును భాసింపచేయుచున్న ఆత్మయొక్క శక్తియే దాని స్వాతంత్ర్యము. జగత్తుచేత ఎపుడూ కొంచెం కూడ ప్రభావితం గాకుండుటయే 'ఆత్మ స్వాతంత్ర్యము.' అదే త్రిపుర. త్రిపురయే హ్రీం."

అని ప్రస్తుతమగు శాక్తాద్వైత సిద్ధాంతముతో హ్రీంకారాత్మక శాక్త ప్రణవ మంగళాంతముతో ఈ త్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండ సారాంశమును చక్కగా సంపూర్ణం చేసారు.

కనుక 'ఇటువంటి సద్గ్రంథప్రణయన ప్రోత్సాహకులు, ఇటువంటి సద్గ్రంథ ప్రణేతలు, ఇటువంటి సద్గ్రంథ పాఠకులు శ్రీత్రిపురా దేవి అనుగ్రహం వలన సర్వశ్రేయస్సులను పొందగలరు' అనే నా అభిప్రాయమును ఉత్సాహంగా వెలువరించుచున్నాను.

ఓంకార మందిరావాసి
ప్రస్తుతము
భాగ్యనగర నివాసి
27.10.1982

ఇట్లు
సర్వశ్రేయోభిలాషి
ముదిగొండ వేంకటరామశాస్త్రి
శ్రీదుందుభి, విజయదశమి

శ్రీత్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండసారము

భూమిక

పూర్వం సరస్వతీ నదీ తీరంలో 'సుమంతుడు' అనే బ్రాహ్మణుడు భార్యాసమేతుడై నివసిస్తున్నాడు. అతడు దుర్గాపూజోపాసనా పరాయణుడు. భార్యను పేరుతో పిలువకూడదని నిషేధం ఉండుట వలన, అతడు భార్యను 'అయి' అని పిలుస్తుండేవాడు. వారికి ఒక కుమారుడు కలిగాడు. వాని పేరు 'అలర్కుడు'. ఆ పిల్లవాడు కూడ తల్లిని 'ఐ', 'ఐ' అని పిలుస్తుండేవాడు. ఆ బాలుడి పూర్వకర్మవశమున అయిదేండ్లకే పెద్ద జబ్బు చేసింది. ఆ వ్యాధిచేత ఆ బాలుడు బాధపడుతు తల్లిని, 'ఐ', 'ఐ' అని నిరంతరం స్మరిస్తూ మరణించాడు.

అతడు తరువాత హారితాయన వంశములో జన్మించి, 'సుమేధుడు' అనే పేరుతో విలసిల్లాడు. అతడు భగవంతుడైన పరశురాముని చేరి సేవిస్తూ ఒకనాడు ఇలా అడిగాడు: "భగవానుడా! సంసారతాపంచేత తప్తులై, దీనులై ఉన్న మానవులు మొదలుకొని జీవులకు పరమశ్రేయస్సును కలిగించుటకు శ్రేష్ఠమైన సాధనం ఏమిటి? అది నేను వినదగినది అయితే దయచేసి దానిని నాకు చెప్పండి." అపుడు ఆయన చిరునవ్వుతో "కాలక్రమంలో చెపుతాను" అన్నారు. తరువాత పదహారు సంవత్సరాలు గడిచాయి. పిమ్మట సుమేధుడు పూర్వం తాను అడిగిన విషయమును గుర్తుచేసి, 'దానిని చెప్పమ'ని పరశురాముని ప్రార్థించాడు.

అపుడు ఆయన, తనకు దత్తగురువు చెప్పిన విషయమును స్మరించాడు. 'త్రిపురాదేవియొక్క రహస్యము'ను శివుడు విష్ణువుకు ఉపదేశించాడు. విష్ణువు తన అంశములో జన్మించిన దత్తాత్రేయునకు దానిని బోధించాడు. దత్తగురువు దానిని భార్గవునకు ఉపదేశిస్తూ, 'దీనిని ఇతరులకు బోధింపకుము. హారితాయనుడైన సుమేధుడు భక్తితో నీకు శిష్యుడై నిన్ను సేవించును. అతడు దీనిని నీద్వారా విని గ్రంథముగా రచించును' అని చెప్పాడు. ఈ విషయమును స్మరించి పరశురాముడు సుమేధుని చూసి, 'వత్సా! సర్వము కాలవశమున కలుగుచుండును. రేపు పుష్య నక్షత్రములో ఆ విషయమును బోధించుటకు ఉపక్రమిస్తాను" అని చెప్పాడు.

పిమ్మట వారు సాయంకాలములో సంధ్యాకాల జపమును గావించి, స్వాత్మశక్తిని ధ్యానిస్తూ రాత్రి సుఖంగా నిద్రించారు. మరునాడు ఉదయం సుమేధుడు శుభముహూర్తంలో ఆహ్నిక విధులను నిర్వర్తించి, సుఖాసీనుడై వున్న గురువును చేరి సాష్టాంగ దండప్రణామం చేసి, లేచి అంజలి గావించి వినమ్రుడై నిలిచి ఉన్నాడు. పరశురాముడు ఎదుట ఉన్న హేమపీఠముపై పుష్పములను దోసిటితో ఉంచి, శ్రీబాలాత్రిపురసుందరియొక్క మూడు విధములుగా ఉన్న రూపమును, మంత్రతంత్ర చర్యాక్రమమును, ముద్రాదులు, ఆచారక్రమం మొదలైనవన్నీ సుమేధునకు ఉపదేశించి, “వత్సా! ఇది పరమ బ్రహ్మము. దీనిని ఆలస్యం చేయకుండా సాధింపుము. తరువాత నీకు త్వరలోనే పూర్ణపదమును ఒసంగెదను” అని చెప్పాడు. అంతట హారితాయనుడు ఆయనకు మూడుసార్లు ప్రదక్షిణం గావించి నమస్కరించి సెలవు గైకొని శ్రీశైలమునకు వెళ్ళాడు.

శ్రీశైలంలో సుమేధుడు భ్రమరాంబాదేవియొక్క సన్నిధిలో చక్కని కుటీరాన్ని నిర్మించుకొని, ఫలములే ఆహారముగా స్వీకరిస్తూ ఇంద్రియములను, మనస్సును నియమించి మొదట తొమ్మిది నెలలు తరువాత అయిదు నెలలు ఆ తరువాత మూడు నెలలు భక్తిశ్రద్ధలతో గురువు చెప్పినట్లుగా శ్రీబాలాంబికను ధ్యానిస్తున్నాడు. తరువాత ఒకనాడు రాత్రి స్వప్నంలో అక్షమాలాపుస్తక అభయవరదపాణియై నాలుగు భుజములతో, మూడు నేత్రములతో, చంద్రకళావిలసితమైన ముకుటముతో పది సంవత్సరాల వయస్సు గల కుమారీ రూపంలో, మహాసౌందర్యముతో ‘శ్రీబాలాంబిక’ సాక్షాత్కరించింది. స్వప్నంలోనే హారితాయనుడు ఆమెకు సాష్టాంగ దండ ప్రణామం గావించి లేచి అంజలి ఘటించాడు. తరువాత విచిత్రార్థ పద మనోహరమై ఛందోబద్ధమైన స్తోత్రంతో ఆమెను స్తుతించాడు. ఆనంద పారవశ్యంలో కన్నులు అశ్రువులతో నిండగా ఏమీ మాట్లాడలేక, చూడలేక ఊరక నిలిచి ఉన్నాడు. పరమేశ్వరి, ‘వత్సా!’ అని మధురంగా పిలిచి వాని మూర్ధమునందు హస్తమును ఉంచింది. ఆ కరస్పర్శచేత అతడు బ్రహ్మానందమయుడు అయ్యాడు. అపుడు ఆ మహాదేవి, “వత్సా! నీవు కోరిన సిద్ధి లభించింది. ఇక గురువు వద్దకు వెళ్ళుము. ఆలస్యం చేయకుము” అని పలికి అంతర్ధానమైంది.

సుమేధుడు వెంటనే మేల్కొని 'ఇది ఏమిటి?' అని స్వప్నం గురించి మాటిమాటికి ఆలోచిస్తూ పరమ సుందరమైన ఆ దేవీమూర్తిని, అమృతంవంటి ఆమె మాటలను స్మరిస్తూ సమయం అగుటచే స్నానం చేయుటకు నది వద్దకు వెళ్ళాడు. అక్కడ కూడ ఆ స్వప్న వృత్తాంతమునే తలుచుకుంటూ ఆహ్నిక క్రియలను కూడ మరచి అతడు ఇలా ఆలోచించసాగాడు: "ఇది సత్యమో, అసత్యమో తెలియుట లేదు. గురువు వద్దకు వెళ్ళి దీనిని గురించి ఏమి చెపుతాను? 'స్వప్నం' భ్రాంతిరూపము కావున దీనిని బుద్ధిమంతులు విశ్వసించరు. కానీ, జగదీశ్వరియే సాక్షాత్కరించి చెప్పిన మాటలయందు శ్రద్ధ వహించక ఖలుడనై గురువు వద్దకు ఎలా వెళ్ళకుండా ఉంటాను?

అహో! కాలగతి ఎంత విషమంగా ఉంది? ఎలా అయినా ఆమె స్వప్నంలోగాక జాగ్రద్దశలోనే ప్రత్యక్షం అగువరకు ఇక్కడే తపస్సు చేస్తూ వుంటాను. ఈ విషయంలో ఆ దేవి నన్ను క్షమించును గాక!" ఇలా అతడు నిశ్చయించుకోగానే, "వత్సా! ఆ వచనమునందు అవిశ్వాసమును విడువుము. ఆ మాట అసత్యం కాదు, నిజమే" అని మధురంగా అశరీరవాణి వినిపించింది. అతడు ఆశ్చర్యంతో అన్నివైపుల చూసాడు. ఎవ్వరూ అతనికి కనిపించలేదు. ఆ మాటలు ఆకాశం నుండి వినిపించాయని గ్రహించాడు. అతడు భక్తితో దేవిని ఉద్దేశించి సాష్టాంగముగా ప్రణమిల్లి లేచి ప్రసన్నచిత్తుడై గురువు వద్దకు బయలుదేరాడు.

సుమేధుడు మలయ పర్వతమునకు వెళ్ళి పరశురాముని సందర్శించి, పాదాభివందనం గావించి జరిగిన వృత్తాంతమును వివరించాడు. ఆయన మిక్కిలి సంతోషించి, "వత్సా! ఆ త్రిపురాదేవి నీపట్ల ప్రసన్నురాలై స్వప్నములో దర్శనం ఒసంగింది. నీవు ధన్యుడవు. అక్కడ జరిగిన వృత్తాంతమంతా నేను యోగదృష్టితో చూసాను. ఇంక నీవు జ్ఞానసంపన్నుడవు కాగలవు" అని చెప్పి, ఒక శుభ సమయంలో సాంగోపాంగముగా సుమేధునకు శ్రీవిద్యను ఉపదేశించి దీక్షను ఒసంగాడు. తరువాత శివప్రోక్తమైనది, భగవంతుడైన దత్తాత్రేయుని వలన తాను విన్నది; తంత్రసారం, ఇతిహాసములలో శ్రేష్ఠమైనదీ అగు 'త్రిపురా రహస్యము'ను ఉపదేశించాడు. తరువాత సుమేధునితో ఆయన ఇలా చెప్పాడు: "వత్సా! దీనిని ప్రయత్నపూర్వకంగా, రహస్యంగా ఉంచి రక్షింపుము. గురుదేవుల ఆజ్ఞచే నేను

దీనిని నీకు ఒసంగాను. నాస్తికుల వద్ద, భక్తిహీనుల వద్ద దీనిని గురించి ప్రసంగించకుము. త్రిపురా మహేశ్వరిని ఆరాధించి ఆమె అనుగ్రహాన్ని పొంది, దీనిని గ్రంథముగా రచించి అర్హులైన శిష్యులకు అందించుము. మా గురుదేవుని ఆజ్ఞ ఇలా ఉన్నది. అది అసత్యం కాదు."

అంతట సుమేధుడు భార్గవునకు ప్రణమిల్లి ఆశీస్సులను పొంది ఆయనకు ప్రదక్షిణం గావించి, అక్కడ నుండి బయలుదేరి శ్రీసుందరేశ్వరుని పత్ని అయిన మీనాక్షీదేవి వెలసి ఉన్న హాలాస్యపురమునకు వెళ్ళాడు. అక్కడ అతడు వేగవతీ నదీ సమీపంలో సువర్ణపద్మినీ తీరములో యమనియమాదులను ఆచరిస్తూ, శ్రీత్రిపురామహేశ్వరిని ధ్యానిస్తూ గొప్ప తపస్సును చేయసాగాడు. అలా అయిదు సంవత్సరాలు గడిచాయి. తరువాత ఒకనాడు అతడు ధ్యాననిష్ఠుడై ఉండగా, చిత్తములో మంగళప్రదుడైన ఒక మహాపురుషుడు గోచరించాడు. ఆయన శరీరంనిండా భస్మమును ధరించి కర్పూరంవలె తెల్లగా ప్రకాశిస్తూ జడలు గలవాడై వీణను వాయిస్తున్నాడు.

'ఇది ఏమిటి?' అని ఆశ్చర్యంతో కన్నులు తెరచి ఎదుట సాక్షాత్కరించి వున్న నారద మహర్షిని చూసి, విస్మితుడై లేచి ఆసనమును ఒసంగి ప్రణమిల్లి కృతాంజలియై సంతోషంతో ఇలా అన్నాడు: "దేవర్షీ! నీకు స్వాగతం. నేను ధ్యానస్థితుడనై ఎదుట ఉన్న నిన్ను గమనించలేదు. నా అపరాధమును మన్నించుము. సత్పురుషులతో సమాగమం గొప్ప అభ్యుదయమును కలిగించును. నీవు నాయందు అనుగ్రహమును చూపుట వలన నేను కృతార్థుడనయ్యాను. నీ దర్శనంచేతనే నా కోరికలన్నీ తీరాయి. అయినా ఒక సందేహం తీరకున్నది. 'వెలుపల నిలిచి ఉన్న నీవు మనస్సు లోపల నాకు ఎలా కనిపించావు?' ఇది ఎలా జరిగిందో నాకు దయతో చెప్పుము.

నారద మహర్షి పకపక నవ్వుతు ఇలా అన్నాడు: "నీవు సుమేధుడవు, విద్వాంసుడవు. ఇదేమి ప్రశ్న? **లోపల ఏమిటి? వెలుపల ఏమిటి? దేనికి ఏది వెలుపల ఉంది? దేనికి ఏది లోపల ఉంది? ఇంత చిన్న శరీరమునకు లోపల నన్నెలా చూసావు? అపుడు చూస్తున్న నీవు ఎక్కడ ఉన్నావు? వెలుపల అయినా నీవు నన్నెలా చూసావు? చక్షురింద్రియము దేహంవలె జడము. అది కదలదు.**

అది వెలుపలికి వచ్చి దేనినైనా ఎలా చూడగలదు? నీవు నన్ను లోపల చూస్తే ఏమిటి? వెలుపల చూస్తే ఏమిటి? ఈ ప్రశ్నల వలన నీకేమిటి లాభం? ప్రస్తుత విషయమును వినుము. నేను ఇపుడు బ్రహ్మలోకం నుండి నిన్ను చూచుటకు వచ్చాను. బ్రహ్మసభలో అందరూ వింటుండగా మార్కండేయ మహర్షి బ్రహ్మకు ప్రణమిల్లి ఈ విధంగా ప్రశ్నించాడు:

"భగవానుడా! నీవు సర్వలోకములకు కర్తవు. కావున నీకు తెలియనిది ఏదీ ఉండదు. నేను నీ దయ వలననే ఈశ్వరుని ఆరాధించి, మృత్యువును జయించి చిరంజీవిని అయ్యాను. నేను సకల శాస్త్రములను, ఇతిహాసములను, ఆగమములను, పురాణములను చూసాను. అన్నింటిలో సారమైనది ఏదో నిశ్చయించి చెప్పుము. ఇది నాకు పెద్ద సందేహంగా ఉంది. నేను ఈ విషయమును దేవతలను, ఋషులను, సిద్ధయోగులను ఎంతోమందిని అడిగాను. వారందరూ తమకు ఇష్టమైనదానిని భక్తిశ్రద్ధాపరవశులై చెపుతున్నారు. కానీ, వారు సర్వమును ఎరిగినవారు కాదు. మరి నీవు లోకకర్తవు, సర్వజ్ఞుడవు. కావున సకల విజ్ఞానమునకు సారం ఏదో చెప్పుము."

మార్కండేయుని మాటల వలన బ్రహ్మకు త్రిపురాదేవి స్మృతికి వచ్చింది. వెంటనే ఆయన లేచి ఆ పరాశక్తిని ఉద్దేశించి సాష్టాంగ ప్రణామం చేసి మార్కండేయునితో ఇలా అన్నాడు: "వత్సా! నేను చెప్పే విషయమును శ్రద్ధతో వినుము. ఈ సభాసదులందరూ విందురు గాక! ఎవరికి ఈ విషయంలో శ్రద్ధ కలుగదో, వారు ఈ లోకంలో నిలువజాలరు. సకల జగత్తులకూ కారణం 'త్రిపురా మహేశ్వరి.' సకల జగత్తులకు ఆత్మయై వ్యాపించి ఉన్న ఆ పరాశక్తియొక్క ఆదిమధ్యాంతములను నేనే కాదు విష్ణువు, మహేశ్వరుడు కూడా ఎరుగరు. మేము ముగ్గురం ఆమె పాదపద్మములయందలి రేణువులము. ఆమె సర్వశ్రేష్ఠురాలు. ఆమెయొక్క మూర్తియే సర్వదేవతా మూర్తులలో అగ్రగణ్యము. ఆమెను గురించి బోధించు సిద్ధాంతమే సర్వవిజ్ఞానమునకు సారము.

ఆ త్రిపురాదేవియొక్క రహస్యమును శివుడు విష్ణువుకు ఉపదేశించాడు. విష్ణుదేవుని వలన నేను పొందాను. విష్ణుదేవుడు తన అంశవలన మనుష్య లోకంలో ఉద్భవించిన దత్తాత్రేయునకు ఆ విజ్ఞానమును అందించాడు. అతడు

దానిని భార్గవరామునకు ఉపదేశించాడు. భార్గవుడు గురువుయొక్క ఆజ్ఞచేత 'సుమేధుడు' అనే శిష్యునకు బోధించాడు. సుమేధుడు ఆ విజ్ఞానమును గ్రంథంగా రచింపగోరుతు ఇపుడు హాలాస్య క్షేత్రములో త్రిపురాదేవిని ఆరాధిస్తున్నాడు." ఆయన ఇలా చెప్పగానే నిన్ను చూడాలని కుతూహలంతో బయలుదేరి వచ్చాను. నేను ఇక్కడకు రావడానికి గల కారణమును చెప్పాను. ఇక తరువాత జరిగినదానిని లేదా జరుగవలసి ఉన్నదానిని నీవు చెప్పుము."

నారదుని మాటలను విని సుమేధుడు ఏమీ చెప్పుటకు తోచక సిగ్గుపడి ఇలా అన్నాడు: "మహర్షీ! నీకు నేనేమీ సమాధానం చెప్పలేకున్నాను. ఇక జరుగవలసినది ఏదో నీవే చెప్పుము. 'గ్రంథం రచింపమ'ని నాకు గురువర్యుడు ఆజ్ఞ ఒసంగిన మాట నిజమే. ఆయన చెపుతున్నపుడు 'త్రిపురా రహస్యం' అంతా శ్రద్ధతో విన్నాను. కానీ, మందబుద్ధిని అగుటచేత అంతా మరిచాను. భగవానుడా! నీవు నన్ను కరుణింపుము." ఇలా పలుకుతూ సుమేధుడు ఆ మహర్షికి సాష్టాంగ ప్రణామం గావించాడు. నారద మహర్షి చాలాసేపు ఆలోచించి బ్రహ్మదేవుని స్మరించాడు. బ్రహ్మ వెంటనే అక్కడ ప్రత్యక్షమయ్యాడు. వారిద్దరూ సంతోషంతో లేచి సాష్టాంగ ప్రణామములు గావించి అర్ఘ్యం, ఆసనం ఒసంగి పూజించి వినమ్రులై నిలిచారు. ఆయన నారదునివైపు చూసి, "వత్సా! నన్ను ఎందుకు స్మరించావు? ఏమి కావాలో చెప్పుము" అని అడిగాడు. నారదుడు ఇలా అన్నాడు:

"భగవానుడా! నీవు మార్కండేయునితో చెప్పిన మాటలనుబట్టి 'త్రిపురా రహస్య గ్రంథము'నకు కవి అయిన ఈ సుమేధుని చూచుటకు వచ్చాను. నీ మాట వలన ఇతడు కవి అగును గాక! కానీ, నాకు ఒక సందేహం కలిగింది. ఇతడు ఏ పుణ్యపరిపాకంచేత 'త్రిపురా రహస్యము'నకు ఆచార్యుడై వుపాసకులందరికీ పూజ్యుడు అగుచున్నాడు? ఇది సాధారణమైన పుణ్యం వలన సంభవించింది కాదు. ఇది రహస్యమైనా కూడా దయతో చెప్పుము."

బ్రహ్మదేవుడు ఇలా వివరించాడు: "ఇతడు పూర్వజన్మలో తల్లిని 'ఐ', 'ఐ' అని పిలుస్తుండేవాడు. చనిపోయేటపుడు కూడా ఇతడు ఆ అక్షరమునే వుచ్చరిస్తున్నాడు. బాలాత్రిపురసుందరీ మంత్రమునకు 'ఐం' మొదటి బీజాక్షరం. దానిని ఇతడు బిందురహితంగా 'ఐ' అని ఉచ్చరిస్తున్నాడు. ఆ పుణ్యవిశేషం

చేతనే ఇతనికి అల్పకాలములోనే ఈ జన్మలో ఆ మహాదేవి స్వప్నంలో దర్శనం ఒసంగింది.

వాగ్భవ బీజమును పూర్వజన్మలో ఉచ్చరించిన కారణంచేతనే ఇతడు ఈ జన్మలో, స్వప్నంలో దర్శనం ఒసంగిన ఆ బాలాంబికను విచిత్రములైన పదబంధములతో, మనోహరములైన భావములతో ఛందోబద్ధంగా స్తుతించాడు.

ఇతడు ఆ అక్షరమును ఉచ్చరించునపుడు అయిదేండ్ల బాలుడు. అందువలన 'అది దేవీ మంత్రములో బీజాక్షరం' అనే జ్ఞానం ఇతనికి లేదు. అజ్ఞానంతో అబిందుకముగా ఉచ్చరిస్తున్న కారణంచేత, ఈ జన్మలో మూలమైన ఛందస్సుల పరిజ్ఞానం ఇతనికి కలుగలేదు. అలాగే, ధారణ (జ్ఞాపకశక్తి) లేదు. కావుననే ఇతడు తాను స్వయంగా రచించిన ఈ స్తోత్రమునేగాక, గురువు వలన విన్న త్రిపురా రహస్యమును కూడ విస్మరించాడు. అయినా పూర్వజన్మల పుణ్యఫలంగా ఇపుడు చేస్తున్న తపస్సుచేత ఇతడు త్రిపురా రహస్య గ్రంథమునకు కవి అగునని చెప్పాను.

కావున ఇకనుండి ఇతనికి గురువు వలన విన్నది, తాను స్వయంగా చూసినది మాత్రమేగాక భూత-భవిష్యత్-వర్తమానములలోని సంఘటనలు, వ్యక్తుల ఆకృతులు, ప్రవర్తనలు, స్వభావములు ఏవైనా స్మరించగానే గోచరించగలవు. కావ్యలక్షణములు, శాస్త్రవిశేషములు ఆవశ్యకములైనవన్నీ భాసించగలవు. ఇంతవరకు 'త్రిపురా రహస్యం' గ్రంథముగా రూపొందలేదు. అది ఇతనిచేత గ్రంథంగా నిబద్ధమై 'హారితాయన సంహిత'గా ప్రసిద్ధం కాగలదు. శ్రేష్ఠమైన ఈ ఇతిహాసమును వినువారు, చదివినవారిపట్ల త్రిపురాంబిక ప్రసన్నురాలు అగును. నారదా! ఇది సర్వవిజ్ఞానమునకు సారము. దీనిని పఠించినగానీ ఎవనికైనా విజ్ఞానం సమగ్రం కాదు."

తరువాత బ్రహ్మ సుమేధునితో ఇలా అన్నాడు: "కుమారా! నా మాట వినుము. నీకు సర్వం స్ఫురించును. భార్గవరాముని సేవించి పొందిన మంత్ర దీక్ష వలన, త్రిపురాదేవి స్వప్నంలో నీకు దర్శనం ఒసంగిన సన్నివేశములతో గ్రంథమును ఆరంభించుము. నీవు రచించుట మొదలుపెట్టిన తరువాత

విషయమంతా నీకు క్రమంగా గోచరించును. రోజుకు నాలుగు అధ్యాయముల చొప్పున ముప్పై ఆరు రోజులలో దీనిని పూర్తి చేయుము. ఇది 'మాహాత్మ్య ఖండం, జ్ఞాన ఖండం, చర్యా ఖండం' అని మూడు ఖండములతో పన్నెండు వేల శ్లోకములతో రూపొందును."

ఇలా సుమేధుని ఆదేశించి చతుర్ముఖుడు నారదునితో, "ఈ అద్భుతమైన గ్రంథమునకు ఇతడు మొదటి వక్త, నీవు మొదటి శ్రోతవు" అని చెప్పి వారిద్దరిచే పూజింపబడి అంతర్థానమయ్యాడు. నారదుడు సుమేధునిచే పూజింపబడి వెళ్ళిపోయాడు. వారిద్దరు వెళ్ళగానే, మహాత్ముల సాంగత్యం గడచిపోయిందని సుమేధుడు కొంచెం కలత చెంది, వేగవతీ నదికి వెళ్ళి స్నానసంధ్యాది విధులను నిర్వర్తించాడు. శ్రీమీనాక్షీ సుందరేశ్వరులను, గణపతిని పూజించి గురుదేవుడగు భార్గవరాముని, పరమ గురువులగు దత్తాత్రేయ, మహావిష్ణువు, పరమేశ్వరులను స్మరించి స్వర్ణపద్మినీ తీరములో గ్రంథరచన ఆరంభించాడు. "**ఓం నమః కారణానంద హృద్భుజాకాశగాత్రిణీ**" అని మొదలు పెట్టి, "**సా భవేత్త్రిపురైవహ్రీమ్**" అని అతడు గ్రంథమును ముగించాడు. ఓంకారం శివప్రణవము, హ్రీంకారం శక్తిప్రణవము. శివప్రణవముతో ఆరంభమై, శక్తిప్రణవముతో ముగిసి రెండు ప్రణవముల మధ్యలో నిబద్ధమై ఉన్న ఈ గ్రంథం ప్రణవాత్మకం అయ్యింది.

తరువాత ఒకనాడు నారద మహర్షి సుమేధుని చూచుటకు వచ్చాడు. సుమేధుడు ఆయనకు ఎదురెళ్ళి ప్రణమిల్లి అర్ఘ్యపాద్యాదులతో పూజించి చేతులు జోడించి ఇలా అన్నాడు: "దేవర్షీ! నీ అనుగ్రహంచేత సర్వం చక్కగా తెలుసుకొన్నాను. బ్రహ్మ పలికినట్లు త్రిపురా రహస్యమును పూర్తి చేసాను. నేను నీకు శిష్యుడను. ఇక నేను ఏమి చేయాలో ఆజ్ఞాపించుము. మహాత్ముడవైన నీ కృపచేతనే కదా నాకు ఈ విజ్ఞానం కలిగింది." ఇలా పలుకుతూ సుమేధుడు సాష్టాంగ ప్రణామం చేసాడు. నారదుడు అతనిని లేవదీసి గాఢంగా కౌగిలించుకొని ఇలా అన్నాడు:

"హారితాయనా! నీవు ధన్యుడవయ్యావు. త్రిపురా పాదభక్తి వలన నీకు ఇటువంటి విజ్ఞానసంపత్తి కలిగింది. కావుననే నీవు త్రిపురా రహస్యమును రచింపగలిగావు. ఆ గ్రంథమును వినుటకే నేను నీ దగ్గరకు వచ్చాను. నాకు దానియందు శ్రద్ధ కలదు. కావున నాకు దానిని సమగ్రంగా వినిపించుము."

ఆ మాటలను విని సుమేధుడు త్రిపురాదేవిని స్మరించి కన్నులు ఆనందా-శ్రువులతో నిండగా గద్గద కంఠముతో ఆ మహర్షితో ఇలా అన్నాడు:

"మహర్షీ! నీవు బ్రహ్మపుత్రుడవు, సర్వజ్ఞుడవు. శిష్యునివంటివాడను అయిన నా వలన కూడ నీవు వినగోరుచున్నావంటే, మహాత్ములు చిన్నవారియందు ఎంత వాత్సల్యం కలిగి ఉంటారో తెలుస్తున్నది. మాత్సర్యరహితులై బాలురనుండి కూడ సుభాషితమును వినగోరుచుండుట సజ్జనులకు సహజం. ఇక అమృతముతో సమానమైన త్రిపురా రహస్యమును గురించి చెప్పవలసినది ఏమున్నది? మణి పాత్రలో ఉన్నా, మట్టి పాత్రలో ఉన్నా ద్రాక్షాఫలమునకు మాధుర్యములో భేదం కలుగదు. కావున బ్రహ్మ వాక్కును అనుసరించి, నీ ఆజ్ఞను శిరసావహించి త్రిపురా రహస్యమును మన ఇద్దరి సంవాద రూపంగా చెపుతున్నాను వినుము:

"బహ్మపుత్రుడు భృగువు. ఆయనకు చ్యవనుడు జన్మించాడు. ఆ మహర్షి వలన ఋచీకుడు ఉద్భవించాడు. గాధిరాజు తన పుత్రిక అయిన సత్యవతిని ఋచీకునకు ఒసంగి, 'తనకు పుత్రుడు కలుగునట్లు అనుగ్రహించమ'ని ప్రార్థించాడు. ఆయన తపశ్శక్తిచేత సత్యవతికొరకు బ్రహ్మతేజఃపూర్ణమైన ఒక పాయసమును, ఆమె తల్లి కొరకు క్షాత్రతేజఃపూర్ణమైన మరొక పాయసమును నిర్మించాడు. 'సత్యవతికి ఒసంగిన పాయసం అధిక శక్తివంతమై వుండున'ని ఆమె తల్లి అయిన గాధి రాజపత్ని తలంచి, తన పుత్రికకు తెలియకుండా ఆమె పాయసమును తాను స్వీకరించి తన పాయసమును ఆమెకు ఇచ్చింది.

ఋచీకుడు ఇది తెలుసుకొని 'నీకు కాలాంతకుడైన మహారాజు, మీ అమ్మకు బ్రహ్మర్షి జన్మిస్తారు' అని సత్యవతికి తెలిపాడు. ఆమె ఖిన్నురాలై 'తన కుమారుడు క్షత్రియ స్వభావుడు కాకుండునట్లు చేయుమ'ని భర్తను ప్రార్థించింది. ఆయన ప్రసన్నుడై 'అలా అయితే నీ కుమారుడు శాంతుడే అగును. అయినా వాని పుత్రుడు సర్వ క్షత్రియాంతకుడైన మహారాజు కాక తప్పదు' అని పలికాడు. తరువాత కొంతకాలమునకు సత్యవతికి జమదగ్ని, ఆమె తల్లికి విశ్వామిత్రుడు జన్మించారు. జమదగ్నికి పరశురాముడు కలిగెను. పాయసముల ప్రభావంచేత విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మర్షి కాగా, పరశురాముడు క్షత్రియాంతకుడైన మహారాజు అయ్యాడు.

ఆయన శ్రీరామచంద్రునిచే పరాజితుడై మిక్కిలి నిర్వేదముతో తిరిగి వస్తూ మార్గమధ్యంలో 'సంవర్తుని' చూసి, "సంసారదుఃఖ పీడితుడనైన నాకు దయతో శుభమార్గమును చూపుము" అని ప్రార్థించాడు. ఆయన ఆత్మతత్త్వమును సంగ్రహంగా చెప్పి, "ఇది త్రిపురాదేవియొక్క అనుగ్రహంచేతనే చక్కగా బోధపడును. నీవు అందుకొరకు గురువర్యుడైన దత్తాత్రేయుని ఆశ్రయింపుము" అని ఆదేశించాడు. వెంటనే భార్గవరాముడు దత్తాత్రేయుని శరణుజొచ్చాడు. ఆయన భార్గవునకు త్రిపురా మాహాత్మ్యమును బోధించి మంత్రదీక్షను ఒసంగెను. భార్గవుడు పన్నెండు సంవత్సరాలు త్రిపురాదేవిని ఉపాసించాడు. సిద్ధిని పొందిన తరువాత దత్తగురువు ఆయనకు ఆత్మతత్త్వమును, దేవీచర్యావిధానమును ఉపదేశించాడు.

ఇలా భగవంతుడైన దత్తాత్రేయుడు భార్గవునకు ఉపదేశించిన ప్రకారంగా, సుమేధుడు నారద మహర్షికి 'త్రిపురా రహస్యము'ను చెప్పాడు. తరువాత 'త్రిపురా రహస్యము' గురుశిష్య పరంపరతో లోకంలో ప్రసిద్ధమైంది.

పై వృత్తాంతమును గమనిస్తే 'లోకంలో ఏదీ యాదృచ్ఛికంగా సంభవించదనీ, తగినంత కారణసామగ్రి లేకుండా కార్యం పుట్టద'నీ స్పష్టం అగుచున్నది. ఒకడు సామాన్యుడై ఉండి లక్షలకొద్దీ ధనమును సంపాదించుట, మరొకడు సామ్రాజ్యమును సంపాదించుట, వేరొకడు ఆచంద్రార్కముగా నిలుచునట్టి మహాగ్రంథమును రచించుట మొదలైన సంఘటనలన్నీ తగినంత కారణములు ఉన్నపుడే సంభవించుననీ, యాదృచ్ఛికంగా సంభవించవనీ స్పష్టంగా గ్రహించవలసి ఉంది. ఇపుడు తగినంత సాధన సంపత్తి వారియందు కనిపించకపోతే, వారు పూర్వజన్మలలో అటువంటి సాధనములను సంపాదించి వుంటారని ఊహించాలి. నారదాది మహర్షులు వేల సంవత్సరములు తపస్సులు చేసారు. వారి దృష్టితో చూసినపుడు సుమేధుడు గావించిన తపస్సు అల్పమే. కానీ అతనికి ఈ ఉన్నతి కలుగుటకు ఈ జన్మలో అతడు చేసిన తపస్సు మాత్రమే కారణం కాదు. అనేక జన్మల పుణ్యమునకు ఫలంగా అతడు దేవీ భక్తుడైన సుమంతునకు అలర్కుడుగా జన్మించి, అబిందుకమైన బీజాక్షరమును అజ్ఞానంతో అయినా జపించినట్లుగా ఉచ్చరిస్తున్నాడు.

మనుష్య జన్మకు కారణమైన కర్మయందు పుణ్యముతో పాపం కలిసే వుండును. అందువలన ఒకానొక పాపప్రారబ్ధం ప్రబలమై పుణ్యఫలమును వెనుకకు నెట్టినది. అందువలన అయిదేండ్ల ప్రాయములోనే అలర్కుడు వ్యాధిచే పీడితుడై మరణించాడు. అంతటితో ఆ పాపప్రారబ్ధం క్షీణించి పుణ్యఫలం పైకి వచ్చి, అతడు 'హారితాయనుడు'గా జన్మించి భగవంతుడైన భార్గవునకు శిష్యుడై, పూర్వజన్మలోని కొరత తీరునట్లుగా శ్రీవిద్యను యథావిధిగా ఉపదేశం పొంది దేవీప్రసాదమునకు పాత్రుడు అయ్యాడు.

"యోగి అనేక జన్మలలో సంసిద్ధుడై, ఆ తరువాత పరమ గతిని పొందును" అని గీతలో భగవంతుడు చెప్పిన సూక్తికి సుమేధుని వృత్తాంతం చక్కని దృష్టాంతం. అంతేకాదు. అర్థమైనా, కాకున్నా రామాయణం మొదలైన ఉత్తమ గ్రంథములను విన్నా, చదివినా ఆ గ్రంథములోని అక్షరసంపుటియొక్క ప్రభావంచేతనే మహాప్రభావం కలుగునని గ్రహించవలసి ఉంది. సుందరకాండ పారాయణం మొదలైనవి ఇటువంటివే.

'ఈ జన్మలో కలుగుచున్న ఫలసిద్ధికి ఈ జన్మలో చేసిన సాధనములే కారణం కాదు' అనడానికి పరశురామ, విశ్వామిత్రుల వృత్తాంతములు కూడ దృష్టాంతములే. పరశురాముడు శివుని ఆరాధించి ధనుర్విద్యలో పారంగతుడై, క్షత్రియ నిర్మూలనం గావించి మహారాజై చివరకు మహాయోగి అయ్యాడు. దీనికంతటికి ఋచీక మహర్షి తపశ్శక్తిచే నిర్మించిన పాయసంయొక్క ప్రభావమే ప్రధాన కారణము. పరశురాముడు చేసిన విద్యాభ్యాసం, నిర్వహించిన యజ్ఞ యాగములు, దీక్షతో చేసిన దేవి ఉపాసన, గురుశుశ్రూష మొదలైనవి అన్నీ ఆ పాయస ప్రభావమును అభివ్యక్తం ఒనరించుటకే సాధనములు అయ్యెను. అలాగే, విశ్వామిత్రునకు బ్రహ్మర్షిత్వం కలుగుటకు కూడ పాయస ప్రభావమే ప్రధాన కారణము. ఆయన కావించిన తపస్సంతా ఆ ప్రభావమునకు సిద్ధి కలిగించుటలో అనుషంగికమైన కారణమే అయింది అనుట స్పష్టము. ఆ పాయసంయొక్క ప్రభావమే లేకపోతే కేవలమైన తపస్సుచేత ఆయన బ్రహ్మర్షి అగుట కష్టసాధ్యము. ఇది 'జ్ఞానఖండములో గండశైలాఖ్యానము లోని తంగణుని వృత్తాంతం' వలన కూడ వ్యక్తమగుచున్నది.

మార్కండేయ మహర్షి బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్ళి 'సర్వవిజ్ఞానమునకు సారం ఏది?' అని అనేకులను అడుగుట, వారందరూ తమకు అభిమతములైన సిద్ధాంతములను భిన్నభిన్నంగా చెప్పుట, ఆయనకు ఆ విషయంలో నిశ్చయం కుదరక బ్రహ్మదేవుని ప్రశ్నించుట గమనింపదగింది. బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్ళినా ఆత్మతత్త్వములో అందరికీ నిశ్చితమైన జ్ఞానం ఉండదనుట స్పష్టము. ఈ లోకంలో ఆత్మసాక్షాత్కారమును పొందినవారు ఇక్కడే ముక్తులు అవుతారు. వారు ఏ లోకమునకూ వెళ్ళరు. ఈ లోకంలో ఆత్మజ్ఞానమును పొందకుండా ఉపాసనలు, తపస్సులు చేసినవారు బ్రహ్మలోకమునకు వెళతారు.

'సకల విజ్ఞానమునకు సారమేది?' అని వారిని ప్రశ్నిస్తే, వారంతకు పూర్వం ఏయే ఉపాసనలు శ్రేష్ఠములని నిశ్చయించుకొని సాధించారో, ఆ ఉపాసనా విషయములనే సర్వ శ్రేష్ఠములుగా వర్ణించి చెపుతారు. అందువలన మార్కండేయునకు నిశ్చయం ఏర్పడక బ్రహ్మదేవునే అడిగాడు. 'జ్ఞానఖండము లోని విద్యాగీత'లో కూడ ఇటువంటి సందర్భమే ఉంది.

పై వృత్తాంతమును అనుసరించి హారితాయనుడు ముప్పై ఆరు రోజులలో, రోజుకు నాలుగు అధ్యాయముల చొప్పున మొత్తం నూట నలభై నాలుగు అధ్యాయములు రచించాడనుట స్పష్టము. ఇపుడు లభ్యమగుచున్న గ్రంథములో 'మాహాత్మ్య ఖండము'లో గల 80 అధ్యాయములలో 6687 శ్లోకములు వున్నవి. 'జ్ఞానఖండము'లో గల 22 అధ్యాయములలో 2163 శ్లోకములు ఉన్నవి. 'చర్యాఖండం' కనిపించుట లేదు. దానిలో 42 అధ్యాయములు, 3150 శ్లోకములు ఉండాలి. మాహాత్మ్య ఖండమును సాంఖ్యయోగ శాస్త్రాచార్యులు పండిత శ్రీముకుందలాల శాస్త్రి మహోదయులు సంశోధించారు. సాహిత్యాచార్యులు అయిన పండిత శ్రీనారాయణ శాస్త్రి ఖిస్తే మహాశయులు భూమికతో, అధ్యాయానుక్రమణికతో క్రీ.శ. 1932లో వారణాసి చౌఖాంబా సంస్కృత ప్రకాశనాలయములో, కాశీ సంస్కృత పుస్తకమాలలో పురాణేతిహాస విభాగములో ప్రథమ పుష్పంగా ప్రకటించారు.

శ్రీఖిస్తే మహాశయులు తమ భూమికలో "మొదటి నుండి నలభై అధ్యాయములు వరకు గల చర్యాఖండం ఒకానొక శ్రీవిద్యోపాసకుని గృహంలో

వుందని విన్నాను. కానీ, ఇంతవరకు నేను దానిని చూచుట తటస్థించలేదు" అని చెప్పారు. "పరిశోధకులు ప్రయత్నిస్తే అది లభ్యం కావచ్చును. ఈ మాహాత్మ్య ఖండములోని 'ప్రధాన కథలు' సంక్షిప్తక్రమంలో బ్రహ్మాండ పురాణములోని వుత్తర ఖండమునందలి లలితోపాఖ్యానములోను, లక్ష్మీతహాంత్రములోను చెప్పబడి వున్నవని; 'శ్రీవిద్యావిశేషములు' త్రిపురోపనిషత్తులో నిరూపింపబడినవ"ని చెపుతూ శ్రీఖిస్తే మహాశయులు ఈ గ్రంథంయొక్క ప్రసిద్ధిని గురించి ఇలా చెప్పారు:

"ప్రాచీన గ్రంథాలయములలో ఈ 'త్రిపురా రహస్యం' ఎక్కడైనా పేర్కొనబడి ఉందేమో అని అన్వేషిస్తూ, నేను ఎక్కడా ఇటువంటి ప్రస్తావమును చూడలేదు. బ్రహ్మ సూత్రములలో "**అపి చ స్మర్యతే**" అనే సూత్రమునకు శ్రీశంకర భగవత్పాదులవారు రచించిన భాష్యములో, "సంవర్తుడు మొదలగువారిలో 'నగ్నంగా చరించుట' మొదలైన వర్తనం కనిపించుట వలన, 'ఆశ్రమ కర్మలను అపేక్షింపనివారు కూడ మహాయోగులై ఉండవచ్చున'ని ఇతిహాసములలో స్మరింపబడుచున్నది" అని సంవర్తుని విషయం పేర్కొనబడింది. సంవర్తుడు అలా నగ్నుడుగా కనిపించుట 'త్రిపురా రహస్యము'లోనే ప్రస్తావింపబడి ఉంది. గ్రంథమును పేర్కొనకున్నా, అందులోని కథను ప్రస్తావించుటచే భగవత్పాదులవారు 'త్రిపురా రహస్యము'ను ప్రామాణిక గ్రంథంగా అంగీకరించారని తోచుచున్నది."

మహర్షితుల్యుడైన 'శ్రీనివాస పండితుడు' జ్ఞానఖండమునకు "తాత్పర్య దీపిక" అనే వ్యాఖ్యను కలియుగ సంవత్సరములు 4932 (క్రీ.శ.1831)లో సమగ్రంగా రచించారు. ఆయన దక్షిణ దేశములో మహాపుష్కర గ్రామ నివాసి అయిన వైద్యనాథ దీక్షితుని కుమారుడు. ఈ వ్యాఖ్యానంతో జ్ఞానఖండమును సంశోధించి, కాశికా రాజకీయ పాఠశాల ప్రధానాధ్యక్షులు శ్రీగోపీనాథకవి రాజమహోదయులు విపులమైన ఉపోద్ఘాతముతో 1925లో "ప్రిన్స్ ఆఫ్ వేల్స్ సరస్వతీ భవన్ సీరిస్" అనే పుస్తక మాలను నాలుగు భాగములుగా ప్రకటించారు. శ్రీనివాస పండితుడు తక్కిన రెండు ఖండములకు 'తాత్పర్య దీపిక'ను రచించారో, లేదో తెలియదు.

దేవికి 'త్రిపుర' అనే పేరు ఎలా కలిగిందనే విషయం గ్రంథంలో ఎక్కడా స్పష్టంగా వివరింపబడలేదు. 'విద్యాగీత' సందర్భంలో శ్రీనివాస పండితుడు "త్రిపుర

సుందర రూపమును నిర్వచిస్తూ 'జాగ్రత్, స్వప్నం, సుషుప్తి' అనే మూడు పురములలో విలసిల్లుతూ సర్వజనులకు అభిలషణీయం అగుటచే దేవియొక్క రూపం 'త్రిపుర సుందరం' అగుచున్నది **(త్రిషు పురేషు ధామసు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి రూపేషు సుందరం సర్వస్పృహణీయత్వాత్)**" అని వివరించారు. అనగా ఆ మూడు దశలకు సాక్షిగా మనలో ఉన్న ఆత్మచైతన్యమే 'త్రిపురసుందరి' అని స్పష్టమగుచున్నది.

బాల్యం, యౌవనం మొదలగువానివలె 'జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తులు' కూడి కాలవశమున వ్యవహారంలో ఏర్పడుతున్న దశలు. వీటిని "పురములు"గా చెప్పుట ప్రసిద్ధంగా లేదు. శరీరములను పురములుగా చెప్పుట ప్రసిద్ధంగా ఉంది. భగవంతుడు గీతలో, 'శరీరమును నవద్వారములు గల పురము'గా చెప్పాడు (**నవద్వారేపురే దేహీ నైవ కుర్వన్ న కారయన్**). జనులచే పూరింపబడు ప్రదేశములు 'పురములు' (**జనైః పూర్యన్తే ఇతి పురాణి**). అలాగే సుఖదుఃఖాదుల చేత పూరింపబడుచున్న శరీరములను కూడ 'పురములు' అని చెప్పవచ్చును. కావున 'స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరములు' అనే పురములు ఏ ఆత్మశక్తికి కలవో, ఆ ఆత్మశక్తియే "త్రిపుర" అని చెప్పుట సమంజసం (**త్రీణి పురాణి యస్యాః సా త్రిపురా**). రాజు తన పురములలో ఎన్నింటిలో పర్యటిస్తున్నా, అతని స్వరూప స్వభావాలలో మార్పు ఎలా ఉండదో, అలాగే ఈ మూడు శరీరములలో వ్యాపించి ఉన్న 'ఆత్మశక్తి అయిన త్రిపుర' ఏకరూపంగానే ఉండును.

మరి త్రిపురాశక్తి జీవుల శరీరములలో మాత్రమే వ్యాపించి ఉందా? ఆ దేవి విశ్వాత్మిక కదా! హారితాయనునకు త్రిపురా శబ్దమును ఇలా పరిమితమైన అర్థంలో గ్రహించుట ఇష్టం కాదు. 'బాలాంబిక' స్వప్నంలో దర్శనం ఇచ్చినపుడు ఆయన ఆమెను స్తుతిస్తూ 'త్రిపురా' శబ్దమును ఇలా సంక్షిప్తంగా నిర్వచించాడు: "మూడు మూడు క్రమములచేత ఉల్లాసమును పొందుతున్న వస్తువుయొక్క పూర్వస్థితిగా నీవు ఎందువలన అవుతున్నావో, అందువలన బ్రహ్మాదులకు పరమమైన ఆశ్రయం అవుతూ లోకములో 'త్రిపుర' అని చెప్పబడ్డావు."

శ్లో॥ లోకే త్రిత్రికమోల్లాసివస్తుపూర్వస్థితి ర్యతః ॥
త్రిపురేతి తతః ప్రోక్తా బ్రహ్మాదీనాం పరాశ్రయా ॥
(ప్రథమాధ్యాయము, మాహాత్మ్య ఖండము)

దీనిని ఇలా గ్రహించవచ్చును. "వస్తువు' అనగా ఆత్మ. అది సృష్టికి ఉన్ముఖమైనపుడు మొదట ఏర్పడు స్థితి 'వస్తుపూర్వస్థితి'. ఆత్మయందు దానియొక్క శక్తి అయిన మాయ, దానికన్నా భిన్నంగా ఉన్నట్లు గోచరించుటయే 'ఆత్మయొక్క పూర్వస్థితి' లేక 'ప్రథమస్థితి'. ఆ మాయాశక్తి సృష్ట్యారంభ దశలో మూడు మూడుగా పదార్థములను భాసింపచేసి, వాటియందు వర్తిస్తున్నట్లుగా క్రీడించును. అందువలన ఆ మాయాశక్తి 'వస్తుపూర్వస్థితి', 'త్రిత్రిక్రమోల్లాసిని' అవుతున్నది. త్రిత్రిక్రమోల్లాసిని అగుటచే ఆమె "త్రిపుర" అని చెప్పబడుతున్నది. 'క్రమం' అనగా ప్రసరణం లేక ప్రవేశము. "జగత్తును సృష్టించి ఆత్మ దానియందు తానే ప్రవేశించెను" **(త త్సృష్ట్వా త దేవానుప్రావిశత్)** అని శ్రుతి చెపుతోంది. మూడేసిగా పదార్థములు భాసించుచుండుట వ్యష్టిగా, సమిష్టిగా అనేక విధములుగా వున్నది. వ్యష్టి యందు జీవులలో 'స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరములు' ఎలా ఉన్నవో, అలాగే సమిష్టిలో 'విరాట్టుయొక్క శరీరం, హిరణ్యగర్భ శరీరం, అవ్యాకృత శరీరం' కలవు. తరువాత బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులయొక్క 'సరస్వతీ, లక్ష్మీ, పార్వతులయొక్క శరీరములు' కూడ ఏర్పడుచున్నవి. 'మాహాత్మ్య ఖండము'లో త్రిపురాదేవి వీరిని సృష్టించి విశ్వపరిపాలనకై అధికార పదవులలో నిలుపుట వర్ణింపబడి ఉంది.

కావున సృష్టిని క్రీడామాత్రంగా జరుపుతున్న ఆ పరాశక్తి మొదట మూడేసి, మూడేసి పదార్థములను భాసింపచేసి; అవి 'పురములు'గా వాటియందు విహరిస్తూ ఉల్లాసమును పొందుతూ త్రిత్రిక్రమోల్లాసినియై 'త్రిపుర' అని లోకంలో కీర్తింపబడుచున్నది. దీనిని సంస్కృతంలో ఇలా వివరించవచ్చును: **"వస్తునః ఆత్మనః పూర్వా ప్రథమా స్థితిః వస్తుపూర్వస్థితిః ఆత్మనః సృష్ట్యున్ముఖత్వే తదభిన్నాయాః మాయాయాః అభివ్యక్తిః ప్రథమాస్థితిః సా చ త్రిత్రిక్రమోల్లాసినీ – త్రిభిః త్రిభిః క్రమైః స్థూలసూక్ష్మకారణ శరీరేషు విరాడ్ఢిరణ్యగర్భావ్యాకృతమూర్తిషు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వర వాణీలక్ష్మిపార్వతీ రూపేషు చ క్రమైః క్రమణైః ప్రసరణైః**

ఉల్లసతీతి త్రిత్రిక్రమోల్లాసినీ । త్రిత్రిక్రమోల్లాసినీ చ అసౌ వస్తుపూర్వస్థితిశ్చ త్రిత్రిక్రమోల్లాసి వస్తుపూర్వస్థితిః । యతః త్వం త్రిత్రిక్రమోల్లాసి వస్తుపూర్వస్థితిః అసి తతః బ్రహ్మాదీనాం పరాశ్రయా త్రిపురా ఇతి లోకే ప్రకీర్తితా."

ఆ త్రిపురాదేవికి సంబంధించిన విజ్ఞానమంతా రహస్యమే. గురువులు యోగ్యులైన శిష్యులకు ఏకాంతంలో బోధించునది రహస్యము. "విజ్ఞానం నేటి శాస్త్రపరిజ్ఞానంవలె సర్వజనులకు లభ్యం కావాలిగానీ, రహస్యంగా ఉంచుట ఏమిటి? గురువులు కొందరికి ఆ విజ్ఞానమును బోధించి, మరికొందరిని అజ్ఞానంలో ఉంచుట పక్షపాతం కాదా?" అనే సందేహమునకు సమాధానం, 'విద్యాగ్రహణమునకు శిష్యునియందు అధికారం లేదా అర్హత' ముఖ్యం. అది నేడు కూడ విజ్ఞాన విషయములలో అవలంబింపబడుతూనే ఉంది. ఎన్నో సంవత్సరములు విద్యాభ్యాసం చేసి, ఎన్నో పరీక్షలలో ఉత్తమ శ్రేణిలో ఉత్తీర్ణులైన విద్యార్థులకే ఈనాడు కూడ ఉన్నతశాస్త్రబోధన కక్ష్యలలో (M.Sc., M.S. etc) ప్రవేశం లభిస్తున్నది. సామాన్య విద్యార్థులకు ప్రవేశం లభించదు. ఎందువలన?

ఆ విజ్ఞానమును చక్కగా గ్రహించగలిగిన సామర్థ్యం వారికి ఉండదు. ఎవరైనా చాలా కుతూహలంతో 'మాకు ఆ శాస్త్రబోధన కక్ష్యలలో ప్రవేశమును కలిగించండి' అంటే, 'దానికి తగిన అర్హతను ముందుగా సంపాదించుకోండి' అని చెప్తున్నారు. అలా అర్హతను సంపాదించుకొన్న వారిని ఆ కక్ష్యలలో చేర్చుకొని బోధిస్తూనే ఉన్నారు. ఆ కక్ష్యలలో కూడా కొందరు విద్యార్థులు ప్రత్యేకంగా ఆచార్యులను కలుసుకొని, ఆయా శాస్త్రములలోని విశేషములను తెలుసుకొనుట ప్రసిద్ధమే.

'మరి తక్కిన విద్యార్థులకు ఆ విశేషములను బోధింపనక్కర్లేదా?' వారికి కుతూహలం, గ్రహించే సామర్థ్యం కలిగినపుడు బోధిస్తారు. విద్యార్థియొక్క అర్హతనుబట్టి బోధించుట గురువుకు ముఖ్యలక్షణము. అలాగాక అన్ని విషయములను అందరికి బోధించుట వలన కొందరికి ఆ విశేషములు బోధపడక నిరుత్సాహం, నిర్వేదం కలుగవచ్చును. లేదా తప్పుగా అర్థం చేసుకొంటే – జ్ఞానఖండములోని కువలుని వృత్తాంతములోవలె – భంగపాటు కలుగవచ్చు.

కావుననే పరశురామునకు కూడ సంవర్తుడుగానీ, దత్తాత్రేయుడుగానీ అడిగిన సందేహములకు వెంటనే సమాధానం చెప్పలేదు. పన్నెండు సంవత్సరాలు త్రిపురాదేవిని ఉపాసించిన తరువాత దత్తాత్రేయుడు పరశురామునకు ఆత్మజ్ఞానమును సవిశేషంగా ఉపదేశించాడు. అలాగే పరశురాముడు కూడ సుమేధునకు పదహారు సంవత్సరాలు శుశ్రూష చేసిన తరువాత బాలామంత్రమును ఉపదేశించి, దానియందు సిద్ధిని పొందిన తరువాతనే 'త్రిపురా రహస్యము'ను ఉపదేశించాడు.

ఈ గ్రంథమును భగవాన్ శ్రీరమణ మహర్షులవారు 'సాధకులకు అత్యంత ఉపకారకమైనదానిని'గా ప్రశంసిస్తూ ఇందులోని కథలను, విషయములను తరచుగా ప్రస్తావించేవారు. కుర్తాళంలోని 'శ్రీసిద్ధేశ్వర పీఠము'నకు ప్రథమ పీఠాధిపతులైన జగద్గురువులు శ్రీశ్రీశ్రీవిమలానంద భారతీస్వామివారు కూడా ఈ గ్రంథములోని విషయములను మిక్కిలి ఆదరంతో శిష్యులకు బోధించేవారు. మా వియ్యంకులు, విమలానంద భారతీ పత్రికా సంపాదకులు అయిన శ్రీకారుమంచి కొండలరావుగారు చిరకాలం శ్రీస్వామి వారి వద్ద శుశ్రూష గావించారు. వారు ఈ గ్రంథమును గురించి ప్రస్తావిస్తూ, "త్రిపురా రహస్యం భగవద్గీతకన్నా సాధకులకు మిక్కిలి సులభం, ఉపయోగకరం అని తోస్తున్నది" అన్నారు.

రెండు గ్రంథముల పద్ధతిని పరిశీలిస్తే ఈ మాట నిజమే అనిపించును. అర్జునుడు ఎన్నో ప్రశ్నలను అడుగగా భగవంతుడు ఎన్నో విషయములను వివరించాడు. ఆయన ఉపనిషత్తులు అనే గోవుల నుండి పాలను పితికినట్లుగా, అనేక తత్త్వవిషయములను గ్రహించి అద్భుతంగా బోధించాడు. కానీ, వాటిని విన్న తరువాత అర్జునుడు వాటి గురించి మననం, నిదిధ్యాసనం గావించలేదు. వెంటనే అతడు యుద్ధం చేయవలసి వచ్చింది. తరువాత ధర్మరాజు పట్టాభిషేకం, అశ్వమేధం మొదలైనవి జరిగాయి. ఆ కార్యముల వేగముచేత వాటియందు నిమగ్నుడై శ్రీకృష్ణుడు చెప్పిన విషయాలను ఇంచుమించుగా విస్మరించాడు. అలాగాక ఆ విషయాలను గురించి మననం, నిదిధ్యాసనం గావించుటకు అవకాశం కలిగి ఉంటే, అతనికి అనేక సందేహములు కలిగి మరల శ్రీకృష్ణుని ప్రశ్నించేవాడు.

ఒక్కసారి విన్నంత మాత్రాన తత్త్వం నిస్సందేహంగా బోధపడుట కష్టసాధ్యమని సూచిస్తూ భగవంతుడు, "తత్త్వమును దర్శించిన జ్ఞానులు నీకు జ్ఞానమును ఉపదేశించగలరు" (**ఉపదేక్ష్యంతి తే జ్ఞానం జ్ఞానిన స్తత్త్వదర్శినః**) అని అర్జునునికి చెప్పాడు. అనగా తాను చెప్పిన విషయములను విన్న తరువాత, అర్జునుడు ఆ విషయములను గురించి గాఢంగా చింతన చేసి పెద్దల వలన సందేహములను తీర్చుకొంటూ సునిశ్చితంగా తత్త్వమును తెలుసుకోవాలని (**వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థాః**) ఆయన అభిప్రాయం.

కానీ, అర్జునునకు అది కుదరలేదు. అతడు ఆ విషయాలను మరచిపోయి 'మరల బోధించమ'ని శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించాడు. అపుడు ఆయన మరల తత్త్వమును సంగ్రహంగా బోధించాడు. ఈ సంవాదం 'అనుగీత' అనే పేరుతో ప్రసిద్ధమైనది. ఇది రెండవసారి అర్జునుడు గావించిన శ్రవణము. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకకు వెళ్ళిపోయాడు. అర్జునుడు మనన, నిదిధ్యాసనములను గావించి ఉండవచ్చును. కానీ అతడు ఏ విధంగా చింతనం గావించాడో, ఎటువంటి సందేహాలు కలిగాయో, ఆ సందేహములకు ఏమి సమాధానములను పొందాడో గ్రంథములలో కనిపించుట లేదు.

మరి భార్గవరాముని వృత్తాంతం ఇందుకు భిన్నంగా ఉంది. అర్జునునకు కలిగిన విషాదంకన్నా భార్గవునకు కలిగిన నిర్వేదం మిక్కిలి తీవ్రమైనది. 'తనకు ఇష్టులైన బంధువులు, గురువులు, మిత్రులు యుద్ధంలో నశిస్తారేమో' అనే భావన వలననే అతనికి విషాదం కలిగింది. అది అప్పటికి ఊహ మాత్రమే. పరశు రాముని విషయం అటువంటిది కాదు. ఆయన చిరకాలం తపస్సు చేసి ఆర్జించిన పుణ్యలోకాలన్నీ శ్రీరాముని వలన క్షణకాలంలో దగ్ధములైనవి. అంతేకాదు, 'నన్ను మించిన వీరుడు ఎవ్వడూ ఈ లోకంలో లేడు' అనే గాఢమైన అభిమానం కూడా ఉంది. పిడుగు పడినపుడు కొండవలె అది భగ్నమైంది. అపుడు ఆయనకు కలిగిన నిర్వేదం, దుఃఖం ఇంత అని చెప్పుటకు వీలులేనిది.

'ఆ పరితాపమును తొలగించి శాంతిని కలిగించమ'ని ఆయన సంవర్తుని ప్రార్థించాడు. సంవర్తుడు అతనిని దత్తగురువు వద్దకు పంపాడు. 'చిత్తశాంతికి సాధనమైన జ్ఞానం కావాలంటే త్రిపురాదేవిని ఉపాసించమ'ని దత్తగురువు

చెప్పాడు. అపుడు పన్నెండు సంవత్సరాలు త్రిపురాదేవిని ఉపాసించి, మరల గురువు వద్దకు వచ్చి ఎన్నో విషయాలను ప్రశ్నించాడు. ఆ విషయాలను విని పరశురాముడు వాటి గురించి మననం గావించి, అపుడు కలిగిన సందేహాలను మరల ప్రశ్నించాడు. అర్జుననకువలె ఆయనకు మనన, నిదిధ్యాసములకు ప్రతిబంధకమైన కార్యములు ఏవీ లేవు. ఆయన సకల వ్యవహారములను వదలి గురుశుశ్రూష చేస్తూ, విన్నదానిని వెంటనే మననం చేస్తూ నిశ్చితమైన జ్ఞానమును పొందాడు.

'హేమచూడుడు మొదలైనవారి వృత్తాంతములలో కూడా ఆత్మజ్ఞానమునకై ప్రయత్నిస్తున్నవారికి సాధన దశలో ఎన్ని విధములైన సందేహములు కలుగవచ్చో, వాటిని గురువులు ఎలా తొలగించి నిశ్చితమైన జ్ఞానమును కలిగిస్తారో మిక్కిలి స్పష్టంగా వర్ణింపబడి ఉంది. అందువలన ఈ గ్రంథం విశిష్టమైంది.

ఏమైనా యోగవాసిష్ఠం మొదలైన గ్రంథములకు కలిగినంత ప్రచారం దీనికి కలుగలేదు. సామాన్యులు కేవలం శ్రవణ, మననములకు ఉపయోగించు గ్రంథములను ఆదరించునట్లు; మంత్రం, తంత్రం, ఉపాసనలు మొదలైనవాటిని గురించి చెప్పు గ్రంథములను ఆదరించరు. తాంత్రికపూజ విధానములలో ఆసక్తి గలవారు అరుదుగా ఉంటారు. అటువంటివారు గురుశుశ్రూష వలననే ఆ విషయములను గ్రహిస్తారు.

ఈ కారణంచేతనే ఈ గ్రంథంలో కూడ జ్ఞానఖండమునకు ఉన్న ప్రచారం తక్కిన ఖండములకు లేదు. చర్యాఖండం అదృశ్యమే అయింది, మాహాత్మ్య ఖండం వ్యాఖ్యకు నోచుకోలేదు. జ్ఞానఖండం మాత్రమే వ్యాఖ్యతో రెండుమూడుసార్లు ముద్రించబడింది. హారితాయనుడు మధురలో ఈ గ్రంథమును రచించి ఉండుట వలన, పరశురాముడు మలయ పర్వత నివాసి అగుట వలన ఈ గ్రంథమునకు దక్షిణ భారతదేశంలో ప్రచారం ఉండుట సహజము.

కావుననే తమిళనాడుకు చెందిన 'శ్రీనివాస పండితుడు' దీనికి వ్యాఖ్య రచించారు. తమిళ, మళయాళ, కర్ణాటక భాషలలో దీనికి అనువాదములు వున్నాయేమో తెలియదు. శ్రీరమణ మహర్షులవారు దీనిని ఆదరించుట వలన

'శ్రీరమణానంద సరస్వతీస్వామి'గా ప్రసిద్ధులైన శ్రీమునగాల వేంకటరామయ్య గారు జ్ఞానఖండమునకు చేసిన ఆంగ్ల అనువాదమును శ్రీరమణాశ్రమమువారు 1959లో ప్రచురించారు. తరువాత ఆ పుస్తకం అనేక పర్యాయములు ముద్రించబడింది.

ఇటీవల మరొక ఆంగ్లానువాదం ప్రచురింపబడిందని విన్నాను. దానిని నేను చూడలేదు. శ్రీరమణ మహర్షి భక్తులలో ముఖ్యులు, తత్త్వజ్ఞులు, పండితులు, 'కృష్ణభిక్షు' అనే పేరుతో ప్రసిద్ధులు అయిన కీర్తిశేషులు శ్రీఓరుగంటి వేంకట కృష్ణయ్యగారు, B.A., B.L. జ్ఞానఖండమును ప్రతి శ్లోకానికి అనువాదమును తెలుగు వచనములో రచించారు. శ్రీవేదమాతృ దంపతుల ఆదేశమున విద్యాప్రవీణ, భాషాప్రవీణ శ్రీబొద్దనపల్లి వీరభద్ర శర్మగారు విషయములు సుబోధకంగా, తేటతెల్లముగా ఉండే విధంగా పై అనువాదమును సంస్కరించి, "సత్యవాణీ ప్రతిభ" (సికింద్రాబాద్) అనే పత్రికలో ధారావాహికగా ప్రచురించారు. ఇంకా మరొక అనువాదం తెలుగులో ప్రకటింపబడిందని విన్నాను.

తర్కవేదాంత విద్యాధ్యాపన పారీణులు, పూజ్యపాదులు, కీర్తిశేషులు బ్రహ్మశ్రీ చావలి లక్ష్మీకాంత శాస్త్రిగారివద్ద ప్రస్థానత్రయ భాష్యములను శాంతిపాఠ పురస్సరముగా శ్రవణం చేసాను. వారి అనుగ్రహం వలన కలిగిన కొంచెం విజ్ఞానముతో ఈ రచనకు పూనుకొన్నాను. పెద్దలు ఈ సాహసమును మన్నింతురు గాక!

తత్త్వశాస్త్ర గ్రంథములు కేవలం అనువాదంచేత సుబోధములు కావు. అందువలన నెల్లూరులోని శ్రీరమణ సత్సంగంవారు 'ఈ గ్రంథంయొక్క తాత్పర్యం సులభంగా బోధపడునట్లు తెలుగులో రచింపమ'ని కోరారు. ఇది అనువాదం కాదు. మూలములోని సారమును వివరిస్తూ 'తాత్పర్య దీపిక'లోని విశేషములను ఇందులో అక్కడక్కడ చేర్చాను. అలాగే ఆవశ్యకం అని తోచినపుడు కొత్త దృష్టాంతములను కూడ చేర్చాను.

పూర్వగ్రంథ స్వరూపం తెలియుటకై, మాహాత్మ్య ఖండములోని సారమును సంగ్రహంగా పీఠికలో సమకూర్చాను. విషయం సులభంగా బోధపడుటకై

పునరుక్తులను ఉపేక్షించాను. రచనలో భ్రమ, ప్రమాదములు సహజము. అటువంటివాటిని పెద్దలు తెలిపితే సవరించుకొంటాను. నాకు ఈ అవకాశమును అందించిన నెల్లూరు శ్రీరమణ సత్సంగంవారికి, నిరంతరం ఈ రచనకు నన్ను ప్రోత్సహించిన పూజ్యులు మరియు మిత్రులు అయిన శ్రీబిరదవోలు శ్రీరంగనాథంగారికి, దీనిని ప్రకటిస్తున్న శ్రీరమణాశ్రమము (తిరువణ్ణామలై) వారికి మిక్కిలి కృతజ్ఞుడను.

"బ్రహ్మవిద్యాలంకార, తర్కవేదాంత విశారద మహోపాధ్యాయ, గురుకుల సర్వోపద్రష్ట" మొదలైన బిరుద విరాజితులు బ్రహ్మశ్రీ ముదిగొండ వేంకటరామశాస్త్రిగారిని అడుగగానే శ్రమ అనుకోకుండా దయతో గ్రంథంపై అభిప్రాయమును అందించారు. వారికి మిక్కిలి కృతజ్ఞతతో అనేక ప్రణామములు అర్పించుచున్నాను.

నెల్లూరు
దుందుభి కార్తీకశుద్ధ ద్వితీయ
బుధవారం, 17-11-1982

సుధీవిధేయుడు
పోలూరి హనుమజ్జానకీరామశర్మ

విషయ సూచిక

1. రమణ స్మరణము v
2. బ్రహ్మశ్రీ ముదిగొండ వేంకటరామశాస్త్రిగారి అభిప్రాయం . . . vii
3. భూమిక xii
4. పీఠిక
    1) భార్గవరాముని పూర్వచరిత్ర 1
    2) భార్గవరాముని నిర్వేదము 11
    3) దత్తాత్రేయుని సందర్శనము 21
    4) సృష్టిక్రమమును గురించి భార్గవరాముని సందేహములు . 28
5. శ్రీత్రిపురా మాహాత్మ్యము 35
6. జ్ఞానఖండము
    1) విచారోదయము 48
    2) విచార మాహాత్మ్యము 53
    3) సత్సంగ మాహాత్మ్యము 58
    4) సత్సంగ ఫలము 62
    5) బంధాఖ్యాయిక 69
    6) శ్రద్ధాప్రశంస 82
    7) ఈశ్వర నిరూపణము 86
    8) సంసారాఖ్యాయికా వివరణము 93
    9) హేమచూడుని విశ్రాంతి 99
    10) హేమచూడుని జీవన్ముక్తి 109

11) జగత్స్వభావ నిరూపణము 125
12) గండశైలోకావలోకనము 142
13) మహాసేనుని నిర్వేదము 148
14) భావనాసిద్ధి 156
15) జ్ఞానఖండసారము 176
16) అష్టావక్ర–జనక సంవాదము 185
17) సమాధిస్థితి వివరణము 195
18) మనస్స్వరూప నిరూపణము 214
19) జ్ఞానుల స్థితి – భేదములు 229
20) విద్యాగీత 240
21) రాక్షసోపాఖ్యానము 258
22) శాస్త్రార్థ సంగ్రహము 268

శ్రీరస్తు

త్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండసారము

పీఠిక

పరశురాముని పూర్వచరిత్ర

హైహయ వంశీయుడు 'కార్తవీర్యార్జునుడు' దత్తాత్రేయుని ఆరాధించి అణిమాది అష్టసిద్ధులను పొందాడు. యోగశక్తిచే అతడు కావలసినపుడు వేయి బాహువులను పొందగలిగేవాడు. పరాక్రమంలో అతనిని మించినవారు క్షత్రియులలోగానీ, రాక్షసులలోగానీ అపుడు ఎవరూ లేరు.

అతడు ఒకనాడు వేటకై వనములలో విహరిస్తూ జమదగ్ని మహర్షి ఆశ్రమం వద్దకు వచ్చాడు. మహర్షిని సందర్శించడానికి అతడు ఆశ్రమంలోకి ప్రవేశించాడు. మహారాజుకు జమదగ్ని స్వాగతం పలికి, హోమధేనువుయొక్క మహిమచేత మంత్రిసేనా సమేతంగా ఆశ్చర్యకరమైన ఆతిథ్యం ఒసంగాడు. ఆ గోవుయొక్క మహిమకు అందరూ ఆశ్చర్యపరవశులై, 'ఇటువంటిది ఒకటి ఈ లోకంలో ఉందా?' అని ప్రశంసించారు. సాటిలేని ఐశ్వర్యంతో విరాజిల్లుతున్న ఆ మహారాజుకు ఆ ప్రశంసలు భరింపరానివయ్యాయి. తన సంపదను మించిన సంపదకు సాధనమైన 'గోరత్నం' ఒక సామాన్య బ్రాహ్మణుని వద్ద ఉండుట, తన ప్రాభవమునకు కొరత కలిగినట్లుగా భావించి అతడు వెంటనే 'ఆ గోవును దూడతోసహా రాజధానికి తీసుకొని రండి' అని భటులకు ఆజ్ఞాపించి వెళ్ళిపోయాడు.

అపుడు 'పరశురాముడు' ఆశ్రమంలో లేడు. రాజభటులు హోమ ధేనువును, దూడను బలవంతంగా తీసుకొని వెళ్ళిన కొంతసేపటికి పరశురాముడు తిరిగివచ్చాడు. అతనిని చూడగానే ఆశ్రమవాసులందరూ ఎదురేగి కన్నీళ్ళతో కార్తవీర్యుని దౌర్జన్యం గురించి చెప్పారు. అతడు అమిత కోపంతో వెంటనే కవచమును, అక్షయమైన అమ్ములపొదిని ధరించి; విష్ణు ధనుస్సును, పరశువును తీసుకొని మహిష్మతీ నగరంవైపు పరుగెత్తాడు. అప్పటికి ఇంకా రాజు నగరంలోకి ప్రవేశించలేదు. భార్గవరాముని సింహగర్జనను విని సైన్యం సంభ్రమంతో వెనక్కి

తిరిగి అతనిని చుట్టుముట్టారు. భార్గవుడు ఒక్క పిడికిలియందు వందల బాణములను సంధించి ప్రయోగిస్తూ, సమీపించినవారిని పరశువుకు బలిగావిస్తూ సైన్యమునంతటినీ నిర్మూలించాడు.

గోరత్నముచేతనేగాక పరాక్రమముచేత కూడా అతిశయించుచున్న ఆ బ్రాహ్మణుని చూసి కార్తవీర్యుడు అసూయావిష్టుడై విజృంభించి అయిదు వందల చేతులతో అయిదు వందల ధనుస్సులను ధరించి, మిగిలిన అయిదు వందల చేతులతో బాణములను సంధిస్తూ రథమును రామునివైపు తోలించాడు. భార్గవుడు ఉగ్రుడై ఒక్క వింటియందే అయిదు వందల బాణములను సంధించి వాని ధనుస్సులను ఖండించి, కనురెప్పపాటులోనే రథముపైకి లంఘించి కార్తవీర్యుని వేయి బాహువులను, శీర్షమును ఖండించి సింహగర్జనం చేసాడు. అది చూసి కార్తవీర్యుని పదివేల మంది పుత్రులు భయభ్రాంతులై పారిపోయారు. రాముడు దూడతోసహా హెూమధేనువును తీసుకొని ఆశ్రమానికి తిరిగి వచ్చాడు.

ఆశ్రమవాసులందరూ ఆశ్చర్యంతో, ఆనందంతో చుట్టూ చేరి 'జయ జయ' ఘోషలు చేస్తుండగా, రాముడు తండ్రివద్దకు వెళ్ళి నమస్కరించి యుద్ధ వృత్తాంతమును వర్ణించాడు. ఆ మహర్షి అంతా శాంతంగా విని ఇలా పలికాడు: "వత్సా రామా! సర్వదేవమయుడైన మానవేంద్రుని వధించి మహాపాపం చేసావు. తండ్రీ! మనం బ్రాహ్మణులం కదా! బ్రాహ్మణులు క్షమాగుణంచేత పూజింపబడుతున్నారు. లోకగురువైన 'విధాత' క్షమచేతనే బ్రహ్మ పదవిని పొందాడు. సూర్యునియందు కాంతివలె, మనయందు 'బ్రాహ్మి అయిన లక్ష్మి' క్షమచేతనే వెలుగొందును. విష్ణుదేవుడు క్షమావంతుల విషయంలోనే సంతోషం పొందును. మూర్ధాభిషిక్తుడైన రాజును చంపుట, బ్రహ్మహత్యకన్నా మించిన పాతకము. కావున విష్ణుదేవుని ధ్యానిస్తూ, తీర్థములను సేవిస్తూ ఈ పాపమును పోగొట్టుకొనుము." తండ్రి ఆదేశంతో రాముడు అలాగే ఒక సంవత్సరం తీర్థయాత్రలు చేసి పాపరహితుడై తిరిగి వచ్చాడు.

అనేక దిక్కులకు పారిపోయిన కార్తవీర్యుని కుమారులు మెల్లగా రాజధానికి వచ్చి, తండ్రి వధను తలంచుకొని కోపావేశంతో 'ఎలాగైనా పగ తీర్చుకోవాల'ని నిశ్చయించి అవకాశం కొరకు వేచి ఉన్నారు. ఒకనాడు రాముడు అనుచరులతో

కలిసి ఆశ్రమం నుండి వెళ్ళిపోవుట గమనించి, ఆ రాజపుత్రులు వెంటనే ఆశ్రమంలోకి చొరబడి, అగ్నిహోత్ర గృహంలో పరమాత్మ ధ్యాననిష్ఠుడై వున్న జమదగ్ని శీర్షమును ఖండించి పారిపోయారు. ఆయన భార్య రేణుక గుండెలపై కొట్టుకొంటూ, 'ఓ రామా! రామా! రమ్ము' అని ఎలుగెత్తి ఏడవసాగింది. తల్లి ఆర్తనాదమును విని రాముడు పరుగెత్తి వచ్చి, తండ్రిని చూసి విలపించి క్రోధవేగ విమోహితుడై 'క్షత్రియులను అంతమొందించక తప్పద'ని తలంచి, ఆ కళేబరమును కాపాడుచుండమని సోదరులకు అప్పగించి యుద్ధసన్నద్ధుడై పరశువును తీసుకొని మాహిష్మతివైపు పరుగెత్తాడు.

కోటలో గుమిగూడిన రాజకుమారులు తరువాత కార్యమును గురించి ఆలోచిస్తున్నారు. బ్రహ్మర్షి హత్యను గురించి విని ప్రజలు బాధపడుతున్నారు. నగరం విగతప్రభమై ఉంది. రాముడు ప్రళయకాల రుద్రునివలె నగరంలోకి ప్రవేశించి రాజకుమారుల తలలను ఖండించి కుప్పగా వేయగా, నగరం మధ్యలో అది ఒక కొండవలె అయ్యింది. రక్తం కొండవాగువలె భయంకరంగా ప్రవహించింది. అంతటితో శాంతించని ఆ భార్గవుడు, తన అనుచరులను అన్ని దిక్కులకు పంపి 'వీరులైన క్షత్రియులందరూ శమంత పంచకమునకు రావలసింది'గా ఘోషణం గావించాడు. క్షత్రియులు ఆ ఘోషణమును సహింపలేక 'భార్గవుని ఎలాగైనా నిర్మూలించాల'నే తలంపుతో సన్నద్ధులై గుమికూడి దండెత్తారు. రాముడు వారందరినీ నిశ్శేషంగా వధించాడు.

అలా రాముడు వీరాహ్వానం గావిస్తుండగా, ఇరవై ఒక్కసార్లు క్షత్రియవీరులు సబాలవృద్ధంగా సన్నద్ధులై వచ్చి అతని వైష్ణవ ధనుస్సుకు, పరశువుకు బలయ్యారు. అతడు ఇక ఎక్కడా క్షత్రియ వీరులు లేరని తెలుసుకొని శాంతించి, తండ్రియొక్క తలను శరీరంతో చేర్చి పితృమేధమును గావించాడు. జమదగ్ని తపోమహత్త్వం సప్తర్షి మండలంలో చేరి విరాజిల్లింది.

భూమి అంతా అరాజకం అగుటచే, రాముడు ప్రజాపాలన కొరకు 'సకల ధారుణికి తానే మహారాజు'గా పట్టాభిషిక్తుడై 'అకృత వ్రణుడు' మంత్రిగా పరిపాలిస్తూ నూతన స్మృతిని సైతం రచించాడు. తరువాత తాను చేసిన రాజసంహారం వలన పాపం శమించుటకై, రాముడు అనేక యజ్ఞములను

నిర్వహించి తూర్పుదేశమును 'హోత'కు, దక్షిణ దేశమును 'బ్రహ్మ'కు, పడమటి దిశను 'అధ్వర్యువు'కు, ఉత్తర భాగమును 'ఉద్గాత'కు, మధ్యలో వున్న ఆర్యావర్తమును ఉపద్రష్ట అయిన 'కశ్యపున'కు దక్షిణగా ఇచ్చాడు. తరువాత సరస్వతీ నదిలో అవబృధస్నానం చేసి - మేఘముల ఆవరణం తొలగిన సూర్యునివలె - ప్రకాశించాడు.

భూమిని గ్రహించిన కశ్యపుడు భార్గవుని చూసి, 'ఇంక ఈ భూమి అంతా మాది. నీవు ఇక్కడ ఉండరాదు. ఎక్కడికైనా వెళ్ళుము' అని శాసించగా, రాముడు 'సరే కానీ, తీర్థయాత్రలకై నాకు కొంచెం అవకాశం ఇవ్వండి' అని ప్రార్థించాడు. అందుకు కశ్యపుడు 'అలా అయితే పగలు తీర్థయాత్రలు గావిస్తూ ఇక్కడ పర్యటించినా రాత్రికి నీవు ఇక్కడ ఉండరాదు' అని చెప్పాడు. పరశురాముడు వెంటనే ఆర్యావర్తమును వదలి దక్షిణమునకు వచ్చి, పశ్చిమ సముద్రతీరంలో సముద్రం లోపలికి చొచ్చుకొని ఉన్న 'మహేంద్రగిరి'పై నివాసం ఏర్పరచుకొని తపస్సు చేయుట ప్రారంభించాడు.

యజ్ఞములచేత పాపరాహిత్యమును పొందిన భార్గవుడు చిరకాలం తపస్సు చేసి ఉత్తమ లోకములను సంపాదించాడు. తరువాత కొంతకాలమునకు ఆయన తీర్థయాత్రలకై ఆర్యావర్తములో సంచరిస్తుండగా, 'దశరథుని పుత్రుడైన శ్రీరామచంద్రుడు శివుని విల్లును భగ్నం చేసి జనకుని పుత్రికను పరిగ్రహించాడు' అనే వార్తను విన్నాడు. పరశురాముడు శివుని శిష్యుడు. 'ఒకానొక క్షత్రియ అర్భకుడు పరమేశ్వరుని ధనువును భగ్నం చేసాడు' అని వినగానే, మరల భార్గవునకు క్షత్రియులపై రోషం ఉదయించింది. 'పరమేశ్వరుని ధనుస్సునే భగ్నం చేయడానికి తెగించిన క్షత్రియుడు, ఇక ఏ అకృత్యమునకు సాహసించకుంటాడు? క్షత్రియుల ఈ పొగరుబోతుతనమును సహించరాదు. దీనిని ఇపుడే అణచి వేయాలి?' అనే తలంపుతో ఆయన సన్నద్ధుడై, మిథిల నుండి అయోధ్యకు సైన్యసమేతంగా తిరిగి వెళ్ళుతున్న దశరథునకు ఎదురుగా వచ్చాడు.

వసిష్ఠాది మహర్షులు భార్గవునకు స్వాగతం పలికి అర్ఘ్యపాద్యాదులతో సత్కరించారు. దశరథుడు దీనుడై 'తన కుమారులను రక్షింపుమ'ని ఆయనను ప్రార్థించాడు. కానీ, ఆయన దశరథుని మాటలు లెక్కపెట్టక శ్రీరాముని చూసి

ఇలా పలికాడు: "హైహయులు మా తండ్రిని హత్య చేసారు. ఆ పగ తీరుటకై క్షత్రియులందరినీ ఇరవై ఒక్క పర్యాయములు సంహరించి, శాంతించి మహేంద్రగిరియందు నివసిస్తూ తపశ్శక్తిని సముపార్జించుకొంటున్నాను. ఇపుడు నీవు పరమేశ్వరుని ధనుస్సును భగ్నం చేసావని విని నీ శక్తిని పరీక్షించుటకై వచ్చాను. పూర్వం శివకేశవుల సంగ్రామంలో కేశవునియొక్క హుంకారంచే శివుని విల్లు బెండయ్యింది. అదే నీచేత భగ్నమైంది. విష్ణుదేవుడు తన విల్లును ఋచీకునకు ఇచ్చాడు. ఆయన వలన అది మా తండ్రి అయిన జమదగ్నికి సంక్రమించింది. ఆయన నాకు ఒసంగెను. క్షత్రియ ధర్మమును స్మరించి నీవు ఈ వింటిని ఎక్కుపెట్టగలిగితే నిన్ను వీరునిగా లెక్కపెట్టి నీవు నాతో యుద్ధం చేయుటకు అంగీకరిస్తాను."

తండ్రి, వసిష్ఠాది గురుజనులు సమీపంలోనే ఉండుటచేత శ్రీరాముడు కోపమును, ఆవేశమును చూపకుండా; కంఠస్వరమును పెంచకుండా మెల్లగా "మీ తండ్రిగారియొక్క పగను తీర్చుటకై నీవు కావించిన శత్రుసంహారం గురించి విన్నాను. అందుకు నేను అంగీకరిస్తున్నాను. కానీ, నన్ను అశక్తునిగా భావించి నీవు మాట్లాడుట మాత్రం సహించను. ఇదిగో చూడుము" అని భార్గవుని చేతి నుండి ధనుస్సును, శరమును తీసుకొని ఎక్కుపెట్టి బాణమును సంధించి ఇలా అన్నాడు: "నీవు బ్రాహ్మణుడవు, అందులోను విశ్వామిత్రునకు బంధువువు. కావున నీపై ప్రాణాంతకంగా బాణమును ప్రయోగింపను. కానీ, వైష్ణవమైన ఈ బాణం అమోఘం. దీనిచేత నీ పాదగతిని ఖండించనా? లేదా తపస్సుచే నీవు ఆర్జించిన లోకములను నాశనం చేయమంటావా చెప్పుము?"

శ్రీరాముడు అలవోకగా అతని శరచాపములను తీసుకొని శరసంధానం గావించగానే, భార్గవుడు తన శక్తి అంతా ఉడిగిపోయినట్లు నిశ్చేష్టుడయ్యాడు. విష్ణుధనువును గైకొని విరాజిల్లుతున్న శ్రీరామచంద్రుని చూచుటకు ఇంద్రాది దేవతలు వచ్చి ఉన్నారు. ఆ సన్నివేశమును చూడగానే భార్గవునకు 'విష్ణుదేవుడే ఆ బాలుడుగా అవతరించాడ'ని స్ఫురించి మెల్లగా ఇలా అన్నాడు: "నీవు విష్ణుదేవుడవు. లోకేశ్వరుడవైన నీ వలన నేను పరాజయం పొందుట నాకు అవమానకరం కాదు. కశ్యపునకు ఇచ్చిన మాట ప్రకారం, నేను రాత్రి అయ్యేసరికి

మహేంద్రగిరికి చేరాలి. కావున నా గమనమును నిరోధించకుము. నేను ఆర్జించిన పుణ్యలోకములు చాలా కలవు. వాటిని ఆ బాణమునకు లక్ష్యం చేయుము. ఇక ఆలస్యం వద్దు. ఇదిగో నీ విక్రమమును వీక్షించుటకు దేవతలు వచ్చి ఉన్నారు. బాణమును వదలుము. ఆ పుణ్యలోకములు దగ్ధములు అగుట చూసి నేను కూడా సెలవు తీసుకుంటాను."

రాముని బాణం భార్గవుని పుణ్యలోకములను భస్మం చేసింది. వెంటనే భార్గవుడు 'విష్ణుదేవుడే' అనే భావంతో శ్రీరామునకు ప్రదక్షిణం చేసి బయలుదేరాడు. శ్రీరాముడు ఆయనకు ప్రణమిల్లి సాగనంపాడు. అక్కడ నుండి తిరిగి వస్తూ, భార్గవుడు తన పూర్వచరిత్రను అంతా తలపోస్తూ చాలా నిర్వేదం చెందాడు. ఆ సమయంలో, దైవికంగా అవధూత అయిన 'సంవర్తుడు' ఎదురయ్యాడు. ఆ మహాత్ముని ఆదేశానుసారం, భార్గవుడు దత్తాత్రేయుని ఆశ్రయించి త్రిపురాదేవిని ఉపాసించాడు. దాని ఫలితంగా ఆయనకు 'దేవీ స్వరూపం గురించి, జగత్తు గురించి, తనను గురించి' అనేక సంశయాలు కలిగాయి. వెంటనే ఆయన మరల గురువును ఆశ్రయించి సంశయాలను తెలిపి, తత్త్వమును తెలుసుకొని 'జీవన్ముక్తుడు' అయ్యాడు.

బాలప్రియ

ఇందులో గమనించవలసిన అంశాలు చాలా ఉన్నాయి:

1. "గురువరేణ్యుడైన దత్తాత్రేయుని ఆశ్రయించి సంవర్తుడు 'అవధూత' అయ్యాడు, భార్గవరాముడు 'జీవన్ముక్తుడు' అయ్యాడు. మరి ఆయననే సేవించిన 'కార్తవీర్యుడు' అసూయాపరుడై బ్రాహ్మణుని ధేనువును ఎందుకు హరించాడు?"

గురువు ఒక్కడే అయినా, శిష్యుల అధికారములలోని భేదములను బట్టి విద్యలలో భేదం ఏర్పడుతుంది. కార్తవీర్యుడు విరక్తుడు కాదు, జిజ్ఞాసువు కూడా కాదు. అతడు శక్తిసంపదను పెంపొందించుకొనుటకై దత్తాత్రేయుని ఆశ్రయించి, యోగవిద్యను అభ్యసించి అణిమాది అష్టసిద్ధులను సంపాదించాడు. అంతే కానీ, అతడు తత్త్వం గురించి అడుగలేదు. కావున గురువు బోధించలేదు. కావున

అతడు తత్త్వజ్ఞుడు కాలేదు. అతడు ఐహికమైన ఐశ్వర్యమునే అనుభవిస్తూ సంతోషించసాగాడు. అందువలన 'ఒక బ్రాహ్మణుడు హోమధేనువు వలన తనకన్నా అధికమైన ఐశ్వర్యం గలవాడై ప్రకాశించుట' ఆ మహారాజుకు సహింపరానిదైంది. కావున ఆ ధేనువును హరించుటకు పూనుకొని వినాశం చెందాడు.

2. "కార్తవీర్యుని పుత్రులు జమదగ్నిని సంహరింపగా, భార్గవుడు వారిని వధించుటతో ఆగకుండా క్షత్రియులను ఇరవై ఒక్క పర్యాయములు వధించినపుడు, శమంత పంచకములో అయిదు రక్తపు మడుగులు ఏర్పడ్డాయి."

భార్గవుడు కార్తవీర్యుని పుత్రులను 'మాహిష్మతి'లో సంహరించాడు. అది నర్మదా నదీతీరంలో ఉంది. 'శమంత పంచకం' కురుక్షేత్రంలో వుంది. అనగా క్షత్రియులను సంహరించుటకు పూనుకున్నపుడు, ఆయన పుణ్యక్షేత్రంలోనే రణరంగమును ఏర్పరిచాడు అన్నమాట. 'సంహరింపబడినవారికి ఉత్తమ గతులు కలుగవలెను' అని ఆయన ఇలా ఏర్పరచి ఉంటాడు.

3. "రక్తం గడ్డ కట్టకుండా మడుగులుగా ఏర్పడునా?"

ఆ భూమిలోని ధాతువుల గుణం వలన, చుట్టూవున్న వృక్షమూలికల ప్రభావం వలన అలా సంభవించి ఉండవచ్చు.

4. "తన తండ్రిని ఒక్కరిని కొందరు రాజపుత్రులు సంహరించారని భార్గవుడు లక్షలకొలది క్షత్రియులను వధించుట తగునా?"

శ్రీరాముడు సైతం దానిని ఆక్షేపించకపోగా అంగీకరిస్తున్నానని చెప్పుట గమనింపదగింది. అనగా అది ధర్మమే అన్నమాట. తక్షకుడు పరీక్షిత్తును ఒక్కనిని వధించినపుడు కూడా జనమేజయుడు సర్పయాగం చేసి, అసంఖ్యాకమైన పాములను అగ్నికి ఆహుతి గావించాడు. ఆ సందర్భంలో 'ఉదంకుడు' "**ప్రల్లదుడైన ఒక్క కులపాంసను చేసినదానదత్కులంబెల్లను దూషితంబగుట యేటియపూర్వము ...**" అని జనమేజయునకు బోధించాడు. ఇలాగే సీత విషయంలోను 'తప్పు చేసినవాడు రావణుడు ఒక్కడే' అయినా శ్రీరాముడు రాక్షస కులమునంతా సంహరించక తప్పలేదు.

ఒకడు తప్పు చేస్తున్నపుడు వాడిని అదుపులో పెట్టవలసిన బాధ్యత కులంలో అందరికీ ఉంటుంది. అపరాధి బలవంతుడైతే ధర్మజ్ఞులైనవారు వాడి దోషమును నిరసించి తొలగిపోవాలి. విభీషణుడు అలా తొలగి వచ్చి రక్షింపబడ్డాడు. మరి కార్తవీర్యుడు, అతని పుత్రులు చేసిన అకృత్యములను ఆ కాలంలో శ్రీరామునివలె ఒక్క క్షత్రియుడైనా ఖండించలేదు. వారందరూ 'ఒక బ్రాహ్మణుడు మహారాజులైన క్షత్రియులపై తిరుగబడుటయా? ఇది సహించరాదు' అనే భావంతో, క్షత్రియ ప్రతిష్ఠను కాపాడాలనే ఉద్రేకంతో శమంత పంచకమునకు సన్నద్ధులై వచ్చారు. 'అపరాధిని ఎవరు సమర్థిస్తారో వారు కూడా అపరాధులే' అవుతారు. కావుననే, భార్గవుడు చేసిన క్షత్రియ సంహారమును శ్రీరాముడు ఆమోదించాడు.

5. "భార్గవుడు నైష్ఠిక బ్రహ్మచారి. అయినా ఆయన పట్టాభిషిక్తుడై ప్రజాపాలన చేసి షోడశ మహారాజులలో ఒకడుగా ప్రసిద్ధుడయ్యాడు. అంతేకాదు, ఆయన అనేక యజ్ఞములను నిర్వహించి భూమిని అంతా కశ్యపాది మహర్షులకు యజ్ఞదక్షిణగా సమర్పించాడు. మరి 'బ్రహ్మచారి'కి పట్టాభిషేకమునకుగానీ, యజ్ఞములు చేయుటకుగానీ అధికారం ఉందా?"

ధర్మపత్నీ సమేతునకే పట్టాభిషేకం చేస్తారు. వానికే యజ్ఞం చేయుటకు అధికారం ఉండును. అలా అయితే భార్గవునిచే యజ్ఞం చేయించిన కశ్యపాది మహర్షులకు ధర్మం తెలియదా? 'శ్రౌత, స్మార్త కర్మలలో యజమాని పత్నీ సమేతుడై ఉండాలి' అనుటకు కర్మసమృద్ధిని చెప్పుటయందే తాత్పర్యంగానీ, 'పత్నీరహితునకు మరియు బ్రహ్మచారికి యజ్ఞాధికారం లేద'ని చెప్పుట యందు తాత్పర్యం కాదు. 'ఆపస్తంబశ్రౌత సూత్రము'లో

సూ ॥ యో వా కశ్చి దవిద్యమానాయామ్ ॥

(ప్రథమప్రశ్నే – వింశఖండే – త్రయోదశసూత్రమ్) అనే సూత్రమును వ్యాఖ్యానిస్తూ, 'భట్టరుద్రదత్తుడు' ఇలా నిష్కర్ష గావించాడు: "భార్య లేకున్నా ఒకానొకడు అగ్నులను సంపాదించవచ్చు. అనగా యజ్ఞం ఆచరించవచ్చు. పయస్సు, ఆజ్యం మొదలగువానివలె యజమానికి యజ్ఞకర్మయందు భార్య ఒక అంగం మాత్రమే అగును. ఏవైనా కొన్ని అంగములు లోపించినపుడు, ప్రతినిధి

ద్రవ్యములతో యజ్ఞమును కొనసాగింపవలసే ఉండును. అలాగే భార్య లోపించినపుడు యజ్ఞాధికారం లోపించదు. ధర్మ విగ్రహుడైన శ్రీరామచంద్రుడు సీత లోకాంతరమును చేరిన తరువాత కూడా అనేక అశ్వమేధములను నిర్వహించాడు. అంతేకాదు, శిష్టులలో శ్రేష్ఠులైన భీష్ముడు, కణ్వుడు మొదలైనవారు యజ్ఞములు చేసినట్లు ప్రసిద్ధంగా ఉంది. కావున అపత్నీకునకు యజ్ఞాధికారం లోపించదు.

కావున పరశురాముడు పట్టాభిషిక్తుడు అగుటలో, యజ్ఞములు చేయుటలో ధర్మమును అతిక్రమించడమనేది ఏమీ లేదు.

6. "యజ్ఞములు చేసి, భూమి అంతా దానం చేసి ప్రశాంతుడై తపస్సు చేసుకొంటున్న భార్గవుడు మరల శ్రీరామునిపై ఎందుకు విజృంభించాడు?"

మహారాజు అయ్యి బ్రహ్మచారి అగుటచే ఆయనకు రాజభోగానుభవం కలుగలేదు. అందువలన ఆయన ఈ లోకసుఖములను, రాజ్యమును వదలుకొన్న తరువాత తపస్సు చేసి ఊర్ధ్వలోకములను సంపాదించాడు. అలాగే ఆయనలో క్షత్రియులపై కోపం కూడా – కట్టెలు అయిపోవుటచే నివురు గప్పిన నిప్పువలె – సంహరింపదగిన శత్రువీరులు కనిపించకపోవుటచే నిగూఢంగా వుండనే వుంది. అది – నీటిచే నిప్పువలె – పూర్తిగా నశించలేదు. కావుననే 'శివధనుర్భంగ' వార్త వలన అది వెంటనే ప్రజ్వరిల్లింది.

7. "జీవితంలో అప్పటివరకు తెలియని పరాజయమును ఆయన శ్రీరామునితోటి సంఘర్షణ వలన చవిచూడవలసి వచ్చింది. అందువలననే, ఆయనకు మొదటిసారిగా నిర్వేదం కలిగింది. కశ్యపుడు, 'ఆర్యావర్తములో వుండవద్ద'ని శాసించినపుడు కూడా ఆయన నిర్వేదం చెందలేదు. 'తపస్సుచే ఇంతకన్నా మిక్కిలి దివ్యములైన అనేక లోకములను సంపాదించగలను' అనే ఆత్మవిశ్వాసం అపుడు పుష్కలంగా ఉంది. కానీ, ఇప్పటి పరిస్థితి వేరు. ఎపుడూ లేని నిర్వేదం ఇపుడు ఆయనను పూర్తిగా ఆక్రమించింది."

ఇది రెండు విధములు. మొదటిది, ఏవి మనకు సుఖసాధనములు అగునని ఎంతో తాపత్రయపడి సంపాదిస్తున్నామో, అవి వ్యర్థములని తోచుట. రెండవది,

సుఖసాధనమునకు ప్రతిబంధకమై విజృంభిస్తున్నదానిని జయించలేకపోయాను కదా అనే దైన్యము. దానం చేసిన మరుక్షణంలో ఆయనకు ఈ లోకసామ్రాజ్యం కలవలె చెదిరిపోయింది. తపస్సుచే ఆర్జించిన లోకములు చూస్తుండగానే దగ్ధములయ్యాయి. 'ఇటువంటి లోకములను మరల సంపాదించినా ఎప్పటికైనా అవి నశించక తప్పదు. వీటివలన శాశ్వతమైన సుఖం లేదు' అనే విషయం ఆయనకు అనుభవసిద్ధమైంది.

"కర్మచేత సంపాదించే లోకములు అశాశ్వతములు. అశాశ్వతములైన వాటివలన శాశ్వతమైన సుఖం కలుగదు. ఇలా పరీక్షించి తెలుసుకొని బ్రాహ్మణుడు నిర్వేదం పొందాలి. కర్మచేత మోక్షం కలుగదు" అని శ్రుతి చెప్పినట్లుగా, 'ఏ లోకముల ఐశ్వర్యమును ఎంతగా సంపాదించినా, దాని వలన శాశ్వతమైన సుఖం లేద'ని భార్గవుడు దృఢంగా గ్రహించాడు.

అంతేకాదు, 'పరాక్రమంచే ఈ లోకమును, తపస్సుచే దేవ లోకములను జయింపగలిగిన తాను తనయందే విజృంభిస్తున్న కోపమును జయించలేకపోయాను' అని ఆయన మొదటిసారిగా గ్రహించాడు. దానికి లోబడుటవలననే ఎంతో అనర్థం సంభవించిందని ఆయన గడిచిన జీవితమునంతా విమర్శించి గ్రహించి పరితపించసాగాడు. కార్తవీర్యుని సంహరించినపుడే, "బ్రాహ్మణునకు కోపం తగదని, క్షమయే ప్రశస్తం" అని తండ్రి తనకు బోధించాడు.

కానీ ఆయనయే హతుడైనపుడు, ఆయన చేసిన బోధ క్రోధవేగములో కొట్టుకొనిపోయింది. 'పాపం సంభవిస్తే యజ్ఞములచే పోగొట్టుకోవచ్చు. ఎలాగైనా ఈ క్షత్రియులను నిర్మూలించవలసిందే' అనే తలంపుతో, అపుడు ఆయన క్రోధమునకు తనపై నిరంకుశమైన అధికారమును ఒసంగెను. అందువలన బ్రాహ్మణునకు అయోగ్యమైన ప్రాణిహింసను ఎంతో ఆయన చేసాడు. యజ్ఞములు ఆ పాపమును పోగొట్టగలిగినా క్రోధమును కదిలించలేకపోయాయి. దేవతలు, మానవులు ఎందరో చూస్తుండగా ఆ క్రోధం వలననే ఆయనకు శ్రీరాముని వలన పరాజయం సంభవించింది. అపుడు ఆయనకు 'తనకు నిజమైన శత్రువు తన కోపమే అని, దానిని జయించుట సులభం కాద'ని స్పష్టంగా గోచరించింది.

భార్గవరాముని నిర్వేదము

శ్రీరాముని వలన పరాభవం పొందిన భార్గవరాముడు అత్యంత నిర్వేదం చెంది, మార్గంలో ఇలా చింతిస్తూ వెళ్ళుతున్నాడు: "అహో! నా చిత్త సమ్మోహం గురించి ఏమని చెపుతాను? ప్రబల శత్రువైన క్రోధంచేత 'మోహం' అనే పెద్దగోతిలో కూలి ఇలా అయ్యాను. తపస్సుకు మృత్యువు 'క్రోధమే'. క్రోధంగలవాని నుండి ఆలోచన అనేది దూరంగా తొలగును. క్రోధం గలవాడు పిశాచంవలె ఏ నీచకార్యమును చేయడు? వారిద్దరికీ భేదం కొంచెం కూడా లేదు. మా తండ్రిని ఎవరో సంహరించగా, నేను ఎందరినో సంహరించాను. శత్రువులు పెరుగుతుండగా ప్రభువుకు రాజ్యసౌఖ్యం ఎలా ఉండదో; అలాగే నాకు కూడా ఈ కోపం ఉన్నంతవరకు సుఖం ఉండదు. మనుష్య భక్షకునివలె, నేను చాలా నీచకార్యములను చేసాను. 'అభిమానం' క్రోధమునకు మూలం. ఆ అభిమానం వలననే నేను పెద్ద అజగరం (కొండచిలువ)వంటి క్రోధసర్పంచేత మ్రింగబడ్డాను."

ఇలా చింతన చేస్తూ వెళ్ళుతున్న పరశురాముడు, దారిలో – జ్వలించుచున్న అగ్నిపర్వతంవలె – తేజోరాశిమయుడు అయిన ఒక పురుషుని చూసాడు. అతడు పుల్లపంకజలోచనుడై పుష్పసుందర సర్వాంగుడై వున్నాడు. అతడు మలినమైన అంగములు గలవాడై జుట్టు విరబోసుకొని పిచ్చివానివలె వున్నా మహాపురుషుని వలె, మహర్షివలె భాసిస్తున్నాడు. వర్ణాశ్రమం మొదలైన చిహ్నాలు ఏమీ లేకుండా దిగంబరుడై – మదపుటేనుగువలె – నిలిచి ఉన్న ఆ విప్రుని చూసి పరశురాముడు చాలా సంశయం చెందాడు.

"ఇతడు ఎవరు? మంచి లక్షణాలు, చెడు లక్షణాలు కలిగి విలక్షణమైన ప్రవర్తన గలవాడుగా ఉన్నాడు. ఇతడు మహాపురుషుడా? లేక ప్రమత్తుడా? వేషాంతరం పొంది ఉన్న నటునివలె, ఇతనిని నిశ్చయించి గుర్తించలేక పోతున్నాను. మదించినవాడు అయితే ఇతడు తేజోమయుడుగా ఎలా వుంటాడు? ఇతడు సత్పురుషులను ధర్మంనుండి తప్పించి చెరచువాడా? లేక స్వరూపమును కప్పిపుచ్చుకొని ఉన్న మహాపురుషుడా? వీనిని ఎలా అయినా ప్రయత్నించి పరీక్షించాలి."

ఇలా తలంచి పరశురాముడు నవ్వుతూ వానిని చూసి, "పురుషవరేణ్యా! ఎవరు నీవు? మహాపురుషునివలె కనిపిస్తున్నావు. నీ ఈ స్థితి ఎటువంటిదో చెప్పుము?" అని పలికాడు. ఆ మాటలకు అతడు మాటిమాటికి పెద్దగా నవ్వుతూ, రాళ్ళు రువ్వుతూ పిచ్చివానివలె ప్రవర్తిస్తూ ఏదో మాట్లాడుతూ పారిపోతుండగా, భార్గవుడు అతనివెంట పరుగెత్తి పట్టుకొని, 'ఇతడు ఎవరో తెలియుట లేదు. ఇంకా వీనిని పరీక్షించి నా కోరికను తీర్చుకొంటాను' అని తలంచి, అతనిని అనేక విధముల ఆక్షేపించుట మొదలు పెట్టాడు. ఎంతగా ఆక్షేపించినా, ఎంతగా పరాభవించినా అతని స్థితిలోగానీ, ముఖవర్ణములోగానీ కొంచెమైనా మార్పు రాలేదు. అపుడు పరశురాముడు 'అతడు మహాపురుషుడే' అని నిశ్చయించుకొని, ఆయన పాదములపై వ్రాలి ప్రార్థించాడు.

ఆయన ప్రసన్నుడై భార్గవుని కరుణించి నవ్వుతూ ఇలా అన్నాడు: **"ఎవరు నీవు?' అని ప్రశ్నించావు కదా! వినుము. 'నీవు' అనే పదంయొక్క అర్థం నీకు తెలిస్తే, నీ ప్రశ్న – పిండి అయినదానిని మరల పిండి చేయుటవలె (పిష్టపేషణం) – వ్యర్థం. ఆ పదంయొక్క అర్థం నీకు తెలియకపోతే, నీ మాట అర్థం లేనిదగును. ఈ శరీరమును ఉద్దేశించి 'నీవు' అనే పదమును ప్రయోగించాను అంటే, ఇందులో ఉన్న చైతన్యం నీకు గోచరించలేదన్నమాట. మరి అన్నమయమైన ఈ శరీరం నీకు ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తున్నది కదా! ప్రశ్నించవలసిన సంశయం ఏముంది? కాబట్టి నీ ప్రశ్న పేరుకు మాత్రమే సంబంధించింది. కానీ 'పేరు' శరీరంతోపాటు సహజంగా సిద్ధించుట లేదు. అది అనేక విధములుగా కల్పించబడుచున్నది. జనుల సముదాయములో 'ఒక పేరు' ఒక శరీరమునందే నియమితమై ఉండదు.** కావున నీవు నన్ను చక్కగా ప్రశ్నిస్తే సమాధానం చెపుతాను."

ఆ మాటలకు సమాధానం దొరకకపోవడంతో, పరశురామునకు వాక్కుతోపాటు బుద్ధియొక్క పౌరుషం కూడా స్తంభించింది. అతడు సిగ్గుపడి ఆ యోగీశ్వరునకు ప్రణమిల్లి ఇలా ప్రార్థించాడు: "మహాపురుషా! నీవు చెప్పినదానిని బట్టి ఎలా ప్రశ్నించాలో నాకు తెలియుట లేదు. నేను అకల్మషుడనై, నీకు శిష్యుడనై ఉన్నాను. ఆ ప్రశ్న ఏదో నీవే తెలుసుకొని నాకు బోధింపుము." అపుడు ఆయన మధురములైన మాటలతో తన వృత్తాంతాన్ని చెప్పుట ప్రారంభించాడు: "భార్గవా!

నేను అంగిరసుడను, బృహస్పతికి తమ్ముడను. మూడు లోకములలోను 'సంవర్తుడు' అని ప్రఖ్యాతుడనై ఉన్నాను. నా స్థితిని చెపుతాను, శ్రద్ధతో వినుము. పూర్వం అన్నగారిమీద నాకు విద్వేషం కలిగింది. దానిచేత నాకు నిర్వేదం పుట్టి, గురువు అయిన దత్తాత్రేయునిచే చక్కగా బోధింపబడి ఈ స్థితిని పొందాను. 'ఆత్మయే అఖిలం. ఇదంతా దాని విలాసం' అని తలంచి, శంకారహితుడనై అభయమైన మార్గాన్ని ఆశ్రయించి – దారంచేత కదిలింపబడే బొమ్మవలె – సంచరిస్తున్నాను."

అది విని రాముడు అంజలి ఘటించి, "మహాత్మా! సంసారభయ పీడితుడను, దీనుడను అయిన నన్ను అనుగ్రహించి నిర్భయం, శుభం అయిన మార్గంలో ప్రవేశపెట్టుము" అని ప్రార్థించాడు. దయార్ద్ర హృదయుడైన ఆ ముని మరల ఇలా అన్నాడు: "వత్సా! సర్వార్థ సంగ్రహమైన సారమును చెపుతాను వినుము. దొంగలు ప్రబలంగా ఉన్న మార్గంలో ఒకానొకడు దైవమోహితుడై నిర్భయమైన దారి అనుకొని ముందుకు పోవుచున్నట్లు నీవు నడుస్తున్న మార్గం కూడా మిక్కిలి అనర్థదాయకం, భయంకరం. అజ్ఞానం వలన దొంగలు ఉన్న మార్గంలో ప్రవేశించినవాడు అడుగడుక్కి భయపడుతూ, కష్టపడుతూ 'క్షేమం కలుగును' అనే ఆశతో ముందుకు పోవుట ఎటువంటిదో, సంసార మార్గంలో ప్రవర్తించుట అటువంటిదే. మార్గం తెలిసిన ఒకానొక మహనీయునిచే బోధింపబడి దొంగలు ఉన్న మార్గమును వదలి మంచిమార్గంలో ప్రయాణించువాడు, దుష్టమార్గంలో వెళ్ళుతున్నవారిని చూసి నవ్వుకొనును. అలాగే, గురువు బోధించిన మంచిమార్గంలో ఉన్న నేను, కుత్సితములైన ఇతర మార్గములలో వెళ్ళుచున్నవారిని చూసి నవ్వుకొంటూ, ఆనందంతో సర్వత్రా సంచరిస్తున్నాను. 'సంసారమార్గం' మనం చేరవలసిన గమ్యమునకు విరుద్ధం, విపత్కరం. దానియందు నిరంతరం క్లేశములు పొందుతున్నా జనులు మోహవశులై తెలుసుకోలేకపోతున్నారు.

పరంపరగా కష్టములు వచ్చి పడుతున్నా 'ఎప్పటికైనా సుఖం కలుగును' అనే బుద్ధితో దానినే నమ్మినవారికి, మావంటివారు సేవిస్తున్న ఈ మార్గం దుర్లభం. కావున 'సంసారం సరైన మార్గం కా'దని తెలుసుకొని, దానియందు విరక్తుడవై గురువును ఆశ్రయించాలి. ఆయన చెప్పిన పద్ధతిలో స్వాత్మశక్తి అయిన 'త్రిపురా మహేశ్వరి'ని ఆరాధించి ఆమెయొక్క కృపను పొందుము. ఆమె అనుగ్రహం

వలన 'నాయందు ఉన్న ఆత్మయే సకల పదార్థములలోను సమంగా ఉంది. దాని శక్తియందే ఇతర జగత్తు అంతా ఆభాసమాత్రంగా ఉంది' అని గ్రహించుము. అపుడు సంశయరహితుడవై, నిర్భయుడవై, నిశ్చలుడవై నావలె జగద్గురుత్వమును పొంది యథేచ్ఛగా విహరించుము.

'తనచే గుర్తింపబడుతున్న తన శరీరం, గుర్తిస్తున్న తాను కాను అనీ; తానే సకల పదార్థములలోను ఉన్నానని, అఖిల పదార్థములు తనయందే వున్నవ'ని తెలుసుకొని ఎల్లపుడు జ్ఞానసింహాసనమును అధిష్ఠించినవాడై సర్వత్ర సంచరించువానికి ఈ సంసారంలో కర్తవ్యమే గోచరించదు. సంసారంలో మాటిమాటికీ దోషమును గుర్తిస్తుండుటయే దీనికి మొదటి మెట్టు. దానివలన సంసారమునందు వైరాగ్యం కలుగును. దానివలన సన్మార్గములోకి ప్రవేశించుట సంభవించును. నాచేత సంక్షేపంగా చెప్పబడిన ఈ సారమును ఎల్లపుడూ అభ్యసించు మానవుడు అచిరకాలంలోనే పరమ పదమును చేర్చునట్టి శుభమార్గములో ప్రవేశించగలడు."

ఈ ప్రసంగములోని విషయం అతీంద్రియమై, ఆలోచించుటకు కూడా అలవి గాకుండుటచే, పరశురాముడు కలత చెందిన మనస్సుతో మరల ఇలా ప్రశ్నించాడు: "మహాత్మా! మీరు చెప్పినది సారవంతముగానే తోస్తున్నది. కానీ, అది చాలా గంభీరమగుట వలన మరియు మీరు చాలా సంక్షేపంగా చెప్పుట వలన నాకు చక్కగా తెలియలేదు. కావున సందేహాలు కలుగుతున్నాయి. నన్ను కరుణించి ఆ విషయం నాకు ఎలా చక్కగా తెలియునో, అలా వివరించి బోధింపుము. మీరు సర్వజ్ఞులు. మీకు శరణాగతుడనైన నన్ను రక్షింపుము."

అంత సంవర్తుడు కొంతసేపు అంతర్ముఖుడై, భార్గవునియొక్క భవిష్యత్తును అంతా తెలుసుకొని మధురంగా ఇలా పలికాడు: "రామా! వినుము. ఈ మార్గం ఎవరికైనా సులభంగా గోచరించునది కాదు. ఇది చాలా సూక్ష్మమైన విషయం. అందువలన – కొండపైకి ఎక్కుటవలె – సంసారంనుండి పైకి పోవు మార్గమును గ్రహించుట మలినచిత్తం గలవారికి కష్టసాధ్యము. ఇది తెలుసుకొనుటకు సులభంకానిది అగుటచే చెప్పుటకు కూడా సులభం కాదు. ఇది ఎటువంటి లోకపరిజ్ఞానమునకు అందనిది అగుటచే 'దుర్లభం' అని చెప్పబడుచున్నది. ఇది

త్రిపురాదేవియొక్క సేవ వలన తప్ప వేరొక విధంగా లభించదు. ఆ దేవియొక్క సేవాభాగ్యం కూడా గురువర్యుని కృప వలన తప్ప మరొక విధంగా లభించదు.

'సత్సంగమే' అందుకు హేతువు. సకల శుభములకు సత్సంగమే మూలం. కావున గురునాథుడైన దత్తాత్రేయుని వద్దకు వెళ్ళుము. ఆయనను ఆరాధించి, సంతోషపెట్టి త్వరలోనే నీ వాంఛితమును పొందగలవు. రాత్రియందు చీకటిలో దారి తప్పినవాడు, సూర్యుని వలన తప్ప ఎలా మరల సరైన మార్గమునకు రాలేడో; అలాగే ఎవడైనా గురుసేవ వలన తప్ప సుఖమును పొందలేడు. నేత్రరోగికి అంజనమును ఒసంగే వైద్యునివలె, సంసారరోగికి గురువుతప్ప వేరొక గతి లేదు. సాక్షాత్తుగా సదాశివుడే శిష్యులను అనుగ్రహించుటకై గురువుగా మానవ రూపమును ధరించి ఎల్లపుడూ పర్యటించును.

ధనం, కీర్తి మొదలైనవాటిని సమృద్ధిగా పొందినా; మూడు లోకములలో ఎవడైనా, గురుదేవుని పాదాబ్జములను ఆశ్రయించకుండా శ్రేయస్సును ఎలా పొందగలడు? కావున నీవు ఇక్కడనుండి వెంటనే గురువు వద్దకు వెళ్ళుము. ఆయనను కపటంలేని చిత్తముతో, దృఢమైన భక్తితో ఆరాధించుము. గురువు ప్రసన్నుడైతే మూడు లోకములలోను దుర్లభం ఏముండును? ఆయన ఇపుడు గంధమాదన పర్వతమున సిద్ధయోగులచే సేవించబడుతూ ఆశ్రమంలో ఉన్నాడు. నీకు శుభమగును గాక! నేను బయలుదేరుతున్నాను."

అపుడు పరశురాముడు చూస్తుండగానే ఆయన ఈశాన్యంగా బయలుదేరి ఆకాశమార్గంలో వెళ్ళుతూ - గాలిచే తరుమబడుచున్న మేఘ పటలంవలె - నిమిష మాత్రంలో అగోచరుడయ్యాడు. భార్గవుడు సంవర్తుని మాటల వలన కలిగిన కుతూహలంతో వెంటనే దత్తగురువు వద్దకు బయలుదేరాడు.

బాలప్రియ

1. "అభిమానం క్రోధమునకు మూలం' అని (**అభిమానః క్రోధమూలః**) పరశురాముడు తలంచుట గమనింపదగింది."

'నేను ఇంతవాడను' అని తన శక్తిసామర్థ్యములను గురించి భావించుట "అభిమానం." పరశురాముడు మహావీరుడు. మహాకార్యములను సాధించుటకు

కావలసిన ఉత్సాహశక్తియే "మహావీరత్వము." 'మహావీరుడనైన నా తండ్రియొక్క హోమధేనువును ఒక రాజు హరించుట ఏమిటి?' అనే అభిమానంవలనే ఆయనలో క్రోధం ప్రజ్వరిల్లింది. జమదగ్ని సంహరింపబడినపుడు కూడా ఆ అభిమానం కారణంగానే 'క్రోధం' దావాగ్నివలె విజృంభించి క్షత్రియసంఘాలను దహించింది. తండ్రి క్షమాగుణం గురించి బోధించినా, ఆయన క్షత్రియ సంహారానికి పూనుకొనుటకు కూడ 'మహావీరత్వ అభిమానమే' కారణం. ఏ వీరత్వంతో ఆయన శత్రుసంహారం చేసాడో, ఆ వీరత్వంతోనే యజ్ఞములు చేసి పాపం పోగొట్టుకొన్నాడు. అలాగే ఆర్జించిన భూమినంతా దానం చేసి, అందులో కూడా ఆయన సాటిలేని వీరత్వమును ప్రకటించాడు. తరువాత ఆయన తపస్సుకు పూనుకొని, దివ్యలోకములను అనేకములను ఆర్జించి తపోవీరుడయ్యాడు. ఈ వీరత్వాభిమానం వలననే ఆయనలో మాటిమాటికి క్రోధం విజృంభించసాగింది.

ఈ అభిమానం మొదటిసారిగా శ్రీరామునితోటి సంఘర్షణలో దెబ్బతింది. శ్రీరామునిలో వైష్ణవతేజమును చూసినపుడు, ఆయనకు నిర్వేదంతోపాటు ఆత్మవిమర్శ ఆరంభమైంది. జమదగ్ని కూడా ధనుర్విద్యా విశారదుడే. కానీ, ఆయన కార్తవీర్యునిపై పరాక్రమించలేదు. తపశ్శక్తి సంపన్నుడై కూడా శపించలేదు. అంతేకాదు, తన కుమారుడు మహారాజును సంహరించి విజేతయై తిరిగి వచ్చినపుడు సంతోషించకపోగా, 'అది మహాపాపం అని, ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకొమ్మని' ఆదేశించాడు. "సమ్మానమును విషంగా, అవమానమును అమృతంగా బ్రాహ్మణుడు భావించాలి" అని మనువు చెప్పిన ధర్మమును ఆయన దృఢంగా అవలంబించాడు. తన కుమారుడు కూడా అలాగే ఉండాలని ఆయన బోధించాడు.

కానీ వీరత్వాభిమానం వలన ఆ బోధ పరశురామునకు పట్టలేదు. 'తనవంటి మహావీరుడు పూనుకొని దుష్టశిక్షణం కావించకపోతే, లోకంలో ధర్మం ఎలా నిలుచును?' అనే ఆవేశంతో ఆయన పరాక్రమించాడు. తన తేజంకన్నా చాలారెట్లు అధికమైన విష్ణుతేజమును శ్రీరామునిలో చూసినపుడు, 'లోకరక్షణ భారం తన భుజస్కంధములపైనే లేదని, తాను కూడా తన తండ్రివలె బ్రాహ్మణ ధర్మమును అవలంబించి అవమానమును సహించి ఉంటే, విష్ణుదేవుడు అవతరించి దుష్టులను

శిక్షించి ఉండేవాడు. తాను దురభిమానం వలనే బ్రాహ్మణునకు అనుచితమైన హింసాకృత్యమునకు పాల్పడ్డాను" అని ఆయన గ్రహించాడు.

సరిగ్గా ఆ సమయానికి సంవర్తుడు ఆయనకు కనిపించాడు. అది యాదృచ్ఛికమని అనుకోవచ్చు. కానీ, కర్మసిద్ధాంతమును అనుసరించి ఏదీ నిష్కారణంగా సంభవించదు. కొన్ని సంఘటనలకు మనకు కారణములు తెలియకపోవచ్చు. అంతమాత్రంచేత అవి లేవని తలంచరాదు. సంవర్తుడు వెళ్ళదలచుకొన్నపుడు రెప్పపాటులో ఆకాశమార్గంలో అదృశ్యుడయ్యాడు కదా! పరశురాముడు తనను పట్టుకొనుటకు పరుగెత్తి వచ్చినపుడు ఎందుకు అదృశ్యం కాలేదు? అనగా ఆయన పరశురాముని అనుగ్రహించుటకే వచ్చి, అతని శ్రద్ధను అలా పరీక్షించాడన్నమాట.

2. "ఆయనను భార్గవుడు ఇంతకుముందు ఎపుడూ చూడలేదు. మరి ఆయనకు అతనియందు అనుగ్రహం కలుగుటకు కారణం ఏమిటి?"

'విష్ణుదేవుని ధ్యానిస్తుండమ'ని తండ్రి పరశురామునకు తీర్థయాత్రలు చేయమని చెప్పిన సందర్భంలో బోధించాడు. అలాగే అతడు తీర్థయాత్రలు, యజ్ఞములు, తపస్సులు చేసాడు. అవి పాపపరిహారం కలిగించి కీర్తిని, ప్రాభవమును కలిగించాయి. కానీ అవి అభిమానమును, క్రోధమును కొంచెం కూడా కదిలించలేకపోయాయి. తనను ధ్యానిస్తున్నందుకు ఫలంగా విష్ణుదేవుడు అనుగ్రహించి అతనిని సన్మార్గమునకు మరలింప ప్రారంభించాడు. ఆ దేవుని అనుగ్రహం వలనే, శ్రీరామునితోటి సంఘర్షణలో పరశురామునికి అభిమానం భంగపడి తీవ్రమైన నిర్వేదం కలిగింది. ఆ అనుగ్రహం వలనే సంవర్తుడు కూడా సాక్షాత్కరించాడు.

3. "అప్పటికి పరశురామునియందు వీరత్వాభిమానం భగ్నమైనా 'నేను బుద్ధిశాలిని, వాక్పటుత్వం గలవాడను' అనే అభిమానం ఇంకా మిగిలి వుంది."

సామాన్యులైన పండితులకు, మేధావులకు ఇటువంటి అభిమానం వుంటుంది. మరి మహారాజై పరిపాలించి నూతన స్మృతి గ్రంథమును సైతం నిర్మించిన భార్గవునకు ఇది ఎంత గాఢంగా అయినా ఉండవచ్చును.

ఈ అభిమానం ఉన్నంతవరకు, ఎవడూ ఇతరునకు హృదయపూర్వకంగా శిష్యుడు కాజాలడు. సంవర్తుడు భార్గవునియందు ఈ అభిమానమును భగ్నమొనర్చి వినయం కలిగించాడు. అతడు వేసిన 'ఎవరు నీవు?' అనే ప్రశ్ననే విమర్శించి, సంవర్తుడు 'నీకు ప్రశ్న వేయుట కూడా తెలియలేదు' అని నిరూపించాడు. ఆ విమర్శకు భార్గవుడు విభ్రాంతుడయ్యాడు. అపుడు భార్గవుడు "**స్తబ్ధవాగ్బుద్ధి-పౌరుష**"డయ్యెనట. అనగా 'ఆయనలో వాక్కుయొక్క, బుద్ధియొక్క పౌరుషం స్తంభించింది' అని అర్థం. పురుషునియొక్క ఉత్సాహం, పౌరుషం – 'నేను చక్కగా మాట్లాడగలను' అనుకొనే వాక్పౌరుషం, 'నేను బుద్ధిశాలిని' అనుకొనే బుద్ధిపౌరుషం ఈ రెండూ స్తంభితములయ్యాయి. అనగా వాటికి సంబంధించిన అభిమానం భంగపడింది అన్నమాట. ఇది ఆయనకు రెండవ పరాజయము.

అందువలననే ఆయన సిగ్గుపడి ప్రణమిల్లి 'అకల్మషుడనై, శిష్యుడనై వున్న నాకు దయవుంచి బోధింపుము' (**బోధనీయో వై శిష్యభూత మకల్మషమ్**) అని సంవర్తుని ప్రార్థించాడు.

4. "'నేను శిష్యుడను అయ్యాను' అని చెపితే సరిపోదా? 'అకల్మషుడనై శిష్యుడను అయ్యాను' అని ఎందుకు చెప్పాలి?"

ఆ క్షణం వరకు పరశురాముడు వాక్కుయొక్క, బుద్ధియొక్క పౌరుషమును అవలంబించి సంవర్తుని పరీక్షింపదలిచాడు. ఆ అభిమానమే 'కల్మషము.' అది ఇపుడు నశించింది. అభిమానరాహిత్యం వలన ఆయన 'అకల్మషుడు' అయ్యాడు. అనగా ఆయన 'అయ్యా! నీవు మహాత్ముడవు. నేను అల్పుడనే. నిన్ను పరీక్షింపదలచినందుకు మన్నింపుము. శిష్యునిగా స్వీకరించుము' అని సంవర్తుని ప్రార్థించాడన్నమాట. ఇటువంటి శిష్యత్వం ఏర్పడితే తప్ప పెద్దలు తత్త్వమును బోధించరు. అర్జునుని విషయంలో కూడా "నేను నీకు శిష్యుడను, నిన్ను శరణు పొందిన నన్ను శాసింపుము" అని (**శిష్య స్తేఽహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్**) అతడు శరణాగతుడైనపుడే శ్రీకృష్ణుడు బోధ చేయుట గమనింపదగింది.

5. "ఇంతేకాదు. 'దత్తాత్రేయుని ఆశ్రయింపుమ'ని చెపుతూ సంవర్తుడు, 'కైతవము లేని బుద్ధితో, దృఢమైన భక్తితో ఆయనను ఆరాధించుము' అని భార్గవునకు బోధించుట గమనింపదగింది."

'కీతవుడు' అనగా జూదరి. జూదరి చేయు వంచన 'కైతవం'. వంచన లేని బుద్ధితో గురువును ఆరాధించమని చెప్పాలా? 'దత్తాత్రేయుడు కార్తవీర్యునకు గురువు. ఆయనకు ఆ శిష్యునియందు వాత్సల్యం కలిగి ఉండుట సహజం. అటువంటి ఎడల అతనినేగాకుండా, అతని కుమారులను మరియు సకల క్షత్రియ సంహారం గావించిన తనను ఆయన చిత్తశుద్ధితో శిష్యునిగా స్వీకరిస్తాడా?' అనే సందేహం పరశురామునకు కలుగవచ్చును. అటువంటి సందేహంతో ఆయనను సమీపించి మాటిమాటికి 'ఆయన తనయందు ప్రసన్నుడై ఉన్నాడా, లేడా?' అని గమనించుట అనుచితము. అది ఇంచుమించుగా కైతవమే అగును. 'కావున అటువంటి సందేహాలు ఏమీ లేకుండా, నిస్సంకోచంగా ఆయనను శరణు పొంది ఆరాధించమ'ని సంవర్తుడు బోధించాడు. అనగా సంవర్తుడు, భార్గవుని సరైన శిష్యునిగా రూపొందించి తగిన గురువు వద్దకు పంపించాడన్నమాట.

6. "ఈ సందర్భంలో సంవర్తుడు తనను పరీక్షించినందుకు పరశురాముని మందలింపకుండుట గమనింపదగింది."

మరి శిష్యుడు గురువును పరీక్షించవచ్చునా? తండ్రి మొదలగు పెద్దలు మనలను గురువుల వద్ద అప్పగించినపుడు వారిని పరీక్షించుట తప్పు. అలాగాక మనమే స్వతంత్రించి 'ఒక నూతన వ్యక్తిని మహాత్ముడు' అనుకొని, గురువుగా ఆరాధింపబోయినపుడు మాత్రం జాగరూకతతో వ్యవహరించాల్సిందే. లోకంలో మహాత్ములుగా గోచరించువారందరూ యథార్థంగా మహనీయులు కాకపోవచ్చును. అవధూతల విషయంలో పరీక్ష అవశ్యకము. వారు బాలురవలె, వున్మత్తులవలె, పిశాచములవలె ఉంటారు. వారు బాలురు, ఉన్మత్తులు, పిశాచములు కారు. కానీ, వారియందు బాలురయొక్క దిగంబరత్వం, ఉన్మత్తులయొక్క వ్యవహారధర్మ శూన్యత్వం, పిశాచములయొక్క భయంకరత్వం గోచరించును. ఈ లక్షణములను చూసి ఎవనినైనా 'అవధూత' అని భ్రమించి, వానిని ఆశ్రయిస్తే పతనం సంభవించవచ్చును. కావుననే శ్రుతి కూడా "తత్త్వవిషయ జ్ఞానంకొరకు శ్రోత్రియుడైన, బ్రహ్మనిష్ఠుడైన గురువు వద్దకే వెళ్ళవలెను" అని విధించుచున్నది. కావున నూతన వ్యక్తులను గురువులుగా

ఆశ్రయింపదలచినపుడు 'వారు తత్త్వజ్ఞులు అవునో, కాదో' తెలుసుకోవలసిన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉంది.

కొల్లాయి గట్టినవారందరూ కోవిదులు కారు, కాషాయమును వేసినవారు అందరూ జ్ఞానులు కారు. అందువలన పరీక్ష ఆవశ్యకమే. కావుననే దత్తాత్రేయుడు పరశురామునకు క్రొత్తవాడైనప్పటికీ, ఆయనను పరీక్షింపనక్కర్లేదని సంవర్తుడు హెచ్చరిక చేసి పంపాడు.

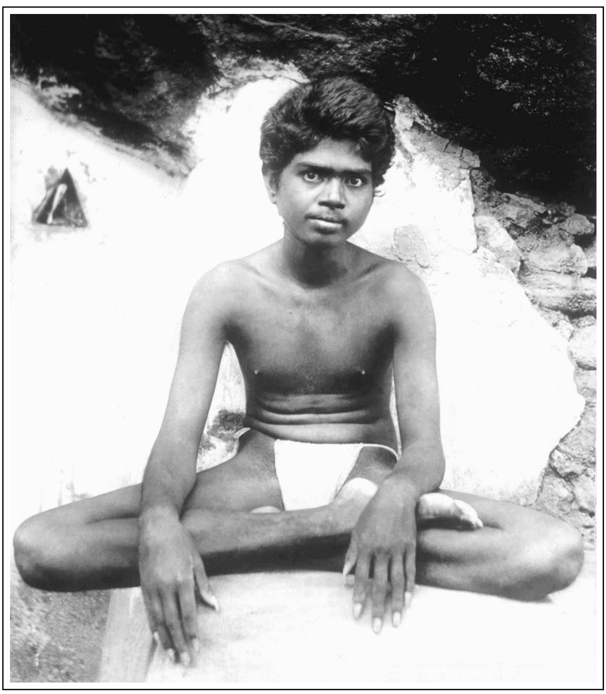

దత్తాత్రేయ సందర్శనము

పరశురాముడు దత్తాత్రేయుని సందర్శించుటకు బయలుదేరి మార్గమధ్యంలో లోకవ్యవహారం గురించి ఆలోచిస్తూ ఇలా అనుకొన్నాడు: "అయ్యో! నేను ఇంతవరకు దేనిని గురించి ఆలోచించాలో ఆ ముఖ్య విషయం గురించి ఆలోచించలేదు. ప్రవాహంలో పడి కొట్టుకొనిపోతున్నవానివలె – ఎలా వెళుతున్నానో, ఎందుకు వెళ్ళుతున్నానో తెలియకుండానే అందరితోపాటు నేను కూడా వ్యవహారం చేస్తున్నాను.

గ్రుడ్డివాని వెంట వెళ్ళే గ్రుడ్డివారివలె – జనులందరూ ఒకరిని చూసి మరొకరుగా వ్యవహారములలో మునిగిపోతున్నారు. తాము చేస్తున్న పనికి పర్యవసానం ఎలా ఉంటుందో తెలుసుకోకుండానే జనులు వ్యవహరిస్తున్నారు. ఎవనికైనా ఒకనికి ఏదో కొంచెం ఫలం దైవికంగా సంభవించుట చూసి, 'తమకు కూడా అటువంటి ఫలమే అంతకన్నా అధికంగా లభించును' అనే పేరాశతో, శక్తికి మించిన పనులను పూనుకొని ఆపదలను కూడా పొందుతున్నారు. ఇదంతా – ఎరను చూసి దానికొరకు గాలములో చిక్కుకొంటున్న చేపయొక్క వర్తనమువలె – ఉంది. అలాగాక ఈ దిక్కుమాలిన సంసారంలో సుఖం ఏముంది?

దేవతల నుండి క్రిమికీటకముల వరకు అందరూ సుఖం పొందాలనే మిక్కిలి ఆరాటంతో వ్యవహరిస్తున్నారు. నాలుక వలన కలిగే రుచి, మైథునం వలన సుఖం క్రిమికీటకములతో సమానంగానే త్రిలోకాధిపతికీ కలుగుతున్నది. భౌతికమైన ఈ దేహంకొరకే సర్వం కోరబడుతున్నది. ఇది మల–మూత్ర–మాంసం మొదలైనవాటితో పూర్ణమై, కుత్సితమై, దుఃఖమూలమై ఉంది. దీని మూలంగానే పుత్ర–మిత్ర–కళత్ర రూపమైన సంసారం ఏర్పడుతున్నది. ఇటువంటి దేహమునే తననుగా భావిస్తూ దీనికోసమే పామరుడు, పండితుడు కూడా నింద్యకృత్యములకు పాల్పడుతున్నారు. 'దేహం రోగగ్రస్తమై ముసలితనంలో కృశించి హేయమగుచుండుట' ఇతరులయందు చూస్తున్న ప్రతివ్యక్తి, 'నా శరీరం మాత్రం అటువంటి బాధలకు లోను కాదు' అన్నట్లు వ్యవహరిస్తున్నాడు. ఈ కుత్సితమైన శరీరమునందే స్త్రీలు, పురుషులు సౌందర్యమును భావిస్తూ

భోగలంపటులు అవుతున్నారు. నాలుకయొక్క రుచికి, మైధున సుఖమునకు లోబడి మానవులు ఎల్లపుడూ అతి సమీపంలోనే ఉండు మృత్యువును గమనించుట లేదు.

తమ జీవితం ఎంత అల్పమైందో గుర్తించని ఈ మానవులు దీర్ఘ కాలంలో, ఎప్పటికో లభించు ఫలములను కోరి నిరంతరం పాటుపడుతున్నారు. స్వార్థంకొరకై వీరు ఇతరులను చంపుటకు కూడా వెనుకాడరు. ఇలా కామక్రోధ పరాయణులై వీరు పొందే సుఖం ఏమిటి? **అల్పసుఖంకోసం వీరు అధిక దుఃఖమునే పొందుతున్నారు**. వీరి ఆశలకు అంతం ఎక్కడ? ఆశ ఉన్నంతవరకు సుఖం ఎక్కడ? మనస్సు కామహతం అగుటయే మహాదుఃఖము. సర్వసంపదలతో సామ్రాజ్యం లభించినవానికైనా సుఖం ఎక్కడిది? వాటిని ఇంకా అభివృద్ధి చేయాలనే 'ఆశ' వలన, శత్రువులు హరింతురేమో అనే 'భయం' వలన సామ్రాట్టులకు కూడా ఎల్లపుడూ దుఃఖమే కలుగుతోంది. ఎంతో కష్టపడి మనుష్యులు సంపదలను పొందుతున్నారు. వాటికొరకే మిత్రులు శత్రువులు అవుతున్నారు. పుత్రులు తండ్రులపై తిరగబడుతున్నారు. ప్రియురాలు ప్రియునికి ద్రోహం చేస్తున్నది. భార్యాపుత్రులు కూడా ధనవంతునకు మృత్యువును కోరుతున్నారు. అలా మృత్యువుతో సమానమైన ధనమును కోరుతూ మానవులు కుటుంబమును తమచుట్టూ గూడువలె అల్లుకొని, అందులో చిక్కుపడి బయటకు రాలేక తన్నుకొంటున్నారు.

ఎవడు ఏ కుటుంబంతో ఎటువంటి సంబంధమును, ఎంతకాలం కలిగి ఉన్నా ఒకప్పటికి వియోగం పొందక తప్పదు. కానీ, దారాపుత్రులతో సంబంధం అత్యంత స్థిరమైనట్లుగా స్నేహమును పెంపొందించుకొని, మనుష్యులు చివరకు మహాదుఃఖమును పొందుతున్నారు. ధనములు, జనములు మొదలుగా సర్వము అత్యంత బలిష్ఠమైన మృత్యువుచేత ఆక్రమింపబడి ఉంది. కావున మనశ్శాంతిని కోరే బుద్ధిమంతుడు ఎవడూ వాటియందు ఆసక్తి చెందకూడదు. ఏది ప్రాప్తిస్తే భయమే ఉండదో, అటువంటి పదమునే బుద్ధిమంతుడు కోరుకోవాలి. కావున అభయమును ఒసంగే విజ్ఞానంకొరకు నేను మహనీయుడైన దత్తాత్రేయుని ఆశ్రయిస్తాను."

ఇలా ఆలోచిస్తూ పరశురాముడు గంధమాదనమునకు వెళ్ళి అక్కడ ఒక పర్ణశాలను చూసి, 'అదే దత్తాత్రేయుని నివాసస్థానమై ఉండున'ని తలచి దాని సమీపమునకు వెళ్ళాడు. అక్కడ ద్వారములో ఒక బ్రాహ్మణుడు ధ్యానమగ్నుడై ఉన్నాడు. ఆయనకు భంగం కలిగించకుండా భార్గవుడు కొంతసేపు దూరంగా నిలుచుని, ఆయన కన్నులు తెరచిన తరువాత సమీపించి నమస్కరించి, "దత్తాత్రేయ గురువర్యుని ఆశ్రమం ఎక్కడ ఉందో దయతో చెప్పుము" అని అడిగాడు. ఆయన "శ్రీదత్తగురువుల అనుగ్రహంచేత నీవు వచ్చిన పని నాకు తెలుసు. వారు లోపలే ఉన్నారు వెళ్ళుము" అని పలికాడు.

అపుడు పరశురాముడు లోపలికి వెళ్ళి, మహాయోగులచే పరివేష్టింపబడి ఉన్న దత్తాత్రేయుని చూసి సాష్టాంగ నమస్కారం చేసి, లేచి కృతాంజలియై కొంచెం దూరంలో నిలిచి ఆయనను పరిశీలించసాగాడు. ఆయన పరమ సుందరమైన రూపంతో సర్వలోక మనోహరుడై ఉన్నాడు. లక్ష్మీసమానురాలైన ఒక సుందరి ఆయనను కౌగిలించుకొని ఉంది. ఆయన ఎదుట మద్యంతో నిండిన కుంభం ఉంది. ఆ దృశ్యమును చూసి పరశురాముడు విస్మయం చెంది, 'ఇది చిత్రంగా ఉంది. వీరందరూ పరమ సాత్త్వికులుగా వున్నారు. ఈయనేమో ఇలా ఉన్నాడు. ఇది తన స్వరూపమును మరుగుపరచుటకై ఈ మహాయోగి కల్పించిన దృశ్యమై ఉండును. మహానుభావుడైన సంవర్తుడు యోగీశ్వరుడు కానివానిని గురువుగా నిర్దేశింపడు. ఏమైనా ఈయనయే నాకు గురువు' అని నిశ్చయించుకొని నిలిచి ఉన్నాడు.

అపుడు దత్తాత్రేయుడు పరశురాముని చూసి ఇలా అన్నాడు: "భార్గవా! నీకు స్వాగతం. కుశలంగా ఉన్నావా? స్వాధ్యాయం, తపస్సు నిర్విఘ్నంగా సాగుతున్నాయా? నీవు తపస్సుచేత పుణ్యలోకములను జయించావు. భార్గవ వంశమునకు ప్రతిష్ఠ కలిగించావు. నీవు బ్రహ్మచర్య వ్రతనిష్ఠుడవు, ధన్యుడవు. నిజంగా ఇంద్రియములను జయించుటయే పురుషార్థము. వాటిని జయించని వారు బ్రతికి ఉన్నా చచ్చినవారితో సమానమే. పూర్వం నేను వైరాగ్యం వలన కర్మానుష్ఠానమును వదిలాను. కానీ జిహ్వాచాపల్యమును, స్త్రీ భోగమును వదలలేకపోయాను. అయ్యా! ఆత్మ శత్రువులలో ఈ రెండే బలిష్ఠములైనవి.

వీటిచేతనే ఎంతోమంది పతనం పొందారు. ఎవడు వీటిని జయిస్తాడో, వాడు సర్వమును జయించినట్లే. బుద్ధిభ్రంశమును కలిగించు కల్లును, వారయువతిని నేను వదలకుండుట చూసి చాలామంది సజ్జనులు నా సహవాసమును విడిచి తొలగిపోయారు. ఇటువంటి నా వద్దకు నీవు ఎందుకు వచ్చావు? నిజం చెప్పుము."

అపుడు పరశురాముడు సంవర్తుడు చెప్పిన విషయమును స్మరించి, 'ఈయన నన్ను పరీక్షించుటకే ఇలా మాట్లాడుతున్నాడు' అని గ్రహించి వినయంతో ఇలా పలికాడు: "భగవానుడా! నేను నీకు శరణాగతుడను. నన్ను నీవు శంకించవద్దు. నేను నీ మహిమను ఎరుగుదును. ఆత్మజ్ఞానమును ఒసంగు గురువే సాక్షాత్తుగా శివుడు. ఇతర గురువులతో నాకు పని లేదు. సంసార దావానలంచేత దహింపబడుతున్న నాకు దయతో చిత్తశాంతిని అనుగ్రహించుము."

దత్తాత్రేయుడు ప్రసన్నుడై ఇలా అన్నాడు: "వత్సా! భార్గవా! ఆత్మపదమును తెలుసుకోవాలనే నీ తలంపు చాలా మెచ్చుకోదగింది. లోకంలో జనులందరూ సుఖభోగములను గురించే ఆలోచిస్తారు. ఆత్మ సంగతి ఎవరికి కావలసి ఉంది? సరే! ఇంతకూ నీకు ఏమి కావాలి?" పరశురాముడు, "అయ్యా! ఈ లోకంలో మానవుల నుండి దేవతల వరకు అందరూ ఆశా జ్వాలలతో తపిస్తున్నారు. నేను తమ అనుగ్రహంచేత ఆ తాపం నుండి విముక్తుడనై – గంగాప్రవాహంలో చల్లగా, హాయిగా ఓలలాడు మదగజంవలె – సుఖమును పొందగోరుతున్నాను. అటువంటి శాంతి, సుఖం దేనివలన కలుగునో ఆ విజ్ఞానమును నాకు బోధించండి" అని పలికాడు.

ఆ మాటలకు సంతోషించి దత్తాత్రేయుడు ఇలా చెప్పాడు: "భార్గవా! నీవు శ్రేయస్సుకు మూలమైనదానినే కోరుతున్నావు. పరమేశ్వరియొక్క కృప నీయందు ప్రసరించింది. లేకపోతే నీకు ఇటువంటి తలంపు కలుగదు. ఇంక వినుము: పరమశివుడే సకల ప్రాణులకు ఆత్మ. ఆ పరమాత్మను గుర్తిస్తే సంసారమోహం నశించి, తాపం పోయి శాంతి, సుఖం కలుగును. ఆ జ్ఞానం పరమేశ్వరియొక్క కృప వలన తప్ప మరొక విధంగా కలుగదు. ఆమెను భక్తితో సేవిస్తే ఆమె కృప కలుగును. ఆమెయందు గాఢమైన భక్తి కలగాలంటే, ఆమె మాహాత్మ్యమును వింటూ కీర్తిస్తూ ఉండాలి. ఆ శ్రద్ధ వలనే నీ అభీష్టం సిద్ధించును."

పరశురాముడు ఇలా అన్నాడు: “అయ్యా! తమరు చెపుతున్న ఆ త్రిపురాదేవి ఎవరు? ఆమె ఎలా ఉండును? ఆమె స్వభావం ఎటువంటిది? ఆమె దేనిని ఆశ్రయించి ఉండును? ఇదంతా నాకు వివరంగా చెప్పుము.”

అపుడు దత్తాత్రేయుడు ఆ పరమేశ్వరిని స్మరించి, నమస్కరించి ఇలా చెప్పాడు: “రామా! ‘ఆమె ఇటువంటిది’ అని చెప్పుటకు ఎవరికీ శక్యం కాదు. శాస్త్రములు మొదలగు ప్రమాణములచేత సర్వమును తెలుసుకొంటున్న ‘చిత్‌శక్తి’యే ఆమె. జీవులలో స్ఫురిస్తున్న ‘నేను’ అనే స్ఫురణ చేతనే ఆమె గుర్తింపదగింది. ఒకపుడు బ్రహ్మదేవుడు మహావిష్ణువును సేవిస్తుండగా, ఇంద్రాది దేవతలు కలహించుకొంటూ వచ్చి ‘మాలో అధికుడు ఎవరో నిశ్చయింపుము’ అని విష్ణువును అడిగారు. వారు తన మాటను విశ్వసించరని ఆయన శివుని స్మరించాడు. శివుడు సాక్షాత్కరించి ఆ వివాదమును పరిష్కరించుటకు పరమేశ్వరిని ప్రార్థించాడు. ఆమె భయంకరమైన శబ్దంతో కోటిసూర్య సమానకాంతితో సాక్షాత్కరించింది. బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరులు ఆమెకు ప్రణమిల్లి అనేక విధములుగా స్తుతించారు. దేవతలు అందరూ మూర్ఛిల్లారు. ఆమె వారిని అనుగ్రహించుటకు లోకోత్తరమైన సౌందర్యంతో ‘త్రిపుర సుందరీ రూపము’ను పొంది, ఆ దేవతలపై కరుణావలోకనమును ప్రసరించింది. అపుడు వారందరూ నిద్ర నుండి మేల్కొన్నట్లుగా లేచారు.

ఇంద్రుడు ‘ఆమె ఎవరో కనుక్కొని రమ్ము’ అని అగ్ని మొదలగువారిని ఒక్కొక్కరిని పంపాడు. అగ్ని ఆమె వద్దకు వెళ్ళి, ‘ఓ కుమారీ! ఎవరు నీవు? నీ శక్తి ఏమిటి?’ అని గద్దించాడు. ఆమె ఒక గడ్డిపరకను చూపి ‘చేతనైతే దీనిని కాల్చుము’ అని పలికింది. అగ్ని దానిని కొంచెం కూడా కాల్చలేక సిగ్గుపడి తిరిగి వచ్చాడు. వాయువు కూడా దానిని కదిలించలేక మరలి వచ్చాడు. ఇలా అనేకులు భంగపడ్డారు.

చివరకు ఇంద్రుడు వజ్రాయుధమును గైకొని బయలుదేరాడు. ఆమె వానివంక చిరునవ్వుతో చూసింది. తత్‌క్షణమే ఇంద్రుడు స్తంభించిపోగా దేవతలందరూ భయపడి పెద్దగా ఆక్రోశించారు. అపుడు ఇంద్రుడు భయపడి బృహస్పతిని స్మరించాడు. బృహస్పతి వచ్చి ఆమెను ప్రార్థించాడు. ఆమె

=ప్రసన్నురాలై ఇంద్రునికి స్వస్థతను కలిగించి దేవతల స్తోత్రములకు సంతోషించి ఇలా చెప్పింది: "మీరు గర్వమును విడిచిపెట్టండి, మీరు ఎవ్వరూ అధికులు కారు. ఈ జగత్తు అంతా నా శక్తివలనే జన్మ, స్థితి, లయములను పొందుచున్నది. నేనే బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులను సృష్టించి జగత్కార్యములలో నియోగించాను. కావున మీరందరూ ఆ త్రిమూర్తులకు లోబడి, నా శాసనమును అనుసరించి భక్తితో జగత్తుయొక్క కార్యమును నిర్వహించండి."

ఇలా పలికి ఆ పరమేశ్వరి అంతర్ధానం అయ్యింది. ఇంద్రాదులు త్రిమూర్తులకు ప్రణమిల్లి ఆమెను స్తుతిస్తూ తమ స్థానములకు వెళ్ళిపోయారు. భార్గవా! ఆమె ఈ విధంగా దేవతలకు కలిగిన మోహమును నశింపచేసింది."

బాలప్రియ

1. "పరశురాముడు ఇక్కడికి వస్తున్నపుడు మార్గంలో లోకం గురించి విమర్శిస్తూ 'జిహ్వాచాపల్యం, స్త్రీసుఖం అనేవే పతన కారణములు' అని తలంచాడు."

ఆ దోషములకే తాను లోబడి ఉన్నట్లుగా దత్తాత్రేయుడు పరశురామునకు గోచరించుటయేగాక పరశురామునియొక్క ఇంద్రియ జయమును పొగిడి, 'తాను ఇంద్రియములను జయించలేద'ని చెప్పాడు. అయినా పరశురామునిలో 'నేను ఇంద్రియములను జయించాను' అనే అభిమానం పైకి రాలేదు. అనగా అప్పటికి ఆయనలో వీరత్వాభిమానముతో పాటు 'నేను బ్రహ్మచర్య వ్రతధుర్యుడను, చాలా పవిత్రుడను' అనే అభిమానం కూడా తొలగిపోయిందన్న మాట! అందువల్లనే దత్తాత్రేయుని మరల పరీక్షించకుండా, సంవర్తుని మాటపై పూర్ణవిశ్వాసం ఉంచి దత్తాత్రేయునకు శరణాగతి చెందాడు. అలా శరణాగతుడు, శిష్యుడు అయిన తరువాతనే పరశురామునకు దత్తగురువు బోధించుట ప్రారంభించాడు.

2. "దత్తాత్రేయుడు కుశలప్రశ్నలు వేస్తున్నపుడు 'స్వాధ్యాయం, తపస్సు నిర్విఘ్నంగా సాగుతున్నాయా?' అని ప్రశ్నించుట గమనింపదగింది."

యథార్థంగా తత్త్వాన్ని ఎరిగినవారు సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మలను, ఆచారములను నిరసింపరు. అవి 'చిత్తశుద్ధి'కి సాధనములు. అందువలన మహాత్ములు తమవద్దకు ఎవరైనా తత్త్వం తెలుసుకొనుటకే వచ్చినా,

'అనుష్ఠానములు, ఆచారములు ముఖ్యము కాదు విచారమే ముఖ్యము' అని తత్క్షణమే వారికి జ్ఞానబోధ చేయుటకు పూనుకొనరు. అంతేకాదు, 'తత్త్వమును తెలుపుమ'ని ఉపనిషత్తులలో జిజ్ఞాసువులు మహర్షులను ప్రార్థించినపుడు, ఆ మహర్షులు "ఇక్కడ బ్రహ్మచర్య వ్రతమును ఆచరిస్తూ కొంతకాలం ఉండండి. తరువాత మీ ప్రశ్నలకు సమాధానములు చెప్పబడును" అని నియమములు విధించిన సందర్భాలు అనేకం కలవు. కావున శిష్యులను 'వారి వర్ణములు, ఆశ్రమములకు తగిన ఆచారములలో ప్రవర్తింపచేయుట' సరైన ఆచార్యునకు ముఖ్యలక్షణం.

3. బ్రహ్మము మహాభూతంగా గోచరించి అగ్నికి, వాయువుకు గర్వభంగం ఒనర్చుట కేనోపనిషత్తులో కలదు. ఇంద్రుడు సమీపించినపుడు ఆ భూతం అదృశ్యమై కన్యారూపంలో హైమవతిగా గోచరించి 'ఆ భూతం బ్రహ్మము' అని చెప్పింది. ఆ కథయే ఇందులో విశేషంగా వర్ణింపబడింది.

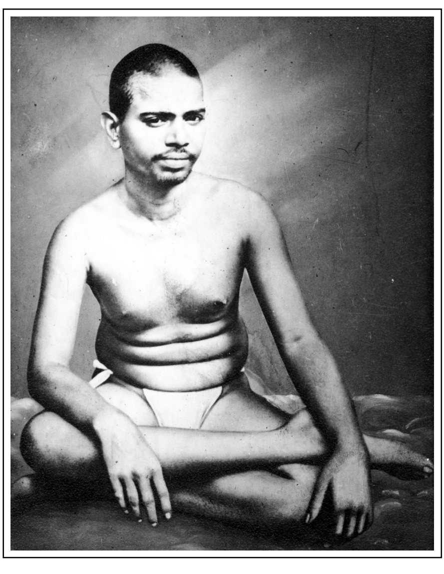

సృష్టిక్రమమును గురించి భార్గవుని సందేహములు

పరశురాముడు అద్భుతమైన కుమారీ దేవీ చరిత్రను విని విస్మయం చెంది, నమస్కరించి దత్తాత్రేయునితో ఇలా అన్నాడు: "భగవానుడా! మీరు చెప్పిన ఈ కథ చాలా ఆశ్చర్యకరంగా ఉంది. మహెూన్నతమైన త్రిపురా దేవియొక్క మహిమను నేను ఇంతకుపూర్వం వినలేదు. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులకు జననియై వారిచే పూజింపబడి స్తుతింపబడినదంటే, 'ఆమె అందరికన్నా మిన్న' అని స్పష్టమవుతోంది. మీచేత అనుగ్రహింపబడి నేను ధన్యుడను అయ్యాను. ఈ కథామృతమును ఎంత త్రాగుచున్నా నాకు దప్పిక తీరుట లేదు. కావున శ్రీత్రిపురాంబాదేవియొక్క లీలలను, వైభవమును ఇంకా వినాలనుకుంటున్నాను. కృపతో చెప్పండి."

దత్తాత్రేయుడు ఇలా చెప్పాడు: "రామా! వినుము. 'త్రిపుర' అని చెప్పబడుతున్న ఆ దేవికి పరమాకాశమే రూపం. ఆమెయందే ఈ విశ్వమంతా వివిధ పదార్థములుగా విభజింపబడి ఉంది. చిదానందం, అద్వయం అయిన ఆత్మయే ఆమెకు రూపం. ఆమె వాక్కులకు, ఇంద్రియములకు, మనస్సుకు అందకుండా వాటికి సాక్షిణియై సకలమునకు ఆధారమై ఉంది. భక్తులమీద గల దయతో ఆమె ఎన్నో రూపములను ధరిస్తూ పెక్కు లీలలను ప్రకటిస్తున్నది. వాటన్నిటినీ లెక్కించి చెప్పుటకు ఆదిశేషునకు కూడా అసాధ్యం. కావున ఆమెయొక్క ప్రధాన రూపములను కొన్నింటిని చెపుతాను. 'కుమారి, త్రిరూప, లక్ష్మి, సరస్వతి, గౌరి, కాళి, చండిక, దుర్గ, కాత్యాయని, లలిత' అనే రూపములు పేర్కొనబడుచున్నవి. వీటిలో 'లలిత' శ్రీమహారాజ్ఞి. ఆ రూపం పూర్ణతమము. ఇందులో కుమారీ చరిత్రను చెప్పాను. ఇంకా తక్కిన చరిత్రలను క్రమంగా చెపుతాను.

'కుమారీదేవి'యే మూడు రూపములతో మూర్తీభవించి త్రిరూపగా ఆవిర్భవించింది. పూర్వం సృష్టియొక్క ఆరంభంలో 'త్రిపురాదేవి' చైతన్యమే రూపంగా ప్రకాశించింది. అపుడు ఆమె ఒక్కరే ఉన్నది. ఇతరమైనది ఏదీ లేదు. అలా ఉన్న ఆ శక్తి తన స్వాతంత్ర్యంచేత సృష్టి చేయుటకు ఉన్ముఖురాలు కాగానే

ఇచ్ఛ కలిగింది. దానిచేత జ్ఞానం, దానివలన క్రియ సంభవించాయి. ఆమె వానివైపు చూడగానే వాటినుండి ఇచ్ఛామయుడై 'ఈశ్వరుడు', జ్ఞానమయుడై 'విష్ణువు', క్రియాత్మకుడై 'బ్రహ్మ' జన్మించారు. పుట్టుకచేతనే మహావీర్యులు, సత్యసంకల్పులు అయిన వారు చిత్తమును, ఇంద్రియములను, క్రియలను నియమించుకొని గొప్ప తపస్సు చేసారు.

అపుడు రాత్రి, పగలు, సూర్యుడు, నక్షత్రములు, భూమి, జలం, తేజస్సు, వాయువు, దిక్కులు, నిమేషం, యుగం మొదలుగా ఏదీ లేదు. అంతా ఆకాశమయంగా ఉన్నవి. స్వయంగా ప్రకాశిస్తున్న ఆ ముగ్గురూ, ఆకాశమే ఆశ్రయంగా మహాతపస్సుచేత సమాధిలో నిశ్చలంగా ఉన్నారు. అనేక యుగముల కాలం గడచిన తరువాత ఆ దేవి బ్రహ్మతో ఇలా అంది: "వత్సా! లెమ్ము. నీవు తపస్సుచేత ఏమి చేయగోరుతున్నావు? భువనములతో కూడా లోకములను సృష్టింపుము. అందుకే నిన్ను పుట్టించాను."

ఇలా పరాశక్తిచే ఆదేశింపబడిన బ్రహ్మ జగత్తును సృష్టింపదలచి, 'ఎక్కడ సృజించాలి?' అని చింతిస్తూ చుట్టూ చూసాడు. అపుడు ఆయనకు సర్వశూన్యం, అమలం అయిన మహాకాశం కనిపించింది. దానికి ఆది, అంతం గోచరించలేదు. 'నాకు సృష్టికి అవకాశం ఉంది' అని తలంచి, ఆయన శరీరమును కొంచెం కదిలించి స్పర్శను పొందాడు. ఆయనయొక్క అంగచలనం వలన కలిగిన స్పర్శ వలనే వాయువు విజృంభించింది. వాయువుయొక్క వేగం వలన వేడి పుట్టింది. ఆయన చూస్తుండగా ఆ వేడి అగ్నిగా రూపొందెను. పిమ్మట అగ్నినుండి చల్లని స్పర్శతో రసవంతమైన జలం ఆవిర్భవించింది. దానియందు గంధము (వాసన)తో పృథివి కనిపించింది. అది కఠినమై దేనినైనా ధరించుటకు సమర్థమై ఉండుట చూసి బ్రహ్మ "దీనియందు అనేక విధములైన శరీరములతో విచిత్రమైన భువనమును సృష్టిస్తాను. ఇది నా సృష్టిని ధరించగలదు" అని తలంచి దానియందు సృష్టిని గావించాడు."

ఇది విని పరశురాముడు సంశయం చెంది దత్తాత్రేయునితో ఇలా అన్నాడు: "భగవానుడా! నీవు చెప్పునది చాలా విచిత్రంగా ఉంది. అందువలన నాకు ఏదీ నిశ్చయంగా తెలియుట లేదు. బ్రహ్మయొక్క చూపు వలన సిద్ధములై

వున్నట్లుగా ఆకాశాది భూతములు పైకి వచ్చాయి. అక్కడ మరొక కర్త ఎవడూ లేడు. మరి ఆ భూతములు కర్త లేకుండానే ఉద్భవించాయని తోస్తున్నది. అవి అంతకు పూర్వమే సిద్ధములై ఉంటే, అవి ఉన్నట్లు ఆ సృష్టికర్తకు ఎందుకు తెలియలేదు? దేవి బ్రహ్మతో మాట్లాడింది కదా! పంచభూతములు పుట్టక పూర్వమే శబ్దం ఎలా వచ్చింది? అలాగే భూతములు పుట్టకముందే బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులకు శరీరములు ఎలా కలిగాయి? ఈ సంశయములను తీర్చుట మీకు తప్ప ఇతరులకు ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. దయాళువులైన తమవంటి గురువులు శిష్యుడు అడుగకున్నా చెపుతారు."

ఈ ప్రశ్నకు దత్తాత్రేయుడు సంతోషించి మధురంగా ఇలా అన్నాడు: "రామా! నీవు బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుడవు. నీ ప్రశ్న చాలా నిపుణమైనది. అది మూడు విధములుగా ఉంది. దానికి సమాధానం తగిన సమయంలో చెపుతాను. ఇపుడే దానిని తెలుసుకొనుట సాధ్యం కాదు. అప్పటివరకు స్థిరంగా వేచి ఉండుము. 'తగని సమయంలో శిష్యునకు చెప్పుట' లోకజ్ఞానం లేని గురువుయొక్క లక్షణం. అలా చెప్పుట వలన విరుద్ధమైన ఫలం ఏర్పడును. సరిగ్గా గ్రహించలేని స్థితిలో విన్న శిష్యుడు - చాపలు తయారుచేయువానివలె - నశించును." భార్గవుడు ఆ మాట విని "అయ్యా! ఆ చాపలవాడు ఎటువంటివాడు? వానికి ఏమి జరిగింది? ఏ కారణంచేత వాడు నశించాడో చెప్పండి" అని ప్రార్థించాడు.

ఆయన ఇలా చెప్పాడు: "కళింగ దేశములో 'కువలుడు' అనే చాపలు అల్లువాడు ఉన్నాడు. వాడు ఆ వృత్తిలో చాలా నిపుణుడు. వాడు ఒకసారి చిత్రవిచిత్రములైన చాపలను అల్లి రాజుకు సమర్పించాడు. ఆయన అతని నైపుణ్యమునకు మెచ్చి చాలా ధనమును ఒసంగెను. సంపన్నుడైన ఆ కటకారుడు 'పురాణములలో బ్రాహ్మణ ప్రశంస'ను విని బ్రాహ్మణులను ఆరాధించుట మొదలుపెట్టాడు. ఒకపుడు ఇతడు పుణ్యకథలు వింటుండగా సందర్భవశంలో అధ్యాత్మ ప్రసంగం వచ్చింది. ఆ ప్రసంగమును అతడు మరల మరల విన్నాడు. అది మిక్కిలి సూక్ష్మమగుటచే అతనికి ఏమీ తెలియలేదు.

తరువాత ఒకచోట ఏకాంతంలో ఆప్తుడైన ఆ పౌరాణికుడు కనిపించగా కువలుడు "స్వామీ! తమరు చెప్పిన అధ్యాత్మ విషయం చాలా గంభీరంగా వుంది.

మరల విన్నా నాకు అది బుద్ధిలో నిలుచుట లేదు. కావున కరుణించి దానియొక్క సారమును సంగ్రహించి, నేను సులభంగా గ్రహించుటకు వీలగునట్లుగా చెప్పండి" అని ప్రార్థించాడు. ఆ బ్రాహ్మణుడు ఇలా చెప్పాడు: "కువలా! అధ్యాత్మ విద్య యొక్క సారమును సంగ్రహంగా చెపుతున్నాను వినుము. 'మానవుడు ఇంద్రియ విషయముల నుండి విముఖుడై, శాంతుడై దృశ్యమునంతా దృక్కుగా గ్రహిస్తూ సర్వము సమము' అని తెలుసుకోవాలి. తరువాత వచ్చినదానిని త్యజించక, రానిదానిని కోరక ఎల్లపుడూ సంతుష్టుడై, సంగరహితుడై, నిర్భయుడై సంచరించాలి."

ఆ మాటలను విని కువలుడు అజ్ఞానంచేత మోహితుడై దాని అర్థమును సరిగ్గా గ్రహించలేకపోయాడు. 'సర్వమూ సమం' అనగా 'మనుష్యులు అందరూ సమానులే' అని తలచి కువలుడు బ్రాహ్మణులయందు భక్తిని వీడి; దేవపూజలను, పాపభయమును త్యజించి; భోగములను అనుభవిస్తూ నాస్తిక ప్రాయుడై అధమగతిని పొందాడు. కావున భార్గవా! తగని సమయంలో చేసే బోధ దోషమునకు దారి తీస్తుంది."

బాలప్రియ

1. "పరశురామునకు కలిగిన సందేహాలు సమంజసములే. కావుననే దత్తాత్రేయుడు ప్రీతి చెందెను. శిష్యునికి సందేహాలు కలిగాయంటే, అతడు గురువు చెప్పిన విషయాన్ని శ్రద్ధతో వింటూ అర్థం చేసుకొనుటకు ప్రయత్నిస్తున్నాడన్నమాట. పరశురాముని ప్రశ్న మూడు విధములుగా వుంది.

(1) 'బ్రహ్మకు పూర్వం మరొక సృష్టికర్త లేడు. ఆయన సృష్టి చేయదలుస్తున్నాడేగానీ ఇంకా దేనిని సృష్టించలేదు. అటువంటపుడు ఆయనయొక్క వీక్షణమాత్రం చేతనే భూతములు పైకి వచ్చాయి. అంటే అవి అంతకు పూర్వమే సిద్ధమై ఉండాలి. అవి కర్త లేకుండా ఎలా సిద్ధమైనవి?' ఇది మొదటి సందేహము.

(2) 'ఆయన మొదట చుట్టూ చూసినపుడు ఆకాశం సర్వశూన్యంగా గోచరించింది. సిద్ధములైన ఈ పంచభూతములు అపుడు ఆయనకు ఎందుకు గోచరించలేదు?' ఇది రెండవ సందేహము.

(3) "పంచభూతములు పుట్టుటకు పూర్వమే బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు పుట్టారు. వారు చిత్తమును, ఇంద్రియములను, క్రియలను నియమించి తపస్సు చేసారు. త్రిపురాదేవి 'సృష్టి చేయమ'ని బ్రహ్మతో చెప్పింది. బ్రహ్మ తన శరీరమును కదిలించగా వాయువు విజృంభించెను. అపుడు వారికి భౌతిక శరీరములు ఉండాలి. లేకపోతే 'వారు తపస్సు చేయుట, దేవి చెప్పుట, బ్రహ్మ వినుట, ఆయన తన దేహమును కదలించుట' సంభవించవు. 'శబ్దం' ఆకాశ భూతమునకు గుణం. 'శరీరములు' పంచభూతముల వలన ఏర్పడును. మరి భూతములే పుట్టకముందు భౌతికములైన శబ్దములు, శరీరములు ఎలా పుట్టాయి?" ఇది మూడవ సందేహము.

(4) పరశురాముడు మరొక ప్రశ్న కూడా అడిగి ఉండవచ్చును. ఎందువల్లనో ఆయన అడుగలేదు. "మొదట ఉన్నది త్రిపురాదేవి ఒక్కరే. ఆమె రూపం 'చైతన్యం'. అనగా చైతన్యం మాత్రమే ఉంది. చైతన్యములో నుండి ఇచ్ఛ ఎలా పుట్టింది? రెండవది అనేది లేనపుడు, ఒక వస్తువులో నుండి ఇంకొక వస్తువు ఎలా పుట్టును? ఆమెయొక్క స్వాతంత్ర్యం వలన ఆమె నుండి ఇచ్ఛ కలిగిందని చెప్పబడింది. ఇద్దరు ఉన్నపుడే ఒకడు స్వతంత్రుడు, మరొకడు పరతంత్రుడు కావచ్చును. 'రెండవదే లేకుండా చైతన్యం ఒక్కటే ఉన్నపుడు దానికి స్వాతంత్ర్యం ఉంది' అనుటకు అర్థం ఏమిటి?"

ఈ ప్రశ్నలన్నీ సమంజసములే. వీటన్నిటికీ దత్తాత్రేయుడు చెప్పినట్లుగా 'తగిన సమయంలో' అనగా ఆయన బోధించబోయే తత్త్వజ్ఞానం కలిగినపుడు సమాధానములు సహజంగానే లభించును.

2. "అకాలములో కువలునకు పౌరాణికుడు అధ్యాత్మ విషయమును బోధించుట వలన, అతడు దానిని సరిగా గ్రహించక పతనం చెందాడని, కావున అకాలములో శిష్యునకు అధ్యాత్మ తత్త్వం బోధించరాద"ని దత్తాత్రేయుడు నిరూపించాడు. కానీ, సంవర్తుడు ఈ తత్త్వమునే ముందు భార్గవునకు చెప్పాడు కదా! అది అపుడు పరశురామునకు బోధపడలేదు. అలా ఆయన చెప్పవచ్చునా? ఈ రెండు బోధలలో భేదమేమిటి?"

భేదం చాలా కలదు. రెండింటికీ సంబంధమే లేదు. సంవర్తుడు ప్రారంభములోనే "సంసారమునందు విరక్తుడవై గురువును ఆశ్రయించి, ఆయన చెప్పిన పద్ధతిలో త్రిపురాదేవిని ఆశ్రయించి, ఆమె కృపావేశం వలన ఆత్మభావమును పొందుము" అని చెప్పాడు. అలాగే చివర కూడా, "సంసారంలో దోషమును భావించి వైరాగ్యం పొందుము. తరువాత సన్మార్గ లక్షణం సంభవించును. నేను చెప్పిన ఈ సారమును ఎల్లపుడూ అభ్యసించువాడు అచిరకాలములోనే శుభమార్గమును పొందును" అని చెప్పాడు. నా మాటలు విన్నంతనే నీకు జ్ఞానం సిద్ధించునని ఆయన చెప్పలేదు. అంతేకాదు, 'గురువును ఆశ్రయించి ఆయన ఉపదేశించు పద్ధతిలో త్రిపురాదేవిని ఆరాధిస్తే జ్ఞానం పొందగలవ'ని చెప్పి, ఆయన పరశురాముని గురువు వద్దకు పంపించాడు.

అంతేకాదు, తాను చెప్పిన అధ్యాత్మ విద్యాసారమును పరశురాముడు కువలునివలె అపార్థముగా గ్రహించుటకు అవకాశం లేకుండా, "మలిన బుద్ధులకు ఇది గోచరం కాదు. గురుసేవ వలన తప్ప ఇది బోధపడదు. కావున వెంటనే గురువు వద్దకు వెళ్ళుము" అని దృఢంగా చెప్పాడు. పరశురాముడు సొంతంగా తాను చెప్పిన అధ్యాత్మ సారమును గ్రహించుటకు ఆయన అవకాశమే ఇవ్వలేదు.

3. "మరి పౌరాణికుడు చేసిన బోధ ఇలా ఉన్నదా?"

కేవలం విరుద్ధంగా ఉంది. కువలుడు 'నేను సులభంగా గ్రహించుటకు వీలగునట్లుగా అధ్యాత్మ విద్యాసారమును చెప్పండి' అని ప్రార్థించగా, ఆ పౌరాణికుడు 'అలాగే' అని, దానిని సంక్షేపంగా చెప్పి పంపాడు. అంతేకానీ, "ఇది సంసారమార్గంలో ఉన్న మలిన బుద్ధులకు గోచరింపదు. గురువును ఆశ్రయించి, ఆయన చెప్పిన పద్ధతిలో దేవతను ఉపాసించితే తప్ప చిత్తశుద్ధి కలుగదు. నేను సంక్షేపంగా చెప్పినంత మాత్రమున నీకు బోధపడదు. గురువును ఆశ్రయించి దీనిని అభ్యసింపుము" అని ఆ పౌరాణికుడు చెప్పలేదు. అందువలన కువలుడు ఆయన చెప్పినదానితో, తనకు తోచినదే పరమార్థంగా గ్రహించి అజ్ఞానం లేశమైనా తొలగకపోవుటచే, దాని ప్రభావం వలన సంసారములోనే మునిగిపోయాడు.

4. "శిష్యుల విషయంలో ప్రాజ్ఞులైన గురువులు ఎంత శ్రద్ధ వహిస్తారో సంవర్త, దత్తాత్రేయుల వలన మనం గ్రహించవలసి ఉంది."

ఇద్దరూ పరశురామునియందు వాత్సల్యమునే చూపారు. ఆయన ప్రశ్నించినపుడు మాత్రమే 'ఇది ఇపుడు నీకు తెలియదు' అని నిష్కర్షగానే చెప్పారు. ఆయనను దేవియొక్క ఉపాసనా మార్గంలో ప్రవేశపెట్టి, ఆయన చిత్తనైర్మల్యమును సంపాదించునట్లుగా ప్రోత్సహించారు. పరశురాముని సందేహములకు వెంటనే సమాధానం చెప్పకుండా దత్తాత్రేయుడు 'తరువాత చెపుతాను, అంతవరకు స్థిరంగా ఉండుము (**స్థిరోభవ**)' అని హెచ్చరించుట గమనింపదగింది. అడిగిన వెంటనే సంవర్తుడు చెప్పలేదు, దత్తాత్రేయుడు కూడా చెప్పలేదు.

అది తనకు అవమానంగా పరశురాముడు తలంచవచ్చును. అంతేకాదు, ఆ సందేహములను గురించే ఆలోచిస్తూ, అతడు గురువు చెపుతున్నదానియందు మనస్సును నిలుపక పోవచ్చును. కావున అలా మనస్సుకు చాంచల్యం కలుగకుండా 'మనస్సును స్థిరంగా నిలుపుకొనుము' అని దత్తాత్రేయుడు హెచ్చరిక చేసాడు. సంసారం రోగంవంటిది, గురువుయొక్క బోధ మందు వంటిది. మందు ఇచ్చినంత మాత్రముచేత వైద్యునకు రోగి విషయంలో బాధ్యత తీరదు. అది ఒక్కొక్క రోగియందు ఒక్కొక్క విధంగా పని చేయును. కావున వైద్యుడు రోగియొక్క పరిస్థితిని ఎప్పటికపుడు గమనిస్తూ, అవసరమైతే మందును మార్చుతూ పథ్యం చక్కగా జరుగునట్లు చూడాలి. రోగికి సంపూర్ణమైన ఆరోగ్యం కలుగువరకు వైద్యుని బాధ్యత తీరదు.

అలాగే గురువు కూడా ఒక్కొక్క శిష్యుని పరీక్షించి తగిన విధంగా బోధిస్తూ, వానియందు కలుగుతున్న మార్పులను గమనిస్తూ ఉండాలి. రోగికి పథ్యం ఎటువంటిదో సాధకునకు కర్మానుష్ఠానం, ఉపాసన మొదలైనవి అటువంటివి. శిష్యుని స్థితిని అనుసరించి కర్మనుగానీ, ఉపాసననుగానీ వానిచేత చేయించి వానికి చిత్తశుద్ధి కలుగునట్లు చేయాలి. చిత్తశుద్ధి కలిగినపుడే జ్ఞానం కలుగును. కావున కువలుని విషయంలో పౌరాణికుడు చేసినట్లు, తత్త్వసారమును నాలుగు మాటలలో చెప్పి 'అది వానికి అర్థమైందా? లేదా?' అని గమనించకుండా వదలివేయుట అక్రమము.

శ్రీ త్రిపురా మాహాత్మ్యము

దత్తాత్రేయుడు పరశురామునకు 'త్రిపురాదేవియొక్క మాహాత్మ్యము'ను ఇలా వర్ణించాడు: "త్రిపురాదేవియొక్క ఆజ్ఞను అనుసరించి బ్రహ్మ పృథివియందు క్షణంలో మనుష్య, యక్ష, గంధర్వాది జాతులతో సర్వమును సృష్టించాడు. తరువాత ఆ మహాదేవియొక్క ఆజ్ఞ వలన విష్ణువు సృష్టిని పాలిస్తుండగా, కల్పాంతంలో ఈశ్వరుడు లయం చేస్తున్నాడు. పని చేస్తుండగా వారికి శ్రమ కలుగసాగింది.

వారి స్థితిని గమనించి ఆ దేవి ద్వాదశ భుజములతో, దశ శీర్షములతో ఆ ముగ్గురి రూపములు గల ఆకృతితో వారికి సాక్షాత్కరించింది. వారు ఆమెను స్తుతించి తమ శ్రమను గురించి చెప్పుకొన్నారు. అపుడు ఆమె తనయందు వున్న బ్రహ్మయొక్క అంశము నుండి సరస్వతిని, విష్ణువుయొక్క అంశము నుండి లక్ష్మిని, ఈశ్వరుని అంశము నుండి గౌరిని సృష్టించి వారికి ఒసంగెను. వారు తమ శక్తిమూర్తులైన ఆ సత్యలను తీసుకెళ్ళి శుభ ముహూర్తంలో పెళ్ళి చేసుకున్నారు. ఇలా వారు త్రిపురాదేవియొక్క తేజస్సులోని కళలను పొందుట వలన శ్రమలేక తమ కార్యములయందు ఉత్సాహంతో ప్రవర్తించసాగారు. ఇది "త్రిరూపాఖ్యానము."

భార్గవా! ఇంక 'లక్ష్మీ మాహాత్మ్యము'ను వినుము. మొదట మనుష్యులు స్వార్థరహితులై స్వర్గం మొదలగువాటిని కోరకపోవుటచే యజ్ఞయాగాదులను చేయడం లేదు. 'మనుష్యులు తమను సేవించడం లేద'ని దేవతలకు చింత కలిగింది. అపుడు ఇంద్రాదులు బృహస్పతితో సమాలోచనం చేసి బ్రహ్మదేవుని చూడబోయారు. సత్యలోకం వెలుపల శతయోజన విస్తీర్ణమైన మహాసభలో కొలువుతీరి ఉన్న బ్రహ్మను సందర్శించారు.

సత్యలోకమునకు లోపల ఇటువంటి మహాసభయే మరొకటి కలదు. దానియందు బ్రహ్మ మరొక రూపంలో కొలువుతీరి ఉండును. దానియందు కామక్రోధాది రహితులైనవారికి తప్ప ఇతరులకు ప్రవేశం లేదు. అందువలన దేవేంద్రాదులు కూడా అక్కడికి వెళ్ళలేరు.

అందువలన ఇంద్రాదులు వెలుపలి కొలువులోనే బ్రహ్మదేవుని సందర్శించి తమ చింతను ఆయనకు తెలియజేసారు. అది విని ఆయన 'మీరు

లక్ష్మిని ప్రార్థించండి' అని చెప్పి పంపాడు. అపుడు వారు ఆమెను గురించి తపస్సు చేయగా, ఆ దేవి ప్రత్యక్షమై 'కాముడు' అనే కుమారుని సంకల్ప మాత్రముచేతనే సృష్టించి ఇచ్చి, "వీడు మీ కార్యమును తీర్చగలడు" అని పలికి అంతర్ధానమైనది.

ఇంద్రాదులు తనను ప్రార్థిస్తుండగా కాముడు అతి గర్వితుడై "మీకు ఇక చింత వలదు. నేను ఈ మనుష్యులను మీకు సేవకులను గావిస్తాను" అని ప్రతిజ్ఞ చేసి భూలోకమునకు వచ్చి 'మనుష్యులారా! మీరందరూ దేవతలను పూజించండి' అని ప్రబోధింపసాగాడు. "అయ్యా! స్వర్గంలో దేవతలు ఎలా వున్నారో, ఈ లోకంలో మేము కూడా అలాగే ఉన్నాము. మేము వారిని ఎందుకు పూజించాలి?" అని వారు కాముని తిరస్కరించారు. కాముడు ఉగ్రుడై వారిని సంహరింపబోయాడు. అపుడు 'వీరవ్రతుడ'నేవాడు భూమిని పరిపాలిస్తున్నాడు. ఆయన బ్రహ్మావర్తములో ఉన్నాడు. రాష్ట్ర పాలకులకు, కామునకు సంకుల సమరం జరుగసాగింది. చారులు వెళ్ళి ఈ వృత్తాంతమును రాజుకు చెప్పారు. ఆయన 'వర్ధనుడు' అనే మంత్రితో ఆలోచించి కాముని జయించుటకై ఎనిమిది దినములు శంకరుని గురించి ఘోరంగా తపస్సు చేసాడు. శంకరుడు ప్రత్యక్షమై, "నీకు విజయం లభించును" అని వరం అనుగ్రహించాడు.

ఈ లోపల కాముడు రాష్ట్ర పాలకులను జయిస్తూ బ్రహ్మావర్తమునకు చేరాడు. అపుడు ఇంద్రాదులు దేవసైన్యములతో కామునకు సహాయంగా వచ్చారు. సుధృతి, రణధీరుడు మొదలుగా వీరవ్రతునియొక్క సేనాపతులు ఘోరయుద్ధం చేసి ఇంద్రాదులను బంధించారు. అపుడు కాముడు విజృంభించి రాజసైన్యములను ధ్వంసం చేయసాగాడు. అపుడు రణధీరుడు కాముని ఎదుర్కొని గధా యుద్ధంలో మూర్ఛ నొందించెను. కాముడు మూర్ఛ నుండి తేరుకొనేసరికి వీరవ్రతుడు యుద్ధరంగంలో ప్రవేశించాడు. కామునకు, వీరవ్రతునకు మూడు అహోరాత్రములు ఘోరయుద్ధం జరిగింది. నాలుగవ రోజు వీరవ్రతుడు శంకరుని స్మరించి, ఆయన ప్రసాదించిన శూలాత్మకమైన అస్త్రమును ప్రయోగించాడు. కాముడు విగతప్రాణుడై పడిపోయాడు. లక్ష్మీదేవియొక్క దూతలు వచ్చి అతని శరీరమును ఆమె వద్దకు తీసుకెళ్ళారు.

వీరవ్రతుడు విజయోత్సవములను జరుపుతుండగా, అతని గురువు విద్యాపతి 'దేవతలను బంధించుట యుక్తం కాద'ని చెప్పాడు. వెంటనే 'సుధృతి' అనే మంత్రి దేవతలను బంధవిముక్తులను గావించి తీసుకొని వచ్చాడు. వీరవ్రతుడు వారందరినీ పూజించి 'క్షమించమ'ని ప్రార్థించాడు.

లక్ష్మీదేవి త్రిపురాదేవియొక్క ప్రసాదముతో అమృతమును పొంది కాముని బ్రతికించింది. ఓటమిని గురించి కాముడు వ్యధ నొందుచుండగా లక్ష్మీదేవి, 'నీవు కేవలం మనుష్యుని శక్తిచేత ఓడింపబడలేదు. శంకరుని శక్తియే ఇందుకు కారణం' అని ఓదార్చింది. దానితో అతడు శాంతింపక, 'అలా అయితే శంకరుడు కూడా నాకు శత్రువే. వానిని జయించు ఉపాయమును చెప్పుము' అని పట్టుపట్టాడు. అపుడు అక్కడికి వచ్చిన గౌరి వాని మొండితనమునకు కోపించి 'నీవు శంకరునిచే దగ్ధుడవగుదువు' అని శపించింది.

లక్ష్మి అందుకు కోపించి 'నీవు కూడా ఇలాగే భర్తృ నిందను విని తపించి దగ్ధురాలవు అవుతావు" అని గౌరిని శపించింది. 'అలా అయితే నీవు పతి వియోగమును, సవతుల వలన క్లేశమును పొందుము" అని గౌరి మరల లక్ష్మిని శపించింది. అపుడు వారిద్దరికి ఘోరసంగ్రామం జరిగింది. లక్ష్మియొక్క శరముచేత గౌరి మూర్ఛిల్లెను. బ్రహ్మ వచ్చి లక్ష్మిని ప్రార్థించి శాంతింపచేసాడు. గౌరి మూర్ఛనుండి తేరుకొని శాంతించింది. ఆ శాపఫలితంగానే గౌరీదేవి దక్షుని పుత్త్రికగా జన్మించి, అతడు గావించిన యజ్ఞములో 'భర్తృనింద'ను సహించలేక యోగాగ్నిచే దగ్ధురాలైనది.

వీరవ్రతుడు పాలించినంత కాలం దేవతలు అతనితో సఖ్యమును పాటించారు. అతని అనంతరం మరల ఇంద్రాదులు బ్రహ్మ వద్దకు వెళ్ళి తమ కోరికను విన్నవించారు. అపుడు ఆయన వర్షంయొక్క ఆధిపత్యమును ఇంద్రునికి ఒసంగి, "మానవులు ఎక్కడ యజ్ఞములు చేస్తారో, అక్కడ వర్షమును కురిపించుము. వర్షం కొరకు మానవులు నిన్ను యజ్ఞములయందు పూజిస్తారు" అని పలికాడు. అప్పటి నుండి మానవులు యజ్ఞములు చేసి దేవతలను పూజించసాగారు.

కాముడు తల్లియొక్క ఉపదేశమును అనుసరించి త్రిపురాదేవిని ఉపాసించి అమోఘములైన ధనుర్బాణములను పొంది, శంకరుని జయించుటకై

తగిన సమయంకొరకు వేచి ఉన్నాడు. దక్షయజ్ఞములో భస్మమైన గౌరి హిమవంతునకు పుత్రికయై శంకరుని వివాహం చేసుకొంది. శంకరుడు గాఢమైన తపస్సమాధిలో నిమగ్నుడై ఉన్నాడు. ఆ సమయంలో 'తారకుడు, శూరపద్మడు' అనే రాక్షసులు గొప్ప తపస్సు చేసి, దానియొక్క ప్రభావంచేత ఇంద్రపదమును ఆక్రమించారు. ఇంద్రుడు బ్రహ్మను శరణుజొచ్చాడు. ఆయన 'శంకరుని కుమారుని వలన ఆ రాక్షసులు హతులు అవుతార'ని చెప్పాడు. అపుడు శంకరుని తపస్సు నుండి మరలించుటకై ఇంద్రుడు కాముని అభ్యర్థించాడు. కాముడు పూర్వవైరమును స్మరించి శంకరుని సమీపించి ఆయనపై పుష్ప బాణమును ప్రయోగించాడు. దానివలన కలిగిన చిత్తక్షోభం వలన ఈశ్వరుని కంటినుండి అగ్ని వెలువడి కాముని దహించింది. తరువాత దేవతల ప్రార్థన వలన ఈశ్వరుడు పుత్రుని పొందుటకు అంగీకరించాడు. అపుడు సనత్కుమారుడు ఆయనకు పుత్రుడై కుమారస్వామిగా అవతరించాడు."

"ఆ మహర్షి ఎందుకు ఇలా జన్మించాడు?" అని పరశురాముడు ప్రశ్నించగా దత్తాత్రేయుడు ఇలా వివరించాడు: "ఋషభ పర్వతములో తపస్సు చేస్తున్న సనత్కుమారుడు, అక్కడికి వచ్చిన బ్రహ్మదేవునితో ఇలా అన్నాడు: "తండ్రీ! నాకు ఒక స్వప్నం వచ్చింది. అందులో నేను దానవులను సంహరించినట్లుగా చూసాను. దీనికి కారణం ఏమిటి?" అపుడు బ్రహ్మ ఇలా చెప్పాడు:

"వత్సా! నీవు పూర్వజన్మలో బ్రాహ్మణుడవు. అపుడు దేవదానవుల యుద్ధమును గురించి వింటూ 'స్వయంగా నీవే దానవులను సంహరించాల'ని భావిస్తూ, అగ్నిని ఆరాధిస్తూ దేహమును త్యజించావు. ఆ ఉపాసనయొక్క పుణ్యం వలన ఇపుడు నాకు పుత్రుడవు అయ్యావు. ఆ భావనయొక్క బలం వలన ఇపుడు నీకు స్వప్నం వచ్చింది. నీవు స్వేచ్ఛగా మరొక జన్మను పొంది, ఆ భావనయొక్క సిద్ధిని పొందగలవు" అని చెప్పి ఆయన వెళ్ళిపోయాడు. తరువాత ఒకపుడు పార్వతీ పరమేశ్వరులు సనత్కుమారుని వద్దకు వచ్చారు. ఆ మహర్షి సమాధిలో ఆనందమగ్నుడై ఉండి వారిని గమనించలేదు. పరమేశ్వరుడు ఆ మునిని ఆక్షేపించాడు. ఆయన సమాధిని వీడి ఆక్షేపములను విని శాంతముతో ఇలా అన్నాడు: "మీరు నాయందు ఇష్టం వచ్చినట్లుగా శాపములను కురిపించినా

మంచిదే, వరములను కురిపించినా మంచిదే.” ఆయనయొక్క స్థైర్యమునకు మెచ్చి ఈశ్వరుడు వరమును కోరుకొమ్మన్నాడు.

‘మీరే నా వలన వరమును కోరుకోండి’ అని మహర్షి అన్నాడు. ‘అలా అయితే నీవు నాకు పుత్రుడుగా జన్మించుము’ అని ఈశ్వరుడు కోరాడు. ‘అయ్యా! నీవు మాత్రమే కోరావు. పార్వతి కోరలేదు. కావున నీకు మాత్రమే పుత్రుడను అవుతాను’ అని మహర్షి అన్నాడు. అపుడు పార్వతి, ‘అయ్యా! నాకూ పుత్రుడవు కమ్ము’ అని ప్రార్థించింది. “అమ్మా! గర్భం నుండి జన్మించుట నాకు ఇష్టం లేదు. పూర్వం వృత్రాసురునకు భయపడి ఈయన అదృశ్యుడు అయినపుడు, నీవు భర్త వియోగ దుఃఖం వలన గంగాతీరములో శరీరమును త్యజించావు. ఆ దేహావయవముల నుండి అక్కడ రెల్లు పొదలు (శరవణము) ప్రబలెను. కావున నేను అక్కడ జన్మించి నీ దేహం నుండి పుట్టినట్లుగానే నీకు కుమారుడను అవుతాను” అని మహర్షి ఆమెను ఓదార్చాడు. అలాగే ఆయన తరువాత ఈశ్వరుని వీర్యం వలన శరవణమునందు ‘కుమారస్వామి’గా జన్మించి తారకాసురుడు మొదలగు రాక్షసులను సంహరించాడు.

భార్గవా! ఇంక భారతీదేవియొక్క మాహాత్మ్యమును వినుము. ఒకపుడు బ్రహ్మసభలో మహర్షులు భారతిని స్తుతిస్తున్నారు. బ్రహ్మ దానిని మెచ్చుకోకుండా ఆమెను పరిహసించాడు. ఆమె కూడా ఆయనను ఆక్షేపించింది. ఆయన కోపించి ‘నీవు నాకు భార్యగా ఉండుటకు తగవు’ అని శపించాడు. ఆమె కూడా కోపించి ‘అలా అయితే నీకు గొల్లపిల్లయే భార్య అగును’ అని శపించింది. దేవతలు వారిని శాంతింపచేసారు. తరువాత కొంతకాలమునకు బ్రహ్మ యజ్ఞం చేయుటకు పూనుకొని భారతిని ఆహ్వానించాడు. ఆమె అలుక వహించింది. బ్రహ్మ విసిగి విష్ణువును చూసి, ‘ఈ క్షణమే కన్యను వెదకి తెమ్ము. పత్నిగా స్వీకరించి యజ్ఞం చేస్తాను’ అని పలికాడు. ఆయన వెంటనే ఒక గోపకన్యను తీసుకొని రాగా ఆమెను పత్నిగా స్వీకరించి బ్రహ్మ యజ్ఞమును ముగించాడు.

తనకన్నా అధిక సౌందర్యవతిగా ఉన్న గొల్లపిల్లను చూసి భారతి సిగ్గుపడి కోపంతో ప్రజ్వరిల్లెను. ఆమె కోపం అగ్నియై లోకములను ప్రసరింపసాగెను. ఆమెను శాంతింపచేయుటకు ఇంద్రాదులు ఆమె వద్దకు వెళ్ళి ఆమెచే

బంధింపబడ్డారు. లక్ష్మీపార్వతులు ఆమెను శాంతింపచేయలేక త్రిపురాదేవిని ప్రార్థించారు. త్రిపురాదేవి సాక్షాత్కరించి భారతిని ఓదార్చి గోపకన్య వృత్తాంతమును ఇలా చెప్పెను:

"పూర్వం హర్యక్షుడు అనే బ్రాహ్మణుడు ఒక గొల్లపిల్లను కామించి బలాత్కరించాడు. ఆమె రోదన మొనర్చెను. నారదుడు అక్కడికి వచ్చి ఆ బ్రాహ్మణుని చూసి కోపించి 'నీవు గొల్లవాడవే అగుదువు గాక!' అని శపించాడు. హర్యక్షుడు నారదుని ప్రార్థించగా ఆయన భారతీదేవిని ప్రార్థించమని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. హర్యక్షుడు నిన్ను ప్రార్థించగా నీవు సాక్షాత్కరించి 'నీవు గొల్లవాడవుగా జన్మించినా నీకు నేను పుత్త్రికగా జన్మిస్తాను. తరువాత నీకు పరమపదము కలుగును' అని వరం ఇచ్చావు. నీ అంశతోనే వేదమాత అయిన గాయత్రి ఈ గొల్లపిల్లగా ఆవిర్భవించింది."

ఇలా చెప్పి త్రిపురాదేవి గాయత్రియందు ప్రవేశించింది. అపుడు గాయత్రి చతుర్భుజములతో, మూడు కన్నులతో త్రిపురా స్వరూపమును పొందినది. దేవతలు స్తుతిస్తుండగా హర్యక్షుడు అక్కడికి వచ్చాడు. అపుడు గాయత్రి అతనితో ఇలా పలికింది: "నీవు కాలాంతరములో ద్వాపర యుగములో నందగోపుడవుగా జన్మిస్తావు. అపుడు నేను విష్ణుదేవుని అంశములో శ్రీకృష్ణునకు చెల్లెలుగా, నీకు పుత్త్రికగా జన్మించి గోపికలచే పూజింపబడి, వింధ్యవాసినీ దేవిగా ప్రసిద్ధురాలనై జనులను ఉద్ధరిస్తాను" అని బ్రహ్మదేవునితో కూడి వెళ్ళిపోయింది.

కావున గాయత్రిదేవియే ద్వాపరాంతములో నందుని భార్య అగు యశోదకు పుత్త్రికగా జన్మించింది. వసుదేవుడు దేవకికి జన్మించిన శ్రీకృష్ణుడిని యశోద వద్ద ఉంచి, ఆమెకు జన్మించిన పుత్త్రికను మధురకు తీసుకొని వచ్చాడు. కంసుడు ఆ బాలికను చంపబోగా వాని శక్తిని హరిస్తూ, ఆమె పైకి ఎగసి వింధ్యవాసినీ రూపమును ప్రకటించి వానిని శపించి అంతర్ధానమైనది. గోపకన్యలు శ్రీకృష్ణుని పతిగా కోరి 'కాత్యాయనుడు' అనే మునిని సేవించారు. ఆయన అంబికను ప్రార్థించును. ఆమె సాక్షాత్కరించి "నీ పేరుతో నేను 'కాత్యాయనీ దేవి'గా వెలయుచున్నాను. కావున గోపకన్యలు కాత్యాయనీ వ్రతమును గావిస్తే వారి కోరిక నెరవేరును" అని చెప్పింది. వారు అలాగే కాత్యాయనీ వ్రతం ఆచరించి

శ్రీకృష్ణ సమాగమమును పొందుతారు. శ్రీకృష్ణుడు ద్వారకలో ఉన్నపుడు, రాక్షసులు నందుని గోపకన్యను బంధించుటకు ప్రయత్నిస్తుండగా, యశోద మొదలైనవారు కాత్యాయనుని ఆదేశంతో కాత్యాయనిని ప్రార్థించగా ఆమె ఆవిర్భవించి రాక్షసులను సంహరించి వారిని రక్షించును.

ఇంక 'చండికా' వృత్తాంతమును వినుము. పూర్వం 'శుంభ – నిశుంభులు' అనే రాక్షస ప్రభువులు తపస్సు చేసి 'ఏ పురుషుల వలన ఓటమి లేకుండున'ట్లు వరమును పొంది దేవతలను జయించి స్వర్గమును ఆక్రమించారు. ఇంద్రాదులు బ్రహ్మను శరణుజొచ్చారు. బ్రహ్మ, దేవతలు గంగాతీరములో త్రిపురాదేవిని ప్రార్థించారు. అపుడు పార్వతి అక్కడికి వచ్చి దేవతల ప్రార్థనను విని, 'నేను రాక్షసులను సంహరిస్తాను' అని పలుకుతూ క్రోధంచేత నల్లబడిన కాళి అయ్యింది. అపుడు ఆమె శరీరం నుండి త్రిలోక మోహిని అయిన 'చండిక' ఆవిర్భవించింది. దేవతలు జయనినాదం గావించారు.

ఆ ప్రాంతమునకు వేటకై వచ్చి ఉన్న శుంభ–నిశుంభుల మంత్రులు 'చండుడు, ముండుడు' ఆ శబ్దమును విని అక్కడకు వచ్చారు. వారిని చూడగానే దేవతలు పారిపోయారు. చండముండులు చండికా సౌందర్యంచేత మోహితులై, ఆమెను కోరి దగ్గరకు రాసాగారు. కాళి వారిద్దరిని పట్టుకొని ఒకరి తలతో మరొకరి తలపై మోది పడగొట్టెను. వారు మూర్ఛిల్లి లేచి పారిపోయి శుంభనిశుంభులకు చండిక గురించి చెప్పారు. శుంభుడు ఆమెను కోరుతూ దూతను పంపాడు. 'నేను రాక్షస సంహారమునకు పూని ఉన్నాను. మీ రాజు నన్ను జయించితే నేను వానికి భార్యను అగుదును' అని చండిక చెప్పి పంపెను. అంతట రాక్షసులు దండెత్తి వచ్చారు. అపుడు విష్ణువు చండికకు సింహరూపములో వాహనమయ్యాడు. ఆమె సింహవాహనయై శుంభ–నిశుంభులను నిర్మూలింపగా, కాళి చండముండులను సంహరించింది. సింహం రాక్షస సైన్యమును భక్షించెను.

పిమ్మట 'కాలంధాజులు' అనే రాక్షసులు తపస్సు చేసి 'పురుషులచేత గానీ, స్త్రీస్వభావం గల స్త్రీలచేతగానీ ఓటమి లేకుండునట్లు'గా వరమును సంపాదించి స్వర్గమును ఆక్రమించారు. దేవతలు త్రిపురాదేవిని ప్రార్థిస్తుండగా అప్పుడే రాక్షసులు వారిపైకి వచ్చారు. తత్‌క్షణమే త్రిపురాదేవి సాక్షాత్కరించి

హుంకరించెను. ఆ శబ్దమునకు రాక్షసులు మూర్ఛిల్లారు. దేవతలు ఆమెను స్తుతించారు. అపుడు ఆమె నుండి క్రోధరూపిణియై 'కాళికాదేవి' వెలువడెను. ఆమె స్త్రీకి స్వభావమైన లజ్జను వీడి దిగంబరయై వ్రేలాడుచున్న నాలుకతో, చతుర్భుజములతో రాక్షసులను భక్షించుచు, మద్యమును త్రాగుతూ వారి శీర్షములతో ముండమాలను, ఖండితములైన వారి హస్తములతో మొలత్రాడును ఏర్పరచుకొని రాక్షస సంహారమును గావించింది. బ్రహ్మాది దేవతలు ప్రార్థించగా ఆమె ప్రసన్నురాలై 'నా విగ్రహమును పూజించువారికి సర్వకార్యసిద్ధి' అగును అని పలికి అంతర్ధానం అయ్యింది.

రామా! ఇంక దుర్గాదేవి చరిత్రను వినుము. దుర్గతి నుండి రక్షించునది కావున ఆమెకు 'దుర్గ' అనే పేరు ప్రసిద్ధమయ్యెను. ఒకపుడు 'మహిషుడు' అనే రాక్షసుడు తపశ్శక్తిచే దేవతలను జయించి త్రిలోకాధిపతి అయ్యాడు. ఇంద్రాదులు, బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు త్రిపురాదేవిని ప్రార్థిస్తూ ఒకచోట సమావేశమయ్యారు. అది తెలుసుకొని రాక్షసులు వారిపైకి వచ్చారు. అపుడు ఆ లోకపాలకులు తమ తేజస్సులయొక్క అంశములను ఒకచోట సమకూర్చారు. ఆ తేజస్సులయొక్క సముదాయం నుండి 'త్రిపురాదేవి' దుర్గా రూపంలో వెలువడి సకల ఆయుధములను గైకొని, సింహంపై బయలుదేరి పుత్రపౌత్రులతో కూడా మహిషాసురుని సంహరించింది.

త్రిపురాదేవియొక్క మూర్తులలో 'లలితారూపం' శ్రేష్ఠము. 'ఆమె చరిత్రను చెప్పుమ'ని అగస్త్యుడు విష్ణుదేవుని ప్రార్థించగా, ఆయన అందుకు హయగ్రీవుని నియోగించెను. హయగ్రీవుడు ఇలా చెప్పెను: "పూర్వం ఒకపుడు లక్ష్మీదేవియొక్క దూత అగు 'మాణిక్య శేఖరుడు' మందాకినిలో కొట్టుకొని పోవుచున్న ఒక కిన్నెర స్త్రీని చూసి, దయతో ఒడ్డుకు తీసుకొచ్చి రక్షించాడు. కానీ ఆమె సౌందర్యమునకు, శరీర స్పర్శకు అతడు కామప్రకోపం చెంది ఆమెతో భోగింపగోరెను. "ఆపద నుండి రక్షించినవాడు తండ్రి అగును. నీవు నన్ను కోరరాదు" అని ఆమె వారిస్తున్నా వాడు ఆమెను బలాత్కరించబోగా, ఆమె 'రక్షించండి, రక్షించండి' అని అరవసాగెను. లక్ష్మి అక్కడకు వచ్చి వానిని చూసి 'రాక్షసుడవు కమ్ము' అని శపించింది. వాడు ప్రార్థించగా, ఆ దేవి 'రాక్షసుడవైనా నీకు సకల లోకాధిపత్యం,

సర్వభోగసిద్ధి కలుగును. చివరకు త్రిపురాదేవి వలన మరణమును, శాపముక్తిని పొందుతావు” అని చెప్పింది.

శివుడు ‘కాముని’ నేత్రాగ్నిచే దహించిన తరువాత, గణేశ్వరుడు క్రీడ కొరకు ఆ భస్మమునంతా ముద్దగా చేసి బొమ్మను తయారుచేసాడు. పార్వతి ప్రార్థించగా, శివుడు ఆ బొమ్మకు ప్రాణమును ప్రసాదించాడు. ‘మాణిక్య శేఖరుడు’ ఆ బొమ్మ నుండి శిశువుగా ఆవిర్భవించాడు. శివుని కోపంచేత ఏర్పడిన భస్మం అగుటచే, దాని నుండి శరీరమును పొందిన మాణిక్య శేఖరుడు తపస్సుచేత రాక్షసుడు అయ్యాడు. వాడు దేవతల ఐశ్వర్యమును చూసి అసూయ చెంది గంగా తీరములో శివుని గురించి తపస్సు చేసి, ‘తనకు సర్వ విజయత్వం సృష్టించు సామర్థ్యం, అమరత్వం కలుగవలెన’ని శివుని ప్రార్థించాడు. ఆయన నిరాకరించాడు. ఇలా మరల జరిగింది. వాడు ఇంకా భయంకరంగా తపస్సు చేసాడు. శివుడు సాక్షాత్కరించి, ‘మాతృగర్భం నుండి జన్మించువారి వలనగానీ, ప్రసిద్ధములైన అస్త్రశస్త్రముల వలన గానీ నీకు మరణం లేదు’ అని వరమిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు.

వాడు పాతాళమునకు అధిపతి అయి, అక్కడి రాక్షసులు ప్రోత్సహించగా స్వర్గమును జయింపబోయెను. బ్రహ్మదేవుడు వచ్చి ‘భూలోకమును గైకొని స్వర్గమును దేవతలకు ఉండనిమ్ము. వారితో సఖ్యమును పాటింపుము’ అని నచ్చచెప్పాడు. ‘అలా అయితే దేవతలు శచీదేవిని, నందన వనమును నాకు కప్పముగా ఇవ్వాలి’ అని వాడు అన్నాడు. బ్రహ్మ కోపించి ‘నీవు భండుడవు’ అని ఛీత్కారం చేసి అంతర్ధానమయ్యాడు. తరువాత వాడు మూడు లోకములకు అధిపతియై, దేవతలను బరువులు మోయు కూలీలుగా నియమించాడు. ‘ఉగ్రకర్ముడు’ మొదలైనవారిని దిక్పాలకులుగా నియమించాడు. అపుడు ‘తారకుడు’ అనే రాక్షసుడు మిక్కిలి సంతోషించి, తన తమ్ములైన నలుగురిని వానికి సోదరులుగా ఒసంగెను. భండాసురుడు కూడా ప్రీతుడై ‘విశుక్రుడు’ అనే సోదరుని భూలోకాధిపతిగా, ‘విషంగుడు’ అనేవానిని పాతాళ అధిపతిగా చేసాడు. భండునకు భయపడి శచీదేవి గౌరిని ఆశ్రయించింది. వాడు ఆమె కొరకు కైలాసమునకు వెళ్ళి, ‘శచిని ఇమ్మ’ని అడిగాడు. గణేశ్వరుడు వాని సైన్యమును అంతమొందించగా, గౌరి హుంకారంచేత వానిని బంధించి సంహరించబోగా బ్రహ్మ వాని వరమును

గురించి చెప్పి వారించాడు. అపుడు ఆమె 'నీవు మరల ఇక్కడికి వస్తే నశిస్తావు' అని శపించి వానిని వదలింది.

తరువాత దేవతలు అందరు హిమాలయం వద్దకు చేరి మహాయాగం నిర్వహించారు. అగ్నికుండములో 'త్రిపుర' ఆవిర్భవించి వారికి అభయం ఇచ్చెను. ఆమెయే 'లలిత'. ఇది తెలుసుకొని శుక్రుడు 'దేవతలతో సఖ్యం చేసుకోమ'ని భండునకు బోధించాడు. కానీ, వాడు గురువును ఆక్షేపించి దేవతలపై దాడి చేసాడు. అపుడు త్రిపుర 'జ్వాలామాలిని' అనే శక్తిని పంపింది. ఆ శక్తి దేవతలకు చుట్టూ ప్రాకారంగా అగ్నిజ్వాలా రూపంలో నిలిచింది. ఆ జ్వాలలను చూసి, 'దేవతలు ఆ అగ్నిలో పడి భస్మమయ్యార'ని తలుస్తూ భండాసురుడు మరలిపోయెను. తరువాత నారదుడు ఒకసారి తన వద్దకు రాగా, భండుడు ఆ జ్వాలావళిని గురించి ప్రశ్నించాడు. నారదుడు లలితా దేవియొక్క ఉత్పత్తిని చెప్పి 'దేవతలు జ్వాలామాలినిచే సురక్షితులై ఉన్నార'ని చెప్పాడు.

తరువాత లలితాదేవి కామేశ్వరుని భర్తగా పొంది 'మంత్రిణి, దండిని' మొదలుగా శక్తులను సృజించి, పరివారమును ఏర్పరచుకొని యుద్ధసన్నద్ధురాలై బయలుదేరింది. భండాసురుడు కూడ మహాసైన్యంతో బయలుదేరి వచ్చాడు. ఆ దైత్యసైన్యమును చూసి ఎనిమిదేండ్ల వయస్సు గల 'బాలాంబ' అనే మహాశక్తి విజృంభించి, దైత్య సేనాపతులను జయించి విశుక్రుని, విషంగుని మూర్ఛితులను చేసింది. వారు మూర్ఛ నుండి తేరుకొని ఘోరయుద్ధమును చేసారు. 'కామేశ్వరి' అనే శక్తి, 'విష్ణుమాయ' అనే అస్త్రంచేత విషంగాసురుని బంధించి లలిత వద్దకు తెచ్చింది. ఆమె వానిని విడిపించింది. వాడు బంధముక్తుడై దుఃఖిస్తూ విశుక్రుని వద్దకు వెళ్ళాడు. విశుక్రుడు వాడిని ఓదార్చి, దేవతలను జయించుటకు భార్గవుడు ఒసంగిన యంత్రమును ప్రయోగించుటకు నిశ్చయించాడు. భండుడు కూడా అందుకు ఆమోదించాడు. విశుక్రుడు శుచియై శిలాపట్టమునందు ఆసురీ మూర్తిని చిత్రించి, మాంసాదులతో పూజించి తాను నగ్నుడై తన చుట్టూ యువతులు దిగంబరులై పరివేష్టించి వుండగా, మంత్రాదులతో దానిని శక్తివంతం చేసి విషంగునకు ఇచ్చాడు. విషంగుడు ఆ యంత్రమును గైకొని శక్తిసైన్యం వద్దకు వెళ్ళి, చుట్టూ ఉన్న జ్వాలలను చూసి ఆకాశమునకు ఎగసి లోపలికి విసిరాడు.

ఆ యంత్రము యొక్క ప్రభావం వలన శక్తులకు అలసత్వం, నిద్ర మొదలగునవి ఆవహించాయి. అందువలన వారు యుద్ధము చేయుటకు నిరాకరించారు. దండిని, మంత్రిణి లలిత వద్దకు వెళ్ళి పరిస్థితిని విన్నవించారు.

ఆమె కారణం గమనించి కామేశ్వరుని ముఖమును అవలోకించి నవ్వుతు త్రినేత్రుడైన గణేశుని సృష్టించి, రాక్షసులు ప్రయోగించిన విఘ్నయంత్రమును ధ్వంసమొనర్ప ఆజ్ఞాపించింది. గజాననుడు వెళ్ళి యంత్రమును దంతములతో ధ్వంసం చేసాడు. అపుడు శక్తి సైన్యమునకు యథాప్రకారంగా ఉత్సాహం ప్రబలెను. ఆ ఘోరయుద్ధములో విఘ్నేశ్వరుడు గజాసురుని సంహరించాడు. బాలాంబ భండపుత్రులను ఖండించెను. మంత్రిణి విశుక్రుని మర్దించెను. దండిని విషంగుని విధ్వంసం చేసెను. పుత్రులు, సోదరులు మరణించుటను చూసి భండాసురుడు దుఃఖించి, క్రోధముతో విజృంభించి మిగిలి ఉన్న సైన్యమును కూర్చుకొని లలితాదేవితో యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడయ్యాడు. భండాసురుడు మధుకైటభాదులైన విష్ణు శత్రువులను, అంధకాదులైన శివశత్రువులను సృష్టింపబోయాడు.

అది గమనించి ఆమె విష్ణువుయొక్క దశావతార మూర్తులను, శంకరుని మూర్తులను సృష్టించి ఆ రాక్షసులను అంతమొందింపచేసెను. దైత్యభటులు ఎందరు మరణిస్తున్నా భండాసురుడు మరల మరల అసంఖ్యాకంగా సైన్యమును సృష్టింపసాగాడు. అపుడు ఆ దేవి పాశుపతాస్త్రముతో ఆ సైన్యమును అంతా సంహరించి, కామేశ అస్త్రమును ప్రయోగించి భండాసురుని సపరివారంగా భస్మం చేసింది.

అపుడు బ్రహ్మాది దేవతలు ఆ మహాదేవికి ప్రణమిల్లి స్తుతించారు. మేరు పర్వతంయొక్క శిఖరములో విశ్వకర్మ 'శ్రీపురము'ను నిర్మించాడు. 'అక్కడికి రావలసింద'ని దేవతలు ఆమెను ప్రార్థించారు. అందరూ జయజయ ధ్వానములు సలుపుచుండగా ఆమె బయలుదేరి మేరుపర్వత శిఖరమునకు చేరి, అక్కడ శ్రీచక్రాకారంతో నిర్మింపబడిన దివ్యమైన నగరమును చూసి సంతోషించి అందులో ప్రవేశించింది. బ్రహ్మదేవుడు వశిష్ఠాది మహర్షులతో కూడి దేవిని రత్నసింహాసనంపై కూర్చోబెట్టి, బృహస్పతి తెచ్చిన అభిషేక సామగ్రితో సకల

లోకములకు సామ్రాజ్ఞిగా అభిషేకించారు. ఆమె లోకపాలనను నిర్వహిస్తూ అక్కడ విరాజిల్లుచున్నది. ఆ శ్రీపురం త్రిపురోపాసకునకు తప్ప ఇతరులకు గోచరం కాదు. కావున నీవు నీ భార్య అయిన లోపాముద్ర వలన దీక్షను పొంది త్రిపురాదేవిని ఉపాసింపుము."

హయగ్రీవుని ఆదేశాన్ని అనుసరించి అగస్త్య మహర్షి త్రిపురను వుపాసించి, శ్రీపురంలో స్థానం సంపాదించుకొన్నాడు. భార్గవా! ద్విజులకు ఉపనయనంవలె త్రిపురోపాసనకు దీక్షాగ్రహణం ఆవశ్యకం. దీక్షావంతులు అయినవారు విద్వాంసులు కాకున్నా సద్గతిని పొందుతారు. వేదమునకు ముఖ్యమైన అర్థం త్రిపురయే. కావున త్రిపురను సాక్షాత్కరింపచేయు సాధనమే వేదము. పరమేశ్వరుడు లోకులను ఉద్ధరించుటకై వేదముల నుండి పురాణములను, ఆగమములను ప్రవర్తింపచేసాడు. మహర్షులు ఆగమములను మథించి తంత్రశాస్త్రమును వెలయించారు. వేదములలో, ఆగమములలో సిద్ధమై వున్న మంత్రయంత్ర పూజావిధానాత్మకమైన భాగమే 'తంత్రశాస్త్రం'గా ప్రసిద్ధమైంది. ఆ శాస్త్రంచేత ఉపాసింపదగినది త్రిపురయే. ఆమెయే హ్రీమ్.

బాలప్రియ

1. "దేవతల వృత్తాంతమును పరిశీలిస్తే 'మానవులవలె దేవతలు కూడ జీవులే' అని స్పష్టమగుచున్నది."

మానవులకువలె వారికి కామక్రోధాదులు, ఈర్ష్యా ద్వేషములు కలవు. కావుననే ఇంద్రాదులకు సత్యలోకం లోపలి కొలువులోకి ప్రవేశించుటకు అర్హత లేకపోయింది. అంతేకాదు, వీరవ్రతుని చరిత్రను బట్టి మానవులు కూడా కాముని నిగ్రహిస్తే, దేవతలను కూడా మించిపోగలరని వ్యక్తమగుచున్నది. 'ఇంద్రుని జయించి త్రిలోకాధిపత్యాన్ని సంపాదించినా, కామక్రోధములను జయించనంత వరకు పరమ సుఖం కలుగద'ని రాక్షసుల వృత్తాంతం వలన గ్రహించవచ్చు.

2. "పార్వతీ పరమేశ్వరులు తనను చూడడానికి వచ్చినా, సనత్కుమారుడు గమనించక వారు ఇచ్చే వరములను, శాపములను లెక్కపెట్టలేదంటే, 'తత్త్వజ్ఞుడు' ఎలా ఉండునో, సనత్కుమారుని స్థితి వలన గ్రహించవచ్చు."

అటువంటి తత్త్వజ్ఞుని విషయంలో కూడ కర్మానుష్ఠానం, భావనాబలం ప్రారబ్ధములై ఫలమును ఇవ్వక మానలేదు. ఆయన చేసిన అగ్నియొక్క ఆరాధనకు ఫలముగా 'బ్రహ్మపుత్రత్వం' సంభవించింది. రాక్షసులను జయించవలెనని భావించినందుకు ఫలముగా, తారకాసుర సంహారం కొరకు ఆయన 'కుమారస్వామి'గా అవతరించవలసి వచ్చింది. అయినా ఆయన ఈ జన్మలను, ఈ శరీరములను, రాక్షస సంహారం మొదలైన కృత్యములు అన్నింటినీ – అద్దంలోని ప్రతిబింబంవలె – స్వప్నంలోని సన్నివేశాలవలె – తనయందే తోస్తున్న చిత్రములుగా చూస్తూ ఆనందిస్తున్నాడు. అందువలనే ఆయన శాపములను, వరములను కూడా లెక్కపెట్టలేదు.

3. "త్రిపురాదేవి తనలోనుండే త్రిమూర్తులను, వారి భార్యలను, ఇతర శక్తులను సృష్టించింది."

ఆమె నియోగముననే బ్రహ్మ దేవతలు, మానవులు, రాక్షసులు మొదలుగా సకల జీవులను, లోకములను సృష్టించాడు. ఈ సృష్టి, ఇందులోని రాజులు, దేవతలు, రాక్షసులు, పాలించుట, యుద్ధములు చేసి నశించుట, కొందరు ముక్తిని పొందుట మొదలుగా సర్వం ఆమెయందే – అద్దంలో ప్రతిబింబించు చిత్రముల పరంపరవలె – తోస్తున్నది అనడం స్పష్టం. ఆమెయే తన వినోదం కొరకు కేళీ విలాసంగా మహానాటకమునువలె, ఇదంతా గోచరింప చేస్తున్నది. ఆమెనే తన స్వరూపంగా గుర్తించేవారికి కూడా ఇదంతా ఆమెకువలె వినోదమాత్రంగా తోచును అనేది స్పష్టము.

4. "పరశురాముడు దత్తాత్రేయుని వలన మాహాత్మ్యమును విన్న తరువాత ఆత్మజ్ఞానం, చర్యావిశేషములను విన్నాడు."

'సుమేధుడు' అనే శిష్యుడు భార్గవుని వలన దీనిని అంతా విని 'మాహాత్మ్యఖండం, జ్ఞానఖండం, చర్యాఖండం' అని మూడు భాగములుగా గ్రంథమును రచించాడు. బ్రహ్మదేవుని ఆదేశం వలన నారద మహర్షి సుమేధుని వద్దకు వచ్చి, 'ఆ గ్రంథమును వినిపించమ'న్నాడు. సుమేధునకు 'హారితాయనుడు' అనే పేరు కలదు. హారితాయనుడు నారదునకు గ్రంథమును వినిపించాడు.

త్రిపురారహస్య సారములో జ్ఞానఖండము

ప్రథమాధ్యాయము

విచారోదయము

శ్రీగణేశునకు నమస్కారము

హారితాయనుడు నారదునితో ఇలా చెపుతున్నాడు: "**ఓమ్. సర్వమునకు కారణమైన, ఆనందమే రూపంగా కలిగిన, 'జగత్తు' అనే చిత్రము యొక్క ప్రతిబింబమునకు అద్భుతమైన దర్పణమువలె ఉన్న చిన్మయి అయిన పరదేవతకు నమస్కారము!**

నారదా! పరమార్థ సాధనమైన 'త్రిపురాదేవియొక్క మాహాత్మ్యము'ను శ్రద్ధతో విన్నావు కదా! ఇక నీకు మహాద్భుతమైన జ్ఞానఖండమును చెపుతాను. దానిని వింటే మానవుడు శోకమును పొందడు. 'వైదికం, వైష్ణవం, శైవం, శాక్తం, పాశుపతం' అని అనేక విధములుగా ఉన్న విజ్ఞానమును అంతా చక్కగా పరిశీలించిన తరువాత, ఈ జ్ఞానంవలె మనస్సుకు హత్తుకొనేది మరొకటి లేదని నిశ్చయింపబడింది. దానిని భగవంతుడైన దత్తాత్రేయుడు భార్గవునకు హేతువులతో, అనుభవంతో నిరూపించాడు. ఇది విన్న తరువాత కూడా ఎవనికైనా జ్ఞానం కలుగకుంటే, వానికి శివుడే సాక్షాత్కరించి బోధించినా కలుగదు.

సత్పురుషుల చరిత్ర అద్భుతము. నా వలన కూడా దేవర్షి అయిన నారదుడు ఏదో కొంచెం వినాలని అనుకొంటున్నాడంటే, ఇది కేవలము నన్ను అనుగ్రహించుటయే. కస్తూరికి సువాసనవలె, సజ్జనులకు అనుగ్రహం సహజము.

దత్తాత్రేయునివలన భార్గవరాముడు 'త్రిపురా మాహాత్మ్యము'ను విని, భక్తిచేత కొంతసేపు తన్మయుడై తరువాత కన్నులు తెరచి ఆనందాశ్రువులతో, గగుర్పాటుతో గురువుకు సాష్టాంగ నమస్కారం చేసి లేచి గద్గద స్వరంతో ఇలా అన్నాడు: "కరుణాసింధువులైన శ్రీగురుదేవుల అనుగ్రహంచే నేను ధన్యుడను, కృతకృత్యుడను అయ్యాను. తమ దయ వలన 'త్రిపురా మాహాత్మ్యము'ను అంతా విన్నాను. ఆ పరమేశ్వరిని ఉపాసించాలని అనుకొంటున్నాను. ఆ పద్ధతిని నాకు బోధించండి."

భార్గవునియొక్క భక్తిని, శ్రద్ధను, అర్హతను చూసి దత్తాత్రేయుడు త్రిపురాదేవి ఉపాసనకై అతనికి దీక్షను ఒసంగెను. శ్రేష్ఠమైన ఆ దీక్షను మంత్ర యంత్రాదులతో సక్రమంగా, సమగ్రంగా పొంది ఆనందమయుడై ఆ పరమేశ్వరిని ఉపాసించుటకు గురువుయొక్క ఆజ్ఞను పొంది, భార్గవుడు ఆయనకు ప్రదక్షిణం చేసి ప్రణమిల్లి మహేంద్రగిరికి వెళ్ళాడు. అక్కడ నిత్యనైమిత్తికములైన కర్మలను నిర్వహిస్తూ పన్నెండు సంవత్సరాలు దీక్షతో త్రిపురాదేవిని ఉపాసించాడు. అంతకాలం రెప్పపాటులో గడచినట్లయ్యింది.

ఒకనాడు ఆయన సుఖంగా కూర్చుని ఇలా అనుకొన్నాడు: "పూర్వం మార్గమధ్యంలో నేను ప్రార్థించగా సంవర్తుడు ఏదో చెప్పాడు. అపుడు అది నాకు కొంచెం కూడా అవగతముకాలేదు. నేను దేనిని కోరి ముందుగా గురువును ప్రార్థించానో అది కూడా మరిచాను. ఆయన వలన 'త్రిపురా మాహాత్మ్యము'ను విన్నాను. కానీ, సంవర్తుడు చెప్పినది ఏమిటో తెలుసుకోలేదు. అదిగాక సృష్టి ప్రసంగంలో నేను శ్రీదత్తగురువును కొన్ని సందేహాలు అడిగాను. ఆయన కువలుని కథను చెప్పి 'అవి ఇపుడు ఆవశ్యకం కాద'ని సమాధానం ఇవ్వలేదు.

ఈ లోకంయొక్క పద్ధతి నాకు కొంచెం కూడా తెలియుట లేదు. ఇంత ఆడంబరంతో ఈ జగత్తు దేనినుండి పుట్టింది? ఎక్కడికి పోవుచున్నది? ఎక్కడ నిలుకడను పొందుచున్నది? అన్నివైపుల, అంతట అస్థిరంగానే కనిపిస్తున్నది. అస్థిరములైన విషయములతో 'వ్యవహారములు స్థిరములు అయినట్లే' జనులు ప్రవర్తిస్తున్నారు. విమర్శ లేని ఈ లోకుల వ్యవహారం చిత్రంగా ఉంది. ఒక గ్రుడ్డివాని వెనుక మరొక గ్రుడ్డివాడు పోవుచున్నట్లుగా జనులు ప్రవర్తిస్తున్నారు. నా ప్రవర్తన కూడా దీనికి అన్నివిధాల నిదర్శనంగా వుంది. నా శైశవంలో ఏమి జరిగిందో గుర్తు లేదు. కౌమారంలో ఒక విధంగాను, యవ్వనంలో ఒక విధంగాను, ఇపుడు మరొక విధంగాను వ్యవహారం జరుగుతున్నది.

ఈ వ్యవహారాలకు ఏమి ఫలమో తెలియుట లేదు. ఫలమును కోరి ఎపుడు ఏ పని చేస్తున్నా, అది చక్కగా ఉందనే ఆ పని చేస్తున్నారు. అక్కడ ఏ ఫలం కలుగుచున్నది? దేనిచేత ఆత్మకు సుఖం కలుగుచున్నది? దేనిని లోకులు ఫలం అనుకొంటున్నారో, దానిని విమర్శిస్తే అది నిజంగా ఫలం కాదు. ఒకడు ఒక

ఫలమును పొంది మరల దాని కొరకు ప్రయత్నిస్తే, 'అది ఫలం' అని నేను తలంచను. ఫలమును నిజంగా పొందితే, వానికి దానియందు మరల ఎలా కోరిక కలుగును? మరి జనులందరూ పొందిన ఫలమునే మరల పొందుటకై ప్రయత్నిస్తున్నారు. కావున 'దుఃఖం పోవుటయో లేక సుఖం కలుగుటయో "ఫలం" అని చెప్పాలి. చేయవలసిన పని మిగిలి వుండగా దుఃఖనాశముగానీ, సుఖంగానీ కలుగదు. కాబట్టి 'కర్తవ్యమును కలిగి వుండుటయే దుఃఖములన్నింటిలో పరమ దుఃఖము.'

శరీరమంతా దగ్ధమగుచుండగా పాదములయందు మాత్రం గంధము పూయుట వలన, గుండెలో బాణం గ్రుచ్చుకొని ఉండగా అప్సరసలు కౌగిలించుకొనుట వలన, క్షయరోగికి సంగీతం వినిపించుట వలన కలిగే సుఖం ఎటువంటిదో, 'కర్తవ్యం' మిగిలి ఉన్నవానికి కలిగే సుఖం కూడా అటువంటిదే. కర్తవ్యం ఎవరికి లేదో, వారే ఈ లోకంలో సుఖం గలవారు. కర్తవ్యం మిగిలి ఉన్నవానికి కూడా సుఖం కలుగును అంటే కొరత వేయబడినవానికి కూడా గంధం పూసి, పుష్పమాలికలు వేస్తే సుఖం కలుగునని చెప్పవలసి ఉంటుంది. ఆహా! ఇది ఏమి విచిత్రం? వందలకొద్ది కర్తవ్యములు వచ్చి మీద పడుతున్నా, 'ఇక్కడ ఏదో సుఖం కలదు' అని దాని కొరకు జనులు ఎల్లపుడు ప్రయత్నిస్తూనే వున్నారు.

మనుష్యులయొక్క ఈ 'అవిచార మాహాత్మ్యము'ను ఏమని చెపుతాను? కర్తవ్యములు అనంతములుగా కొండలవలె మీద పడుతున్నా సౌఖ్యమును పొందుతున్నారు. సౌఖ్యం కొరకు సార్వభౌముడు ఎలా ఎల్లపుడూ ప్రయత్నిస్తున్నాడో, అలాగే బిచ్చం ఎత్తుకొనేవాడు కూడా ప్రయత్నిస్తున్నాడు. రాజు సుఖం వేరు, బిచ్చగాని సుఖం వేరు. ఇద్దరూ తాము కృతకృత్యులైనట్లు తలుస్తున్నారు. ఫలమును గురించి ఆలోచనే లేక అందరూ ఏ మార్గంలో పోవుచున్నారో, నేను కూడా ఆ మార్గములోనే పోవుచున్నాను. విమర్శ లేని ఈ లౌకిక వ్యవహార ప్రజ్ఞ ఇక చాలును. ఈ విమర్శతోనే దయానిధి అయిన గురువు వద్దకు వెళ్ళాలి. ఇంతకుముందు నేను తెలుసుకోవాలనుకున్నవి, ఇపుడు తెలుసుకోవలసిన విషయములు, సందేహాలు సముద్రంవలె ఉన్నాయి. ఆయన గావించు 'బోధ' అనే నౌకచేత ఈ సముద్రమును దాటుతాను."

ఇలా నిశ్చయించుకొని భార్గవరాముడు గంధమాదన శైలమునకు వెళ్ళి దత్తాత్రేయునకు సాష్టాంగ నమస్కారం చేసాడు. ఆయన భార్గవుని ఆశీర్వదించి ఆదరంతో ఇలా అన్నాడు: "వత్సా! లెమ్ము. నిన్ను చూసి చాలా కాలామైంది. నీవు కుశలమే కదా!" భార్గవుడు కూర్చొని అంజలి ఘటించి ఇలా అన్నాడు: "కరుణాసింధువులైన తమయొక్క అనుగ్రహానికి పాత్రుడనైన నాకు కుశలమునకు లోపం ఎలా కలుగును? 'ఇంతకాలం తమ పాదముల సన్నిధి నుండి దూరంగా ఉన్నాను' అనే చింత తప్ప నాకు ఏ కొరతా లేదు. ఇపుడు తమ దర్శనంచేత ఆనందపూర్ణుడనై ఉన్నాను. కానీ, నా హృదయంలో చాలాకాలంగా ఒక సందేహం మెదలుచున్నది. తమరు అనుమతిస్తే అడుగుతాను."

అది విని దయానిధి అయిన దత్తగురువు ప్రీతి చెంది, "భార్గవా! నీ సంశయం ఏమిటో అడుగుము. నీవు కోరిన విషయమును చెపుతాను" అని పలికాడు.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'విచారోదయం' అనే ప్రథమాధ్యాయము

బాలప్రియ

1. "పరశురాముడు నిత్యనైమిత్తిక కర్మలను ప్రతిదినం అనుష్ఠించిన తరువాతనే, త్రిపురాదేవిని ఉపాసించసాగాడు."

ఎవరు ఎంత గొప్ప ఉపాసన చేస్తున్నా సంధ్యావందనాది నిత్యకర్మలను వుపేక్షించరాదు. లోకంలో ఎవడు ఏ పని చేస్తున్నా, మొదట స్నానాదులచేత దేహ పరిశుభ్రమును ఎలా పొందుతున్నాడో, అలాగే 'సంధ్యావందనం, జపం' మొదలైనవాటిచేత మనస్సుయొక్క పరిశుద్ధతను ముందు పొందాలి. దేహం పరిశుభ్రంగా లేకపోతే ఎంత మంచి భోజనం చేసినా ఆరోగ్యం ఎలా నిలువదో; అలాగే మనస్సుకు పరిశుద్ధత లేకపోతే ఎంత గొప్ప ఉపాసన చేస్తున్నా, ఎంత తత్త్వవిచారం చేస్తున్నా మనస్సుకు ఏకాగ్రత నిలువదు. కావున ఉపాసనాపరులు, తత్త్వవిచార పరాయణులు స్నానం, సంధ్యావందనం మొదలైన నిత్యకర్మలను వదలరాదు.

2. "భార్గవుడు ఇదివరకు గొప్ప తపస్సును చేసాడు. కానీ ఆ తపస్సుకు, ఈ ఉపాసనకు భేదం ఉంది."

పూర్వం తపస్సు చేస్తున్నపుడు ఆయన దివ్యలోక సుఖములను కోరేవాడు. ఇపుడు ఆయన చేసిన త్రిపురోపాసన నిష్కామమైనది. అందువలననే చిత్తం పరిశుద్ధమై, ఆయనకు తనను గురించిన విచారణ ఆరంభమైంది.

ఉపాసనకు పూర్వం ఉన్న పరిస్థితి వేరు, ఇప్పటి పరిస్థితి వేరు. శ్రీరామునిచేత ఓడింపబడగానే ఆయనకు కలిగింది దుఃఖం, తరువాత కలిగింది నిర్వేదం. విషయములతో ఉన్న అనుకూలత భంగపడినపుడుగానీ, ప్రతికూల విషయములతో సంబంధం కలిగినపుడుగానీ కలిగే వ్యధ "దుఃఖము." దేశవిప్లవం సంభవించినపుడు ఇల్లు, భార్యాపుత్రులు మొదలగువారితో సంబంధం పోయి ప్రతికూలములైన అడవులు, మృగములు మొదలైనవాటితో సంబంధం కలిగినపుడు ఏర్పడే వ్యధ "దుఃఖము." 'నేను మహావీరుడను' అనే భావంతో సుఖిస్తున్న పరశురామునకు ఆ భావంతో సంబంధం పోయి, 'పరాజయం' అనే ప్రతికూల విషయంతో సంబంధం కలిగినపుడు దుఃఖం కలిగింది. తన క్షత్రియవృత్తికి, చివరి పరాజయమునకు 'తన క్రోధమే కారణం అని, దానిని జయించుట సులభం కాదు' అని తోచినపుడు ఆయనకు కలిగింది "నిర్వేదము."

తరువాత పరశురాముడు సంవర్తుని చూసినపుడు 'తాను పొందని శాంతిని, మహాసుఖమును అతను పొందుతున్నాడ'ని గ్రహించి ఎలా అయినా ఆ శాంతిని, సుఖమును పొందాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు. సంవర్తునితో సమాగమం కలిగిన తరువాత ''లోకవ్యవహారమంతా హేయమైనది, కామక్రోధములచేత కలుషితమైంది. ఇందులో అడుగడుగునా భయమే గోచరిస్తున్నది. దీనినుండి తప్పించుకొని అభయం పొందాలి" అనే తలంపుతో ఆయన దత్తగురువు వద్దకు వెళ్ళాడు. ఇది కూడా "నిర్వేదమే."

త్రిపురోపాసన చేసిన తరువాతనే దుఃఖమునకు, నిర్వేదమునకు భిన్నమైన తత్త్వజిజ్ఞాస కలిగింది. అనగా 'లోకంయొక్క, ఈశ్వరునియొక్క, తనయొక్క యథార్థమును తెలుసుకోవాలి' అనే తలంపు కలిగింది. అదే "విచారోదయం." ఆ విచారం కలిగిన తరువాతనే దత్తగురువు భార్గవుడు అడిగిన ప్రశ్నలన్నింటికీ సమాధానాలు చెప్పాడు. అప్పటివరకు చెప్పకపోవుటకు గల కారణం, అతనికి విచారము కలుగకుండుటయే.

ద్వితీయ అధ్యాయము

విచార మాహాత్మ్యము

భార్గవరాముడు గురువుకు ప్రణమిల్లి అంజలి ఘటించి ఇలా పలికాడు: "భగవానుడా! పూర్వం క్రోధముతో రాజవంశములను ఇరవై ఒక్కసార్లు సంహరించి, రక్తంతో నిండిన మడుగులో పితరులకు తర్పణం గావించాను. నా భక్తి విశేషం వలన పితృదేవతలు సంతుష్టులై నా క్రోధాన్ని ఉపశమింప చేసారు. మా తండ్రిగారి ఆజ్ఞ వలన శాంతుడనయ్యాను. ఇపుడు విష్ణుదేవుడు శ్రీరాముడుగా అయోధ్యలో అవతరించాడు. ఆయనపట్ల కూడా నేను క్రోధంచేత అంధుడనై బలగర్వంతో ఆయనను ఎదుర్కొన్నాను. ఆయన నా బలగర్వమును తొలగించి పరాజితుని చేసి, 'బ్రాహ్మణుడు' అని దయ తలచి ప్రాణాలతో విడిచిపెట్టాడు. అక్కడ నుండి తిరిగి వస్తూ నిర్వేదంతో నేనెంతో దుఃఖించాను.

అపుడు మార్గంలో నివురు గప్పిన నిప్పువలె ఉన్న సంవర్తుని ఆకస్మికంగా చూసాను. ఆయన 'అవధూతేంద్రుడు' అని స్ఫురించింది. సంతప్తుడు అయినవానికి చల్లని గాలి సోకినట్లు, ఆయన సమాగమం వలన నా హృదయం చల్లబడి ఎంతో హాయిని పొందాను. అపుడు ఆయనను 'అయ్యా! తమ స్థితి ఎటువంటిది?' అని ప్రశ్నించాను. ఆయన తత్త్వముయొక్క సారమును ముద్దగా చేసి అమృతంవలె నాకు అందించాడు.

దరిద్రుడు మహారాజ్ఞిని ఎలా తరచి తరచి ప్రశ్నించలేడో, అలాగే నేను కూడా ఆయనను వివరంగా అడుగలేకపోయాను. అయినా 'అది నాకు ఎలా సులభంగా తెలుస్తుందో అలా చెప్పండ'ని ఆయనను ప్రార్థించాను. అపుడు ఆయన తమవద్దకు వెళ్ళమని చెప్పారు. తరువాత గ్రుడ్డివాడు జనులను చేరుకున్నట్లు, నేను మిక్కిలి సుఖప్రదములైన తమ పాదముల వద్దకు చేరాను.

తమ వలన త్రిపురాదేవియొక్క మాహాత్మ్యమును సమగ్రంగా విని ఆమెను భక్తితో ఉపాసించాను. ఆమె తనయొక్క రూపంతో నా చిత్తములో నిత్యం భాసిస్తున్నది. దీని వలన ఫలమేమిటి? సంవర్తుడు చెప్పినదేమో కొంచెం కూడా

తెలియలేదు. భగవానుడా! దయవుంచి ఆయన ఏమి చెప్పాడో, అది నాకు బోధించండి. అది తెలియకపోతే నాకు కృతకృత్యత కలుగదు. దానిని తెలుసుకోకుండా నేను చేస్తున్నదంతా బాలక్రీడవలె తోస్తున్నది.

పూర్వం నేను గొప్ప దక్షిణలతో, విశేషమైన అన్నప్రదానముతో అనేక యజ్ఞాలు చేసాను. 'వాటి ఫలమంతా అల్పమే' అని సంవర్తుడు చెప్పాడు. ఏది అల్పఫలమో అది అన్నివిధాలుగా దుఃఖమే అగునని తలుస్తున్నాను. 'సుఖం లేకుండుట దుఃఖం కాదని, అల్పమైన సుఖమే దుఃఖం' అని చెపుతారు. ఎందువల్లనంటే సుఖం పోవునపుడు కలిగే దుఃఖం, అసలు సుఖమే లేనప్పటి దుఃఖముకన్నా మిక్కిలి బాధాకరంగా ఉంటుంది. ఇంతమాత్రమే కాదు. అధికమైన సుఖాన్ని సంపాదించినా 'అది కూడా ఎపుడైనా పోవచ్చును' అనే భయం ఉండనే ఉంది. ఇంక ఏ కర్మలు చేసినా, ఏ ఉపాసనలు చేసినా 'మృత్యువు రాదు' అనే మాట లేదు. త్రిపురాదేవి ఉపాసన కూడా మానసికమైన క్రియయే అగుటచేత, అది కూడా బాలక్రీడవలెనే ఉంది. ఇది ఇలా కాకున్నా, శాస్త్రభేదంచేత ఇంకొక విధంగా చేయవచ్చును. ఈ ఉపాసనను ఈ దేవిని కాకుండా మరొక దేవతను ఆలంబనంగా గైకొని అయినా చేయవచ్చును.

ఏ దేవతను ఎలా ఉపాసించినా, ఈ ఉపాసనా ఫలం కూడా యజ్ఞముల ఫలములవలె అసత్యమే అగును. అసత్యం సత్యంతో సమానం ఎలా అగును? కర్మగానీ, ఉపాసనగానీ కర్తవ్యం అంటే అది నిత్యం చేయవలసే వుండును. ఇంక దానికి అవధి ఎక్కడ? భగవంతుడైన ఆ సంవర్తుడు 'కర్తవ్య లేశము' అనే విషాగ్నిజ్వాలకు దూరుడై, సకల విధాలుగా చల్లగా ఉన్నట్లు కనిపించాడు. దావాగ్ని అడవిని దహిస్తుండగా, దానికి దూరంగా ఉన్న మంచినీటి కొలనులో క్రీడిస్తున్న ఏనుగువలె; ఆయన అభయమైన మార్గాన్ని ఆశ్రయించి, ఈ లోకవ్యవహారాన్ని చూసి నవ్వుతున్నవానివలె నాకు కనిపించాడు. ఆయన ఎటువంటి కర్తవ్యం లేకుండా 'సంతోషం' అనే అమృతమును ఆస్వాదిస్తూ ఆనందిస్తున్నాడు. ఆయనకు అటువంటి స్థితి ఎలా కలిగింది? అపుడు ఆయన నాకు చెప్పింది ఏమిటి? ఇదంతా నాకు తమరు దయతో చెప్పి, నన్ను 'కర్తవ్యం' అనే కాలసర్పం నుండి విముక్తుని గావించండి."

ఇలా ప్రార్థించి భార్గవుడు గురువుయొక్క చరణములయందు సాష్టాంగ నమస్కారం చేసాడు. అపుడు 'భార్గవుడు ముక్తిమార్గంలోకి ప్రవేశించుటకు అర్హుడై ఉన్నాడ'ని గ్రహించి దత్తాత్రేయుడు దయతో ఇలా పలికాడు: "వత్సా! లెమ్ము. ధన్యుడవయ్యావు. సముద్రంలో మునుగుతున్నవానికి నౌకవలె, నీకు ఈ ఆలోచన కలిగింది. సకల కర్మానుష్ఠానం వలన కలుగవలసిన ఫలం ఇదే. సకల ప్రాణుల హృదయములలోను ఆకాశరూపముగా ఉన్న ఆ త్రిపురాదేవి 'నీవు తప్ప నాకు వేరు శరణం లేదు' అని తనను ఆశ్రయించు భక్తుని మృత్యువుల పరంపర నుండి తప్పించి, పరమ పావనమైన పదమునకు చేర్చును. 'కర్తవ్యం' అనే భేతాళుని చూసి భయపడుతున్నంత వరకు సుఖం వుండదు. 'కర్తవ్యం' అనే విషంచేత మూర్ఛితమై ఉన్న ఈ జగత్తును చూడుము. ఇది తనకు ఏది హితమో దానిని గుర్తించలేకున్నది. అనాది కాలంనుండి ఇది భయంకరమైన 'కర్తవ్యం' అనే విషసముద్రములో ఉడికిపోతూ గతిని చూడలేకున్నది.

కొందరు బాటసారులు ఒకపుడు వింధ్యపర్వతమును చేరారు. వారు ఆకలియొక్క తీవ్రతచేత కన్నులు తిరుగుచుండగా, విషముష్ఠి పండ్లను చూసి 'తుమ్మికి పండ్లు' అనుకొని ఆరగించారు. ఆ పండ్ల వలన కలిగిన విషజ్వాలచేత శరీరంలో తాపం బయలుదేరగా, వారు ఆ తాపశాంతికై 'నిమ్మపండ్లు' అనుకొని ఉమ్మెత్త పండ్లను తిన్నారు. దానిచేత వారు ఉన్మత్తులై ఒకరితో ఒకరు కలహించుకొంటూ, కొట్టుకొంటూ ముండ్లపొదలలో పడి శరీరముల నిండా గాయాలు అగుచుండగా, అర్ధరాత్రి సమయంలో ఒక నగర ద్వారమును చేరారు. ద్వారపాలకులు అడ్డగించగా వారితో కలహించారు. ఆ ద్వారపాలకులు బెత్తములతో కొట్టడం ప్రారంభించగా వీరిలో కొందరు అగడ్తలలో, కొందరు కూపములలో పడి మరణించారు. మరికొందరు బందీలుగా పట్టుబడ్డారు. లోకంలో జనులు కూడా ఏదో మేలును కోరుతూ, కర్తవ్య విషముచే మూర్ఛితులై నశిస్తున్నారు.

భార్గవా! నీవు ధన్యుడవు. అభ్యుదయమును పొందావు. 'శ్రేయస్సు' అనే మహాసౌధమును ఆరోహించుటకు మొదటి మెట్టు 'విచారణమే'. సరైన విచారణ లేకుండా ఎవనికైనా క్షేమం ఎలా కలుగును? 'అవిచారమే' పెద్ద మృత్యువు.

దానిచేతనే జనులందరూ హతులగుచున్నారు. విమర్శించి పని చేయువాడు సర్వత్ర అభీష్టమును పొంది జయిస్తున్నాడు. అవిచారముచే రాక్షసులు హతులైరి. దేవతలు విచార పరాయణులై సుఖాన్ని పొందారు. వారు విచారము వలనే విష్ణువును ఆశ్రయించి శత్రువులను జయిస్తున్నారు. 'సుఖం' అనే వృక్షానికి చాలా శక్తివంతమైన విత్తనం 'విచారము'. విచారము గలవాడే అందరికన్నా అధికుడు అవుతున్నాడు. దానిచేతనే బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు పూజింపబడుతున్నారు. దానిని కోల్పోయినపుడు వారు కూడా ఆపదల పాలయ్యారు. ఎవరు క్షణమైనా విచారమును వదలి ఉండరో వారు మహాత్ములు. వారికి నిరంతరం నమస్కరిస్తున్నాను.

జనులు విమర్శించకుండా కర్తవ్యములపాలై మూఢులు అవుతున్నారు. కొందరు విచారించి అపారములైన సంకటముల నుండి విముక్తిని పొందుతున్నారు. ఈ అవిచారం ఎప్పటినుండో లోకాలను ఆవరించి వుంది. ఎండలు మండుచుండగా ఎడారిలో చల్లని నీరు ఎలా దొరకదో, అలాగే అవిచారం ఉన్నంతవరకు విమర్శ పుట్టదు. 'విచారము' కలుగుటకు దేవి ఆరాధనమే పరమ సాధనం. భక్తితో పరదేవతను ఆరాధిస్తే ఆమె ప్రసన్నురాలై – ఆకాశంలోని సూర్యునివలె – చిత్తములో విచారరూపంగా ప్రకాశించును. కావున కపటం లేకుండా గురువును సేవించి, ఆయన బోధించిన క్రమంలో సర్వాంతర్యామిని, ఆత్మరూపి అయిన 'త్రిపురా మహేశ్వరి'ని ఆరాధించాలి. నిర్మలమైన భక్తి, శ్రద్ధ 'ఆరాధన'కు మూలములు. ఆమె మాహాత్మ్యమును వినుట వలన భక్తి, శ్రద్ధలు కలుగును. కావుననే నీకు మొదట మాహాత్మ్యమును వినిపించాను.

దానిని వినుట వలన ఇపుడు నీకు ఈ శుభం కలిగింది. 'విచారము' శ్రేయస్సుకు మూలం. కావున ఇక నీకు భయం లేదు. సన్నిపాత జ్వరం వచ్చినవాడు ఔషధమును సేవించునపుడు, ధాతువులయొక్క పరిశుద్ధత కలుగు వరకు భయం ఉండును. అలాగే అవిచారము ఉన్నంతవరకు జీవులకు మహాభయం తప్పదు. 'విమర్శనము' పుట్టనంతవరకు కలుగుతున్న జన్మలన్నీ నిష్ఫలములు. 'విమర్శనము' గల జన్మమే సఫలం. బావిలోని కప్పవలె,

ఈ 'బ్రహ్మాండం' అనే కూపములోని జీవులు శుభం ఏదో, అశుభం ఏదో విమర్శించి గ్రహించలేక మరల మరల పుట్టి నశిస్తున్నారు. దుఃఖమును కలిగించు వాటిలో సుఖబుద్ధిని, సుఖమును కలిగించువాటిలో దుఃఖం అనే తలంపును పొందుతూ 'అవిచారము'యొక్క ప్రభావం వలన సంసారాగ్నిలో ఉడికిపోవుచున్నారు. ఆడగాడిద వెనుక కాళ్ళతో ఎన్నిసార్లు తన్నుతున్నా, మగగాడిద దానివెంటనే ఎలా పోవునో; అలాగే జనులు కూడా సంసారం వలన ఎన్ని దుఃఖములు పొందుతున్నా, దానిని వదలలేకున్నారు. నీవు విచారాత్మకమైన బుద్ధిని పొందావు. కావున దుఃఖంనుండి తరించగలవు.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'విచార మాహాత్మ్యం' అనే ద్వితీయోధ్యాయము

బాలప్రియ

1. 'ఉపాసన' మానసికమైన క్రియ. అది కర్తవ్యంగా తోస్తున్నంతవరకు సుఖం కలుగదు. ఆ ఉపాసన వలన 'విచారము' కలుగవలెను. తత్త్వమును విచారించినపుడు ఆత్మజ్ఞానం కలుగును. అపుడు కర్తవ్యబుద్ధి నశించి సుఖం కలుగును.

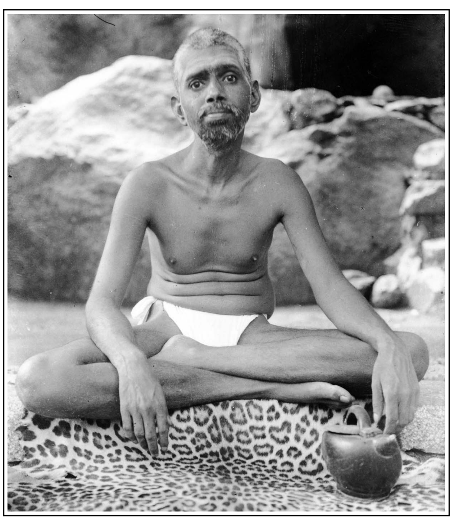

మూడవ అధ్యాయము

సత్సంగ మాహాత్మ్యము

భార్గవరాముడు మిక్కిలి కుతూహలంతో దత్తాత్రేయుని ఇలా ప్రశ్నించాడు: "భగవానుడా! మీరు చెప్పింది నిజం. 'అవిచారము' వలనే జనులు అన్ని విధాల నశిస్తున్నారు. 'విచారము' వలన శ్రేయస్సు కలుగునని తమరు నిరూపించారు. కానీ, ఇందులో నాకొక పెద్ద సందేహం కలుగుతోంది. ఆ 'విచారము'ను పొందుట ఎలా? దానికి సాధన ఏమిటి? అది సహజమే అయితే అందరూ దానిని గురించి ఎందుకు వినుట లేదు? నాకు కూడా అది ఇప్పటివరకు ఎందుకు కలుగలేదు? నాకన్నా అధికమైన దుఃఖాన్ని పొందినవారు, జీవితంలో అడుగడుగున ఆపదలు పొందినవారు అనేకులు వున్నారు. వారందరూ ఈ 'విచారము' అనే సాధనమును ఎందుకు పొందుటలేదు? దయతో చెప్పండి."

అపుడు మరల దత్తాత్రేయుడు సంతోషించి ఇలా వివరించాడు: "నాయనా! వినుము. **సత్పురుషులతో సమాగమమే** సకల దుఃఖాలను తొలగించి శ్రేయస్సుకు మూలకారణం అగును. 'పరమార్థం' అనే ఫలం లభించుటకు 'సత్సంగమే' బీజం అని చెపుతారు. నీవు కూడా మహాత్ముడైన సంవర్తునియొక్క సమాగమం వలనే, శ్రేయస్సుకు మూలమైన ఈ దశను పొందావు. సత్పురుషులు సమీపానికి వచ్చినంత మాత్రంచేతనే మనకు పరమ సుఖమును కలిగిస్తారు. సత్పురుషులతో సహవాసం లేకుండా ఎవడు, ఎపుడు పరమ శ్రేయస్సును పొందాడు? లోకంలో ఎవడు ఎటువంటివానితో కూడి వుంటాడో, వాడు నిస్సంశయంగా అటువంటి ఫలమునే పొందును. ఈ విషయంలో ఒక కథను చెపుతాను వినుము:

పూర్వం దశార్ణ దేశమును 'ముక్తాచూడుడు' అనే రాజు పాలించేవాడు. అతనికి 'హేమచూడుడు, మణిచూడుడు' అని ఇద్దరు పుత్రులు వున్నారు. రూపవంతులు, విద్యావంతులు, గుణవంతులు అయిన వారిద్దరూ ఒకనాడు సేనలతో కలిసి వేట కొరకు సింహవ్యాఘ్రాదులతో భయంకరమైన సహ్యపర్వతం యొక్క వనానికి వెళ్ళారు. వారు అక్కడ వాడి అయిన బాణములతో మృగాలను సంహరిస్తుండగా పెద్దగాలి బయలుదేరి ఇసుకను, రాళ్ళను వర్షంవలె

కురవసాగెను. ఆకాశం దుమ్ముతో నిండిపోయి అమావాస్య రాత్రివలె అయ్యింది. ఆ మహాంధకారంలో సైన్యమంతా చెల్లాచెదురైంది. రాజపుత్రులు చెరొక దిక్కుకు పరుగెత్తారు.

హేమచూడుడు ఒక తాపసాశ్రమం చేరాడు. సుందరమైన ఆ ఆశ్రమంలో అతడు బంగారు వర్ణముతో అగ్నిశిఖవలె ప్రకాశిస్తున్న ఒక కన్యను చూసాడు. ఆ సుందరిని చూసి అతడు నవ్వుతూ, 'ఎవరు నీవు? నిర్జనమైన, భయంకరమైన ఈ వనంలో ఎలా నివసిస్తున్నావు? ఇక్కడ మీవారు ఎవరున్నారు? ఒంటరిగా ఎలా ఉంటావు?' అని అడిగాడు. ఆమె ఇలా చెప్పింది: 'రాజపుత్రా! నీకు స్వాగతం. ఈ ఆసనంపై కూర్చొనుము. అతిథులను పూజించుట తపస్వులకు ధర్మం. నీవు తీవ్రమైన గాలిచే బడలి ఉన్నావు. గుర్రమును ఖర్జూర వృక్షమునకు కట్టి కొంచెం విశ్రమింపుము. తరువాత నా వృత్తాంతాన్ని వినిపిస్తాను.'

హేమచూడుడు అలాగే చేసిన తరువాత ఆమె అతనికి ఫలములు, రసాలతో ఆతిథ్యం ఒసంగెను. అతడు విశ్రాంతి చెంది సుఖాసీనుడు అయిన తరువాత ఆమె మధురంగా ఇలా చెప్పింది: "రాజకుమారా! శివభక్తుడైన 'వ్యాఘ్రపాదుడు' అనే మునివర్యునకు నేను ధర్మంచేత పుత్రికను. నా పేరు హేమలేఖ. ఆయన తపోబలంచేత పుణ్యతమములైన లోకములను ఆర్జించి ముని నాయకులచే పూజింపబడుతున్నాడు. ఒకనాడు 'విద్యుత్ప్రభ' అనే విద్యాధరి ఇక్కడ ఉన్న వేణానదిలో స్నానం చేయసాగెను. అపుడే 'సుషేణుడు' అనే వంగదేశపు రాజు కూడా అక్కడికి వచ్చి స్నానం చేస్తున్న ఆమెను చూసి మన్మథునికి వశుడయ్యాడు. తరువాత అతడు ఆమెను 'తనను వరించమ'ని ప్రార్థించాడు. ఆమె కూడా వాని సౌందర్యానికి మోహితయై వానితో సంగమించెను. అతడు వెళ్ళిపోయిన తరువాత జరిగిన అపచారాన్ని గ్రహించి, భర్తను తలంచి ఆమె అత్యంత భీతి చెంది సద్యోగర్భాన జన్మించిన నన్ను ఇక్కడే వదలి వెళ్ళిపోయింది. సంధ్యను ఉపాసించుటకై నదికి వచ్చిన వ్యాఘ్రపాదుడు నన్ను చూసి కరుణించి తీసుకొచ్చి పెంచాడు. నేను ఆయనకు ధర్మపుత్రికనై పితృసేవా పరాయణనై ఉన్నాను. ఆయనయొక్క మహిమ వలన, దుష్టబుద్ధులు గలవారు ఎవరైనా, ఆఖరికి దేవదానవులు కూడా ఈ ఆశ్రమంలోకి ప్రవేశించలేరు. ఒకవేళ ప్రవేశించినా

నశిస్తారు. కావున నాకు భయమేమీ లేదు. ఇది నా వృత్తాంతం. కొంచెంసేపు ఉండుము. మా తండ్రి రాగలడు. ఆయనను దర్శించి ప్రణమిల్లి అభీష్టమును పొంది రేపు ఉదయం పోవచ్చును.”

ఆమె మాటలను విని సౌందర్యమోహితుడై అతడు మాట్లాడలేకపోయాడు. అతని అవస్థను గ్రహించి ఆమె ‘రాజపుత్రా! ధైర్యం వహించుము. ఆయన ఇపుడే రాగలడు. వెంటనే నీ అభీష్టమును తెలిపి ప్రార్థింపుము’ అని పలికింది. ఇంతలో పత్రపుష్పాదులను తీసుకొని వ్యాఘ్రపాదుడు వచ్చాడు. హేమచూడుడు లేచి ఆయనకు ప్రణమిల్లి పేరు చెప్పుకొని ఆయన కూర్చోమని చెప్పగా కూర్చొన్నాడు. ఆయన యోగదృష్టితో వాని వృత్తాంతాన్ని, అభిలాషను గ్రహించి యోగ్యుడే అని నిశ్చయించి, ఆమెను అతనికి పత్నిగా ఒసంగెను. హేమచూడుడు చాలా సంతోషించి ఆమెను తీసుకొని నగరమునకు వెళ్ళాడు. ముక్తాచూడుడు హేమలేఖను చూసి చాలా సంతోషించి గొప్ప వైభవంతో విధియుక్తంగా వివాహమును జరిపించాడు.

అపుడు హేమచూడుడు ఆమెతో కూడి సౌధములలోను, వనములలోను, నదీతీరములలోను భోగపరుడై క్రీడించసాగాడు. ఆమె అతనివలె భోగములందు ఆసక్తి చెందకున్నది. ఆమె ఎల్లపుడూ ఉదాసీనురాలుగా ఉండుట గమనించి, హేమచూడుడు ఒకనాడు ఏకాంతంలో ఆమెతో ఇలా అన్నాడు: “నేను నీయందు అత్యంత అనురాగం కలిగి ఉన్నాను. కానీ, నీకు నాయందు అనురాగం లేదా? ఎందుకు భోగములయందు ఎపుడూ ఆసక్తి కలిగి ఉండుట లేదు? నీకు అభీష్టములైన భోగములు ఇక్కడ లేవా? చాలా శ్రేష్ఠములైన భోగములపట్ల కూడా నీవు అనాసక్తిగానే ప్రవర్తిస్తున్నావు. నీవు అనాసక్తవుగా ఉంటే భోగములందు నాకు మాత్రం ఆనందం ఎలా కలుగును? నేను నీయందు ఎంత ఆసక్తి కలిగి ఉన్నా, నీవు నాయందు మనస్సు లేనిదానవుగా ఉన్నావు. నేను పలకరించినా నీవు వినిపించుకోవు. నేను నిన్ను గాఢంగా కౌగిలించుకొని చాలాసేపు అయినా ‘మీరు ఎపుడు వచ్చారు?’ అని అడుగుతున్నావు. ఇటువంటి దాంపత్యంలో – కొయ్యబొమ్మతో సాంగత్యంవలె – సుఖం ఎలా ఉండునో చెప్పుము. నీ అభిప్రాయం ఏమిటో తెలుపుము. నిజం చెప్పకపోతే నామీద ఒట్టు.”

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'సత్సంగ మాహాత్మ్యం' అనే తృతీయాధ్యాయము

బాలప్రియ

1. "హేమలేఖ తల్లి అయిన విద్యుత్ప్రభ కన్య కాదు. ఆమెకు భర్త ఉన్నాడు."

అందువల్లనే, ఆమె సుషేణునితో సంగమించిన తరువాత భయపడుతూ పుట్టిన బిడ్డను వదలి భర్త వద్దకు వెళ్ళిపోయింది. తన తల్లియొక్క వ్యభిచారమును, అందులో కూడా తన పుట్టుకకు కారణమైన వృత్తాంతమును హేమలేఖ హేమచూడునకు నిస్సంకోచంగా తెలిపింది. దీనివలన ఆమెయొక్క సత్యపరత్వం ఎంత గొప్పదో, హృదయం ఎంత నిర్మలమో వ్యక్తమవుతోంది. సకల ధర్మములలో 'సత్యం' శ్రేష్ఠము. సకల జీవులలో సత్యపరాయణులు ఉత్తములు. కావుననే హేమచూడుడు మాత్రమేగాక ముక్తాచూడుడు మొదలైనవారు కూడా ఆమెను మిక్కిలి ఆదరించారు.

2. "హేమలేఖ జీవన్ముక్తురాలు. ఆమెకు సంసారాభిలాష లేదు."

వ్యాఘ్రపాదుడు కూడా హేమచూడునియందు హేమలేఖపై వాంఛ వున్నట్లు గమనించాడేగానీ, హేమలేఖ అభిప్రాయమును గమనించలేదు. హేమలేఖ కూడా వివాహమును నిరాకరించలేదు. ఆమెకు వివాహం చేసి భర్త వద్దకు పంపవలసిన బాధ్యత వ్యాఘ్రపాదునకు ఏర్పడింది. లేకపోతే ఆమె సౌందర్యాన్ని చూసి ఎవరైనా ఆమెను కోరవచ్చును. అపుడు వారితో సంఘర్షణ తప్పదు. ఆమెకు వివాహం చేస్తే ఆయనకు ఒక పెద్ద బాధ్యత తీరినట్లగును. ఇది గమనించే ఆమె 'తనకు సంసారం అక్కర్లేకు'న్నా వివాహానికి అంగీకరించింది. మరియు జీవన్ముక్తులు 'వ్యవహారము'ను ఆత్మకన్నా అన్యంగా చూడరు. అందువలన వ్యవహారంచేత వారికి బంధం కలుగదు.

నాలుగవ అధ్యాయము

సత్సంగ ఫలము

కంఠమును కౌగిలించుకొని ఇలా పలుకుతున్న భర్తను చూసి హేమలేఖ దరహాసంతో ఇలా అంది: "నాథా! నా మాట వినుము. నేను నీయందు విరక్తురాలను కాను. కానీ **లోకంలో ఏది చాలా ప్రియం, ఏది అప్రియం?** అని ఆలోచిస్తున్నాను. ఏదీ నిశ్చయించుకోలేక స్త్రీ స్వభావం వలన దానిని గురించే చింతిస్తున్నాను. ఇందులో తత్త్వం ఏదో నీవు చెప్పాలి."

హేమచూడుడు పకపక నవ్వి ఇలా అన్నాడు: "స్త్రీలు మూఢబుద్ధులు అనుట నిజం. సందేహం లేదు. పశువులు, పక్షులు కూడా తమకు ఏది ప్రియమో, ఏది అప్రియమో తెలుసుకొంటున్నాయి. అవి తమకు ప్రియమైనవాటిని సమీపిస్తూ అప్రియమైనవాటి నుండి దూరంగా తొలగిపోతాయి. దేనివలన సుఖం కలుగునో అది 'ప్రియం'. దేనివలన దుఃఖం కలుగునో అది 'అప్రియం'. ఇందులో ఆలోచించవలసింది ఏముంది?"

అపుడు హేమలేఖ ఇలా అంది: "స్త్రీలకు విమర్శజ్ఞానం వుండదనుట నిజం. కావుననే నీవు చక్కగా విమర్శించి నాకు బోధించాలి. నీవు చక్కగా బోధిస్తే, నేను కూడా ఈ చింతను వదలి నీతో కూడి నిరంతరం భోగములను అనుభవిస్తాను. సుఖమును ఇచ్చునది 'ప్రియం', దుఃఖమును కలిగించునది 'అప్రియం' అని సూక్ష్మంగా విమర్శించి చెప్పావు. కానీ, **ఒక పదార్థమే ఒక ప్రదేశంలోను, ఒక సమయంలోను ప్రియంగా ఉన్నా అదే ఇంకొక ప్రదేశంలోను, వేరొక సమయంలోను అప్రియం అగుచున్నది. 'ఇదే ప్రియం', 'ఇదే అప్రియం' అని దేనిని గురించి నిశ్చయంగా చెప్పుటకు వీలగును?**

చలికాలంలో ఇష్టమైన నిప్పు సెగ ఎండాకాలంలో ప్రియమగుట లేదు. అలాగే చలిదేశములలో సుఖంగా ఉండు ఎండ ఉష్ణ దేశములలో తాపమును కలిగిస్తున్నది. పరిమాణ భేదంచేత ఒక పదార్థమే ప్రియం, అప్రియం కూడా అగుచున్నది. కుంపటిలో ఉన్న నిప్పును ఎవరైనా ఉపయోగిస్తారుగానీ కార్చిచ్చును ఎవ్వరూ కోరుకోరు. ధనం, భార్య, పుత్రులు, రాజ్యం మొదలైనవన్నీ ఇటువంటివే.

ఏదీ ఎల్లపుడూ ప్రియం కాదు. ధనం, భార్య, పుత్రులు, రాజ్యం పుష్కలంగా ఉండి కూడా మహారాజు ప్రతిదినం ఏదో ఒక సమస్యతో చింతిస్తూనే ఉంటాడు. అవేవీ లేనివాడు నిశ్చింతగా ఉండుట మనం చూస్తూనే ఉన్నాము. సుఖం కొరకు మనం కోరుతున్న భోగములు కూడా అనంతములుగా ఉన్నాయి. ఎవడు సకల భోగములను పొంది సుఖించుట లేదు. 'కొంచెం భోగం కలిగితే సుఖం కలుగదా?' అంటావేమో వినుము. **దుఃఖంతో కూడిన సుఖం సుఖమే కాదు**.

"దుఃఖం" రెండు విధములుగా ఉంది. శరీరమునందు వ్యాధి వలన కలిగే దుఃఖం 'బాహ్యం'. కోరికల వలన మనస్సులో కలుగునది 'ఆంతరం'. మానసికమైన దుఃఖం బలవత్తరమైనది. అదే ఈ లోకమునంతా మ్రింగుతున్నది. 'కోరిక'యే దుఃఖం అనే వృక్షానికి గట్టి విత్తనం. కోరికలకు దాసులై కదా ఇంద్రాదులైన దేవతలు కూడా నిత్యం కార్యనిమగ్నులు అవుతున్నారు. కోరికలు తీరి అందులో కొంచెమే మిగిలి ఉన్నా, అపుడు కలిగే సుఖం దుఃఖంవంటిదే అగును. అంతకన్నా పశుపక్ష్యాదులకు కలుగుతున్న సుఖమే మేలు. వందలకొద్ది కోరికలు గల మానవునకు ఏదో కొంచెం లభించినపుడు సుఖం కలుగునంటే, ఇక సుఖం లేనివాడు ఎవడు ఉండును? అలా సుఖం ఉంటుందంటే, 'శరీరమంతా దగ్ధమగుచుండగా గంధపు నీటి బిందువుచేతనే వానికి దేహం చల్లబడి హాయి కలుగున'ని చెప్పవలసి ఉంటుంది.

ప్రియురాలియొక్క కౌగిలి వలన మానవుడు సుఖం పొందుతున్నాడు. అపుడు సంభవించే శరీరంయొక్క వైషమ్యం వలన, సంభోగంయొక్క పరిశ్రమ వలన చివరకు దుఃఖమే కలుగుచున్నది. నాడీ సంఘట్టనము వలన కొంచెం సుఖం కలుగునంటే అంతమాత్రపు సుఖం కుక్కలకు లేదా? వాటియందు లేని సౌందర్యవిశేషం మనుష్యులలో ఉందా? 'ఆ సౌందర్యాన్ని గ్రహించుట వలన మనకు విశేషమైన ఆనందం కలుగుతోంద'ని అంటావేమో, అది కూడా అభిమానం వలన కలుగుతున్నదే. ఒకడు మెచ్చిన సౌందర్యాన్ని మరొకడు మెచ్చడు. పదిమందికి వికృతంగా కనిపించే పురుషుడు ఒకానొక స్త్రీకి ప్రియుడు కావచ్చును.

పూర్వం ఒక రాజకుమారుడు ఉన్నాడు. అతడు మన్మథుని మించిన అందగాడు. అతని భార్య కూడా చాలా సౌందర్యవతి. అతడు ఆమెయందు

అత్యంత ఆసక్తుడై ఉండేవాడు. ఆమె మాత్రం ఒక భృత్యునియందు ఆసక్తురాలై వున్నది. వాడు ఆ రాజపుత్రునకు ఎక్కువ మోతాదులో మద్యం ఒసంగుచు, వానికి బాగా మత్తు కలిగిన తరువాత కురూపిణి అయిన ఒక చేటికను రాజకుమారుని వద్దకు పంపి, తాను ఆ సుందరితో భోగించసాగెను. 'అతిలోక సౌందర్యవతి అయిన భార్యతో సుఖిస్తున్నాను' అని ఆ రాజపుత్రుడు అనుకొంటూ 'ధన్యుడను అయ్యాను. తనతో ఎవడూ సమానుడు కాద'ని తలుస్తున్నాడు. ఇలా చాలాకాలం జరిగింది.

ఒకనాడు దైవయోగమున ఆ భృత్యుడు పానపాత్రను రాజపుత్రుని వద్ద ఉంచి, వేరొక పనిమీద త్వరగా పోవలసి వచ్చింది. రాజకుమారుడు దానిని ఎక్కువగా త్రాగలేదు. కానీ, వెంటనే వెళ్ళి శయన మందిరంలో ఉన్న చేటికతో రమించాడు. అతనికి త్వరలోనే మత్తు వదలింది. వెనుకటివలె నిద్ర ముంచుకు రాలేదు. అందువలన శయ్యపై వికృతాకారంతో ఉన్న చేటికను చూసి, "ఇదేమిటి?" అని విభ్రాంతుడై, "నా ప్రియురాలు ఎక్కడ?" అని ప్రశ్నించాడు. అది భయంతో గడగడ వణుకుతు మాట్లాడకుండా నిలిచి ఉంది. జరిగిన మోసం గ్రహించి అతడు కోపంతో కన్నులు ఎర్రబడుచుండగా దాని జుట్టు పట్టుకొని కత్తి ఝులిపిస్తూ, 'నిజం చెప్పు. లేకపోతే నిన్ను ఇపుడే నరుకుతాను' అని బెదరించాడు. అది ప్రాణభీతితో యథార్థం చెప్పి భృత్యునితో కూడి ఉన్న అతని భార్యను చూపించింది.

ఒకచోట నేలమీద చాపపై మలిన దేహుడు, వికృతమైన ముఖం గలవాడు, నల్లగా మరియు మొరటుగా ఉన్న భృత్యుడు ఒడలను మరచి నిద్రిస్తున్నాడు. వాడిని గాఢంగా కౌగిలించుకొని సౌందర్యవతి అయిన రాజకుమారుని భార్య నిద్రిస్తున్నది. వారిని అలా చూడగానే రాజకుమారునకు మూర్ఛ వచ్చినట్లయ్యింది. అతడు కొంతసేపటికి తనను తాను నిగ్రహించుకొని ఏమనుకొన్నాడో వినుము.

"ఛీ! సురాపాన మత్తుడను అయిన నేను ఎంత మూఢుడను! ఛీ! స్త్రీలయందు అత్యాసక్తులు అగు పురుషులు ఎంత అధములు! ఒక గోరువంక ఒక చెట్టునే ఆశ్రయించి ఉండదు. అలాగే స్త్రీలు కూడా ఒక్క పురుషునే ఆశ్రయించి ఉండరు. నేను ఎంతగా దున్నపోతువంటివాడను కాకపోతే, దీనిని ప్రాణంకన్నా

ప్రియురాలిగా తలంతునా? శరత్కాలమునందలి మేఘంకన్నా స్త్రీల చిత్తవృత్తి చంచలం. ఎవడు స్త్రీలను నమ్ముకొని ఉంటాడో వాడు నిజంగా అడవి గాడిదయే. 'స్త్రీ స్వభావం ఇటువంటిది' అని ఇప్పటివరకు తెలుసుకోలేకపోయాను. కావుననే ఇది నన్ను వదిలి కురూపుడైన భృత్యునితో కూడి కులుకుతు, నాయందు ఎంతో భక్తిని నటిస్తోంది. నేను సురాపాన మత్తుడనై దీని స్వభావాన్ని రవ్వంత కూడా గ్రహించలేక వంచితుడనై ఘోరమైన ఆకారం గలదానితో క్రీడిస్తున్నాను. నిజంగా ఈ జగత్తులో నాకన్నా మూఢుడు ఎవడున్నాడు? ఇంత వికృతంగా ఉన్న ఈ భృత్యునియందు ఈ దుష్టురాలు ఏ సౌందర్యాన్ని చూసి, తనయందు అత్యంత ఆసక్తుడనై ఉన్న నన్ను వీడి వీనితో కూడుచున్నది?"

ఇలా అనేక విధాలుగా విలపించి, ఆ రాజపుత్రుడు అత్యంత నిర్వేదం చెంది సర్వసంగమును విడిచి వనములకు వెళ్ళాడు. కావున 'సౌందర్యం' అనేది మనస్సులో పుట్టునటువంటిది. నేను సుందరినని నీవు నాయందు ఎంత ఆనందమును పొందుతున్నావో, అంతకన్నా అధికంగా కూడా కొందరు వికృతంగా ఉన్న స్త్రీలయందు పొందుతున్నారు. ఇక్కడ ఒక విషయాన్ని శ్రద్ధగా గమనింపుము. **పురుషుడు స్త్రీని చూసినపుడు ఆమె వానికి వెలుపలనే వుండును. వెలుపల ఉన్న ఆమెయొక్క రూపమును అతడు తన మనస్సులో చిత్రించుకొనును. ఆ రూపమునే అతడు మాటిమాటికి భావించుకొంటూ కోరికలను పెంచుకొంటాడు. ఆ కోరికలయొక్క వేగంచేత ఇంద్రియాలు క్షోభించుచుండగా ఆమెను కూడి సుఖిస్తున్నాడు. అలా ఇంద్రియముల క్షోభను పొందనివాడు ఏ సుందరియందు వాంఛను, రతిని పొందుట లేదు. ఇంద్రియక్షోభకు మూలం 'వాంఛ'. వాంఛకు మూలం 'మనస్సులో ఒక ఆకారమును చిత్రించుకొనుట'.**

కావుననే బాలురకు, యోగులకు ఎంత సౌందర్యవతిని చూసినా ఇంద్రియక్షోభం కలుగుట లేదు. కావున 'అందం' అనేది మనస్సులోనే పుట్టుచున్నది. వెలుపలి వస్తువు అందుకు నిమిత్తమాత్రమే. ఏ స్త్రీయందు పురుషుడు రతిని పొందుతున్నాడో, ఆమె అందంగా ఉన్నా లేక మన దృష్టిలో వికారంగా ఉన్నా వాడు ఆమెయందు సౌందర్యమునే భావిస్తున్నాడు. అత్యంత బీభత్సములైన ఆకారములు గల స్త్రీలు పురుషులను కూడి బిడ్డలను

పొందుతున్నారు. ఆ స్త్రీలు అందంగా ఉన్నారని తోచకపోయినా లేదా చాలా వికారంగా ఉన్నారని తోచినా ఆ పురుషులకు వారియందు రతి ఎలా సంభవించును?

కావున రాజపుత్రా! వినుము. పురుషునకు స్త్రీయందు ఏర్పడే 'అభిమానమే' అతనికి సుఖహేతువు అవుతున్నది. కానీ, ఆమె సౌందర్యం కాదు. తేనెయొక్క తీపివలె దేహంలో సౌందర్యం సహజమే అయితే, బాలబాలికలకు ఎందుకు అనుభవానికి వచ్చుట లేదు? దేశభేదములను బట్టి మనుష్యులు వివిధములైన ఆకారాలు కలిగి ఉన్నారు. ఒంటికాలు, ఒంటికన్ను, చట్టిముక్కు, మిట్టపండ్లు మొదలైన వికారములు గలవారు అనేకమంది గలరు. నీవు నా వలన ఎలా సుఖిస్తున్నావో, వారు కూడా అలాగే తమ స్త్రీల వలన సుఖిస్తున్నారు. స్త్రీ శరీరం పురుషులకు, పురుష శరీరం స్త్రీలకు ముఖ్యమైన సుఖసాధనంగా ఉంది.

ఈ శరీరంయొక్క వాస్తవస్థితి ఎటువంటిదో విచారింపుము. ఇది అస్థిపంజరము. ఇది నాడీసముదాయముల అల్లికతో, రక్తమాంసముల పూతతో, చర్మంతో కప్పబడి గాదెవలె మలమూత్రాలతో నిండి ఉంది. ఇది శుక్ర శోణితముల వలన స్త్రీయొక్క గర్భంలో ఏర్పడి మూత్రద్వార సమీపం నుండి వెలుపలికి వస్తున్నది. ఆహా! ఇటువంటి శరీరం కదా ప్రియంగా భావింపబడుతోంది. ఈ శరీరమును కోరుతున్నావు కదా? దీనిలోని రక్తమాంసాది భాగములలో ఏది నీకు ప్రియమో చెప్పు? ఇటువంటి బీభత్సమైన శరీరంపట్ల మనుష్యులు ఆసక్తులు అవుతున్నారంటే మలం పైన ప్రాకుతున్న క్రిములకు, వీరికి భేదం ఏముంది? ఇటువంటి వస్తుస్థితియందు ఏది ప్రియమో, ఏది అప్రియమో ఎలా నిశ్చయించాలో చెప్పుము."

ఈ మాటలను విని అతడు ఆశ్చర్యం చెంది ఆలోచిస్తూ భోగముల యందు విరక్తుడు అయ్యాడు. తరువాత అతడు క్రమక్రమంగా ఆమెను ప్రశ్నిస్తూ తనయందు చిత్స్వరూపిణి అయిన పరదేవతను తెలుసుకొని, అఖిల ప్రపంచమును తన స్వరూపంగానే చూస్తూ 'జీవన్ముక్తుడు' అయ్యాడు. అతని వలన తత్త్వమును తెలుసుకొని తమ్ముడు మణిచూడుడు, తండ్రి ముక్తాచూడుడు కూడా జ్ఞానులు అయ్యారు. ముక్తాచూడుని భార్య కోడలి వలన జ్ఞానమును పొందెను. మహారాజు వలన, రాజపుత్రుల వలన ఉపదేశం పొంది మంత్రులు, పౌరులు

కూడా జ్ఞానవంతులైరి. క్రమంగా ఆ నగరంలో తత్త్వజ్ఞుడు కానివాడు ఎవడూ లేకున్నాడు. విశాలమైన ఆ నగరంలో సంసార వాసనలు శమించి, అది 'బ్రహ్మపురం' అనే పేరుతో ప్రఖ్యాతి చెంది జగత్తులో అత్యుత్తమమైనదిగా ప్రకాశించింది. అక్కడ చిలకలు, గోరువంకలు కూడా పంజరములలో నుండి ఇలా పఠిస్తుండేవి:

"దృశ్యమును వదలి దృక్స్వరూపమైన మీ ఆత్మను పొందండి. దర్పణములోని ప్రతిబింబంవలె, 'దృక్కు'కన్నా అన్యంగా దృశ్యం లేదు. 'దృక్కే' దృశ్యంగా ఉంది. నేను కూడా 'దృక్కే'. చరాచరమైనదంతా 'దృక్కే'. సర్వమునకు 'దృక్కు' స్వరూపం అగుటచేతనే సర్వమూ భాసిస్తున్నది. 'దృక్కు' మాత్రం స్వతంత్రంగా ప్రకాశిస్తున్నది. కావున జనులందరూ భ్రాంతిని వీడి 'దృక్కు'ను మాత్రమే గ్రహిస్తూ, సర్వమునకు ఆశ్రయమై భాసిస్తున్న 'దృక్కు'నే భజించుము."

వామదేవుడు మొదలైన బ్రాహ్మణులు ఒకసారి అక్కడికి వచ్చి, ఆ చిలుకలు పలుకుతున్న వాక్యాలను విని "ఇక్కడి పక్షులు కూడా విద్యా ప్రసంగాలు చేస్తున్నాయి. కావున ఇది 'విద్యానగరమే" అని పలికారు. అప్పటినుండి అది విద్యానగరంగా ప్రసిద్ధమైంది.

కావున రామా! సర్వశుభములు కలుగుటకు సత్సంగమే మూలం. హేమలేఖయొక్క సత్సంగము వలననే ఆ నగరములోనివారందరూ తత్త్వవేత్తలైరి. అందువలన శ్రేయస్సుకు శ్రేష్ఠమైన సాధనం 'సత్సంగమే' అని తెలుసుకొనుము."

ఇది జ్ఞానఖండములోని హేమచూడోపాఖ్యానములోని
'సత్సంగ ఫలం' అనే చతుర్థాధ్యాయము

బాలప్రియ

1. హేమలేఖ భర్తకు తత్త్వమును బోధించింది. ఆమె వలన అత్తగారు తత్త్వమును తెలుసుకొన్నారు. హేమచూడుని వలన తండ్రి, అన్న మొదలైన పెద్దవారు తత్త్వమును తెలుసుకొన్నారు. అందువలన 'చిన్నవారి వలన, స్త్రీల వలన కూడా తత్త్వమును తెలుసుకోవచ్చున'ని వ్యక్తమగుచున్నది.

2. "హేమలేఖ తత్త్వమును బోధించునపుడు తన జ్ఞానమును ప్రకాశింప చేయలేదు."

ఆమె 'ప్రియం, అప్రియం' అనేవాటి గురించి చర్చ మొదలుపెట్టి, హేమచూడుడు లోకవ్యవహారమును గురించి ఆలోచించేటట్లు చేసింది. అతనికి జిజ్ఞాస కలిగి ప్రశ్నించుట మొదలుపెట్టిన తరువాత సమాధానాలు చెపుతూ, తత్త్వమును బోధించుట మొదలుపెట్టింది. భార్యా భర్తృభావములోను, ప్రవర్తనలోను ఆమె ఎటువంటి భేదమును పొందలేదు. మరియు స్త్రీలకు స్త్రీలు, పురుషులకు పురుషులు తత్త్వమును బోధించుట గమనింపదగింది.

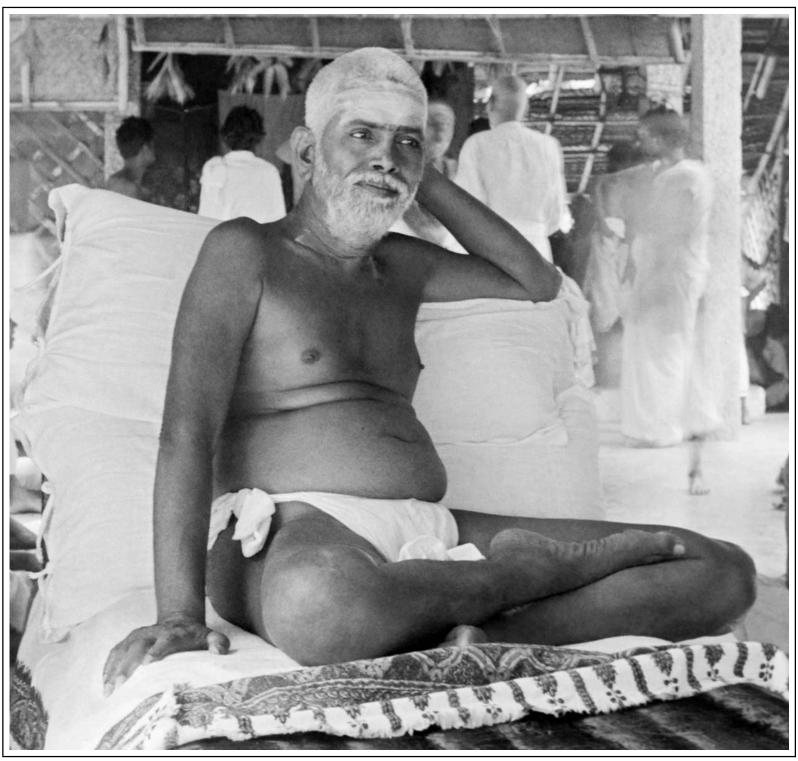

అయిదవ అధ్యాయము

బంధాఖ్యాయిక

భార్గవుడు మిక్కిలి సంతోషించి దత్తాత్రేయునితో ఇలా అన్నాడు: "భగవానుడా! ఈ కథ వలన ఎవడు ఎటువంటి సంగమును పొందుచున్నాడో వాడు అటువంటి ఫలమునే పొందుననీ, సత్పురుషులతోటి సంగము వలన పరమ శ్రేయస్సు కలుగుననీ విశదమైంది. భార్య వలన ఉపదేశం పొందిన హేమచూడుడు ఏ విధంగా 'జీవన్ముక్తుడు' అయ్యాడో దయతో వివరించండి."

దత్తాత్రేయుడు ఇలా వివరించాడు: "ఆమె మాటలను విన్న తరువాత హేమచూడుడు సకల విషయాలను విరసములుగా చూస్తూ మిక్కిలి నిర్వేదం చెందాడు. చాలాకాలంగా విషయవాసనలకు లోబడి ఉన్నవాడు అగుటచే భోగములను వెంటనే వదలుకొనుటకుగానీ, వెనుకటివలె అనుభవించుటకుగానీ చేతకానివాడయ్యాడు. అతడు సిగ్గుపడి ఆమెతో ఏమీ చెప్పలేదు. వికలమైన మనస్సుతో అతడు ఇలా కొన్ని దినములు గడిపాడు. భృత్యులు భోగములను సమకూర్చునపుడు ప్రియురాలు చెప్పినదానిని స్మరిస్తూ తనను తాను ఏవగించుకొన్నా, పూర్వవాసనా బలం వలన వాటిని అనుభవిస్తూనే ఉన్నాడు. తరువాత ఆ భోగములలో గల దోషములను గురించి చింతిస్తూ మాటిమాటికి దుఃఖం చెందసాగాడు. ఊగుతున్న ఉయ్యాలలో ఉన్నట్లుగా అతని చిత్తం ఆందోళితం అవుతున్నది. శ్రేష్ఠమైన భోజనం, వస్త్రం, భూషణం, వనిత, వాహనం, మిత్రులు మొదలైనవాటి దేని వలన అతడు సుఖం పొందలేకపోతున్నాడు. భోగములను వదలలేక, పూర్వంవలె అనుభవించలేక అతడు సర్వమును పోగొట్టుకొన్నవానివలె దీనుడై ఉంటున్నాడు.

అతని స్థితిని గమనించి హేమలేఖ ఒకనాడు ఏకాంతంలో ఇలా అంది: "నీవు ఎందువల్లనో ఇదివరకటివలె ఉల్లాసంగా ఉండుట లేదు మరియు దిగులుపడుతున్నట్లు కనిపిస్తున్నావు. కారణం ఏమిటి? భోగం వలన రోగములు కలుగునని చెపుతారు. నీకు అటువంటి బాధ ఏమీ కలుగలేదు కదా? సాధారణంగా సకల దేహములయందు రోగములు ఉండనే ఉంటాయి. ఆహారం,

వస్త్రములు, వాక్కు, దర్శనము, స్పర్శ, దేశకాలములు, చేస్తున్న పని మొదలుకొని దేనియందు వైపరీత్యం కలిగినా శరీరంలో దోషాలు ప్రకోపించును. కావుననే అవి మనకు తెలియకుండానే రోగాలు కలిగిస్తున్నాయి. అవి పైకి వచ్చిన తరువాత వాటికి చికిత్స చెప్పబడుతుంది. పుట్టని రోగానికి ఎవడూ ఎక్కడా చికిత్స చెప్పలేదు కదా? కావున నీకు దేని వలన దుఃఖం కలుగుచున్నదో చెప్పుము."

హేమచూడుడు ఇలా అన్నాడు: "నీ మాటలను విన్నప్పటి నుండి వెనుకటి వలె దేని వలన నాకు సుఖం కలుగుట లేదు. ఉరిశిక్ష విధింపబడినవానికి ఏ భోగమైనా ఎలా సుఖాన్ని కలిగించదో, అలాగే నాకు కూడా మా నాయన గారు సమకూరుస్తున్న భోగములేవీ సుఖాన్ని కలిగించుట లేదు. వెట్టిచాకిరి చేస్తున్నవానివలె ఇంద్రియ వాసనలకు లోబడి ప్రవర్తిస్తున్నాను. ఏమి చేస్తే నాకు సుఖం కలుగునో చెప్పుము."

అపుడు హేమలేఖ తనలో ఇలా అనుకొంది: "ఇతనికి నా మాటల వలన నిర్వేదం కలిగింది. ఇతనియందు శ్రేయస్సుకు బీజం ఉంది. కావుననే ఇలా అయ్యాడు. ఎవరియందు శ్రేయస్సుయొక్క బీజం ఉండదో, అటువంటివారికి ఎటువంటి బోధల వలన అయినా రవ్వంత కూడా మార్పు కలుగదు. స్వాత్మదేవత అయిన త్రిపురాదేవిని ఎపుడో ఒకపుడు చిరకాలం ఆరాధించి ఉన్నవారికే ఇలా భోగములందు వైముఖ్యం కలుగును." తరువాత ఆమె ప్రియునకు తత్త్వం బోధింపదలచి, తన పాండిత్యం ప్రకాశింపనీయక ఇలా చెప్పింది:

"పురాతనమైన నా వృత్తాంతమును వినుము. పూర్వం **మా అమ్మ నాకు** ఒక చెలికత్తెను ఒసంగెను. అది సహజంగా మంచిదే అయినా '**శూన్య**' అనే దుష్టురాలితో సఖ్యము కలిగి ఉండేది. విచిత్రములు, వివిధములు అయిన విషయాలను ఆశ్చర్యకరంగా సృష్టించగల ఆ దుష్టురాలు మా తల్లికి కన్ను గప్పి నా చెలికత్తెతో చేరుచుండెను. దానిని నా చెలికత్తె వీడలేకుండేది. నేను కూడా నా చెలికత్తెను వదలకున్నాను. నేను దానియొక్క నిర్మల స్వభావానికి లోనై, దానిని వదలి క్షణం కూడ ఎక్కడా నిలువలేకపోయాను. ఆ దుష్టురాలు రహస్యంగా నా చెలికత్తెను **తన కుమారుని**తో చేర్చింది. వాడు సురాపానముచే మదించిన మూఢాత్ముడు. వాడు నా ఎదుటే ఆమెను ఆక్రమించి భోగింపసాగెను. అది

వానిచేత అనుభవింపబడుతూ నన్ను ఎపుడూ వీడకుండేది. నేను కూడా దానిని వదలలేకున్నాను.

తరువాత ఆ మూఢునకు వానివంటివాడే '**అస్థిరుడు**' అనే కొడుకు పుట్టాడు. వాడు వెంటనే యువకుడై అతిచంచలుడు అయ్యాడు. తండ్రియొక్క మూఢత్వం, నాయనమ్మయొక్క గుణం కలిగి వాడు అనేకములైన చిత్ర విషయములను నిర్మింప సమర్థుడై ఉన్నాడు. వాడు స్వయంగా అనేక విషయాలలో విశారదుడు అయ్యి, 'శూన్య' అనే పేరు గల నాయనమ్మ చేత 'మూఢుడు' అనే పేరు గల తండ్రిచేత నిపుణతను పొంది అత్యంత శీఘ్రం, అకుంఠితమునైన గమనం గలవాడు అయ్యాడు.

ఇలా జన్మచేత 'నా సఖి' మంచి స్వభావం గలదై కూడా దుష్టురాలి సాంగత్యంచేత చాలా మాలిన్యమును పొందింది. ఆమె ప్రియునియందు, పుత్రునియందు, అత్తయందు దృఢమైన అనురాగం పొంది నన్ను క్రమక్రమంగా విడిచిపెట్టింది. 'నేను' సహజంగా సరళమైన స్వభావం గలదానిని అగుటచే, ఆమెను వదలిపెట్టలేక ఆమెనే అనుసరిస్తున్నాను. అంతట ఆ 'మూఢుడు' ఆమెను ఎల్లపుడూ అనుభవించడమేగాకుండా నన్ను కూడా ఆక్రమించుటకు పూనుకొన్నాడు. కానీ, 'నేను' స్వభావంచేత పరిశుద్ధురాలను అగుటచే, వాస్తవంగా వానికి వశపడలేదు. అయినా 'నేను ఆ మూఢునిచే అనుభవింపబడుచున్నాన'ని లోకంలో అంతట పెద్ద అపవాదు ప్రబలింది.

నా స్నేహితురాలు '**అస్థిరుడు**' అనే తన కుమారుని నాకు అప్పగించి, నిరంతరం మూఢుని కౌగిలిలో మెలగుతు తత్పరురాలై ఉండేది. తరువాత 'అస్థిరుడు' నాచేత పెంచబడి నాయనమ్మయొక్క అనుమతితో ఒక ప్రౌఢురాలిని పొందాడు. దాని పేరు '**చపల**.' అది వాని ఇష్టమును అనుసరించి ప్రతిక్షణం భిన్నభిన్నములైన మనోహర రూపాలను ధరిస్తూ వాడిని వశపరచుకొంది. వాడు క్షణంలో లెక్కలేనన్ని యోజనములు పోయి తిరిగి వచ్చును. కానీ, రవ్వంత బడలిక పొందడు. చపల కూడా వాడు ఎక్కడికి పోయినా వాని వెంటనే అక్కడికి వెళ్ళి వానికి ఇష్టమైన రూపంతో వానిని సంతోషపెట్టేది.

ఆమెకు వాని వలన **అయిదుగురు కుమారులు** కలిగారు. వారు మాతాపితృ పరాయణులు. నా చెలికత్తె వారిని తీసుకొచ్చి నా దగ్గర ఉంచింది. నేను నా సఖియందలి అనురాగంచేత వారిని బలవత్తరులను గావించాను. వారు తల్లిచేత చక్కగా పోషింపబడి ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్కటిగా విచిత్రములు, విశాలములు, శ్రేష్ఠములు అయిన స్థానాలు ఏర్పరచుకొని తండ్రిని తమ వశం చేసుకొన్నారు. క్షణక్షణం వారు తండ్రిని తమ స్థానములకు తీసుకొని పోసాగారు. 'అస్థిరుడు' జ్యేష్ఠకుమారుని నిలయమునందు ఒక్కొక్క ప్రదేశంలో ఒక్కొక్క విధంగా సుస్వరములు, విస్వరములు, సంగీతం, మంగళవాద్యములు, వేదమంత్రములు, శాస్త్రములు, ఆగమములు, ఇతిహాసములు, భూషణముల సవ్వడి, తుమ్మెదల పాటలు, కోకిలల ఆలాపములు మొదలుగా వివిధములైన శబ్దములను విని సంతోషిస్తున్నాడు.

అంతట కుమారుడు వేరొకవైపుకు వాడిని తీసుకెళ్ళాడు. అక్కడ 'అస్థిరుడు' భయంకరములైన సింహాది గర్జనలు, మేఘముల ఉరుములు, పిడుగుల ధ్వనులు వింటూ చకితుడు అగుచుండగా ఏడుపులు, మూలుగులు, కేకలు, పెడబొబ్బలు మొదలగునవి వినబడసాగెను.

అంతటితో అతడు వికలచిత్తుడై **'రెండవ కుమారుని'** వెంట వాని భవనమునకు వెళ్ళి దానియందు మెత్తగా ఉన్న ఆసనములను, శయనములను, కఠినత, వేడి, చల్లదనం మొదలైన స్పర్శ గుణములను కలిగిన పదార్థములను ప్రియములైనవానిని, అప్రియములైనవానిని కూడా చూసి అక్కడ నుండి బయటపడెను.

'మూడవ కుమారుని' ఇంటిలో అతడు కంటకింపుగా అనేక వర్ణములతో, మనోహరంగా ఉన్న పదార్థములను భయంకరములైన వానిని, బీభత్సంగా ఉన్నవానిని చూస్తుండగా, **'నాలుగవ కుమారుడు'** తండ్రిని తన భవనమునకు తీసుకొని వెళ్ళాడు.

అక్కడ 'అస్థిరుడు' రసవంతములైన పుష్పములను, ఫలములను, మధురములైన భక్ష్యములను, పానీయములను ఉప్పగా, కటువుగా, చేదుగా, పుల్లగా ఉండే పదార్థములను కూడా రుచి చూడవలసి వచ్చింది. అపుడు **'చివరి**

కొడుకు' అతనిని తన ఇంటికి తీసుకువెళ్ళాడు. అక్కడ అతడు ఆహ్లాదమును, ఏవగింపును, వికారమును, మూర్ఛను కలిగించు వాసనలు గల అనేక పదార్థములను అనుభవింపవలసి వచ్చింది.

ఇలా అతడు పుత్రులయొక్క భవనములలో నివసిస్తూ ఇష్టములైనవి లభించినపుడు సంతోషిస్తూ, అప్రియములైనవి తటస్థించినపుడు దుఃఖిస్తూ రాకపోకలు చేస్తున్నాడు. ఆ కుమారులు తండ్రిమీద గల ప్రేమచేత ఎక్కడనైనా, ఏ పదార్థమునైనా కొంచెముగా కూడా తండ్రి లేనపుడు తాకకున్నారు. అస్థిరుడు వారి ఇళ్ళలో అనేక పదార్థములు అనుభవించి, కొన్నింటిని దొంగిలించి రహస్యంగా తెచ్చుకొని పుత్రులు లేకుండా భార్యతోకూడి నిత్యం అనుభవిస్తున్నాడు.

చపలకు '**మహాశన**' అనే చెల్లెలు గలదు. ఆమె కూడా అస్థిరునే పతిగా వరించింది. అతడు ఆమెయందు ఆసక్తుడై ఆమెయొక్క ప్రీతి కొరకు అనేక భోగములను సంపాదిస్తున్నాడు. వాటన్నిటినీ ఆమె క్షణంలో భక్షించి 'ఇంకా తెమ్మ'నేది. అతడు, అతని అయిదుగురు పుత్రులు ఎన్ని పదార్థములను సమకూర్చినా వాటన్నిటినీ క్షణంలో భుజిస్తూ, ఆమె ఎల్లపుడూ ఆకలితోనే అల్లాడుచుండేది.

ఆమె అల్పకాలములోనే **'జ్వాలాముఖుడు, నింద్యవృత్తుడు'** అనే కొడుకులను కన్నది. వారిద్దరూ తల్లికి ప్రియతములుగా ఉన్నారు. అస్థిరుడు మహాశనయందు ఆసక్తుడైనంతనే జ్వాలాముఖునియొక్క జ్వాలలచే పీడితుడై గాఢమైన మూర్ఛ పొందుచుండును. ఒక్కొక్కపుడు నింద్యవృత్తునితో కూడి అందరిచే నిందింపబడుచు 'చచ్చినవానితో సమానుడు' అగుచుండును. ఇలా అస్థిరుడు దుఃఖమును పొందుచున్నపుడు నా చెలికత్తె స్వభావముచేత మంచిదే అయినా, పుత్రునియందు గల అమిత వాత్సల్యంచేత వానితో చేరి తాను కూడా దుఃఖిస్తూ మనుమలైన జ్వాలాముఖుడు, నింద్యవృత్తుడు వచ్చి కౌగిలించుకొనుచుండగా, ఒడలు మండిపోవుచుండగా లోకముచే నిందింపబడుతు 'చచ్చినదానితో సమానం' అవుతుండేది. ఆమెతో ఎల్లపుడూ కలిసి ఉండు నేను కూడా ఇంచుమించుగా అలాగే అయ్యాను. ఇలా నా సఖియొక్క దుఃఖంచేత నేను కూడా దుఃఖిస్తుండగా చాలా సంవత్సరములు గడిచాయి.

మహాశనను పరిగ్రహించుట వలన అస్థిరుడు అస్వతంత్రుడు అయ్యాడు. అతడు ఏదో ఒక కర్మను అనుసరించి ఒకచోట **పది ద్వారములు గల పురమును** పొందాడు. దానిలో అతడు భార్యాపుత్రాదులతో నివసిస్తూ రాత్రింబవళ్ళు సుఖం కోరుతూ దుఃఖమును అనుభవిస్తున్నాడు. భార్యలు ఇద్దరు ఇటుఅటు లాగుతుండగా; జ్వాలాముఖ, నింద్యవృత్తులచేత ఒడలు మండిపోవుచుండగా ప్రతిదినం లోకులచే నిందింపబడుతు, వారిని వీడ్కొని అయిదుగురు కుమారులయొక్క భవనములకు వెళ్ళుతూ తిరిగి వస్తూ బడలిక చెందుతూ ఎక్కడా సుఖం పొందలేకున్నాడు.

కుమారుడు ఇలా దుఃఖపడడంచేత, వాని తల్లి అగు నా చెలికత్తె మిక్కిలి దుఃఖంతో మూర్ఛపోయినదానివలె ఆ పురమునందు పడి ఉన్నది. జ్వాలాముఖ, నింద్యవృత్తులతో కూడి మహాశన; శూన్యచేత (భర్తయొక్క నాయనమ్మ) మామ అయిన మూఢునిచేత పోషింపబడుతు, సవతి అయిన చపలతో కూడి విజృంభించి అస్థిరుని తన వశం గావించుకొని ఆ పురములో వుండెను. నా సఖియందలి ప్రీతిచేత నేను కూడా ఆమెతో కూడి అక్కడే వున్నాను. ఆమెయొక్క దుఃఖముచేత నేను కూడ దుఃఖితురాలై చచ్చినదానివలె అయినా, 'వారందరినీ రక్షించాల'ని పూనుకొని ఉన్నాను. నేను అక్కడ ఒక్క క్షణం లేకపోయినా వారు ఎవ్వరూ నిలువలేరు. '**నేను**' కదా సర్వమును రక్షిస్తున్నాను.

నేను శూన్యతో కూడినపుడు శూన్యత్వమును, మూఢునితో మూఢత్వమును, అస్థిరునితో అస్థిరత్వమును, చపలతో చపలత్వమును, జ్వాలాముఖునితో ప్రజ్వలనమును, నింద్యవృత్తునితో నింద్యమైన వర్తనమును పొందుతున్నాను. **సఖియొక్క సంయోగం వలన నేను** ఇలా ఆయా రూపములను పొందుతున్నాను. **నేను దానిని వదిలితే** అది క్షణంలో నశించును. వారితో కూడి ఉన్న నన్ను చూసి మూఢులైన జనులందరూ 'వ్యభిచారిణి' అని పలుకుతున్నారు. కానీ, **నిపుణులైనవారు మాత్రం నన్ను 'నిర్మలమైనదానిని'గానే గ్రహిస్తున్నారు**.

మా తల్లి మహాపతివ్రత, పరిశుద్ధురాలు, నిర్మలమైన ఆకృతి గలది. ఆమె ఆకాశంకన్నా విశాలమైనది, పరమాణువుకన్నా సూక్ష్మమైనది. ఆమె సర్వజ్ఞురాలైనా ఏమీ తెలియనిదిగా ఉండును. సర్వమును చేస్తున్నా ఏమీ చేయనట్లే ఉండును. సకలమునకు ఆమే ఆశ్రయమైనా ఏ ఆధారం లేనిదానివలె

ఉండును. ఆమె సర్వమునకు ఆధారమై ఉండి కూడా ఎవ్వరికీ ఆశ్రయం ఇచ్చినట్లు కనిపించదు. అన్ని రూపములు ఆమెవే అయినా ఆమెకు ఏ రూపమూ లేదు. సర్వము ఆమెతో కూడి ఉన్నా ఆమె దేనితోను కూడి ఉండదు. ఆమె సర్వత్ర ప్రకాశిస్తున్నా ఎవనిచేత ఎక్కడ తెలుసుకొనబడుట లేదు. ఆమె మహానందం గలదై కూడా ఆనందం లేనిదానివలె ఉండును. ఆమె తల్లితండ్రులను వదలిపెట్టింది. ఆమెకు నావంటి పుత్రికలు – సముద్రంలో తరంగములవలె – లెక్కలేనంతమంది ఉన్నారు. వారందరూ నావలె సఖీకుటుంబ పరాయణలై ఉన్నారు. సఖీగణములతో కూడి ఉన్నా నేను ఒక మహామంత్రం యొక్క సామర్థ్యంచేత స్వరూపంలో మా తల్లివలెనే ఉన్నాను.

నా సఖియొక్క పుత్రుడు ఆ పురమునందు తిరిగి తిరిగి ఎపుడు బడలిక చెందునో, అపుడు అస్థిరుడు తల్లియొక్క ఒడిలో చేరి గాఢంగా నిద్రించును. అతడు నిద్రించగానే వాని పుత్రులు మొదలగువారందరూ నిద్రిస్తారు. ఎవ్వడూ మేల్కొని ఉండడు. అపుడు అస్థిరునియొక్క ప్రియమిత్రుడు **'ప్రచారుడు'** అనే పేరు గలవాడు ముందున్న రెండు ద్వారములలో చరించుచు, పురమును రక్షిస్తుండును. అస్థిరుని తల్లి అయిన నా సఖి పుత్రునితో నిద్రిస్తున్నపుడు ఆమె యొక్క అత్త, చెలికత్తె అయిన 'శూన్య' పుత్రునితోకూడా వారందరినీ ఆవరించి రక్షించును. ఇలా అందరూ నిద్రించిన తరువాత నేను మా తల్లిని చేరి ఆమె కౌగిటిలో ఆనందంతో ఉంటాను. మరల వారందరూ లేచిన వెంటనే వారి వెంట వెళతాను.

అస్థిరునకు మిత్రుడైన 'ప్రచారుడు' మహాబలం గలవాడు. వాడు ప్రతిదినం అస్థిరుడు మొదలైనవారిని పోషించును. వాడు ఒక్కడే అనేక విధములుగా రూపొంది పురమును, పురవాసులను, అందరిని పరస్పర సంబంధం గలవారినిగా చేసి రక్షించును. హారములో కూర్చబడిన మణులు దారం తెగిపోతే ఎలా రాలిపోవునో, అలాగే వాడు లేకపోతే వారందరూ ఎవరికి వారుగా విడిపోయి నాశనం చెందుతారు. వాడు నాతో కూడి నాచేత సంజీవితుడై నన్ను వారందరితో కూర్చుచు, ఆ పురములో సూత్రధారుడుగా వున్నాడు.

ఆ పురం నశిస్తే వాడు వారందరినీ వేరొక పురమునకు తీసుకొనిపోవును. ఇలా ఆ 'ప్రచారుని' ఆశ్రయించి 'అస్థిరుడు' విచిత్రములైన అనేక పురములకు

అధిపతి అయ్యాడు. భార్యాపుత్రులు ఉన్నా, మహాబలుడైన ప్రచారునియొక్క ఆశ్రయం ఉన్నా, నేను అండగా ఉన్నా 'అస్థిరుడు' అన్ని విధములుగా దుఃఖమునే పొందును. వాడు భార్యలచేత, పుత్రులచేత నిరంతరం అటుఇటు లాగబడుతూ రవ్వంత సుఖమును పొందలేకపోగా మహాక్లేశములను పొందుతున్నాడు. ఒక్కొక్కపుడు అయిదుగురు పుత్రులు వానిని అయిదువైపులకు లాగుతారు. చపలతో కూడినపుడు మిక్కిలి చంచలుడై ఖేదము పొందుచుండును. ఒకపుడు మహాశన కొరకు ఆహారమును సంపాదించుటకు పరిగెత్తును. వేరొకపుడు జ్వాలాముఖునితో కూడి విజృంభించి ఆపాదమస్తకం మంట పుట్టుచుండగా, దానిని శాంతింప చేసుకొనుటకు ఉపాయం తెలియక పెద్ద మూర్ఛను పొందుచుండును. నింద్యవృత్తునితో కూడినపుడు ఇతరులచే నిందింపబడి, బెదిరింపబడి దుఃఖిస్తూ తనను చచ్చినవానితో సమానంగా తలంచును.

దుష్కులమునందు పుట్టిన ఆ అస్థిరుడు దుష్టులైన భార్యాపుత్రులతో కూడి వారియందలి మోహముచేత ఎల్లపుడు వెంట తిరుగుతూ ఒకపుడు గొప్ప నగరములలో, మరొకపుడు నీచ ప్రదేశములలో నివసించును. క్రూరమృగములతో నిండిన అరణ్యములలో, ఎండలు మండిపోవుచుండు ఎడారులలో, నీరు గడ్డకట్టుచుండు శీతల ప్రదేశములలో, దుర్వాసన ప్రబలుచుండు ప్రదేశములలో, చీకటి గుహలలో నివసిస్తూ అస్థిరుడు ఎంతో దుఃఖమును పొందుచుండును. కుమారుని దుఃఖముచేత నా సఖి కూడా దుఃఖించును. సహజంగా పరిశుద్ధురాలినే అయినా ఆమెను, ఆ కుటుంబమును అనుసరిస్తూ నేను కూడా నిష్కారణంగా మూఢురాలిని అయ్యాను. ఎడారిలో వేసవియందు ప్రయాణం చేయువాడు దప్పికను ఎలా తీర్చుకోలేడో, అలాగే దుష్టసాంగత్యం గలవాడు ఎక్కడా కొంచెమైనా సుఖమును పొందలేడు.

ఇలా చాలాకాలం గడచిన తరువాత ఒకనాడు నా చెలికత్తె అత్యంత దుఃఖంచేత వికలచిత్తయై నన్ను రహస్యంగా కలుసుకొన్నది. **ఆమె నన్నే ఆశ్రయించి ఉపాయమును పొంది, మంచి భర్తను గైకొని, తన కుమారుని జయించి, వాని పుత్రులు మొదలగువారిని కొందరిని చంపి, కొందరిని బంధించి, నాతోకూడి మా తల్లియొక్క పురమునకు వడిగా చేరింది. కల్మషమును తొలగించుకొన్న**

నా సఖి మా తల్లిని మాటిమాటికి కౌగిలించుకొంటూ ఆనంద సముద్రంలో మునిగినదానివలె అయ్యింది. కావున నాథా! నీవు కూడా ఇలాగే చెలికత్తె వలన పుట్టిన దుర్వృత్తుని నిగ్రహించి, మీ తల్లిని చేరి నిత్యమైన సుఖమును పొందుము. నేను అనుభవించిన వృత్తాంతమును, సుఖమును కలిగించుదానిని నీకు చెప్పాను."

ఇది జ్ఞానఖండములోని హేమచూడోపాఖ్యానములోని 'బంధాఖ్యాయిక' అనే పంచమాధ్యాయము

బాలప్రియ

1. ఏ విషయాన్ని అయినా నేరుగా చెప్పినదానికన్నా చిత్రమైన వాక్యాలతో విషయమును స్ఫురింపచేస్తూ చెపితే ఎక్కువగా మనస్సుకు పట్టును. ఈ కారణంచేతనే సాహిత్యంలో రచయితలు వాచ్యముగా నిరూపించు పద్ధతికన్నా, వ్యంగ్యంగా స్ఫురింపచేయు పద్ధతినే ఎక్కువగా ఆదరిస్తున్నారు. వ్యంగ్య పద్ధతిలో చెప్పినపుడు వినేవాడు ఆ విషయం గురించి ఆలోచిస్తూ, దాని స్వరూపం మనస్సుకు గోచరించునపుడు చాలా సంతోషపడును. అప్రయత్నంగా పొందినదానికన్నా ప్రయత్నపూర్వకంగా సంపాదించిందే మనస్సులో చిరకాలం హత్తుకొని ఉండును. కావున, హేమలేఖ 'తత్త్వము'ను నేరుగా చెప్పకుండా కథారూపంలో చెప్పింది.

2. ఈ కథలో '**నేను**' అనగా జీవాత్మ. ఇది జీవాత్మయొక్క కథ. **'శుద్ధ చైతన్యం'** జీవాత్మకు తల్లి. తల్లి ఒసంగిన చెలికత్తె '**బుద్ధి**'. బుద్ధి సహజంగా శుద్ధమే. బుద్ధికి స్నేహితురాలు శూన్య. '**అజ్ఞానమే**' శూన్య. అజ్ఞానంతో కూడిన బుద్ధిని అనుసరిస్తూ జీవుడు బహిర్ముఖుడై విషయములలో ప్రవర్తించును. అందువలన జీవుడు బుద్ధిని వదిలి ఉండడు. అజ్ఞానం లేదా అవిద్య యొక్క కుమారుడు '**మోహం**' లేదా 'మహామోహుడు'. అవిద్య బుద్ధికి మోహంతో సాంగత్యమును కలిగించును. మోహం వలన బుద్ధికి పుట్టినవాడు 'అస్థిరుడు'. **మనస్సే** అస్థిరుడు. మోహం బుద్ధిని మాత్రమే ఆక్రమించింది. అంతేగానీ జీవుని ఆక్రమించలేదు. 'చిదాత్మ స్వరూపుడగు జీవుడు' ఎపుడూ శుద్ధుడే. బుద్ధియొక్క సంబంధం వలన జీవుడు కూడా మోహగ్రస్థుడైనట్లు

కనిపించునే గానీ, యథార్థంగా శుద్ధుడుగానే ఉండును. 'జీవుడు నిత్యశుద్ధ బుద్ధస్వరూపుడు' అని తెలియనివారు జీవుడు మూఢుడు అయ్యాడని తలుస్తారు.

బుద్ధిని మోహం ఆక్రమించినపుడు జీవుడు మనస్సుకు అధీనమగును. మనస్సుయొక్క భార్య 'చపల'. ఇది ఊహచేత విషయాలను కల్పించుకోగల శక్తి. **మనస్సుయొక్క ఈ కల్పనశక్తియే** చపల. వీరికి కలిగిన పుత్రులు **శ్రోత్రము, త్వక్కు, చక్షుస్సు, జిహ్వ, ఘ్రాణం** అనే అయిదు ఇంద్రియములు. ఈ ఐదుగురు **శబ్దం, స్పర్శ, రూపం, రసం, గంధం అనే విషయాలను** తమ స్థానములుగా పెంపొందించుకొన్నారు. మనస్సు ఒక్కొక్క ఇంద్రియం వెంట ఒక్కొక్క విషయంలో ప్రవేశించి అనుకూల విషయముల వలన సుఖం, ప్రతికూల విషయముల వలన దుఃఖం పొందుచుండును. ఇలా మనస్సు ఇంద్రియాలకు అధీనమై సుఖదుఃఖాలను పొందుతూ వానియొక్క సంస్కారములను లేదా వాసనలను హృదయంలోనికి చేర్చుతూ వాటిని స్వప్నంలో మరల అనుభవించును.

చపలయొక్క చెల్లెలు 'మహాశన'. ఇదే **కామము**. 'అశన' అనగా ఆహారం. 'మహాశన' అనగా పెద్ద ఆహారం కావలసింది. కామమునకు ఎంత ఆహారం సమకూర్చినా అది ఇంకా కోరుతూనే ఉండును. అందువలన అది మహాశన. ఇది మనస్సుకు రెండవ భార్య. మనస్సుకు కామం వలన పుట్టిన కుమారులు **క్రోధం, లోభం**. 'క్రోధం' జ్వాలాముఖుడు. క్రోధం అగ్నిజ్వాలవలె ప్రజ్వలించి మనస్సును తపింపచేయును. 'లోభం' నింద్యవృత్తుడు. లోభం గలవాడు ధృతరాష్ట్రునివలె పాపప్రవర్తన గలవాడై లోకంచేత నిందింపబడును. క్రోధలోభములచేత మనస్సు మాత్రమేగాక బుద్ధి, జీవుడు కూడా దుఃఖముచేత మూర్ఛను పొందినట్లున్నారు. మనస్సు కామమునకు వశమై కర్మవశం వలన శరీరమును పొందును.

అది 'పది ద్వారములు గల పురము' వంటిది. **రెండు కన్నులు, రెండు చెవులు, రెండు ముక్కులు, నోరు, మూత్రద్వారం, మలద్వారం, బ్రహ్మరంధ్రం** అనేవి పది ద్వారములు. మనస్సును అనుసరించి బుద్ధి, జీవుడు ఒక శరీరం నుండి మరొక శరీరమునకు చేరుతున్నారు. జీవుడు లేకపోతే బుద్ధి, మనస్సు,

ఇంద్రియములు మొదలుగా ఏవీ పనిచేయవు. జీవుని యొక్క చైతన్యం వలననే అవి పని చేస్తున్నాయి. వాటి వ్యవహారమును చూసి 'అదంతా జీవునిదే' అని తలుస్తూ కొందరు 'జీవుడు మూఢుడు, చంచలుడు' అనే మనస్సుయొక్క, బుద్ధియొక్క లక్షణములను జీవునియందు ఆరోపిస్తున్నారు.

నిజానికి ప్రతిబింబముతో అద్దమునకు ఎలా సంబంధం లేదో, అలాగే మనోబుద్ధుల వ్యవహారంతో జీవునకు ఎటువంటి సంబంధం లేదు. జీవుని తల్లి అనగా **స్వరూపం, శుద్ధచైతన్యం**. అందువలన 'జీవుడు ఎపుడూ శుద్ధుడే' అని తత్త్వజ్ఞులు గ్రహిస్తారు.

మనస్సు బడలిక చెందినపుడు బుద్ధియొక్క ఒడిలో విశ్రమించును. అపుడు ఇంద్రియములు కూడా నిద్రించును. అపుడు మనస్సుకు మిత్రమైన **ప్రాణం** లేదా 'ప్రచారుడు' శరీరమును రక్షించును. అపుడు జీవుడు శుద్ధచైతన్యంతో ఏకీభవిస్తూ సుఖించును. ప్రాణం లేకపోతే మనస్సు, ఇంద్రియములు మొదలుగా ఏవీ నిలువలేవు. వీనికి, జీవునకు ప్రాణం వలననే సంబంధం కలుగుచున్నది. ప్రాణమునకు శక్తి అంతా జీవుని చైతన్యం వలనే కలుగుచున్నది. కర్మానుభవం పూర్తి అయినపుడు శరీరం శిథిలమై పడిపోవును. అపుడు ప్రాణం ఆ శరీరమును వదలిపెట్టి మనస్సును, బుద్ధిని, ఇంద్రియాలను గైకొని మరల కర్మను అనుసరించి ఇంకొక శరీరంలోనికి ప్రవేశించును.

ఈ విధంగా జీవుడు మనస్సుతో ప్రతి శరీరంలో ఏవో పుణ్యములను, పాపములను చేస్తూ వానియొక్క సంస్కారములను అనుసరించి దివ్యశరీరములను, క్రిమికీటకాది శరీరములను పొందుతూ పరిభ్రమించును.

ఒకప్పటికి బుద్ధి విరక్తి చెంది మోహమును వదలి మంచి భర్తను పొందును. అనగా బుద్ధి సద్గురువును ఆశ్రయించును. నిర్మలమైన బుద్ధి సద్గురు బోధ వలన రహస్యమైన 'జీవుని స్వరూప జ్ఞానమును' గ్రహించి, ఇంద్రియములను జయించి, మనస్సును నిగ్రహించి శుద్ధచైతన్యంతో మాటిమాటికి కలుస్తూ మహానందమును పొందును. అనగా 'బుద్ధి' శుద్ధ చైతన్యమును గురించి నిరంతరం మననం చేస్తూ, దానితో తాదాత్మ్యమును పొందును. అదే జీవునికి "**ముక్తి**".

శుద్ధచైతన్యంలో హేమలేఖవంటి జీవులు లెక్కలేనంతమంది ఉన్నారు. అందరి కథ ఇటువంటిదే. ప్రతి జీవుడు బుద్ధి, మనస్సు, అవిద్య అనేవాటిని అనుసరిస్తూ సంసారి అవుతున్నాడు. కానీ యథార్థంగా జీవులందరూ సముద్రములోని తరంగములు. తరంగములు సముద్రంకన్నా భిన్నంగా ఎలా లేవో, అలాగే శుద్ధచైతన్యంకన్నా అన్యంగా జీవులు లేరు. వారు 'మేము సంసారులము, బద్ధులము' అని తలంచునపుడు కూడా వారి స్వరూపం శుద్ధచైతన్యమే, అన్యము కాదు. 'త్రాడునందు పాము' అనే భ్రాంతి కలిగినపుడు ఆ పాము ఎపుడూ ఎలా లేదో, అలాగే జీవునియందు సంసారిత్వం కూడా ఎపుడూ లేదు. అందువలన జీవుడు యథార్థంగా ఎపుడూ **శుద్ధచైతన్య రూపుడే**.

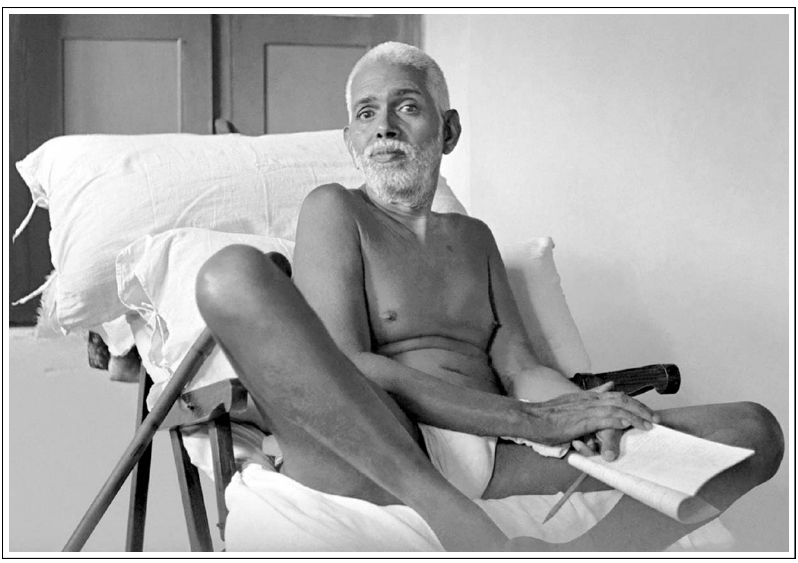

సంకేతములు

1. తల్లి = శుద్ధచైతన్యం (త్రిపురాదేవి)

2. కూతురు = జీవుడు

3. తల్లి ఒసంగిన చెలికత్తె = బుద్ధి

4. బుద్ధియొక్క స్నేహితురాలు = శూన్య (అవిద్య)

5. శూన్యయొక్క కొడుకు = మోహం (మహామోహుడు)

6. అస్థిరుడు (మోహం వలన బుద్ధికి పుట్టిన కొడుకు) = మనస్సు

7. చపల (మనస్సుయొక్క మొదటి భార్య) = కల్పన

8. మనస్సువలన చపలకు పుట్టిన కొడుకులు = పంచజ్ఞానేంద్రియములు

<u>**ఇంద్రియములు :**</u>	<u>**స్థానములు :**</u>
శ్రోత్రము	శబ్దము
త్వక్కు	స్పర్శము
చక్షుస్సు	రూపము
జిహ్వా	రసము
ఘ్రాణము	గంధము

9. మహాశన (చపలయొక్క చెల్లెలు) = కామము (మనస్సుకు రెండవ భార్య)

10. మనస్సు వలన కామమునకు పుట్టిన కొడుకులు

1) జ్వాలాముఖుడు = క్రోధము

2) నింద్యవృత్తుడు = లోభము

11. పదిద్వారములు గల పురము = శరీరము

12. అస్థిరుని (మనస్సుయొక్క) ప్రియమిత్రుడు, పురరక్షకుడు, ప్రచారుడు = ప్రాణం

13. బుద్ధి మంచి భర్తను పొందుట = సద్గురువును ఆశ్రయించుట

ఆరవ అధ్యాయము

శ్రద్ధాప్రశంస

ప్రియురాలి మాటలను విని హేమచూడుడు విస్మితుడై నవ్వుతూ ఇలా అన్నాడు: "నీవు చెప్పినదంతా – గగనకుసుమంవలె – నిరాధారంగా తోస్తున్నది. నీవు అప్సరసకు జన్మించి వనములో మహర్షిచేత పెంచబడ్డావు కదా! నీవు ఇపుడిపుడే యౌవన దశలో అడుగిడుతున్నావు. నీకు తారుణ్యం ఇంకా పూర్తిగా రాలేదు. అటువంటి నీవు వేల సంవత్సరములుగా ఉన్నట్లు చెపుతున్నావు. దయ్యం పట్టినదాని మాటలవలె, అసందర్భంగా ఉన్న నీ వచనముల వలన యథార్థంగా ఏమి తెలుసుకొంటాను? చెప్పుము.

నీ చెలికత్తె, ఆమె కొడుకు ఎక్కడ ఉన్నారు? ఆ పురములు ఎక్కడ వున్నాయి? అది అలా ఉంచు. 'నాకు మా అమ్మ ఏ సఖినీ ఇవ్వలేదే! మా తండ్రిగారికి మా అమ్మ తప్ప ఇంక ఎవరూ భార్యలు లేరే!' అని నీవు చెప్పినదంతా విదూషకుని ప్రసంగంవలె ఉంది. గొడ్రాలి కొడుకు రథంయొక్క నీడను ఎక్కి, మనుష్యుల కొమ్ములతో ఆకాశములోని అరణ్యంలో పుట్టబోయే రాజును చంపి, ఎండమావుల నీళ్ళలో స్నానం చేసి కలలోని కామినులతో క్రీడిస్తున్నాడు' అని చెప్పడం ఎటువంటిదో నీ ప్రసంగం అలా ఉంది."

అపుడు హేమలేఖ ఇలా అంది: "నాథా! నీకు నేను చెప్పింది అర్థం లేనిది ఎలా అవుతుంది? మావంటివారి మాట నిరాధారం కానేరదు. అసత్యం తపస్సును నశింపచేస్తుంది. సత్యశీలురలో అసత్యం ఎలా ఉండును? విషయం తెలుసుకోవాలని అనుకొనేవారికి అసత్యం చెప్పేవాడు ఏ లోకంలో కూడా సుఖపడలేదు. మరి ప్రియుడవైన నీకు నేను అసత్యం ఎందుకు చెపుతాను? నేను చెప్పేది అసత్యమే అనుకొనుము. దానిని నీవు మంచిబుద్ధితో విమర్శించవచ్చు కదా! లోకంలో వ్యవహార కుశలుడు ప్రతి విషయమును ఏదో ఒక అంశమునందు పరీక్షించి ఆ విషయం సరిగ్గా ఉందో, లేదో తెలుసుకొంటున్నాడు. నీకు ఈ విషయంలో నిదర్శనం చూపుతాను. చూడుము.

నేను నీకు పూర్వం చెప్పినదంతా సుఖసాధనమే అయినది కదా! ఇపుడు చెప్పేది మాత్రం సుఖసాధనం ఎందుకు కాదు? వెనుకటి నా వాక్కుల నిదర్శనంవలె, ఇది కూడా సత్యమే అని గ్రహించుము. నేను చెపుతున్నదానిని నిర్మలమైన బుద్ధితో గ్రహించుము. ఆప్తులయొక్క వచనమునందు నమ్మకం లేకపోవుటయే సాధువులకు శత్రువు. ప్రేమగల తల్లి బిడ్డను పెద్ద భయముల నుండి ఎలా రక్షించునో, అలాగే 'శ్రద్ధ' కూడా సాధకుని సర్వ విధములా రక్షించును. ఆప్తవాక్యములయందు శ్రద్ధలేని మూఢుని సంపద, యశస్సు, సుఖం త్యజించుచున్నవి. శ్రద్ధ లేనివాడు సర్వవిధములా హీనుడు అగును. జగత్తుకు 'శ్రద్ధ' దాదివంటిది.

సర్వులకూ శ్రద్ధయే జీవనం. తల్లి యందు శ్రద్ధ లేకపోతే బాలుడు ఎలా బ్రతుకుతాడో చెప్పు? భార్యయందు శ్రద్ధ లేకపోతే యువకుడు ఎలా సుఖం పొందగలడు? బిడ్డలయందు నమ్మకం లేని వృద్ధుడు చక్కగా ఎలా ఉండగలడు? పంట వచ్చుననే నమ్మకం లేకపోతే కృషీవలుడు భూమిని ఎలా సాగు చేయగలడు? శ్రద్ధయే లేకపోతే ఎక్కడైనా, ఎవరికైనా ధనమును సంపాదించుటకుగానీ, దానం చేయుటకుగానీ పూనిక ఎలా కలుగును? శ్రద్ధ లోపిస్తే లోకములయొక్క స్థితియే తలక్రిందులు అగును.

కేవలం నమ్మకం వలనే లోకవ్యవహారం జరుగుట లేదు. 'దున్నినపుడు భూమి పండుట, దున్ననపుడు పండకుండుట' అనేవి అనుభవంచేత గ్రహించి కృషీవలుడు సాగు చేస్తున్నాడు. 'ఒకరి మాటలను అతడు ఎందుకు నమ్మాలి?' అని నీవు అంటే వినుము. ఒకడు ఒక సంవత్సరం భూమి దున్నాడు. పంట వచ్చింది. అలాగే 'మరల పంట వచ్చును' అనే నమ్మకం వలనే కదా వాడు రెండవ సంవత్సరం దున్నుతున్నాడు. కావున అనుభవంతోపాటు నమ్మకం కూడా ఆవశ్యకమే. శ్రద్ధ లేకపోతే లోకమే నశించును. కాబట్టి దృఢమైన శ్రద్ధతో శ్రేష్ఠమైన సుఖమును పొందుము. 'చిన్నవారి మాటలను ఎందుకు నమ్మాలి?' అని తలంచకుము. 'చిన్నవారి మాటలను నమ్మక్కర్లేదు' అనేది కూడా ఒక నమ్మకమే కదా! నమ్మకం లేకుంటే ఏ పని అయినా ఎలా చేయగలవు?"

అపుడు హేమచూడుడు ఇలా అన్నాడు: "శ్రేయస్సును కోరువాడు సత్పురుషులయందే శ్రద్ధ కలిగి ఉండాలిగానీ అన్యులయందు ఉండరాదు. గాలమునకు తగిలించిన ఎరను చూసి 'ఆహారమే' అని నమ్ముతున్న చేపలు ఎలా నశిస్తున్నాయో, అలాగే మానవులు కూడా విచారించకుండా నమ్మితే వినాశం చెందుతారు. కావుననే చక్కగా విచారించి 'మంచివాడే' అని నిశ్చయించుకొన్నవానినే నమ్మాలి. లేకపోతే నమ్మరాదు. కావున ఏ పని చేయుటకైనా 'విచారణ' ముఖ్యంగానీ నమ్మకం కాదు. కాబట్టి 'నమ్మకం లేకపోతే ఏ పనినైనా ఎలా చేయగలవు?' అనే నీ ప్రశ్న ఎలా కుదురును?"

హేమలేఖ ఇలా వివరించింది: "ఎలా కుదురునో చెపుతాను వినుము. ఒకడు సత్పురుషుడో, కాదో ఎలా నిశ్చయిస్తావు? 'శాస్త్రమును అనుసరించి, సత్పురుషుల లక్షణములను బట్టి నిశ్చయించవచ్చును' అంటే, అపుడు శాస్త్రమునైనా నీవు నమ్మక తప్పదు. కావున 'విశ్వాసం' వలనే లోకమంతా ప్రవర్తిస్తున్నది. అంతులేని తర్కంచేతగానీ, అసలు తర్కమే లేకుండుట వలనగానీ ఎవడూ, ఎక్కడా శ్రేయస్సును పొందలేడు. తర్కమే లేనివానికి ఒకప్పటికి శ్రేయస్సు కలుగునేమోగానీ, అంతులేని తర్కంచేత మాత్రం ఎవ్వడూ శ్రేయస్సును పొందలేడు.

పూర్వం సహ్యగిరియందు గోదావరీ తీరంలో బుద్ధిశాలి అయిన 'కౌశికుడు' అనే విప్రుడు ఉన్నాడు. ఆయనకు వందల కొలదిగా శిష్యులు ఉన్నారు. వారు ఒకసారి గురువు లేనపుడు తమ బుద్ధిని అనుసరించి లోకస్థితిని నిర్ణయించుకొనదలచి ఒకరితో ఒకరు చర్చించుకొంటున్నారు. అపుడు 'శుంగుడు' అనే శుష్క తార్కికుడు వారి వద్దకు వచ్చి వారందరిని ఆక్షేపించి ఇలా బోధించాడు: "మీరందరూ నా మాట వినండి. 'సత్యం' అనేది ఎక్కడా సిద్ధించదు. ప్రమాణంచేత గ్రహింపబడునది కదా 'సత్యం' అని చెప్పబడును. ప్రమాణం దోషయుక్తమైతే 'సత్యం' నిరూపితం కాదు. కాబట్టి మొదట ప్రమాణం సరైనది అగునా కాదా? అని నిశ్చయించాలి. అందుకు మరొక ప్రమాణం ఆవశ్యకం. దానియొక్క ప్రామాణ్యమును నిశ్చయించుటకు వేరొక ప్రమాణం కావాలి. ఇలా దీనికి అంతం లేదు. అందువలన సరైన ప్రమాణం సిద్ధించదు. ప్రమాణం లేకుండా సత్యం సిద్ధించదు.

కావున 'ప్రమాణం, దాని వలన కలుగు జ్ఞానం, ఆ జ్ఞానమును పొందు వ్యక్తి' వీటిలో ఏదీ సిద్ధించదు. కావున ఈ వ్యవహారమంతా శూన్యంపై ఆధారపడి ఉంది. అందువలన శూన్యంతప్ప ఈ లోకంలో సత్యమేదీ లేదు." ఈ మాటలను నమ్మి వారిలో కొందరు జడులు అయ్యారు. తక్కినవారు గురువు దగ్గరకు వెళ్ళి విచారించి సరైన సమాధానాలను పొంది కృతార్థులైరి. కాబట్టి శుష్కమైన తర్కమును అవలంబించరాదు. ఎల్లపుడూ శాస్త్రానుకూలమైన తర్కమునే ఆశ్రయించి శ్రేయస్సును పొందాలి.

హేమలేఖ ఇలా మిక్కిలి ధైర్యంతో పలుకగా హేమచూడుడు చాలా ఆశ్చర్యపడి ఇలా అన్నాడు: "ఓహో! నీకు ఇంత పాండిత్యం ఉందని నాకు ఇంతవరకు తెలియదు. నీవు ధన్యురాలవు. నీ వలన నేను కూడా ధన్యుడను అయ్యాను. శ్రద్ధ వలన సకల శ్రేయస్సులు కలుగునని చెపుతున్నావు. 'దేనియందు శ్రద్ధ ఉంచాలి? దేనియందు ఉంచరాదు?' పరస్పర విరుద్ధములుగా శాస్త్రములు అనంతంగా ఉన్నవి. ఆచార్యుల మతములు, వ్యాఖ్యాతల అభిప్రాయములు భిన్నభిన్నములుగా ఉన్నవి.

మన సొంతబుద్ధి కేవల తర్కంతో దేనిని నిశ్చయింపలేదు కదా! ఇక 'గ్రహించదగింది ఏది? గ్రహించరానిది ఏది?' ఎవనికి ఏది ఇష్టమగునో దానిని వాడు 'ఇదే నిశ్చితం' అని చెప్పును. అలాగే తనకు ఇష్టం కానిదానిని 'హాని కలిగించును' అని చెప్పును. ఈ పరిస్థితిలో ఎవడైనా ఏమి నిశ్చయింపగలడు? శూన్యమును నిశ్చయించి చెప్పిన శుంగుడు సత్యమును నిరాకరించుట సహజమే కదా! అతడు కూడా తర్క శాస్త్రములను అనుసరించే చెపుతుండగా అతని వాదం ఎందుకు విశ్వసించరాదు. దీనిని చక్కగా వివరించుము."

జ్ఞానఖండములోని హేమచూడోపాఖ్యానములోని
'శ్రద్ధాప్రశంస' అనే ఆరవ అధ్యాయము

ఏడవ అధ్యాయము

ఈశ్వర నిరూపణము

హేమలేఖ భర్తతో ఇలా వివరించింది: "నీవు అడిగినదానికి సమాధానం చెపుతాను. స్థిరచిత్తుడవై ఆదరంతో వినుము. మనస్సు కోతివంటిది. దానివలనే పామరులు గొప్ప అనర్థమును పొందుతున్నారు. మనస్సు నిశ్చలమైనపుడు నిద్రలో సుఖం కలుగుచుండుట, చంచలమైనపుడు అదే సర్వదుఃఖములకు మూలకారణం అగుట తెలిసిందే. కావున స్థిర చిత్తముతో వినుము. అనాదరంతో వింటే అది విననిదానితో సమానమే అగును. అది – బొమ్మలోని చెట్టువలె – ఫలమును ఒసంగజాలదు.

వినాశకరమైన శుష్కతర్కమును వదలి శాస్త్రానుకూలమైన తర్కమును ఆశ్రయించినవాడు సత్వరంగా ఫలమును పొందును. కావున శాస్త్రానుకూలమైన తర్కంతో, శ్రద్ధతో నీకు ఏది శ్రేయస్సో నిశ్చయించుకొని దానికొరకు ప్రయత్నింపుము.

సర్వమును శూన్యంగా భావించిన శుంగుని అనుచరులవలె పురుష కారమును వీడకుము. పౌరుషంతో ప్రయత్నించకపోతే ఫలం ఎలా కలుగును? ప్రయత్నం వలననే కదా అందరూ తమకు అభీష్టములైనవాటిని పొందుతున్నారు. అంతులేని తర్కంతో, అశ్రద్ధతో ఎపుడైనా, ఎక్కడైనా, ఎవరైనా కొంచెం ఫలమునైనా పొందారేమో విమర్శించి చెప్పు. ఎక్కడో ఒకచోట అనుకొన్నట్లుగా ఫలం లభించలేదని దేనినీ నమ్మనివాడు 'దైవహతుడు' అని ఎరుగుము. వాడు తనకు తానే శత్రువు అగును. కావున శ్రద్ధతో సరైన తర్కంతో ప్రయత్నించి శ్రేయస్సుకు ముఖ్యతమమైన సాధనమును అవలంబించాలి. విచిత్రములుగా ఉన్న వివిధ సాధనములలో ఏది నీకు అన్ని విధాల సులభసాధ్యమో, అదే నీకు ముఖ్యతమము. దానిని పెద్దల అనుభవంతో విచారించి, నిశ్చయించి వెంటనే ఆరంభించుము. ఆ పద్ధతినంతా చెపుతాను, సావధానుడవై వినుము.

దేనిని పొందిన తరువాత మరల శోకం కలుగదో, అదే 'శ్రేయస్సు'. సూక్ష్మదృష్టితో చూస్తే సర్వత్ర శోకమే కనిపించును. ఏది శోకంతో కూడి వుండునో

అది శ్రేయస్సు కానేకాదు. భార్యాపుత్రులు, రాజ్యం మొదలైనవి అంతా అస్థిరం. అవి 'కాలం' అనే సర్పంచేత మ్రింగబడును. ఈ విషయంలో అన్నింటియందు శోకమునకు చాలా శక్తివంతమైన బీజం ఉంది. ఇటువంటివి పరమ శ్రేయస్సుకు సాధనములు ఎలా అగును? 'ఈ ధనం మొదలైన విషయములు గ్రహింపదగినవే' అనే భ్రమ మోహం వలన కలుగుచున్నది. జగత్కర్త అయిన మహేశ్వరుని వలన అందరూ మోహమును పొందుతున్నారు.

కొంచెం విద్య కలిగిన గారడీవానివలననే అనేకులు మోహితులు అవుతుండగా, జగత్కర్త అయిన మహేశ్వరుని మహామాయ నుండి ఎవడు తప్పించుకోగలడు? గారడీలోని మాయను ఎరిగినవాడు దానినుండి తప్పించు కోగలుగుతున్నాడు. అలాగే మహేశ్వరుని మాయను తెలిసినవాడు, దానినుండి తప్పించుకొని శాశ్వతమైన సుఖమును పొందుతున్నాడు. కానీ ఈశ్వరుని అనుగ్రహమును పొందినవాడే ఆ మహామాయను గుర్తించి, దానినుండి తప్పించుకోగలడు.

కావున సర్వవిధముల మహేశ్వరుని శరణు పొందినవాడు ఆయన వలన ఆత్మవిద్యను పొంది, మాయామోహం నుండి తప్పించుకోగలడు. శ్రేయస్సుకు సాధనములైన యోగములు అనేకం గలవు. అవేవీ మహేశ్వరుని అనుగ్రహం లేకుండా ఫలించవు. కావున మొదట విశ్వకారణుడైన మహేశ్వరుని ఆరాధించాలి. అనంతరం మోహమును నశింపచేయు ఏ యోగమునైనా సాధించవచ్చును.

ఈ జగత్తు ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తున్నది. వస్త్రం, గృహం మొదలుగా ప్రతి పదార్థం ఒకానొక కర్తచేత సృష్టింపబడుతున్నది. అలాగే ఈ జగత్తు ఈశ్వరునిచే సృష్టింపబడుతున్నది. ఇది తర్కంచేతనేగాక అనేక శాస్త్రముల చేత కూడా నిరూపింపబడుచున్నది. 'ఈ లోకమునకు కర్త ఎవడూ లేడు. సృష్టి తన స్వభావంచేతనే జరుగుతున్నది' అని చెప్పే ఆగమము ఒకటి కలదు. కానీ, అది తర్కయుక్తములైన అనేక ఆగమములచేత ఖండింపబడింది. ప్రత్యక్షమును ఒక్కదానినే ప్రమాణంగా గ్రహించి 'దేహం నశించగానే ఆత్మకూడా నశించున'ని చెపుతున్న ఈ ఆగమం యథార్థంగా ఆగమమే కాదు. కావుననే దానిని వివేకం

గల మహాత్ములు ఎవ్వరూ అంగీకరించలేదు. శుష్కతర్కంపై ఆధారపడిన ఈ శాస్త్రమును గ్రహించరాదు.

'ఈ జగత్తు సనాతనమైనదనీ, దీనికి అచేతనమైన ప్రకృతియే కారణమ'ని కొందరు చెపుతున్నారు. ఈ మతం కూడా అసమంజసమే. క్రియలన్నీ బుద్ధిపూర్వకంగానే జరుగుతున్నాయి. బుద్ధిరహితమైన క్రియ కనిపించుట లేదు. బుద్ధి గలవాడే క్రియను చేస్తున్నాడని శాస్త్రం వలనే కాకుండా ప్రత్యక్షంగా కూడా కనిపిస్తున్నది. కావున 'బుద్ధిశాలి అయిన కర్తయే ఈ జగత్తును సృష్టిస్తున్నాడ'ని నిరూపితమగుచున్నది. కానీ, ఈ జగత్తు సాధారణ పదార్థములవలెగాక ఊహకు అందని రూపంతో, అనంతమైన శక్తితో విలసిల్లుచున్నది. కావున, ఇటువంటి 'జగత్తుయొక్క కర్త' కూడా లోకంలోని పదార్థములయొక్క కర్తలకన్నా విలక్షణంగా, మితిలేని సామర్థ్యం గలవాడై వున్నాడు.

అటువంటి జగత్కర్త అయిన ఈశ్వరుడే తనను ఆశ్రయించినవారిని సముద్ధరింపగలడు. కావున, ఆయననే ఎల్లపుడూ సకల విధములుగా శరణు పొందుము. లోకంలో కొంచెం ప్రాభవం గలవాడు కూడా తనను నిష్కపటంగా ఆశ్రయించినవానిపట్ల ప్రసన్నుడై, వాని అభీష్టములను తీరుస్తున్నాడు. అటువంటపుడు లోకేశ్వరుడు, భక్తవత్సలుడు అయిన దేవుని చక్కగా ఆరాధిస్తే ఆయన వలన మనం పొందలేనిది ఏముండును? లోకంలో ప్రభువులు నిలుకడ లేనివారుగా, నిర్దయులుగా, కృతఘ్నులుగా ఉంటారు. అందుచేత వారి వలన కలిగే ఫలం కూడా అస్థిరంగానే ఉండును. మరి పరమేశ్వరుడు అయితే దయాసముద్రుడు, కృతజ్ఞుడు, చక్కని వ్యవస్థ గలవాడు. అలా కాకపోతే ఆయన ఎటువంటి నిందను పొందకుండా అనాది అయిన ఈ జగత్తును ఇంత చక్కని ఏర్పాటుతో ఎలా నడుపగలుగుతున్నాడు? వ్యవస్థ లేని రాజ్యం నశించుట మనం చూస్తూనే ఉన్నాము. కావుననే, 'ఆయన దయాసముద్రుడు అని, చక్కని వ్యవస్థ గలవాడ'ని ప్రశంసింపబడుతున్నాడు. వెంటనే నీవు ఆయనను శరణు పొందుము. ఆయన మాత్రమే నీకు శ్రేయస్సును కలిగించు సాధనమును నిర్దేశింపగలడు. 'దేనివలన శ్రేయస్సు కలుగును?' అని సాధనమును గురించి నీవు ఇపుడు ఆలోచింపవద్దు.

రోగం పోవాలని కొందరు, సంపదలు కావాలని కొందరు అనేక విధములుగా ఈశ్వరుని ఉపాసిస్తున్నారు. ఎవడో ఒకానొకడు ఎటువంటి కోరికలు లేకుండా ఆయనను ఉపాసించును. అదే సత్యమైన ఉపాసన. ఆర్తితో ఆరాధించునపుడు భక్తియందలి తారతమ్యాన్నిబట్టి 'ఈశ్వరుడు' ఒకనికి దయతో రోగమును తొలగించును, మరొకనిని ఉపేక్షించవచ్చును. అలాగే సంపదలు కోరువానికి లభించు ఫలము మితంగా, అనేక విధములుగా వుండును. ఒకానొకడు తమను నిర్హేతుకంగా సేవిస్తుంటే, లోకంలో ప్రభువులు ఆ విషయమును కొంతకాలమునకు గ్రహించి వానికి అధీనులు అవుతున్నారు. ప్రభువులు అజ్ఞులు. కావున సేవకునియందలి నిష్కామత్వమును గ్రహించుటకు వారికి చాలాకాలం పట్టును.

కానీ, సర్వజ్ఞుడైన పరమేశ్వరుడు భక్తునియొక్క నిష్కామత్వమును వెంటనే గ్రహించి, సత్వరంగా ఫలమును ఒసంగును. ఆర్తునకు, ధనాదులను కోరువానికి ఈశ్వరుడు జగత్తుయొక్క వ్యవస్థను అనుసరించి, వారియొక్క కర్మ పరిపాకమును పొందినపుడే ఫలమును ఒసంగును. 'నీవుతప్ప నాకు శరణం లేదు' అని శరణాగతి చేసిన భక్తుని విషయంలో, భగవంతుడు వాని యోగక్షేమములను వహిస్తూ వాని కర్మ పరిపాకమును పొందినా, పొందకున్నా జగత్తులోని వ్యవస్థయొక్క నియమములను కూడా అతిక్రమించి, వానికి సత్వరంగా శ్రేయస్సుయొక్క సాధనమును కలిగిస్తున్నాడు. ఇదే ఆయనయొక్క మహాప్రభుత్వం, ఎదురు లేని స్వాతంత్ర్యం.

ప్రారబ్ధంగానీ, జగత్తుయొక్క నియతిగానీ మహేశ్వరుని ఎదుట నిలువలేవు. మార్కండేయుని విషయంలో మహేశ్వరుడు ప్రారబ్దమును, నియతిని అతిక్రమించి దీర్ఘాయువును ఒసంగుట అందరికీ తెలిసిందే. 'ప్రారబ్ధం, నియతి' సాధారణంగా దాటరానివే. అసమర్థులైనవారు ప్రారబ్ధమును అతిక్రమించలేరు. కానీ, సమర్థులైన యోగులు ప్రాణాయామము చేత దానిని జయిస్తున్నారు. యోగులు ప్రారబ్ధమును జయించగలరు అనుట కూడా 'నియతి'లో ఒక భాగమే.

'ప్రారబ్ధం' అనగా ఫలమును ఇచ్చుటకు ప్రారంభించిన మన కర్మయే. 'నియతి' అనగా ఈశ్వరునియొక్క సత్యసంకల్ప రూపమైన శక్తి. అందువలననే

అది దాటరానిది. కావున నియతి ప్రారబ్ధమును త్రోసివేయగలదు. అటువంటి నియతి కూడా సంపూర్ణంగా పరమేశ్వరుని శరణుజొచ్చిన భక్తునియందు కుంటుపడును. అటువంటి భక్తులయందు అది అలా కుంఠితమగుచుండుట కూడా దాని స్వభావమే. కావున కుతర్కమును వదలి నిష్కామంగా పరమేశ్వరుని శరణు పొందుము. ఇదే 'క్షేమం' అనే సౌధమునకు మొదటి సోపానం. దీనిని వదిలితే తక్కిన సాధనలు ఏవీ ఫలించవు."

అపుడు హేమచూడుడు చాలా సంతోషంతో ఇలా అన్నాడు: "ఎవని శక్తిచేత ఈ జగత్తు నియమింపబడుచున్నదో అటువంటి సర్వకర్త, స్వతంత్రుడు అయిన మహేశ్వరుడు ఎవరో చెప్పుము. విష్ణువు, శివుడు, గణపతి, సూర్యుడు, నృసింహుడు, బుద్ధుడు, సుగతుడు, అర్హతుడు, వాసుదేవుడు, ప్రాణం, సోముడు, పావకుడు, కర్మ, ప్రధానము, అణువులు మొదలుగా అనేకులు అనేక విధాలుగా పరమేశ్వరుని నిరూపిస్తున్నారు. ఈ దేవతలలో ఎవరు మహేశ్వరుడు అని మనం ఆరాధించాలి? భగవంతుడైన వ్యాఘ్రపాదుని వాత్సల్యమునకు పాత్రురాలవైన నీకు తెలియనిదేమీ ఉండదు. ఆయన అనుగ్రహం వల్లనే కదా స్త్రీవి అయినా నీవు ఇటువంటి జ్ఞానముచేత ప్రకాశిస్తున్నావు."

అపుడు హేమలేఖ హర్షంతో ఇలా వివరించింది: "నాథా! ఈశ్వరస్వరూప నిర్ణయమును చెపుతాను వినుము. లోకములను సృష్టించి, పాలించి, లయం చేయువాడే 'ఈశ్వరుడు.' ఆయనయే విష్ణువు, శివుడు, బ్రహ్మ. ఆయనయే సకల దేవతలు. 'ఆయన శివుడే, విష్ణువు కాదు; విష్ణువే, శివుడు కాదు' అని ఈ విధంగా చెప్పుటకు వీలులేదు. పంచముఖుడు, త్రినేత్రుడు అయిన శివుడు 'జగత్కర్త' అని చెపుతున్నారు. లోకంలో కుండలు మొదలగువానిని చేయువాడు చేతనుడుగా, శరీరం గలవాడుగా ఉన్నాడు. అచేతనుడు, శరీరం లేనివాడు ఎక్కడా కర్తగా కనిపించుట లేదు. కావున ముఖ్యకర్తృత్వం 'చేతనున'కే సంభవించును.

స్వప్నములయందు జీవుడు స్థూలశరీరమును వదలి, చైతన్యమయమైన దేహంతో వివిధ పదార్థాలను సృష్టిస్తున్నాడు. కావున చేతనుడైన జీవునకు శరీరం ఉపకరణం మాత్రమే. జీవులు అపూర్ణులు, అస్వతంత్రులు. కావున వారికి

ఉపకరణములు ఆవశ్యకమగుచున్నవి. మరి పరమేశ్వరుడు పూర్ణుడు, స్వతంత్రుడు. అందువలన ఆయన ఏ సాధనమును అపేక్షించకుండా సర్వమును సృష్టిస్తున్నాడు. కావున ఆయనకు శరీరం లేదు. ఆయనకు శరీరం వుందంటే, లోకములోని కార్యకర్తలకువలె ఆయనకు కూడా – కుండను చేయుటకు మట్టివలె – జగత్తును సృష్టించుటకు ఒక పదార్థం కావలసి వుండును.

ఆయన ఆ విధంగా దేశం, కాలం మొదలగువానిని అవలంబించి సృష్టి చేయువాడైతే, ఆయన కూడా జీవుడే అగును. ఆయన సృష్టి చేయుటకు ఆ సాధనములను అవలంబిస్తున్నాడంటే, అవి సృష్టికి పూర్వమే సిద్ధమై వున్నవన్న మాట. అనగా వాటిని ఆయన సృష్టించలేదని చెప్పాలి. అలా అయితే, 'ఆయన సర్వమునకు కర్త' అని చెప్పుట కుదరదు. కావున దేహం, దేశం, కాలం మొదలైన సాధనములు ఏమీ లేకుండానే ఈశ్వరుడు సృష్టించును. కావున ఆయనకు స్థూలమైన శరీరం లేదు. స్థూలమైన బుద్ధి గలవారు పరమేశ్వరుని యొక్క అశరీరత్వమును గ్రహించలేరు. అందువలన భక్తులు తనను ఏ లోకంలో ఏ రూపం గలవానినిగా ధ్యానిస్తున్నారో, వారికి ఆయన ఆ రూపమును ధరించి ప్రత్యక్షమగును. కావున ఆయన చైతన్యమాత్రుడు. ఆయన ధరించు దేహం కూడా చైతన్యమాత్రమే.

ఆ చైతన్యరూపిణియే 'త్రిపురా పరమేశ్వరి.' ఆమెయందే జగత్తు అంతా వివిధ భేదములతో భాసిస్తున్నది. చరాచరాత్మకమైన ఈ జగత్తు అంతా ఆమెయందు – అద్దములోని నగరంవలె – కనిపిస్తున్నది. ఈ జగత్తులో ఆమెకన్నా అన్యంగా ఏదీ లేదు. అంతా ఆమెయే. అందువలన జగత్తులో 'ఉత్తమం, అధమం' అనే భావనకు అవకాశం లేదు. శివుడు, విష్ణువు మొదలగు మూర్తులలో ఉన్న చైతన్య శక్తి ఆమెయే. కావున ఆ దేవతల యందు 'ఒకరు ఎక్కువ, మరొకరు తక్కువ' అని భావించరాదు.

మరి ఆయా శాస్త్రములలో ఆయా దేవతలకు సర్వశ్రేష్ఠత్వం చెప్పబడినా, ఆ రూపములన్నీ ఆమెయందు కల్పితములే. కావున అవి ముఖ్యములు కావు. ప్రాజ్ఞుడు నిరాకారమైన చైతన్యమునే ఉపాసించాలి. అందుకు సామర్థ్యం లేనివాడు తనకు ఏ దేవతా రూపమునందు బుద్ధి లగ్నమగునో, ఆ రూపమునే ధ్యానిస్తూ

ఫలమును కోరకుండా ఈశ్వరుని ఆరాధిస్తే శ్రేష్ఠమైన శ్రేయస్సును పొందును. ఈశ్వర ఆరాధనం చేయకుండా కోటి జన్మలు ఎత్తినా సుగతి కలుగదు.

ఇది జ్ఞానఖండములోని హేమచూడోపాఖ్యానములోని
'ఈశ్వర నిరూపణము' అనే సప్తమాధ్యాయము

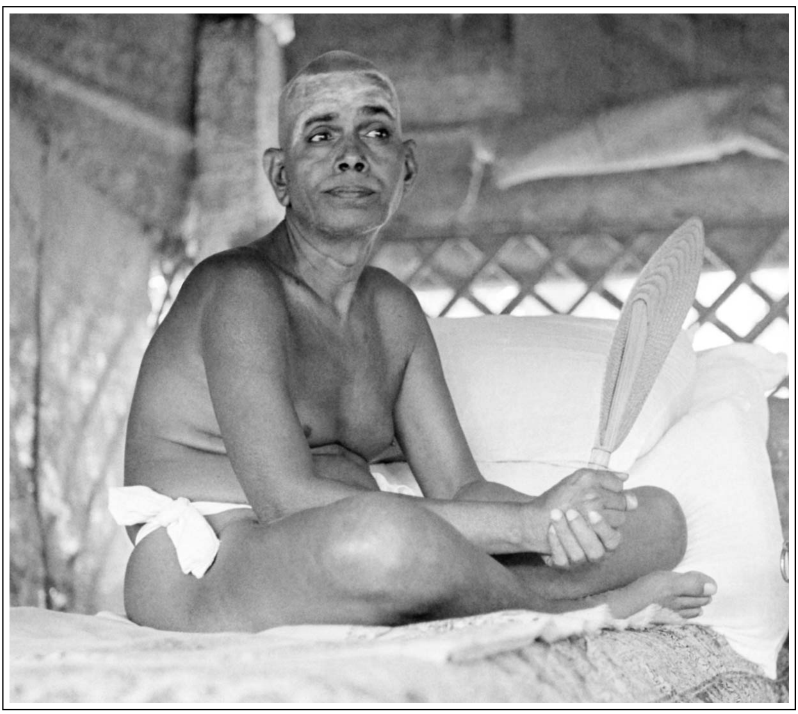

ఎనిమిదవ అధ్యాయము

సంసారాఖ్యాయికా వివరణము

హేమచూడుడు ప్రియురాలి మాటల వలన 'పరమేశ్వరుని స్వరూపం చిన్మయం' అని తెలుసుకొని, గురువులద్వారా గుణరూపిణి అయిన త్రిపురా దేవియొక్క ఉపాసనకొరకు మంత్రతంత్రాదికమైన విధానమును తెలుసుకొని ఏకాగ్రచిత్తంతో ఆమెను ఆరాధించసాగాడు. అలా కొన్ని మాసములు గడిచాయి. ఆ దేవి అతని హృదయంలో ప్రసన్నురాలైంది. అపుడు ఆమె అనుగ్రహం వలన అతని చిత్తం భోగవిషయముల నుండి విముఖమై ఆత్మవిచారంలో ఆసక్తమైంది. ఆ పరాదేవియొక్క అనుగ్రహం లేకుండా మోక్షమునకు ముఖ్య కారణమైన 'ఆత్మవిచారము' ఎవరికీ కలుగదు. అది లేకుండా ఇతర ఉపాయములు ఎన్ని ఉన్నా శ్రేయస్సు కలుగదు.

తరువాత హేమచూడుడు ఒకరోజు హేమలేఖ వద్దకు వచ్చాడు. ఆమె వానికి ఎదురేగి స్వాగతం చెప్పి అర్ఘ్యపాద్యములతో పూజించి, మిక్కిలి అనురాగంతో ఇలా అంది: "నాథా! చాలాకాలమునకు కనిపించావు. ఆరోగ్యంతో ఉన్నావు కదా! నన్ను చూడకుండా, నాతో మాట్లాడకుండా నీవు ఒక్క పూట కూడా గడిపేవాడవు కాదు. మరి ఇంతకాలమైనా నీవు నన్ను ఎందుకు స్మరించలేదు? నీకు ఇష్టముకాని పద్ధతిలో నేను కలలో కూడా ప్రవర్తించను. ఎందుకు ఇలా దూరమయ్యావు? నేను లేకపోతే ఒక్క క్షణం కూడా నీకు ఒక కల్పంగా తోచేది. మరి ఇన్ని రాత్రులు ఎలా గడిపావు?" అని పలుకుతూ ఆమె అతనిని కౌగిలించుకొని ఖిన్నురాలివలె ఉన్నది.

అతడు ఆమెయొక్క కౌగిలిలో ఉండి కూడా ఎటువంటి వికారమును పొందకుండా ఇలా అన్నాడు: "ప్రియా! నాకెందుకు మోహమును కలిగిస్తావు? నీవు ఈ లోకమును, పరతత్త్వమును తెలుసుకున్న ధీరురాలవు. నిన్ను 'మోహం' ఎలా స్పృశించును? నీ దుఃఖమునకు కారణమే లేదని నాకు దృఢంగా తెలుసు. నీవు ఇంతకుపూర్వం నీ వృత్తాంతమును చెప్పావు. దానిని గురించి ప్రశ్నించుటకు వచ్చాను. నీవు చెప్పిన మీ తల్లి ఎవరు? ఆమె ఒసంగిన సఖి ఎవరు? ఆమెయొక్క

భర్త, పుత్రులు మొదలగువారు ఎవరు? ఎక్కడ ఉన్నారు? వారు నాకు ఎలా సంబంధించినవారు? ఇదంతా నాకు స్పష్టంగా చెప్పుము. నీవు చెప్పింది అసత్యం కాదని, ఏదో ఒక సంకేతంతో అలా చెప్పావని తలుస్తున్నాను. కాబట్టి దానిని నాకు తెలియునట్లు స్పష్టంగా వివరించి చెప్పుము. నేను నిన్ను శరణు పొందుతున్నాను. నా హృదయంలోని సంశయమును ఛేదించుము.”

ఆ మాటలను విని హేమలేఖ ఇలా అనుకొంది: ‘ఈయనకు దేవి అనుగ్రహం వలన బుద్ధి నిర్మలమైంది. పూర్వపుణ్యములు ఫలించి ఈయన విషయ సుఖములయందు విముఖుడై ధీరుడైనాడు. ప్రబోధించుటకు ఇది తగిన సమయం. కావున ప్రబోధింతును.’ తరువాత ఆమె ప్రసన్నమైన ముఖంతో అతనిని అనురాగంతో చూస్తూ ఇలా పలికింది: “నాథా! ఈశ్వర అనుగ్రహం వలన నీకు మహాభాగ్యం కలిగింది. ‘భోగములయందు విముఖత్వం, విచారమునందు ఆసక్తి’ అనేవి ఈశ్వరానుగ్రహమునకు సూచకములు. ఇంక నా స్థితిని చెపుతాను వినుము:

కేవలమైన చైతన్యమే నా జనని. ఆమె ఒసంగిన చెలికత్తె **బుద్ధి**. బుద్ధితో కూడి ఉన్న దుష్టురాలు **అవిద్య**. అవిద్యకు ఎంత విచిత్రమైన సామర్థ్యం వుందో లోకంలో ప్రసిద్ధమే. అది త్రాడునందు సర్పం తోచునట్లుగా చేసి గొప్ప భయమును కలిగిస్తుంది. **మహామోహుడు** ఆమెకు పుత్రుడు. వాని కుమారుడైన అస్థిరుడే **మనస్సు**. మనస్సుయొక్క భార్య **కల్పన**. **జ్ఞానేంద్రియములు అయిదు** కల్పన యొక్క పుత్రులు. ‘వారి స్థానముల నుండి విషయములను దొంగిలించుట’ అనగా సుఖదుఃఖానుభవముల తరువాత మనస్సులో వాటి సంస్కారం ఏర్పడుట. ఆ సంస్కారం వలన కలుగు అనుభవమే ‘స్వప్నం.’ కల్పనయొక్క చెల్లెలు **మహాశన**. మహాశన పుత్రులు **క్రోధం, లోభం**. నా పురము అనగా **ఈ శరీరమే**. **స్వరూప స్ఫురణం** నాకున్న మహామంత్రం. మనస్సుకు ప్రియమిత్రుడైన ప్రచారుడు **ప్రాణం**. అడవులు మొదలైనవి **నరకములు**. నేను బుద్ధితో కూడి ఉండుట **సమాధి**. నేను నా తల్లియొక్క లోకమునకు చేరుట **మోక్షం**. ఇది నా వృత్తాంతం. నీ వృత్తాంతం కూడా ఇటువంటిదే. నేను మోక్షమును పొందిన విధానమును చక్కగా తెలుసుకొని, నీవు కూడా పరమమైన శ్రేయస్సును పొందుము.

ఇది జ్ఞానఖండములోని హేమచూడోపాఖ్యానములోని 'సంసారాఖ్యాయికా వివరణము' అనే అష్టమాధ్యాయము.

బాలప్రియ

1. "నేను నిన్ను శరణు పొందుతున్నాను' అని హేమచూడుడు భార్యకు శరణాగతి చెందాడు."

ప్రియాప్రియములను గురించి చర్చ ఆరంభమైనపుడు, 'అతడు స్త్రీలకు లోకజ్ఞానం ఉండదు' అనే తలంపుతో ఉన్నాడు. 'స్త్రీత్వము చేత, వయస్సుచేత, జ్ఞానముచేత, భార్యాత్వముచేత హేమలేఖ తనకన్నా తక్కువ స్థాయిలో వుందని; తాను పురుషుడుగా, పెద్దవాడుగా, విద్యాధికుడుగా, భర్తగా ఆమెకన్నా అన్ని విధాలా అధికుడు' అని అతడు గట్టిగా తలంచాడు. అటువంటివాడు "నేను నిన్ను శరణు పొందుతున్నాను" అని పలికాడంటే అతనిలో పెద్దమార్పు కలిగిందన్నమాట.

2. "మొదట ఆమె మాటలను అతడు – చిన్నపిల్లలు చెప్పే మాటలవలె – వినోదంతో విన్నాడు."

ఆమె మాటలయందలి నిజమును గ్రహించిన తరువాత భోగముల యందు విరక్తుడై వాటిని వదలలేక, వాటివలన సుఖపడలేక క్లేశమును చెందుతున్నా ఆమెతో చెప్పుటకు సిగ్గుపడ్డాడు. అతని అవస్థను ఆమె గ్రహించి అతనిని బుజ్జగించి 'త్రిపురాదేవిని ఉపాసిస్తేగానీ భోగములయందు పూర్ణమైన విరక్తి కలుగద'ని సూచించి, తాను ముక్తిని పొందిన విధమును సంకేతములతో కథగా చెప్పింది. అప్పటికి అతనికి 'నేను అధికుడను' అనే భావం పోయి, ఆమె మాటలను – మిత్రునియొక్క మాటలవలె – ఆదరంతో విన్నాడు.

అయినా ఆ కథ ఏమీ అర్థం కాకపోవుట వలన ఆమె మాటలయందు అతనికి శ్రద్ధ ఏర్పడలేదు. ఆమె వెంటనే 'శ్రద్ధ'యొక్క ఆవశ్యకతను సహేతుకంగా నిరూపించింది. గురువు చెప్పింది బోధపడకుంటే, ఆయననే నమ్మి సందేహాలు తీరేవరకు ప్రశ్నిస్తూ తత్త్వమును గ్రహించాలిగానీ, ఆయన మాటలయందు అనాదరమును చూపరాదని నచ్చచెప్పింది. 'ఈశ్వరుని అనుగ్రహం వలన తప్ప

మరొక విధంగా తత్త్వజ్ఞానమును పొందుటకు అర్హత కలుగద'ని తెలుసుకొన్న హేమచూడుడు హేమలేఖయొక్క విజ్ఞానాతిశయమును గుర్తించి, "ఈశ్వరుడు ఎవరో?" నిరూపించమని ఆమెను ప్రశంసాపూర్వకంగా కోరాడు. అపుడు ఆమె 'త్రిపురాదేవియొక్క ఉపాసన ఆవశ్యకం' అని చెప్పగా, ఆమె మాటలను దృఢంగా విశ్వసించి, అతడు గురువు వలన మంత్రతంత్రాదికమైన విధానమును తెలుసుకొని త్రిపురాదేవిని ఉపాసించాడు. మంత్రదీక్షను అతడు ఆమె వలన పొందలేదు. 'ఆ దీక్షను మంత్రసిద్ధులైన పెద్దలవలనే స్వీకరించమ'ని ఆమె చెప్పింది. ఏమైనా అప్పటికి అతడు ఆమెను గురువుగా భావించుట లేదని గ్రహించవచ్చు.

3. "త్రిపురోపాసన గావించిన తరువాత, దేవి అనుగ్రహం వలన అతని దృక్పథంలో పెద్ద మార్పు వచ్చింది."

అతని మనస్సు భోగముల నుండి విముఖమై, ఆత్మవిచారమునందు లగ్నమగుటయేగాక 'హేమలేఖ తత్త్వజ్ఞురాలు, సామాన్యురాలు కాదు. ఆమెను గురువుగా స్వీకరించి శరణు పొందితేతప్ప నాకు ముక్తి కలుగదు' అనే భావం దృఢంగా ఏర్పడింది. అందువలననే ఆమె సాధారణమైన భార్యవలె అతనిని కౌగిలించుకొని ప్రియంగా మాట్లాడునపుడు అతడు ఆమెవలన భోగమును అపేక్షింపక, ఆమెను భార్యామాత్రంగా తలంచక కేవలం గురువుగా భావిస్తూ సకల సంకోచములను వీడి, 'నేను నిన్ను శరణు పొందుతున్నాను. నా హృదయంలోని సంశయాలను ఛేదింపుము' అని ప్రార్థిస్తూ శిష్యుడయ్యాడు.

4. "గురుశిష్య సంబంధం శిష్యుని వలనే ఏర్పడాలి."

ఇతరులకు తత్త్వమును బోధించాలనే కుతూహలం జ్ఞానులకు వుండదు. ఎవరైనా వచ్చి తమను ఆశ్రయించినా, వారి శ్రద్ధను పరీక్షించిన తరువాతనే జ్ఞానులు తత్త్వమును బోధిస్తారు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు తత్త్వమును బోధించాలని ఎపుడూ కుతూహలం చెందలేదు. అర్జునుడు విషాదం పొంది కర్తవ్యమును బోధింపుమని శ్రీకృష్ణుని, 'నేను నీకు శిష్యుడను. నిన్ను శరణు పొందాను. నన్ను శాసింపుము' (**శిష్యస్తేఽహంశాధి మాం త్వాం ప్రపన్నమ్**) అని ప్రార్థించినపుడు అర్జునుడు శిష్యుడై, శ్రీకృష్ణుడు గురువు అయ్యాడు. అంతవరకు వారిద్దరూ

బావమరుదులే. అలాగే హేమచూడుడు హేమలేఖను శరణు పొందగానే అతడు శిష్యుడై, ఆమె గురువు అయ్యింది. కావున 'పూర్వ సంబంధం ఎటువంటిదైనా మోక్షమును కోరువాడు సకల సంకోచములను వీడి, గురువును ప్రత్యక్ష దైవంగా భావిస్తూ శరణు పొందితేతప్ప ఉపదేశం ఫలించదు' అనేది స్పష్టం.

5. "దీనినిబట్టి చూస్తే 'ఈశ్వరానుగ్రహం వలనే గురువునందు భక్తి కూడా కుదురున'ని స్పష్టమగుచున్నది."

"నన్ను చేరుటకు సాధనమైన బుద్ధియోగమును నన్ను పూజించువారికి ఒసంగెదను" (**దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మా ముపయాంతి తే** – *శ్రీభగవద్గీత*) అని శ్రీకృష్ణుడు చెప్పాడు. "ఎవనికి దేవునియందు పరమభక్తి గలదో, అలాగే గురువునందు కూడా పరమభక్తి గలదో అటువంటి మహాత్మునకే ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడిన ఈ విషయములు ప్రకాశించును'' అని శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తులో కూడా చెప్పబడినది.

యస్య దేవే పరాభక్తి ర్యథా దేవే తథా గురౌ ।
తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహాత్మనః ॥

'ముందుగా దేవునియందు పరమ భక్తిని పొంది, దేవుని అనుగ్రహం వలన గురువునందు కూడా అటువంటి భక్తినే పొందాలని, అటువంటి గురుభక్తి పొందినవాడే మహాత్ముడు అని, అటువంటివానికే ఉపనిషత్తులలో ప్రతిపాదింపబడిన తత్త్వం చక్కగా బోధపడున'ని స్పష్టమగుచున్నది. మరి గురువు వలననే కదా దేవుని మహిమను తెలుసుకొని ఎవడైనా దైవభక్తిని పొందును. అందువలన 'గురుభక్తి వలననే దైవభక్తి కలుగున'ని ఎందుకు చెప్పరాదు? పురాణముల వలనగానీ, హరికథల వలనగానీ, పెద్దల ప్రసంగాల వలనగానీ ఏ విధంగా అయినా దైవభక్తి కలుగవచ్చును. దైవభక్తి కలిగినంత సులభంగా గురుభక్తి కలుగదు.

జగత్కర్త, జగత్పరిపాలకుడు అని భావింపబడుతున్న పరమేశ్వరుని యందు భక్తి కలుగునట్లుగా, మనవలె మనుష్యుడుగా కనిపిస్తున్న గురువుయందు భక్తి కలుగుట సులభం కాదు. విద్యాసంస్కారం, చిత్తనైర్మల్యం కలిగినవారే పెద్దలయొక్క

మహిమను గుర్తించి గౌరవించగలరు. 'చిత్తనైర్మల్యం' ఈశ్వర ఆరాధన వలన కలుగును. 'ఈశ్వరునియందు భక్తి' సత్సంగం వలన కలుగును. పూర్వపుణ్యం వలన సత్సంగం సంభవించును.

హేమచూడునకు పూర్వపుణ్యం వలననే హేమలేఖతో సాంగత్యం కలిగింది. ఆ సాంగత్యం వలన అతడు త్రిపురాదేవిని ఉపాసించగలిగాడు. ఆ దేవియొక్క అనుగ్రహం వలన అతడు హేమలేఖయొక్క మహత్త్వమును గుర్తించి నిస్సంకోచంగా ఆమెకు శిష్యుడై, 'తత్త్వమును బోధింపుమ'ని ప్రార్థించగలిగాడు. అతని శ్రద్ధను గమనించి ఆమె తత్త్వమును బోధించగా అతడు కృతార్థుడు అయ్యాడు. ఇటువంటి గురుశిష్య సంబంధం లేకపోవుట వలన కువలుడు పౌరాణికుని బోధ వలన కృతార్థుడు కాలేకపోయాడు.

6. "భర్త తన దగ్గరకు వచ్చినపుడల్లా, హేమలేఖ అతని ఆరోగ్యం గురించి మిక్కిలి ఆదరంతో ప్రశ్నించుట గమనించవలసింది."

భర్త యొక్క ఆరోగ్యమునందు భార్యకు శ్రద్ధ ఉండుట సహజం. మరి దత్తాత్రేయుడు కూడా పరశురాముని విషయంలో కూడా ఇలాగే ఆరోగ్యం గురించి ప్రశ్నించాడు.

ఇలా ప్రశ్నించుటలో 'ప్రేమ, వాత్సల్యం' అనేవే కారణములు కాదు. మోక్షం కోరువానికి విషయములయందు విరక్తి ఆవశ్యకమైనట్లే, ఆత్మవిచారము చేయుటకు తగిన ఆరోగ్యం కూడా ఆవశ్యకమే. 'దేహము అనిత్యం, తుచ్ఛం, హేయం' అనే తలంపుతో సాధకుడు దేహముయొక్క ఆరోగ్యమును ఉపేక్షించరాదు. శరీరం ఆరోగ్యంతో సామర్థ్యమును కలిగి ఉన్నపుడే సాధకుడు చక్కగా గురువుకు శుశ్రూష చేసి, ఆత్మవిచారమును కొనసాగించి కృతార్థుడు కాగలడు. ముఖ్యసాధనమైన శరీరమును ఉపేక్షించరాదు. నదిని దాటువరకు మంచి పడవ ఎలా అవసరమో అలాగే అజ్ఞాన సముద్రమును దాటువారికి, మోక్షమును కోరేవారికి 'ఆరోగ్యం గల శరీరం' ఆవశ్యకం. ఈ విషయమును హెచ్చరించుటకే, గురువులు శిష్యుల ఆరోగ్య విషయంలో శ్రద్ధను చూపిస్తారు.

తొమ్మిదవ అధ్యాయము

హేమచూడుని విశ్రాంతి

హేమచూడుడు ప్రియురాలి మాటలను విని మిక్కిలి హర్షం చెంది ఇలా అన్నాడు: "ఆహా! నీవు ధన్యురాలవు! ఏమి నీ జ్ఞానవైభవం! కథారూపంలో విషయం అంతా చాలా నిపుణంగా చెప్పావు. 'ఇటువంటి ఒక వృత్తాంతం నాకు కూడా కలదు' అని ఇప్పటివరకు నాకు తెలియదు. ఇపుడు నీ మాటల వలన నా వృత్తాంతమును కూడా – చేతిలోని ఉసిరి పండువలె – స్పష్టంగా జరిగినదానిని స్మరిస్తున్నాను, జరుగుతున్నదానిని అనుభవిస్తున్నాను. పరమ చైతన్యరూపిణి అయిన ఆ జనని ఎవరు? ఆమెనుండి మనం ఎలా జన్మించాము? మనం ఎవరు? మన స్వరూపం ఏమిటి? చెప్పుము."

అపుడు ఆమె ఇలా చెప్పింది: "నాథా! ఇది గూఢమైన విషయం. నీ స్వరూపమును నీవే అత్యంత నిర్మలమైన బుద్ధితో విచారించు. 'ఆత్మ స్వరూపం' చూపుటకు ఒక దృశ్యం కాదు! చెప్పుటకు మాటలకు అందేది కాదు. కావున ఎలా చెప్పగలను? నీకు నీ స్వరూపం తెలిస్తే ఆ తల్లిని కూడా తెలుసుకోగలవు. తనను తాను తెలుసుకొనేటపుడు ఏ ఉపదేశం ఉండదు, ఉపదేశించువాడు వుండడు. శుద్ధమైన బుద్ధితో నీ స్వరూపమును తెలుసుకొనుము.

దేవతలు మొదలుకొని పశుపక్ష్యాదుల వరకు సకల ప్రాణులయందు, వాటన్నిటికీ స్వరూపంగా అది భాసిస్తూనే ఉంది. లౌకికములైన శాస్త్ర జ్ఞానములకు, అజ్ఞానములకు సాధనములైన ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములకు అది గోచరించక అంతట ఎల్లపుడూ భాసిస్తూనే ఉంది. ఎక్కడైనా, ఎపుడైనా, ఎవనిచేతనైనా అది లేశమాత్రంగా అయినా ఎలా నిరూపింపబడును? 'నా స్వరూపమును తెలుపుము?' అని నీవు అడుగుట, 'నా కంటిని నాకు చూపుము' అని అడుగుటవలె ఉంది. ఎంత నిపుణుడైన గొప్ప ఆచార్యుడైనా నీ కంటిని తెచ్చి నీకు ఎలా చూపించగలడు? నీ కంటిని నీవు గ్రహించుటకు ఆయన ఉపాయమును మాత్రం చెప్పగలడు. కావున నేను కూడా ఉపాయమును చెపుతాను శ్రద్ధతో వినుము:

'ఇది నాది, ఇది నాది' అని ఎంతవరకు బుద్ధిలో విషయములు భాసించునో, అంతవరకు ఆ విషయములు నీ స్వరూపం కాదు. 'నాకు ఏది గోచరిస్తున్నదో, అది నేను కాదు' అని నీవు ఆ విషయములను అన్నిటినీ త్రోసివేసిన తరువాత, అలా వాటిని త్రోసివేయుచున్నది, త్రోసివేయుటకు వీలు లేనిది అయిన నీ స్వరూపం గోచరించును. కావున ఏకాంతంలో కూర్చుని, బుద్ధియందు 'నాది' అని గోచరించు ప్రతి విషయమును త్రోసివేయుము. 'ఈమె నా భార్య' అని నన్ను గురించి తలుస్తున్నావు కదా! భార్యాసంబంధంచేత నేను నీకు ఆత్మీయురాలనైనా నీ స్వరూపంలో నేను లేను కదా! అలాగే 'నాది' అని గోచరించు సర్వమును త్యజించి, దేనిని త్యజించుటకు శక్యం కాదో అటువంటి నీ స్వరూపమును తెలుసుకొని పరమ శ్రేయస్సును పొందుము."

వెంటనే హేమచూడుడు అక్కడ నుండి లేచి గుర్రం ఎక్కి నగరం వెలుపల ఉన్న ఉద్యానవనములో గల సౌధములోకి ప్రవేశించాడు. అనుచరులను అందరినీ వెళ్ళిపొమ్మని చెప్పి ద్వారపాలకులను పిలిచి, 'నేను ఇక్కడ ఏకాంతంగా వుంటాను. నేను మీకు ఆజ్ఞ ఇచ్చేవరకు మంత్రులు, గురువులు మొదలుకొని ఎవ్వరినీ లోపలికి రానివ్వద్దు' అని శాసించాడు. తరువాత అతడు ఆ సౌధములోని తొమ్మిదవ అంతస్తులోకి వెళ్ళి మెత్తని తూలికలు గల ఆసనంపై కూర్చుని ఏకాగ్రతతో ఇలా ఆలోచించాడు:

"ఈ జనులు ఎలా ఈ విధంగా మోహమును పొందుతున్నారు? ఒక్కడైనా తనను గురించి రవ్వంతైనా తెలుసుకొనుట లేదు. అందరూ సుఖం కావాలని ఏమేమో చేస్తున్నారు. కొందరు వేదశాస్త్రాదులను నిత్యం పఠిస్తున్నారు. కొందరు ధనమును ఆర్జించుచుండగా, మరికొందరు భూమిని పాలిస్తున్నారు. కొంతమంది శత్రువులతో పోరాడుచుండగా, కొందరు భోగములయందు ఆసక్తులై ఉన్నారు. ఇదంతా స్వార్థంగానే వారు తలంచుచున్నారు. కానీ, 'ఈ విషయములలో తమ స్వరూపమైనది ఏది?' అని ఒక్కడు కూడా విచారించుట లేదు. ఈ భ్రాంతి ఎందువలన వీరికి కలుగుచున్నది? ఆత్మను తెలుసుకోనంత వరకు ఎంత ఘనకార్యమును సాధించినా, అదంతా – స్వప్నంలో జరిగిన కార్యమువలె – వ్యర్థం. కావున ఇంక ఆత్మను గురించే విమర్శిస్తాను.

గృహం, ధాన్యం, రాజ్యం, భార్య మొదలైనవన్నీ నాకన్నా భిన్నంగా వుండుటచే నా స్వరూపం కావు. 'నేను' అన్నపుడు ఈ దేహమును గ్రహిస్తున్నాను. కావున దేహమే నా స్వరూపం. దీనిచేతనే నేను క్షత్రియుడను, బంగారు రంగు గలవాడను అగుచున్నాను. కావున సందేహం లేదు. దేహమే నా స్వరూపం. ఇతరులు కూడా 'నేను' అని చెప్పునపుడు దేహమునే గ్రహిస్తున్నారు."

ఇలా అనుకొని ఆ రాజకుమారుడు దేహం గురించి ఆలోచించసాగాడు. ఆలోచించేకొద్దీ అతనికి 'దేహం ఆత్మ అనడం' సమంజసంగా తోచలేదు. అపుడు అతడు ఇలా అనుకొన్నాడు: "నా ఇల్లు, నా రాజ్యం అన్నట్లే నా దేహం' అని చెపుతున్నాను. ఇల్లు, రాజ్యం నా స్వరూపం కానట్లే ఈ శరీరం కూడా నా స్వరూపం కాదు. రక్తం, అస్థికలు మొదలైనవాటి సముదాయంతో ఏర్పడి, ప్రతిక్షణం వికారమును పొందుతున్న ఈ శరీరం నేను ఎలా అవుతాను? దీని నుండి హస్తమో, పాదమో ఛేదింపబడితే అది కట్టెవలె, మట్టిబెడ్డవలె కనిపిస్తున్నది. మరియు స్వప్నంలో వేరొక దేహం కనిపిస్తున్నది. **ఈ దేహమును, ఆ దేహమును గుర్తిస్తున్న 'నేను' దేహం అగుట కుదరదు**.

ఇలాగే 'నా ప్రాణములు, నా మనస్సు, నా బుద్ధి' అని వాటిని గుర్తిస్తున్నాను. కావున **నాచే గుర్తింపబడుతున్న ప్రాణం మొదలైనవి నా స్వరూపం కావు**. గాఢనిద్రలో 'నాది' అని ఏదీ స్ఫురించుట లేదు. ఆ శూన్యం నా స్వరూపం అగునా? కానీ, 'నేను లేను' అనుట ఎపుడూ లేదు. నేను ఎపుడూ భాసిస్తూనే ఉన్నాను. సందేహం లేదు. అయినా నా స్వరూపం ఎందువలన నాకు స్పష్టంగా గోచరించుట లేదు? దేనిచేత నా స్వరూపం నాకు స్పష్టంగా గోచరించగలదు? సౌధం, సంగీతం మొదలైన విషయాలు కన్ను, చెవి మొదలైనవాటిచేత భాసిస్తున్నాయి. చర్మమునందలి ఉష్ణస్పర్శచేత ప్రాణం గ్రహింపబడుతోంది. విషయముల జ్ఞానంచేత 'వాటిని గ్రహిస్తున్న మనస్సు ఉన్నది' అని ఊహింపబడుచున్నది. అలాగే బుద్ధి కూడా ఉన్నదని ఊహిస్తున్నాము. కానీ, నా స్వరూపం దేనిచేత భాసించునో తెలియుట లేదు. లేక అసలు ఇవన్నీ నిరంతరంగా భాసించుటచేతనే నా స్వరూపం భాసించుట లేదేమో! అలా అయితే వీటి గురించి అనుకొనుటయే మానుకొందాము. అపుడు నా స్వరూపం గోచరించును."

ఇలా నిశ్చయించుకొని అతడు మనస్సులోకి ఏ విషయం రాకుండునట్లు చేసుకొన్నాడు. అతనికి తక్షణమే గాఢమైన అంధకారం కనిపించింది. 'ఇదే నా స్వరూపం' అని తలంచి అతడు సంతోషించాడు. కానీ ఆ సంతోషం నిలువలేదు. 'ఇది కూడా నాచేత చూడబడుతున్నది కదా! నా స్వరూపం ఎలా అగును?' అని తలంచి, అతడు 'మనస్సులో దేనిని గ్రహించకుందును గాక!' అని దృఢమైన సంకల్పంతో మనస్సుయొక్క వృత్తిని నిరోధించాడు. మనస్సు నిరుద్ధమైనంతనే క్షణమాత్రములో ఆది, అంతం లేని తేజస్సు అతనికి గోచరించింది.

వెంటనే అతడు మనస్సుయొక్క నిరోధమును వదలి ఆశ్చర్యంతో 'ఇది ఏమిటి? ఇందాక చీకటిగా, ఇపుడు తేజస్సుగా నా స్వరూపం భిన్నభిన్నముగా గోచరిస్తున్నదే! మరల చూస్తాను' అని తలంచి మరల మనస్సును నిరోధించాడు. అపుడు అతని మనస్సు నిద్రయందు చాలాసేపు లీనమైంది. ఆ నిద్రలో అతడు విచిత్రములైన స్వప్నములను చూసాడు. మేల్కొన్న తరువాత అతనికి పెద్దచింత కలిగింది. 'నిద్రచేత ఆవరింపబడి స్వప్నములను చూస్తున్నాను ఏమిటి? ఇంతకుపూర్వం తమస్సును, తేజస్సును చూసాను. అవి కూడా స్వప్నములే అగునా ఏమిటి? మరి స్వప్నం కూడా మనస్సుయొక్క వ్యవహారమే కదా! దీనిని తొలగించుకొనుట ఎలా? మరల మనస్సును నిగ్రహించి చూస్తాను' అని తలంచి అతడు దృఢంగా మనస్సును నిరోధించాడు. అది అపుడు కొంచెం స్థిరంగా ఉంది. అపుడు అతడు ఆనంద సముద్రంలో మునిగినవానివలె అయ్యాడు. కానీ, మరల మనస్సు చలించగానే ఆ ఆనందస్థితి తొలగిపోయింది.

అపుడు అతడు ఇలా తలంచాడు: 'ఇదేమిటి స్వప్నమా? లేక చిత్త విభ్రమమా? లేక సత్యమే అగునా? ఇదేమిటో నా ఆలోచనకు అందుట లేదు. నేనేమీ కాలేదు. అయినా నాకు సుఖం ఎలా కలిగింది? ఈ సుఖమునకు కారణం ఏదీ కనిపించుట లేదు. కారణం లేకుండా సుఖం ఎలా కలుగును? ఆత్మను తెలుసుకోవాలని పూనుకున్నాను. అది తెలియలేదు. ఏదేదో కనిపిస్తున్నది. నా స్వరూపం ప్రకాశమా? అంధకారమా? సుఖమా లేక మరొకటా? లేక వీటియొక్క పరంపరయా? నాకు ఏమీ నిశ్చయం కలుగుట లేదు. హేమలేఖనే మరల అడగాలి.' వెంటనే అతడు ద్వారపాలకుని పిలిచి ఆమెను తీసుకొని రమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు.

హేమలేఖ అక్కడికి వచ్చి శాంతంగా, నిశ్చలంగా, నిర్వికారంగా వున్న భర్తను చూసి ప్రక్కన కూర్చొంది. అతడు కన్నులు విప్పి తనను చూడగానే ఆమె వానిని ప్రేమతో కౌగిలించుకొని మధురంగా "నాథా! నన్ను ఎందుకు పిలిపించావు? శరీరంలో అనారోగ్యం ఏమీ లేదు కదా? నా వలన ఏదైనా పని ఉందా?" అని అడిగింది. అపుడు అతడు ఇలా అన్నాడు: "ప్రియురాలా! నీవు చెప్పినట్లుగా నేను ఏకాంతంలో స్వరూపమును తెలుసుకొనుటకై విచారిస్తున్నాను. అది అనేక విధములుగా, చిత్రంగా గోచరిస్తోంది. 'ఆత్మ నా స్వరూపమే. కావున అది నాకు సదా ప్రాప్తించినదే అయి, సదా భాసించునది కూడా అయి ఉండాలి. కానీ, ఇతర పదార్థములు ఏవో ఎపుడూ భాసించుట వలన ఆత్మ చక్కగా భాసించుట లేదు' అని తలంచి, మనస్సులో విషయములేవీ భాసింపకుండునట్లు నిరోధించాను. అపుడు మొదట అంధకారం, తరువాత ప్రకాశం, తరువాత మహాసుఖం గోచరించాయి. ఇదేమిటో చెప్పుము. ఆత్మయొక్క రూపం ఇదేనా? ఇంకేదైనా గలదా? వివరించి చెప్పుము. దానిని తెలుసుకుంటాను."

హేమలేఖ ఇలా వివరించింది: "బాహ్యవిషయములు మనస్సులోకి రాకుండా నీవు కావించిన చిత్తనిరోధం ఆత్మవేత్తలందరికీ సమ్మతం, శుభప్రదమైన ముఖ్యసాధనం. చిత్తనిరోధం లేకుండా ఆత్మను ఎవడూ, ఎపుడూ, ఎక్కడా పొందలేదు. కానీ, ఆత్మ మన స్వరూపం అగుటచే మనకు ఎపుడూ ప్రాప్తించే వుంది. కావున దానిని పొందుటకు చిత్తనిరోధము కారణం కాదు. ఏది మనచేత వేరొక పదార్థమువలె పొందబడునో, అది మన స్వరూపం ఎలా అగును? కావున ఆత్మ ఎపుడూ పొందదగింది కాదు. దానిని పొందుట అనేది లేనే లేదు. ఆత్మ మనకు ఎపుడూ ప్రాప్తించే ఉన్నా, దానియొక్క జ్ఞానం మాత్రం అందరికి ఉండుట లేదు. ఇంతకుపూర్వం లేని ఆ జ్ఞానం ఇపుడు కలుగుచున్నది. అయినా చిత్తనిరోధంగానీ, ఈ ఆత్మజ్ఞానముగానీ ఆత్మను మనకు తెచ్చి ఇచ్చుట లేదు.

దీనికి ఒక నిదర్శనం చూడుము. ఒక వస్తువు చీకట్లో కనిపించుట లేదు. దీపమును తెచ్చి చీకటిని నిరోధించినపుడు, అంతకుపూర్వం అక్కడ ఉన్న వస్తువే మనకు ప్రాప్తిస్తున్నది. దీపకాంతి చీకటిని మాత్రమే తొలగించిందిగానీ వస్తువును తీసుకురాలేదు.

అలాగే ఒకడు ఏదో విషయం గురించి తీవ్రంగా ఆలోచిస్తూ, ఉత్తరీయంలో దాచిన బంగారు నాణెమును మరిచాడు అనుకొనుము. అపుడు వాడు దానికొరకు వెదుకుట ప్రారంభించాడు. కొంతసేపు అయిన తరువాత వాడు ఇతర ఆలోచనలను నిరోధించి 'నాణెం తన వద్దనే ఉంద'ని జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొన్నాడు. అపుడు వానికి అది క్రొత్తగా ప్రాప్తించినట్లే ఉండును. కానీ, నిజమునకు అది వానికి ఇదివరకే ప్రాప్తమై ఉంది. కావున ఇతర ఆలోచనలను నిరోధించుట ఆ నాణెంయొక్క ప్రాప్తికి కారణం కాదు. ఆ నాణెం ఇదివరకే వానికి ప్రాప్తమై ఉంది కదా!

అలాగే ఆత్మ కూడా మనకు స్వరూపంగా ఎల్లపుడూ ప్రాప్తించే వుండుట వలన, 'చిత్తనిరోధం' దానియొక్క ప్రాప్తికి కారణం కాదు. అలా అయితే 'మనకు ప్రాప్తించి ఉన్న ఆత్మ ఎందుకు గోచరించుట లేదు?' అంటే వినుము. దానియొక్క పరిజ్ఞానం మనకు లేకుండుటచే దానిని మనం గుర్తించలేకున్నాము. 'దీపకాంతి వలన వస్తువులు ప్రకాశించును' అనే కాంతియొక్క జ్ఞానం లేనివాడు రాత్రిపూట రాజసభకు వెళ్ళినపుడు అక్కడ సభ్యులను, దీపములను కూడా చూస్తూ ఆశ్చర్యం చెందును. 'దీపముల కాంతియే సభ్యులను, దీపములను కూడా ప్రకాశింప చేస్తున్నద'ని వానికి తెలియదు.

నీవు చిత్తమును నిరోధించావు. ఆ నిరోధంయొక్క అంతంలో నీకు అంధకారం కనిపించింది. ఆ అంధకారమునకు పూర్వం ఏదీ గోచరించలేదు. అపుడు దృశ్యమేదీ లేకుండా జ్ఞానం మాత్రమే ఉంది. అదే పరమ ఆనందదాయకమైన మన స్వరూపం. దానినే ఎల్లపుడూ భావించుము. ఈ విషయంలో బహిర్ముఖులైనవారు ఎక్కడో ఆత్మ ఉన్నదనే మహామోహమునకు లోనవుతూ, దానిని వెదకి వెదకి ఈ భావమును సైతం పొందలేకున్నారు. శాస్త్రమును తెలుసుకొన్నవారు, విన్నదానిని చక్కగా తర్కంతో మననం చేసుకోగలిగినవారు కూడా కేవల చిత్తనిరోధం వలన స్వరూపమును తెలుసుకోలేక రాత్రింబవళ్ళు దుఃఖిస్తున్నారు.

శాస్త్రములోని శబ్దములయొక్క, అర్థములయొక్క అందమును గ్రహించినంత మాత్రమున స్వరూపం యొక్క అనుభవం కలుగదు. ఎంతవరకు అన్వేషణ,

విచారము జరుగునో అంతవరకు ఆత్మయొక్క అనుభవం ప్రాప్తించదు. ఎందువల్లనంటే అది బుద్ధిచేత గ్రహింపదగింది కాదు. ఇంద్రియములను ఎంత దూరం ప్రసరింపచేసినా, అదొక బాహ్యపదార్థం కాకపోవుటచే వాటిచేత గ్రహింపబడదు. ఇంద్రియములను నిగ్రహించినపుడు అది మనయందే సిద్ధమై వుండుటచే గోచరించును.

అలాగే విచారము చేస్తున్నా అది తెలియబడదు. ఆ విచారమును నిలిపి మనస్సును నిరోధించినపుడు అది ప్రకాశించును. అనగా ఇంద్రియములను, మనస్సును నిరోధించినపుడే అది భాసించును. ఇది తప్ప ఇంక ఏ పని చేసినా ఎవడూ స్వరూపమును గ్రహించలేడు. ఎవడు ఎంత దూరం పరిగెత్తినా తన నీడను తాను గ్రహించలేడు.

స్వచ్ఛంగా ఉన్న అద్దములో బాలుడు ఎన్ని ప్రతిబింబములను చూస్తున్నా,ఆ ప్రతిబింబములకు ఆధారంగా వున్న అద్దమును గ్రహించలేడు. అలాగే జనులందరూ తమయొక్క ఆత్మ అనే అద్దములో ప్రతిబింబంగా ఉన్న జగత్తును చూస్తూ తమ ఆత్మను గ్రహించలేకున్నారు. వారికి ఆత్మయొక్క పరిజ్ఞానం లేకుండుటయే అందుకు కారణం. ఆకాశము గురించి తెలియనివాడు దానిలో ఉన్న జగత్తును చూస్తూ, దానికి ఆశ్రయమై ఉన్న ఆకాశమును గుర్తించలేడు. అలాగే జనులు సర్వమును చూస్తూ, దానికి ఆశ్రయమై ఉన్న తమ ఆత్మను గుర్తించలేకున్నారు.

ఒక వ్యక్తియొక్క పరిచయం లేకపోతే ఆ వ్యక్తి మనకు కనిపిస్తున్నా 'ఇతను ఫలానావాడు' అని ఎలా గుర్తించలేమో, అలాగే చిత్తనిరోధము వలన స్వరూపం గోచరిస్తున్నా దానిని గురించి పరిచయం లేకపోతే, 'ఇది నా స్వరూపం' అని గుర్తించుట సాధ్యం కాదు. కావున ఆత్మస్వరూపమును గురించి చెపుతాను వినుము.

సూక్ష్మంగా చూస్తే జగత్తు అంతా 'జ్ఞానం, జ్ఞేయం' అని రెండు విధములుగా ఉంది. ఆత్మవిషయంలో 'జ్ఞానం' స్వతస్సిద్ధం. అనగా 'నేను ఉన్నాను' అని గ్రహించుటకు ప్రత్యక్షం, అనుమానం మొదలైన ప్రమాణములు ఏవీ అక్కర్లేదు. మరియు అద్దం లేకపోతే ప్రతిబింబం లేనట్లు, ఆత్మ లేకపోతే ఏదీ లేదు. 'ప్రమాణములు' లోకంలో జ్ఞానమును కలిగించుటకు సాధనములు. జ్ఞానం

కావలసినవారికి అవి ఆవశ్యకములు అగును. కానీ, వాడు తనను గురించి తాను తెలుసుకొంటున్నపుడు, ఆ ప్రమాణములు ఉపయోగించవు.

'స్వరూపం' స్వతస్సిద్ధం అగుటచే దానిని గ్రహించుటకు ప్రమాణములతో పని లేదు. సూర్యుని చూపుటకు దీపములతో ఎలా పని లేదో, అలాగే ఆత్మను గ్రహించుటకు ప్రమాణములతో పని లేదు. కావున ఆత్మ ఏ సాధనంచేత కూడా సిద్ధించునది కాదు. 'అటువంటి జ్ఞానరూపమైన ఆత్మ ఎక్కడ ఉంది?' అని ఆక్షేపించువానికి ప్రశ్న, సమాధానం రెండూ కుదరవు. ఎవడైనా 'ఆత్మ లేదు' అంటే, వాడు కూడా లేనివాడు అగును. ఉన్నవాడు ప్రశ్నించగలడుగానీ లేనివాడు ఎలా ప్రశ్నించును? అలాగే ఆత్మ లేకపోతే సమాధానం చెప్పువాడు కూడా ఉండడు. ఇక సమాధానం ఎలా పుట్టును?

కావున 'ప్రతిబింబములకు ఆధారమై ఉన్న అద్దం లేద'ని చెప్పుటకు ఎలా వీలు లేదో, అలాగే సకల జగత్తుయొక్క ప్రతిబింబమునకు ఆధారమై, జ్ఞానరూపంగా - పెద్ద అద్దంవలె - అందరిలోను ప్రకాశిస్తున్న ఆత్మ లేదని చెప్పుటకు వీలు లేదు. దేశకాలములచేత కూడా దానియందు విభాగములు ఏర్పడుట లేదు. ఎందువల్లననగా, అవి కూడా దానియందలి ప్రతిబింబములే. మహాకాశములో అనేక విభాగములతో వివిధ పదార్థములు గోచరిస్తున్నట్లు, ఆత్మయందు 'జగత్తు' వివిధ పదార్థములుగా గోచరిస్తున్నది. దేశకాలములు, నామరూపములు మొదలగువాటి వలన కనిపిస్తున్న భేదములన్నీ జగత్తుకు సంబంధించినవేగానీ ఆత్మకు సంబంధించవు.

అలా జగత్తుకు ఆధారమై ఉన్న ఆత్మయే నీకు స్వరూపం. వెండి చెంబు, వెండి కంచం మొదలైన విశేష నామరూపములన్నిటికీ 'వెండి' సామాన్య పదార్థం. అది ఆ నామరూపములకు అతీతం. సామాన్యమైన వెండిలో చెంబు, కంచం మొదలుగా అనేక పదార్థములు ఎలా ఉన్నవో, అలాగే సామాన్య చైతన్యంలో జగత్తులోని పదార్థములన్నీ ప్రకాశిస్తున్నాయి. జగత్తుకు ఆధారమై దానికి ఉనికిని, ప్రకాశమును కలిగిస్తున్న ఆ సామాన్య చైతన్యమును తన స్వరూపంగా 'ఆ చైతన్యమే నేను' అని గ్రహించి, ఆ స్థితిలో నిలిచినవానికి పరమేశ్వరత్వం సిద్ధించును.

ఆ చైతన్యమును గుర్తించుటకు అనువైన స్థానమును చెపుతాను వినుము. విషయములతో సంబంధమును పొందక కేవలంగా ఉండు జ్ఞానమే **సామాన్య చైతన్యం**. దానిని మనం నిద్రకు, జాగ్రత్తుకు మధ్యలో గ్రహించవచ్చు. మనస్సు వివిధ పదార్థములను గ్రహించుట **జాగ్రత్తు**. అది తమస్సుచేత కప్పబడి ఉండుట **నిద్ర**. జాగ్రత్తును వదలి తమస్సులో లీనమగుటకు ముందు, మనస్సు క్షణకాలం పదార్థములయొక్క రూపములను పొందక కేవల చైతన్యంగా ఉండును. అలాగే జాగ్రత్తులో కూడా మనస్సు ఒక పదార్థంయొక్క జ్ఞానమును వదలి, మరొక పదార్థం యొక్క జ్ఞానమును పొందుటకు ముందు క్షణకాలం విషయరహితంగా కేవల చైతన్యంగా ఉండును.

చెట్టును, దానిపై ఉన్న పక్షిని చూసినపుడు చెట్టుయొక్క జ్ఞానమునకు, పక్షియొక్క జ్ఞానమునకు మధ్య కొంచెం అంతరం ఉండును. వెండిలో చెంబు యొక్క ఆకారం ఉండగా కంచంయొక్క ఆకారం ఉండదు. చెంబుయొక్క రూపమును తొలగించి కంచంయొక్క ఆకారమును ఏర్పరచుటకు ముందు, మధ్యలో వెండి సామాన్యంగా ఎలా ఉండునో; అలాగే మనస్సు ఒక పదార్థంయొక్క జ్ఞానమును వదలి మరొక పదార్థంయొక్క జ్ఞానమును పొందుటకు ముందు సామాన్య చైతన్యంగా ఉండును.

కావున ఇలా జాగ్రత్తుకు, నిద్రకు మధ్యలో; ఒక విషయ జ్ఞానమునకు, మరొక విషయ జ్ఞానమునకు మధ్యలో ఉండు కేవల జ్ఞానమును సూక్ష్మబుద్ధితో గుర్తించుము. అదే నీ స్వరూపం. దీనిని తెలియకపోవుట వలనే ఈ జగత్తు ఇలా తోస్తున్నది. ఈ స్వరూపంలో రసం, గంధం, స్పర్శ, శబ్దం, సుఖం, దుఃఖం, గ్రహించునది, గ్రహింపబడునది ఏదీ లేదు. ప్రతిబింబములకు అద్దంవలె, ఇదే సకల జగత్తుకు ఆధారమైనప్పటికీ ఇది ఎపుడూ అద్దంవలె నిరాకారమే. ఇదే బ్రహ్మ, విష్ణువు, ఈశ్వరుడు, సదాశివుడు, సర్వేశ్వరుడు.

మనస్సును నిద్రలోకి పోకుండా నిలిపి, విషయములపై ప్రసరించకుండా ఆపి కేవల జ్ఞానమైన స్వరూపమును చూడుము. 'నా స్వరూపమును చూస్తున్నాను' అనే తలంపు కూడా లేకుండా – గ్రుడ్డివానివలె – మనస్సుయొక్క వ్యాపారమును నిలిపి ఊరకుండుము. అదే స్వరూపస్థితి. దానిని వెంటనే పొందుము."

అది విని హేమచూడుడు ఆమె చెప్పినట్లే స్వరూపస్థితిని పొంది, అందులో చాలాసేపు విశ్రాంతి చెంది బాహ్యప్రపంచమును విస్మరించాడు.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'హేమచూడుని విశ్రాంతి' అనే నవమాధ్యాయము

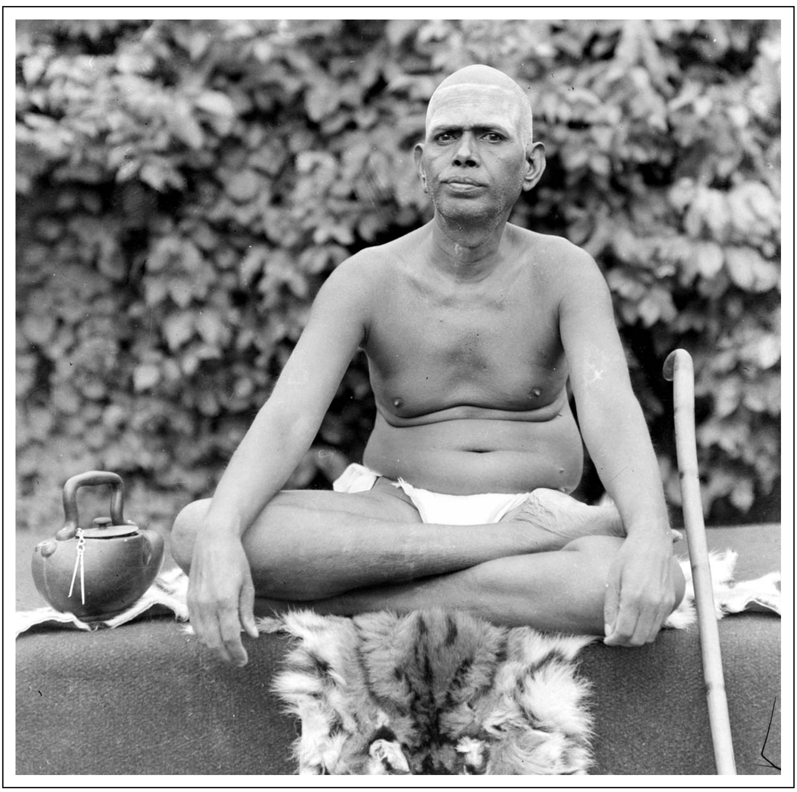

దశమాధ్యాయము

హేమచూడుని జీవన్ముక్తి

అలా సమాధిస్థితిని పొంది ఉన్న భర్తను చూసి అతనిని కదలింపకుండా హేమలేఖ ప్రక్కన కూర్చొన్నది. అతడు కొంతసేపటికి కన్నులు తెరచి ప్రియురాలిని, జగత్తును చూసాడు. కానీ, అతడు మరల ఆ సమాధి స్థితిలోకి వెళ్ళి విశ్రాంతి సుఖమును పొందవలెనని తొందరపడుతూ కన్నులు మూసుకొంటున్నాడు. అపుడు హేమలేఖ నవ్వుతూ అతనిపై చేయి వేసి తనవైపు త్రిప్పుకొని మధురంగా ఇలా అంది: "నాథా! నీవు ఏమి నిశ్చయించుకొన్నావో చెప్పుము. కన్నులు మూసుకొనుట వలన లాభంగానీ, తెరచుట వలన నష్టంగానీ ఏమి కలుగుచున్నదో చెప్పుము. కన్నులు తెరచినపుడు నీవు పొందకున్నది ఏది? కన్నులు మూసుకొన్నపుడు పొందుతున్నదేమిటి? నీ స్థితి ఏమిటో చెప్పుము."

అపుడు అతనికి ఆమెతో మాట్లాడుటకు కూడా ఇష్టం లేదు. వెంటనే మరల సమాధి సుఖమును పొందాలనే ఆత్రుతతో ఆలస్యమును భరించలేక, మదమత్తునివలె ఇలా అన్నాడు: "ప్రియురాలా! చిరకాలమునకు నేను అత్యంతమైన విశ్రాంతిని పొందాను. దుఃఖభూయిష్టమైన ఈ బాహ్య ప్రపంచంలో ఎక్కడా నాకు విశ్రాంతి లేదు. **పిప్పి అయిన చెరుకు ముక్కను నమిలినట్లుగా, రుచిలేని ఈ ప్రపంచ వ్యవహారం ఇంక చాలును**. దౌర్భాగ్యం చేత అంధుడనై ఇప్పటివరకు ఆత్మ సుఖమును తెలుసుకోలేకపోయాను.

తన ఇంటిలోనే పెద్దలు దాచిన నిధిని తెలియక ఒకడు భిక్షాటనం చేసాడట! అలాగే నేను కూడా నాయందే ఉన్న సుఖసముద్రమును తెలుసుకోలేక, దుఃఖ పరంపరలతో సంకీర్ణమై ఉన్న విషయ సుఖములకొరకు ప్రాకులాడుతున్నాను. మెరుపుతీగ వలె క్షణంలో మాయమగు సుఖములను కోరుతూ దుఃఖముల చేత కొట్టబడుతూ విశ్రాంతిని పొందకున్నాను. అహో! ఏమి ఈ జనుల ప్రవర్తన! వీరు సుఖం ఏదో, దుఃఖం ఏదో కూడా తెలుసుకోలేక నిరంతరం సుఖమును కోరుతూ దుఃఖములను ప్రోగు చేసుకొంటున్నారు. ప్రయత్నపూర్వకంగా దుఃఖమును తెచ్చుకొని అనుభవించుట ఇక చాలును. ప్రియురాలా! నీకు అంజలి

చేసి ప్రార్థిస్తున్నాను. నాయందు దయ చూపుము. సుఖరూపమైన నా ఆత్మయందు చాలా విశ్రాంతిని కోరుతున్నాను. నన్ను కదలింపకుము. నీవు ఆత్మానందమును తెలిసి కూడా దానియందు విశ్రమించకుండా దుఃఖమును కలిగించు వ్యవహారంలో ఉండుట చూస్తుంటే 'దైవహతురాలవ'ని తోస్తున్నది.

ఆ మాటలు విని హేమలేఖ మందహాసంతో ఇలా అంది: "నాథా! పరమ పావనమైన ఆత్మపదం నీకు తెలియలేదు. ఆత్మస్థితిలో ఉండి 'అది తప్ప వేరేమీ లేద'ని రూఢీగ తెలిసిన పండితులు 'కన్నులు మూసుకొంటే ఒక విశేషం, తెరిస్తే ఇంకొక విశేషం కలుగున'ని భ్రాంతి చెందరు. నీవు కొంచెం తెలుసుకున్నావు. తెలిసిన ఆ కొంచెం తెలియనిదానితో సమానంగా వుంది. ఆత్మపదం కన్నులు మూసుకొనుటచేగానీ, తెరచుటచేగానీ గోచరించునది కాదు.

అలాగే ఒక పని చేయుట వలనగానీ, చేయకుండుట వలనగానీ ఒక ప్రదేశమునకు వెళ్ళుట వలనగానీ, వెళ్ళకుండుట వలనగానీ అది లభించునది కాదు. ఒక పని చేసిగానీ లేక ఒక ప్రదేశమునకు వెళ్ళుట వలనగానీ మనం ఒకదానిని పొందితే అది పూర్ణం ఎలా అగును? మన కంటిరెప్పలు, ఎనిమిది వడ్లగింజలు వరుసగా పేర్చితే ఎంత పొడవు వుంటాయో అంత పొడవుగా కూడా ఉండవు. అటువంటి ఈ రెప్పలు తెరవగానే అంతర్ధానం అయ్యేటువంటి ఆత్మ పూర్ణవస్తువు అగునా? అహో! నీకు ఎంత భ్రాంతి కలిగింది! కోట్లకొలది బ్రహ్మాండములు దేనియందు ఒక మూల ఒదిగి వున్నాయో, అటువంటి పూర్ణమైన ఆత్మ అంగుళం పొడవు కూడా లేని కనురెప్పలు తెరచుట వలన మాయమగునా?

తత్త్వసారమును చెపుతాను వినుము: గ్రంథులు తెగనంతవరకు ఎవనికీ సుఖం కలుగదు. 'మోహం' అనే త్రాడులో కోట్లకొలది ముడులు వున్నాయి. స్వరూపమును ఎరుగకుండుటయే 'మోహం' అనే త్రాడు. వస్తుస్థితికి విరుద్ధంగా మనం చేయు భావనలే ఆ ముడులు. 'దేహేంద్రియాదులను ఆత్మగా తలంచుట' మొదటి ముడి. 'ఈ దేహాత్మబుద్ధి' అనే ముడి వలననే ఈ సంసారం అనివార్యంగా సిద్ధమగుచున్నది. అలాగే 'జగత్తు వేరు, నేను వేరు' అనే తలంపు మరొక ముడి. ఈ విధంగానే 'జీవుడు వేరు, ఈశ్వరుడు వేరు'; 'ఒక జీవునికన్నా మరొక జీవుడు భిన్నుడు' మొదలైన తలంపులన్నీ ముడులే.

'స్వరూపమును ఎరుగకుండుట' అనే నీ అజ్ఞానం అనాది కాలం నుండి – త్రాడువలె – ఎన్నో మెలికలు తిరిగి, ముడులు పడి పురుషుని చుట్టుకొని ఉంది. ఆ ముడులు విచ్చిపోయి ఆ త్రాడు జారిపోతే పురుషుడు ముక్తుడు అగును. నీవు కన్నులు మూసికొని దేనిని పొందుతున్నావో అది నీ స్వరూపమే. అదే శుద్ధమైన జ్ఞానం. దానికి పైది ఏదీ లేదు. **అదే సకల ప్రపంచం ప్రతిబింబించుటకు ఆధారమైన అద్దంగా ఉంది.** అది ఎక్కడ, ఎపుడు ఏ రూపంలో లేదో చెప్పుము. ఎపుడైనా ఏ రూపంతో అయినా, ఎక్కడైనా నీ నిజరూపమైన 'సామాన్య చైతన్యం' లేదని నీవు చెపితే కనుక ఆ కాలం, ఆ దేశం, ఆ పదార్థం – గొడ్రాలి బిడ్డలవలె – లేనివే అగును. ఎందువల్లనంటే, అద్దం లేకుండా ప్రతిబింబములు ఎలా ఉండవో, అలాగే చైతన్యం లేకుండా ఏ పదార్థమూ ఉండదు, ప్రకాశింపదు. చైతన్యం వలనే జగత్తు అంతా భాసిస్తున్నది. చైతన్యమును వదలితే ఎక్కడా ఏదీ భాసించదు. అటువంటి సర్వవ్యాపకమైన చైతన్యం, నీవు కన్నులు తెరచినంత మాత్రంచేత మాయమగునా?

'నేను చిత్తనిరోధంచేత ఆత్మను తెలుసుకొంటున్నాను' అని నీవు ఎంతవరకు తలుస్తావో, అంతవరకు ఆ అభిమానమే ఒక గ్రంథిగా రూపొంది గట్టిపడును. 'ఆత్మ నా స్వరూపంగా నాకు ఎపుడూ ప్రాప్తించే ఉంది' అని నీకు తోచువరకు ఆ ఆత్మపదము నీకు ప్రాప్తించనట్లే. కన్నులు మూసుకొనిగానీ, తెరచిగానీ ఏ పదమును పొందానని తలుస్తున్నావో, అది పూర్ణమైన పదం కాదు. ఎందువల్లనంటే నీవు చిత్తమును నిరోధించినపుడు ఆ సమయంలో అది నీ లోపలే భాసిస్తే, నీకు అది వెలుపల లేనట్లే కదా! ఒక క్రియచేత ఒక సమయంలో ఒక చోటనే ప్రకాశించునది పూర్ణం ఎలా అగును?

ప్రళయకాలాగ్ని జ్వాలవలె ప్రకాశిస్తున్న ఆ మహాచైతన్యం ఎక్కడ లేదు? కాలాగ్నిజ్వాల ఎలా ప్రతి పదార్థమును తనదిగా చేసుకొనునో, అలాగే మహాచైతన్యం కూడా సకల జగత్తును తనదిగా చేసుకొని దానికి స్వరూపంగా ఉంది. ఆ చైతన్యమును గ్రహిస్తే నీకు చేయవలసిన పని ఏదీ వుండదు. 'నేను చిత్తమును నిరోధించి ఆత్మను చూస్తున్నాను' అనే ఈ అభిమాన గ్రంథిని ఛేదించు. 'కనిపిస్తున్న ఈ జగత్తు నేను కాదు' అనే భేదగ్రంథిని కూడా ఖండించు.

అఖండమైన ఆనందరూపంగా ఉన్న ఆత్మను సర్వత్రా చూడుము. అద్దంలోని ప్రతిబింబంవలె అఖిలమును నీ స్వరూపంలోనే చూడుము. 'సర్వత్ర, సర్వములోను నా స్వరూపమునే చూస్తున్నాను' అని ముందు నిశ్చయింపుము. ఆ నిశ్చయంలో రెండు భాగములు గలవు. 'సర్వము నా స్వరూపమే' అనే భావన మొదటిది. 'దానిని భావిస్తున్న నీవు' రెండవ భాగం. భావనా రూపమైన మొదటి భాగమును వదలి, దానిని భావిస్తున్న నీ స్వరూపమైన సామాన్య చైతన్యమును అవలంబించి దానిని వదలకుండా స్వస్థుడవు కమ్ము."

హేమలేఖ చెప్పినది గ్రహించి హేమచూడుడు భ్రాంతిరహితుడై, సర్వవ్యాపకమైన తన పూర్ణస్వరూపమును తెలుసుకొని క్రమంగా ఆ భావనలో స్థిరత్వమును పొందాడు. అంతకుపూర్వం 'దేహమే నేను' అని దేహంతో తాదాత్మ్యం ఎంత దృఢంగా ఉందో, అంత దృఢంగానే 'కేవల చైతన్యమే నేను' అని చైతన్యంతో తాదాత్మ్యం ఏర్పడింది. తరువాత అతడు హేమలేఖ మొదలైన యువతుల సముదాయంతో విహరిస్తూ, శత్రువులను జయించి రాజ్యమును పాలిస్తూ, శాస్త్రములను వింటూ, ఇతరులకు వినిపిస్తూ, ధనం సంపాదిస్తూ అశ్వమేధం, రాజసూయం మొదలైన మహా యజ్ఞములను చేస్తూ ఇరవై వేల సంవత్సరాలు ఈ లోకంలో జీవన్ముక్తుడై ఉన్నాడు.

అలా ఉన్న హేమచూడుని చూసి తండ్రి అగు ముక్తాచూడుడు, సోదరుడు మణిచూడుడు ఇలా అనుకొన్నారు: "ఏ విధంగా చూసినా వీడు వెనుకటివలె కనిపించుట లేదే! వీడు సుఖం కలిగినపుడు పొంగిపోవుట లేదు, దుఃఖం కలిగినపుడు క్రుంగుట లేదు. వీడు ఎందువల్లనో లాభ నష్టములను లెక్కపెట్టుట లేదు. శత్రువులకు, మిత్రులకు భేదమును గణించుట లేదు. రంగస్థలములోని నటునివలె వీడు రాజకార్యములన్నీ నిపుణంగా నిర్వహిస్తున్నాడు. మద్యంచేత మత్తు పొందినవానివలె, ఎల్లపుడూ పరధ్యానంతో ఏమీ పట్టించుకోకుండా తాను చేయవలసిన కృత్యమును మాత్రం ఎంతవరకు ఎలా చేయాలో అంతవరకు అలా చేసి, ఫలితమును గురించి అనుకోవడమే లేకుండా వెళ్ళిపోతున్నాడు." ఇలా అనుకొంటూ వారిద్దరూ అతనిని ఏకాంతంలో కలుసుకొని ప్రశ్నించారు. హేమచూడుడు వారికి జరిగిన వృత్తాంతమును క్రమంగా చెప్పి తన స్థితిని వివరించాడు.

అతని బోధ వలన వారిద్దరూ పరతత్త్వమును పొంది జీవన్ముక్తులైరి. తరువాత మంత్రులు కూడా మహారాజు వలన జగత్తుయొక్క స్థితిని, గతిని, ఆత్మయొక్క స్వరూపమును విచారించి తెలుసుకొని జ్ఞానులయ్యారు. ఈ విధంగా క్రమక్రమంగా విశాల నగరంలో ఆబాలగోపాలంగా స్త్రీలు, పురుషులు, యువకులు, వృద్ధులు, దాసదాసీ జనములు కూడా ఒకరి వలన ఒకరు వుపదేశమును పొందుతూ అందరూ తత్త్వమును తెలుసుకొన్నారు.

వారికెవరికీ దేహాభిమానం లేదు. బాలునకుగానీ, వృద్ధునకుగానీ వారికి తెలియకుండా కామం, క్రోధం, లోభం కలుగుట లేదు. వారు తమకు కావలసినపుడు కామక్రోధాదులను పొందుతూ వ్యవహారమును జరుపుకొంటున్నారు. తల్లి బిడ్డను తత్త్వమునకు సంబంధించిన మాటలతో ఆడించసాగింది. పరతత్త్వ ప్రసంగములతో దాసదాసీ జనులు యజమానులను సేవించసాగారు. తత్త్వప్రసంగములు గల పాత్రలతో నటులు నాటకములను ప్రదర్శించసాగారు. వివేకమును బోధించు గీతములను గాయకులు గానం చేస్తున్నారు. విదూషకులు ఎల్లపుడూ లోకవ్యవహారమును దూషిస్తున్నారు. పరతత్త్వ విచారమునకు అర్హములైన ఉదాహరణలతో విద్వాంసులు శాస్త్రములను శిష్యులకు బోధిస్తున్నారు.

ఈ విధంగా అక్కడ దాసదాసీ జనములు, నటులు, విటులు, భృత్యులు భటులు, శిల్పులు వారాంగనలు కూడా తెలుసుకోవలసిన తత్త్వమును తెలుసుకొని, అంతకుపూర్వం ఏర్పడి ఉన్న సంస్కారముల బలంచేతనే వ్యవహారములను జరుపుతున్నారు. వారు జరిగిపోయిన శుభమునుగానీ, అశుభమునుగానీ స్మరించుట లేదు. అలాగే వారు జరుగుతున్న సంఘటనలను బట్టి కలుగబోవు సుఖమును, దుఃఖమును ఊహించుట లేదు. సుఖమునుగానీ, దుఃఖమునుగానీ అనుభవిస్తున్నపుడు వారు నవ్వుతూ సంతోషిస్తున్నట్లు, దుఃఖిస్తున్నట్లు, కోపగిస్తున్నట్లు వ్యవహరిస్తూ – మద్యపాన మత్తులవలె – ఏదీ పట్టకుండా ఉన్నారు.

అలా ఉన్న విశాల నగరమునకు సనకాది మహర్షులు వచ్చి చూసి, 'ఇది ప్రసిద్ధ విద్యానగరం' అని కీర్తించారు. అక్కడ పంజరములలో ఉన్న చిలుకలు

ఇలా పలుకుతున్నాయి: "**దృశ్యమును వదలి దృక్స్వరూపమైన ఆత్మను పొందండి. ప్రతిబింబం అద్దముకన్నా భిన్నంగా ఎలా లేదో, అలాగే 'దృక్కు'లో ప్రతిబింబిస్తున్న దృశ్యం కూడా దృక్కుకు భిన్నంగా లేదు. 'దృక్కే' దృశ్యంగా కనిపిస్తున్నది. ఆ దృక్కే 'నేను.' అదే చరాచరమైన సర్వముగా గోచరిస్తున్నది. 'దృక్కు' వలననే సర్వము భాసిస్తున్నది. కానీ, 'దృక్కు' మాత్రం స్వతంత్రంగా భాసిస్తున్నది. కావున జనులారా! భ్రాంతిని వీడి సకలమునకు ఆధారమై, సకలమును భాసింపచేస్తున్న 'దృక్కు'ను దానియందే దృష్టి గలవారై భజింపుము.**"

పక్షులు సైతం ఇలా పలుకుతుండుట వలన ఆ పురమును ఇప్పటికీ 'ప్రసిద్ధ విద్యానగరం' అని చెపుతున్నారు. ఇలా హేమలేఖ వలన వారందరూ జీవన్ముక్తులయ్యారు. కావున శ్రేయస్సును కలిగించుటలో మొట్టమొదటి సాధన **సత్సంగం**. అందువలన శ్రేయస్సును కోరువాడు సత్పురుషులను ఆశ్రయించుటకే నిరంతరం ప్రయత్నించాలి.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'హేమచూడుడు జీవన్ముక్తుడు అగుట' అనే దశమాధ్యాయము

బాలప్రియ

1. "హేమచూడునకు జ్ఞానం కలిగిన విధానం గమనించదగింది."

అతడు ఒక సామాన్యుడైన రాజపుత్రుడు. అతడు సజ్జనుడే. కానీ అతనికి తత్త్వమును గురించిన ఆలోచనే లేదు. అతడు హేమలేఖయొక్క సౌందర్యమును చూసి ముగ్ధుడై ఆమెను ప్రేమించి పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. యౌవనంలో సహజంగా ఉండు తీవ్రమైన అభిలాషతో ఆమెతో కూడి భోగములను అనుభవింపసాగాడు. ఆమెకు అటువంటి అభిలాష లేదు. ఆమె ఆత్మజ్ఞానం వలన నిరంతరం ఆనందరూపిణియై ఉన్నది. ఆమెయొక్క సహజస్థితి ఎటువంటిదో అతనికి తెలియదు. ఎంతకాలం ఎంత గాఢంగా, స్నేహంతో ఉన్నా సామాన్యులకు తమతో కలసి ఉన్నవారియొక్క మహత్త్వం తెలియదు. 'శ్రీకృష్ణుడు పరబ్రహ్మం' అని ఆయనతో కలసి ఉన్న మిత్రులుగానీ, భార్యలుగానీ, పుత్రులుగానీ ఎంతమంది గుర్తించగలిగారు?

"నేను నీకు శిష్యుడను, నన్ను శాసింపుము" అని శరణాగతి చెందిన అర్జునుడు కూడా స్థితప్రజ్ఞుడైన శ్రీకృష్ణుని చూస్తూ కూడా 'స్థితప్రజ్ఞుడైనవాడు ఎలా ఉండునో చెప్పుము' అని ప్రార్థించాడు. అర్జునునకు విషాదం కలుగకపోతే, శ్రీకృష్ణుడు తత్త్వమును ఉపదేశించకపోతే అర్జునుడు ఆయనయొక్క యథార్థమైన మహత్త్వమును ఎప్పటికీ గుర్తించలేకపోయేవాడు. తత్త్వజ్ఞులు లోకంలో సామాన్యులవలె ప్రవర్తిస్తారు. తత్త్వమును ఎరిగినవారు మాత్రమే ఆ మహాయోగుల యొక్క యథార్థస్థితిని గుర్తించగలరు. కావున 'హేమలేఖ జీవన్ముక్తురాలు' అని హేమచూడుడు గుర్తించలేకపోవుట సహజం.

2. "హేమలేఖ అతనిని గురించి పట్టించుకోకుండా ఊరక ఉంటే, హేమచూడుడు చివరి వరకు అజ్ఞుడుగానే ఉండి ఉండవచ్చు."

కానీ, తనను మిక్కిలి ప్రేమిస్తున్న అతనియందు ఆమెకు దయ కలిగింది. అందువలన ఆమె 'అతనికి ఆత్మ జ్ఞానమును కలిగించాల'ని తలంచింది. అది అతని పూర్వపుణ్య ఫలం. తెలుసుకోవాలని ఆదరంతో ఎదుటివాడు అడిగినపుడే ఏ విషయమైనా చెప్పాలి. అంతేగానీ ఊరకనే చెప్పరాదు. తత్త్వమును గురించి అసలే చెప్పరాదు. అలా చెప్పువాడు పరిహాసం పాలగును. అందువలన ఆమె ముందుగా అతనియందు ఆలోచనను రేకెత్తింప చేయుటకై, 'తనకు భోగముల యందు అభిలాష లేకపోవుట'ను అతడు గుర్తించునట్లు చేసింది. ఆమెకు ఆ తలంపే లేకపోతే – శ్రీకృష్ణుడు భార్యలతో క్రీడించినట్లు – ఆమె కూడా అతనితో సమానంగా భోగాభిలాష ఉన్నట్లే ప్రవర్తించి ఉండేది. కానీ ఆమె అతనిలో ఆలోచనను, విమర్శను కలిగించుటకే 'తనకు భోగములయందు అభిలాష లేకపోవడము'ను అతనికి స్ఫురించునట్లు ప్రవర్తించింది.

'నీవు ఎందుకు భోగములపట్ల ఆసక్తిని చూపుట లేదు?' అని అతడు అడిగినపుడు, ఆమె 'ప్రియం, అప్రియం' అనేవాటిని గురించి చర్చ ప్రారంభించి, 'అందం అనేది శరీరములలో లేదని, మనకు ఆయా వ్యక్తులయందు వున్న అభిమానమే అలా కనిపించుటకు కారణమ'ని నిరూపించింది. చివరకు ఆమె శరీరమును గురించి "ఇది నాడీ సముదాయముల అల్లికతో; రక్త మాంసముల పూతతో, చర్మముతో కప్పబడి గాదెవలె మలమూత్రములతో నిండి వుంది.

ఇటువంటి బీభత్సమైన శరీరంపట్ల మనుష్యులు ఆసక్తులు అవుతున్నారంటే, మలముపై ప్రాకుతున్న క్రిములకు, వీరికి భేదం ఏముంది?" అని అతనికి భోగములపట్ల వైముఖ్యం కలుగునట్లు చేసింది.

3. "ఇంతవరకు జగత్తును గురించి, జీవితమును గురించి విమర్శయే లేకుండా సాధారణ యువకులవలె ప్రవర్తిస్తున్న హేమచూడునకు ఈ మాటల వలన మొదటిసారిగా **విమర్శనాత్మకమైన ఆలోచన** ఆరంభమైంది."

ఇది 'జీవన్ముక్తి' అనే ఉన్నతమైన సౌధమును చేరుటకు మొదటి మెట్టు. ఈ మెట్టుపై నిలిచి ఆలోచించుట మొదలుపెట్టగా, అతనికి భోగ విషయాలన్నీ రసహీనంగా తోచాయి. కానీ పూర్వవాసనలయొక్క బలంచేత వాటిని వదులుకోలేక, వాటి వలన పూర్వంవలె సుఖమును పొందలేక హేమచూడుని మనస్సు కలత చెందింది. అతని అవస్థను ఆమె గ్రహించి నెమ్మదిగా అతనిని లాలించి, 'నీవు దిగులుపడుతున్నట్లు ఉన్నావు. కారణం ఏమిటి?' అని అడిగింది. అపుడు అతడు సంకోచమును వీడి తన స్థితిని వివరించి, 'ఏమి చేస్తే నాకు సుఖం కలుగునో చెప్పుము' అన్నాడు.

అపుడు ఆమె, తాను జీవన్ముక్తిని పొందిన ప్రకారమును సంకేతములతో గూఢంగా ఒక కథగా చెప్పింది. అది అతనికి అభూతకల్పనగా తోచి, 'నీవు దయ్యం పట్టినదానివలె మాట్లాడుతున్నావు' అని అతడు ఆమెను పరిహసించాడు. ఎదుటివారు చెప్పేది ఏ మాత్రం అసమంజసంగా తోచినా, దానిని గురించి ఆలోచించకుండానే వారి మాటలను తిరస్కరించుట మానవులకు సహజం. ఆప్తుల విషయంలో ఇటువంటి తిరస్కార బుద్ధి పనికి రాదు. వారు చెప్పేది ఇపుడు సహేతుకంగా, సమంజసంగా తోచకపోయినా 'కొంతకాలమునకు ఆ మాటలయొక్క అభిప్రాయం తప్పక బోధపడగలదు' అనే విశ్వాసం గురువులపట్ల శిష్యులకు అత్యంత ఆవశ్యకం. అటువంటి విశ్వాసం లేకపోతే ఎంత గొప్ప ఉపదేశమైనా ఫలించదు. **శ్రద్ధ** యొక్క ఆవశ్యకతను నిరూపించుటకు ఆమె ఇటువంటి గూఢమైన కథను చెప్పింది.

ఆమె ఊహించినట్లే అతడు పరిహసించాడు. అతని పరిహాసం ఎంత అయుక్తమో ఆమె సహేతుకంగా నిరూపించి 'శుష్కమైన, అంతులేని తర్కంతో

ఎవడూ శ్రేయస్సును పొందలేడు. శాస్త్రానుకూలమైన తర్కంతో, ఆప్తుల వాక్యములయందు శ్రద్ధతో నీకు దేనివలన శ్రేయస్సు కలుగునో నిశ్చయించు కొనుము' అని బోధించింది. అప్పటికి అతడు ఆమె ఏమి చెప్పినా అది అర్థ రహితంగా, అసమంజసంగా ఉండదు అని నమ్మి 'నీ వలన నేను ధన్యుడను అయ్యాను. దేనియందు శ్రద్ధ ఉంచవలెనో చెప్పుము' అని అడిగాడు. అపుడు ఆమె 'శ్రేయస్సును పొందుటకు వివిధ సాధనలు గలవు. వాటిలో నీకు ఏది అన్నివిధాల సులభసాధ్యమో అదే నీకు ఉత్తమం. దానియందే నీవు శ్రద్ధ వహించాలి. సాధన ఏదైనా ఈశ్వరానుగ్రహం లేకుండా ఫలించదు' అని చెప్పింది.

4. "ఈ ప్రసంగం వలన అతడు 'సంసారంలో సుఖంకన్నా దుఃఖమే అధికంగా ఉంది. ఇది వద్దు. **కేవల సుఖరూపమైన శ్రేయస్సే కావాలి**' అనే నిశ్చయానికి వచ్చాడు."

ఇది రెండవ మెట్టు. ఈ మెట్టుమీద నిలిచి అతడు 'అలా అయితే, బ్రహ్మాది దేవతలలో ఎవనిని పరమేశ్వరునిగా ఆరాధించాలి? నిశ్చయించి చెప్పుము' అని అడిగాడు. అపుడు ఆమె 'పరమేశ్వరునకు రూపం లేదు. భక్తులు తనను ఏ లోకంలో ఏ రూపం గలవానినిగా ధ్యానిస్తున్నారో, వారికి ఆయన ఆ రూపంతో ప్రత్యక్షమగును. ఆయన చైతన్యమాత్రుడు. ఆ చైతన్యరూపిణియే 'త్రిపురా మహేశ్వరి.' శివుడు, విష్ణువు మొదలైన దేవతా మూర్తులలో ఉన్న చైతన్యశక్తి ఆమెయే' అని చెప్పింది.

5. "అపుడు అతడు పెద్దల వలన త్రిపురాదేవియొక్క ఆరాధనా దీక్షను స్వీకరించి, ఆమెను కొన్ని నెలలు ఉపాసించాడు."

ఈ **'ఉపాసన'** మూడవ మెట్టు. ఈ ఉపాసన వలన దేవియొక్క అనుగ్రహం కలిగి అతని మనస్సు పూర్తిగా భోగముల నుండి విముఖమై ఆత్మవిచారమునందు ఆసక్తమైంది.

ఒకనాడు అతనికి ఆమె చెప్పిన కథ స్మృతికి వచ్చింది. తనకు నిర్వేదం కలిగినపుడు 'ఏమి చేస్తే సుఖం కలుగునో చెప్పుము' అని అతడు ఆమెను అడిగాడు. అపుడు ఆమె ఆ కథను చెప్పింది. 'ఆ కథలోని తాత్పర్యం కేవల

సుఖరూపమైన శ్రేయస్సును పొందుటకు ఉపాయమై ఉండాలి. కావున ఆమెను అడిగి ఆ ఉపాయం ఏదో తెలుసుకోవాలి' అనే తలంపుతో అతడు ఆమె వద్దకు వెళ్ళాడు. ఆమె ఎంతో అనురాగంతో అతనిని కౌగిలించుకొని అతని ఎడబాటుకు ఖిన్నురాలైనట్లుగా ఉంది.

దేవియొక్క అనుగ్రహంచేత పూర్తిగా భోగములయందు వైముఖ్యం పొందుటచే, అతడు ఆమె కౌగిలిలో ఉన్నా కూడా నిర్వికారంగా ఉండి 'నేను నిన్ను శరణు పొందుతున్నాను' అని నిస్సంకోచంగా ఆమెను గురువుగా స్వీకరించి, 'ఆ కథయొక్క తత్త్వమును చెప్పమ'ని ప్రార్థించాడు. అప్పటికి అతనికి **సంపూర్ణమైన గురుభక్తి** కలిగింది. ఇది నాల్గవ మెట్టు. ఇది దేవి ఉపాసనకు ఫలము. అపుడు ఆమె 'కేవల చైతన్యమే నా తల్లి. ఆమెతో కూడి ఉండుటయే మోక్షం' అని ఆ కథయొక్క తాత్పర్యమును సంగ్రహంగా చెప్పింది. ఇది తత్త్వోపదేశమును **వినుట** (శ్రవణం) అనే అయిదవ మెట్టు.

6. "విషయమును అతడు ఆమె వలన విన్న తరువాత దానిని గురించి ఆలోచిస్తూ, 'ఆ చైతన్యరూపిణి ఎవరు? ఆమెనుండి మనం ఎలా జన్మించాము? మనం ఎవరు?' అని అడిగాడు."

అపుడు ఆమె 'నీకు నీ స్వరూపం తెలిస్తే ఆమెను కూడా తెలుసుకోగలవు. గోచరిస్తున్నది ఏదీ నీ స్వరూపం కాదు. కావున గోచరిస్తున్నదానిని అంతా త్రోసివేసి అలా త్రోసివేయుటకు వీలు లేక, ఇతరమైనవాటిని త్రోసివేయుటకు సాధనమై మిగిలి ఉన్న జ్ఞానమును నీ స్వరూపంగా గ్రహించుము' అని చెప్పింది. వెంటనే అతడు ఏకాంత ప్రదేశమునకు వెళ్ళి 'తన స్వరూపం ఏమిటి?' అని తీవ్రంగా ఆలోచించాడు. ఇది **మననము** అనే ఆరవ మెట్టు.

ఇలా మననం చేస్తూ అతడు 'తనచేత గుర్తించబడుతున్న ప్రపంచం, తన శరీరం, ప్రాణం, మనస్సు, బుద్ధి మొదలుగా ఏదీ తనకు స్వరూపం కాద'ని గ్రహించాడు. అయినా తన స్వరూపం ఏదో దానిని ఎలా గుర్తించుటకు వీలగునో తెలియలేదు. 'ఆత్మ నా స్వరూపమే. కావున అది సదా నాకు ప్రాప్తించే వుండాలి. అది సదా భాసించునది కూడా అయి ఉండాలి. కానీ ఇతర పదార్థములు ఏవో ఎపుడూ భాసించుట వలన నా స్వరూపం భాసించుట లేదేమో! కావున మనస్సులో

ఏదీ భాసింపకుండునట్లు చేస్తాను' అని నిశ్చయించి అతడు చిత్తవృత్తులను నిరోధించాడు.

ఈ చిత్తవృత్తి నిరోధమునే పతంజలి మహర్షి **యోగం** అని చెప్పాడు. దీనిని **నిదిధ్యాసనం** అని చెప్పవచ్చును. ఇది ఏడవ మెట్టు. ధ్యానించవలెనని కోరుట 'దిధ్యాసనం.' నిరంతరంగా ధ్యానించవలెనని కోరుట 'నిదిధ్యాసనం.' చిత్తవృత్తులను అన్నింటినీ నిరోధించి అనగా ఏ విషయం గురించి ఆలోచించకుండా స్వరూపమును మాత్రమే గ్రహించుటకై మనస్సును నిలిపివేయుట "నిదిధ్యాసనం."

7. "అతడు ఇలా చిత్తవృత్తిని నిరోధించినపుడు మొదట చీకటి, తరువాత వెలుగు, ఆ తరువాత నిద్ర, స్వప్నం అతనికి గోచరించాయి."

అవి కూడా మనస్సుయొక్క వృత్తులే. కావున స్వరూపం కాదని మరల అతడు మనస్సును నిరోధించి శాంతి సుఖమును పొందాడు. నిరోధమును వదలగానే ఆ సుఖం తొలగిపోయింది. ఆ సుఖం తన స్వరూపం అగునో, కాదో అతనికి తెలియలేదు. వెంటనే అతడు హేమలేఖను పిలిపించి, తన అనుభవమును చెప్పి సంశయమును తీర్చమన్నాడు. అపుడు ఆమె ఇలా చెప్పింది: "ఆత్మ మన స్వరూపం అగుటచే మనకు ఎపుడూ ప్రాప్తించే ఉంది. దానిని పొందుటకు చిత్తనిరోధం కారణం కాదు. 'ఏది మనచేత వేరొక పదార్థంవలె పొందబడునో అది మన స్వరూపం ఎలా అగును?' ఎంతవరకు దానిని గురించి అన్వేషణ, మననం జరుగునో అంతవరకు దానియొక్క అనుభవం కలుగదు. మనస్సును నిద్రలోకి పోకుండా నిలిపి, విషయములపై ప్రసరించకుండా ఆపి 'నా స్వరూపమును చూస్తున్నాను' అనే తలంపు కూడా లేకుండా ఊరకుండుము. అదే స్వరూప స్థితి."

వెంటనే అతడు ఆమె చెప్పినట్లే చేసి స్వరూపస్థితిని పొంది చాలాసేపు విశ్రాంతి చెందాడు. ఇది **విశ్రాంతి** అనే ఎనిమిదవ మెట్టు. ఈ విశ్రాంతి సుఖమును పొందినవారు అనేకులు ఇదే 'ఆత్మసాక్షాత్కారం' అని, 'స్వరూప స్థితి' అని, 'అపరోక్షానుభూతి' అని భ్రాంతిపడి అందులోనే నిలిచిపోతారు. ఆ భ్రాంతిని తొలగించాలనే తలంపుతో హేమలేఖ అతనివద్దే ఉన్నది. ఆమె ఊహించినట్లే

అతడు ఆ సమాధిస్థితి నుండి ఒకసారి వెలుపలికి వచ్చి ఆమెను చూసి, 'ఆ విశ్రాంతి సుఖమును వదలుకొనుటకు ఇష్టం లేక మరల సమాధి స్థితిని పొందుటకై' కన్నులు మూసుకొంటున్నాడు.

నిద్రించుటకు వీలులేక పనిచేస్తూ అలసిపోయినవానికి విశ్రాంతి లభించగానే నిద్ర ఎలా ముంచుకొని వస్తుందో, అలాగే చిరకాలం ఇంద్రియాల వెంట పరుగెత్తి, పరుగెత్తి అలసిపోయిన మనస్సుకు స్వరూప స్థితిలో కొంచెం విశ్రాంతి లభించగానే, సుఖానుభూతి సాధకుని ముంచివేయును. గాఢనిద్రలో ఉన్నవాడు నిద్రనుండి లేచుటకు ఎలా ఇష్టపడడో, అలాగే సమాధిలో విశ్రమించిన సాధకుడు కూడా ఆ సమాధిని వదలి వ్యవహారములోకి వచ్చుటకు ఇష్టపడడు. అందువలననే హేమచూడుడు కూడా మరల వెంటనే సమాధి స్థితిని పొందుటకు ప్రయత్నించాడు.

అపుడు హేమలేఖ అతనిపై చేయివేసి తనవైపుకు త్రిప్పుకొని, "నీవు ఏమనుకొంటున్నావో చెప్పుము. నీకు కన్నులు మూసుకొనుట వలన కలిగిన లాభం ఏమిటి? కన్నులు తెరచుట వలన కలిగిన నష్టం ఏమిటి? చెప్పుము" అని మధురంగా అడిగింది. అతడు మద్యముచేత మత్తిల్లినవానివలె ఆమెవైపు చూస్తూ ఇలా అన్నాడు: "ఇప్పటివరకు ఆత్మసుఖమును తెలుసుకోలేకపోయాను. ఇప్పటికి పొందాను. ఇపుడు దీనిని వదలుకొని దుఃఖభూయిష్ఠమైన ప్రపంచ వ్యవహారంలోకి ఎందుకు రమ్మంటున్నావు? నీకు మ్రొక్కుతాను. నన్ను కదలించకు. ఇటువంటి సుఖమును తెలుసుకొని నీవు ఇంకా వ్యవహారంలోనే వుండటం చూస్తుంటే, నీవు దైవోపహతురాలవనే తలుస్తున్నాను."

8. "అపుడు ఆమె చెప్పిన మాటలు గమనించదగినవి."

"పరమ పావనమైన ఆత్మపదం నీకు తెలియలేదు. నీవు కొంచెం తెలుసుకున్నావు. ఆ కొంచెం తెలియనిదానితో సమానంగా ఉంది. సమాధి సిద్ధించి సుఖం కలిగిన మాత్రంచేత ఆత్మజ్ఞానం కలుగ"దని ఆమె స్పష్టం చేసింది. ఎందువల్లనంటే ఎంత గాఢంగా నిద్రించినా, మనస్సుయొక్క సంస్కారములలో కొంచెం కూడా మార్పు కలుగదు. **నిద్రనుండి లేచినవాడు, సమాధినుండి లేచినవాడు కూడా అంతకుపూర్వం ఎలా ఉంటాడో అలాగే ఉంటాడు.**

దేహాత్మబుద్ధి, 'జగత్తు వేరు, నేను వేరు, జీవుడు వేరు, ఈశ్వరుడు వేరు'; 'ఒక జీవునికన్నా మరొకడు భిన్నుడు' మొదలైనవి అజ్ఞానం వలన ఏర్పడిన హృదయ గ్రంథులు, రాగద్వేషాది వాసనలు మొదలైనవి ఏవీ ఈ సుఖానుభవంచేత నశించవు. 'అజ్ఞానం' జ్ఞానంచేత తప్ప మరొక విధంగా నశించదు. కొందరు జీవితాంతం వరకు సమాధిలోనే నిలిచి ఉంటారు. ఆ సమాధి స్థితికి పూర్వం వారికి ఆత్మజ్ఞానం ఉంటే మరల జన్మించరు. కానీ, ఆత్మజ్ఞానం కలుగకముందే సమాధి స్థితిని పొందినవారు, ఆ దేహం పడిపోయిన తరువాత మరొక జన్మను తప్పక పొందుతారు. అపుడు మరల ఆత్మవిచారమును చేసి జ్ఞానమును పొంది వారు ముక్తులు కావలసి ఉండును.

ఆత్మవిచారము వలనేగాక ప్రాణాయామాది సాధనముల వలన కూడా సమాధి సిద్ధించును. తపస్సు చేసి సిద్ధిని పొందినవారందరూ ఈ సమాధిని పొందుతారు. ప్రాణశక్తిని నియమిస్తే మనస్సు – కుండలో ఉంచిన దీపంవలె – నిశ్చలంగా ప్రకాశించును. అదే **సమాధి**. ఆ మనస్సులో తన ఇష్టమును అనుసరించి బ్రహ్మనుగానీ, విష్ణువునుగానీ, ఈశ్వరునిగానీ ధ్యానిస్తారు. అలా తపస్సులో నిశ్చలంగా వందల కొద్దీ సంవత్సరాలు ఉంటారు. అపుడు వారి శరీరముల చుట్టూ పుట్టలు కూడా ఏర్పడును. వాల్మీకి, చ్యవనుడు, హిరణ్యకశిపుడు మొదలైనవారి వృత్తాంతములలో ఇది ప్రసిద్ధం. అపుడు వారిచే ఆరాధించబడిన బ్రహ్మగానీ, విష్ణువుగానీ, ఈశ్వరుడుగానీ ప్రత్యక్షమై వారికి వరములు ఒసంగును. వారికి అలా దేవుడు ప్రత్యక్షమైనా, వారి చిత్తవృత్తులలో ఏ మాత్రం మార్పు కలుగదు. అంతకుపూర్వం ఉన్న రాగద్వేషాది భావములన్నీ అలాగే ఉంటాయి. అర్జునునకు ఈశ్వరుడు ప్రత్యక్షమైనపుడు పాశుపతము లభించిందేగానీ ఆత్మజ్ఞానం కలుగలేదు. కనీసం ఆత్మను గురించి తెలుసుకోవాలనే కోరిక కూడా కలుగలేదు.

సాక్షాత్తుగా శ్రీకృష్ణుడే యుద్ధసమయంలో తత్త్వమును బోధించినపుడు కూడా అర్జునునకు అది మనస్సుకు పట్టలేదు. వెంటనే అతడు యుద్ధకార్యములో నిమగ్నుడు అగుట వలన విన్న తత్త్వమును మనన, నిదిధ్యాసనములతో చక్కగా గ్రహించుటకు అతనికి అవకాశం కలుగలేదు. అందువలననే అతడు 'నీవు యుద్ధమునకు ముందు బోధించిన విజ్ఞాన విషయములను నేను కార్యవేగం

వలన మరిచాను. మరల బోధింపుము' అని శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించాడు. అపుడు ఆయన మరల అతనికి తత్త్వమును బోధించాడు. ఆ సందర్భం 'అనుగీత' అనే పేరుతో మహాభారతంలో ప్రసిద్ధమైంది. కావున ఆత్మవిచారము వలన కాకుండా సమాధి వలన జ్ఞానం కలుగదు' అనేది నిశ్చయము.

ఈ కారణంచేతనే రాక్షసులు తపస్సు వలన వరములను పొందిన వెంటనే రాగద్వేషములతో విజృంభించి అక్రమంగా పదవులను, భోగములను పొందుటకే ప్రయత్నిస్తారు. కావున సమాధి వలన కలిగే శక్తులు ఆత్మజ్ఞానమును కలిగించకపోగా అహంకారమును, రాగద్వేషాదులను పెంచి వినాశమును కలిగించుటకు కూడా అవకాశం ఉంది. ఈ కారణం చేతనే భగవద్గీత, ఉపనిషత్తులు మొదలైన గ్రంథములలో ఆత్మవిచార పూర్వకంగా జ్ఞానమును పొందే పద్ధతియే ప్రశంసించబడింది. కానీ, ప్రాణాయామాదుల వలన లభించు 'సమాధిస్థితి' ప్రశంసించబడలేదు.

ఈ కారణంచేతనే సమాధి స్థితిలోనే నిలిచిపోవుటకు సిద్ధంగా వున్న హేమచూడుని బలవంతంగా అయినా తనవైపు త్రిప్పుకొని హేమలేఖ ఆత్మ తత్త్వమును బోధించింది. "నీవు కన్నులు మూసుకొని దేనిని పొందుతున్నావో, అది నీ స్వరూపమే. అదే 'జ్ఞానం, శుద్ధచైతన్యం'. ఆ చైతన్యమే సకల జగత్తుకు కూడా ఆత్మ. కావున నీ స్వరూపమైన ఆత్మ ఎక్కడ, ఎపుడు, ఏ రూపంలో లేదో చెప్పుము. అది లేకపోతే జగత్తే లేదు. అదే జగత్తుకు ఆధారం.

అటువంటి సర్వవ్యాపకమైన నీ స్వరూప చైతన్యం, నీవు కన్నులు తెరచినంత మాత్రమున మాయం ఎలా అగును? కన్నులు మూసుకొనిగానీ, తెరచిగానీ ఏ పదమును పొందానని తలంచావో, అది పూర్ణం ఎలా అగును? ఎందువల్లననగా నీవు చిత్తమును నిరోధించినపుడు, ఆ సమయంలో అది నీ లోపలనే భాసిస్తే నీకు అది వెలుపల లేనట్లే కదా! ఒక క్రియచేత ఒక సమయంలో, ఒక ప్రదేశములోనే భాసించునది పూర్ణం ఎలా అగును? 'నేను చిత్తమును నిరోధించి ఆత్మను చూస్తున్నాను' అనే ఈ అభిమాన గ్రంథిని భేదింపుము. 'ఈ జగత్తు నేను కాదు' అనే భేదగ్రంథిని కూడా ఖండించుము. అఖండము, ఆనంద రూపంగా ఉన్న ఆత్మను సర్వత్ర చూడుము."

ఆమె చెప్పింది హేమచూడుడు గ్రహించి భ్రాంతిని వీడి, సర్వవ్యాపకమైన స్వరూపమును తెలుసుకొని క్రమంగా ఆ భావనయందు స్థిరత్వమును పొందాడు. అంతకుపూర్వం 'దేహం నేను' అనే భావం ఎంత దృఢంగా ఉండెనో, 'కేవల చైతన్యమే నేను' అనే భావం అంత దృఢమైంది. అది **ఆత్మసాక్షాత్కారం** అనే తొమ్మిదవ మెట్టు.

9. "ఈ మెట్టునుండి అతడు **జీవన్ముక్తి** అనే సౌధములోకి ప్రవేశించాడు."

జీవించి ఉండి ముక్తుడైనవాడు 'జీవన్ముక్తుడు.' సుఖదుఃఖములను అనుభవించుటయే 'జీవించుట.' సుఖముగానీ, దుఃఖముగానీ ఏది సంభవించినా అది దేహమునకుగానీ, ఇంద్రియములకుగానీ, మనస్సుకుగానీ సంబంధించినదిగా చూస్తూ సాక్షిగా ఉండి ఏ భావంచేత బద్ధుడు కానివాడు 'ముక్తుడు.' ఆత్మజ్ఞానం కలుగగానే సంచిత కర్మలు నశించును. దేహాభిమానం లేకుండుట వలన ఇపుడు చేస్తున్న కర్మల వలన 'ఆగామి' పుట్టదు. ప్రారబ్ధం మాత్రం మిగిలి ఉండును. దానివలన కలిగిన దేహవ్యవహారం జరుగుతునే ఉండును. ఆ వ్యవహారంలో జరుగుతున్నదానిని లీలామాత్రంగా చూస్తూ 'జీవన్ముక్తుడు' స్వరూపస్థితియందే ఉండును.

జీవన్ముక్తులు ప్రపంచమును తమ స్వరూపంగానే చూస్తుంటారు. అందువలన వారు కోరదగింది, పొందవలసింది ఏదీ ఉండదు. ప్రారబ్ధమును అనుసరించి వారికి వ్యవహారం జరుగును. ఒక దిక్కులో ప్రయోగించిన బాణం ఆ దిక్కుకే వెళ్ళుతూ వేగం తగ్గినపుడు పడిపోవును. దానికి దిక్కుగానీ, లక్ష్యంగానీ మారదు. అలాగే ప్రారబ్ధవేగంచేత జరుగుతున్న దేహవ్యవహారం, జ్ఞానం కలుగుటకు పూర్వం ఎలా ఉండునో తరువాత కూడా అలాగే ఉండును. రాజు రాజుగానే ఉండును, మంత్రి మంత్రిగానే ఉండును. గురుశిష్యులు, భార్యాభర్తలు వెనుకటివలె ఉంటారు. తాము ఏ కులంలో, ఏ వర్ణంలో జన్మించారో ఆ కులమునకు, వర్ణమునకు శాస్త్రముచేత, లోకాచారంచేత నియమింపబడిన ధర్మములను వాటి వలన తమకు ఏ ఫలం లేకున్నా చక్కగా నిర్వర్తిస్తుంటారు.

జ్ఞాని అయిన 'ధర్మవ్యాధుడు' కులవృత్తి అయిన మాంస విక్రయమును మానలేదు. క్షత్రియులుగా జన్మించిన శ్రీరాముడు, శ్రీకృష్ణుడు మొదలైనవారు

జ్ఞానులై కూడా యుద్ధం చేయవలసి వచ్చినపుడు అది ఎంత హింసాకార్యమైనా, దానిని నిర్వర్తించుటకు వెనుకాడలేదు. అర్జునుడు యుద్ధం చేయుటను ఏవగించుకొని 'భిక్షావృత్తిని అవలంబించుట మేలు' అని తలుస్తుండగా; శ్రీకృష్ణుడు 'యుద్ధము క్షత్రియునకు స్వధర్మము. క్షత్రియుడవైన నీవు యుద్ధమును వదలుకొనుట, భిక్షావృత్తిని అవలంబించుట తప్పు' అని దృఢంగా బోధించాడు. కావున జీవన్ముక్తులు తమ వర్ణములకు, ఆశ్రమములకు నియమింపబడిన ధర్మములను చక్కగా పాటించుటయేగాక, ఇతరులను కూడా వారికి నియమింపబడిన ధర్మములయందు ప్రవర్తింపచేస్తారు. వారు ఎపుడూ ధర్మమును అతిక్రమించరు, అధర్మమును ప్రోత్సహించరు.

లోకంలో అజ్ఞానులు కామవేగమునకుగానీ, క్రోధవేగమునకుగానీ లోబడి 'ఏదో సాధించాలి' అనే ఆవేశంతో ధర్మమును తాము అతిక్రమిస్తూ, ఇతరులను కూడా అందుకు ప్రోత్సహిస్తారు. మరి ప్రపంచమును ఆత్మ స్వరూపంగా చూస్తున్న జీవన్ముక్తులకు అజ్ఞానం ఉండదు. కామక్రోధాదుల వేగం కూడా ఉండదు. కోరదగినది, పొందదగినది ఏదీ లేనపుడు వారు దేనికొరకై ధర్మమును అతిక్రమిస్తారు? శరీరం ఉన్నంతవరకు వారు లోకక్షేమం కొరకై శాస్త్రవిహితమైన ధర్మములో తాము ప్రవర్తిస్తూ, ఇతరులను ప్రవర్తింప చేస్తుంటారు.

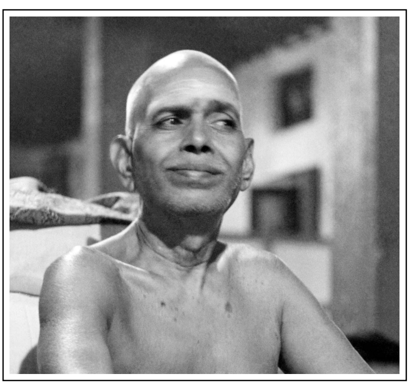

పదకొండవ అధ్యాయము

జగత్స్వభావ నిరూపణము

అద్భుతమైన హేమచూడుని కథను విని, భార్గవరాముడు తనకు తోచిన సందేహములను దత్తాత్రేయుని ఇలా అడిగాడు: "భగవానుడా! నీవు చెప్పిన ఈ జ్ఞానం మహాద్భుతంగా ఉంది. కానీ ఇది అనుభవమునకు విరుద్ధంగా, అసాధ్యంగా నాకు తోస్తున్నది. దృశ్యంగా కనిపిస్తున్న ఈ జగత్తు అంతా 'దృక్కు' మాత్రమే ఎలా అగును? ఇలా లోకంలో కనిపించుట లేదు. చూస్తున్నవాడు వేరుగా, వానిచే చూడబడుతున్న దృశ్యములైన పదార్థములు వేరుగా కనిపిస్తున్నాయి. మీరు చెప్పునది కేవలం మీయందు ఉన్న శ్రద్ధచేత నమ్మవలసి ఉంది. దృశ్యమును వదలి 'దృక్కు'ను మాత్రమే గ్రహించుట ఎవరికీ అనుభవంలో లేదు. ఇది ఏ విధంగానూ సహేతుకంగా లేదు. ఇది మనస్సుకు ఎలా పట్టును? దీనిని మీరు సకల విధముల దయతో బోధించండి."

దత్తగురువు ఇలా అన్నాడు: "భార్గవా! దృశ్యంయొక్క తత్త్వమును చెపుతాను వినుము. మనకు కనిపిస్తున్నదంతా మనయొక్క 'దృక్కే'. దానికన్నా భిన్నంగా లేదు. దీనికి హేతువును చెపుతున్నాను, శ్రద్ధతో వినుము. మనం చూస్తున్న ప్రతిపదార్థం ఏదో ఒక కారణం నుండి పుట్టి కార్యం అవుతున్నది. 'మట్టి' కారణం, దానినుండి పుట్టిన 'కుండ' కార్యం. **క్రొత్తగా కనిపించుటయే** పుట్టుట. మట్టియే కుండయొక్క ఆకారంతో క్రొత్తగా కనిపించినపుడు 'కుండ పుట్టినది' అంటున్నాము. ఇలా పదార్థములు ప్రతిక్షణం క్రొత్తగా కనిపించుట వలననే జగత్తు భాసిస్తున్నది.

కుండ కనిపించినపుడు కుండయొక్క ఆకారం, అందులో రేగుపండ్లు కనిపించినపుడు వాటియొక్క ఆకారం మన విజ్ఞానములో రూపొందుచున్నాయి. 'అసలు మన విజ్ఞానము అఖండం, ఏకరూపం అని; దానిలో ప్రతిక్షణం క్రొత్తగా భాసిస్తున్న పదార్థములయొక్క ఆకారముల వలన ఈ జగత్తు మనకు ఇలా కనిపిస్తున్నద"ని కొందరు అంటారు. **మట్టియందు కుండ, చట్టి, మూకుడు మొదలుగా ఎన్ని పదార్థములను మనం క్రొత్తగా చూస్తున్నా మట్టి మట్టిగానే**

అఖండంగా, ఏకరూపంగా ఎలా ఉందో; అలాగే విజ్ఞానంలో కూడా ఎన్ని ఆకృతులు తోచినా మన విజ్ఞానం మాత్రం ఎపుడూ అఖండంగా, ఏకరూపంగానే ఉండును.

మరికొందరు స్థిరములు, చరములు అనే పదార్థములయొక్క సముదాయమే 'జగత్తు' అని చెపుతారు. ఆకాశం మొదలగు పదార్థములు 'స్థిరములు'. కుండలు మొదలైనవి 'చరములు'.

"ఎలా చెప్పినా మొత్తంమీద ఈ జగత్తు పుట్టుక గలది అనేది నిశ్చయం. ఈ విషయంలో కారణంతో సంబంధం లేకుండానే కార్యం పుట్టునని, అలా పుట్టుటయే దాని స్వభావం అని; జగత్తు కూడా అలాగే కారణం లేకుండా దాని స్వభావం చేతనే పుట్టుచున్నద"ని కొందరు చేస్తున్న వాదం సమంజసం కాదు. ఎందువల్లననగా, 'మట్టి అనే కారణంతో సంబంధం లేకుండా కుండ పుట్టునని చెపితే; మట్టినుండి వస్త్రం కూడా పుట్టవచ్చున'ని చెప్పాలి. అలా చెప్పుట కుదరదు. మరియు మట్టి ఉన్నపుడే కుండ ఏర్పడుట, మట్టి లేనపుడు కుండ ఏర్పడకపోవుట ప్రసిద్ధమే. కావున కారణం లేకుండా కార్యం పుట్టదు.

"మరి ఒక్కొక్కపుడు ఆకస్మికంగా శుభములు, అశుభములు వచ్చి పడుచున్నవి. వాటికి ప్రత్యక్షంగా ఏదీ కారణంగా కనిపించదు. అటువంటపుడు 'కారణం లేకుండా కార్యం పుట్టదు' అని చెప్పుట పొసగదు" అని స్వభావవాది అంటే, ఆ మాట నిలువదు. ప్రాయికంగా ప్రతికార్యమునకు మనకు తగిన కారణం కనిపిస్తున్నా, ఎక్కడైనా ఒకానొక కార్యమునకు కారణం కనిపించకపోతే, అది మనకు తెలియకపోయినా ఉన్నదనే చెప్పాలిగానీ, లేదనుటకు వీలు లేదు. శరీరంపై గడ్డ లేచినపుడు, దానికి కారణమైన రక్తదోషం మనకు కనిపించదు. అయినా గడ్డనుబట్టి దాని కారణమును గ్రహిస్తున్నాము. అలాగే శుభంగానీ, అశుభంగానీ వచ్చినపుడు దానికి ఇపుడు కారణం మనకు కనిపించకున్నా 'పూర్వం ఎపుడో చేసిన పుణ్యంగానీ, పాపంగానీ కారణంగా ఉంద'ని గ్రహించాలి. అది కనిపించనంత మాత్రంచేత లేదని చెప్పుటకు వీలు లేదు.

అదీగాక లోకంలో అందరూ తగిన కారణములను అవలంబించి కార్యములను సాధించుకొంటున్నారు. రాజసేవ చేసినవాడు రాజు వలన

సంపదలను పొందుతున్నాడు. ఎక్కడైనా ఒకానొకడు అలా పొందకపోతే, కారణమైన సేవ సమగ్రంగా లేదని చెప్పాలి. అలాగాక 'కార్యమునకు తగిన కారణం ఉండనక్కర్లేద'ంటే లోకప్రవృత్తియే కుదరదు. కావున కారణం లేకుండా ఆకస్మికంగా ఏ కార్యం పుట్టదు. జగత్తులో ప్రతీది సకారణంగా పుట్టునేగానీ నిష్కారణంగా పుట్టదు. అందువలన 'స్వభావ వాదము' అసమంజసం.

కొందరు 'జగత్తు అనే కార్యం పరమాణువుల వలన పుట్టున'ని ఇలా చెపుతున్నారు: "అత్యంత సూక్ష్మములు, అగోచరములైన పరమాణువులు సృష్టికి పూర్వమే శక్తివంతములై, స్థిరములై ఉండును. సృష్టియొక్క ఆరంభంలో పరిపక్వమై ఉన్న జీవుల కర్మయొక్క సహకారంతో 'ఈశ్వరుని ఇచ్ఛ' వలన ఆ పరమాణువుల యందు క్రియ ఆరంభమగును. ఆ క్రియ వలన రెండేసి పరమాణువులు ఒక్కొక్క జంటగా సంయుక్తములు అగును. ఆద్వ్యణుకములలో మరల ఈశ్వరుని ఇచ్ఛ వలననే క్రియ ఆరంభమగును. అపుడు మూడేసి ద్వ్యణుకములు సంయుక్తములై త్రసరేణువులు రూపొందును.

కిటికీలో నుండి ప్రసరించు సూర్యకిరణములందు గోచరించు సూక్ష్మ కణములను 'త్రసరేణువులు' అంటారు. అటువంటి త్రసరేణువుల సంయోగం వలన క్రమంగా నీరు, నిప్పు మొదలైన కార్యములు పుట్టుచున్నవి. కారణములైన పరమాణువులకన్నా కార్యములైన పదార్థములు భిన్నములు. నశించిన తరువాత పదార్థములు – కుందేటి కొమ్ములవలె – అత్యంత అసత్తులు అగును.

ఈ 'పరమాణువాదం' కూడా సమంజసం కాదు. కుండ పుట్టక ముందు 'మట్టి' ఉంది. 'కుండ' తాను పుట్టక పూర్వం లేదు, నశించిన తరువాత లేదు. కావున 'అసత్తు'. దానికి కారణములైన 'మట్టి పరమాణువులు' అసత్తు కాదు. సత్యమైన పరమాణువుల నుండి అసత్యమైన కుండ ఎలా పుట్టును? ఒక పదార్థమునందే 'కుండ ఉండుట, లేకపోవుట' అనే విరుద్ధ ధర్మములు ఎలా ఉండును? 'తెల్లగా ఉన్న వస్తువు నల్లగా కూడా ఉండును' అనుట అసంబద్ధం కదా! వెలుగు, చీకటి ఒకటి కానేరవు. అలా 'విరుద్ధ ధర్మములు ఒక పదార్థములోనే ఉండును' అంటే, ఇక ఏ పదార్థం కూడా తనకు సొంతమైన ధర్మముతో ప్రత్యేకంగా ఉండునని చెప్పుటకు వీలుండదు.

కావున పరమాణువుల వలన వాటికన్నా భిన్నమైన కార్యం, పదార్థంగా పుట్టునని చెప్పుటకు వీలులేదు. మరియు 'పరమాణువులు' అచేతనములు. వాటియందు ఈశ్వరుని ఇచ్ఛ వలన క్రియ ఎలా కలుగును? లోకంలో ఎవని ఇచ్ఛామాత్రంచేతనే ఏ అచేతన పదార్థములలోను క్రియ పుట్టుట లేదు. అటువంటిది సంభవమే అయితే, రాజుయొక్క ఇచ్ఛామాత్రంచేతనే ఆయన వద్ద ఉన్న ఆయుధములు బయలుదేరి వెళ్ళి శత్రువులను సంహరించి తిరిగి రావాలి. కావున 'ఈశ్వరుని ఇచ్ఛ వలన పరమాణువులందు సృష్టి ఆరంభం అగును' అనుట యుక్తంగా లేదు.

మరికొందరు ఇలా చెపుతున్నారు: "సత్త్వరజస్తమో గుణములయొక్క సామ్యావస్థయే 'ప్రకృతి.' అదే ఆ గుణములయందు కలుగునట్టి వైషమ్యం (హెచ్చుతగ్గుల) వలన జగత్తుగా పరిణమిస్తున్నది." ఈ పరిణామవాదం కూడా యుక్తం కాదు. ఎందుకంటే ప్రకృతి జడం. దానియొక్క సామ్యావస్థయందు వైషమ్యము కలుగుటకు హేతువు ఏమిటి? అలాగే ప్రళయం సంభవించినపుడు ఆ వైషమ్యం పోయి సమస్థితి కలుగుటకు హేతువు ఏమిటి? లోకంలో బండి, యంత్రం మొదలుగా అచేతనములను చేతనుడు నడుపుట కలదు. కానీ అచేతనం తనంతట తానుగా మార్పు చెందుట ఎక్కడా లేదు. కాబట్టి 'జడమైన ప్రకృతి జగత్తుకు కారణం' అనుట కుదరదు.

ఇక జగత్తుకు కారణమును నిశ్చయించుటకు వేదమే ప్రమాణంగానీ ఇతరము కానేరదు. మనకు జ్ఞానం కలిగించుటలో మొదటి ప్రమాణం 'ప్రత్యక్షం.' ఇంద్రియముల వలన 'ఇది ఇల్లు, వీడు రాముడు' మొదలుగా సన్నిహితములైన విషయములను గురించి మనం పొందు జ్ఞానం "ప్రత్యక్షం." ఆ జ్ఞానములలో ఒకదానినిబట్టి వేరొక విషయమును ఊహించి పొందే జ్ఞానం "అనుమితి." పొగ ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తున్నపుడు, ఆ పొగ ఉన్న ప్రదేశంలో నిప్పు ఉందని ఊహించుట "అనుమితి." ఈ రెండు ప్రమాణములు జగత్తు యొక్క కారణమును గ్రహించుటకు ఉపయోగించవు. జగత్తుయొక్క ఆరంభం ఎవని ఇంద్రియములకు సన్నిహితం కాదు. అందువలన జగత్తుయొక్క కారణం మనకు ప్రత్యక్షం కాదు. కాబట్టి ప్రత్యక్షంమీద ఆధారపడిన అనుమాన ప్రమాణం కూడా దానిని

గ్రహించుటకు సాధనం కానేరదు. కావున ఈశ్వర ప్రవర్తితమైన 'వేదమే' ప్రమాణంగా మనం దానిని గ్రహించవలసి ఉంది.

'జగత్సృష్టియొక్క ఆరంభంలో ఈశ్వరుడు ఉన్నాడు' అనుటకు ఏమిటి ప్రమాణం? లోకంలో ప్రతి కార్యం చేతనుడైన కర్త వలననే ఏర్పడుతున్నది. అలాగే జగత్తు కూడా చేతనుడైన కర్త వలననే ఏర్పడుతున్నదని గ్రహించవచ్చును. 'జగత్తు' సామాన్య కార్యం కాదు. అది అచింత్యం. అటువంటి జగత్తుకు కర్త అయిన 'ఈశ్వరుడు' అచింత్యమైన శక్తి గలవాడే అగును. ఆయనయొక్క వాక్కులే 'వేదములు.' వాటివలనే మనం తత్త్వమును తెలుసుకోవాలి. ఆయన సర్వశక్తిమంతుడు, సర్వజ్ఞుడు అగుటచే వేదములు సకల శాస్త్రములలో శ్రేష్ఠములు. అవి ఏ ఇతర ప్రమాణములచేత కుంటుపడవు. అటువంటి వేదములందు 'సృష్టికి పూర్వం మహేశ్వరుడు ఒక్కడే ఉన్నాడని, ఆయన తన స్వాతంత్ర్యంయొక్క మహిమ వలన పదార్థంతో పని లేకుండా తన స్వరూపమునందే విలాసంగా 'జగత్తు' అనే చిత్రమును భాసింపచేసాడ'ని చెప్పబడి ఉంది.

స్వప్నంలో మనకు ఒక దేహం కల్పింపబడుతున్నది. అపుడు 'ఆ దేహమే నేను' అని వ్యవహరిస్తున్నాము. అలాగే మేల్కొని ఉన్నపుడు కూడా మనస్సు ఏవో ఊహలు చేస్తున్నపుడు, ఆ ఊహాలోకంలో కూడా మనకు ఒక దేహం ఏర్పడుతున్నది. అపుడు కూడా 'ఆ దేహమే నేను' అని వ్యవహరిస్తున్నాం. ఆ విధంగానే ఈ పరమేశ్వరుడు కూడా విలాసంగా తాను భాసింప చేస్తున్న జగత్తు తానుగా వ్యవహరిస్తున్నాడు. మనకు ఊహాలోకంలో కనిపిస్తున్న శరీరం స్వప్నంలో ఉండదు. స్వప్నంలో కనిపిస్తున్న శరీరం జాగ్రత్తులో ఉండుట లేదు. కావున ఆ శరీరములు మన స్వరూపం కావు. అలాగే పరమేశ్వరునకు విలాసకల్పితమైన ఈ జగత్తు ప్రళయములో ఉండదు. కావున ఇది ఆయనకు స్వరూపం కాదు.

ఎన్ని దేహములు మారుతున్నా, ఆ దేహములన్నింటిని చూస్తున్న 'దృక్కు' మాత్రమే నీ స్వరూపం అయినట్లు; విలాసమాత్రమైన ఈ జగత్తు ప్రళయంలో నశించినపుడు మిగిలి ఉండు 'దృక్కు' మాత్రమే పరమేశ్వరునకు కూడా స్వరూపం. ఆ దృక్కునందే ఆయనచేత ఈ జగత్తు ఒక చిత్రంగా భాసింపబడుతున్నది.

సృష్టికి పూర్వం దృక్కుతప్ప రెండవది ఏదీ లేదు. అటువంటపుడు 'జగత్తు' అనే ఈ చిత్రం దృక్కులో తప్ప ఎక్కడ భాసించును?

'దృక్కే' చైతన్యం. అది లేకుండా ఎపుడైనా, ఎక్కడైనా, ఏదైనా ఎలా వుండును? ఒకచోట ఎక్కడైనా నీవు చైతన్యం లేదని చెప్పుదువేని ఆ ప్రదేశమే వుండదు. ఎందువల్లనంటే చైతన్యం వలనే సకలమునకు ఉనికి, ప్రకాశం కలుగుతున్నాయి. నీకు, పరమేశ్వరునకు స్వరూపమై సర్వవ్యాపకంగా ఉన్న చైతన్యం లేదని ఎలా చెప్పగలవు? కావున పరమం, కేవలం అయిన ఆ చైతన్యమే సకల జగత్తుయొక్క ఉనికికి ఆధారమై, సర్వవ్యాపకమై, పూర్ణమై ప్రకాశిస్తున్నది. సముద్రం లేకుండా తరంగములు, సూర్యుడు లేకుండా ఎండ ఎలా ఉండదో; అలాగే చైతన్యం లేకుండా జగత్తు ఉండదు. ఎవనియందు ఈ జగత్తు భాసిస్తోందో, ఆ మహాదేవునకు 'శుద్ధచైతన్యమే' స్వరూపం.

'సృష్టికి పూర్వం ఆ మహాదేవుడే ఉన్నాడు. చరాచరమైన ఈ జగత్తు ఆయన వలననే పుట్టి, ఆయనయందే ఉండి, చివరకు ఆయనలోనే విలీనం అగుచున్నది.' ఇది వేదములయందు ప్రసిద్ధమైన విషయం. ప్రత్యక్షంగాగానీ, ఊహచేతగానీ తెలుసుకొనుటకు సాధ్యంగాని విషయములలో మనకు 'వేదమే' ప్రమాణం. సర్వజ్ఞుడైన ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది అగుటచేత, మనకు అగోచరములైన సకల విషయములలోను ఆ వేదమే ప్రమాణం. దానిని కాదనగలిగింది మరొకటి లేదు. ఎందువల్లననగా మణులు, మంత్రములు మొదలగువానియొక్క మహాఫలములను గురించి అల్పమైన ప్రజ్ఞ గల మానవుడు తెలుసుకోలేడు.

సమస్త జగత్తు గురించి మానవుల ప్రజ్ఞకు అగోచరములైన విషయములను బోధిస్తున్న వేదం, సర్వజ్ఞుడైన ఈశ్వరుని చేతనే చెప్పబడింది అనేది నిశ్చయము. ఈ జగత్తుయొక్క సృష్టికి పూర్వం దేవుడు ఒక్కడే ఉన్నాడనీ; పూర్ణము, స్వచ్ఛము అయిన స్వాతంత్ర్యము గలవాడు అగుటచే, ఆ దేవుడు ఏ ద్రవ్యం లేకుండానే సమస్త జగత్తును సృష్టించాడు. కుమ్మరివానికి కుండ చేయుటకు మట్టి కావలసినట్లు, ఆయనకు ఏ ద్రవ్యం అక్కర్లేదు.

చైతన్యరూపమైన తనయందే ఆయన – గోడమీద బొమ్మనువలె – ఈ జగత్తును భాసింపచేసాడు. ఈశ్వరుడు అంతట నిండి పూర్ణుడై ఉండుట చేత,

ఆయనకు భిన్నంగా వెలుపల వేరొక ప్రదేశం లేనేలేదు. కావున ఈ జగత్తు ఆయనయందే భాసిస్తోంది. చైతన్యమే ఆయన అగుటచే ఆయనకు భిన్నంగా ఎక్కడా, ఏదీ ప్రకాశించుటకు వీలు లేదు. 'అద్దములోని ప్రతిబింబంవలె ఈ జగత్తు ఆయనయందు కనిపిస్తున్నది' అనడం సర్వవిధాల సమంజసం. ద్రవ్యం ఏదీ లేకుండానే సంకల్పమాత్రంచేతనే యోగి పదార్థములను ఎలా సృష్టిస్తున్నాడో; ఈశ్వరుడు కూడా అలాగే తనయందు జగత్తును భాసింపచేస్తున్నాడు. కావున ఈ సృష్టి 'దేవునియొక్క సంకల్ప నగరముతో సమానం' అనడం అందరికీ సమ్మతం.

భార్గవా! దీనిని నీ అనుభవమును అనుసరించి కూడా విచారింపుము. నీవు ఆలోచించునపుడు నీ మనస్సులో ఎంతోమంది వ్యక్తులు, వారిచేత గ్రహింపబడుతున్న ఎన్నో పదార్థములు గోచరిస్తున్నాయి. అది ఒక లోకమే కదా! ఆ లోకంలో స్త్రీలు, పురుషులు, నదులు, కొండలు మొదలుకొని ఎన్నో భేదములు కనిపించును. ఎన్ని భేదములు ఉన్నా 'ఆ లోకమంతా కేవలం మనోమయమే'. **మనస్సులోనే పుట్టి, అందులోనే ఉండి, దానిలోనే లీనమగుచున్న ఆ ఆలోచనా ప్రపంచమంతా కేవలం మనోరూపమే. అలాగే శివునియందు పుట్టి, అందులోనే ఉండి, ఆయనలోనే లీనమగుచున్న ఈ ప్రపంచం కూడా కేవలం శివరూపమే. చైతన్యమే శివుని రూపం. చైతన్యమునకు శరీరం లేదు.**

త్రిపుర అనంతశక్తి, సర్వసాక్షిణి అని చెప్పబడుతున్న 'ఆ చైతన్యం' అంతట నిండి పూర్ణంగా ఉంది. దానిలో విభాగములు లేవు. లోకంలో కాలముచేత, దేశముచేత విభాగములు ఏర్పడును. ఆకారంచేత ఏర్పడునది 'దేశం.' క్రియచేత ఏర్పడునది 'కాలం.' పొడవు, వెడల్పు, వైశాల్యం, వర్తులత్వం మొదలైన లక్షణాలతో ఏర్పడు ఆకారమే 'దేశము.' రాముడు పుట్టాడు, పుట్టుచున్నాడు, పుట్టగలడు అనే క్రియలయొక్క భావనచేత ఏర్పడునది 'కాలము.' 'ఆకారము, క్రియ' అనే రెండూ చైతన్యమునే ఆశ్రయించి ఉన్నాయి.

చైతన్యమును వదలితే అవి ఉండుట, మనకు కనిపించుట జరుగదు. అటువంటి ఆకారాత్మకమైన దేశం, క్రియాత్మకమైన కాలం తమకు ఆధారమైన చైతన్యములో విభాగములను ఎలా కల్పించగలవు? చైతన్యం లేని దేశముగానీ,

కాలముగానీ ఏదైనా కలదా? చెప్పుము. ఎక్కడ నీవు చైతన్యం లేదని చెపుతావో అది అసలు ఎలా ఉండును? పదార్థములకు అస్తిత్వము చైతన్యం వలననే కలుగుతున్నది. మరి దేనివలన కాదు. చైతన్యమే 'చితి, దృక్కు' అని అనేక పేర్లతో చెప్పబడుతున్నది. అది లేకపోతే ఏ పదార్థమునకు కూడా ప్రకాశం వుండదు. జడములు స్వయంగా ప్రకాశించవు. అవి చితి వలనే ప్రకాశిస్తున్నాయి. **సకలమును ప్రకాశింపచేస్తున్న ఆ 'చితి' స్వయంగా ప్రకాశిస్తూ స్వతంత్రంగా వుంది.**

'అస్తిత్వమునకు, ప్రకాశమునకు సంబంధం ఏమున్నది? ఒక వస్తువు వుండవచ్చును. అది మనకు కనిపించక పోవచ్చును' అని నీవు అడుగవచ్చును. దానికి సమాధానం వినుము. మనకు ప్రకాశించని పదార్థం అనగా మనకు తెలియని పదార్థం కూడా ఉండునని ఒప్పుకొంటే మనకు కనిపిస్తూ ఉన్న వస్తువుకు, లేని వస్తువుకు భేదం ఎలా చెప్పగలవు? ఒక పదార్థం మనకు కనిపిస్తున్నపుడు 'అది ఉంది' అంటున్నాము. వేరొకటి మనకు కనిపించనపుడు దానిని 'లేదు' అంటున్నాం. నీవు చెప్పినట్లుగా కనిపించనిదానిని కూడా ఉందని చెప్పాలంటే 'ఇది ఉంది, అది లేదు' అనే వ్యవహారం ఎలా జరుగును?

ఒకచోట నారింజపండు ఉంది. అది కనిపించినపుడు 'ఇదిగో నారింజ పండు ఉంది' అంటున్నాము. అపుడు మామిడి పండు కనిపించనపుడు, 'మామిడిపండు లేదు' అంటున్నాము. 'మనకు ఇపుడు మామిడి పండు కనిపించకపోయినా ఇంకొకచోట ఉండదా?' అంటే ఆ మాట నిలువదు. ఇపుడు నారింజ పండుకు ఉన్న అస్థిత్వం ఇక్కడ మామిడి పండుకు లేదు. ఈ నారింజపండు ఉండి, మనకు కనిపించి, మనచేత అనుభవింపబడుచున్నది. మామిడిపండు మనచేత అనుభవింపబడుట లేదు, మనకు కనిపించుట కూడా లేదు. కావున 'నారింజ పండు ఉంది, మామిడి పండు కూడా ఉంది' అని ఎలా చెప్పగలవు? అదీగాక నీకు ప్రకాశింపనిది అనగా నీకు తెలియనిది చెప్పమంటే ఎవడైనా చెప్పగలడా? అనగా నీకు ఏది తెలియదో అది నీకు లేదు. అది తెలిసినవారికి, ఇతరులకు ఉన్నా నీకు లేదు. ఎవనికి ఏది ఉన్నా వానికి తెలిసే ఉండును. అనగా పదార్థం ముందుగా మన జ్ఞానంలో ప్రకాశించి, తరువాత వున్నదిగా వ్యవహారమునకు ఉపయోగపడుచున్నది.

కావున పదార్థములయొక్క అస్తిత్వం, ప్రకాశం రెండూ జ్ఞానంపైనే ఆధారపడి ఉన్నవి. జ్ఞానమే చితి. చితి వలననే పదార్థములకు అస్తిత్వం, ప్రకాశం కలుగుచున్నవి. కావున ప్రతిబింబములయొక్క అస్తిత్వం, ప్రకాశం దర్పణముయొక్క అస్తిత్వం, ప్రకాశంకన్నా ఎలా భిన్నం కాదో; అలాగే పదార్థములయొక్క అస్తిత్వం, చితియొక్క ప్రకాశంకన్నా భిన్నం కాదు. అలాగే చితియే జగత్తుయొక్క అస్తిత్వం. అందువలన సర్వము చితియే.

చితియే సర్వమూ అయితే అదే భాసించాలిగానీ చెట్టు, గోడ మొదలైన వివిధములైన ఆకారములు ఎలా భాసిస్తున్నాయి? ఆ చితిలోని నిర్మలత్వంయొక్క మహిమ వలనే ఈ ఆకారములన్నీ అందులో భాసిస్తున్నాయి. అద్దముయొక్క కఠినత్వముచేత, నిర్మలత్వముచేత దానియందు ప్రతిబింబములు ఏర్పడుతున్నాయి. ఆ రెండు గుణములయొక్క హెచ్చుతగ్గులచేత ప్రతిబింబములు స్పష్టంగా ఉండుట, అస్పష్టంగా ఉండుట ఏర్పడుతున్నది.

నిర్మలమైన జలములో కాఠిన్యం లేకుండుటచే ప్రతిబింబం అస్పష్టంగా వుండును. నిర్మలత్వం అసలే లేకపోవుటచే – గోడయందువలె – కాఠిన్యం బొత్తిగా లేకుండుటచే ఆకాశంలో ప్రతిబింబం ఏర్పడుట లేదు. అద్దం జడం, అస్వతంత్రం అగుటచేత దానికన్నా భిన్నంగా పదార్థములు ఉన్నపుడే, అవి దానియందు ప్రతిబింబించును. పదార్థం లేకుంటే అద్దంలో ప్రతిబింబములు వుండవు. కానీ సర్వవ్యాపకం, స్వతంత్రం అయిన చితి అద్దమువంటిది కాదు.

దానికి తనకన్నా భిన్నములైన పదార్థములతో పని లేదు. స్వప్నంలో మనస్సులోనే జరిగే సంఘటనవలె, చితి తనయందే జగత్తును ప్రకాశింప చేస్తున్నది. అద్దం మొదలుగా అన్నింటిలోకన్నా చితియందు నిర్మలత్వం, కఠినత్వం అధికంగా ఉన్నవి. పదార్థములు అవయవముల సముదాయంచే రూపొందును. అపుడు అవయవముల మధ్యలో ఇతర పదార్థముల అవయవములు చేరితే మాలిన్యం ఏర్పడును.

అద్దముపై దుమ్ముచేత మాలిన్యం ఏర్పడుతున్నది. అవయవముల కూర్పుయొక్క గాఢతను బట్టి పదార్థములయొక్క కఠినత్వం ఏర్పడును. అవయవముల కూర్పుయొక్క గాఢతచేతనే రాయి కఠినం అవుతున్నది. ఆ కూర్పు

విరళం అగుటచేత నీరు పలుచగా ఉంది. చితి – ఆకాశమువలె – సదా నిర్మలం, అఖండం, ఏకరూపమై అవయవములు లేనిదగుటచే దానియందు వున్న నిర్మలత్వం, కఠినత్వం అనే గుణములు అన్ని పదార్థములలోకన్నా అధికంగా ఉంది. అందువలన చితియందు జగత్తు అద్భుతమైన చిత్రంగా ప్రతిబింబిస్తున్నది.

మనకు ప్రత్యక్షంగా కనిపిస్తున్న ఈ జగత్తు ప్రతిబింబం ఎలా అగును? అసలు 'ప్రతిబింబం' అనగా ఏది? అద్దం ఉన్నపుడు దానియందు ఎదురుగా వున్న కలశముయొక్క ప్రతిబింబం ఏర్పడును. అద్దం లేకపోతే కలశ ప్రతిబింబం వుండదు. కావున తాను స్వయంగా భాసించకుండా ఇతరముయొక్క సంబంధంచేత భాసించునది (ఏర్పడునది) 'ప్రతిబింబము.' జగత్తు స్వయంగా భాసించకుండా చితి వలననే భాసిస్తున్నది. అందువలన 'అద్దములోని ప్రతిబింబంవలె, చితిలో జగత్తు ప్రతిబింబంగా ప్రకాశిస్తున్నది' అనుట సమంజసం.

అద్దంలో ఎన్ని విధములైన పదార్థముల వర్ణములు భాసిస్తున్నా, ఆ రంగులేవీ కొంచెంకూడా అద్దమునకు అంటుకోవు. దాని స్వరూపంలో ఎపుడూ మార్పు కలుగదు. అలాగే జగత్తులోని విశేషములేవీ కొంచెం కూడా చితికి అంటుకోవు. దాని స్వరూపంలో ఎపుడూ మార్పు కలుగదు. ప్రతిబింబములు అద్దంకన్నా భిన్నంగా ఎలా ఉండవో, అలాగే జగత్తు కూడా చితికన్నా అన్యంగా లేదు. బింబమైన పదార్థం కారణంగా అద్దములో ప్రతిబింబం ఏర్పడుతున్నది. కానీ, చితియొక్క స్వాతంత్ర్యమే కారణంగా చితిలో జగత్తుయొక్క ప్రతిబింబం ఏర్పడుతున్నది. 'స్వాతంత్ర్యం వలన ప్రతిబింబం ఏర్పడునా?' అని శంకించకు.

భార్గవా! చూడుము. నీ సంకల్పం వలన నీ మనస్సులోనే ఎన్నో భావములు ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. వాటికి బింబములైన పదార్థములు ఎక్కడ వున్నాయి? అద్దములో వస్తువులు ప్రతిబింబించుటకు సూర్యుని వెలుగుగానీ, దీపపు కాంతిగానీ ఏదో ఒకటి ఉండాలి. అటువంటి వెలుగుతో నిమిత్తం లేకుండానే నీ మనస్సులో భావములు ప్రతిబింబిస్తున్నాయి. కావున వెలుపలి పదార్థం దేనితోను నిమిత్తం లేకుండానే చిదాత్మలో జగత్తు ప్రతిబింబిస్తున్నది.

చిదాత్మకు 'స్వాతంత్ర్యం' అనే శక్తి ఉంది. ఆ శక్తి వలన అత్యంత సూక్ష్మమైన ఆ చిదాత్మ స్థూలమై 'దృశ్యం' అవుతున్నది. అలా కాగలిగిన స్వాతంత్ర్యమే చితియొక్క సంకల్పం. నీయొక్క స్వాతంత్ర్యమే సంకల్పరూపమై నీ మనస్సులో అనేక భావములను ఎలా ప్రతిబింబింప చేస్తున్నదో; అలాగే చిదాత్మయొక్క స్వాతంత్ర్యమే సంకల్ప రూపమై జగత్తును భాసింపచేస్తున్నది. సంకల్పం లేని దశలో చిదాత్మ ప్రతిబింబరహితమై స్వచ్ఛంగా, ఏకరూపంగా, చిన్మాత్రంగా ఉండును. ఇలా సృష్టికి పూర్వం విశుద్ధంగా, ఏకరూపంగా ఉన్న చిదాత్మకు గొప్ప స్వాతంత్ర్య శక్తి ఉన్నది. అదే సంకల్పమై దానివలన ప్రతిబింబాత్మకమైన జగత్తు చిదాత్మలో భాసిస్తున్నది. అలా అయితే మన సంకల్పం వలన మన మనస్సులో కలుగుతున్న భావములు ఎలా అస్థిరములుగా వున్నవో; అలాగే చిదాత్మయొక్క సంకల్పరూపమైన జగత్తు కూడా అస్థిరమగునా?

చిదాత్మయొక్క సంకల్ప శక్తి అత్యంత గొప్పది అగుటచే, ఆ జగత్తు కూడా సుస్థిరంగా భాసిస్తున్నది. మన సంకల్పం వలన కలిగిన భావములు, మన మనస్సులోనే తోచునుగానీ ఇతరులకు తోచవు. ఎవరి భావములు వారివిగా ఉండును. అవి అందరికి సాధారణములుగా ఉండవు. మన స్వాతంత్ర్యం, సంకల్పం అపూర్ణములు అగుటయే ఇందుకు కారణం. చిదాత్మ యొక్క స్వాతంత్ర్యం, సంకల్పం పరిపూర్ణములు అగుటచే, దాని వలన భాసిస్తున్న జగత్తు కూడా అందరికీ సాధారణంగా కనిపిస్తున్నది.

జీవులలో కూడా కొందరిలో ఈ స్వాతంత్ర్యం హెచ్చుగా కనిపిస్తున్నది. మణులు, మంత్రములు మొదలగువానిచేత మనస్సుయొక్క సంకోచం తగ్గుకొలది స్వాతంత్ర్యం పెరుగుచుండును. ఆ స్వాతంత్ర్యం యొక్క ఆధిక్యం చేత వారు గావించు సృష్టి అనేకమందికి సత్యంగా భాసిస్తున్నది. భార్గవా! ఇంద్రజాలికుని చూడుము. వాడు పదార్థం ఏదీ లేకుండానే సంకల్పం వలనే గుఱ్ఱములు, ఏనుగులు మొదలగువానితో ఒక ప్రపంచమును భాసింపచేస్తున్నాడు. అది అందరికీ సాధారణమై, స్థిరమై గజమును ఆరోహించుట, గుఱ్ఱముపై స్వారి చేయుట మొదలైన వ్యవహారములు కలది అవుతున్నది. ఆ ప్రపంచమును అతడు మరల తనయందు ఉపసంహరించుకొంటున్నాడు.

'నేను చిదాత్మను' అనే తెంపు లేకుండా అభ్యసిస్తున్న యోగికి, ఈ స్వాతంత్ర్యశక్తి ఇంకా హెచ్చుగా ఉండును. అటువంటి యోగులయొక్క సృష్టిని చూడుము. అది ఇంద్రజాలముకన్నా పూర్ణమై, స్థిరమై ఒప్పుచున్నది. కానీ, వారియొక్క స్వాతంత్ర్యం కూడా పరిమితమే. అందువలన వారి సృష్టి కూడా వారికి వెలుపలనే గోచరిస్తున్నది. చిదాత్మయొక్క స్వాతంత్ర్యం అపరిమితం అగుటచే జగత్తు అంతా చిదాత్మయందే పూర్ణంగా, స్థిరంగా వ్యవహారరూపంగా భాసిస్తున్నది. కావుననే అద్దమునకు భిన్నంగా ప్రతిబింబమునకు ఎలా సత్యత్వం లేదో, అలాగే చిదాత్మకు భిన్నంగా జగత్తుకు సత్యత్వం లేదు.

చక్కగా విచారించినపుడే 'జగత్తు అసత్యం' అని తెలుస్తుంది. మరి ఏ సాధనంచేత తెలియదు. ఎప్పటికీ మారనిది సత్యం. ఎప్పటికైనా మారునది అసత్యం. ఈ దృష్టితో జగత్తును చూడుము. ఇది అతి చంచలం. అద్దములోని ప్రతిబింబంయొక్క దృష్టాంతమును అనుసరించి, సమస్తములోను సత్యాసత్యములను విభజించి గ్రహించుము. అద్దము అచలం, దానిలోని ప్రతిబింబం చలం. ఇపుడున్న ప్రతిబింబం కొంచెంసేపటికి ఉండదు. అలాగే జగత్తు నిరంతరం మారుచుండును. కానీ, దానికి ఆధారమైన చిదాత్మకు మార్పు లేదు. కావున జగత్తులోని పదార్థముల సత్యత్వమును విచారిస్తే నిలువదు. చూడుము.

సూర్యుని కాంతి వస్తువులను ప్రకాశింపచేయును కదా! ఆ వెలుగులో గుడ్లగూబలకు వస్తువులు కనిపించవు. చీకటిలో గుడ్లగూబలకు వస్తువులు కనిపిస్తుండగా మనుష్యులకు కనిపించవు. అటువంటపుడు 'వస్తువులను ప్రకాశింపచేయునది వెలుగు' అని చెపుతావా? 'చీకటి' అని చెపుతావా?

ఇలాగే ఒకనికి విషం అయినది మరొకనికి ఆహారం అవుతున్నది. పర్వతములు, సముద్రములు గమనమునకు ప్రతిబంధకములై మనుష్యులకు భయమును కలిగిస్తున్నాయి. కానీ యోగులకు, గంధర్వులకు అవి ప్రతిబంధకములు కావు. మనుష్యులకు దీర్ఘముగా కనిపించు దేశం, కాలం యోగులకు, దేవతలకు స్వల్పంగా కనిపిస్తున్నాయి. కావున విచారిస్తే 'జగత్తుయొక్క స్వభావం' ఏ విషయములోను స్థిరం కాదు. ఆశ్రయమైన 'చిదాత్మ' లేకుండా జగత్తులో ఏదీ లేదు. ఏది జగత్తులో ఉన్నది అని కనిపిస్తున్నదో అది అంతా

చితియే. ఈ విధంగా 'చితి'కి లేదా 'దృక్కు'కు అన్యంగా చేత్యం లేదా దృశ్యం లేదని నిరూపింపబడింది.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'జగత్తుయొక్క స్వభావ నిరూపణము' అనే ఏకాదశాధ్యాయము

బాలప్రియ

1. హేమలేఖ హేమచూడునకు తత్త్వమును బోధిస్తూ చివరకు ఇలా నిశ్చయించి ఉపదేశించింది: **'కనిపిస్తున్న జగత్తు నేను కాదు' అనే భేద గ్రంథిని కూడా ఖండించుము. అద్దములోని ప్రతిబింబంవలె అఖిలమును నీ స్వరూపంలోనే చూడుము.** విశాల నగరములోని పంజరములలోని చిలుకలు కూడా **'దృశ్యమును వదలి దృక్ స్వరూపమైన ఆత్మను పొందండి. ప్రతిబింబం అద్దముకన్నా భిన్నంగా ఎలా లేదో, అలాగే దృక్కులో ప్రతిబింబిస్తున్న దృశ్యం కూడా దృక్కుకు భిన్నంగా లేదు. దృక్కే దృశ్యంగా కనిపిస్తున్నది**' అని పలుకుతున్నాయని దత్తాత్రేయుడు చెప్పాడు.

ఇది విని పరశురాముడు గురువును ఇలా ప్రశ్నించాడు: "దృశ్యంగా కనిపిస్తున్న ఈ జగత్తు అంతా దృక్కు మాత్రమే ఎలా అగును? చూస్తున్నవాడు వేరుగా, వానిచే చూడబడుతున్న దృశ్యములైన పదార్థములు వేరుగా కనిపిస్తున్నాయి. దృశ్యమును వదలి దృక్కును మాత్రమే గ్రహించుట ఎవనికీ అనుభవంలో లేదు."

ఈ సందేహమునకు సమాధానంగా దత్తగురువు **దృక్-దృశ్యముల తత్త్వమును** అనేక విధాలుగా వివరించాడు. దాని సారమును ఇలా గ్రహించవచ్చు: "'దృక్కు' అనగా కంటిచూపు మాత్రమే కాదు. గ్రహించునది 'దృక్కు.' దానిచే గ్రహించబడేది 'దృశ్యం.' 'ఇది మామిడి చెట్టు' అని చెట్టును చక్షురింద్రియము గ్రహిస్తున్నది. 'ఈ సంగీతం మధురంగా ఉంది' అని శబ్దమును శ్రోత్రేంద్రియం గ్రహిస్తున్నది. అందువలన 'చెట్టు' దృశ్యం, 'చక్షుస్సు' దృక్కు అవుతున్నది. అలాగే 'శబ్దం' దృశ్యము, దానిని గ్రహిస్తున్న 'శ్రోత్రము' దృక్కు అగును. ఈ విధంగా 'ఇంద్రియముల'న్నీ దృక్కులు. వాటిచేత గ్రహింపబడుతున్న 'విషయముల'న్నీ దృశ్యములు అవుతున్నాయి.

'ఇదివరకు చూపు బాగుండేది. ఇటీవల చూపు మందంగా వుంది. ఇపుడు అసలేమీ కనిపించుట లేదు' అని చక్షురింద్రియముయొక్క విశేషములను మనస్సు గ్రహిస్తున్నది. అలాగే రుచులలోని సూక్ష్మభేదములను కూడా జిహ్వ గ్రహిస్తోంది. 'ఇటీవల అంతగా రుచి తెలియుట లేదు, ఇపుడు బొత్తిగా రుచియే తెలియుట లేదు' అని జిహ్వేంద్రియముయొక్క విశేషములను కూడా మనస్సు గ్రహిస్తోంది. అందువలన 'మనస్సు' దృక్కు, దానిచేత గ్రహింపబడుతున్న 'ఇంద్రియములు' దృశ్యములు అగును.

'ఇంతకుపూర్వం నా బుద్ధి చాలా చురుకుగా ఉండేది. ఇటీవల మనస్సు బాగాలేక బుద్ధి మందగించింది. ఇపుడు అసలు అది పని చేయుటే లేదు' అని మనస్సుయొక్క, బుద్ధియొక్క విశేషములను మనం గ్రహిస్తున్నాము. అపుడు 'మనస్సు, బుద్ధి' దృశ్యములై, వాటిని గ్రహిస్తూ మనలో ఉన్న 'చైతన్యం' దృక్కు అవుతున్నది. 'నేను' అని మనలో స్ఫురిస్తున్న చైతన్యం దేనిచేత గ్రహింపబడుట లేదు. దేహం, ఇంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి ఎన్ని మార్పులను పొందినా అది మాత్రం మార్పును పొందకుండా ఆ మార్పులన్నిటినీ చూస్తూ జాగ్రత్, స్వప్నం, నిద్ర, బాల్యం, కౌమారం, వృద్ధత్వం మొదలుగా సకల దశలలో ఏకరూపంగానే స్ఫురిస్తున్నది. కాబట్టి అది ఎపుడూ దృక్కే. అది ఎపుడూ దృశ్యం కాదు. తక్కినవన్నీ దృశ్యములే.

కావున **దృక్కు, దృశ్యం** అని ప్రధానంగా రెండు పదార్థములే ఉన్నాయి. ఈ రెండింటికీ అవినాభావ సంబంధం ఉంది. అనగా దృక్కు లేకపోతే దృశ్యం వుండదు. కానీ, దృశ్యం లేనపుడు కూడా దృక్కు ఉండును. 'చెట్టు ఉన్నది' అన్న మాట, ఎవడో ఒకడు ఒక చెట్టును చూసినపుడే చెప్పుట సంభవించును. ఎవడూ ఏ చెట్టునూ చూడనపుడు ఆ మాటే పుట్టదు. కావున ఎవడు ఏ విషయమునైనా 'ఉన్నది' అని చెప్పినపుడు 'అది ముందు వానిచేత గ్రహింపబడి, తరువాత ఉన్నది' అన్నమాట. అనగా ఏది మనచేత గ్రహింపబడదో, అది మనకు ఉండదు.

'నీకు తెలియని వస్తువును చెప్పుము' అంటే ఎవడూ చెప్పలేడు. ఎవడు ఏది చెప్పినా తనకు తెలిసినదానినే చెప్పును, తెలియనిదానిని చెప్పలేడు. ఒక వస్తువు మనకు తెలియనంత మాత్రాన అసలు అది లేకుండా పోవునా?

వుండవచ్చును. ఎవడు దానిని తెలుసుకొంటున్నాడో వానికి అది వుండును. నీకు తెలియనంతవరకు అది నీకు లేదు. ఒకడు తల్లితో, తండ్రితో, భార్యతో, పుత్రునితో కూడి కొండపైకి వెళ్ళుతున్నాడు. పులివలె ఒక మృగం వానికి దూరంలో కనిపించింది. వాడు వెంటనే భయంతో వణకుతూ మూర్ఛిల్లాడు. ఆ క్షణంలో వానికి తల్లి, తండ్రి, భార్య, పుత్రుడు, కొండ, పులి మొదలుగా ఏదీ లేదు. ఎందువలన?

ఆ సమయంలో దృక్కురూపమైన వానియొక్క చైతన్యంలో, ఇది ఏదీ ప్రతిబింబించుట లేదు. మూర్ఛనుండి తేరుకోగానే మరల వానికి తల్లి, తండ్రి మొదలుగా వ్యవహారం ఏర్పడుతున్నది. ఎందువలన? అపుడు దృక్కురూపమైన వాని చైతన్యంలో ఇదంతా ప్రతిబింబిస్తున్నది. నిద్రలో, సమాధిలో కూడా దృక్కు దేనిని గ్రహింపకుండుటచే దృశ్యమైన జగత్తు ఉండుట లేదు. కావున ఏ సమయంలోనైనా నీచేత గుర్తింపబడని లేదా గ్రహింపబడని జగత్తు నీకు లేదు. కావున నీకు దృశ్యమైన నీ జగత్తు దృక్కుగా ఉన్న నీయందే ఉంది. 'నేను వేరు, జగత్తు వేరు' అనుకొనుట, అనేక జన్మలుగా పేరుకొన్న అజ్ఞానంయొక్క ముడి అనడం స్పష్టము.

లోకంలో మనుష్యులందరూ దుఃఖమును తొలగించుటకు, సుఖమును సంపాదించుటకు ప్రయత్నిస్తున్నారు. అందుకొరకు ప్రతికూలములైన విషయములను తొలగించుకొంటూ, అనుకూల విషయములను సమకూర్చు కొంటున్నారు. కానీ 'సుఖం' తనయందు ఉన్నదా, విషయములలో ఉన్నదా? రుచికరములైన పదార్థములు, సుందరులైన యువతులు మొదలైన విషయములలో సుఖం ఉంటే అవి ఎపుడూ సుఖమునే కలిగించాలి. కానీ అవి ఒకప్పుడు సుఖకరంగా ఉన్నా, కొంతసేపైన తరువాత వాటిని వదలుకొనుటయే 'సుఖం' అవుతున్నది. చాలాసేపు విషయములతో సుఖం అనుభవించిన తరువాత ఒకప్పటికి కన్నులు చూడవు, చెవులు వినవు, ఇంద్రియములన్నీ స్తబ్ధత చెందును. అదే 'నిద్ర'.

ఆ నిద్ర ఎంత గాఢంగా ఉంటే అంత సుఖం కలుగుతున్నది. అపుడు దేని వలన అంత సుఖం కలుగుచున్నది? **మనోరూపంగా ఉన్న చైతన్యం ఏ దృశ్యమును**

గ్రహించకుండా దృక్కుమాత్రంగా ఉండుటచేత అంత సుఖం కలుగుచున్నది. సమాధిలో కూడా మనస్సు ఏ దృశ్యమును గ్రహించకుండా దృక్కుగా నిశ్చలంగా ఉండుటచేతనే సుఖం కలుగుచున్నది. దృశ్యమైన జగత్తుతో సంబంధం ఉన్నపుడు దుఃఖం, దానితోపాటు కొంచెం సుఖం కలుగుచున్నది. దృశ్యమును వదలి దృక్కురూపంగా ఉన్నపుడు దుఃఖం అసలు లేకుండుటయే గాక మహా సుఖం కలుగుచున్నది. కావున "దృశ్యమును వదలి మీ స్వరూపమైన దృక్కునే భజించండి' అని విశాల నగరములోని చిలుకలు పలుకుట" సమంజసంగానే ఉంది.

2. "లోకంలో ఎవని ఇచ్ఛామాత్రంచేత ఏ అచేతన పదార్థములోను క్రియ పుట్టుట లేదు ... కావున 'ఈశ్వరుని ఇచ్ఛ వలన పరమాణువులందు సృష్టి ఆరంభమగును' అనుట యుక్తంగా లేదు – దీనిని సిద్ధాంతంగా గ్రహించనక్కర్లేదు."

కేవలం సంకల్పంయొక్క బలంచేతనే కొందరు దూరంగా ఉన్న అచేతన పదార్థములలో కదలికను కలిగించగలరు. అటువంటపుడు పరమేశ్వరుడు సంకల్ప మాత్రంచేత అచేతనములైన పరమాణువులయందు క్రియను కలిగించుట అసంభవం కాదు.

అలా ఈశ్వరుని సంకల్పం వలన సృష్టి, క్రియ సంభవిస్తున్నపుడు ఆ సృష్టికి పరమాణువులతో పనే లేదు. ఆయన పరిమితమైన శక్తి గల కుమ్మరివంటివాడు కాడు. కుమ్మరి మట్టి లేకపోతే కుండను సృష్టించలేడు. ఇంద్రజాలికులు, యోగులు పదార్థం లేకుండానే ఎంతో సృష్టి చేస్తున్నారు. ఇక అనంతశక్తి కలిగిన పరమేశ్వరునకు సృష్టి చేసేటపుడు పరమాణువులతో పని ఏముంది? కావున పరమాణువులు స్వయంగా సృష్టిని ఆరంభించలేవు. 'ఈశ్వరుడు సృష్టిని ఆరంభించవలసి వస్తే, ఆయనకు పరమాణువులతో పని లేదు' అని చెప్పుటయే పై వాక్యమునకు తాత్పర్యం.

3. "అటువంటి ఆకారాత్మకమైన దేశం, క్రియాత్మకమైన కాలం తమకు ఆధారమైన చైతన్యంలో ఎలా విభాగములను కల్పించగలవు?"

కుండ, చట్టి మొదలైనవాటి వలన వాటికి ఆధారమైన మట్టియందు 'ఇంతవరకు ఈ మట్టి కుండ అయింది', 'ఇంతవరకు ఈ మట్టి చట్టి అయింది' అని విభాగములు ఏర్పడుతున్నాయి. అలాగే 'నిన్న అది జరిగింది', 'ఇపుడు ఇది జరుగుచున్నది', 'రేపు మరొకటి జరుగును' అని ఆ క్రియలచేత వాటికి ఆధారమైన 'మన భావన'యందు విభాగములు ఏర్పడుతున్నాయి. కావున 'దేశం, కాలం తమకు ఆధారమైన చైతన్యమునందు కూడా విభాగములను ఏర్పరచునని ఎందుకు చెప్పరాదు?' అనే సందేహం కలుగవచ్చును.

కానీ, చైతన్యం మట్టివంటిది. మన భావనవంటిది కాదు. అది అఖండం, అద్వితీయం, అవిక్రియం. కావున దానియందు ఎటువంటి ఆకారం ఏర్పడదు. అందువలన దేశవిభాగం లేదు. అలాగే దానియందు ఏ క్రియ కూడా సంభవం కాదు. అందువలన కాలవిభాగం ఏర్పడదు. ఈ కారణంచేత దేశకాలములు చైతన్యములో విభాగములను ఏర్పరచలేవు.

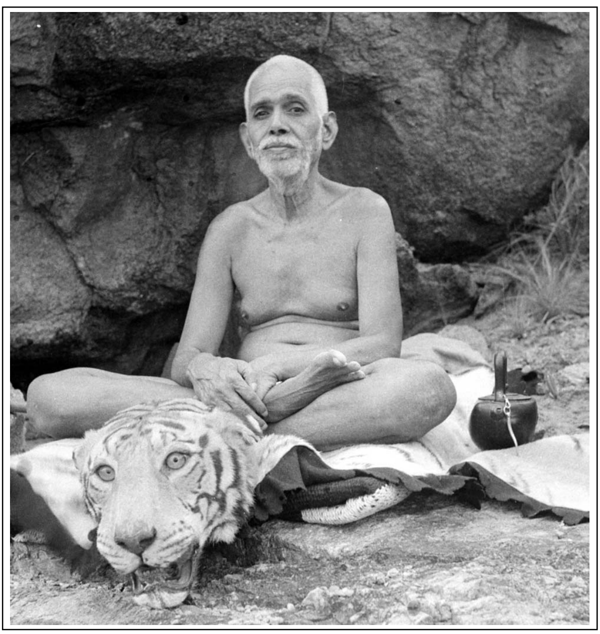

పన్నెండవ అధ్యాయము

గండశైలోకావలోకనము

జగత్తుయొక్క తత్త్వమును విని భార్గవరాముడు ఇంకా సందేహములు గలవాడై ఇలా ప్రశ్నించాడు: "భగవానుడా! జగత్తును గురించి నీవు చెప్పింది నిజమే. అయినా ఇది ఎల్లపుడూ సత్యంగా ఎందుకు గోచరిస్తున్నది? నేనే కాదు, బుద్ధిమంతులైన ఇతరులు కూడా దీనిని సత్యంగా ఎందుకు నిశ్చయించుచున్నారు? 'ఇది అసత్యమ'ని నీ వలన ఇంతగా విన్నప్పటికీ, ఇంకా నాకు ఈ జగత్తు సత్యమువలె ఎందుకు తోస్తున్నది? ఈ భ్రమ నశించునట్లుగా నాకు దయతో బోధింపుము."

దత్తాత్రేయుడు ఇలా వివరించాడు: "భార్గవా! ఈ 'జగత్తు సత్యం' అనే భ్రాంతి సనాతనము. దీనికి మూలం అవిద్య. అది అనాది. ఉన్నదానిని ఉన్నట్లు గ్రహించకుండా విరుద్ధంగా గ్రహించుటయే 'అవిద్య.' దానివలన ఉన్న చిదాత్మను గ్రహించకుండా, లేని జగత్తును ఉన్నట్లుగా దృఢంగా భావించుటయే ఈ భ్రాంతికి మూలం. మానవులు ఆత్మను తెలుసుకోకుండా 'శరీరమే ఆత్మ' అని తలుస్తున్నారు కదా! రక్తమాంసముల ముద్ద అయిన శరీరం ఎక్కడ? అత్యంత నిర్మలమైన చిదాత్మ ఎక్కడ?

'ఆత్మ' చిద్రూపం, నిర్మలం అని తెలిసినప్పటికీ, కేవలమైన భావనయొక్క దృఢత్వం చేతనే ఇంకా ఆత్మ శరీరంగానే కనిపిస్తున్నది. ఇలాగే భావన వల్లనే జగత్తు కూడా సత్యంగా తోస్తున్నది. దీనిని నివారించుటకు ఒక్కటే ఉపాయం కలదు. ఇపుడు చేస్తున్న భావనకు విరుద్ధంగా 'ఈ జగత్తు సత్యం కాదు, ఆత్మయే సత్యం' అని దృఢంగా భావిస్తే ఈ భ్రాంతి నశించును. ఈ జగత్తును గురించి ఎవడు ఎలా భావిస్తున్నాడో, వానికి అలాగే గోచరించును. ఇది యోగులకు వారి ధ్యానధారణములను అనుసరించే కదా గోచరిస్తున్నది. ఈ విషయంలో అద్భుతమైన కథను చెపుతాను వినుము:

వంగదేశములో 'సుందరం' అనే పేరు గల పురము గలదు. అది పరమ పావనం. అందులో 'సుషేణుడు' అనే ధీమంతుడైన రాజు ఉన్నాడు. అతనికి

'మహాసేనుడు' అనే ప్రియుడైన తమ్ముడు ఉన్నాడు. ఆయన ధర్మబద్ధంగా పాలిస్తూ అశ్వమేధములతో మహేశ్వరుని అర్చించాడు. అపుడు మహాబల పరాక్రమశాలురు అయిన రాజకుమారులు పెద్దసైన్యంతో యజ్ఞాశ్వము వెంట వెళ్ళారు. వారు అశ్వమును అడ్డగించినవారిని జయిస్తూ ఐరావతీ నదీ తీరమునకు చేరారు.

అక్కడ వారు తపోనిధి అయిన 'తంగణుడు' అనే రాజర్షిని చూసారు. వారు గర్వంతో ఆయనను దర్శించకుండా ముందుకు పోసాగారు. వారు అలా తన తండ్రిని అవమానించుట చూసి తంగణుని పుత్రుడు వారిని బెదిరిస్తూ అశ్వమును పట్టుకొన్నాడు. ఆ రాజకుమారులందరూ వానిని చుట్టుముట్టారు. అపుడు అతడు వారందరు చూస్తుండగా ఎదుట ఉన్న గండశైలములోకి గుర్రంతోసహా ప్రవేశించాడు. వారు ఆ గండశైలమును ఆయుధములతో పగులగొట్టారు. అది పగులగానే దానిలో నుండి ఆ ఋషి కుమారుడు మహాసేనతో వెలుపలికి వచ్చి వారందరినీ క్షణంలో జయించాడు. తరువాత అతడు సుషేణుని సైన్యమును సంహరించి రాజకుమారులను బంధించి మరల గండశైలములోకి ప్రవేశించాడు.

హతశేషులైన భటులు నగరమునకు వెళ్ళి జరిగిన వృత్తాంతమును సుషేణునకు నివేదించారు. ఆయన ఆశ్చర్యపడి తమ్ముని చూసి ఇలా అన్నాడు: "వత్సా! తంగణ ముని ఉన్న చోటికి వెంటనే వెళ్ళుము. తపస్వుల శక్తి మన ఊహలకు అందదు. వారిని దేవతలు కూడా జయించలేరు. కావున ఆ మునిని ప్రార్థించి కుమారులను, అశ్వమును సత్వరంగా తీసుకొని రమ్ము. యజ్ఞమునకు యోగ్యమైన ఈ వసంత ఋతువు దాటిపోకుండా వెంటనే తిరిగి రమ్ము. తాపసుల విషయంలో ఎపుడూ అభిమానమును వహించరాదు. వారు కోపిస్తే ఈ లోకములను క్షణంలో భస్మం గావించగలరు. కావున ఎలా అయినా ఆయనను ప్రసన్నుని గావించుకొని మన కార్యమును సాధించుము." వెంటనే మహాసేనుడు బయలుదేరి తంగణ ముని ఉన్న ప్రదేశమునకు వచ్చాడు. ఆయన నిర్వికల్ప సమాధిలో నిశ్చలుడై ఉన్నాడు. మహాసేనుడు సాష్టాంగ నమస్కారం చేసి లేచి చేతులు జోడించి ఆ మునీశ్వరుని అనేక విధములుగా స్తుతించసాగాడు.

అలా మూడు దినములు గడిచాయి. ఆ స్తుతులకు సంతోషించి తంగణుని పుత్రుడు అక్కడికి వచ్చి మహాసేనునితో ఇలా అన్నాడు: "రాజా! నీ స్తవము

వలన నేను సంతోషించాను. నీ కోరిక ఏమిటో చెప్పుము. వెంటనే తీరుస్తాను. నేను ఈ తంగణ మహాముని కుమారుడను. ఇపుడు మా తండ్రిగారు మాట్లాడరు. ఆయన పన్నెండేళ్ళ దీక్షతో సమాధిలో ఉన్నారు. ఇప్పటికి అయిదేండ్లు మాత్రమే గడిచాయి. కావున నీ వాంఛితము ఏమిటో చెప్పుము. నేను తపస్సులో మా తండ్రిగారితో సమానుడను. నన్ను బాలునిగా తలంచకుము. యోగులకు, తపస్వులకు లోకంలో అసాధ్యం ఏదీ లేదు." ఆ మాటలు విని మహాసేనుడు అతనికి ప్రణమిల్లి కృతాంజలియై ఇలా పలికాడు:

"మునికుమారా! నీవు నిజంగా నా కోరికను నెరవేరుస్తానంటే, మీ తండ్రిగారిని సమాధి నుండి మేల్కొలుపుము. నేను ఆయనతో మాట్లాడగోరు తున్నాను. ఇదే నాకు అత్యంత ఇష్టం. నీవు నాయందు దయచూపుదువేని ఈ కార్యమును త్వరగా సాధింపుము." అపుడు ఆ మునిపుత్త్రుడు ఇలా అన్నాడు: "రాజా! నీ కోరిక అసాధ్యం. అయినా నీ కోరికను తీరుస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేసి నేను మరొక మాట ఎలా చెప్పగలను? దయచేసి ముహూర్తమాత్రం వేచి వుండుము. యోగముయొక్క సామర్థ్యం ఎటువంటిదో చూడుము. మా తండ్రిగారు పరమ పావనమైన శాంతిస్థితిని పొంది ఉన్నారు. బాహ్య యత్నములతో వారిని ఎవరు మేల్కొల్పగలరు? నేను సూక్ష్మమైన యోగం యొక్క ఉపాయంచేత ఆయనను మేల్కొలుపుదును."

ఇలా పలికి ఆ మునికుమారుడు కూర్చుని ప్రాణములో అపానమును ఏకం చేసి, అహంకారాత్మకమైన అంతఃకరణంతో శరీరం నుండి వెలుపలికి వచ్చి తండ్రియొక్క శరీరంలో ప్రవేశించి, ఆత్మలో లీనమై ఉన్న ఆయనయొక్క మనస్సును ఆకర్షించి మేల్కొలిపి, వెంటనే తిరిగి వచ్చి తన శరీరంలో ప్రవేశించాడు. ఇంతలో తంగణ మహాముని బాహ్యస్మృతిని పొంది, ఎదుట స్తోత్రం చేస్తూ ప్రణమిల్లి ఉన్న మహాసేనుని చూసాడు. "ఇది ఏమిటి?" అని ఆయన యోగదృష్టితో జరిగినదానిని తెలుసుకొని ప్రసన్నచిత్తుడై కుమారునితో ఇలా అన్నాడు:

"వత్సా! నీవు మరల ఇలా చేయకుము. 'క్రోధం' తపస్సుకు శత్రువు. రాజులు చక్కగా ప్రజలను రక్షించినపుడే తపస్సు కూడా వర్ధిల్లును. యజ్ఞమునకు

విఘ్నం చేయుట దైత్యుల లక్షణము. మునులకు ఇది తగదు. నీవు మంచి మనస్సుతో అశ్వమును, రాజకుమారులను ఇతనికి అర్పించుము. త్వరపడుము. లేకపోతే యజ్ఞమునకు యోగ్యమైన కాలం అతిక్రమించును." వెంటనే ఆ ముని కుమారుడు క్షణంలో గండశైలములోకి వెళ్ళి గుర్రమును, రాజపుత్రులను తీసుకొని వచ్చి ప్రీతితో మహాసేనునకు అప్పగించాడు.

మహాసేనుడు ఆశ్చర్యపడి రాజపుత్రులను అశ్వంతో నగరమునకు పంపి, తంగణునకు ప్రణమిల్లి ఇలా ప్రార్థించాడు: "భగవానుడా! అశ్వంతో కూడా మా అన్న కుమారులు గండశైలం లోపల ఎలా ఉన్నారు? దయతో చెప్పుము." తంగణుడు ఇలా చెప్పాడు: "రాజా! నేను కూడా పూర్వం రాజుగా ఉండి భూమిని అంతా చిరకాలం పాలించాను. తరువాత మహాదేవుని అనుగ్రహంచేత చితిరూపి అయిన త్రిపురా మహేశ్వరిని తెలుసుకొని, రసహీనమైన ఈ లోకవ్యవహారమును విమర్శించి విరక్తుడనై రాజ్యమును కుమారులకు అప్పగించి భార్యతో కూడా ఈ వనమునకు వచ్చాను. ఇక్కడ నేను తపస్సు చేస్తుండగా పదికోట్ల సంవత్సరాలు గడిచాయి. నన్ను సేవిస్తూ నా భార్య కూడా పరమ సిద్ధిని పొందింది. విధివశమున ఒకనాడు ఆమె సమాధియందే కామముచేత పీడితురాలైంది. ఆమె సమాధిని వీడి గాఢసమాధిలో ఉన్న నన్ను చూసి కామవేగమును భరించలేక, నాతో రమించినట్లే భావించింది. గాఢమైన భావనచేత ఆమె నాతో సంభోగమును పొంది గర్భమును ధరించి ఈ కుమారుని కన్నది. వీనిని నా ఒడిలో వుంచి నన్ను సమాధినుండి మేల్కొలిపి, తన దేహమును పంచభూతములలో లీనం గావించి పరమాత్మత్వమును పొందినది. తరువాత నేను ఒడిలో ఉన్న వీనిని చూసి, ఆమె పరమగతిని పొందినదని గ్రహించి వీనిని పెంచాను.

వీడు ఒకసారి నేను పూర్వం రాజ్యపాలన చేసి ఉన్నానని విని, తాను కూడా రాజ్యమును పాలించాలని ప్రార్థించాడు. తరువాత వీడు నా వలన వుపదేశమును పొంది ఉత్తమమైన యోగసమృద్ధిని సాధించాడు. భావనా యోగం వలన ఈ మహాశైలములో ఒక లోకమును నిర్మించి, అందులో సముద్ర పర్యంతమైన పృథివిని ప్రతిదినం పాలిస్తున్నాడు. ఆ లోకములోనే మీ గుర్రం, రాజపుత్రులు బంధింపబడి తరువాత వదలిపెట్టబడ్డారు."

ఇది విని మహాసేనుడు ఆశ్చర్యం చెంది ఆ లోకమును చూడగోరాడు. అతనికి ఆ లోకమును చూపమని కుమారునకు ఆదేశించి, తంగణుడు మరల సమాధిలో ప్రవేశించాడు. మునికుమారుడు అతనిని గైకొని గండశైలము వద్దకు వెళ్ళి తాను అందులో ప్రవేశించి మహాసేనుని రమ్మని పిలిచాడు. మహాసేనుడు అందులో ప్రవేశించలేకపోయాడు. అపుడు ముని కుమారుడు వెలుపలికి వచ్చి ఇలా అన్నాడు:

"యోగులు కానివారు ఇందులో ప్రవేశించుట అసాధ్యం. యోగశక్తి లేకపోతే ఈ గండశైలము పెద్ద ప్రతిబంధకం అగును. గడ్డిచేత కప్పబడి ఉన్న ఈ బిలములో నీ స్థూల శరీరమును వదలి, మనోమాత్ర శరీరుడవై నాతో కూడా ఇందులో ప్రవేశించుము." మహాసేనుడు, "దేహంనుండి ఎలా బయటపడగలను? బలవంతంగా శరీరమును ఎలా అయినా వీడితే తప్పక నశిస్తాను" అని పలికాడు. మునిపుత్రుడు మహాసేనుని చూసి నవ్వి "అయ్యో! నీకు అసలు యోగమే తెలియదే! సరే కానిమ్ము. కన్నులు మూసుకొనుము" అని చెప్పి అతడు కన్నులు మూసుకోగానే వానిలో ప్రవేశించి అర నిమిషంలో వాని లింగ శరీరమును వెలుపలికి తెచ్చి, వాని స్థూల శరీరమును బిలములో ఉంచాడు. తరువాత వాని లింగ శరీరంతో అతడు శైలములోకి ప్రవేశించాడు.

స్థూలశరీరం నుండి వెలుపలికి వచ్చుటచే మహాసేనుడు లింగ శరీరములో నిద్ర నొందెను. ముని పుత్రుడు సంకల్పమాత్రమున ఒక స్థూల దేహమును సృష్టించి దానియందు మహాసేనుని లింగశరీరమును ప్రవేశపెట్టి మేల్కొల్పెను. మహాసేనుడు మేల్కొని పైకి క్రిందకు చూసాడు. ఎటు చూసినా అతనికి ఆకాశమే అనంతంగా, భయంకరంగా కన్పించసాగింది. తాను ఆకాశ మధ్యలో ఉన్నట్లు గ్రహించి మహాసేనుడు భయపడి, "అయ్యో! నన్ను వదలకుము. నీవు వదలితే నేను ఎక్కడో పడిపోయి నశిస్తాను" అని పలికాడు. మునికుమారుడు నవ్వి "భయపడకుము. నిన్ను వదలిపెట్టను. శైలములోని ఈ లోకమును అంతా ధైర్యముతో అన్ని వైపుల తిరిగి చూడుము" అని చెప్పాడు.

అపుడు మహాసేనుడు ధైర్యమును అవలంబించి చూడసాగాడు. అతనికి క్రిందగా దూరమునందు చీకటిచే ఆవరింపబడి నక్షత్రములతో కూడిన ఆకాశం

కనిపించింది. అతడు అక్కడికి చేరి దానికి క్రిందగా ఉన్న విశాలమైన చంద్ర మండలమును చూసాడు. దాని వద్దకు వెళ్ళగానే మహాసేనుడు చలిచేత గడ్డ కట్టుకొని పోవుచుండగా, మునిపుత్రుడు అతనికి వేడి కలిగించి రక్షించాడు. అక్కడ నుండి అతడు సూర్యమండలమును చేరి తాపము చెందసాగాడు. ఋషి పుత్రుడు యోగబలంచేత వానికి చల్లదనం కలిగించాడు. ఇలా మహాసేనుడు ఆ లోకమునంతా తన భూలోకమునకు ప్రతిబింబంవలె ఉన్నట్లు గ్రహించాడు.

తరువాత బంగారుకొండయొక్క శిఖరములో మునికుమారునితో కూడా కూర్చొని అతడు చూపుతున్నదంతా చూసాడు. మునికుమారుడు ఒసంగిన దివ్యదృష్టితో మహాసేనుడు గుండ్రంగా ఉన్న లోకాలోక పర్వతమును, దాని వెలుపల చీకటిని, దాని లోపల బంగారు భూమిని, సముద్రములను, సప్త ద్వీపములను, నదులను, పర్వతములను, సర్వ భువనములను, ఇంద్రుడు మొదలైన దేవోత్తములను, దైత్యులు అనే మనుష్యులను, రాక్షసులను, యక్షులను, కింపురుషలను మొదలుగా అనేకులను చూసాడు. మునికుమారుడే సత్య లోకంలో బ్రహ్మగా, వైకుంఠంలో విష్ణువుగా, కైలాసంలో శివుడుగా ఉండి సర్వలోకముల యొక్క సృష్టి మొదలైన వ్యవహారమును నిర్వహిస్తూ, భూలోకంలో మరొక రూపంతో సార్వభౌముడుగా పరిపాలించుటను మహాసేనుడు చూసాడు.

మునికుమారునియొక్క అద్భుతమైన యోగశక్తి సమృద్ధిని చూసి అతడు మిక్కిలి విస్మితుడయ్యాడు. అపుడు మునికుమారుడు "రాజా! నీవు ఈ లోకమును చూస్తుండగా నూట ఇరవై కోట్ల సంవత్సరాలు గడచిపోయాయి. ఆ కాలం ఇక్కడ ఒక్క దినం అయింది. మా తండ్రిగారు ఉన్న ప్రదేశమునకు వెలుపలికి వెళదాము రమ్ము" అని పలికాడు. తరువాత అతడు మహాసేనుని గైకొని మహాకాశములోకి ఎగిరి పూర్వం లోపలికి చొచ్చుకొని వచ్చిన ప్రకారంగానే గండశైలమునుండి వెలుపలికి వచ్చాడు.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'గండశైలలోకమును చూచుట' అనే ద్వాదశాధ్యాయము

పదమూడవ అధ్యాయము
మహాసేనుని నిర్వేదము

మునిపుత్త్రుడు గండశైలములో నుండి బయలుదేరునపుడు మహాసేనుని మూర్ఛితుని గావించి, అతని లింగశరీరమును మాత్రము గైకొని బయటకు వచ్చిన తరువాత, దానిని అతనియొక్క పూర్వ స్థూల దేహములోకి ప్రవేశపెట్టాడు. ఆ దేహములో చక్కగా కుదురుకొనునట్లుగా చేసి అతనిని మునిపుత్త్రుడు మేల్కొల్పాడు. పైకి లేచిన మహాసేనుడు బాహ్యలోకములోని భూమిని, జనులను, వృక్షములను, నదులను మొదలైన సర్వమును క్రొత్తవాటివిగా చూస్తూ అత్యంత విస్మితుడై మునిపుత్త్రునితో ఇలా అన్నాడు:

"మహాశయా! ఇది ఏ లోకం? చాలా క్రొత్తగా ఉంది. ఈ అద్భుతం ఏమిటో చెప్పుము." మునికుమారుడు ఇలా అన్నాడు: "అయ్యా! ఇది ఇంతకు పూర్వం మనం ఉన్న లోకమే. అదే దీర్ఘకాలవశమున చాలా మార్పు చెందింది. గండశైల లోకములో మనం ఒక్కదినం గడిపాము. అంతలోపల ఇక్కడ నూట ఇరవై కోట్ల సంవత్సరాలు గడిచాయి. కావున ఈ లోకంయొక్క రూపం పూర్తిగా మారిపోయింది. చూడుము. అంతట వ్యవహారం, భాష వెనుకటికన్నా చాలా భిన్నంగా ఉన్నాయి. కాలవశములో ఇటువంటి మార్పు కలుగుతుండును.

ఈ జగత్తుయొక్క స్థితి ఇలా మారుతుండగా అనేక పర్యాయములు చూసాను. సమాధిలో భగవంతుడైన మా తండ్రిగారు కదలకుండా ఎలా ఉన్నారో చూడుము. నీవు ఇక్కడే మా తండ్రిగారిని స్తోత్రం చేసావు. మనం ప్రవేశించిన గండశైలం ఇదే. మీ అన్నగారి వంశములో వేలకొలది తరములు గడిచాయి. వంగదేశములో 'సుందరం' అనే పేరు గల మీ నగరం ఉన్న చోట ఇపుడు క్రూరమృగములతో నిండిన అడవి వ్యాపించి ఉంది. నీ అన్నగారి వంశములో 'వీరబాహువు' అనేవాడు ఇపుడు క్షిప్రానదీ తీరములో విశాల నగరంలో మాళవదేశ పాలకుడై ఉన్నాడు. నీ వంశములో 'సుశర్మ' అనేవాడు, ద్రావిడ దేశములో తామ్రపర్ణీ నదీ తీరములో వర్ధనమనే నగరమునకు ప్రభువై ఉన్నాడు. ఈ లోకస్థితి ఎపుడూ ఇలాగే మారుచుండును.

అల్పకాలమునకే ఇది నూతనమైన జగత్తుగా రూపొందింది. దీర్ఘకాల వశములో కొండలు, నదులు, మడుగులు కూడా రూపాంతరములను పొందుచుండును. జగత్తుయొక్క గతి ఇంతే. కొండలు పల్లములు అగును, పల్లములు కొండలు అగును. ఎడారులు జలమయములు అగును, పర్వతములు ఇసుక ప్రదేశములు అగును. రాతినేల మెత్తని పొలం అగును. ఒకపుడు మనుష్యులు అధికంగా ఉండగా, ఇంకొకపుడు పశుపక్ష్యాదులు అధికంగా వుండును. కాలవశములో జగత్తులో ఎన్నో పరిణామములు సంభవించును. ఇపుడు ఈ విధంగా కనిపిస్తున్న ఈ లోకం మనం ఇంతకుముందు నివసించినదే."

ఈ మాటలు విని మహాసేనుడు మిక్కిలి దుఃఖంతో మూర్ఛ చెందాడు. మునిపుత్రుడు సేద తీర్చగా కొంతసేపటికి తెలివినొంది మహాసేనుడు అన్నను, అన్న కొడుకులను, తన భార్యను, పుత్రులను స్మరించి విలపింపసాగాడు. ముని కుమారుడు అతనిని చూసి ఇలా అన్నాడు: "రాజా! నీకు తెలివి ఉన్నట్లే లేదే! ఎవరిని గురించి అయినా విలపించి ఏమి లాభం? బుద్ధిమంతులు నిష్ఫలంగా ఏ పని చేయరు. 'మనం చేయు పనికి ఫలమున్నదా, లేదా?' అని ఆలోచించకుండా పని చేయువాడు మూర్ఖుడు. నీవు ఎవరిని గురించి ఎందుకు విలపిస్తున్నావో చెప్పుము." మహాసేనుడు విలపిస్తూ ఇలా అన్నాడు:

"నాకు సంబంధించిందంతా నశించగా 'ఎందుకు దుఃఖిస్తున్నావు?' అని కారణం అడుగుతావు ఏమిటి? నేను ఎందుకు దుఃఖిస్తున్నానో నీకు తెలియుట లేదా? తండ్రిగానీ, సోదరుడుగానీ ఎవడో ఒకడు పోతేనే చాలు లోకంలో ఎంతో దుఃఖమును పొందుతారు. మరి నాకు సర్వబంధునాశమే సంభవించింది. ఇక దుఃఖించక ఎలా ఉంటాను? నీవు ఎందుకు ఇలా అడుగుతున్నావు?" ముని కుమారుడు నవ్వుతూ మరల ఇలా అన్నాడు:

"అయ్యా! చెప్పుము. చచ్చినవారికై శోకించుట సనాతనమైన కులధర్మమా? ఇలా శోకింపకపోతే పెద్ద దోషం కలుగునా? లేక నీవు దుఃఖిస్తే చనిపోయినవారు తిరిగి వస్తారా? రాజా! ధైర్యంతో విమర్శింపుము. శోకించుట వలన ఎవనికైనా ఏమైనా ఫలము కలుగుతున్నదా?

'బంధువులు నశించినపుడు దుఃఖించనక్కర్లేదా?' అని అంటే వినుము. నీ తాతలు, ముత్తాతలు ఎందరో చనిపోయారు కదా! వారందరి గురించి దుఃఖించాల్సి ఉంటే ఎల్లపుడూ దుఃఖించవలసే ఉండును. వారిని గురించి నీవు దుఃఖించుట లేదే! వారికన్నా అన్నలు మొదలైనవారు సన్నిహితులు అంటావేమో, అసలు 'బంధువులు' అనగా ఎవరు? 'బంధుత్వం' ఎటువంటిది? విచారింపుము. 'ఒక శరీరం వలన కలిగినవారు పరస్పరం బంధువులు అవుతున్నారు' అంటే, నీ తల్లితండ్రులయొక్క, నీయొక్క శరీరముల నుండి నీవు, నీ సోదరులు, నీ బిడ్డలేగాక స్వేదం మొదలగువాటి వలన క్రిములు అసంఖ్యాకములుగా పుట్టాయి కదా! అవి ఎందుకు నీకు బంధువులు కాలేదు. వాటికొరకు నీవు ఎందుకు శోకించుట లేదు?

అది అలా ఉండనిమ్ము. 'అసలు నీవు ఎవరవు? నీవు ఎవరికొరకు దుఃఖిస్తున్నావో ఆ బంధువులు ఎవరు?' విమర్శించుము. నీవు దేహమా లేక దేహమునకు భిన్నుడవా? 'నేను ఈ దేహమే' అని అంటావేమో, ఈ దేహం అనేక అవయవముల కూర్పుగా ఉంది. మరి దేహమంతా నశిస్తే నాశం కలిగిందంటావా లేక ఒక భాగం నశించినా నాశమే అగునా? దేహంలో గోళ్ళు, వెంట్రుకలు మొదలుగా ఏవో కొన్ని భాగములు ప్రతిక్షణం నశిస్తున్నాయి. అయినా దేహం నశించుట లేదు.

"అయ్యా! అలా కాదు. ఇపుడు మా బంధువుల దేహములు పూర్తిగా నశించాయి. అందువలన వారు నశించారని దుఃఖిస్తున్నాను" అని నీవంటావేమో, అలా చెప్పుట కుదరదు. నీకు కనిపించకున్నా నీ అన్న మొదలైనవారియొక్క దేహములలో అంశములైన అగ్ని, జలం మొదలైనవి పంచభూతములతో చేరి ఉండనే ఉన్నాయి. అదీగాక నీవు దేహం కాదు. ఎందువల్లననగా 'ఇది నా దేహం' అని ఇతరులకు చూపుతూ చెపుతున్నావు కదా! 'ఇది నా వస్త్రము' అని చెపుతున్నపుడు నీవు వస్త్రం ఎలా అగుట లేదో, అలాగే 'ఇది నా దేహం' అని చెపుతున్నావు. కావున ఈ దేహం నీవు కాదు. నీవు దేహం కానపుడు ఇంకొక దేహంతో నీకేమిటి సంబంధం?

మీ అన్న ధరించిన వస్త్రములతో నీకు ఎలా సంబంధం లేదో, ఆయన ధరించిన శరీరముతో కూడా నీకు సంబంధం లేదు. వస్త్రమునకు, శరీరమునకు

పెద్ద తేడా ఏముంది? వస్త్రం అల్పకాలములో జీర్ణమై నశిస్తుండగా, శరీరం మరికొంత కాలమునకు జీర్ణమై నశిస్తున్నది. 'నా శరీరం, నా ఇంద్రియములు, నా ప్రాణం, నా మనస్సు' అని చెపుతున్నావు కదా! ఇవేవీ నీవు కావు అనేది స్పష్టము. ఇంక నీ స్వరూపం ఏమిటో చెప్పుము."

అపుడు మహాసేనుడు ముహూర్త కాలం ఆలోచించి, మునికుమారుడు అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానం దొరకక మిక్కిలి దీనుడై ఇలా అన్నాడు: "భగవానుడా! ఎన్ని విధాల ఆలోచించినా నే నెవడనో నాకు తెలియుట లేదు. ఆకలిదప్పికల వలన బాధపడుతున్నట్లే దుఃఖం పొర్లిపొర్లి వస్తుండగా విలపిస్తున్నాను. ఆకలిదప్పికలకు కారణం ఎలా కనిపించుట లేదో, ఈ దుఃఖమునకు కారణం తెలియుట లేదు. దుఃఖింపకుండా ఉండలేకపోవుటచే దుఃఖిస్తున్నాను. నేను దీనుడనై నిన్ను శరణు పొందుతున్నాను. ఇది ఏమిటో చెప్పుము. ఎవరైనా ఒక బంధువు చనిపోగానే అందరూ దుఃఖిస్తున్నారు. కానీ ఇతరులు పోతే దుఃఖించరు. తమ స్వరూపమును గురించి ఎవరూ తెలుసుకొనుట లేదు. ఇలా ఎందుకు జరుగుతున్నది? శిష్యుడనైన నాకు ఇది స్పష్టంగా బోధపడునట్లు చెప్పండి."

అపుడు ఆ మునికుమారుడు ఇలా వివరించాడు: "రాజా! వినుము. మాయారూపిణి అయిన మహాదేవిచేత జనులందరూ మోహితులై, తమ స్వరూపమును తెలుసుకోకుండా వ్యర్థంగా నిరంతరం శోకిస్తున్నారు. ఎంతవరకు తమ స్వరూపమును తెలుసుకోరో అంతవరకే ఈ దుఃఖం వుండును. స్వరూపమును తెలుసుకొంటే ఎవడూ, ఎక్కడా దుఃఖించడు. నిద్రచేత మోహితుడైనవాడు కలలో ప్రదర్శింపబడుతున్న దొంగలు మొదలైనవారిని చూసి భయపడి దుఃఖిస్తుంటాడు.

జాగ్రదవస్థలో కూడా ఇంద్రజాలికుని మంత్రముచేత బయలుదేరిన మాయచేత మోహితుడైనవాడు, ఇంద్రజాలంచేత కల్పింపబడుతున్న పాములు మొదలైనవాటిని చూసి భయపడి వణుకుతున్నాడు. అలాగే ఆ మహాదేవియొక్క మహామాయచేత మోహితుడైనవాడు తన స్వరూపమును ఎరుగక శోకిస్తున్నాడు.

స్వప్నములోనుండి మేల్కొన్నవాడు ఇంకా స్వప్నములోనే ఉండి కేకలు పెడుతున్నవారిని చూసి నవ్వుకొంటున్నాడు. ఇంద్రజాలమును ఎరిగినవాడు

కూడా తాను కలత చెందకుండా, కలత చెందుతున్న ఇతరులను చూసి పరిహసిస్తున్నాడు. అలాగే ఆ దేవియొక్క మాయనుండి ముక్తులైనవారు ఎపుడూ, ఏ సందర్భములోను దుఃఖం చెందకుండా, దుఃఖిస్తున్న ఇతరులను చూసి పరిహసిస్తారు. కావున నీవు కూడా చక్కగా విమర్శించి తత్త్వమును తెలుసుకొని, మాయను దాటి దానివలన కలుగుతున్న శోకమును వీడుము."

మహాసేనుడు అది విని అతనితో ఇలా అన్నాడు: "అయ్యా! నీవు చెప్పిన దృష్టాంతం సరిగా లేదు. స్వప్నములోగానీ, ఇంద్రజాలములోగానీ వస్తువులు ఉండవు. అవి లేకపోయినా ఉన్నట్లే అపుడు భాసించును. మరి ఈ జాగ్రత్ ప్రపంచంలో సమస్త పదార్థములు ద్రవ్యముతో రూపొంది, మనకు వుపయోగపడుతూ ఫలములను కలిగిస్తున్నాయి. కావున యథార్థమైన ఈ ప్రపంచం కలతో ఎలా సమానం అగును?"

మునికుమారుడు మరల ఇలా వివరించాడు: "దృష్టాంతం సరిగా లేదు అంటున్నావు. ఇది నీకు మరొక భ్రాంతి. స్వప్నంలో కనిపిస్తున్న వృక్షం స్వప్నం జరుగుతున్న సమయంలో బాటసారులకు నీడ ఇవ్వడం లేదా? పండ్లు ఇవ్వడం లేదా? అది అప్పటికి యథార్థంగానే కనిపిస్తున్నది. 'మేల్కొనగానే ఆ స్వప్నప్రపంచం అంతా అసత్యం అవుతున్నది కదా!' అని అంటే, ఈ జాగ్రత్ ప్రపంచం కూడా నిద్రలో లేకుండా పోవుచున్నది. 'నిద్రలో లేకుండా పోయినా నిన్న కనిపించిన ప్రపంచమే ఈ రోజు కూడా అలాగే కనిపిస్తోంది. కావున ఇది స్వప్నంవలె అసత్యం కాదు' అని అంటే, ఆ మాట నిలువదు.

నిన్నటివారు కొందరు ఇప్పటికి మరణించి ఉంటారు. క్రొత్తగా ఈనాడు కొందరు పుట్టుచున్నారు. అదీగాక ప్రతీ పదార్థములోను ప్రతిక్షణం మార్పు సంభవిస్తుండగా, నిన్నటి ప్రపంచమే నేడూ ఉంది అనుట ఎలా సంగతం అగును? కొండలకు 'అచలములు' అని పేరు. అవి యథార్థంగా మార్పును పొందకుండా ఉన్నవా? అనుక్షణం అవి అడవి ఏనుగుల చేత, వరాహములచేత, సెలయేళ్ళచేత తరిగిపోతూ మార్పు చెందుతూనే ఉన్నాయి. 'స్థిరములు' అని మనం అనుకొంటున్న పర్వతములు, సముద్రములు మొదలైనవన్నీ అనుక్షణం మార్పు చెందుతూనే ఉన్నాయి.

'నిన్నటి ప్రపంచమే నూటికి నూరుపాళ్ళు ఈరోజు లేకపోయినా నిన్నటిదానికి, నేటిదానికి సామ్యం ఉన్నది కదా!' అని అంటే, అటువంటి సామ్యం నిన్నటి స్వప్నప్రపంచమునకు, మొన్నటిదానికి కూడా ఉంది. కావున స్వప్నం ఎటువంటిదో జాగ్రత్ ప్రపంచం కూడా అటువంటిదే. 'స్వప్నంనుండి మేల్కొన్నవానికి ఆ స్వప్నప్రపంచం జాగ్రత్‌దశలో కనిపించుట లేదు. కానీ, జాగ్రత్ ప్రపంచం అలా మాయం కాకుండా ఎపుడూ కనిపిస్తూనే ఉంది. కావున 'జాగ్రత్తు, స్వప్నం సమానం కాదు' అని అంటే ఆ మాట నిలువదు. నిద్రలో ఈ జాగ్రత్ ప్రపంచం ఎవనికీ కనిపించుట లేదు. నిద్రలో జాగ్రత్ ప్రపంచం కూడా మాయమవుతూనే ఉంది. కావున ఇది స్వప్నంతో సమానం.

"అయ్యా! అలా కాదు. స్వప్నంనుండి మేల్కొన్న ప్రతివాడు 'స్వప్నం యథార్థంగా జరుగలేదు' అని ఖచ్చితంగా తెలుసుకొంటున్నాడు. కానీ, ఆ 'జాగ్రత్ ప్రపంచం అసత్యం' అని ఎవడూ, ఎపుడూ అనుకొనుట లేదు. కావున ఈ రెండూ సమానం అనడం సరి కాదు" అని అంటావేమో, అది కూడా ఆలోచిస్తే నిలువదు. నీవంటి భ్రాంతి చెందినవారికి ఈ జగత్తు అసత్యంగా తోచదు. స్వప్నమును చూస్తున్నంతసేపు అది అసత్యం అని తోచదు. కానీ, అంతకన్నా కొంచెం స్థిరంగా ఉన్న ఈ జగత్తును చూస్తున్నపుడు, స్వప్నం అసత్యంగానే తోస్తున్నది. అలాగే ఈ జగత్తుకు అతీతమై, దీనికి ఆధారమై ఎపుడూ ఎటువంటి మార్పును పొందకుండా ఏకరూపంలో భాసిస్తున్న ఆత్మతత్త్వమును ఎవడు చూస్తున్నాడో, వానికి ఈ జగత్తు అసత్యంగానే తోచును.

కావున స్వప్నంవలె జాగ్రత్ కూడా అసత్యమే. స్వప్నం స్వల్పకాలం భాసిస్తుండగా, జాగ్రత్ ప్రపంచం మరికొంతకాలం దీర్ఘంగా భాసించును. అంతే భేదం. పదార్థములు కూడా జాగ్రత్తులో ఎలా యథార్థంగా తోస్తూ సుఖదుఃఖములను కలిగిస్తున్నాయో, అలాగే స్వప్నంలో కూడా యథార్థములుగానే తోస్తూ సుఖదుఃఖములను కలిగిస్తున్నాయి. పండును ఇచ్చినపుడు సంతోషం, కొట్టినపుడు దుఃఖం జాగ్రత్ దశలో ఎలా కలుగునో స్వప్నంలో కూడా అలాగే కలుగుతున్నాయి. అంతేకాదు, జాగ్రత్ దశలో స్వప్నమును ఎలా స్మరిస్తున్నామో, అలాగే స్వప్నంలో కూడా జాగ్రత్ ప్రపంచమును స్మరిస్తూనే ఉన్నాము.

ఈ ప్రపంచంలోని వ్యక్తులు, సన్నివేశములే కదా స్వప్నములోను కనిపించును. కావున స్వప్నమునకు, జాగ్రత్తుకు వాస్తవంగా భేదం లేదు. స్వప్నంలోని బంధువులను గురించి ఎలా దుఃఖించనక్కర్లేదో, అలాగే జాగ్రత్ ప్రపంచములోని బంధువులను గురించి కూడా దుఃఖించనక్కర్లేదు.

ఇంత అనుకొన్నా ఈ జగత్తు ఇంకా సత్యంగా కనిపించడం నిజమే. 'ఇది సత్యం' అని దృఢంగా భావించడం మాత్రమే దీనికి కారణం. 'జగత్తు అసత్యం' అని దృఢంగా భావిస్తే, 'ఇది అసత్యం' అన్న భావమే అచంచలంగా నిలుచును. నీ భావన స్థిరంగా లేదు. 'ఇది అసత్యం కాదేమో' అనే సందేహం నీకు ఇంకా కలదు. అపనమ్మకం లేకుంటే భావన స్థిరమై మనం దేనిని గురించి ఎలా భావిస్తున్నామో, అది ఆ వస్తువుగా అలాగే గోచరించును. ఇందుకు నిదర్శనం, ఈ గండశైలములో నేను నీకు చూపించిన లోకమే. ఈ గండశైలము చుట్టూ తిరిగి చూసి వద్దాం రమ్ము."

తరువాత మునికుమారుడు మహాసేనుని చేయి పట్టుకొని, శైలం చుట్టూ త్రిప్పి తీసుకొని వచ్చి ఇలా చెప్పాడు: "రాజా! చూసావు కదా! ఈ శైలం అర్ధక్రోశ (ఒక మైలు) మాత్రమే ఉంది. కానీ, దీనియొక్క లోపలి భాగంలో విశాలమైన లోకమును స్పష్టంగా చూసావు. మరి ఇది జాగ్రత్ దశయా? స్వప్నమా? సత్యమా? మిథ్యయా? శైలలోకములో ఒక దినముగా అయిన కాలం, ఇక్కడ నూట ఇరవై కోట్ల సంవత్సరములు అయింది. వీటిలో ఏది సత్యమో? ఏది అసత్యమో? విమర్శింపుము.

రెండు స్వప్నములను చూసిన తరువాత 'ఒక స్వప్నమునుబట్టి' రెండవ స్వప్నముయొక్క సత్యత్వమునుగానీ, అసత్యత్వమునుగానీ ఎలా నిశ్చయించుటకు వీలు లేదో; అలాగే ఈ రెండింటిలోను 'శైలలోకమునుబట్టి' ఈ జగత్తుయొక్క సత్యత్వమునుగానీ, అసత్యత్వమునుగానీ; 'ఈ జగత్తునుబట్టి' ఆ లోకంయొక్క సత్యత్వమునుగానీ, అసత్యత్వమునుగానీ నిశ్చయించుటకు వీలు లేదు. కావున ఈ జగత్తుకు 'భావన' మాత్రమే సారం అని ఎరుగుము.

'నా సంకల్పమాత్రం చేతనే' ఆ శైలలోకం భాసించింది. నేను దానిని గురించి భావించుట మానుకుంటే, అది క్షణమాత్రంలో విలయం చెందును.

'బ్రహ్మదేవుని సంకల్పమాత్రమైన ఈ జగత్తు' అటువంటిదే. ఆయన దీనిని గురించి భావించుట మానుకుంటే క్షణంలో లయం చెందును. కావున ఈ జగత్తును స్వప్నసమానంగా గ్రహించి శోకమును వీడుము. స్వప్నప్రపంచములు ఎన్ని జరిగినా, వాటికి ఆధారమైన నీ జ్ఞానస్వరూపంలో మార్పు కలుగుట లేదు. అలాగే అద్దములోని ప్రతిబింబములవలె, ఈ జాగ్రత్ ప్రపంచదృశ్యములు వస్తూ పోతున్నా వాటికి అద్దమువలె ఉన్న చైతన్యరూపమైన నీ ఆత్మ ఎపుడూ పరిశుద్ధంగానే ఉంది. అటువంటి స్వరూపమును శీఘ్రంగా తెలుసుకొని పరమానందమును పొందుము."

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'మహాసేనుని నిర్వేదం' అనే త్రయోదశాధ్యాయము

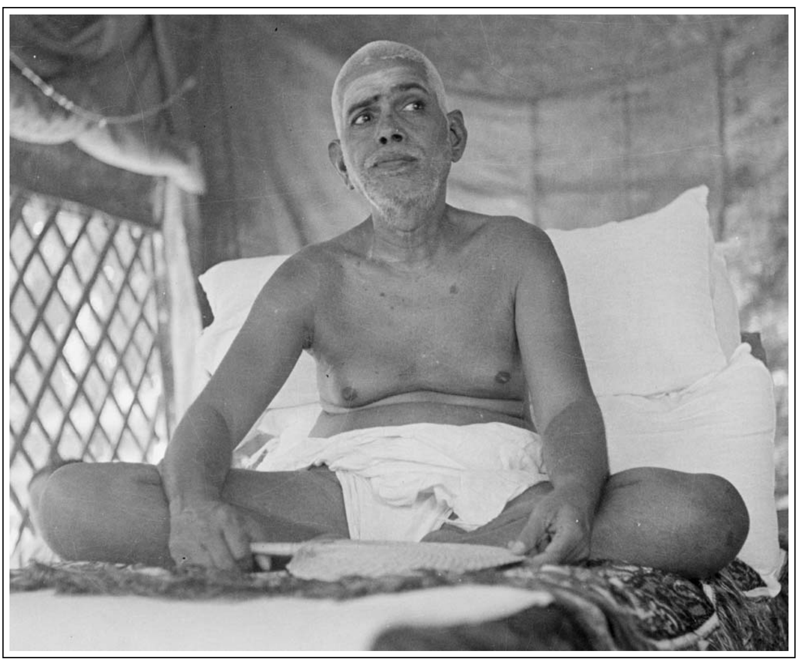

పదునాల్గవ అధ్యాయము

భావనాసిద్ధి

మునికుమారుడు చెప్పినదంతా మహాసేనుడు మంచిబుద్ధితో విచారించి, 'జగత్తుయొక్క స్థితి స్వప్నస్థితివంటిదే' అని తెలుసుకొని, వెంటనే శోకమును వీడెను. ధైర్యమును అవలంబించి అతడు శోకరహితుడై మరల మునికుమారుని ఇలా ప్రశ్నించాడు: "మహాభాగా! నీకు తెలియనిది ఏదీ కొంచెం కూడా లేదని తలుస్తున్నాను. కావున నేను అడుగుతున్నదానిని దయతో చెప్పుము. ఇదంతా 'భావన వలన'నే కలుగుతున్నదని చెపుతున్నావు. అది ఎలా కుదురును? నేను నా మనస్సులో దేనిని గురించి ఎంతగా భావించినా, అది వెలుపల వస్తువుగా రూపొందుట లేదు. మరి నీవు 'భావనయొక్క సిద్ధి'చేత శైలములో పెద్ద లోకమును కల్పించావు. అదీగాక ఒక్క సమయంలోనే దేశం, కాలం శైలలోకంలో ఒక విధంగా, ఈ జగత్తులో ఇంకొక విధంగా ఎలా ఉన్నాయి? వీటిలో సత్యమైనవి ఏవి? అసత్యమైనవి ఏవి?"

మునికుమారుడు ఇలా వివరించాడు: ''ఇది ఇటువంటిది అని అనుకొనుటయే 'భావన.' అది సిద్ధం, అసిద్ధం అని రెండు విధములు. 'ఇది ఇటువంటిది కాదు' అనే తలంపు వికల్పము. వికల్పము లేని భావన 'సిద్ధం' అగును. వికల్పం కలిగితే భావన 'అసిద్ధం' అగును. బ్రహ్మయొక్క సిద్ధ భావనచేత ఈ జగత్తు పుట్టింది. ఆయనయొక్క భావన అత్యంత దృఢం అగుటచేత, ఈ జగత్తు అందరికీ సత్యంగానే తోస్తున్నది. ఈ బ్రహ్మ సృష్టి యందు ఉన్న సత్యత్వబుద్ధి, మన భావనలయందు మనకు లేదు. 'ఇది నా భావనయేగానీ సత్యం కాదు. బ్రహ్మ సృష్టియే సత్యం' అని మనం తలుస్తున్నాము. ఈ వికల్పముచేత మన భావనకు సిద్ధి కలుగుట లేదు. లోకంలో భావనయొక్క సిద్ధి అనేక విధములుగా ఏర్పడుతున్నది. జన్మ, మణులు, ఔషధం, తపస్సు, మంత్రసిద్ధి, దేవతలు ఇచ్చు వరం మొదలగువానిచేత భావనయొక్క సిద్ధి అనేక విధములుగా రూపొందుచున్నది. బ్రహ్మదేవునకు జన్మచేత, యక్షులకు మరియు రాక్షసులకు మణులచేత, దేవతలకు ఓషధీరూపమైన అమృతంచేత, యోగులకు

యోగంచేత, తాపసులకు తపస్సుచేత, జపపరాయణులకు మంత్రసిద్ధిచేత, విశ్వకర్మ మొదలగువారికి వరం వలన భావనకు సిద్ధి కలుగుతున్నది.

అటువంటి సిద్ధి కలగాలంటే, ‘ఈ కార్యమునకు నేను ఇలా సంకల్పం చేసాను’ అనే విషయమును మరచిపోవాలి. అపుడే భావన స్థిరం అగును. అలాగాక ‘నేను ఈ కార్యమును సంకల్పించాను’ అని మనస్సుకు తోస్తూ వుంటే ఆ కార్యం అంతకుపూర్వం లేకుండుట, అపుడు క్రొత్తగా ఆరంభమగుట తోచును. అపుడు ఆ కార్యం అసత్యం అని తోచును. ఇది వికల్పమై భావనను భంగపరచును. అపుడు భావనకు సిద్ధి కలుగదు.

నాటకములోని పాత్రధారిని చూస్తున్నపుడు ‘వీడు హరిశ్చంద్రుడే’ అనే భావన దృఢంగా ఉన్నంతవరకే ప్రేక్షకునకు రససిద్ధి కలుగును. ఏ కారణంచేతనైనా ‘వీడు హరిశ్చంద్రుడు కాడు. మన వీధిలో ఉన్న వెంకయ్య కదా వీడు. వాడే ఈ వేషం వేసాడు’ అని తోస్తే ప్రేక్షకునకు రససిద్ధి కలుగదు.

అలాగే భావనయందు క్రొత్త విషయంగా సంకల్పించిన తరువాత, దానికి పూర్వం ఉన్న స్థితిని పూర్తిగా విస్మరించి ఆ విషయమునే నిరంతరం భావించాలి. ఇలా చిరకాలం అభ్యసిస్తే పూర్వస్థితి జ్ఞప్తికి రాకుండా భావన స్థిరం అగును. ఈ అభ్యాసంయొక్క ఆరంభంలో, పూర్వస్థితిని విస్మరించుటకై పూనిక చేయవలసే ఉండును. కానీ, అభ్యాసం కొనసాగే కొద్దీ అప్రయత్నంగానే పూర్వవిస్మృతి కలిగి, భావనయందు నిమగ్నమగుట సంభవించును. ఇలా అభ్యాసబలం వలన భావనను మొదలుపెట్టగానే పూర్వస్మృతి కొంచెంకూడా లేకుండా, ఆ భావనను నిర్వికల్పంగా కొనసాగింపగల సామర్థ్యం ఏర్పడును. అపుడు ఆ భావన సిద్ధమై మహాఫలమును సాధింపగలుగును. మరి నీకు పూర్వస్మృతులు బలంగా ఉన్నాయి. అవి మాటిమాటికి నీ భావనకు వికల్పములను కలిగిస్తూ భంగపరస్తున్నాయి. అందువలన నీ భావన సిద్ధమగుట లేదు. నీవు కూడ సృష్టిని చేయగోరితే భావనను శీఘ్రంగా సాధింపుము.

ఇక నీవు అడిగిన దేశకాలములయొక్క ద్వైవిధ్యమును గురించి వినుము. ‘ఏకకాలములోనే ఈ లోకంలో అర్ధక్రోశ మాత్రంగా ఉన్న కొండలో అనంతమైన దేశం, ఆ కొండలోపలి లోకంలో ఒక రోజు కాగా; ఈ లోకంలో నూట ఇరవై

కోట్ల సంవత్సరాల కాలం ఎలా సంభవించింద'ని నీవు ఆశ్చర్యపడుతున్నావు. లోకవ్యవహారమును నీవు చక్కగా పరిశీలించి విమర్శించలేదు. అందువలన నీకు అది అద్భుతంగా ఉంది. జగత్తులో ఒక్క విషయమే అనేక విధములుగా భాసించుట సహజంగా ఉంది.

సూర్యుని కాంతి మనకు వెలుగును ఇస్తుండగా, గ్రుడ్లగూబలకు చీకటి అవుతున్నది. నీటిలో మునిగినపుడు మానవులకు, పశువులకు ఆ నీరు శ్వాసకు ప్రతిబంధకం అవుతున్నది. ఆ నీరే చేపలయొక్క శ్వాసకు ఆటంకమగుట లేదు. మనందరికి గాలి పీల్చుకొనుటకు హాయిగా ఉండు తీరప్రదేశములో అవి గాలి పీల్చుకోలేవు. అగ్ని అన్నిటిని దహించును. కానీ, అత్తిరి పక్షులు అగ్ని కణములను భక్షించును. నీటిచేత నిప్పు నశించును. కానీ, బడబాగ్ని సముద్రం మధ్యలో జ్వలించుచున్నది. ఇలా జగత్తులో విషయములన్నీ ద్వైరూప్యంతో ఉన్నాయి.

ఇంతవరకు ఇంద్రియములు చక్కగా పనిచేస్తూ సమానములైన అనుభవములను పొందుతున్న మనుష్యులు, పశువులు, పక్షులు మొదలైన ప్రాణులలో కనిపిస్తున్న ద్వైవిధ్యం మాత్రమే గమనించాము. ఇంక ఒక్కొక్క ఇంద్రియం ఒక్కొక్క లోపంతో పని చేసే ప్రాణులలో ఒక విషయమునే విరుద్ధ భావములు వందలకొలదిగా, వేలకొలదిగా ఉన్నాయి. దృష్టాంతమును చెపుతాను, శ్రద్ధగా వినుము. మనకు కనిపిస్తున్న పదార్థములన్నీ మన చక్షురింద్రియం వలన మన మనస్సులో రూపొందుతున్నవే. మన మనస్సులో ఏర్పడుతున్న రూపములకన్నా అన్యంగా మనకు ఏదీ వెలుపల లేదు. అందువలన ఆ చక్షురింద్రియములలో ఏ వికారం ఉండునో, ఆ వికారమును బట్టే పదార్థములు కూడా మనస్సులో రూపొందును.

పైత్యప్రకోపం కలిగినవానికి ప్రతివస్తువు పచ్చగా కనిపించును. తిమిరదోషం గలవాడు ఒక్కదానిని రెండుగా చూచును. ఇలా విచిత్రములైన కంటిదోషములు గలవారు జగత్తును వివిధ ప్రకారములుగా చూస్తుంటారు. తూర్పు సముద్రమధ్యలో 'కారండకం' అనే ద్వీపం గలదు. అందులోని జనులకు ఎల్లపుడూ ప్రతివస్తువు ఎర్రగా కనిపించును. అలాగే రమణక ద్వీపములోని జనులకు ప్రతివస్తువు

తలక్రిందులుగా కనిపించును. ఇతర ద్వీపములలోను ఇలాగే విశేషములు గలవు. అంతట జనులు తమ నేత్రముల యొక్క స్వభావమును అనుసరించి వస్తువులను చూస్తారు. ఎపుడైనా ఒకానొకడు తన ద్వీపములోనివారికన్నా భిన్నంగా చూడటం జరిగితే, వెంటనే వానికి ఔషధములతో చికిత్స చేసి మునుపటివలె అందరితోపాటు సమానంగా చూడగలుగునట్లు చేస్తారు.

కావున ఎవడు తన దృష్టిచేత ఏ పదార్థములను ఎంతవరకు, ఏ రూపములతో గ్రహిస్తున్నాడో అదే వాని దృశ్యప్రపంచం అవుతున్నది. ఇలాగే తక్కిన ఇంద్రియముల విషయంలో కూడా, ఆ ఇంద్రియముల విశేషములను బట్టి ఒక ప్రపంచమే భిన్నజనులచేత భిన్నభిన్నంగా గ్రహింపబడుచున్నది. కొందరికి వినిపించు ధ్వనులు మరికొందరికి వినిపించవు. నేలపై అడుగుల గుర్తులను వాసన చూసి కుక్కలు దొంగలను గుర్తించగలవు. మనుష్యులకు అటువంటి శక్తి లేదు. ఇలాగే కేవలం మానసికమైన భావనలు, ఆలోచనలు మొదలైనవి కూడా ఆయా వ్యక్తులయొక్క సంస్కార విశేషములను బట్టి భిన్నభిన్నముగానే వుండును.

దేశములోను, కాలములోను మనం భావిస్తున్న క్రమం కూడా ఇటువంటిదే. 'ఇది ముందు, అది వెనుక' అని అనుకొనుటే "క్రమం." సూర్యుడు వుదయిస్తున్న దేశమును ముందు తూర్పు అనుకొంటే, దానికి ఎదురుగా తరువాత కనిపించు దేశం పడమర అగును. లేదా ముందుగా దక్షిణమును గుర్తిస్తే, దానికి ఎదురుగా తరువాత కనిపించునది ఉత్తరం అగును. కాశీక్షేత్రం ప్రయాగలో ఉన్నవారికి తూర్పున ఉండగా, దక్షిణభారతదేశంలో ఉన్నవారికి ఉత్తరం అవుతున్నది.

ఇలాగే కాలములో కూడా ముందు ఒక పని జరిగినపుడు అది 'భూతకాలం' అని, తరువాత ఇపుడు జరుగుతున్న పనిని 'వర్తమాన కాలం' అని, జరుగబోవు క్రియను 'భవిష్యత్ కాలం' అని చెపుతున్నాము. ఈ దేశక్రమంగానీ, కాలక్రమంగానీ ఇంద్రియముల వలన మన మనస్సులలో కలుగుతున్న భావములను అనుసరించే గ్రహిస్తున్నాము. మన ప్రపంచం మన భావములయందే ఉన్నదిగానీ కొంచెం కూడా వెలుపల లేదు. అంతకుమించి ఇతరులు ఏదైనా గ్రహిస్తుంటే అది వారి ప్రపంచంలో వారికి ఉండునుగానీ, మన ప్రపంచంలో

మనకు ఉండదు. మనం దేనిని గ్రహిస్తున్నామో అదే మన ప్రపంచం. ఎవనికి ఏది తెలియదో వానికి అది వుండదు. కావున దేశంయొక్క కాలంయొక్క దీర్ఘత్వం, అల్పత్వం మన ఇంద్రియముల జ్ఞానంపైనే ఆధారపడి ఉండును.

అందువలన ఒకే దేశం, ఒకే కాలం రెండు విధములుగా తోచుట అసంభవం కాదు. నీవు శైలలోకంలో దేశమును చూస్తున్నపుడు దానికి అంతం నీకు కనిపించలేదు. అందువలన నీకు అది అనంతంగా కనిపించింది. కొండను చుట్టి వచ్చినపుడు అదే నీకు అర్థకోశంగా కనిపించింది. అందువలన నీకు అది అల్పప్రదేశంగా తోచింది. అలాగే శైలలోకంలో చాలాకొన్ని సంఘటనలను చూసావు. అందువలన అది అల్పకాలంగా తోచింది. వెలుపలికి వచ్చిన తరువాత ఇక్కడ వేలకొలది తరములలో సంభవించిన సంఘటనలను, పరిణామములను చూసావు. అందువలన అది దీర్ఘకాలంగా తోచింది. కావున దేశకాలములు భావనామాత్రములు.

ఇంక మనకు వెలుపల వస్తువుగా బహిఃప్రపంచం ఉందనే మాటను గురించి వినుము. గోడమీద బొమ్మలను చిత్రించినపుడు ఆ చిత్రములకు ఆధారంగా గోడ ఉంది. అలాగే జగత్తు అనే చిత్రమునకు కూడా ఆధారమైన పదార్థం ఒకటి ఉండాలి. అనగా గ్రహిస్తున్న మనం కాకుండా మనచేత గ్రహింపబడుతున్న బహిఃప్రపంచం వేరుగా ఉండాలి. నిజమే. రెండు పదార్థములు ఉన్నపుడు వాటిలో ఒకదానియొక్క స్వరూపమైన విస్తృతిని గ్రహించునపుడు, మొదటిదానిని అవధిగా చేసి రెండవదానియొక్క స్వరూపమును గ్రహిస్తాము. ఈ అవధినే "అపాదానం" అని చెపుతారు.

హిమాలయం నుండి గంగ పుట్టింది. గంగయొక్క స్వరూప విస్తృతిని హిమాలయమును అవధిగా చేసుకొని, అక్కడనుండి గ్రహింపవలసి వుంది. అపుడు 'హిమాలయం' గంగకు అపాదానం అగును. ఆ విధంగా నీవు బహిఃప్రపంచం అని చెపుతున్నదానికి ఏది అపాదానం? దేనిని అవధిగా చేసుకొని దానిని గ్రహించాలి? 'నా శరీరమే అవధి. వెలుపల నాకు గోచరిస్తున్నదంతా బహిఃప్రపంచం' అని నీవు అనవచ్చును. కానీ నీపై ఉన్న వస్త్రములు నీకు ఎలా గోచరిస్తున్నాయో, అలాగే నీ శరీరం కూడా నీకు గోచరిస్తోంది. కాబట్టి శరీరం

కూడా నీకు గోచరిస్తున్న బహిఃప్రపంచంలో భాగం అగునేగానీ దానికి అవధి కాజాలదు.

"అయ్యా! అలా అయితే శరీరమును, బహిఃప్రపంచమును భాసింప చేస్తున్నది 'నా ఆత్మ.' అది అవధిగా దానిచేత భాసింపచేయబడుతున్న శరీరంతో కూడా ఈ ప్రపంచమంతా వెలుపల ఉంది" అని నీవు అనవచ్చును. కానీ, భాసకమునకు వెలుపల దానిచేత భాసింపచేయబడుతున్న భాస్యం ఉండునని చెప్పుటకు వీలు లేదే! **దీపంయొక్క కాంతి, సూర్యుని వెలుగు పదార్థములను ప్రకాశింపచేస్తున్నాయి. కాంతి, వెలుగు 'భాసకములు'; పదార్థములు 'భాస్యములు.' పదార్థములు దీపపుకాంతి లోపల, సూర్యుని వెలుగు లోపల ఉన్నపుడే ప్రకాశిస్తూ 'భాస్యములు' అగును. లేకపోతే అవి వాటికి భాస్యములు కావు, ప్రకాశించవు. కాబట్టి భాస్యం భాసకమునకు వెలుపల వుండునని చెప్పుటకు వీలు లేదు. కావున ఆత్మచైతన్యంచేత భాసింపచేయబడుతున్న శరీరం, ప్రపంచం ఆ చైతన్యం లోపల ఉన్నవని చెప్పవలెనేగానీ, దానికి వెలుపల ఉన్నవని చెప్పుటకు వీలులేదు.**

కిరణములు, వాటి వలన కలుగుతున్న ప్రకాశం సూర్యునికన్నా భిన్నములు కావు. అనగా భాస్యం భాసకంకన్నా భిన్నం కాదు. భాసక స్వరూపమే భాస్యం. **చైతన్యం ప్రకాశరూపమై పూర్ణమై ఉంది. దానిచేత దేశకాలములు వ్యాప్తములై ఉన్నవి. అది ఆ విధంగా అంతట వ్యాపించి ఉండుటచేతనే అది పూర్ణమై వుంది.**

సూర్యకిరణములకు లోపల ఉండని వస్తువు ఎలా ప్రకాశింపదో, అలాగే చైతన్యమునకు లోపల ఉండనిది ఏదీ ప్రకాశింపదు. అందువలన దేశకాలములు ఆత్మచైతన్యమునకు లోపలే ఉన్నవి. కావున ఆత్మచైతన్యమును అవధిగా చేసి, దానికి వెలుపల దేశకాలములు ఉన్నవని చెప్పుటకు వీలు లేదు. కాబట్టి ఆత్మచైతన్యమునకు వెలుపల బహిఃప్రపంచం అనేది ఏదీ లేదు. లోపల, వెలుపల అని నీవు ఏది చెప్పినా అదంతా - అద్దములో ప్రతిబింబం ఉన్నట్లు - ఆత్మచైతన్యంలోనే ఉంది.

ఈ విధంగా ఆత్మ ఒక్కటే సర్వప్రపంచమును తనయందే ప్రతిబింబింప చేస్తూ స్వతంత్రంగా, సర్వదా ప్రకాశిస్తున్నది. ఈ ఆత్మయే పరాచితి, త్రిపురా పరమేశ్వరి. బ్రహ్మ, విష్ణువు, శివుడు, శక్తి అని అనేకులచేత అనేక విధములుగా

పేర్కొనబడుచున్నది. ఆత్మకు 'చైతన్యమే' స్వరూపం. అదే ముఖ్యం. దానిని గురించి నామరూపములతో త్రిపురా మహేశ్వరి విష్ణువు, శివుడు అని వర్ణించుట అంతా అముఖ్యం అని తెలుసుకొనుము. ఆ చైతన్యమును 'భాసకం' అని చెప్పుట కూడా సహజమైన వర్ణన కాదు. ప్రపంచం మనకు గోచరిస్తున్నది కాబట్టి, అది అలా ఆ చైతన్యం వలన భాసిస్తున్నది కాబట్టి, ఆ చైతన్యమును 'భాసకం' అని మనం చెపుతున్నాము. అంతేగానీ దానికి స్వతఃసిద్ధంగా 'భాసకత్వం' అనే లక్షణం లేదు. అది కేవలం చైతన్యం మాత్రమే.

ప్రతిబింబం అద్దములో ఎలా ఇమిడి ఉండునో, అలాగే భాసకమైన చైతన్యంలో భాస్యమైన జగత్తు ఇమిడి వుంది. ప్రతిబింబం అద్దమును ఎలా అతిక్రమించి ఉండదో, అలాగే జగత్తు కూడా ఆత్మచైతన్యమును అతిక్రమించి ఉండదు. నిండుగా, గట్టిగా, ఏకరూపంగా ఉన్న అద్దములో దానికి భిన్నంగా, వేరొక పదార్థంగా ఒక నగరం ఉండుట ఎలా అసంభవమో; అలాగే పరిపూర్ణం, చైతన్యఘనం, ఏకరూపం అయిన ఆత్మలో దానికి భిన్నంగా వేరొక వస్తువుగా జగత్తు ఉండుట అసంభవం.

ఎన్నివిధములైన ప్రతిబింబములు వస్తూ పోతున్నా అద్దం ఏ వికారమును పొందకుండా ఒక్క రూపముతోనే పరిశుద్ధంగా ఎలా ఉండునో; అలాగే చిత్రవిచిత్రములైన జగత్ ప్రతిబింబములు ఎన్ని వస్తూ పోతున్నా సృష్టియందు, ప్రళయమునందు ఆత్మచైతన్యం కూడా ఏ వికారమును పొందకుండా ఏకరూపంగా, పరిశుద్ధంగా ఉంది. కానీ, ఆత్మ కేవలం అద్దంవంటిది కాదు. అద్దం అచేతనం. ఆత్మ చైతన్యఘనం, స్వతంత్రం. ఎదుట వస్తువు ఉన్నపుడే అద్దములో ప్రతిబింబం కనిపించును.

ఆత్మయందు ప్రతిబింబం కనిపించుటకు దానికి ఎదురుగా వేరొక వస్తువు ఉండనక్కర్లేదు. అది తన స్వాతంత్ర్యంయొక్క మహిమ వలన రెండవ వస్తువే లేకుండా తనయందే చరాచరమైన జగత్తును భాసింపచేస్తున్నది. కుండ రూపొందుటకు కుమ్మరివాడు, వాని దండం 'నిమిత్త కారణములు.' మట్టి దానికి 'ఉపాదాన కారణం.' ఈ కారణములు ఏవీ లేకుండానే ఆత్మ తనయందే జగత్తును భాసింపచేస్తున్నది.

అయ్యా! ఇది ఎలా సంభవం అని సందేహించకు. నీ మనః ప్రపంచమునే పరిశీలింపుము. నీ సంకల్ప మాత్రంచేతనే కదా నీ మనస్సులో ఒక ప్రపంచం భాసిస్తోంది. అద్దమునకు ఎదురుగా వస్తువువలె నీ మనస్సులో వేరొక వస్తువు ఏముంది? ఆ ప్రపంచమంతా నీ మనస్సేతప్ప మరొకటి కాదు. 'మనస్సులో పూర్వసంస్కారములు ఉన్నాయి. వాటియొక్క ప్రతిబింబములు మనస్సులో రూపొందును' అని నీవు అనవచ్చును. కానీ, మట్టి తనంతట తాను మట్టిగానే ఉండునుగానీ కుండ కాజాలదు. అద్దమునకు ఎదురుగా మట్టి ఉన్నపుడు, మట్టితప్ప కుండ ఎలా ప్రతిబింబించదో; అలాగే మనస్సులో సంస్కారములు వున్నపుడు, నామరూపాత్మకమైన ప్రపంచం ఎలా ప్రతిబింబించును? కావున ఆత్మయందు జగత్తు భాసించుటకు – అద్దమునకు ఎదురుగా వస్తువు కావలసినట్లు – వేరొక వస్తువు అక్కర్లేదు.

ఇలా ఆత్మయందు బాహ్యపదార్థములు ఉన్నట్లు తోచుటయే, మొదటి సృష్టి. అదే 'అవిద్య, తమస్సు' అని చెప్పబడుతున్నది. పూర్ణమైన వస్తువు ఒక్క అంశంగా తోచుటయే 'అవిద్య.' మనకు శరీరంలో 'నేను' అనే భావన పూర్ణంగా వ్యాపించి ఉన్నది. కానీ శరీరంనుండి ఏదైనా ఒక అంగం ఖండింపబడినపుడు, ఆ అంగములో 'నేను' అనే భావన ప్రసరించుట లేదు. అలాగే అఖండం, పూర్ణం అయిన ఆత్మయొక్క ఒక అంశమునందు ఆత్మస్వరూపం తోచకుండుట 'అవిద్య.' దీనినే 'అవ్యక్తం, జడశక్తి' అని చెపుతున్నారు.

తరంగములు లేకుండా నిశ్చలంగా ఉన్న సముద్రంలో దానిలోని జలమే అనంతములైన భిన్నతరంగములుగా రూపొందునట్లు; సృష్టియొక్క ఆరంభంలో అఖండం, పూర్ణం, నిశ్చలం అయిన ఆత్మలోని చైతన్యంనుండే అనంతములైన చిదంశలు ఉదయించును. అన్ని తరంగములలో సమానంగా ఉన్న జలంవలె, అన్ని చిదంశలయందు సమానంగా ఉన్న చైతన్యమును 'శివతత్త్వం' అంటారు. చిదంశలు పుట్టుటకు పూర్వం ఉన్న నిశ్చలమైన ఆత్మను 'పరశివతత్త్వం' అంటారు.

ఒక్కొక్క చిదంశలో సామాన్య చైతన్యంగా ఉన్న శివతత్త్వం 'నేను.' 'నేను' అనుకొనుట 'శక్తితత్త్వం'గా చెప్పబడుతున్నది. అవిద్యయే వెలుపల ఉన్న వేరొక

వస్తువువలె చిదంశలకు తోచును. అదే 'జగత్తు' అనే చిత్రమునకు ఆధారం. 'నేను, నేను' అని అనుకొంటున్న శివతత్త్వం బహిఃపదార్థంగా తోస్తున్న అవిద్యను చూసి, 'నేను ఇది' అని తలంచినపుడు 'సదాశివతత్త్వం' అని చెప్పబడుతున్నది. అదే అవిద్యయే తాను అయినట్లుగా అనుకొంటూ 'ఇది నేను' అని తలంచినపుడు 'ఈశ్వరతత్త్వం' అగును.

అనగా చైతన్యం ప్రధానమై అవిద్యను ఆవరించినపుడు 'సదాశివ తత్త్వం'గా, అవిద్య ప్రధానమై చైతన్యమును ఆవరించినపుడు 'ఈశ్వర తత్త్వం'గా అగును. ఈశ్వర తత్త్వములో చైతన్యం అప్రధానమై అవిద్య ప్రధానం అగును. సదాశివ తత్త్వమునకు, ఈశ్వర తత్త్వమునకు గల భేదమును, అభేదమును విమర్శించి గ్రహించు శక్తి 'శుద్ధవిద్యా తత్త్వం.' 'నేను ఇది', 'ఇది నేను' అనే రెండు విధములైన భావనలయందు అంతర్గతంగా ఉన్న 'నేను' అనే చైతన్యమును గుర్తించుట 'శుద్ధవిద్య.' శివం, శక్తి, సదాశివం, ఈశ్వరం, శుద్ధవిద్య అనే ఈ అయిదు తత్త్వములందు అవిద్య ప్రబలంగా ఉండదు. అనగా అది జడరూపమై కార్యంగా పరిణమించదు. అందువలన అద్వితీయమైన ఆత్మచైతన్యం గోచరిస్తూనే ఉండును. ఆ కారణంచేత ఈ అయిదు తత్త్వములను 'శుద్ధతత్త్వములు' అంటారు.

అవిద్యయే జడశక్తి. అదే భేదశక్తి. శుద్ధతత్త్వముల సృష్టికి పిమ్మట జడశక్తి బలమును పొంది ప్రధానమై చైతన్యం అప్రధానం అగును. వస్తువును 'ధర్మి' అని, దాని గుణమును 'ధర్మం' అని చెపుతారు. అగ్ని అనే వస్తువు 'ధర్మి.' దహించుట అనే దానియొక్క గుణం 'ధర్మం.' వస్తువు ప్రధానం, దాని గుణం అప్రధానం. ఇక్కడ జడశక్తి ధర్మియై, చైతన్యం దానికి ధర్మంగా వుండును. శుద్ధతత్త్వములు అయిదింటియందు 'చైతన్యం' ధర్మియై, 'జడశక్తి' ధర్మంగా వుండును. భేదబుద్ధి ప్రబలమై జడశక్తి ధర్మిత్వమును పొంది మాయాతత్త్వం అగును. మాయచేత ఆవరింపబడిన చైతన్యం సంకుచితం అగును. అపుడు 'కళ, అవిద్య, రాగం, కాలం, నియతి' అనే అయిదు కంచుకములచేత చుట్టబడి చైతన్యం 'పురుషుడు' అగును.

కొంచెం కర్తృత్వం 'కళ.' కొంచెం తెలిసి ఉండుట 'అవిద్య.' ఇది నాది అగును గాక! అనే కోరిక 'రాగం.' ఆయుష్షును అనుసరించి దినములు,

మాసములు, వత్సరములు అనే పరిగణనమే 'కాలం.' ఈ నాలుగింటికి లోబడి వుండుట 'నియతి.' పరమశివునకు 'సర్వకర్తృత్వం, సర్వజ్ఞత్వం, నిత్యతృప్తత్వం, నిత్యత్వం, స్వాతంత్ర్యం' అనే అయిదు శక్తులు గలవు. అవే సంకుచితములై 'అయిదు కంచుకములు' అయినవి. ఈ అయిదు కంచుకములచేత చైతన్యమునకు 'పురుషుడు' అనే వ్యవహారం ఏర్పడుతున్నది.

జనులయొక్క విచిత్రములైన కర్మసంస్కారములు అనాదిగా వున్నవి. సృష్టియొక్క ఆరంభంలో ఆ సంస్కారములన్నీ ఒక పెద్ద ముద్దవలె, చైతన్యములోని జ్ఞానశక్తిని ఆశ్రయించి ఉండును. ఆ సంస్కారముల ముద్దను 'ప్రకృతి' అంటారు. 'పుణ్యములు, పాపములు, మిశ్రమములు' అని కర్మలు మూడు విధములుగా ఉండును. అందువలన వాటి సంస్కారములకు ముద్ద అయిన ప్రకృతి కూడా 'సత్త్వము, రజస్సు, తమస్సు' అనే మూడు రూపములను కలిగి ఉండును. జీవులకు సంబంధించి ఈ ప్రకృతియే, ఒక దశయందు 'చిత్తం' అని చెప్పబడుతున్నది. ఇది గాఢనిద్రయందు 'ప్రకృతి' అని, జాగ్రత్స్వప్నముల ఆరంభంలో 'చిత్తం' అని చెప్పబడుతున్నది. వాసనలయొక్క ముద్దగా ఉన్న ఈ ప్రకృతియే 'అవ్యక్తం' అని చెప్పబడుతున్నది. వాసనల సముదాయంతో అనగా ప్రకృతితో కూడిన చైతన్యమే 'చిత్తం.'

పురుషులయొక్క వాసనలు వివిధములుగా ఉండును. దానియొక్క భేదములనుబట్టి పురుషుల చిత్తం భిన్నములుగా ఉండును. సుషుప్తియందు వాసనలు అవ్యక్తస్థితిని పొందును. కుండలు మట్టి ముద్దలైనట్లు, పురుషులయొక్క భిన్నభిన్నములైన చిత్తములన్నీ గాఢనిద్రలో 'ప్రకృతి' అగును. జాగ్రద్దశగానీ, స్వప్నముగానీ ఆరంభమైనంతనే ఆ ప్రకృతియే చిత్తంగా వ్యవహరించును. చైతన్యంయొక్క ప్రాధాన్యమును ఉద్దేశించినపుడు, చిత్తమే 'పురుషుడు' అని చెప్పబడుతున్నది. ప్రకృతియొక్క ప్రాధాన్యమును ఉద్దేశించినపుడు 'చిత్తం' అని చెపుతున్నారు.

చిత్తమును 'అంతఃకరణం' అంటారు. 'కరణం' అనగా సాధనం. దేహేంద్రియాదులకు లోపల ఉండి పనిచేయుచుండు సాధనం 'అంతఃకరణం.' ఇది నిర్వహించు పనులయందలి భేదములనుబట్టి 'అహంకారం, బుద్ధి, మనస్సు'

అని మూడు విధములుగా పేర్కొనబడుచున్నది. దీనియొక్క సత్త్వ గుణము నుండి జ్ఞానేంద్రియములు అయిదు, రజోగుణం నుండి కర్మేంద్రియములు అయిదు, తమోగుణం నుండి 'శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములు' అనే సూక్ష్మభూతములు అయిదు కలిగాయి. సూక్ష్మభూతముల నుండి 'ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని, జలం, పృథివి' అనే అయిదు స్థూల భూతములు పుట్టాయి.

ఈ విధంగా ఆ పరమ చైతన్యం వెలుపల ఏదో పదార్థం వున్నట్లుగా భాసింపచేస్తూ, జగత్తుయొక్క 'సృష్టి, స్థితి, లయం' అనే క్రమంలో క్రీడిస్తూ దానికంతకూ సాక్షిగా ఉంది. ఆదిశక్తి అయిన త్రిపురాదేవియొక్క భావనచేత 'హిరణ్యగర్భుడు' ఉదయించాడు. ఆయనయొక్క భావననుండి ఈ జగత్తు వుదయించింది. ఈ జగత్తులో 'నీవు', 'నేను' అని స్ఫురిస్తున్న జ్ఞానం పరమ చైతన్యమే. ఎవరిచే ఎన్ని విధములుగా సృష్టి జరిగినా అంతట ఈ చైతన్యం ఏకరూపంగానే ఉండును.

పెద్దకుండలు, చిన్నపిడుతలు మొదలగు భేదములు కుండలకు, పిడుతలకేగానీ మట్టికి ఎలా సంబంధించవో; అలాగే సృష్టిభేదములు కూడా చైతన్యమునకు సంబంధించవు. ఈ భేదములన్నీ బ్రహ్మయొక్క భావనచేతనే భాసిస్తున్నాయి. ఆయన భావించుట మానుకొంటే భేదములు భాసించవు. 'చిదాత్మకు భావనయందు స్వాతంత్ర్యం సహజం. నాయందు కూడా చిదాత్మ కలదు. మరి నాయందు ఆ భావనాశక్తి కనిపించుట లేదే?' అని నీవు అడుగవచ్చును. నీయందు ఉన్న భావనాశక్తి మాయచేత ఆవరింపబడి ఉంది. మాయ తొలగితే నీకు కూడా భావన సిద్ధించును. దేశమునుగానీ, కాలమునుగానీ ఎవడు ఏ విధంగా భావిస్తున్నాడో అది ఆ ప్రకారంగా దీర్ఘం, అల్పం మొదలైన భేదములతో భాసిస్తోంది.

నేను శైలలోకములో ఏకదినరూపములో ఏ కాలమును గురించి భావించానో, ఆ కాలమునే బ్రహ్మ నూట ఇరవై కోట్ల సంవత్సరాలుగా భావించాడు. ఆ కారణంచేత ఒక కాలమే శైలలోకములో అల్పంగా, ఇక్కడ దీర్ఘంగా భాసించింది. ఇలాగే శైలమును గురించి బ్రహ్మ అరకోసు మాత్రంగా భావించగా, నేను దాని లోపల ప్రదేశమును అనంతంగా భావించాను. అందువలన నీకు అది అనంతంగా

తోచింది. ఈ విధంగా ఈ రెండూ సత్యం, అసత్యం కూడా అవుతున్నాయి. నీవు కూడా నీ మనస్సులో మొదట క్రోశమాత్రమైన ప్రదేశమును, సూక్ష్మమైన కాలమును భావింపుము. తరువాత ఆ ప్రదేశమునందే అనంతములైన యోజనములను, ఆ కాలమునందే అసంఖ్యాకములైన సంవత్సరములను భావింపుము. నీవు ఎంతవరకు అలా భావిస్తావో, అంతవరకు అవి అలాగే భాసించును. ఆ విధంగానే చిదాత్మ రూపంలో వెలుపల ఉన్నట్లుగా ఈ జగత్తు భావనా మాత్రంగానే భాసిస్తోంది.

గోడమీద కనిపిస్తున్న బొమ్మ గోడకన్నా అన్యమైన వస్తువు ఎలా కాదో, అలాగే ఆత్మకు వెలుపల ఉన్నట్లుగా తోస్తున్న 'అవ్యక్తం' అనే గోడపై భాసిస్తున్న జగత్తు అనే చిత్రం కూడా అవ్యక్తంకన్నా భిన్నం కాదు. చిదాత్మలో తోస్తున్న ఆ అవ్యక్తం చిదాత్మకన్నా అన్యం కాదు. కావున జగత్తు చిదాత్మయందే భాసిస్తోంది. కానీ వెలుపల ఎక్కడా లేదు. సర్వం చిదాత్మయే అగుటచే దానికి వెలుపల అనే మాటకు అవకాశమే లేదు. ఈ కారణం చేతనే, సాధారణ మానవులు ఎంతోకాలం ప్రయాణం చేసి చేరుకోగలిగే దూరప్రదేశములకు, యోగులు క్షణకాలంలో చేరి అక్కడి విశేషములను అన్నింటిని చక్కగా చూస్తున్నారు. కావున 'దూరం, దగ్గర, చిరకాలం, శీఘ్రం' అనేవి అన్నీ భావనా మాత్రములే.

జగత్తు 'చిదాత్మ' అనే అద్దములో ప్రతిబింబం మాత్రమే. అది చిదాత్మకన్నా భిన్నంగా వస్తువుగా లేదు అని నిశ్చయించుకొని 'దేహేంద్రియాదులకు అతీతంగా ఉన్న చైతన్యమే నేను' అనే భావనను నిరంతరంగా కొనసాగిస్తూ, 'ఈ జగత్తు సత్యం' అనే భ్రాంతిని తొలగించుకొనుము. అపుడు నీవు కూడా నావలె స్వతంత్రుడవు కాగలవు."

ఇలా తంగణుని పుత్రుడు బోధించగా మహాసేనుడు 'జగత్తు సత్యం, దేహం నేను' మొదలైన భ్రాంతిని వీడి 'చిదాత్మతప్ప మరి ఏదీ లేద'ని తెలుసుకొని కామక్రోధాదిరహితుడై సమాధియోగములు అభ్యసించి, భావనా సిద్ధిచే సృష్టించుటయందు స్వాతంత్ర్యమును పొంది చిరకాలం విహరించి, ఆభాస మాత్రంగా తోస్తున్న శరీరమును కూడా త్యజించి విదేహముక్తిని పొందాడు.

కావున భార్గవా! ఈ జగత్తు 'ఇది సత్యం' అనేది నీ భావన మాత్రమే. విచారిస్తే ఈ భ్రాంతి పోవును."

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'భావనా సిద్ధి' అనే చతుర్దశాధ్యాయం సమాప్తం

బాలప్రియ

1. "భావనా బలంయొక్క సామర్థ్యం ఎటువంటిదో నిరూపించుటయే, ఇందులోని మహాసేనుని వృత్తాంతమునకు ప్రధాన తాత్పర్యం."

అయినా ఇందులోని విశేషములు అనేకం గలవు. తంగణుని కుమారుడు యజ్ఞాశ్వమును బంధించుట మొదటి విశేషం. 'సమాధిలో ఉన్న తమ తండ్రికి ఆ మార్గంలో వెళ్ళుతున్నవారు వచ్చి నమస్కరిస్తున్నారా? లేదా?' అనే విషయం సాధారణ మునిబాలకులకు పట్టదు. ఒకవేళ వారు ఆ విషయం గమనించినా, 'ఈ రాజపుత్రులు గర్వితులు, పెద్దలను గౌరవించరు' అని అనుకొంటారేగానీ వారితో ఆ విషయంపై కలహించరు. ఒకవేళ కలహించినా యజ్ఞాశ్వమును బంధించాలనే తలంపు కలుగనే కలుగదు.

మరి తంగణుని పుత్రుడు అలా ఎందుకు చేసాడు? అతడు క్షత్రియుడు అగుటయే అందుకు కారణం. అతని తల్లితండ్రులు క్షత్రియులు. తంగణుడు ఆత్మజ్ఞానమును పొంది విరక్తుడై పదికోట్ల సంవత్సరాలు తపస్సు చేసాడు. అతని భార్య కూడా అతనిని సేవిస్తూ ఆత్మజ్ఞానమును పొంది అలాగే తపస్సు చేస్తున్నది. ఆత్మజ్ఞానం కలిగి కోట్ల సంవత్సరాలు తపస్సు చేసినా, ఆమెయందు వున్న క్షత్రియ రక్తగుణం మారలేదు. ఆ క్షత్రియత్వమే కుమారునకు సంక్రమించింది.

అతడు కూడా తండ్రి వలన ఉపదేశం పొంది, యోగవిద్యనేగాక ఆత్మజ్ఞానం కూడా పొంది గొప్ప తపస్సు చేసాడు. గండశైలములో అతడు లోకమునే సృష్టించగలిగాడు. ఇంతేకాదు. అతని బోధచేత మహాసేనుడు ఆత్మజ్ఞానమును పొంది జీవన్ముక్తుడు అయ్యాడు. ఇంతవాడైనా అతనియందు క్షత్రియత్వం పోలేదు, బ్రాహ్మణత్వం కలుగలేదు. అందువలనే అతడు ప్రతిదినం గండశైల లోకమునకు వెళ్ళి దానిని పాలిస్తూ క్షత్రియ సహజమైన అధికార వాంఛను తీర్చుకొంటున్నాడు. క్షత్రియ వృత్తి ఇలా కొనసాగుట వలనే యజ్ఞాశ్వమును, రాజపుత్రులను చూడగానే

అతనియందు రాజసం పొంగి 'అశ్వమును బంధించి తన మహావీరత్వమును ప్రకటించాల'నే ఆవేశం కలిగింది. ఆ ఆవేశంచేత 'నేను మునికుమారుడను, తాపస వృత్తిలో ఉన్నాను' అనే ఆలోచనే కలుగలేదు.

అందువలన అతడు తాపస స్వభావమునకు విరుద్ధంగా పెద్ద యుద్ధం చేసి అశ్వమును, రాజపుత్రులను బంధించాడు. దీనివలన ఎంతో తపస్సు వ్యయమైంది. తాను చేసిన తప్పు ఎటువంటిదో తండ్రి, 'ఇది దైత్యుల లక్షణం. మునులకు తగదు' అని మందలించేవరకు అతనికి తోచలేదు. కుమారుని స్వభావమునకు కారణం నిరూపించుటకే తంగణుడు వాని జన్మవృత్తాంతమును వివరించాడు. దీనినిబట్టి ఎంత తపస్సు చేసినా, 'జన్మ వలన సిద్ధమగునట్టి వర్ణములయొక్క లక్షణములు మార్పు నొందుట' ఎంత అసాధ్యమో స్పష్టం అవుతున్నది.

2. "సమాధిస్థితికి వచ్చిన సాధకురాలికి పుత్రుడు ఉదయించుట' రెండవ విశేషం."

తంగణుడు విరక్తుడై తపోవనమునకు రాగా, భార్య కూడా వెంట వచ్చింది. కానీ, ఆమెకు కామవాసనలు పూర్తిగా నశించలేదు. అయినా పతివ్రత కావున కామభోగములను అపేక్షించక భర్తను సేవిస్తూ ఆత్మజ్ఞానమును పొంది, భర్తతోపాటు కోట్ల సంవత్సరాలు సమాధిలో ఉన్నది. కానీ, అతృప్తమైన కామవాసన ఆమెకు కూడా తెలియకుండా నిగూఢమై ఆమె మనస్సులో దాగి ఉంది. పుత్రుని పొందవలసిన ప్రారబ్ధకర్మ కాలవశమున అప్పటికి పక్వమై, పైకి వచ్చి నిగూఢమై ఉన్న కామవాసనను వెలుపలికి తెచ్చి విజృంభింపచేసింది. ప్రారబ్ధ వేగం వలనే ఆమె అంత తపశ్శక్తిని కలిగి ఉన్నా ఆ కామవిజృంభణమును సహించలేక పోయింది.

విశ్వామిత్రుని తపోభంగమునకు మేనక కారణమైనట్లు, ఆమె తపోభంగమునకు కారణం ఏదీ కనిపించదు. అందువలన ప్రారబ్ధమే కారణం అని చెప్పవలసి ఉంది. విధివశముననే అలా జరిగిందని తంగణుడు కూడా చెప్పాడు. కావున కామాది వాసనలు వివేకంతో కూడిన అనుభవంచేత నశించాలి లేదా ఆత్మవిచారంచేత నశించాలి. కామం, క్రోధం మొదలైన భావములు

మనస్సులో పైకి వచ్చినపుడు 'ఇదిగో కామం వస్తున్నది, ఇదిగో క్రోధం వచ్చి ఆక్రమిస్తున్నది. దీనికి లోబడరాదు. ఇది నా స్వరూపం కాదు' అని తొలగించుకొంటే వాసనలన్నీ క్రమంగా క్షీణించి నశించును.

నిద్రయందువలె సమాధిస్థితిలోను ఎన్ని లక్షల సంవత్సరాలు సుఖంగా వున్నా మనస్సుకు క్షాళనం జరుగదు. అది విచారం వలనే సంభవించును. అందువలనే కుమారుడు రాజ్యమును పాలించాలని కోరినపుడు, తంగణుడు 'స్వభావం అతిక్రమింపరానిది' (**స్వభావో దురతిక్రమః**) అనే తలంపుతో, 'అలాగే కానిమ్ము' అని అనుమతించాడు. 'అతడు కొంతకాలం ఆ రాజ్యపాలనను అనుభవించి విరక్తుడై, విచారముచేత కామక్రోధాది వాసనలను నిర్మూలించుకోవాల'ని ఆయన అభిప్రాయం. కుమారుడు కూడా అలాగే చేసి వుండును.

3. "పురుష సంబంధం లేకుండానే స్త్రీకి పుత్రుడు ఉదయించుట' మూడవ విశేషం."

స్వప్నంలో భోగం సంభవిస్తే అది కేవలం భావనయే. కానీ, దానివలన జరిగే ధాతుస్ఖలనం మాత్రం శరీరంనందు భౌతికంగానే జరుగును. తంగణుని భార్య కేవలం భర్తను గురించిన భావనచేతనే రతిపారవశ్యమును పొందినా, ఆమెకు ధాతుస్ఖలనం మాత్రం శరీరమునందు భౌతికంగానే జరిగింది. వ్యాసుడు మొదలుగా మహాతపస్వులకు స్త్రీసంబంధం లేకుండా పుత్రులు ఉదయించినట్లు, తంగణుని భార్య కూడా తపస్సంపన్నురాలు అగుటచే పురుష సంబంధం లేకున్నా పుత్రుడు ఉదయించాడు.

4. "తంగణుడు కోరకున్నా పుత్రుడు కలుగుట' నాలుగవ విశేషం."

ఇది ఆయనకు కేవలం ప్రారబ్ధవశముననే సంభవించింది. వ్యాఘ్రపాదుడు హేమలేఖను పెంచుట కూడా ఇటువంటిదే. జడభరతుడు కూడా లేడిపిల్లను ఇలాగే పెంచాడు. మరి జడభరతునకువలె వీరికి ఈ శిశుపోషణ సంసార బంధమై మరొక జన్మను కలిగించునా? ముగ్గురు కేవలం దయతోనే శిశువులను పోషించారు. కానీ, జడభరతుడు లేడిపిల్లయందు లౌల్యమును కూడా వహించాడు. అందువలన ఆయనకు లేడిజన్మ కలిగింది.

దయ వేరు, లౌల్యం వేరు. ఇతరుల దుఃఖమును తొలగించాలనే తలంపు 'దయ.' వారి సుఖదుఃఖములను గురించి మాటిమాటికి ఆలోచిస్తూ వారి సుఖం వలన తాను సుఖమును, వారి దుఃఖం వలన తాను దుఃఖమును పొందుట 'లౌల్యం.' లౌల్యం వలన సంసారబంధం తప్పదు. కావుననే భగవంతుడు దైవీసంపదను గురించి చెప్పునపుడు, **"దయా భూతేష్వలోలుప్త్వమ్"** అని భూతములయందు దయ ఉండవచ్చునుగానీ, లౌల్యం ఉండరాదని స్పష్టం చేసాడు. వ్యాఘ్రపాదుడు, తంగణుడు దయామాత్రంగా శిశువులను పోషించి పెద్దవారిని చేసిన తరువాత వారి సంగతిని పట్టించుకోలేదు. ఆ విషయం వారు – కలలో జరిగిన వృత్తాంతంవలె – విస్మరించి ఉంటారు. అందువలన వారికి ఆ వ్యవహారం బంధమును కలిగించలేదు.

ప్రారబ్ధానుభవం అందరికి సమానమే. అజ్ఞానులు ప్రారబ్ధం వలన కలిగే సంపదల వలన సుఖమును, ఆపదల వలన దుఃఖమును తన్మయత్వంతో అనుభవిస్తూ ఆ వాసనలను పెంపొందించుకొంటారు. జ్ఞానులు కలుగుతున్న సుఖంగానీ, దుఃఖంగానీ మనస్సులో పుట్టగానే 'ఇది నా స్వరూపం కాదు. దృక్స్వరూపుడనైన నాయందు ఇది దృశ్యం మాత్రమే' అని వాటిని విస్మరిస్తారు. అందువలన వారికి పూర్వ వాసనలు నశించునేగానీ క్రొత్త వాసనలు పుట్టవు.

5. "మునికుమారుడు ప్రసన్నుడై 'నీ కోరిక ఏమిటో చెప్పుము. నేను తీరుస్తాను' అని చెప్పినప్పటికీ, మహాసేనుడు 'తంగణునితోనే మాట్లాడాలని కోరుట' మరొక విశేషం."

సైనికులు జరిగిన వృత్తాంతమంతా చెప్పినా మహారాజు 'ఎలా అయినా తంగణమునిని ప్రసన్నుని గావించుకొని అశ్వమును, రాజపుత్రులను శీఘ్రంగా తీసుకొని రమ్ము' అని మహాసేనుని నియోగించుట ఇందుకు ముఖ్యకారణం. ఆయన కూడా అలా ఎందుకు నియోగించాలి? కుమారుడు ప్రసన్నుడైతే చాలదా? ఆ మునికుమారుడు చేసింది అక్రమం. తప్పు చేసినవానిని ప్రార్థించి ప్రసన్నుని చేసుకొని పని జరుపుకొనుట పరిపాలకులకు తగదు. వానిని ఎలా అయినా మందలించి సరైన మార్గమునకు తేవాలి. లేకపోతే అతడు గర్వితుడై ఇంకొకపుడు తమ విషయంలోగానీ, మరొకరి విషయంలోగానీ ఇలాగే ప్రవర్తించగలడు.

కావున ధర్మదృష్టితో వానిని శిక్షించుట ఆవశ్యకం. కానీ, ఆ శక్తి తమకు లేదు. వానిని అదుపులో పెట్టదగినవాడు తండ్రియే. కావున కుమారుని ప్రవర్తనను తండ్రికి తెలియజేయుట తమకు కర్తవ్యం. తండ్రి కూడా పుత్రమోహంతో కుమారుని పక్షమునే అవలంబిస్తే, తాము మరొక మహర్షిని శరణు పొందవలసి ఉండును. ఎలా అయినా తప్పు చేసినవానిని ప్రార్థించుట తమకు తగదు. అందువలననే సుషేణుడు, మహాసేనుడు ఎలా అయినా తంగణ మహామునినే ప్రసన్నుని చేసుకోవాలని తలంచారు. తగినట్లే తంగణుడు కూడా కుమారుని మందలించాడు.

6. "మునికుమారుడు తండ్రిని సమాధినుండి మేల్కొల్పవలసి వచ్చినపుడు, తాను స్థూలదేహం నుండి సూక్ష్మశరీరంతో బయటకు వచ్చి తండ్రిలో ప్రవేశించి, ఆత్మలో లీనమై ఉన్న ఆయనయొక్క మనస్సును ఆకర్షించి మేల్కొల్పి మరల వచ్చి తన స్థూలశరీరంలో ప్రవేశించాడు."

అంతకుపూర్వం తంగణుని భార్య కూడా అలాగే చేసింది. కానీ, మునికుమారుడు గండశైలములోనికి వెళ్ళునపుడు, బయటకు వచ్చునపుడు స్థూలశరీరమును వదలినట్లు లేదు. అలాగే గుర్రమును, రాజపుత్రులను శైలములోపలికి తీసుకొని వెళ్ళినపుడు వారి సూక్ష్మశరీరములను తీసుకొని పోయినట్లు లేదు. మహాసేనుని విషయంలో మాత్రం వాని సూక్ష్మశరీరమునే లోపలికి తీసుకొని వెళ్ళి, అక్కడ మరొక శరీరమును సృష్టించి దానియందు అతనిని ప్రవేశపెట్టాడు. మరి మహాసేనుడు స్థూలశరీరంతో ప్రవేశింపలేని శైలములోకి గుర్రం, రాజపుత్రులు ఎలా ప్రవేశపెట్టబడ్డారు? మునికుమారుడు స్థూలశరీరంతో శైలములోకి రాకపోకలు ఎలా చేస్తున్నాడు?

అష్టసిద్ధులలో 'అణిమ' అనే సిద్ధి కలదు. దానివలన స్థూలదేహమును అణువు అంతగా తగ్గించుకోవచ్చును. ఈ శక్తిచేతనే ఆంజనేయుడు లంకలో ప్రవేశించినపుడు పిల్లి అంత శరీరంతో ఉన్నాడు. సీతతో ప్రసంగిస్తూ ఆయన 'నిన్ను రాముని వద్దకు ఇపుడే తీసుకొని వెళతాను. నా వీపుపై ఎక్కుము' అని పలికాడు. ఆయనయొక్క చిన్న శరీరమును చూస్తూ ఆమె, 'ఇంత చిన్న శరీరంపై నన్ను ఎలా తీసుకొని వెళ్ళగలవు? ఇది కదా నీ కపిత్వం' అని పరిహాసించింది.

వెంటనే ఆయన 'మహిమ' అనే సిద్ధితో ఆ శరీరమునే మహోన్నతంగా పెంచాడు. అలాగే మునికుమారుడు స్థూల శరీరమునే అణువంతగా చేసుకొని శైలములోకి రాకపోకలు చేస్తూ ఉండవచ్చును. అలాగే గుర్రమును, రాజపుత్రులను కూడా అణువులంతగా చేసి లోపలికి తీసుకొని వెళ్ళి ఉండవచ్చు.

అలాగాక వారి సూక్ష్మశరీరములను లోపలికి తీసుకొని వెళితే, వారి స్థూలశరీరములు శైలమునకు బయట గోచరములై ఉండాలి. మొదట రాజపుత్రులు చూస్తుండగానే మునిపుత్రుడు గుర్రంతో శైలములోకి వెళ్ళాడు. అపుడు వారికి మునిపుత్రునియొక్క, గుర్రం యొక్క స్థూలశరీరములుసైతం బయట కనిపించి ఉండాలి. అలా కనిపించలేదు. 'గుర్రంతోసహా మునికుమారుడు శైలములో ఉన్నాడ'నే రాజపుత్రులు శైలమును పగులగొట్టారు. అపుడు అతడు మహాసేనతో బయటకు వచ్చి రాజపుత్రులను జయించి బంధించి, మరల వారిని శైలములోకి తీసుకొని వెళ్ళాడు. అపుడు వారందరినీ అణువంతగా చేసి తీసుకొని వెళ్ళాడని చెప్పుట సమంజసం.

మరి, అతడు మహాసేనుని విషయంలో అలా ఎందుకు చేయలేదు? అతడు మహాసేనుని ఆ లోకంలో బంధించుట లేదు. అతనిని ఆ లోకంలో చంద్రమండలం, సూర్యమండలం మొదలుగా అన్ని ప్రదేశములందు త్రిప్పవలసి వున్నది. అటువంటపుడు స్థూలమైన అతని సాధారణ శరీరం, ఆ మండలంలోని శీతలత్వం, ఉష్ణోగ్రత మొదలైన మార్పులకు తట్టుకోలేదు. అందువలన అతని స్థూలశరీరమును శైలమునకు వెలుపలే ఉంచి, దానిలోనుండి అతని లింగ శరీరమును శైలములోకి తీసుకొనివెళ్ళి, అక్కడ ఆ లోకమునకు తగిన మరొక శరీరమును సృష్టించి దానిలో అతని లింగశరీరమును ప్రవేశపెట్టాడు. వెలుపలికి వచ్చినపుడు మరల అతని లింగశరీరమును శైలము వెలుపల ఉన్న స్థూల శరీరంలో ప్రవేశపెట్టాడు.

మహాసేనునకు స్థూలశరీరములు మారాయిగానీ లింగశరీరం మారలేదు. అందువలననే అతడు గండశైలములో చూసినదానిని మరల స్మరించగలిగాడు. అనగా అతనికి స్వప్నంలో నుండి జాగ్రత్తులోకి వచ్చినట్లే ఉంది. కావున 'విజ్ఞానం, అనుభవం' అనేవి కేవలం లింగశరీరమునకు సంబంధించినవి అనేది స్పష్టం.

'స్థూలం, సూక్ష్మం, కారణం' అని శరీరములు మూడు విధములు. కాళ్ళు, చేతులు, తల మొదలైన అవయవములతో కనిపిస్తున్న శరీరం 'స్థూలం.' దీనికి లోపల ఉండి దీనిని నడుపుతున్న శరీరం 'సూక్ష్మం.' దీనినే 'లింగశరీరం' అంటారు. ఇది స్వప్నంలో స్థూల శరీరంకన్నా విడిగా, స్వతంత్రంగా వ్యవహరిస్తున్నది. చెట్టుకు వేరువలె లింగశరీరమునకు లోపల ఉండు అవిద్య 'కారణ శరీరం.' ఈ అవిద్యయే 'అవ్యక్తం, మాయ, ప్రకృతి' అని చెప్పబడుతున్నది. ఇది 'సత్త్వం, రజస్సు, తమస్సు' అనే మూడు గుణములతో రూపొంది ఉండును. మరణ సమయంలో కారణ శరీరంతో కలిసి లింగశరీరం స్థూలశరీరమును వదలిపెట్టిపోవును.

వివేకచూడామణిలో భగవత్పాదులచే 'లింగశరీరం' ఇలా వర్ణించబడింది: "1) వాక్కు మొదలుగా కర్మేంద్రియములు అయిదు, 2) శ్రోత్రం మొదలుగా జ్ఞానేంద్రియములు అయిదు, 3) పంచప్రాణములు, 4) పంచభూతములు, 5) 'మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తం, అహంకారం' అనే అంతఃకరణ చతుష్టయం, 6) అవిద్య, 7) కామం, 8) కర్మ అనే ఎనిమది పురములు (భాగములు) గలదానిని 'సూక్ష్మశరీరం' అని చెపుతారు. ఇదే 'లింగశరీరం.' ఇది అపంచీకృతములైన సూక్ష్మభూతముల నుండి ఏర్పడుతున్నది. కర్మవాసనలు అన్నీ దీనియందే ఉండును. ఇదే కర్మఫలములను అనుభవించును. 'ఆత్మస్వరూపం తెలియకుండుట' అనే అజ్ఞానం కారణంగా ఇది జీవునకు అనాదిగా ఉంది."

శ్లో.98 **వాగాది పంచ శ్రవణాది పంచ**
ప్రాణాదిపంచాభ్రముఖాని పంచ ।
బుద్ధ్యాద్యవిద్యాపి చ కామకర్మణీ
పుర్యష్టకం సూక్ష్మశరీర మాహుః ॥

శ్లో.99 **ఇదం శరీరం శృణు సూక్ష్మసంజ్ఞితం**
లింగంత్వపంచీకృత భూతసంభవమ్ ।
సవాసనం కర్మఫలానుభావకం
స్వాజ్ఞానతోఽనాదిరుపాధిరాత్మనః ॥

ఇందులో కారణశరీరమైన అవిద్య కూడా సూక్ష్మశరీరంలో భాగంగా చెప్పబడింది. పై కథ వలన యోగవిద్యలో సిద్ధిని పొందినవారు, లింగ శరీరమును

స్థూలశరీరం నుండి సులభంగా విడదీయగలరని స్పష్టం అవుతున్నది. శరీరం లోపలి భాగములను విడదీసి పైకితెచ్చి మరల లోపల ఉంచగలిగిన వైద్యునియొక్క నైపుణ్యం వంటిదే ఇది. ఈ విద్యచేత కూడా అవిద్య, కామ, కర్మలు నశించవు. అవి జ్ఞానంచేతనే నశించును.

7. "మహాసేనుడు శైలం నుండి బయటకు వచ్చునప్పటికి 'నూట ఇరవై కోట్ల సంవత్సరాలు భూలోకంలో గడిచాయ'ని మునికుమారుడు చెప్పాడు."

అప్పటివరకు ఆ గండశైలం, సమాధిలో ఉన్న తంగణుడు, గుంటలో వున్న మహాసేనుని స్థూలశరీరం అలాగే ఉన్నాయి. తక్కిన జగత్తు అంతా మారింది. ఇవి ఎందుకు మార్పుచెంది నశించలేదు? అంతకాలం భౌతిక శరీరములు చెదరకుండా ఉంటాయా? తంగణుడుగానీ, అతని కుమారుడుగానీ ఆ ప్రదేశంలో కాలవశమున సంభవించు భౌతికములైన మార్పులు కలుగకుండునట్లు, తపశ్శక్తి చేతనే రక్షణ కల్పించి ఉంటారని ఊహించవలసి వుంది.

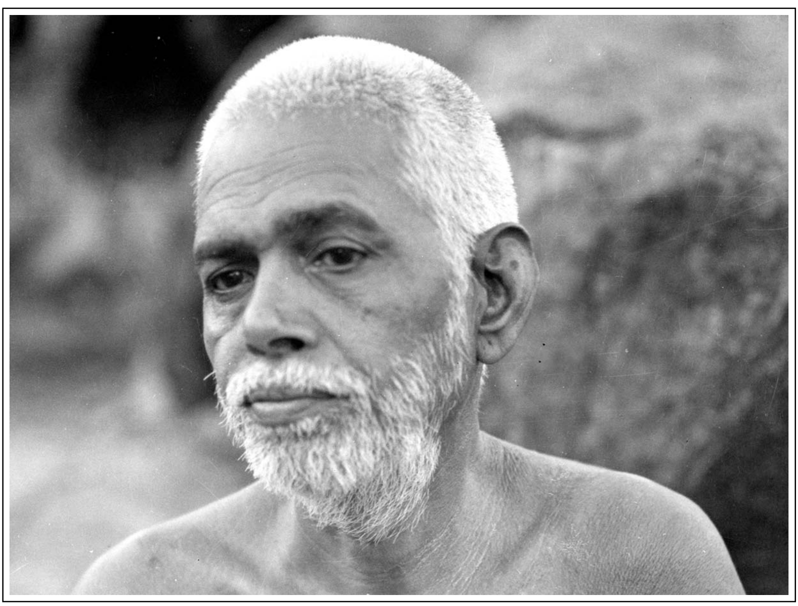

పదునైదవ అధ్యాయము

జ్ఞానఖండసారము

పరశురాముడు శైలలోకాఖ్యానం విన్న తరువాత తన ఆశ్రమానికి వెళ్ళి, గురువు చెప్పినట్లుగా విన్నదానినంతా విమర్శించి మరల గురువు వద్దకు వచ్చి ప్రణమిల్లి, తాను గ్రహించినదానిని ఆయనకు నివేదిస్తూ దానిపై కలిగిన సంశయాలను ఇలా ప్రశ్నించాడు: "భగవానుడా! నీవు అనేక కథలతో చెప్పిన విషయాన్ని నేను అనేక విధాలుగా ఆలోచించాను. నాకు ఇంతవరకు తెలిసింది ఏమిటంటే, 'తెలుసుకొనుట లేదా జ్ఞానం అనేది ఒక్కటే సత్యం. తెలుసుకొనబడేది అంతా కల్పితం. అద్దంలో కనిపించే నగరంవలె తెలియబడుతున్నదంతా అసత్యం.'

జ్ఞానమే రూపంగా గల ఆ పరమేశ్వరి తన స్వాతంత్ర్యంయొక్క మహిమచేత – కుండకు మట్టి కావలసినట్లు – ఏ పదార్థంతో అవసరం లేకుండానే, తనయందే అవ్యక్తం మొదలగు భేదములతో జగత్తును భాసింపచేస్తున్నది. ఆత్మకు వెలుపల ఏదో ఉన్నట్లు తోచుటయే 'అవ్యక్తం.' మీరు చెప్పినదానిని సూక్ష్మంగా విచారించగా నాకు ఇంతవరకు తోచింది.

తెలుసుకొనుట 'సంవేదనం' లేదా 'సంవిత్తి'. తెలియబడునది 'వేద్యం.' వేద్యముతో ఎపుడూ ఏ విధంగాను సంబంధం లేకుండా శుద్ధంగా వుండుటయే 'సంవిత్తియొక్క యథార్థస్వరూపం' అని చెపుతున్నారు. కానీ, వేద్యం సంవేదనములో ఎపుడూ ఉండనే ఉంది. అటువంటపుడు వేద్యం లేని పరిశుద్ధమైన సంవేదనమును పొందుటకు ఎలా వీలగును? దానిని అలా పొందకుంటే పురుషార్థమే లేదు. మోక్షమే పురుషార్థం. ఆ మోక్షంయొక్క స్వరూపం ఏమిటి? జ్ఞానం కలిగినంతనే మోక్షం కలుగును అంటే, ఆ మోక్షస్థితియందు వ్యవహారం ఎలా కుదురును? మరి వ్యవహార పరాయణులైన జ్ఞానులు కనిపిస్తున్నారు. వారికి వేద్యరహితమై కేవలమైన సంవేదనం ఎలా నిలుచును? శుద్ధమైన సంవేదనములో నిలిచినవానికి వ్యవహారం ఎలా జరుగును? జ్ఞానం ఏకరూపం అయినపుడు దానివలన కలుగు మోక్షం కూడా ఏకరూపంగానే ఉండాలి. మరి లోకంలో జ్ఞానులయొక్క స్థితిలో భేదం ఎలా కనిపిస్తున్నది?

కొందరు జ్ఞానులు శాస్త్రం చెప్పినట్లు ఆయా కాలములలో చేయవలసిన కర్మలను చేస్తున్నారు. కొందరు భిన్నభిన్న పద్ధతులలో దేవతలను ఆరాధిస్తున్నారు, కొందరు ఇంద్రియములను నియమించి సమాధియందే నిలిచిపోవుచున్నారు, మరికొందరు దేహేంద్రియములను శుష్కింపచేస్తూ తపస్సు చేస్తున్నారు. కొందరు ప్రవచనములచేత శిష్యులకు బోధిస్తున్నారు, కొందరు దండనీతిని అవలంబించి రాజ్యమును పాలిస్తున్నారు, కొందరు సభలలో ప్రతివాదులతో వాదిస్తున్నారు, మరికొందరు ఎల్లపుడూ శాస్త్రములను రచిస్తున్నారు, కొందరు సదా ప్రపంచజ్ఞానం లేనివారివలె ఉంటారు, కొందరు లోకులు ఏవగించుకొనునట్టి ప్రవర్తన కలిగి ఉంటారు.

వీరందరూ లోకంలో జ్ఞానులుగానే ప్రసిద్ధులై ఉన్నారు. మోక్షం అందరికీ సమానమైనపుడు వీరి స్థితిలో భేదములు ఎలా కలుగుతున్నాయి? వీరి విజ్ఞానం సమానం కాదా? వీరి జ్ఞానములలో తారతమ్యం ఉందా? ఇదంతా నీవు తప్ప ఎవరూ చెప్పలేరు. నిన్నే శరణు పొందిన శిష్యుని యందు నీ మనస్సు సహజంగానే దయార్ద్రమై ఉండును. కావున నా సంశయాలు నశించునట్లు బోధింపుము."

ఈ ప్రశ్నలన్నీ సమంజసములే అని సంతోషిస్తూ దత్తాత్రేయుడు ఇలా వివరించాడు: "రామా! నీవు బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుడవు. ఆ చిదాత్మను తెలుసుకొనుటకు నీవు సమర్థుడవు. నీకు సద్విమర్శనము కలిగింది. అందువలన తత్త్వమును తెలుసుకోగలవు. భగవంతునియొక్క అనుగ్రహం వల్లనే సద్విమర్శనం కలుగును. ఆయనయొక్క అనుగ్రహం లేకుండా ఎవడూ శ్రేయస్సుకు సాధనమైన సద్విమర్శనము పొందలేడు. మనయందు ప్రతిదినం సద్విమర్శనము పెంపొందింప చేయుటయే, మనచే ఆరాధింపబడిన ఈశ్వరుడు ప్రసన్నుడై మనకు చేయగలిగిన మహోపకారం. ఆయన చేయగలిగింది అంతవరకే.

దేనిని నీవు తెలుసుకున్నావో అది సత్యమే. కానీ, చిదాత్మను గురించి నీకు చక్కగా తెలియలేదు. కావుననే 'అద్దములోని నగరంవలె, చిదాత్మ తనయందు జగత్తును భాసింపచేస్తున్నది' అని తాటస్థ్యంతో చెపుతున్నావు. 'ఆ చిదాత్మయే నేను' అని నీకు తోచలేదు. చిదాత్మను తనకన్నా వేరొక వస్తువుగా ఎవడు

తటస్థుడుగా తెలుసుకొంటున్నాడో, వానికి అది తెలియదు. 'ఆ చిదాత్మయే నేను' అని తెలుసుకున్నవానికి తాటస్థ్యం ఉండదు. ఆత్మ ఎక్కడో ఉన్నట్లు తటస్థంగా తెలుసుకొనుట – స్వప్నంలో తెలుసుకొనుటవంటిదే – అగును. స్వప్నంలో దొరికిన నిధివలె, తటస్థునియొక్క ఆత్మజ్ఞానం ముఖ్యమైన ఫలమును ఒసంగదు. ఈ విషయంలో ఇదివరకు జరిగిన ఒక వృత్తాంతమును చెపుతాను వినుము:

పూర్వం విదేహ రాజ్యంలో ఒక ధార్మికుడైన రాజు ఉండేవాడు. ప్రజ్ఞాశాలి అయిన ఆ జనకుడు ఇహపరములను రెండింటిని తెలుసుకొని, ఉత్తమములైన యజ్ఞములచేత ఆత్మదేవతను ఆరాధించాడు. విద్యావంతులు, తపస్వులు, కళాకోవిదులు, యజ్ఞములు చేసినవారు మొదలుగా బ్రాహ్మణులు అక్కడికి వచ్చారు. ఆ సమయంలోనే వరుణుడు యజ్ఞం చేయుటకు నిశ్చయించాడు. ఆయన ఆహ్వానించగా బ్రాహ్మణాదులు చాలామంది వరుణ లోకమునకు వెళ్ళలేదు. విద్వాంసులందరూ జనకునిచే పూజింపబడుతూ సంతుష్టులై అక్కడే వున్నారు. అపుడు బుద్ధికుశలుడైన వరుణుని పుత్రుడు 'కపట మార్గంలో విద్వాంసులను వరుణ లోకమునకు తీసుకొని వెళ్ళాల'ని నిశ్చయించి, బ్రాహ్మణ వేషంలో జనకుని యజ్ఞశాలకు వచ్చి రాజును ఆశీర్వదించి, సభలో అందరూ వింటుండగా అక్కడ ఉన్న సదస్యులను తిరస్కరిస్తూ ఇలా అన్నాడు:

"రాజా! కాకులతో, గ్రద్దలతో నిండి ఉన్న సరస్సువలె నీ ఈ యజ్ఞశాల శోభించుట లేదు. శరత్కాలంలో వికసించిన కమలములు గల సరస్సు హంసల సముదాయములచేత శోభించునట్లుగా, సభ విద్వాంసుల సముదాయముల చేతనే శోభించును. మరి ఈ సభలో విద్యావిశారదుడైనవాడు ఒక్కడూ నాకు కనిపించుట లేదు. అయ్యా! నీకు శుభమగును గాక! నేను వెళ్ళుతున్నాను. మూర్ఖులతో నిండి ఉన్న ఈ సభలో నేను ఎలా ఉండగలను?" ఇలా అతడు పలుకగానే సదస్సులోనివారంతా క్రుద్ధులై ఇలా అన్నారు:

"ఏమిరా! బ్రాహ్మణాధమా! అందరినీ ఎందుకు ఆక్షేపిస్తున్నావు? మమ్మల్ని అందరినీ జయించుటకు నీకున్న విద్య ఏమిటి? ఏమిరా నీ దుర్బుద్ధి! మమ్ము అందరినీ జయించి పోగలవా! ఎందుకు నిన్ను నీవు ఇలా పొగుడుకొంటున్నావు? భూలోకంలో ఉన్న విద్వాంసులందరూ ఇంచుమించుగా ఇక్కడ చేరి ఉన్నారు.

నీవు భూలోకమునే జయింపగోరుతున్నావా? ఏ విద్యతో నీవు మమ్ము జయింప గోరుతున్నావో అది ఏదో చెప్పుము."

అపుడు వరుణుని కుమారుడు ఇలా అన్నాడు: "మీరు ఒక ప్రతిజ్ఞకు అంగీకరిస్తే మిమ్మల్ని అందరిని క్షణంలో జయిస్తాను. నేను ఓడిపోతే నన్ను మీరు సముద్రంలో ముంచండి. మీరు ఓడిపోతే మిమ్మల్ని సముద్రంలో ముంచివేస్తాను. దీనికి అంగీకరించి మీరు నాతో వాదం చేయండి." దానికి వారందరూ అందుకు అంగీకరించి వానితో వాదం చేయబోయారు. అతడు తర్కకౌశలంతో వారందరినీ జయించి వందలు, వేలకొలదిగా తీసుకువెళ్ళి సముద్రంలో ముంచసాగాడు. వరుణుని దూతలు వారందరినీ వరుణుని యజ్ఞశాలకు తీసుకొని వెళ్ళుతున్నారు. అక్కడ వారందరినీ వరుణుడు పూజించి సంతుష్టులను గావిస్తున్నాడు.

ఇలా 'కహోలుడు' అనే ముని కూడా సముద్రంలో ముంచబడ్డాడు. అది తెలిసి అతని కుమారుడు అయిన 'అష్టావక్రుడు' జనకుని యజ్ఞశాలకు వచ్చి వరుణుని కుమారుని వాదములో జయించి, 'వానిని సముద్రంలో ముంచవలసింది'గా ఆదేశించాడు. అపుడు వరుణ పుత్రుడు నిజరూపమును చూపి వరుణలోకమునకు పంపబడిన ద్విజులనందరినీ రప్పించాడు. అలా రప్పింపబడిన ద్విజశ్రేష్ఠులను చూసి అష్టావక్రుడు గర్వించి తిరస్కరించాడు. వారందరూ దుఃఖించి ఆ సమయమునకు అక్కడికి వచ్చిన ఒక తాపసిని శరణుజొచ్చారు. ఆమె కాషాయాంబరములు, జడలు ధరించి యౌవనం మరియు సౌందర్యంతో విలసిల్లుచున్నది. ఆమె వారిని ఓదార్చి సభలోకి వెళ్ళి జనకునిచే పూజితురాలై అష్టావక్రుని చూసి ఇలా అంది:

"వత్సా! కహోలపుత్రా! నీవు చాలా బుద్ధిమంతుడవు. వరుణ దేవుని పుత్రుడిని వాదములో జయించి ఈ విద్వాంసులందరినీ విడిపించావు. నేను నిన్ను కొంచెం అడుగుతాను. వంచన లేకుండా చెప్పుము. 'దేనిని తెలుసుకొంటే సర్వం అమృతం అగునో, సకల సందేహాలు నశించునో; ఇక తెలియబడనిది గానీ, కోరదగినదిగానీ ఏదీ ఉండదో అటువంటిది నీకు తెలిస్తే వెంటనే చెప్పుము."

అష్టావక్రుడు ఇలా అన్నాడు: "అది నాకు తెలుసు. తాపసీ! మరల చెపుతున్నాను వినుము. నాకు ఈ లోకంలో తెలియనిది లేదు. ఇది ఎంత! నేను సకల శాస్త్రములను అనేక పర్యాయములు తిరుగవేసాను. ఇదిగో నీవు అడిగింది. 'అది సకల జగత్తుకు కారణం. దానికి ఆదిమధ్యాంతములు లేవు. అది దేశకాలములచేత పరిమితం కాదు. అది శుద్ధం, అఖండం, చిదాత్మకం. అద్దములోని నగరంవలె, ఈ జగత్తు అంతా దేనియందు విరాజిల్లుతున్నదో అదే పరమపదం. దానిని తెలుసుకున్నవాడే నిశ్చలం, అమృతం అయిన స్థితిని పొందును.

అద్దమును గురించి తెలుసుకొన్న తరువాత, దానియందు అనంతంగా ఎన్ని బింబములు కనిపిస్తున్నా అవన్నీ అసత్యములు. 'అద్దమే సత్యం' అనే విషయంలో ఎలా సందేహం కలుగదో, అలాగే పరతత్త్వమును తెలిసినవానికి 'జగత్తు అసత్యం' అనే విషయంలో సందేహం కలుగదు. అటువంటివానికి అసత్యమైన జగత్తులో తెలియనిది, కోరదగింది ఏదీ ఉండదు. ఇటువంటి ఆత్మ ఒక్కటే చేతనం, తక్కిన జగత్తంతా అచేతనం అగుటచే 'దానిని తెలుసుకొనుటకు ఇంకొక చేతనుడు లేకపోవుటచేత' అది తెలుసుకొనబడదు. ఇలా శాస్త్రదృష్టితో నీవు అడిగిన తత్త్వం నిరూపింపబడుచున్నది."

తాపసి ఇలా అంది: "మునికుమారా! శాస్త్రంలో ఉన్నట్లుగా నీవు చక్కగా చెప్పావు. ఇది సర్వసమ్మతమే. కానీ, 'దానిని తెలుసుకున్నవాడే నిశ్చలం, అమృతం అయిన స్థితిని పొందును' అని మొదట చెప్పావు. తరువాత 'దానిని తెలుసుకొనుటకు ఇంకొక చేతనుడు లేకపోవుటచేత అది తెలుసుకొనబడదు' అని చెప్పావు. ఇది మొదట చెప్పినదానికి విరుద్ధం. అది తెలుసుకొనుటకు సాధ్యమే కానిదైతే నీకు ఎలా తెలిసింది? నీకు తెలియకపోతే 'అది నాకు తెలియదు. కావున లేదు' అని నిరూపింపుము. 'అది ఉన్నది. నాకు తెలుసు' అని నీవు అంటే 'అది తెలియబడదు' అని చెప్పకూడదు.

అసలు ఇదంతా నీవు శాస్త్రదృష్టితోనే అనుకొంటున్నావు. దానిని నీవు స్వయంగా అపరోక్షంగా తెలుసుకోలేదు. జగత్తు ప్రతిబింబంగా వున్నదని నీవు ప్రత్యక్షంగా చూస్తూ, 'దానికి అద్దంగా ఉన్న ఆత్మను చూచుట లేద'ని ఎలా

చెపుతున్నావు? ప్రతిబింబమును చూసినవాడు అద్దమును చూడకుండునా? ఈ విధంగా సభలో అందులోను జనకుని ఎదుట మాట్లాడుతూ 'ఓడిపోయి పరాభవింపబడ్డాన'ని ఎందుకు గ్రహించకున్నావు?"

ఆమె ఇలా అడుగగా అతడు సిగ్గుపడి తలవంచుకొని కొంచెంసేపు ఆలోచించి ఆమె అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానం తోచక ఇలా అన్నాడు: "అమ్మా! నీవు అడిగిన ప్రశ్నకు నాకు సమాధానం తెలియదు. నేను నీకు శిష్యుడను అగుచున్నాను. 'అవేద్యమైన ఆత్మను తెలిసి అమృతత్వమును పొందుట' అనేది ఎలా నిరూపింపబడిందో చెప్పుము. నేను అసత్యమును చెప్పను. అది తపస్సును హరించును."

అష్టావక్రునియొక్క సత్యవచనమునకు ఆమె ప్రసన్నురాలై అందరూ వింటుండగా వానితో ఇలా అంది: "కుమారా! దీనిని తెలుసుకొనకపోవుట వలననే అనేకులు భ్రాంతి చెందుతున్నారు. ఇది శుష్కతర్కములచేత తెలియునది కాదు. శాస్త్రములలో అంతట ఇది చాలా రహస్యంగా ఉంచబడింది. ఇంతమంది సభాసదులలో ఒక్కడూ దీనిని ఎరుగడు. ఇక్కడ ఈ రాజు, నేను తప్ప ఇంకెవరూ దీనిని ఎరుగరు. వివాదములలో ఎక్కడా, ప్రశ్నోత్తరములలో ఇది కనిపించదు. తర్కమును మాత్రమే ఆశ్రయించిన విద్వాంసులు దీనిని తెలుసుకోలేరు. ఎంత సూక్ష్మబుద్ధితో తర్కించినా సద్గురు సేవ, దేవతానుగ్రహం లేకుండా ఇది తెలియదు.

తన విషయంగాగాక వెలుపల ఉన్న ఏదో వస్తువును పరిశీలిస్తున్నట్లుగా, తటస్థమైన బుద్ధితో దీనిని గురించి ఎంతగా విన్నా ఇది బోధపడదు. తన విషయంగా మనస్సుకు పట్టనంతవరకు, ఎవనికైనా దీనిని వేయి విధములుగా బోధించినా ఆ బోధ వ్యర్థమే అగును.

ఏ కారణం వలనో ఒకడు తన కంఠమునందే ఉన్న ముత్యాల హారమును విస్మరించి, అంతా వెదకి 'అది దొంగలచే హరింపబడింద'ని తలంచాడు అనుకొనుము. అపుడు ఎవడైనా ఇంకొకడు వచ్చి 'హారం నీ కంఠమునందే ఉన్నదయ్యా!' అని చెప్పినపుడు వాడు తనను తాను చూసుకొని కంఠంలో ఉన్న హారమును చేతితో పైకి తీసుకొని చూసేవరకు, వానికి అది లభించినట్లు కాదు. అంతవరకు వాడు ఎంత సూక్ష్మబుద్ధితో ఆలోచించినా దానిని పొందలేడు. అలాగే

'ఆత్మ తన స్వరూపమే' అని ఎన్నిసార్లు విన్నా ప్రశాంతచిత్తుడై, 'నా స్వరూపం ఇటువంటిది అగునా కాదా?' అని విచారించుటకు పూనుకొనేవరకు అది తెలియదు. తన స్వరూపం తనయందు కాకుండా ఎక్కడ ఏ విధంగా తెలియును?

దీపం తన చుట్టూ ఉన్న పదార్థములను ప్రకాశింపచేయును. కానీ, ఒక దీపం మరొక దీపమును ప్రకాశింపచేయుట లేదు. సూర్యుడు ఉదయించినపుడు సకల పదార్థములు ప్రకాశించును. సూర్యుని వెలుగు దీపములపై కూడా ప్రసరింపవచ్చును. తక్కిన పదార్థములవలె అవి సూర్యుని కాంతి వలన ప్రకాశమును పొందవు. అంతమాత్రంచేత 'ఆ దీపములు లేవు, అవి ప్రకాశించుట లేదు' అని చెప్పుట తగునా? సూర్యుని కాంతిలో కూడా దీపములయందు వాటికి సహజం, స్వతంత్రం అయిన వెలుగు ఎలా వుందో; అలాగే చైతన్యంయొక్క ప్రకాశం కూడా ప్రతిపదార్థములోను ఉండనే ఉంది. అది ఎక్కడ లేదో చెప్పుము.

దీపముల వెలుగు పరిమితం. కొన్నిసార్లు ఒక్కొక్కపుడు అది ప్రకాశించక పోవచ్చును. కానీ అపరిమితం, సర్వవ్యాపకం, స్వయంప్రకాశం అయిన చైతన్యం ప్రకాశింపకుండుట అనేది లేదు. 'ఆత్మ తెలుసుకొనుటకు వీలులేనిది. అది ప్రకాశిస్తున్నది అనే మాట ఎలా కుదురును?' అని నీవు సంశయిస్తున్నావు.

సూర్యుని వెలుగులో చిన్నదీపములను మనం గమనించము. అంత మాత్రంచేత వాటిలో వెలుగు లేదని చెప్పవచ్చునా? అలాగే మనం గమనించినా, గమనించకపోయినా సకల పదార్థములయందు ఆత్మయొక్క చైతన్యం వుంది. ఈ విషయమును నీవు అంతర్ముఖమైన దృష్టితో చక్కగా విచారింపుము. సర్వమునకు ఆశ్రయమై, సర్వమును ప్రకాశింపచేస్తున్న ఈ చిత్‌శక్తి ఎపుడు, ఎక్కడ ప్రకాశించుట లేదు? అది ప్రకాశించనపుడు ఏది ప్రకాశించునో చెప్పుము. నిద్రయందు, ప్రళయమునందు పదార్థమేదీ ప్రకాశింపకున్నా చైతన్యం ప్రకాశిస్తూనే ఉండును. నిద్రనుండి లేచినవాడు 'సుఖంగా నిద్రించాను. నాకేదీ తెలియలేదు' అని చెప్పును. 'సుఖం, ఏదీ లేకుండుట' అనే రెండింటిని నిద్రలో ఆత్మరూపమైన చైతన్యమే చూస్తున్నది. కావున నిద్రలో ఆత్మచైతన్యం ప్రకాశిస్తూనే వుంది.

'అయ్యా! నిద్రలో ఏదీ ప్రకాశింపకుండుటయే తోచుచున్నది. అది చైతన్యం కాదు' అని నీవు అనవచ్చును. కానీ 'ఏది ప్రకాశింపదో' అది ఎలా తోచును?

'ప్రకాశింపలేదు' అని తోచుట చైతన్యం వలనే సంభవిస్తున్నది. అటువంటి చైతన్యం ఎపుడైనా, ఎక్కడైనా ఎలా భాసించకుండును? అయితే అది నిరంతరం ఎలా భాసిస్తున్నదో నీవే సూక్ష్మంగా విమర్శింపుము.

కంటికి కనిపించే చెట్టునుగానీ, జంతువునుగానీ బుద్ధిమంతులు అందరూ విమర్శించగలరు. అలా గోచరం కాని ఈ ఆత్మచైతన్యమును నిపుణులైన విద్వాంసులు కూడా గుర్తించలేకున్నారు. వారు అనంతములైన విషయములపై దృష్టి గలవారై సంసార పరాయణులు అవుతున్నారు. ఎవని దృష్టి అయినా ఎంతవరకు విషయములయందు ప్రవృత్తిని విడిచిపెట్టదో, అంతవరకు అది ఏ విధంగానైనా అంతర్ముఖం కానేరదు. ఎంతవరకు అంతర్ముఖమైన దృష్టి కలుగదో అంతవరకు ఆత్మ గోచరించదు. సంకల్పం పూర్తిగా పోయినపుడే మనస్సులో అంతర్దృష్టి కలుగును. సంకల్పములతో ఉన్న మనస్సుకు అంతర్దృష్టి అసంభవం. కావున మనస్సునుండి సంకల్పమును పూర్తిగా తొలగించి స్వరూపమును పొందుము.

కుండలో బియ్యం ఉన్నపుడు వాటిని తొలగిస్తే వెంటనే ఆకాశం దానిని నింపివేయును. కుండలో ఆకాశమును నింపుటకు ప్రయత్నం అక్కర్లేదు. అలాగే మనస్సులో ఉన్న సంకల్పములను తొలగించిన చాలు. ఆత్మ స్వరూపమును నింపుటకై ప్రయత్నం అక్కర్లేదు. ఆత్మ దానియందు సహజంగానే నిండి ఉండును. కావున సంకల్పములను తొలగించి క్షణకాలం స్వరూపమును ఆశ్రయించి, ఆలోచన లేకుండా ఉండుము. తరువాత ఆ స్వరూప స్థితిని స్మరించి, ఆ దశయందు కలుగుతున్న 'స్ఫురణ' స్వతఃసిద్ధంగా ఉన్నదా లేక మరిదేనిచేతనైనా కలుగుతున్నదా? అని విమర్శింపుము. అలా విమర్శించుట వలన 'తెలుసుకొనుటకు సాధ్యం కానిదిగా ఉన్న ఆత్మచైతన్యం ఇలా కదా తెలియబడుతున్నది' అని ఆ ప్రకారమంతా నీవు తెలుసుకొనగలవు. ఈ కారణంచేత 'ఆత్మతత్త్వం అవేద్యం, సువేద్యం' అని చెప్పబడుతున్నది.

కావున ఈ విధంగా అవేద్యమైనదానిని కూడా తెలుసుకొని అమృత స్థితిని పొందవచ్చును. నీవు అడిగినదంతా చెప్పాను. మునిపుత్రా! నీకు నమస్కారం. నేను వెళ్ళివస్తాను. ఒక్కసారి మాత్రమే వినుటచేత ఇది నీకు చక్కగా

తెలియకపోవచ్చును. నీ సందేహములను ఈ రాజును అడుగుము. ఈయన బుద్ధిమంతులలో శ్రేష్ఠుడు. నీ సందేహములను అన్నిటినీ తీర్చగలడు."

తరువాత రాజు ఆమెను పూజించాడు. సభాసదులు ఆమెకు ప్రణమిల్లారు. గాలిచేత చెదరి మాయమైపోవు సన్నని మేఘంవలె, ఆమె క్షణంలో అంతర్ధానం అయింది. కావున భార్గవా! తత్త్వమును తెలుసుకొనుటకు పద్ధతి ఇటువంటిది."

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'అష్టావక్రుని కథ' అనే పంచదశాధ్యాయము

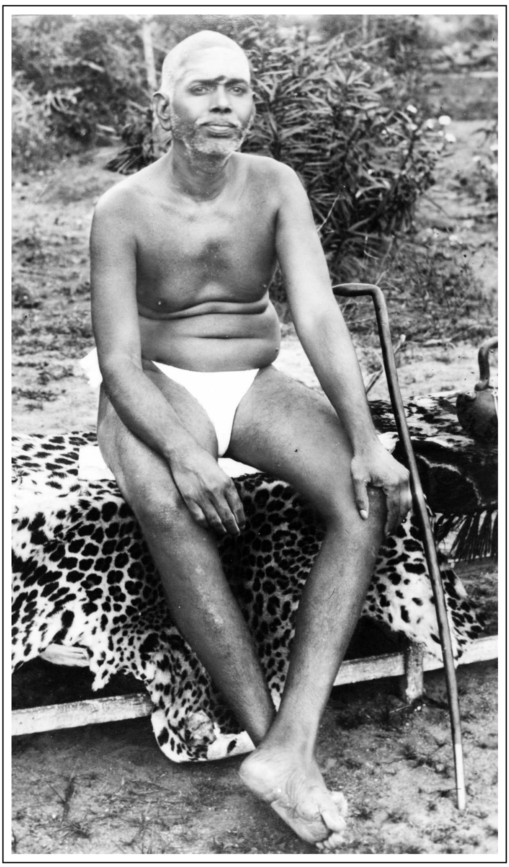

పదహారవ అధ్యాయము

అష్టావక్ర – జనక సంవాదము

భార్గవుడు విస్మితుడై దత్తాత్రేయునితో ఇలా అన్నాడు: “భగవానుడా! నీవు చెప్పిన ఈ కథ అద్భుతంగా ఉంది. దీనిని నేను ఎక్కడా వినలేదు. ఆ మహాముని జనకుని ఏమి అడిగాడో, ఆ రాజేంద్రుడు ఏమి సమాధానం చెప్పాడో అదంతా నాకు దయతో చెప్పుము.”

దత్తాత్రేయుడు ఇలా వివరించాడు: “ఆ తాపసి వెళ్ళిపోగానే, అష్టావక్రుడు చాలామంది విప్రులతో కూడి జనకుని సమీపించి ఇలా పలికాడు: “మహారాజా! ఆ తాపసి చాలా సంక్షేపంగా చెప్పుట వలన ఆత్మతత్త్వం నాకు చక్కగా బోధపడలేదు. తెలుసుకొనుటకు వీలులేనిదానిని నేను ఎలా తెలుసుకొనగలనో దయతో చెప్పుము.”

అపుడు జనకుడు ఇలా చెప్పాడు: “అది సకల విధముల అవేద్యం కాదు, వేద్యం కూడా కాదు. అది సకల విధముల తెలుసుకొనుటకు వీలు లేనిదే అయితే గురువు ఎలా చెప్పగలడు? కొందరికి అది చక్కగా తెలియును. అటువంటి గురువే దానిని తెలియునట్లు చేయాలి. కాబట్టి మొట్టమొదట సద్గురువును ఆశ్రయించాలి. ‘దీనిని తెలుసుకొనుట’ ఒక విధంగా సులభమైనా మరొక విధంగా దుర్లభం. అంతర్ముఖమైన దృష్టి గలవానికి ఇది సులభం, బహిర్ముఖమైన లోకదృష్టి గలవానికి ఇది దుర్లభం. సాధారణంగా చెట్టునుగానీ, జంతువునుగానీ చూపి దానిని గురించి బోధించు పద్ధతిలో ఆత్మను నిరూపించుటకు వీలు లేదు. తెలుసుకొనుటకు అసలే వీలు లేదు. కానీ, ఇంకొక విధంగా దానిని నిరూపించవచ్చును. అపుడు అది తెలుసుకొనుటకు వీలగును.

నీవు దేనిని చూస్తున్నావో, దానిని ‘వేద్యం’ అంటున్నావు. నీకు ఏది భాసిస్తున్నదో దానిని చక్కగా విమర్శింపుము. వృక్షమును చూసినపుడు నీకు వృక్షజ్ఞానం కలుగుతున్నది. దానియందు వృక్షం, జ్ఞానం అని రెండు భాగములు కలవు. వృక్షం భాసిస్తున్న పదార్థం, దీనినే ‘భాస్యం’ అంటారు. జ్ఞానం దానిని భాసింపచేస్తున్నది, దీనిని ‘భాసకశక్తి’ అంటారు.

వృక్షములు, జంతువులు మొదలుగా భాస్యములు ఎన్ని మారినా నీ భాసకశక్తి మారదు. వృక్షజ్ఞానం, జంతుజ్ఞానం మొదలుగా సకల జ్ఞానములకు అదే ఏకరూపమైన ఆధారం. ఆ భాసకశక్తియే ఆత్మ. భాస్యములకు, భాసకశక్తికి మిక్కిలి అంతరం కలదు. భాస్యమైన పదార్థం స్వయంగా ప్రకాశించలేదు. అది భాసకశక్తిచేతనే ప్రకాశించును. భిన్నభిన్నములైన భాస్యములన్నీ దానిచేతనే మనకు గోచరిస్తున్నాయి. భాస్యముల యొక్క భిన్నభిన్న రూపములచేత భాసకశక్తియందు భేదం కలుగదు. ఆకారభేదములన్నీ భాస్యములకు సంబంధించినవేగానీ, భాసకమునకు సంబంధించవు. ప్రతిబింబములయొక్క ఆకారభేదముల వలన అద్దంలో భేదం కలుగుట లేదు కదా! నీ అనుభవమునందే నీవు దీనిని గ్రహించవచ్చును.

భాస్యములను గ్రహిస్తున్న బుద్ధినుండి ఆ భాస్యములయొక్క రూపములను వేరు చేసి, కేవలం భాసకశక్తిగా లేక జ్ఞానరూపంగా ఉండు బుద్ధిని చూడుము. దృశ్యములయొక్క ఆకారములచేత జ్ఞానం వివిధ రూపములతో కనిపిస్తున్నదేగానీ, దానికి అసలు ఆకారమే లేదు. కావున దృశ్యములలో ఉండు ఆకారములను ప్రతిదానిని 'ఇది జ్ఞానం కాదు', 'ఇది జ్ఞానం కాదు' అని తొలగిస్తున్నచో ఆకారరహితమైన జ్ఞానం స్ఫురించును. అదే యథార్థమైన నీ స్వరూపం. విశ్వమునకు కూడా అదే స్వరూపం. తనకు స్వరూపం అగుటచేతనే ఎవడూ ఎదుట ఉన్న చెట్టునుగానీ, గుట్టనుగానీ గ్రహించినట్లు ఆత్మను గ్రహించలేకున్నాడు. కావున సకల పదార్థములను గ్రహిస్తూ, జ్ఞానమాత్రంగా నీయందే ఉన్న నీ స్వరూపమును ఇలా స్పష్టంగా గుర్తించుము.

శరీరం నీవు కాదు, ప్రాణం నీవు కాదు, మనస్సు కూడా నీవు కాదు. ఎందువల్లనంటే 'నా శరీరం, నా ప్రాణం, నా మనస్సు' అని చెపుతున్నావు. శరీరం, ప్రాణం, మనస్సు ఎన్ని విధములుగా మారుతున్నా, వాటిని గ్రహిస్తూ జ్ఞానరూపంలో ఉన్న నీవు మార్పు లేకుండా స్థిరంగా ఉన్నావు. నీవు స్థిరుడవు, అవి అస్థిరములు. కావున అవి ఏవీ నీవు కాదు. 'నా ఇల్లు' అని నీవు చెపుతున్నపుడు, ఇల్లు నీకన్నా అన్యం అనుట స్పష్టం. ఇల్లు నీవు కాదు. అలాగే 'నా శరీరం' అని చెపుతున్నావు. కావున శరీరం నీవు కాదు. అలాగే

'నా ప్రాణం, నా మనస్సు' అని నీచేత చెప్పబడుతున్న ప్రాణం, మనస్సు కూడా నీవు కాదు.

చైతన్యం లేదా జ్ఞానం ఒక్కటే 'నేను' అనే స్ఫురణలో నిత్యంగా నిలిచి వున్నది. తక్కినవి ఏవీ నిలుచుట లేదు. కావున సర్వమును తెలుసుకొంటున్న జ్ఞానం మాత్రమే నీవు. ఎపుడో, ఎక్కడో కాదు. ఇపుడే, ఇక్కడే నీ దృష్టిని బహిర్విషయముల నుండి మరలించి కేవలజ్ఞాన మాత్రంగా ఉన్న ఆత్మను చూడుము. ఉత్తమమైన బుద్ధి గలవారు గురువు ఉపదేశించిన వెంటనే స్వరూపమును చూస్తున్నారు.

మరొక విషయం గమనించుము. 'చక్షుస్సు' అనగా శరీరంలో కనిపిస్తున్న కన్ను కాదు. స్వప్నంలో ఈ కన్ను ఉండదు. కానీ, అక్కడ మనస్సుతో చూస్తూనే ఉన్నావు. కావున మనస్సే ముఖ్యమైన చక్షుస్సు. ఎందువల్లననగా నీవు ఏదైనా ఒక వస్తువును చూడదలుచుకొన్నపుడు, మనస్సును ఆ వస్తువునందే నిలిపినపుడు అది నీకు గోచరిస్తున్నది. అలాగాక మనస్సు వేరొక విషయంలో లగ్నమై ఉండి చక్షురింద్రియంలోకి వచ్చి నిలువకుంటే, ఎదుట ఉన్న వస్తువు కూడా సరిగ్గా కనిపించదు.

'శ్రోత్రం' మొదలుగా తక్కిన ఇంద్రియముల విషయం కూడా ఇంతే. మనస్సు వానితో కూడి ఉన్నపుడే ఆ ఇంద్రియములు విషయములను గ్రహించగలవు. లేకపోతే గ్రహించలేవు. కావుననే ఏదైనా ఆలోచనలో మనస్సు గాఢంగా లగ్నమై ఉన్నపుడు ఎవరైనా దగ్గరికి వచ్చి మాట్లాడినా 'అయ్యా! ఏమీ అనుకోవద్దు. నా మనస్సు ఎక్కడో ఉంది. అందువలన నీవు రావడం నేను గమనించలేదు. నీవు అన్నది కూడా నాకు వినిపించలేదు' అని చెప్పుట సంభవిస్తున్నది. కావున సకలేంద్రియములకు గ్రహణ శక్తిని ఇస్తున్నది మనస్సే.

ఇలాగే మనస్సు వలనే సుఖదుఃఖములు భాసిస్తున్నాయి. మనస్సు సుఖంలో నిమగ్నమై ఉన్నపుడు దుఃఖంగానీ, దుఃఖంలో నిమగ్నమై ఉన్నపుడు సుఖంగానీ భాసించుట లేదు. కావున ఏ వస్తువుయొక్క స్వరూపమునైనా మనం గ్రహించాలని అనుకొన్నపుడు, మనస్సును ఇతర విషయాల నుండి మరలించి ఆ వస్తువునందు నిలిపినపుడే అది గోచరిస్తున్నది. అలాగే ఆత్మ స్వరూపమును గ్రహించునపుడు

కూడా మనస్సును ఇతరములైన సకల విషయాల నుండి మరలించాలి. మనస్సు విషయములపై ప్రసరించకుండా నిలిచిన చాలు. అది తక్షణమే శుద్ధమై ఆత్మను భాసింపచేయును.

ఇక్కడ ఒక విషయం చెపుతాను శ్రద్ధగా వినుము. 'చిదాత్మ' మనస్సుకు అగోచరం అగును, గోచరం కూడా అగును. ఈ విషయంలో శ్రుతులను, ఆగమములను విమర్శించువారు చాలామంది భ్రాంతి చెందుతున్నారు. వెలుపల వున్న వస్తువులు మనస్సుకు గోచరించుటలో రెండు దశలు ఉన్నవి. 'దేనిని చూస్తున్నావో దానియందు తప్ప మనస్సు ఇతర వస్తువులయందు ప్రసరింపకుండుట' మొదటి దశ. తరువాత 'ఆ వస్తువునందే ఆసక్తితో నిలిచి వుండుట' రెండవ దశ.

ఇతర వస్తువులయందు దృష్టి ప్రసరింపకుండుట ఎంత ఆవశ్యకమో, చూస్తున్న వస్తువునందు దృష్టి ఆసక్తితో నిమగ్నమగుట అంతే ఆవశ్యకం. ఇతర వస్తువులనుండి దృష్టి మరలినా, చూస్తున్న వస్తువునందు ఉదాసీనత, తాటస్థ్యం ఏర్పడి దృష్టి ప్రసరించలేకపోతే ఆ వస్తువు సరిగ్గా భాసించదు.

అందువలన మనం చూస్తున్న వస్తువునందు దృష్టి ఆసక్తమగుట ఆవశ్యకం. ఇలా వెలుపల ఉన్న వస్తువులను గ్రహించుటలో మనస్సుకు ఈ రెండు దశలలో రెండు వ్యాపారములు ఆవశ్యకమగును. ఆత్మచైతన్యమును భాసింపచేయుటకు మాత్రం రెండు వ్యాపారములు అక్కర్లేదు. మనస్సు ఇతర వస్తువులనుండి మరలివచ్చుట ఒక్కటే చాలును. అది ఆ విషయముల నుండి వెనుకకు రాగానే ఆత్మ భాసించును.

అద్దంలో కనిపిస్తున్న ప్రతిబింబములలో ఒకదానిని చూడాలంటే తక్కినవాటిని వదలి, దృష్టిని దానియందే నిలుపుట ఆవశ్యకం. కానీ అద్దంలో అంతట, ఎల్లపుడు వ్యాపించి ఉన్న ఆకాశ ప్రతిబింబమును చూచుటకు, ఇతర ప్రతిబింబముల నుండి దృష్టిని మరలించిన చాలును. వెంటనే ఆకాశ ప్రతిబింబం గోచరించును. దానిపై చూపు నిలుపుటకు ప్రత్యేక ప్రయత్నం అక్కర్లేదు. దానిని అంతవరకు కప్పుతున్న ప్రతిబింబముల నుండి దృష్టి మరలించుట అనే ఒక్క ప్రయత్నం చేతనే, అద్దమునంతా ఎపుడూ వ్యాపించి ఉన్న ఆకాశం గోచరించును.

అలాగే ఆత్మ గోచరించుటకు కూడా రెండు ప్రయత్నాలు అక్కర్లేదు. సకల పదార్థములయందువలె మనస్సులో కూడా నిండి ఉన్నది ఆత్మయే. ఆవరించి ఉన్న విషయములన్నీ తొలగగానే మనస్సుకు స్వరూపమైన ఆత్మ భాసించును. బావి తవ్వునపుడు మట్టిని తొలగించుటకు ప్రయత్నం కావాలిగానీ, నీటికొరకు ప్రయత్నించనక్కర్లేదు. అది మట్టి అడుగున సిద్ధంగానే ఉండును. కావున చిదాత్మ గోచరించుటకు మనస్సు సకల విషయముల నుండి వెనుకకు మరలుటయే ఆవశ్యకం. ఇతర వస్తువు విషయంలో దానిని చేరునట్లు, తనను తాను చేరుట అన్నది లేదు.

ఏ వస్తువును ఇంద్రియంద్వారా మనస్సు చేరి తెలుసుకొంటున్నదో, అది మనస్సుకు వేద్యం అగును. అలా మనస్సు ఆత్మవిషయంలో వెలుపలికి వెళ్ళనక్కర్లేదు. కావుననే మనస్సుకు ఆత్మ 'అవేద్యం' అని చెప్పబడుతున్నది. ఈ కారణం చేతనే శుద్ధమైన మనస్సే 'వేద్యమైన ఆత్మతత్త్వం' అని చెప్పబడుతున్నది. సకల విషయముల నుండి తొలగి నిలుచుటయే మనస్సుకు శుద్ధి. ఈ శుద్ధియే తత్త్వజ్ఞానమునకు పరమ సాధనం. ఎంతవరకు మనస్సు శుద్ధం కాదో, అంతవరకు జ్ఞానం ఎలా కలుగును? మనస్సు శుద్ధమైతే జ్ఞానం కలుగకుండా ఎలా ఉండును? కర్మానుష్ఠానం, ఉపాసన, వైరాగ్యం మొదలైన సాధనలన్నీ మనస్సుకు శుద్ధి కలిగించుటకే ఉపయోగపడుతున్నాయి. వాటన్నిటికీ అదే ఫలం. కావున శుద్ధమైన మనస్సుచేతనే ఆత్మ భాసిస్తున్నది."

తరువాత అష్టావక్రుడు ఇలా ప్రశ్నించాడు: "మహారాజా! 'సకల విషయముల నుండి మనస్సు మరలగానే కేవలమైన ఆ మనస్సుచేతనే ఆత్మ భాసించున'ని చెప్పావు. గాఢనిద్రయందు మనస్సు విషయములతో సంబంధం చెందకుండా కేవలంగా ఉండును. కావున సుషుప్తి మాత్రంచేతనే కృతార్థత కలుగుచుండగా ఇతర సాధనములతో పని ఏముంది?"

జనకుడు ఇలా సమాధానం చెప్పాడు: "నిజమే. నిద్రలో మనస్సు విషయములతో సంబంధమును పొందదు. కానీ, అది అపుడు నిద్రలో లీనమగును. అపుడు వస్తువును భాసింపచేయు దాని శక్తి పని చేయదు. అపుడు ఆ శక్తి దానియందే లీనమై ఉండును. అటువంటి మనస్సు ఆత్మను ఎలా

భాసింపచేయగలదు? అద్దముపై కాటుకను పూసినపుడు, దానియందు ఇతర వస్తువులు ప్రతిబింబించకుండా ఉన్నంతమాత్రమున ఆకాశం దానియందు ప్రతిబింబించదు. అలాగే నిద్రచేత ఆవరింపబడిన మనస్సు, విషయములతో సంబంధమును పొందనంత మాత్రాన ఆత్మను భాసింపచేయలేదు. ఆ సమయంలో అది విషయములను గ్రహించుటకు ఎలా అయోగ్యమై ఉందో, అలాగే ఆత్మను భాసింపచేయుటకు అయోగ్యమే అగుచున్నది.

నిద్రలో తమస్సుచేత ఆవరింపబడిన మనస్సు వలన కూడా ఆత్మ భాసించుట సంభవమైతే, మట్టిగోడ వలన కూడా అది భాసింపవలసి ఉండును. కావున శుద్ధమైన, యోగ్యమైన మనస్సుకే అది భాసించును. యోగ్యత లేకపోవుట వలననే, అపుడే పుట్టిన శిశువుయొక్క మనస్సులో ఏదీ భాసించుట లేదు. అద్దమునకు మసి పూసినచో, ఆ మసియొక్క ప్రతిబింబం అద్దంలో వ్యాపించి ఉండును. ఆ ప్రతిబింబం మనకు కనిపించదు.

వస్తువు అద్దమునకు ఎదురుగా, ఎడంగా ఉన్నపుడు ఆ వస్తువుయొక్క ప్రతిబింబమును అద్దంలో చూచుటకు మనకు అవకాశం ఉండును. అలాగాక మసి అద్దమునకు అత్యంత సన్నిహితంగా ఉండుటచే, దానియొక్క ప్రతిబింబమును చూచుటకు మనకు అవకాశం కలుగుట లేదు. కానీ అంతమాత్రంచేత ఎదుట ఉన్న వస్తువును, 'తనయందు ప్రతిబింబింప చేసుకొనుట' అనే స్వభావం అద్దమునకు పోయిందని చెప్పలేము. అపుడు 'మసియొక్క ప్రతిబింబంచేత అద్దం నిండిపోయి, మరొక వస్తువుయొక్క ప్రతిబింబమును గ్రహింపలేకున్నది' అని మాత్రమే చెప్పవలసి ఉండును.

అలాగే నిద్ర ఆవరించినపుడు దాని ప్రతిబింబంచేత మనస్సు నిండిపోయి, ఇంకొక వస్తువుయొక్క ప్రతిబింబమును గ్రహించలేని స్థితిలో ఉండును. అందువలన అపుడు అది ఆత్మస్వరూపమును కూడా గ్రహించలేదు. అది నిద్రయొక్క ప్రతిబింబమును గ్రహిస్తుండుట వలననే, మేల్కొన్నవాడు 'నేను సుఖంగా నిద్రించాను' అని స్మరిస్తున్నాడు. దేనిని పూర్వం అనుభవించామో దానిని ఇపుడు స్మరిస్తాము. అనుభవించనిదానిని స్మరించుట అసంభవం. కావున 'సుషుప్తిలో నిద్రయొక్క ప్రతిబింబమును

గ్రహిస్తూ మనస్సు తన్మయమై అన్యవస్తువును గ్రహించలేకున్నది' అనేది స్పష్టం.

'ప్రకాశం, విమర్శ' అని మనస్సుకు రెండు దశలు గలవు. వెలుపల వున్న వస్తురూపమును మాత్రమే గ్రహించుట 'ప్రకాశము.' ఆ రూపమును గురించి వెంటనే మనస్సులో పుట్టునట్టి ఆలోచన 'విమర్శ.' మొదటి దశలో 'ఇది ఏదో ఒక వస్తువు' అనే సామాన్యజ్ఞానం మాత్రమే ఉండును. రెండవ దశలో 'ఇది చెట్టు', 'ఇది పండు' అని భిన్న శబ్దములతో వస్తువులయొక్క విశేష జ్ఞానం కలుగును. ప్రతి వస్తువు వలన మొదట కలుగుతున్న సామాన్య జ్ఞానమును 'ప్రకాశం' అని, 'నిర్వికల్పం' అని చెపుతారు. భిన్న శబ్దములతో వస్తువుల వలన కలుగుతున్న విశేష జ్ఞానమును 'విమర్శ' అని, 'సవికల్పం' అని చెపుతారు. విమర్శ జ్ఞానం 'అభినవం, స్మృతి' అని రెండు విధములు. మొదటిసారి ఒక వస్తువును చూసినపుడు 'ఇది ఇటువంటిది. దీనిని మామిడి పండు అంటారు' అని మొదటి అనుభవంచేత కలుగు జ్ఞానం "అభినవం." రెండవసారి అటువంటి పండునే చూసిగానీ, తినిగానీ 'ఓహో! ఇది మామిడి పండు' అని మొదటి అనుభవమును స్మరించుట వలన కలిగే జ్ఞానం "స్మృతి."

మనస్సుకు 'ప్రకాశం, విమర్శ' అనే ఈ రెండు శక్తులు ఎపుడూ వుండును. సాధారణంగా వస్తువుయొక్క రూపం ప్రకాశించగానే, మరుక్షణంలో 'ఇది ఇటువంటిది, ఇది పండు' అనే విమర్శ జ్ఞానం కలుగును. ఈ రెండు దశలకు మధ్య ఉన్న అంతరం అత్యంత సూక్ష్మం అగుటచే గోచరం కాదు. అయినా అంతరం మాత్రం ఉండును.

నిద్ర మనస్సులో ప్రకాశిస్తున్నపుడు 'ఇది నిద్ర' అనే విమర్శజ్ఞానం వెంటనే పుట్టదు. విమర్శజ్ఞానం లేని ఆ ప్రకాశ దశ, నిద్ర కొనసాగినంతవరకు వుండును. విమర్శజ్ఞానం లేని ఆ స్థితిని 'మూఢదశ' అని కూడా చెపుతారు. మెలకువ రాగానే అనేక వస్తువులయొక్క విమర్శజ్ఞానం కలుగును. అందువలన జాగ్రద్దశను 'అమూఢ దశ' అని చెపుతున్నారు. ఇలాగే దీపంయొక్క ప్రకాశం నిబిడంగా ఉన్నా దానియందు విమర్శజ్ఞానం లేకుండుటచే, దీపం మొదలగువాని యొక్క ప్రకాశమును కూడా 'మూఢం' అనే చెపుతున్నారు.

ఆత్మయందు సంకోచం ఏర్పడి వెలుపల ఏదో ఉన్నట్లు మొదట తోచుట ఏది కలదో, అదే 'మాయ' లేక 'అవ్యక్తం' అని ఇంతకుముందు చెప్పాను. ఆ అవ్యక్తమే 'జగత్తు' అనే చిత్రం భాసించుటకు ఆధారమైన గోడవలె ఉంది. అదే 'నిద్ర.' దానియందు నామరూపములతో ఏదీ వ్యక్తం కాదు. కావున దానిని 'అవ్యక్తం' అంటున్నాము. అందులో ఏదీ భాసింపకుండుట వలననే దానిని 'మహాశూన్యం' అని చెపుతున్నారు. నిద్రనుండి లేచిన తరువాత 'నాకేమీ తెలియలేదు' అని స్మరిస్తున్నాము. కాబట్టి సుషుప్తిలో 'ఏదీ లేకుండుట' అనేది మనస్సులో ప్రకాశిస్తూనే వుంది.

"అయ్యా! 'నిద్రలో మనస్సు విలీనమగున'ని ఇతరులు చెపుతున్నారు. మీరు 'నిద్రయందు మనస్సు నిద్రాప్రకాశ నిబిడమై ఉండును' అంటున్నారు. ఈ రెండూ ఎలా కుదురును?" అని అంటావేమో వినుము. నిద్రలో మనస్సు ప్రతిక్షణం భిన్నములైన పరిణామములను పొందకుండా నిర్వికల్పంగా, నిశ్చలంగా ఉండుటచేత అది విలీనమై ఉండునని వారు తలుస్తున్నారు. నిద్రను తనయందు ప్రతిబింబింపచేసుకొంటూ మనస్సు ప్రకాశస్థితిలో ఉండునని మేము చెపుతున్నాం. కావున ఎలా చెప్పినా వస్తుస్థితిలో భేదం లేదు. జాగ్రద్దశలో కూడా వస్తువును చూసిన తొలిక్షణంలో, మనస్సు ప్రకాశమును మాత్రమే పొంది విమర్శను పొందక లీనమై ఉండును. కానీ మరుక్షణంలోనే ఆ స్థితి వికల్ప జ్ఞానములయొక్క పరంపరచేత మాయమైపోతుంది.

నా అనుభవమును అనుసరించి నీకు ఒక రహస్యమును చెపుతాను వినుము. ఈ విషయంలో విద్వాంసులు కూడా భ్రాంతి చెందుతున్నారు. నిర్వికల్ప సమాధిలోను, నిద్రలోను, వస్తుదర్శన క్షణములోను ప్రకాశం దట్టంగా వుండుట సమానమే. చిదాత్మ స్వప్రకాశమాత్రంగా ఉండుట 'నిర్వికల్ప సమాధి.' మనస్సు అవ్యక్తమాత్రంగా ప్రకాశించుట 'నిద్ర.' చెట్టు, తీగ మొదలైన పదార్థములు నామరూపరహితంగా, వస్తువు మాత్రంగా మనస్సులో ప్రకాశించుట 'వస్తుదర్శనం.'

ఈ మూడింటిలోను 'ఇది ఇటువంటిది' అని శబ్దములతో విమర్శన వుండదు. ప్రకాశమే నిబిడంగా ఉండును. వీటియందు ప్రకాశ నిబిడత్వం

సమానమే అయినా, వీటికి అనంతరం కలుగుతున్న విమర్శనలో భేదం ఏర్పడుతున్నది. అందువలననే ఇవి భిన్నస్థితులుగా ఉన్నవి. సమాధి ముగియగానే 'నేను ఇంతకాలం ఊరక ఉన్నాను' అని విమర్శ ఆరంభమగును. నిద్ర ముగియగానే 'నాకేమీ తెలియలేదు' అని విమర్శ ఆరంభమగును. వస్తుదర్శనం ముగియగానే 'ఇది చెట్టు, ఇది తీగ' అని విమర్శ ఆరంభమగును. ఈ విమర్శల భేదముల వలననే 'ఇది సమాధి', 'ఇది నిద్ర', 'ఇది వస్తుదర్శనం' అని భేదములను గ్రహిస్తున్నాము.

అలాగే సమాధిలో 'కేవల చైతన్యం', నిద్రలో 'అవ్యక్తం', వస్తు దర్శనములో 'వస్తుమాత్రం' అని భిన్నవిషయములు భాసిస్తున్నా, ప్రకాశం మాత్రం మూడింటిలోను నిర్వికల్పంగా, నిబిడం (దట్టం)గా ఉండును. సమాధి, సుషుప్తి చాలాసేపు ఉండుటచే అవి ముగిసిన తరువాత అందరూ వాటిని గుర్తిస్తున్నారు. వస్తుదర్శనం క్షణకాలం మాత్రమే ఉండునది అగుటచే, దానిని అందరూ స్పష్టంగా గుర్తించలేకున్నారు. అలాగే సమాధి, నిద్ర కూడా ఒక్కొక్కపుడు క్షణకాలంలో వచ్చిపోవుచుండును. అపుడు సూక్ష్మదృష్టి గలవారు నిద్ర పరిచితమైనదగుటచే 'క్షణంలో నిద్ర వచ్చింది' అని గుర్తిస్తున్నారు. అలా క్షణకాలం సమాధి కలిగినపుడు, దానియొక్క పరిచయం అంతకుపూర్వం లేనివారు 'క్షణంలో సమాధి కలిగింది' అని గుర్తించలేకున్నారు.

అయ్యా! వ్యవహారదశలలో సకల ప్రాణులకు సూక్ష్మంగా సమాధి స్థితులు కలుగుచుండును. ఆ స్థితియొక్క పరిచయం లేకపోవుటచేత 'అవి సమాధిస్థితులు' అని వారికి తోచవు. జాగ్రద్దశలో మనస్సులో విమర్శ పుట్టకున్నచో అది సమాధి అగును. విమర్శ లేకుండుటయే 'సమాధి.' కావుననే సుషుప్తిలోను వస్తుదర్శనములోను సమాధి ఉంది. కానీ, అది ముఖ్యసమాధి కాదు. సుషుప్తిలో నిద్ర మరియు వస్తుదర్శనములో నామరూప సంస్కారములు సన్నిహితములై వుండుటయే అందుకు కారణం.

నిద్రనుండి లేచినవాడు 'నాకేమీ తెలియలేదు' అని స్మరించును. అనగా నిద్రయందు సకల దృశ్యముల యొక్క అభావంయొక్క అనుభవమును పొందుచున్నాడన్నమాట. ఆ అభావ జ్ఞానమే 'అవ్యక్తం.' సృష్టియొక్క ఆరంభంలో

ఆత్మకు వెలుపల ఏదో ఉన్నట్లు మొదట పుట్టినదే ఈ అవ్యక్తం. ఇదే చిదాత్మయొక్క జడశక్తి. ఈ జడశక్తితో కూడిన సుషుప్తి 'సమాధి' ఎలా కాగలదు?

అనాత్మ విషయములనుండి మరలిన మనస్సు చిదాత్మాకారంతో వుండుట 'సమాధి.' ఇందులో జడశక్తికి అవకాశం లేదు. సమాధిలో ప్రకాశించే చైతన్యశక్తి బ్రహ్మరూపిణి. దానియందు దేశకాలములు భాసించవు. దేశకాలములకు అతీతంగా సకలముయొక్క అస్తిత్వం అపుడు భాసించును. అందువలన అది నిద్రయందువలె అభావజ్ఞానం కాదు. అది భావజ్ఞానమే. కావున సుషుప్తి మాత్రమున కృతార్థత లేదు."

ఇది 'అష్టావక్ర – జనక సంవాదము' అనే షోడశాధ్యాయము

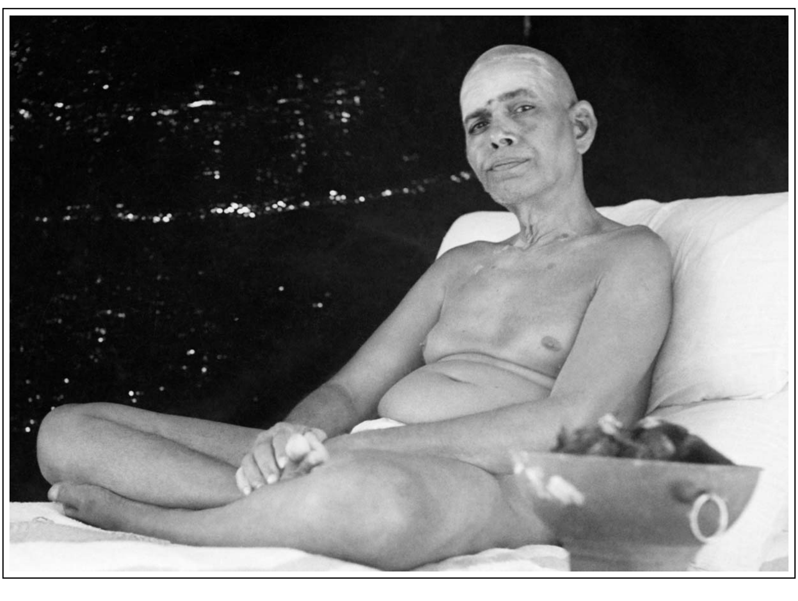

పదిహేడవ అధ్యాయము

సమాధిస్థితి వివరణము

జనకుడు చెప్పింది విని అష్టావక్రుడు మరల ఇలా ప్రశ్నించాడు: "మహారాజా! వ్యవహార దశలలో 'నిర్వికల్పములు, చిదాత్మకములు' అయిన సమాధి స్థితులు సూక్ష్మములుగా ఉంటాయని చెప్పావు. అవి ఏ దశలలో సంభవించునో స్పష్టంగా చెప్పుము."

జనకుడు ఇలా వివరించాడు: "ప్రియురాలిచేత మొదట గాఢంగా కౌగిలింపబడినపుడు పురుషుడు క్షణకాలం వెలుపల, లోపల ఏ విషయమును ఎరుగక, నిద్రను పొందక నిశ్చలత పొందును. అది 'సమాధి'యే. అలభ్యం అనుకొన్న వస్తువు అనుకోకుండా లభించినపుడు, నిద్ర లేకుండానే క్షణకాలం మనస్సుకు నిశ్చలత కలుగుచున్నది. అది కూడా 'సమాధి'యే. నిర్భయుడై సంతోషంతో ఎక్కడికో వెళ్ళుతున్నవానికి ఆకస్మికంగా మృత్యువువలె వ్యాఘ్రంగానీ, కాలసర్పంగానీ ఎదురైతే క్షణకాలం మనస్సు నిశ్చలమగును. అదీ 'సమాధి'యే. ఆరోగ్యవంతుడు, కుటుంబభరణ దక్షుడు, అత్యంత ప్రియుడు అయిన కుమారుడు మృతి చెందాడని విన్నపుడు తండ్రికి వెలుపల, లోపల ఏదీ తోచక మనస్సు క్షణకాలం నిశ్చలమగును. అది కూడా 'సమాధి'యే.

అనగా మహాసుఖం, మహాభయం, మహాదుఃఖం ఆకస్మికంగా సంభవించిన క్షణంలో మనస్సు విమర్శను కోల్పోయి స్వరూపస్థితిని పొందును. ఇవన్నీ క్షణికములైన సమాధులు. ఇలాగే జాగ్రద్దశ నుండి నిద్రలోకి జారునపుడు, నిద్రలో స్వప్నం ఆరంభమైనపుడు, స్వప్నం ముగిసి నిద్ర పైకి వచ్చునపుడు, నిద్ర ముగిసి జాగ్రద్దశలోకి వచ్చునపుడు క్షణకాలం మనస్సు దేనిని గ్రహించకుండా విమర్శరహితమై సమాధిస్థితిని పొందును. దూరములో ఉన్న ఏదైనా ఒక పదార్థమును ఏకాగ్రమగు బుద్ధితో చూస్తున్నపుడు మనస్సు దీర్ఘమై దేహంలో దేహరూపంగా, ఆ పదార్థంలో ఆ పదార్థరూపంగా ప్రసరించును. దేహమునకు, ఆ పదార్థమునకు మధ్య పెద్దత్రాడువలె ప్రసరించి ఉన్న మనస్సు ఏ రూపమును

పొందకుండా నిర్వికల్పంగా ఉండును. ఆ విధంగా కేవలమైన మనస్సును చూస్తుంటాము.

ఇంత ఎందుకు? ఒక మాట వినుము. ఈ వ్యవహారమంతా భిన్నములైన ఖండజ్ఞానముల సముదాయంగా జరుగుతున్నది. చెట్టునందు ఒక ఖండజ్ఞానం, పండునందు మరొక ఖండజ్ఞానం కలుగును. ఈ ఖండజ్ఞానములన్నీ తరంగములవంటివి. తరంగములకు లోపల వున్న అఖండమైన జలమువలె, వివిధ ఖండజ్ఞానములకు ఆధారంగా వున్న ఏకరూపమైన జ్ఞానం వ్యవహారములో ఎవరికీ స్ఫురించదు.

ఈ కారణంచేతనే క్షణక్షణమునకు మారుతున్న జ్ఞానప్రవాహం 'ఆత్మ' అని కొందరు, అటువంటి జ్ఞానప్రవాహం 'ఆత్మకు ధర్మమైన బుద్ధి' అని మరికొందరు ఆచార్యులు చెపుతున్నారు. ఆ క్షణికజ్ఞానముల ప్రవాహంలో, ఒక క్షణిక జ్ఞానమునకు మరొక క్షణికజ్ఞానమునకు మధ్యలో మనస్సుకు నిర్వికల్పదశ ఉంది. కావున **తెలుసుకోగలిగినవానికి వ్యవహారములో కూడా ప్రతిక్షణం సమాధి ఉంది.** ఇతరులకు అది – కుందేటికొమ్మువలె – అసంభవంగా తోచును."

అది విని అష్టావక్రుడు మరల ఇలా ప్రశ్నించాడు: "వ్యవహారంలో వున్నవారికి కూడా సమాధి సంభవమైతే సంసారం ఎలా జరుగుతున్నది? సుషుప్తిలో జడమైన అవ్యక్తం భాసించుట వలన ఆ దశలో కృతార్థత లేదు. కానీ, ఇపుడు మీరు చెపుతున్న నిర్వికల్పదశ సమాధియే కదా! అందులో శుద్ధమైన చైతన్యమే భాసించును. ఆ చైతన్యం సమస్త అజ్ఞానమును నశింపచేయును. అటువంటి నిర్వికల్ప సమాధి కలిగినవానికి మరల సంసారం ఎలా సంభవించును?"

జనకుడు ఇలా వివరించాడు: "ఈ సంసారం అనాదిగా సుఖదుఃఖ ప్రవాహ రూపంలో మహాస్వప్నమువలె అందరిచేత అనుభవింపబడుతున్నది. దీనికి మూలమైన అజ్ఞానం జ్ఞానంచేతనే తొలగునని విద్వాంసులచేత నిశ్చయింపబడింది. సవికల్పజ్ఞానమే ఆ అజ్ఞానమును తొలగించును. నిర్వికల్పజ్ఞానం వలన ఆ అజ్ఞానం నశించదు. నిర్వికల్పజ్ఞానం – చీకటికి వెలుగువలె – దేనికి కూడా విరోధి కాదు.

చిత్రవిచిత్రములైన బొమ్మలకు గోడ ఆధారంగా ఉన్నట్లు, వికల్ప జ్ఞానములన్నింటికీ నిర్వికల్పజ్ఞానం ఆధారంగా ఉంది. ప్రతిబింబములు లేని అద్దమే కేవలమైన అద్దమైనట్లు, వికల్పములు లేని జ్ఞానమే కేవలజ్ఞానం. దానియందు ఎన్నివిధములైన వికల్పములు వస్తువుల వివిధత్వమును బట్టి భాసిస్తున్నా, అది ఏ వికల్పమును అడ్డగించదు. అద్దం ఏ ప్రతిబింబమును అడ్డగించదు కదా! సంసారమునకు మూలమైన అజ్ఞానం కూడా ఒక వికల్పజ్ఞానమే. ప్రతిబింబమును అద్దం అడ్డగించలేనట్లు, కేవలజ్ఞానం కూడా తనయందు ప్రతిబింబిస్తున్న ఈ వికల్పజ్ఞానమును అనగా అజ్ఞానమును అడ్డగించదు. కావున కేవలజ్ఞానంచేత అజ్ఞానం తొలగదు.

సంసారమూలమైన అజ్ఞానం కార్యకారణరూపంలో అనేక విధాలుగా వుంది. ఆత్మయందు పూర్ణత్వం తోచకుండుట కారణమైన అజ్ఞానం, విభాగములు లేని ఆత్మ పూర్ణమే అగును. అయినా కారణమైన ఆ అజ్ఞానం ఆత్మయందు పూర్ణత్వం తోచకుండా చేసి, 'ఇక్కడ ఇపుడు నేను ఉన్నాను' అనే తలంపును కలిగిస్తూ 'దేశం, కాలం, ఆకారం' అనే విభాగములను పుట్టిస్తున్నది. ఈ అజ్ఞాన వృక్షమున చిగురుటాకులవలె, 'దేహం నేను' అనే భావం మొదలుగా సంసారమంతా పెంపొందుచున్నది. మూలమైన అజ్ఞానం తొలగితే తప్ప సంసారం తొలగదు. 'ఆత్మ పరిపూర్ణం' అనే విజ్ఞానంచేత తప్ప అజ్ఞానం తొలగదు.

ఆ పూర్ణాత్మయొక్క విజ్ఞానం 'పరోక్షం, అపరోక్షం' అని రెండు విధాలుగా ఉంది. గురుముఖంగా శాస్త్రముల వలన కలిగే జ్ఞానం 'పరోక్షము.' ఇది మోక్షం అనే పురుషార్థమునకు సాక్షాత్తుగా కారణం కాదు. గురువు వలన శాస్త్రమును అనుసరించి పొందిన జ్ఞానం, 'ఇది నిజమే' అనే విశ్వాసమాత్రంగానే ఉండును. అనుభవమునకు రాదు. అందువలన అది మోక్షరూపమైన ఫలమును కలిగించదు. సమాధియొక్క పరిపాకం వలన కలిగే విజ్ఞానమును 'అపరోక్ష జ్ఞానం' అంటారు. అదే కార్యమైన ప్రపంచమును, కారణమైన అజ్ఞానమును నశింపచేసి మోక్షఫలమును ఇచ్చును.

గురుముఖంగా శాస్త్రంవలన కలిగే పరోక్షజ్ఞానం ముందుగా వున్నపుడే సమాధి వలన విజ్ఞానం కలుగును. అందువలన శాస్త్రజ్ఞానం లేనివారికి సమాధి

కలిగినా దానివలన ప్రయోజనం లేదు. మాణిక్యం అనగా ఎలా వుండునో తెలియనివాడు, కోశాగారంలో ఆ మణిని చూస్తున్నా 'ఇది మాణిక్యం' అని గ్రహించలేడు. మణిని గురించి విని తెలుసుకున్నవాడు, దానియందు దృష్టి వుంచి పరిశీలిస్తే 'ఇది మాణిక్యం' అని గ్రహించగలడు. మణిజ్ఞానములో మరొకడు ఎంత నిపుణుడైనా దానియందు దృష్టిని నిలుపకుంటే 'అది మణి' అని గ్రహించలేడు.

కావున విజ్ఞానమునకు ఫలంగా లభించుదానిని మూఢులు అజ్ఞానం వలన పొందలేడు. పండితులు విజ్ఞానవంతులైనా, దానియందు దృష్టిని వుంచని కారణంచేత ఆ ఫలమును పొందలేరు. శుక్రనక్షత్రం గురించి తెలియనివాడు, ఆ తారను ఎన్ని రోజులుగా చూస్తున్నా 'ఇది శుక్రతార' అని గ్రహించలేడు. మరొకడు దానిని గురించి విని ఉన్నా, దానియందు దృష్టిని ఉంచకపోతే దానిని గ్రహించలేడు. ఆ శుక్రతార ఏ దిక్కులో ఎక్కడ, ఏ ఆకారంతో వుండునో తెలుసుకొన్న తరువాత శ్రద్ధతో, 'నేను దీనిని తెలుసుకోవాలి' అని నిశ్చయించి ఏకాగ్రతతో ఎవడు పరిశీలిస్తాడో, అటువంటి బుద్ధిశాలియే దానిని 'ఇది శుక్రతార' అని గుర్తించగలడు.

కావున అజ్ఞానంచేత మూఢులు శ్రద్ధ లేకపోవుటచే పండితులు సమాధి దశలను పొందుతున్నా, ఆ దశలలో ఆత్మను గుర్తించలేకున్నారు. పెరటిలో నిధి ఉన్నా దానిని గుర్తించలేక భిక్షాటనం చేయు దౌర్భాగ్యులవలె, ఇటువంటివారందరూ సమాధిస్థితులను కలిగి ఉన్నా వాటివలన ప్రయోజనం పొందలేకున్నారు. ఈ కారణంచేతనే శిశువులకు అజ్ఞానం తొలగక పోవుటలో ఉన్నా, ఎల్లపుడూ నిర్వికల్పస్థితిలో ఉన్నా వారికి దానివలన కలుగవలసిన ఫలం కలుగుట లేదు.

కాబట్టి 'ఆత్మ ఇటువంటిది' అని దానిని గుర్తింపచేయునట్టి శాస్త్రజ్ఞానమే అనగా సవికల్పజ్ఞానమే సంసారమునకు మూలమైన అజ్ఞానమును తొలగింపగలదు. ఎన్నో జన్మలలో నిష్కామంగా చేసిన పుణ్యకర్మలచేత ఆత్మదేవత సంతుష్టురాలగును. ఆ దేవత సంతుష్టురాలైనపుడే మోక్షమునందు కోరిక కలుగును. లేకపోతే కోట్లకొలది కల్పములు జరుగుతున్నా 'మోక్షం కావాలి' అనే కోరిక కలుగదు. కోట్లకొలది జన్మలయందు చేతనత్వముతో జన్మించుట

దుర్లభం. అందులోను మనుష్య జన్మ ఇంకా దుర్లభం. మనుష్యులలో కూడా సూక్ష్మబుద్ధి గలవాడై జన్మించుట పరమ దుర్లభం. నీవే గమనింపుము.

సృష్టియందు స్థావరములలో వందవ వంతు కూడా జంగమములు లేవు. జంగమములలో వందవ వంతు కూడా మనుష్యులు లేరు. వారిలో కూడా మంచిని, చెడును; పుణ్యమును, పాపమును గుర్తించకుండా పశువులతో సమానంగా ఉండువారు కోట్లకొలదిగా ఉన్నారు. పాండిత్య గర్వంతో ఈ లోకంలోను, స్వర్గాది లోకములలోను భోగములను కోరుతూ పైకి, క్రిందకు రాకపోకలు చేయువారు కూడా కోట్లకొలదిగా ఉన్నారు. పండితులలో కొందరు వివేకవంతులు తత్త్వమును గ్రహించుటకు ప్రయత్నించినా, మలిన సంస్కారముల ప్రాబల్యంచేత అద్వితీయమైన ఆత్మను గ్రహించలేరు.

పరమేశ్వరునియొక్క మాయచేత అంధులైనవారికి, భాగ్యహీనులైనవారికి అద్వైతజ్ఞానం బుద్ధికెక్కదు. బుద్ధిశక్తిచేత దానిని గ్రహించగలిగినా కొందరు దౌర్భాగ్యులు 'విషయాకారమును పొందని కేవల చైతన్యం ఎలా వుండును? వుంటే కుండ, చట్టి మొదలగువానివలె ఎందుకు గోచరం కాదు? కావున లేదు' అని ఇటువంటి కుతర్కములతో దానిని తిరస్కరిస్తుంటారు.

అహెూ! భగవంతురాలైన మాయయొక్క ప్రభావం ఏమని చెపుతాను. చేతికి దొరికిన చింతామణిని 'ఇది మణి అగునో కాదో?' అని సంశయిస్తూ పారవేయువానివలె, పండితులు కూడా ఆత్మను చూస్తుండి కూడా మాయచేత మోహితులై కుతర్కములు చేస్తూ దానిని వదలివేస్తున్నారు. పరదేవతయొక్క అనుగ్రహమును పొందినవారు మాత్రం మాయనుండి తప్పించుకొని, శ్రద్ధతో సరైన తర్కంతో విచారించి అద్వితీయమైన పరమ పదమును పొందుతున్నారు. ఆ పదమును పొందుటకు క్రమమును చెపుతాను వినుము.

అనేక జన్మలలో చేసిన పుణ్యముల వలన పరదేవతయందు భక్తి కలుగును. భక్తితో పరమేశ్వరిని ఆరాధించి ఆమె అనుగ్రహమును పొందినపుడు భోగములందు విరక్తి, ఆత్మతత్త్వమునందు ఆసక్తి కలుగును. వైరాగ్యంతో, శ్రద్ధతో 'ఆత్మతత్త్వమునకు మించి పొందవలసింది ఏదీ లేదు. దానినే పొందాలి' అని నిశ్చయించి సద్గురువును ఆశ్రయిస్తే, ఆయన గావించు బోధ వలన అద్వైతతత్త్వం

తెలుస్తుంది. 'అద్వితీయమైన ఆత్మ ఉన్నది' అని దృఢంగా తెలుసుకొనుటయే 'పరోక్షజ్ఞానం.'

ఇలా తెలుసుకొనుట 'శ్రవణం.' తరువాత శాస్త్రసమ్మతమైన తర్కముతో దృష్టాంతములతో విచారించి సంశయములను తొలగించుకొనుట 'మననం.' అలా మననముచేత నిశ్చయించుకొన్న ఆత్మస్వరూపమును మనస్సులో నిలుపుకొనుట 'ధ్యానం.' మనస్సు చంచలమై ఆత్మస్వరూపం దానియందు నిలువకుంటే, తీవ్రంగా ప్రయత్నించి ప్రాణాయామాది సాధనములను అవలంబించి అయినా అత్యంతమైన పట్టుదలతో అపరోక్ష జ్ఞానం కలిగేవరకు ధ్యానమును కొనసాగించాలి. ఇదే 'నిదిధ్యాసనం.'

'శుద్ధమైన ఆత్మస్వరూపంగా నా మనస్సు చాలాసేపు నిలుచును గాక!' అని సంకల్పించి, ఆ సంకల్పమును మరువకుండా సంస్కారరూపంగా మాటిమాటికి పైకి తెచ్చుకొంటూ ఆత్మతత్త్వమును మనస్సులో నిలుపుకొను ప్రయత్నము 'ధ్యానం.' ధ్యానముయొక్క అభ్యాసమునందలి అతిశయముచేత అనగా సంకల్పంయొక్క అభ్యాసమునందలి అతిశయముచేత అనగా సంకల్పంయొక్క, సంస్కారంయొక్క బలముచేత ఇష్టం వచ్చినంతసేపు మనస్సులో ఆత్మస్వరూపమును నిలుపుకొనగలుగుట 'సవికల్ప సమాధి' అంటారు. ఈ సమాధిని కొనసాగిస్తే కొంతకాలమునకు సంకల్ప సంస్కారములయొక్క ప్రేరణ లేకుండానే మనస్సులో ఇష్టం వచ్చినంతసేపు ఆత్మస్వరూపం నిలిచి ఉండును. దీనిని 'నిర్వికల్ప సమాధి' అంటారు. దీనియందు పరమపదమైన ఆత్మస్వరూపం అపరోక్షంగా గోచరించును.

ధ్యానంయొక్క పరిపక్వతయే 'నిర్వికల్ప సమాధి.' అలా ఆత్మతత్త్వం గోచరించిన తరువాత 'సమాధిని వదలిన మరుక్షణంలో శాస్త్రంలో చెప్పబడిన ఆత్మతత్త్వం, సమాధిలో గోచరించిన ఆత్మస్వరూపం' రెండూ ఒకటే; 'శాస్త్రములో నిర్ణయింపబడిన ఆత్మయే నేను (సోహం)' అని గుర్తించాలి. అలా గుర్తించుటను 'ప్రత్యభిజ్ఞ' అంటారు. దానిచేత సంసారమునకు మూలమైన అజ్ఞానం సమస్తం నశించును. ఇందులో సందేహం లేదు.

మనస్సులో వికల్పములు పుట్టకుండుటయే 'నిర్వికల్పస్థితి.' ఆత్మ స్వరూపం తప్ప మరిదేనిని మనస్సులో చొరబడకుండునట్లు చేస్తే వికల్పములు పుట్టవు. మనస్సు వివిధ పదార్థములయొక్క ఆకారములను పొందుచుండుట 'వికల్పస్థితి.' అది దేనిని భాసించకుండా ఏకరూపముగా నిలుచుట 'నిర్వికల్పస్థితి.' గోడమీద బొమ్మలను తుడిచివేస్తే అది శుద్ధమైనట్లే, మనస్సులో వికల్పములు లేకుండా చేస్తే అది స్వయంగా శుద్ధమై నిర్వికల్పం అగును. ఇదే పరమ పావనమైన పదం.

మాయయొక్క ప్రభావంచేత పండితులు కూడా ఈ విషయంలో భ్రాంతి చెందుతున్నారు. ఈ పరమ పదమును పొందదగినవారు మూడు విధములుగా ఉన్నారు.

1. గురువు వలన శ్రవణం చేస్తున్నపుడే, ఆయన ఒక్కసారి బోధించగానే మనన, నిదిధ్యాసనముతో మరుక్షణములోనే ఆ పదమును తెలుసుకొనేవారు 'ఉత్తములు.'
2. సాధన చేసి కొంతకాలమునకు తెలుసుకొనువారు 'మధ్యములు.'
3. చిరకాలం సాధన చేసి తెలుసుకొనువారు 'అధములు.'

ఉత్తములకు పరమ పదమును పొందుటలో క్లేశమే ఉండదు. పూర్వం ఒకపుడు వేసవిలో వెన్నెల రాత్రియందు మద్యమును సేవించి ఉద్యానవాటికా ప్రాంగణంలో రత్నములచే అలంకరింపబడిన శయనమునందు ప్రియురాలిచే కౌగిలింపబడి ఉన్నాను. అపుడు ఆకాశంలో వెళ్ళుతున్న సిద్ధపురుషులు అద్వితీయమైన ఆత్మతత్త్వం గురించి మధురంగా ప్రసంగించుకొంటున్నారు. ఆ ప్రసంగమును నేను విన్నాను. వెంటనే నేను దానిని మననం చేసుకొని ధ్యానించి నిర్వికల్ప సమాధిని పొంది, అర్థ ముహూర్తంలో పరమపావనమైన ఆత్మతత్త్వమును తెలుసుకొని, ఆ సమాధి స్థితియందే పరమానంద సాగరంలో తేలియాడుతూ కొంతసేపు ఉన్నాను. తరువాత బాహ్యస్మృతిని పొంది ఆలోచించాను.

'అహెూ! ఇది అద్భుతంగా ఉంది, ఆనందామృత పూర్ణంగా ఉంది. చాలా అపూర్వమైన స్థితిని పొందాను. దీనియందు మరల ప్రవేశిస్తాను. ఇంద్రపదవి నుండి బ్రహ్మ పదవివరకు లభించే సుఖం ఏదీ, ఈ సుఖములోని రవ్వంత

భాగమునకు కూడా సమానం కాదు. ఇప్పటివరకు కాలం వ్యర్థంగా గడిచింది. చింతామణులతో నిండిన నిధానము తమ ఇంటిలోనే ఉండగా దానిని తెలుసుకోలేక బిచ్చమెత్తుకొనువారివలె, లోకులు ఆత్మానందమును గుర్తించలేక మహాశ్రమతో అల్పమైన బాహ్యసుఖమును పొందుతున్నారు. ఈ బాహ్యసుఖం కొరకు ప్రయత్నం చాలు. ఇంక అనంతంగా ఆనందమును ఒసంగు ఆత్మనే ఎల్లపుడూ పొందుతాను.

నూరినదానినే మరల నూరుటవలె (పిష్టపేషణము), నిరుపయోగమైన ఈ వ్యవహారంతో నాకేమి పని? అవే భోజన పదార్థములు, అవే పుష్పమాలలు, శయనములు, భూషణములు అన్నీ అవే. వారే యువతులు. అవే భోగములు. చద్ది వంటకంవలె అవే మరల మరల సేవింపబడుతున్నవి. ఒకరిని చూసి మరొకరు చేస్తుండుట వలన అందరికీ ఇది అలవాటైంది. అందువలననే నాకు ఏవగింపు కలుగుట లేదు.'

ఇలా నిశ్చయించుకొని నేను మరల అంతర్ముఖుడగుటకు పూనుకొనుచుండగా మరొక ఆలోచన కలిగింది. 'అహో! ఏమి నా భ్రాంతి! సమాధిలో ఆనంద పరిపూర్ణుడనై ఉన్న నేనే ఇపుడు కూడా ఉన్నాను. ఆనందమే నా స్వరూపమై వుండగా నేను ఇపుడు క్రొత్తగా పొందవలసింది ఏముంది? నాయందు లేనిదానిని ఎపుడైనా, ఎక్కడైనా, ఏ సాధనముచేతనైనా ఎలా పొందగలను? ఆనందం నాకు స్వరూపమే కాకపోతే, దానిని నేను ఏదో ప్రయత్నం చేసి క్రొత్తగా పొందవలసియే ఉంటే, 'పుట్టినది పోక తప్పదు' అన్నట్లు, ఆ ఆనందం సత్యంగా ఎలా నిలుచును? అదీగాక అనంతమైన చిదానందమే నా రూపమైనపుడు దానియందు ఒక పని ఎలా జరుగును?

దేహం, మనస్సు, ఇంద్రియములు అన్నీ స్వప్నములోని పదార్థములవలె అసత్యములే. అసత్యములైన సాధనములతో సత్యమైన క్రియ ఎలా సంభవించును? 'ఈ శరీరం, మనస్సు, ఇంద్రియములు నావి' అని ప్రతి జీవి తన శరీరాదికమును అభిమానిస్తున్నాడు. కానీ, అఖిల జీవులయందు ఉన్న ఆత్మను నేనే. కావున ఆ శరీరములు, మనస్సులు, ఇంద్రియములు కూడా నావే. అటువంటపుడు ఈ శరీరంలో ఒక మనస్సును నిరోధించుట వలన ఏమగును? ఇక్కడ దీనిని

నేను నిరోధించినా, ఇతర జీవులలో ఉన్న మనస్సులు నిరోధింపబడుట లేదు కదా! మరి అవన్నీ నా మనస్సులే.

చైతన్య రూపుడనై అఖిల జీవులలో వ్యాపించి ఉన్న నాయందు నిరోధములైన మనస్సులు, అనిరోధములైన మనస్సులు అన్నీ భాసిస్తూనే ఉండును. ఇక ఈయొక్క మనస్సు నిరోధింపబడుట వలన లాభం ఏముంది? అలాగాక అందరి మనస్సులు ఒక్కసారి నిరోధింపబడినా చైతన్యమాత్రుడనైన నాకేమి విశేషం కలుగును? మహాకాశమును కూడా మించి అంతట వ్యాపించి పూర్ణానందరూపుడనై ఉన్న నాయందు నిరోధంగానీ, సమాధిగానీ ఎలా సంభవించును? ఆనందమే నేనై ఉండగా నాకు శుభాశుభములు ఎక్కడివి?

అందువలన కర్తవ్యం, అకర్తవ్యం ఏదీ నాకు లేదు. సమాధి ఉన్నపుడు, లేనపుడు ఎపుడైనా నా స్వరూపంలో భేదమే లేదు. నేను ఎపుడూ ఆనందపూర్ణుడనే. కాబట్టి ఈ శరీరం ఇప్పటివరకు ఏ పని చేస్తున్నదో, ఆ పనినే చేయుచుండును గాక! దానితో నాకేమి? అది ఏ స్థితిలో ఉన్నా నేను ఎపుడూ నిరంజనుడనే, పూర్ణుడనే, ఆనందరూపుడనే.' ఇలా ఏ క్షణములోను స్వరూప విస్మృతి లేకుండా వ్యవహారంలో ఉండి కూడా స్వస్థత గలవాడనై, ఆనంద పూర్ణుడనై ఉన్నాను.

ఇది ఉత్తమాధికారి విషయం. మధ్యమాధికారులు శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసములయొక్క క్రమముల వలన నెమ్మదిగా జ్ఞానమును పొందుతారు. అధమాధికారులు అనేక జన్మలలో శ్రవణమననాదులను గావించి జ్ఞాన ఫలమును పొందుతారు. శాస్త్రజ్ఞానంతో కూడిన సమాధి దుర్లభం. శాస్త్ర విజ్ఞానం లేని సమాధిస్థితి నూరు పర్యాయములు సంభవించినా ప్రయోజనం లేదు. కావుననే జాగ్రద్దశ మొదలగువానియందు క్షణికంగా సంభవిస్తున్న సమాధుల వలన ఫలం కలుగుట లేదు. 'ఇది సమాధి స్థితి. ఇపుడు ఆనంద ఘనమైన నా స్వరూపంలో ఉన్నాను. ఉపనిషత్తులలో నిర్దేశింపబడిన బ్రహ్మాత్మ స్థితి ఇదే' అనే గుర్తింపు ఉన్నపుడే సమాధి సఫలం అగును.

దారిలో వెళ్ళుతున్నపుడు నిర్విశేషంగా ఎన్నో వస్తువులను చూస్తుంటాము. అలా చూడడం వలన ఫలమేదీ కలుగుట లేదు. ఒక వస్తువును నామరూపములతో గుర్తించి 'ఇది మామిడిచెట్టు' అని తెలుసుకొన్నపుడే తప్ప, ఆ మామిడిచెట్టును

చూచుట వలన ఫలం కలుగుట లేదు. చెట్టుయొక్క పరిజ్ఞానం లేనివాడు వనంలో ప్రవేశిస్తే, వానికి చెట్లు అన్నీ నిర్విశేషంగా ఒకటిగానే కనిపించును. ఏ చెట్టుయొక్క పరిజ్ఞానం ఎవనికి ఉండునో, వాడు ఆ చెట్టును మాత్రమే గుర్తించి దానియొక్క ఫలమును పొందగలడు. కావున నిర్విశేషమైన నిర్వికల్పజ్ఞాన మాత్రముచేత అజ్ఞానం తొలగదు. 'ఇదే ఆత్మ స్వరూపం' అనే జ్ఞానం ఏర్పడదు. అద్దమువలె నిర్వికల్పమైన ఆత్మ ఎపుడూ భాసిస్తూనే ఉండును. ప్రతిబింబములచేత ఆవరింపబడి ఉన్నపుడు కూడా అది భాసిస్తూ ఉన్నా భాసింపనట్లే ఉండును. ప్రతిబింబములు తొలగగానే అద్దం క్రొత్తగా భాసిస్తున్నట్లు ఎలా తోచునో, అలాగే వికల్ప జ్ఞానములన్నీ తొలగినపుడు సదా భాసిస్తున్న ఆత్మ క్రొత్తగా భాసిస్తున్నట్లు తోచును.

'వికల్పజ్ఞానములను తొలగించుటకు, అవి తొలగిన తరువాత గోచరించునది ఆత్మయే అని గుర్తింపచేయుటకు' శాస్త్రవిజ్ఞానం ఆవశ్యకం. వికల్పజ్ఞానములు తొలగుటయే అజ్ఞాన నిర్మూలనము. ఇది సవికల్పమైన శాస్త్రవిజ్ఞానముచేతనే సంభవించునుగానీ నిర్వికల్పజ్ఞానంచేత సంభవించదు. అద్దము ప్రతిబింబములను ఎలా నిరోధింపదో, అలాగే నిర్వికల్పమైన ఆత్మ చైతన్యం కూడా అజ్ఞానమును నిరోధింపదు.

ఈ కారణంచేతనే ఆత్మ ఒకపుడు 'జ్ఞాతము' అని, మరొకపుడు 'అజ్ఞాతము' అని చెప్పబడుతున్నది. వికల్పజ్ఞానములచేత ఆవరింపబడినపుడు ఆత్మ 'అజ్ఞాతము' అని, వికల్పములు తొలగినపుడు అదే 'జ్ఞాతము' అని చెప్పబడుతున్నది. ఇది వుత్తమమైన ఆత్మవిజ్ఞాన క్రమము. ఇపుడు నీవు విన్నదానిని మరల విచారింపుము. తరువాత ఆత్మతత్త్వమును తెలుసుకొని కృతార్థుడవు కాగలవు.

ఇలా జనకునిచేత ఉపదేశింపబడిన అష్టావక్రుడు ఆయనచేత పూజింపబడి సెలవు తీసుకొని తన ఆశ్రమానికి వెళ్ళి మననం, నిదిధ్యాసనం గావించి పరమ పదమును తెలుసుకొని, సకల సందేహములను వీడి కొద్ది కాలములోనే జీవన్ముక్తుడు అయ్యాడు.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'సమాధిస్థితి వివరణ' అనే సప్తదశాధ్యాయము

బాలప్రియ

1. "హేమచూడుడు, మహాసేనుడు జీవన్ముక్తిని పొందిన విధానములను విన్న తరువాత పరశురాముడు తన ఆశ్రమానికి వెళ్ళి, ఆ విషయాలను మననం చేసుకొన్నాడు."

విన్నంతనే కొన్ని విషయములు వెంటనే తెలుస్తాయి, కొన్ని తెలియవు, కొన్ని కొంచెం తెలిసినట్లు ఉంటాయి. మననం చేయునపుడే 'ఏ విషయములు కొంచెమే తెలిసాయో, ఏవి అసలే తెలియలేదో' స్పష్టమగును. విన్న వెంటనే తెలిసినవి కూడా క్రొత్తగా మనస్సుకు గోచరించునేగానీ నిశ్చితంగా మనస్సుకు పట్టవు. 'మిరియములు శ్లేష్మమును హరించును' అని గురువు శిష్యునికి చెప్పినపుడు, అది క్రొత్తగా వాని మనస్సులోకి వచ్చును. కానీ, దానిని గురించి ఆలోచించునపుడు 'వీటిని ఎపుడు, ఎలా ఉపయోగించాలి? పొడి చేసి దేనితోనైనా కలపవలెనా? కషాయం చేసి త్రాగవలెనా? ఎపుడు, ఎంత మోతాదులో వాడాలి?' అని అనేక సందేహాలు కలుగును.

ఈ సందేహాలకు సమాధానములను గురువు వలన పొందిన తరువాత శిష్యుడు తన విషయంలోగానీ, ఇతరుల విషయంలోగానీ దానిని ఉపయోగించి చూసిన తరువాత వానికి ఆ వస్తువుయొక్క పరిచయం జ్ఞానం అగును. ఆత్మజ్ఞానం కూడా ఇటువంటిదే. ఉత్తమాధికారులైన జనకునివంటివారికి విన్న వెంటనే అది నిస్సందేహంగా గోచరించినా, తక్కినవారు విన్నదానిని గురించి మననం చేస్తూ గురువు వలన సందేహాలను తీర్చుకొంటూ ఆత్మస్వరూపమును నిస్సంశయంగా తెలుసుకోవాలి. అందువలనే తర్కకుశలుడైన వరుణపుత్త్రుని కూడా జయించిన అష్టావక్రునకు కూడా తాపసి చివరకు, 'ఒక్కసారి మాత్రమే వినడంచేత ఇది నీకు చక్కగా తెలియకపోవచ్చు. నీ సందేహాలను ఈ రాజును అడుగుము" అని చెప్పి వెళ్ళిపోయింది.

కావున ఎంత మేధాసంపన్నుడికైనా మననం చేయక తప్పదు. అందువల్లనే భగవంతుడైన పరశురాముడు కూడా విన్న విషయములను మననం చేసుకొని తిరిగి వచ్చి, 'అయ్యా! నాకు ఇంతవరకు తెలిసింది' అని తాను తెలుసుకొన్న విషయములను గురువుకు చెప్పాడు. 'తెలిసినవి' అనుకొన్న విషయాలలో కూడా

తాను దేనినైనా పొరపాటుగా గ్రహించి ఉంటే, వెంటనే గురువు దానిని సరిదిద్దగలడు. అనగా, 'నీవు గ్రహించింది యథార్థమే. ఇది ఇంతే' అని గురువు ఆమోదించువరకు ఎవడు తన బుద్ధినిగానీ, అనుభవమును గానీ ప్రమాణంగా గ్రహించరాదు.

2. "తాపసి అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానం తెలియలేదని తోచగానే, అష్టావక్రుడు గర్వం వీడి వినయంతో 'అమ్మా! నీవు అడిగిన ప్రశ్నకు నాకు సమాధానం తెలియదు. నేను నీకు శిష్యుడను అవుతున్నాను. అది ఎలా నిరూపింపబడిందో చెప్పుము' అని ప్రార్థించాడు."

అపుడు మహాసభలో తాను ఒక స్త్రీచేత ఓడిపోయాను అనిగానీ, ఆమెకు తాను శిష్యుడు కావలసి వచ్చిందనిగానీ అతడు అభిమానపడకుండా వెంటనే ఆమెను ఆశ్రయించాడు. అతనికి అపుడు అభిమానం వలన అవమానం కలిగిందనే దుఃఖం, స్త్రీని గురువుగా ఆశ్రయించవలసి వచ్చినందుకు సంకోచం కలుగలేదని చెప్పలేము. అయినా ఆత్మను గురించి నిస్సంశయంగా తెలుసుకోవాలనే తీవ్రమైన కోరికచేత అతడు సకల సంకోచములను త్రోసివేసి ఆమెను ప్రార్థించాడు.

ఈ శ్రద్ధను గమనించే తాపసి, జనకుడు అతనికి బోధించారు. అతనికి ఆ శ్రద్ధయే లేకపోతే ఓటమి కలుగగానే అవమాన దుఃఖముతో సభ నుండి నిష్క్రమించి ఉండేవాడు. కానీ, అతనికి విద్యా విషయములో గల శ్రద్ధ అమోఘమైంది. ఆ శ్రద్ధ వలననే అతడు కృతార్థుడు కాగలిగాడు. ఈ శ్రద్ధ చేతనే పరశురాముడు కూడా ఎవరు ఏమనుకొంటారో అనే సంకోచం కొంచెం కూడా లేకుండా ఎన్ని పర్యాయములు అయినా గురువును ప్రశ్నించి తెలుసుకొంటూనే ఉన్నాడు. కావున గురువును సేవిస్తూ 'శ్రవణం, మననం, నిదిధ్యాసనం' కొనసాగిస్తూ ఆత్మజ్ఞానమును పొందవలసిందేగానీ దీనికి ఇంకొక మార్గం లేదు. కువలునివలె పౌరాణికుల వలన కుతూహల మాత్రముతో వినుట వలనగానీ, అడవులకు వెళ్ళి ప్రాణాయామాదులతో నిర్వికల్ప సమాధిని సాధించి తపస్సులు చేయుటవలనగానీ ఆత్మజ్ఞానం కలుగదు అనేది స్పష్టం.

ఈశ్వరానుగ్రహం కూడా మనకు కొంతవరకే అనగా సద్గురువును చూపి, ఆయనయందు శ్రద్ధ కలిగించువరకే తోడ్పడును. ఆ పైన శ్రవణ, మనన,

నిదిధ్యాసములు, గురుసేవా పూర్వకమైన స్వయంకృషిచేతనే కొనసాగవలెను. దత్తగురువు చెప్పిన మాటలలో ఇది స్పష్టమవుతున్నది. 'మనయందు ప్రతిదినం సద్విమర్శను పెంపొందించుటయే,' మనచే ఆరాధింపబడిన ఈశ్వరుడు ప్రసన్నుడై మనకు చేయగలిగిన మహోపకారం. ఆయన చేయగలిగింది అంతవరకే. విచారణతప్ప ఆత్మజ్ఞానమునకు వేరొక సాధనం లేదని జనకుడు స్పష్టం చేసాడు.

ఆయన "గురుముఖంగా శాస్త్రము వలన కలిగే పరోక్షజ్ఞానం ముందుగా వున్నపుడే సమాధి వలన విజ్ఞానం కలుగును. అందువలన శాస్త్రజ్ఞానం లేనివారికి సమాధి కలిగినా దానివలన ప్రయోజనం లేదు... శాస్త్రంలో చెప్పబడిన ఆత్మతత్త్వం, సమాధిలో గోచరించిన ఆత్మ స్వరూపం రెండూ ఒక్కటే. శాస్త్రంలో నిర్ణయింపబడిన ఆత్మయే నేను (సోహమ్) అని గుర్తించాలి. అలా గుర్తించుటను 'ప్రత్యభిజ్ఞ' అంటారు. దానిచేత సంసారమునకు మూలమైన అజ్ఞానం సమస్తం నశించును'' అని చెప్పాడు. అష్టావక్రుడు అడిగిన సందేహాలన్నింటికీ సమాధానాలు చెప్పి ఆయన చివరకు, "ఇపుడు నీవు విన్నదానిని మరల విచారింపుము. తరువాత ఆత్మతత్త్వమును తెలుసుకొని కృతార్థుడవు కాగలవు" అని చెప్పి పంపాడు. కావున విచారము తప్ప ఆత్మజ్ఞానమును పొందుటకు వేరొక మార్గం లేదు. సమాధి వలన ప్రత్యభిజ్ఞ పొందుట కూడా విచారములో భాగమే.

3. "తైత్తరీయోపనిషత్తులో 'వరుణుని పుత్రుడైన భృగువు తండ్రి వలన వుపదేశమును పొంది, తపస్సు చేసి బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందాడ'ని చెప్పబడి వుంది."

ఆ భృగుమహర్షియే ఇందులో ప్రస్తావింపబడిన వరుణ పుత్రుడై వుండవచ్చును. అతడు తర్కనైపుణ్యంతో జనకుని సభలోని పండితులందరినీ జయించి, అష్టావక్రునిచేత తర్కం వలనే ఓడింపబడ్డాడు. అష్టావక్రుడు తాపసిచేత ఓడిపోయాడు. యుద్ధమునందువలె, జయాపజయములు తర్కములో కూడా ఎంత అస్థిరములో దీనివలన స్పష్టమవుతున్నది.

శాస్త్రవిషయంలో కూడా కేవలం తర్కంచేత ప్రతిష్ఠింపబడు సిద్ధాంతముల గతి ఇంతే. వరుణపుత్రుడు ఖండించేవరకు, జనకుని సభలో ఉన్న పండితులు

అనుకొంటున్నవి సిద్ధాంతములే. వరుణపుత్రుడు ఖండించగానే అవి పూర్వపక్షములై, వరుణపుత్రుడు చెప్పునది సిద్ధాంతం అయ్యింది. అది కూడా అష్టావక్రునిచేత ఖండింపబడి పూర్వపక్షం అయ్యింది. కావున కేవలం తర్కంచేత నిలబెట్టబడే సిద్ధాంతమేదీ సుప్రతిష్ఠితం కాదు. కేవలమైన తర్కం ఎపుడైనా, ఎవనిచేతనైనా ఖండింపబడవచ్చును.

కావున ధర్మతత్త్వముల విషయంలో కేవలమైన తర్కం ప్రమాణం కాదు. అపౌరుషేయమైన వేదమే ప్రమాణం. అలాగే ఆత్మసాక్షాత్కారముయొక్క అనుభవంలో కూడా ఏ మహనీయుని యొక్క అనుభవమైనా ప్రమాణం కాదు. గురువు వలన శాస్త్రమును అనుసరించి 'ఆత్మస్వరూపం ఇది' అని తెలుసుకొని 'మనన, నిదిధ్యాసనముల'చేత ఆత్మస్వరూపం స్ఫురించినపుడు, 'ఇది శాస్త్రములో వర్ణింపబడిన ఆత్మస్వరూపమే' అని గుర్తించినపుడే, అది యథార్థమైన సాక్షాత్కారమై హృదయగ్రంథి విచ్ఛిపోయి, సకల సంశయములు తొలగి అజ్ఞానం నశించును. కావున తత్త్వజ్ఞానమును పొందుటలో 'తర్కం' మననం చేసుకొనుటకు సాధనమే గానీ ప్రమాణం కాదు.

4. "ఇందులో తాపసియొక్క రాకపోకలు విచిత్రంగా ఉన్నవి."

ఆమె ఎందుకు వచ్చిందో, ఎందుకు వెంటనే వెళ్ళిపోయిందో స్పష్టంగా లేదు. 'ఎందుకు వచ్చావ'ని ఆమెను జనకుడు కూడా అడగలేదు. ఆమె కూడా చెప్పలేదు. ఆమె రాగానే సభ వెలుపలనే పెద్ద బ్రాహ్మణులందరూ, 'అష్టావక్రుడు గర్వంతో తమను తిరస్కరించుట గురించి' చెప్పారు. ఆమె సౌందర్యరాశి అయిన యువతి. అయినా కాషాయాంబరములతో, జడలతో, దివ్యమైన తేజస్సుతో ప్రకాశించుట చూసి, వారు 'ఆమె యోగసిద్ధురాలు' అని ఊహించి ఆమెను ప్రార్థించి ఉంటారు. ఆమె కూడా వారికి వెంటనే అభయం ఒసంగెను.

5. "వరుణ పుత్రుని జయింపగలిగిన అష్టావక్రుని, తాను జయింపగలనని ఆమె ఎలా నిశ్చయించి వారికి అభయమొసంగెను?"

ఆ బ్రాహ్మణులందరూ పండితులు. అష్టావక్రుని తండ్రి అయిన కహోలునితో సమానమైన వయస్సు గలవారై ఉంటారు. అటువంటి

పెద్దవారందరినీ అష్టావక్రుడు తిరస్కరిస్తున్నాడంటే, అతనిని అమితమైన గర్వం ఆవేశించిందన్నమాట. అతడు ఆత్మజ్ఞానం గలవాడైతే సాధారణంగా అటువంటి ఆవేశమునకు లోబడడు. మరి తంగణుని పుత్రుడు ఆత్మజ్ఞానం గలవాడై వుండి కూడా క్రోధావేశములో యజ్ఞాశ్వమును బంధించాడు కదా! తంగణుడు 'అది దైత్యకృత్యం' అనే చెప్పాడు.

తత్త్వజ్ఞులు ఎవ్వరూ, ఎపుడూ తప్పులు చేయరని చెప్పలేము. కావున బ్రహ్మజ్ఞానం గలవాని ప్రవర్తన కూడా ధర్మమునకు ప్రమాణం కాదు. ఈ కారణం చేతనే భగవంతుడు కూడా 'ఇది చేయదగింది, ఇది చేయరానిది అనే ఏర్పాటులో నీకు శాస్త్రమే ప్రమాణం. కావున శాస్త్రవిధానమును తెలుసుకొని ఆ ప్రకారంగా నీవు ఏ కార్యమునైనా చేయవలసి ఉంది' అని శాస్త్రమే ప్రమాణమని ఉద్ఘాటించాడు. 'ఏవి మాయందు సుచరితములో, వాటినే నీవు అనుసరించాలి. ఇతరములను అనుసరించరాదు' అని ఆచార్యుని ఉపదేశరూపంలో వేదం కూడా విధిస్తున్నది. ఆచార్యుల ప్రవర్తనలలో ఏవి శాస్త్రవిహితములో వాటినే శిష్యుడు అనుసరించాలి. శాస్త్రవిధికి భిన్నములైన ఇతర ప్రవర్తనములను అనుసరింపరాదు. కావున బ్రహ్మజ్ఞానం గలవారు కూడా ప్రారబ్ధవశమున తప్పులు చేయవచ్చును.

అలా అయితే తప్పు చేస్తున్నంత మాత్రమున, అష్టావక్రునకు ఆత్మజ్ఞానం లేదని తాపసి ఎలా తలంచి ఉండును? అతనికి ఆత్మజ్ఞానం ఉన్నా, లేకున్నా ఆమె అతనిని తత్త్వమును గురించి ప్రశ్నించుట సమంజసమే. అతనికి ఆత్మజ్ఞానం ఉంటే ఆమె ఆత్మను గురించి ప్రశ్నించగానే, అతడు స్వరూపమును స్మరించి 'తాను చేస్తున్నది తప్పు' అని తంగణుని పుత్రునివలె గ్రహించి, వెంటనే గర్వమును వీడి సాధుత్వమును పొందును. అతనికి ఆత్మజ్ఞానం లేకపోతే, అతడు ఓడింపబడి తన అజ్ఞానమును తెలుసుకొని పశ్చాత్తాపం చెంది మంచి మార్గమునకు రావచ్చును. అంతేగాక తత్త్వమును తెలుసుకోవాలని ప్రార్థింపవచ్చును.

6. "మరి వరుణుని పుత్రుడే ఇలా ఆత్మను గురించి ప్రశ్నించి ఉండవచ్చును కదా!"

కానీ అతని సందర్భం వేరు. అతడు సభలో పండితులందరినీ వాదమునకు పిలిచాడు. అందరూ అన్ని శాస్త్రములలో పండితులై ఉండరు. ఎవడు ఏ శాస్త్రంలో

పండితుడనని ప్రకటిస్తున్నాడో, వానిని ఆ శాస్త్రములోనే జయించాలి. మరొక శాస్త్రంలో ప్రశ్నిస్తే 'నాకు అది తెలియదు. నేను నేర్చుకున్న శాస్త్రంలో నన్ను జయింపుము' అని ఎవడైనా ఎదుర్కొనును. అందువలన వరుణ పుత్రుడు ఆ పండితులను వారు నేర్చిన శాస్త్రములలోనే తర్క నైపుణ్యముతో జయించాడు. అష్టావక్రునితో వాదం కూడా అలాగే జరిగింది. అప్పటికి అతనియందు ఆత్మజ్ఞానం లేదని ఊహించుటకు కూడా అవకాశం ఏర్పడలేదు.

అప్పటికి అతడు తండ్రిని, తక్కిన పండితులను దుస్థితినుండి తప్పించుటకే పూనుకొని ఉన్నాడు. అది కేవలం ధార్మికమైన గొప్ప సంకల్పం. అపుడు అతడు ధర్మవీరుడుగా ఉన్నాడు. అటువంటి ధర్మవీరునకు ఆత్మజ్ఞానం ఉండదని అతడు ఊహించి ఉండడు. ఒకవేళ అతడు తత్త్వమును గురించి ప్రశ్నిస్తే, అష్టావక్రుడు అప్పటి పరిస్థితిలో 'అది నాకు తెలియదు. నేను నేర్చుకోని శాస్త్రములో నీవు ప్రశ్నించరాదు. తర్కములో నీవు పండితుడనని పండితులందరినీ జయించావు. ఆ తర్కములోనే నేను నిన్ను జయించాను. కావున నీవు ఓటమిని అంగీకరించ వలసిందే' అని చెప్పగలడు. అందువలన వరుణ పుత్రుడు తర్కములో ఓడిపోగానే ఓటమిని అంగీకరించాడు.

7. "వరుణ పుత్రుడు పండితులందరినీ తీసుకొచ్చి అప్పగించగానే, అష్టావక్రునకు గర్వం ఆవేశించింది."

అందువలన అపుడు అతడు 'తానే సర్వజ్ఞుడను అని, తనకన్నా మించినవాడు లేడ'ని భావించాడు. ఆ సమయంలో తాపసి వచ్చి తత్త్వమును గురించి ప్రశ్నించింది. అతడు అప్పటికి గురుశుశ్రూష చేసి ఆత్మతత్త్వమును తెలుసుకోలేదు. వేదములను అధ్యయనం చేసినపుడు ఉపనిషత్తులను కూడా వల్లించాడు. ఆ వేదాంత వాక్యములను తర్కశాస్త్ర బలంతో తనకు తోచినట్లుగా అర్థం చేసుకొన్నాడు.

అందువలన అది తనకు అర్థమైనట్లే అనుకొంటూ, తాపసి ప్రశ్నించగానే 'నాకు సర్వం తెలుసు. నాకు తెలియనిది ఏదీ లేదు' అని ప్రకటించాడు. అందువలన వెంటనే ఆ తాపసి అతడు వల్లించిన శాస్త్రవాక్యములను విమర్శించి,

అతనికి యథార్థంగా ఆత్మస్వరూపం తెలియదని నిరూపించింది. అతడు గర్వం వీడి 'తత్త్వమును బోధింపుమ'ని ప్రార్థించగా, ఆమె సంగ్రహంగా ఉపదేశించి వెంటనే అంతర్ధానమైంది.

8. "ఆమెయొక్క రాకపోకలను పరిశీలిస్తే, ఆమె కేవలం అష్టావక్రునియొక్క గర్వమును తొలగించి అతనికి 'తత్త్వమును తెలుసుకోవాలి' అనే శ్రద్ధ కలిగించుటకే వచ్చిందనేది స్పష్టం."

ఇంద్రాదులకు గర్వం కలిగినపుడు త్రిపురాదేవి సాక్షాత్కరించి వారి గర్వమును హరించి, వారు పశ్చాత్తప్తులైన తరువాత అనుగ్రహంతో తత్త్వమును వుపదేశించింది. అలాగే ఇపుడు కూడా అష్టావక్రునియొక్క పూర్వపుణ్యం ఫలించి, త్రిపురా మహేశ్వరియే ఈ తాపసిని పంపి అతని గర్వమును హరించి, తత్త్వజిజ్ఞాసను కలిగించి అనుగ్రహించిందని తలంచవచ్చును.

9. "ఈమె కాషాయాంబరములు ధరించి ఉన్నట్లు వర్ణింపబడింది."

అంత మాత్రంచేత 'ఈమె సన్న్యాసిని' అని, 'ఆ కాలంలో స్త్రీలు సన్న్యసిస్తున్నార'ని తలంపరాదు. సీతాదేవి కూడా 'వాల్మీకి ఆశ్రమములో కాషాయ వస్త్రములు ధరించినద'ని రామాయణములో చెప్పబడి ఉంది. కానీ, ఆమె సన్న్యాసిని అని చెప్పబడలేదు. కాషాయ వస్త్రములు విరాగమునకు చిహ్నములు. విరాగం గలవారు ఎవరైనా వాటిని ధరించవచ్చును. సన్న్యాసం విశిష్టమైన వ్రతం. అన్ని వ్రతములకు అందరూ అధికారులు కారు. వేదధర్మములో 'సన్న్యాస వ్రతం' సర్వోత్కృష్టమైన ధర్మం. దానిని స్వీకరించిన తరువాత ఆ వ్రత నియమములను పాటించలేక భ్రష్టత కలిగితే మహాపాపం సంభవించును. దానిని 'ఆరూఢపతనం' అంటారు. చెట్టును ఎక్కునపుడు, చిట్టచివరి కొమ్మ పైకి ఎక్కి పడినవానికి శరీరమే భగ్నమగును. వాడు మరల లేవలేడు.

క్రింది కొమ్మల నుండి జారిపడితే కొంచెం దెబ్బ తగులును. వాడు చికిత్స వలన మరల కోలుకోవచ్చును. శరీరం భగ్నమైతే చికిత్సకే అవకాశం వుండదు. అలాగే బ్రహ్మచర్యం మొదలగు ఆశ్రమములలో పతనం సంభవిస్తే, ప్రాయశ్చిత్తములతో బాగుపడవచ్చును. ధర్మవృక్షమునకు చిట్టచివరి కొమ్మ

'సన్న్యాస వ్రతం.' ఆ కొమ్మను అందుకొన్నవాడు 'ఆరూఢుడు.' ఆరోహణం అనగా ఎక్కుట. పైకి ఎక్కినవాడు 'ఆరూఢుడు.' అంత పైకి ఎక్కి పడినవానికి సర్వనాశమే సంభవించును. అందువలన వేదధర్మములో సన్న్యాసవ్రతం బ్రాహ్మణులకు, అందులోను పురుషులకే పరిమితమై ఉన్నది. క్షత్రియాదులకు, స్త్రీలకు సన్న్యాసాధికారం లేదు. కావుననే శ్రీరాముడు, శ్రీకృష్ణుడు, జనకుడు, భీష్ముడు, విదురుడు మొదలైనవారు ఎవరూ సన్న్యసించలేదు.

తంగణుడు కూడా కోట్ల సంవత్సరాలు తపస్సు చేసినా సన్న్యసించలేదు. తంగణుని భార్య, కుమారుడు కామక్రోధములకు వశులై ప్రవర్తించారంటే, ఇతరుల సంగతి చెప్పవలసింది ఏముంది? సన్న్యాసులకు అది పతనమే అగును. ఈ కారణం చేతనే, వసిష్ఠ విశ్వామిత్రాది మహర్షులు కూడా సన్న్యాసం జోలికి వెళ్ళలేదు. మహర్షులందరూ వానప్రస్థులు కూడా కాదు. అనేకులు తపస్సులు చేస్తూ గృహస్థులుగానే ఉన్నారు. వసిష్ఠ, విశ్వామిత్రాదులు తపస్సులు చేస్తూ సంతానమును పొందారు. వానప్రస్థులు బ్రహ్మచర్యమును అవలంబించాలి. అందువలన వానప్రస్థములో సంతానం సంభవించదు.

10. "గృహస్థులైన మహర్షులకు పుత్త్రికలు కలిగినపుడు, సాధారణంగా తగిన వరులకు ఇచ్చి వివాహం చేసేవారు."

ఆ కన్యకల మనస్సుయొక్క, శరీరములయొక్క దార్ఢ్యమును అనుసరించి యోగవిద్యను కూడా నేర్పేవారు. అటువంటివారు కొందరు తపస్వినులుగానే కొనసాగారు. మరికొందరు మహర్షులకు భార్యలై తపస్సులు చేసేవారు. అత్రిమహర్షి భార్య, దత్త గురువుయొక్క తల్లి అయిన అనసూయాదేవి 'మహాతపస్సు చేసింద'ని అత్రి మహర్షియే శ్రీరామునకు చెప్పాడు. అటువంటి తాపస స్త్రీలలో కొందరు యోగసిద్ధులనే కాకుండా ఆత్మజ్ఞానమును కూడా పొంది ఉంటారు. అష్టావక్రుని జయించిన ఈ తాపసి అటువంటి సిద్ధురాలే. వారందరూ చూస్తుండగా ఆమె గాలిచేత ప్రేరేపితమైన సన్నని మేఘంవలె, క్షణంలో అంతర్ధానం చెందడం గమనింపదగింది. అనగా ఆమె సంకల్పమాత్రం చేతనే భౌతికమైన శరీరమును వదలి పెట్టిందన్నమాట.

రాజసభకు పోవునపుడు విద్వాంసులు విశేష వస్త్రములను, ఆభరణములను ధరించి, ఇంటికి వచ్చిన తరువాత వాటిని తీసివేసి తేలికగా ఉండు వస్త్రములతో ఉంటారు. ఆ వస్త్రములు తీసివేయువరకు అవి బరువుగా, చికాకుగా ఉండును. అలాగే అవధూత స్థితికి వచ్చినవారికి, సంవర్తునివంటివారికి వస్త్రములవలె స్థూలశరీరం కూడా బరువుగానే తోచును. అందువలన వారు ఎపుడైనా జనులతో వ్యవహరించాలి అనుకొన్నపుడు, అప్పటికి తగిన శరీరమును వేషంవలె ధరించి ఆ పని ముగియగానే, ఆ శరీరమును పంచభూతములలో లీనం గావించి సూక్ష్మములు, దివ్యములు అయిన శరీరములతో దేవతలవలె యథేచ్ఛగా విహరిస్తుంటారు.

ఇటువంటి యోగసిద్ధులు కలిగి ఉండుటవలనే ఆ తాపసి సౌందర్యం, యౌవనం కలిగి ఉండీ ఏకాకిగా రాకపోకలు సలుపగలిగి వుండెను. మనుష్యులుగానీ, రాక్షసులుగానీ కాముకులై ఆమెను సమీపిస్తే ఆమె తక్షణమే అదృశ్యురాలు కాగలదు. అటువంటి సామర్థ్యం లేని స్త్రీలు శీలరక్షణ కొరకు, శరీర భద్రతకొరకు భర్తనుగానీ, పుత్రునిగానీ ఆశ్రయించి ఉండాలేగానీ స్వాతంత్ర్యంతో ప్రవర్తింపరాదనుట స్పష్టం.

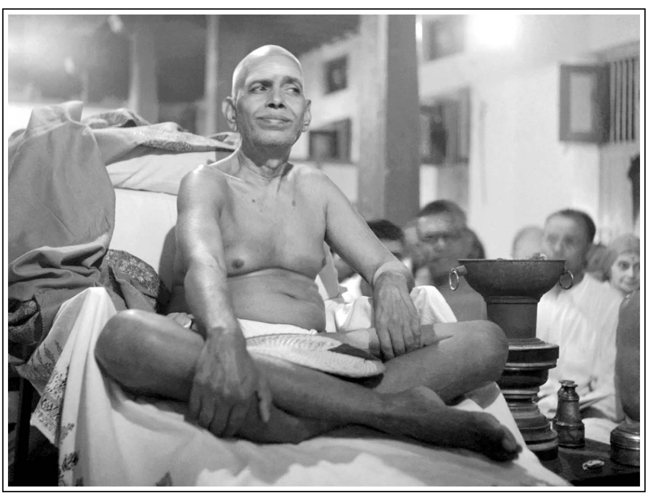

పదునెనిమిదవ అధ్యాయము

మనస్స్వరూప నిరూపణము

దత్తాత్రేయుడు భార్గవునకు ఇలా చెపుతున్నాడు: “అష్టావక్ర–జనకుల సంవాదం వలన చైతన్యం దృశ్యరహితంగా, శుద్ధంగా ఎలా వుండునో నిరూపింపబడింది. అది అనేక విధాలుగా స్ఫురిస్తూనే ఉన్నా, మనుష్యులు దానియొక్క పరిజ్ఞానం లేకపోవుట వలన దానిని గుర్తించలేకున్నారు. అంతర్ముఖమైన, సూక్ష్మమైన దృష్టిచే తప్ప మరొక విధంగా అది గోచరింపదు. ఇన్నిమాటలు ఎందుకు? సాధనమును చెపుతాను వినుము:

‘మనస్సు’ అనే సాధనంతో సర్వమును తెలుసుకొంటున్నావు. ఆ మనస్సును తెలుసుకొనుటకు సాధనం లేదు. కావున అది ఇతర వస్తువులవలె వేద్యం అగుట లేదు. ‘ఇది ఇల్లు, ఇది పుస్తకం’ అని చూపించి చెప్పినట్లు ‘ఇది నా మనస్సు’ అని చూపుటకు వీలు లేదు. కావున మనస్సు ఉన్నదనుట నిశ్చితం. ప్రతిబింబములు లేని అద్దంవలె, మనస్సు కూడా దృశ్యరహితంగా ఉండును. అటువంటి శుద్ధమైన మనస్సును ‘విత్తి’ అంటారు. **వస్తువులను ప్రతిబింబింప చేసుకొనుటయే అద్దమునకు స్వరూపమైనట్లు, మనస్సుకు కూడా వస్తువులను తెలుసుకొనుటయే స్వరూపం. అనగా జ్ఞానమే దాని స్వరూపం.**

ఆ మనస్సు నీదే కాబట్టి అది నీకు ఎపుడూ తెలిసే ఉంది. ‘ఇది నా పుస్తకం’ అని చెప్పినపుడు, పుస్తకమును తెలుసుకొనుటకు మనస్సు సాధనమైనట్లే; ‘ఇది నా మనస్సు’ అనేటపుడు, దానిని తెలుసుకొనుటకు మరొక సాధనం ఉండనక్కర్లేదా? అని తలంచకుము. మనస్సును తెలుసుకొనుటకు మరొక సాధనం కావలసి వస్తే, ఆ సాధనమును గుర్తించుటకు ఇంకొక సాధనం కావలసి వచ్చును. అపుడు దానికి అంతం ఉండదు. అందువలన అన్నిటిని ప్రకాశింపచేస్తున్న మనస్సు, తనకు తానుగా ప్రకాశిస్తుందనే చెప్పాలి. శుద్ధమైన, స్వప్రకాశమైన మనస్సే నీవు.

ఏ వస్తువును చూస్తున్నపుడైనా నీకు నీవు భాసించకుండా ఉన్నావా? ‘నేను చెట్టును చూస్తున్నాను’ అని ముందుగా నీవే భాసిస్తున్నావు. తరువాతనే చెట్టు

భాసిస్తోంది. ‘ఆ చెట్టువలె నాకు నేను భాసించుట లేదు’ అని నీవు చెప్పుదువేని నీవు లేవన్నమాట. అపుడు ‘నా స్వరూపమును నేను ఎలా సాధిస్తాను?’ అనే నీ ప్రశ్న ఎలా సంభవమగును? ఆకాశపుష్పం వలె నీవే లేనివాడవైతే, ఇక నీకు నీవు ఎలా హితమును కోరుదువు? ‘అయ్యా! నన్ను గురించి నాకు సామాన్యంగా తెలియును. విశేషంగా తెలియదు’ అని నీవు చెపితే వినుము. నిజమే. లోకంలో ఒక వస్తువు సామాన్యంగా తెలిసినపుడు, దాని విశేషములను తెలుసుకొనుటకై ప్రశ్నించుట సహజమే. ‘ఇది చెట్టు’ అని సామాన్యంగా తెలిసిన తరువాత ఆ చెట్టుయొక్క జాతి, లక్షణములు మొదలైన విశేషములను తెలుసుకొంటారు.

కానీ, నీ స్వరూపమైన ఆత్మకు ‘చెట్లకు, జంతువులకువలె’ సామాన్య రూపం, విశేషాంశం అనేవి లేవు. దేహేంద్రియాది విశేషములు ఏవీ దానికి సంబంధించవు. దానికి ఏ విశేషములు లేవు. అది అంతట నిర్విశేషంగా, అఖండంగా, పూర్ణంగా వ్యాపించి ఉంది. కావున అది నీకు సామాన్యంగా (నిర్విశేషంగా) తెలిస్తే పూర్తిగా తెలిసినట్లే.

అహో! నీ స్వరూపమును నీవు తెలుసుకొని కూడా భ్రాంతి చెందుతున్నావే! ‘నేను’ అని నీవు చెప్పునపుడు నీకు ఈ శరీరం, ఇంద్రియములే తోచుట నిజమే. కానీ, నీ సంకల్పమును అనుసరించే అవి నీ స్వరూపంగా తోస్తున్నాయి. శరీరమునకు బాధ కలిగినపుడు ‘అది బాగుండాల’ని నీవు భావిస్తున్నపుడు, ఆ శరీరమే నీవైనట్లు భావిస్తున్నావు. అలాగే ‘ఈ ఇల్లు నాది’ అని తలుస్తున్నపుడు, దానికి భంగం కలిగితే శరీరమును గురించి బాధపడినట్లే, ఇంటిని గురించి కూడా అది నీవే అయినట్లు భావిస్తున్నావు. ‘నా ఇల్లు, నా భూమి’ అని ఏయే వస్తువును గురించి భావిస్తుంటావో, ఆయా వస్తువులయందు నీవు వ్యాపించే ఉన్నావు. నీవు సర్వమయుడవు. అందువలన నీవు ఇల్లు మాత్రమే కాదు, భూమి మాత్రమే కాదు. అలాగే నీవు దేహం మాత్రమే కాదు.

కావున ఏదేది నీకు కనిపిస్తోందో అది ఏదీ నీ స్వరూపం కాదు. నీవు ‘దృక్కు’వు. నీకు కనిపించేది అంతా ‘దృశ్యం.’ దృక్కు ఎపుడూ దృశ్యం కాదు. చెట్లు, జంతువులు మొదలుగా దృశ్యములు ఎన్ని మారుతున్నా దృక్కు మారదు. ప్రతిబింబములు ఎన్ని మారినా అద్దం మారదు. ప్రతిబింబములు అద్దం కానట్లే,

దృశ్యం దృక్కు కాదు. దేహం, దేశం, కాలం మొదలుగా ఎన్ని భిన్న విషయములు దృక్కురూపమైన చైతన్యంలో ప్రతిబింబిస్తున్నా, అవి ఎంత చిత్రవిచిత్రములుగా భాసిస్తున్నా ఆ విశేషములు రవ్వంత కూడా దృక్కుకు సంబంధించవు.

కావున సంకల్పమును వర్జించి సకల దృశ్యములకు అతీతమై శుద్ధచైతన్య రూపంగా భాసిస్తున్న దృక్కును నీ స్వరూపంగా చూడుము. అలా ఒక్కసారి నీ స్వరూపమును నీవు గుర్తించిన తరువాత, దానియొక్క లక్షణమునకు భిన్నంగా దానియందు ప్రతిబింబ మాత్రములుగా తోస్తున్న దేహం మొదలైనవి నీ స్వరూపం కాదని తెలియును. అలా తెలియుట వలన, సర్వసంసారమునకు కారణమైన అజ్ఞానం తొలగిపోవును. 'మోక్షం' అనేది ఆకాశంయొక్క అంచులలోగానీ, పాతాళంయొక్క లోతులలోగానీ లేదు. **సకల సంకల్పములను త్యజించుట వలన నీ బుద్ధిలో స్ఫురించే శుద్ధచైతన్యమును నీ స్వరూపంగా గుర్తించుటయే 'మోక్షం.'**

అది నీకు స్వరూపమే అగుటచేత అది నీకు ఎపుడూ అప్రాప్తం కాదు. అది ఎల్లపుడూ నీకు సంప్రాప్తించే ఉంది. 'ఆత్మ నాకు లభించలేదు' అనే భ్రాంతిని తొలగించుకుంటే చాలును. అదే కృతార్థత. మోక్షమును 'స్వర్గంవలె వేరొక లోకం' అని భావించకు. సృష్టింపబడిన లోకములన్నీ నశించును. మోక్షం అలా నశించదు. స్వప్నంలో చూస్తున్న నీవు తప్ప చూడబడుతున్నవన్నీ – కుందేటి కొమ్మువలె – అసత్యములైనట్లు, నీ స్వరూపమునకు భిన్నంగా నీకు తోచేదంతా అసత్యమే. నీ స్వరూపము అంతట నిండి ఉంది. అటువంటపుడు మోక్షం నీ స్వరూపంగాక మరి ఎక్కడ సంభవించును?

ప్రతిబింబములు లేకుండుటయే అద్దమునకు స్వరూపమైనట్లు, నీయందు ఏ విశేషములు గోచరింపకుండుటయే నీకు మోక్షం. లోకవ్యవహారంలో కూడా కట్టివేసి ఉన్నవాటిని కట్లు విప్పి విడిపిస్తే, 'వాటికి మోక్షం కలిగింది' అంటున్నాము. వాటికి అపుడు బంధం తొలగుతున్నదేగానీ, మోక్షం అనేది క్రొత్తగా ఏదీ కలుగుట లేదు. కావున 'మోక్షం' వేరొక సత్యమైన వస్తువు కాదు. ఆత్మకు అన్యమైనది ఏదీ సత్యం కాదు. ఆత్మ పూర్ణస్వరూపంగా ఒకసారి గోచరించుటయే 'మోక్షం.' ప్రతిబింబములు ఉన్నపుడు అద్దం సంకుచితమైనట్లు కనిపించును. అవి తొలగగానే అది పూర్ణస్వరూపంతో భాసించును. అలాగే ఆత్మయందు దృశ్యములు

భాసిస్తున్నపుడు అది అపూర్ణంగా తోచును. దృశ్యములు తొలగగానే ఆత్మ పూర్ణ స్వరూపంతో గోచరించును.

ఆత్మయందు దేశం, కాలం మొదలైనవాటి వలన విభాగములు ఏర్పడుట లేదు. దేశములు, నదులు, కొండలు, హద్దులై విభజిస్తున్నాయి. నదులు, కొండలు ఆ దేశములకు భిన్నములై ఉన్నట్లు; దేశం, కాలం ఆత్మకు భిన్నములై దానిని విభజిస్తున్నాయంటే అది అసంభవం. ఆత్మ చైతన్యరూపం. దానికి వెలుపల ఉన్న ఏ పదార్థమునకు కూడా స్వరూపమే సిద్ధించదు. అనగా అవి ఉండవు. **దీపపు కాంతి గోడమీద ఉన్న బొమ్మలమీద పడితే ఆ బొమ్మలు ప్రకాశిస్తూ ఆ కాంతి యందు మునిగి ఉండును. అలా ఆ కాంతి వలన స్ఫూర్తినొందుతు దానియందు మునిగి ఉన్న బొమ్మలు ఆ కాంతికి విభాగములను ఎలా కల్పించలేవో; అలాగే చైతన్యంలో ప్రతిబింబిస్తూ దానియందు మునిగి ఉన్న దేశకాలములు దానికి విభాగములు కలిగించలేవు.**

కావున పదార్థములన్నీ చైతన్యంలో ప్రతిబింబిస్తూ దానియందే గోచరిస్తున్నాయి. అద్దమునకు భిన్నంగా దానిలోని ప్రతిబింబములకు ఉనికి లేనట్లు, చైతన్యమునకు భిన్నంగా పదార్థములకు ఉనికియే లేదు. కలలో వలె, పదార్థములు జాగ్రత్తులో కూడా వెలుపల ఉన్నట్లు తోచుట భ్రమ వలననే జరుగుతున్నది. భ్రమ వలన తోస్తున్న పదార్థములు సత్యములు ఎలా అగునో చెప్పుము? కావున చైతన్యరూపమైన మన ఆత్మయే మాయారూపమైన స్వాతంత్ర్యశక్తిచేత వివిధ పదార్థములుగా భాసిస్తున్నది. కలలో మనస్సు ఒక్కటే కదా వివిధ పదార్థములుగా, సంఘటనలుగా భాసిస్తున్నది. జాగ్రద్దశలో కూడా అలాగే జరుగుతున్నది. కావున ఆత్మకన్నా భిన్నంగా వెలుపల ఏదీ లేదు."

ఈ మాటలు విని భార్గవుడు మరల ఇలా ప్రశ్నించాడు: "భగవానుడా! నీవు చెప్పింది చాలా దుర్ఘటముగా తోస్తున్నది. శుద్ధమైన చైతన్యం ఒక్కటే వివిధంగా భాసించుట అసంభవం. 'చితి, చేత్యం' అని వస్తువులను రెండు విధములుగా గ్రహిస్తున్నారు. 'చితి' స్వప్రకాశం. చితిచేత భాసించునది 'చేత్యము.' దీపంచేత భాసిస్తున్న వస్తువు దీపంకన్నా వేరుగానే కనిపిస్తున్నది. అలాగే చితిచేత భాసిస్తున్న చేత్యము కూడా దానికన్నా భిన్నమైన పదార్థమే అగును. 'చేత్యం

చిదాత్మకం' అనే మాట అనుభవమునకు అందుట లేదు. మరియు 'సంకల్పమును వదలుకొనుట వలనే మనస్సు నిర్వికల్పం అగున'ని మహాత్ముడైన జనకుడు చెప్పాడు.

అదే ఆత్మకు రూపం. అదే సంసార నాశమును గావించు 'నిర్వికల్ప జ్ఞానం' అని ఆయన చెప్పాడు. మరియు జ్ఞానం పొందుటయందు ఆత్మకు మనస్సు సాధనం అని చెప్పబడింది. మనస్సు సాధనంగా లేకపోతే ఆత్మ దేనిని గ్రహించలేక జడమే అగును. అపుడు జడమైన ఆత్మకన్నా మనస్సే గొప్పదగును. ఆత్మకు బంధంగానీ, మోక్షంగానీ మనస్సుచేతనే కలుగుచున్నది అనుట స్పష్టం. మనస్సు సవికల్పమైతే బంధం, నిర్వికల్పమైతే మోక్షం కలుగుతున్నది.

అటువంటపుడు సాధనమైన మనస్సే ఆత్మ ఎలా అగును? ఖడ్గం, దానిని ధరించినవాడు రెండు భిన్న పదార్థములు అయినట్లు, మనస్సు నిర్వికల్పమైనా ఆత్మకన్నా భిన్నమే అగును. అపుడు ద్వైతం తప్పదు. మరియు లోకంలో ఎవనికైనా భ్రాంతి కలిగినపుడు, దేనిని గురించి వాడు భ్రాంతి చెందుతున్నాడో ఆ విషయం అసత్యమే అగును. కానీ వానికి భ్రాంతి కలుగుట మాత్రం సత్యమే.

వ్యక్తి, వాని భ్రాంతి రెండూ సత్యములు అగుచుండుటచే అద్వైతం ఎలా సిద్ధించును? ఎండమావులలో నీరు కనిపించినపుడు ఆ నీరు అసత్యమే. దానివలన దప్పిక తీరదు. ఆ నీరు చాలాసేపు కూడా నిలువదు. పనికి ఉపయోగపడుట, చిరకాలం ఉండుట అనేవి అసత్య వస్తువులో సంభవించదు.

మరి జగత్తులోని వస్తువులు చిరకాలం నిలుస్తూ ఎన్నో పనులకు ఉపయోగ పడుతున్నాయి. కావున 'జగత్తులోని వస్తువులను అసత్యములు' అని ఎలా చెప్పవచ్చును? జగత్తు సత్యమైతే ద్వైతమే సిద్ధించును. అద్వైతం సిద్ధించదు. మరియు దృశ్యమైన జగత్తు వలన కలుగుతున్నదంతా 'భ్రాంతిజ్ఞానం' అని మీరు చెపుతున్నారు. అలా అయితే భ్రాంతిరహితమైన జ్ఞానమే ఉండదు. అటువంటపుడు 'ఇది భ్రాంతి, అది సత్యం' అనే భేదం ఎలా కలుగును? భ్రాంతి అయినా అందరికి సమానంగా ఎలా కలుగుతున్నది? ఈ సందేహం నా మనస్సును వీడకున్నది. దయతో వివరించండి."

దత్తాత్రేయుడు సంతోషించి ఇలా చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు: “భార్గవా! చక్కగా అడిగావు. ఈ విషయమును చాలావరకు ఇంతకుముందే చెప్పాను. అయినా మనస్సుకు సంతుష్టి కలిగేవరకు మరల మరల విషయమును శోధించవలసిందే. ఒక్కొక్కనికి ఒక్కొక్క విధమైన బుద్ధి ఉండును. అందువలన ఆలోచించు విధానం కూడా ప్రతివానికి భిన్నంగానే ఉండును. అటువంటపుడు శిష్యుడు తన మనస్సులోని సందేహమును అడుగకపోతే గురువైనా ఎలా చెప్పగలడు? గురువును అడుగకుండా ఎవడైనా సందేహమును ఎలా తీర్చుకొనగలడు? ప్రశ్నించువానియొక్క విద్య దృఢమగును. సత్యనిరూపణకు ప్రశ్నయే బీజం. కావున గురువును ప్రశ్నించి తెలుసుకొన్నవానికే విద్య లభించును.

‘చితి’ ఒక్కటే అనేకంగా ఎలా అగునని అడుగుతున్నావు. స్వప్నంలో, ఊహాలోకంలో ఒక్క మనస్సు తప్ప మరేదీ ఉండదు. ఒక్క మనస్సే అపుడు చూచువాడుగా, చూచుటగా, దృశ్యంగా భాసిస్తున్నది కదా! ఇలాగే జాగ్రద్దశలో కూడా శుద్ధమైన చైతన్యం ఒక్కటే చితిగా, చేత్యముగా, వివిధ రూపములతో భాసిస్తున్నది. కావున స్వప్నంలో ద్వైతం లేనట్లే జాగ్రద్దశలో కూడా ద్వైతం లేదు.

దీపపు వెలుగులో వస్తువు కనిపిస్తుంది కాబట్టి, ఆ వెలుగుకన్నా వస్తువు భిన్నంగా ఉందని చెపుతున్నావు. కానీ, వస్తువు గోచరించుటకు వెలుగు వుండాలనే నియమం లేదు. వెలుగును చూడలేకున్నా అంధుడు స్పర్శచేత వస్తువును గ్రహిస్తున్నాడు. ప్రతివ్యక్తి వస్తువును స్మరించునపుడు దాని రూపమును మనస్సులో చూస్తూనే ఉన్నాడు. మనస్సు చైతన్యముతో కూడి ఉండక, పని చేయక ఉన్నపుడు ఎవడూ ఏ వస్తువునూ చూచుట లేదు. కావున వస్తువులన్నీ చైతన్యం అనే అద్దములో ప్రతిబింబించుటచేతనే మనకు గోచరిస్తున్నాయి. అద్దముకన్నా భిన్నంగా ప్రతిబింబం ఎలా ఉండదో, అలాగే చైతన్యంకన్నా భిన్నంగా జగత్తులోని వస్తువులు లేవు. కావున చితికి అన్యంగా రెండవ వస్తువు లేదు. కావుననే మనస్సు కూడా చితికి అన్యంగా లేదు.

స్వప్నంలో మనస్సుకు భిన్నంగా ఆ స్వప్న ప్రపంచం ఎలా లేదో, అలాగే జాగ్రద్దశలో కూడా మనస్సుకు భిన్నంగా ప్రపంచం లేదు. స్వప్నంలో చెట్టును

ఖండించుటకు గొడ్డలి సాధనం అవుతున్నది. కానీ ఆ చెట్టు, దానిని ఖండించుట, దానికి సాధనమైన గొడ్డలి మొదలుగా అంతా అసత్యమే కదా! అలాగే దృశ్యములు ఎలా అసత్యములో అలాగే వాటిని గ్రహించుటకు సాధనమైన మనస్సు కూడా అసత్యమే. స్వప్నంలో జరిగే సంఘటనలన్నీ అసత్యములు. దానికి కారణమైన మనస్సు కూడా అసత్యమే. అలాగే జాగ్రద్దశలో కూడా దృశ్యములు, సంఘటనలు మిథ్య. వాటిని గ్రహిస్తున్న మనస్సు కూడా మిథ్యయే. కేవలమైన చిదాత్మ, స్వచ్ఛమైన తన స్వాతంత్ర్యముచేత మనస్సు మొదలగువాటిని కల్పించి దృశ్యం, చూచువాడు మొదలైన భేదములతో వ్యవహరిస్తున్నది. అది ఒక్కొక్కపుడు కేవలం నిర్వికల్పంగా ఉండును.

భార్గవా! చితియొక్క తత్త్వమును చక్కగా పరిశీలించి గ్రహించుము. ఆకాశం ఆత్మవలె పూర్ణం, సూక్ష్మం, నిరంజనం, నిరాకారం. అయినా అది ఆత్మతో సమానం కాదు. ఆత్మయందు ఉన్న చైతన్యం దానియందు లేదు. కానీ, ఆకాశం ఆత్మకన్నా భిన్నంగా లేదు. అజ్ఞానులు ఆత్మనే చూస్తూ 'దానిని ఆకాశం' అని భ్రమిస్తున్నారు. సూర్యుని కాంతి ప్రసరిస్తున్నా దానిని గుడ్లగూబలు చీకటిగానే చూస్తున్నాయి కదా! జ్ఞానులు ఆకాశమును ఆత్మగానే చూస్తున్నారు. చిదాత్మ స్వచ్ఛమైన తన స్వాతంత్ర్య వైభవంచేత ఒక్కటిగా ఉన్న తాను, అనేక విధములుగా భాసిస్తున్నది.

ఐంద్రజాలికుడు తాను ఒక్కడే అయ్యి, ఇతరులకు అనేక రూపములతో భాసిస్తున్నాడు. ఆ రూపములన్నీ వాని మాయచేత మోహితులైనవారికి గోచరిస్తున్నా, వాని దృష్టిలో అతడు కేవలుడే. ఆ రూపములన్నీ అసత్యములే. అలాగే మాయామోహితులైనవారికి జగత్తులోని రూపములన్నీ సత్యంగా భాసిస్తున్నా, ఆత్మతత్త్వమును ఎరిగి చిదాత్మ స్వరూపులైనవారికి ఆ జగద్రూపములన్నీ అసత్యములుగా, తమ స్వరూపమైన చిదాత్మ ఒక్కటే సత్యంగా గోచరించును.

ఒక్కటిగా ఉన్న చిదాత్మ అనేక పదార్థములుగా ఎలా భాసిస్తున్నదని నీవు శంకిస్తున్నావు. చిదాత్మకు అత్యంతమైన స్వాతంత్ర్యం కలదు. అదే 'మాయ.' అది ఎంతటి దుర్ఘటమైన కార్యమునైనా సమకూర్చగలదు. లోకంలో యోగులేగాక మామూలుగా ఉండు మాంత్రికులు, ఐంద్రజాలికులు కూడా మనకు దుర్ఘటముగా

తోచు కార్యములను చేస్తూనే ఉన్నారు. వారు ఎంతగా స్వాతంత్ర్యశక్తిని పొందుతున్నారో, అంతగా వారు ఆ కార్యములను నిర్వహింపగలుగుతున్నారు. చిదాత్మయొక్క స్వాతంత్ర్యం పరిపూర్ణం. అదే మాయాశక్తి. ఆ మాయయొక్క ఆవరణమును యోగం మొదలగు సాధనములచేత ఎవరు ఎంతగా తొలగించుకొంటున్నారో, వారికి అంతగా స్వాతంత్ర్యం కలుగుతున్నది. ఆ స్వాతంత్ర్యంయొక్క శక్తిని అనుసరించి వారు దుర్ఘటములైన కార్యములను సాధిస్తున్నారు. కావున పరిపూర్ణమైన స్వాతంత్ర్యశక్తి కలిగిన చిదాత్మ ఈ జగత్తును భాసింపచేయుట విచిత్రం కాదు.

అఖండము, పరిపూర్ణము అయిన చిదాత్మలో జగద్రూపములైన విభాగములు ఎలా ఏర్పడుతున్నాయో చూడుము. పూర్ణమైన చిదాత్మ తనలో ఒక భాగములో 'ఇది నేను' అని అభిమానించుచుండుటయే, విభాగం తోచుటకు మూలము. ఈ అపూర్ణత్వ స్ఫురణమే 'అవిద్య' అని శాస్త్రములలో చెప్పబడింది. ఇలా తనలో కొంతభాగములో చిదాత్మ 'ఇది నేను' అనే అభిమానంతో స్ఫురిస్తుండగా, ఆ భాగం జగత్తుగా భాసిస్తోంది. మిగిలింది ఆకాశంగా భాసిస్తోంది. కావున ఆత్మకు భిన్నంగా జగత్తుగానీ, ఆకాశంగానీ లేవు. రెండూ ఆత్మయందే తోస్తున్నవి.

ఈ విషయంలో తార్కికులే కాదు పండితులు కూడా అనేకులు భ్రమ చెందుతున్నారు. ఆత్మతత్త్వమును గురించి విన్న పండితులు చాలామంది దానిని తమ స్వరూపంగా గ్రహించక, బహిర్ముఖమైన దృష్టితో వ్యవహారంలో నిమగ్నులై వుంటారు. ఆత్మతత్త్వమును గురించి ఎంతగా విన్నా, మననం చేసినా అపరోక్షంగా (Directly), తన స్వరూపంగా ఆత్మ సాక్షాత్కరించువరకు నిదిధ్యాసనము చేస్తేనే తప్ప అజ్ఞానం నశించదు. కావున భార్గవా! బాహ్యదృష్టిని విడిచి నేను చెప్పినదానిని అంతర్ముఖమైన దృష్టితో చక్కగా చూడుము.

చిదాత్మకు, జడమునకు భేదం ఎలా ఏర్పడుతున్నదో చూడుము. 'చిదాత్మ' సమస్తములోను వ్యాపించి సర్వమును ప్రకాశింపచేయును. తాను దేనిచేత ప్రకాశింపబడకుండా స్వయంగా ప్రకాశిస్తున్నది. 'జడములు' స్వయంగా ప్రకాశించకుండా చిదాత్మ వలన ప్రకాశిస్తున్నవి. అద్దములో ప్రతిబింబిస్తున్న వస్తువులయొక్క విశేషములు ఏవీ అద్దమునకు ఎలా సంబంధించుట లేదో,

అలాగే చిదాత్మ వలన ప్రకాశిస్తున్న జడములయొక్క విభాగ విశేషములు ఏవీ చిదాత్మకు సంబంధించవు. జడములకు అతీతమై, అఖండమై, స్వయంజ్యోతియై వెలుగుతున్న ఆత్మను సాక్షాత్కరించుకొనుటయే 'స్వాత్మ విశ్రాంతి.' దానినే "పూర్ణాహంత పూర్ణాహంకారం" అని చెపుతారు. విషయమును నిరూపించుటకే ఇన్ని పేర్లను ఇన్ని విధాలుగా చెపుతున్నామేగానీ వస్తువు మాత్రం ఒక్కటియే.

తేజస్సులో కాంతి, ఉష్ణం ఎలా అభిన్నంగా ఉన్నాయో, అలాగే మాయాశక్తి చిదాత్మలో అభిన్నంగా ఉన్నది. తేజస్సు, కాంతి రెండు పదార్థములు కావు. అవి రెండు పదార్థములే అయితే రెండింటిని విడదీసి చూపవలసి ఉండును. కానీ అలా విడదీయలేము. అలాగే మాయాశక్తి చిదాత్మలో అభిన్నంగా ఉంది. అది వాస్తవంగా చిదాత్మయే. అది అద్దమువలె ఎన్నో వస్తువులను భాసింపచేస్తున్నది. దానియందు ఎన్ని వస్తువులు గోచరిస్తున్నా, దాని స్వరూపంలో మాత్రం ఎటువంటి మార్పు కలుగుట లేదు.

చిదాత్మ మాయాశక్తిచేత నామరూపముల విభాగములతో భాసించుటే 'అనాత్మాభాస, అవిద్య, జడశక్తి, శూన్యం, ప్రకృతి, అత్యంతాభావం, ఆకాశం, తమస్సు' అని పేర్కొనబడుచున్నది. ఇదంతా మొదటి విభాగం. పరిపూర్ణమైన ఆత్మస్వరూపమును గుర్తించలేక, భ్రాంతితో దానియందు కొంత భాగమును చూస్తుండుట వలననే ఆకాశం తోస్తున్నది. ఆత్మప్రదేశంలో ఏ భాగంలో 'ఇది నేను' అనే అహంకారం ప్రసరించుట లేదో అది ఆకాశంగా భాసిస్తున్నది. కొంత ఆకాశంగా, కొంత జగత్తుగా గోచరిస్తున్న ఈ భేదమే సంసారమునకు కారణమవుతున్నది. రామా! సూక్ష్మదృష్టితో చూడుము. దేనిని నీవు ఆకాశంగా చూస్తున్నావో, అదే దానియందు ఉన్న జీవరాశులకు ఆత్మచైతన్యం. అదే నీయందు ఎలా ఉందో, అలాగే ఇతరులయందు ఆనంద ఘనంగా ఉంది.

కల్పితమైన ఈ ఆకాశవిభాగంచేత సంకుచితమైనట్లు తోస్తున్న చిదాత్మయే మనస్సు. అది ఆత్మకన్నా భిన్నమైన వేరొక పదార్థం కాదు. అయినా మాయయొక్క ఆవరణశక్తిచేత జగత్తు భాసిస్తున్నపుడు, ఆ జగత్తులోని వస్తువులను గ్రహించుటకు మనస్సు ప్రమాణం అవుతున్నది. అనగా జ్ఞానమును కలిగించుటకు సాధనం అవుతున్నది. మనస్సుచేత విషయములను గ్రహిస్తున్న చిదాత్మ 'జీవుడు' అని

చెప్పబడుతున్నాడు. మొదట ఆకాశంచేత ఆవరింపబడిన చిదాత్మ, క్రమంగా దానియందు ఇతర గుణములను ఆరోపిస్తూ తక్కిన భూతములచేత, ఆ భూతముల వలన ఏర్పడిన శరీరంచేత ఆవరింపబడింది. ఇలా కుండ లోపల ఉన్న దీపంవలె, చిదాత్మ శరీరం లోపల నుండి దానినంతా కాంతిచేత వ్యాపించి ప్రకాశింపచేస్తున్నది.

కుండలో ఉన్న దీపం దానిని భాసింపచేస్తూ దానితో సంబంధం లేకుండా స్వతంత్రంగా ఎలా ప్రకాశిస్తోందో; చిదాత్మ కూడా శరీరం, ఇంద్రియములను భాసింపచేస్తూ వాటితో సంబంధం లేకుండా స్వతంత్రంగా ప్రకాశిస్తోంది. కుండయొక్క చిల్లుల నుండి లోపలి దీపకాంతి ఎలా వెలుపలికి వచ్చునో; అలాగే ఇంద్రియద్వారములనుండి చిదాత్మయొక్క చైతన్యం వెలుపలికి ప్రసరించును. నిజమునకు చైతన్యం వెలుపలికి ప్రసరించుట అనేది లేదు. పూర్ణమైన చైతన్యమునకు కదలిక కుదరదు. తనకు ఆవరణంగా ఉన్న జడశక్తిరూపమైన అజ్ఞానమును చిదాత్మయొక్క స్ఫూర్తిరూపమైన జ్ఞానశక్తి ఎంత దూరం నివారించునో; అంతదూరం చైతన్యం వెలుపలికి వస్తున్నట్లుగా తోచును.

చిదాత్మయొక్క స్ఫూర్తిరూపమైన జ్ఞానశక్తి జీవునియందు పరిమితమై వుండును. అది ఇంద్రియ ద్వారములనుండి వస్తువులను ఆవరించి ఉన్న జడశక్తిని నివారించును. ఆవరణం తొలగుటయేగానీ జ్ఞానం ప్రసరించుట అనేది లేదు. స్ఫూర్తిచేత వస్తువులను కప్పి ఉన్న అజ్ఞానమును తొలగించుట మనస్సు చేస్తున్న పని. కావున మనస్సే 'ఆత్మ' అని చెప్పబడుతున్నది. చలించుచున్న చితియే మనస్సు. మనస్సు నిశ్చలమైతే ఆత్మయే అగును. స్ఫూర్తిచేత ఆవరణమును తొలగించుచుండుటయే చితియొక్క చలనము. ఈ చలనమే 'వికల్పజ్ఞానం.' వికల్పములను వదలి మనస్సు నిశ్చలమై, నిర్వికల్పమైతే పూర్ణవిజ్ఞానమై ముక్తి కలిగించును.

'మనస్సులో వికల్పములను వదలిపెట్టినంత మాత్రముచేత, వెలుపల వున్న వస్తువులను ఆవరించి ఉన్న జడశక్తి తొలగిపోవునా?' అని సందేహించకు. అసలు ఆవరణమే లేదు. నీచేతనే కల్పింపబడిన ఆవరణం సత్యం ఎలా అగును? త్రాడును చూసి పాముగా అనుకొంటున్నపుడు, త్రాడును ఆవరించి ఉన్న అజ్ఞానం నీచేత కల్పింబడిందే కదా! ఊహాలోకంలో నీవు నీ శత్రువుచేత బంధింపబడి

బెదిరింపబడుతు కొట్టబడుతున్నావు అనుకొనుము. ఊహ చెదరిపోతే బంధనం, కొట్టబడుట మిగులునా? వ్యవహారం కూడా ఇటువంటిదే అని గ్రహించుము. వికల్పములు తొలగితే సంసారబంధం కూడా మిగలదు.

భార్గవా! అనాది కాలం నుండి ఎవనికీ బంధమే లేదు. భ్రాంతితప్ప బంధం ఎవనికి ఉంది? ఎక్కడ ఉంది? విచారింపుము. 'నేను బంధింపబడి వున్నాను' అని నిశ్చయంగా అనుకొనుటయే 'బంధము.' ఎంత బుద్ధిమంతుడైనా, ఎన్ని ప్రయత్నములు చేసినా 'బంధం' అనే భ్రాంతిని తొలగించుకొంటే తప్ప సంసారం నుండి ముక్తుడు కాజాలడు. నిర్మలమైన చిదాత్మకు బంధం ఏమిటి? ఎలా కలుగును? ఆత్మరూపమైన యుద్ధంలో ప్రతిబింబములైన భావములచేతనే బంధం కలుగునని తలంతువేని, అద్దంలో ప్రతిబింబిస్తున్న అగ్ని కూడా దహించునని చెప్పవలసి ఉండును.

'సంసార బంధం, మనస్సు ఉంది' అనే నిశ్చయంతో రెండు విధములుగా ఏర్పడుతున్న భ్రాంతితప్ప ఎవనికి ఎక్కడా, ఎపుడూ బంధం అనేదే లేదు. 'సరైన విచారము' అనే మహాజలంచేత ఈ రెండింటి విషయంలో గల 'భ్రాంతి' అనే మాలిన్యమును కడగివేసుకుంటే తప్ప ఎవనికీ సంసారభీతి నశించదు. ఆ భ్రాంతి తొలగనంతవరకు నేనుగానీ, బ్రహ్మదేవుడుగానీ, శంకరుడుగానీ, విష్ణువుగానీ, విద్యారూపిణి అయిన త్రిపురాదేవిగానీ 'ముక్తి'ని కలిగించుట అసంభవం. కావున రామా! ఈ రెండింటినీ వీడి సుఖింపుము.

మనస్సు నిర్వికల్పంగా ఉన్నపుడు ఆత్మయే అగును. కావున ద్వైతమునకు ప్రసక్తి లేదు, 'ఇది, అది' అని వివిధ పదార్థముల రూపంతో భాసించుటకన్నా భిన్నంగా మనస్సు ఏముంది? 'ఇది అది' మొదలుగా పదార్థముల భావనను విసర్జించితే మిగులునది ఆత్మయే. త్రాడును చూసి పాముగా భ్రమించునపుడు త్రాడే పాముగా భాసిస్తున్నది. పాముకు సంబంధించిన భ్రాంతిజ్ఞానం నశించినపుడు, త్రాడుకు సంబంధించిన జ్ఞానం నిలిచి ఉండును. అలాగే 'త్రాడు కూడా చిత్తునందు తోస్తున్న భ్రాంతియే' అని నిశ్చయం కలిగినపుడు, త్రాడుయొక్క జ్ఞానం కూడా నశించి కేవల చైతన్యమే మిగులును.

ఇలా నీకు కనిపిస్తున్న ప్రతి దృశ్యములోను నామరూప విశేషములను కల్పితములుగా గ్రహించి, ఆ భ్రాంతిజ్ఞానమును తొలగిస్తే కేవలమైన చైతన్యమే మిగులును. అది నీ దృక్కే. దృశ్యములన్నీ నీ దృక్కునందే రూపొందుతున్నాయి. నీ దృక్కు ప్రసరింపకుంటే దృశ్యమే లేదు. ఆ దృక్కులో నామరూపములను గ్రహింపకున్నా దృశ్యం లేదు. వెండిచెంబు, వెండికంచం మొదలైనవి వెండికన్నా భిన్నంగా లేనట్లు, దృశ్యములు దృక్కుకు భిన్నంగా లేవు. కావున దృక్కు ఒక్కటే వస్తువు. అది నీ స్వరూపమే. కావున ద్వైతమునకు ప్రసక్తియే లేదు.

'జాగ్రద్దశలో పదార్థములు ఎన్నో పనులకు ఉపయోగపడుతు స్థిరంగా వున్నాయి. కావున 'అవి వస్తువులు కావు' అనుట ఎలా కుదురును? అవి వస్తువులు అయినపుడు అద్వైతం ఎలా ఉండును?' అని నీవు అంటున్నావు. పనులకు ఉపయోగపడుతూ స్థిరంగా ఉన్నట్లు తోచినంత మాత్రంచేత పదార్థములు సత్యములు కావు. స్వప్నములో పదార్థములన్నీ ఉపయోగపడుతూ ఆ సమయంలో స్థిరంగా ఉన్నట్లే తోస్తున్నాయి. అంతమాత్రంచేత అవి యధార్థములు అగుట లేదు. మేల్కొనగానే 'అవన్నీ మిథ్య' అనే తలుస్తాము. స్వప్నజాగ్రత్తులకు కొంచెమే భేదం. 'స్వప్నం మిథ్య' అనే నిశ్చయం జాగ్రత్తులో కలుగుతున్నది.

'జాగ్రత్తులోని వ్యవహారం మిథ్య' అనే నిశ్చయం స్వప్నంలో కలుగుట లేదు. అంతమాత్రం చేత జాగ్రత్తులోని వ్యవహారం సత్యం కానేరదు. జాగ్రత్తులో ఈ పదార్థములు ఎంత సత్యంగా తోస్తున్నాయో, స్వప్నంలో కూడా అంతే సత్యంగా తోస్తున్నాయి కదా! జాగ్రత్తులో అవి లేకపోవుటచే మిథ్య అంటున్నావు. అలాగే స్వప్నంలో జాగ్రత్తులోని వ్యవహారం ఉండదు. కావున ఈ వ్యవహారం కూడా మిథ్యయే. మారుతున్న స్వప్నమును, జాగ్రత్తులోని వ్యవహారమును చూస్తున్న నీవు మారుట లేదు. కావున నీవు ఒక్కడవే సత్యం.

మరొక దృష్టాంతమును చూడుము. ఇంద్రజాలములో కూడా కల్పింపబడిన వస్తువులు పనులకు ఉపయోగపడుతూ స్థిరముగా ఉన్నట్లే తోస్తున్నాయి. అంతమాత్రంచేత అవి సత్యములు అవుతున్నాయా? ఇంద్రజాలముచేత భ్రాంతులైనవారు ఆ వస్తువులను సత్యములుగా ఎలా తలుస్తారో, అలాగే లోకవ్యవహారములలో మాయామోహితులైనవారు 'దీనిని సత్యం' అంటున్నారు.

రామా! వినుము. ఎల్లపుడూ ఏది ఉన్నదో, అదే సత్యం. ఒకపుడైనా లేకుండా పోవునది సత్యం కాదు.

“అయ్యా! స్వప్నంలోగానీ, జాగ్రత్తులోగానీ దృశ్యములను గ్రహిస్తున్నపుడే దృక్కు కూడా ఉన్నట్లు మనకు తెలుస్తున్నది. గాఢనిద్రలో దృశ్యమును గ్రహించనపుడు, దృక్కు ఉన్నట్లు తెలియుట లేదు. కావున నిద్రలో దృక్కు లేదు. కాబట్టి దృక్కు కూడా అసత్యమే” అని నీవు అనవచ్చును. కానీ, ‘ఆ నిద్రయొక్క కాలం, దృక్కు లేకపోవుట’ నీకు ఎలా తెలిసింది? అవి నీకు తెలిసినవి అనగా అపుడు వాటిని గ్రహిస్తున్న నీవు ఉన్నావన్నమాట. అపుడు వాటిని గ్రహిస్తున్న నీ స్వరూపం దృక్కే. కావున దృశ్యములు లేని నిద్రలో కూడా దృక్కు ఉంది. అది లేని సమయమే లేదు. కాబట్టి అదే సత్యం.

ఏది ఇతరముపై ఆధారపడకుండా స్వయంగా ప్రకాశించునో, అదే సత్యం. తక్కినదంతా అసత్యం. అలాగాక అసత్యం అని నిరూపింపబడువరకు, కనిపిస్తున్నదంతా సత్యమే అని అంటావేమో అది కుదరదు. ఎందువల్లననగా ఎండమావులలోను నీరువలె, లేనిది ఉన్నట్లుగా కనిపిస్తున్నది. అలాగే ముత్యపు చిప్ప వెండి బిళ్ళవలె తోస్తున్నపుడు, యథార్థంగా ఉన్న ముత్యపుచిప్ప కనిపించుట లేదు. ఇది అందరికీ అనుభవసిద్ధం. అటువంటపుడు నీవు చెప్పినట్లుగా అసత్యమని నిరూపింపబడేవరకు ‘కనిపిస్తున్నదంతా సత్యమే’ అని అంగీకరిస్తే, ‘ఎండమావులలోని నీరు కొంతకాలం సత్యంగా ఉన్నదని, ముత్యపుచిప్ప నిజంగా కొంతకాలం లేద’ని అంగీకరించవలసి ఉండును. ఇది కుదరదు.

కావున ఎపుడూ స్వయంగా ప్రకాశిస్తున్న దృక్కు సత్యం. తక్కినదంతా అసత్యమే. అటువంటపుడు ‘కనిపిస్తున్న దృశ్యంతప్ప, నిర్విశేషంగా ఎపుడూ గోచరింపని దృక్కు లేద’ని వాదించువాడు మూర్ఖుడు. అటువంటివాడు ‘నేను లేను’ అని కూడా చెప్పగలడు. శరీరమును, ఇంద్రియములను వీడినచో తాను ఉన్నాడో, లేడో తెలియక తన ఉనికియందే సందేహం గలవాడు ఎటువంటి తర్కముచే అయినా ఇతరులయొక్క అజ్ఞానమును ఎలా పోగొట్టగలడు? అలా వాడు చేయగలిగితే, ఒక పెద్ద గుండురాయి కూడా మానవుల అజ్ఞానమును పోగొట్టగలదు.

కావున లోకంలో వస్తువులు ఉపయోగపడుతూ స్థిరంగా వున్నట్లు కనిపిస్తున్నంత మాత్రమున ఇవి సత్యములు కానేరవు. ఈ పదార్థ విజ్ఞానమంతా భ్రాంతియే. ఈ శాస్త్రముల విజ్ఞానమంతా ఎంతో సత్యమైనట్లు తలంచుట మహాభ్రాంతి. ముత్యపుచిప్ప కనిపించువరకు వెండి సత్యంగానే తోచునట్లు, ఆత్మసాక్షాత్కారం కలిగేవరకు జగత్తు సత్యంగానే తోచును. ఆత్మజ్ఞానం కలుగగానే జగత్తుయొక్క విజ్ఞానమంతా భ్రాంతియే అగును. భ్రాంతి అందరికీ ఎలా సమానంగా ఉండునని నీవు శంకిస్తున్నావు. శూన్యమైన ఆకాశం నీలంగా వున్నట్లు అందరికీ సమానంగానే గోచరిస్తున్నది కదా! అలాగే అజ్ఞానంయొక్క సామ్యం వలన అందరికీ జగత్తు సత్యమైనట్లు సమానంగా భ్రాంతి కలుగుతున్నది. ఆ భ్రాంతి తొలగగానే శుద్ధమైన ఆత్మవిజ్ఞానం కూడా అందరికీ సమానంగానే కలుగుతున్నది.

భార్గవా! నీవు అడిగినదానికి యుక్తియుక్తంగా సమాధానం చెప్పాను. చెప్పినదానిని చక్కగా విచారించుకొని సందేహమును వీడి నిశ్చయమును పొందుము. 'ముక్తి చెందిన తరువాత వ్యవహారం ఎలా జరుగున'ని ఇంతకు పూర్వం ప్రశ్నించావు. దానికి సమాధానం వినుము. లోకంలో 'ఉత్తములు, మధ్యములు, అధములు' అని ముక్తులు మూడు విధములుగా వున్నారు. ప్రారబ్ధం వలన కలిగే సుఖదుఃఖములచేత క్షణక్షణం కలత చెందుచుండి స్వరూప జ్ఞానం కలిగి ఉండువారు 'అధములు.' మందమారుతం వలన సుఖం; నల్లులు, దోమలు మొదలైనవాటి వలన దుఃఖం కలుగుతున్నా – గాఢంగా నిద్రించువారివలె – ప్రారబ్ధం వలన సుఖదుఃఖానుభవం కలుగుతున్నా వాటిని గుర్తించకుండా ఎల్లపుడూ శాంతచిత్తులై ఉండువారు 'మధ్యములు.'

ఆపదలు పరంపరగా వచ్చి పడినా ఉద్వేగమును పొందక, మహాసుఖములు కలుగుతున్నపుడు హర్షమును పొందక, ఎటువంటి అద్భుత సంఘటనలలో కూడ విస్మయం చెందక, ఏ పరిస్థితిలోను స్వరూపం నుండి తొలగక, మనస్సులో కామక్రోధాదులయొక్క క్షోభను రవ్వంత కూడా పొందక శాంతులై ఉండి లోకంలో అందరివలె వ్యవహరించువారు 'ఉత్తమ జ్ఞానులు.' ఉత్తముడు కేవలజ్ఞాని, మధ్యముడు మరియు అధముడు జీవన్ముక్తులు.

'అధముడు' నిరంతరం సమాధిస్థితిలో నిలువలేడు. ప్రారబ్ధం వలన అపుడపుడు స్వరూపస్థితి నుండి తొలగి క్లేశం పొందుచుండును. అభ్యాస బలంచేత మనస్సును నిరోధించి ఎల్లపుడూ లోపల సమాధిస్థితిలో నిలువగలిగినవాడు 'మధ్యముడు.' మనస్సు వ్యవహారంలో ప్రసరిస్తున్నా వెలుపల కూడా దృఢమైన సమాధిస్థితిలో ఉండువాడు 'ఉత్తముడు.' కావున బుద్ధియొక్క భేదములను అనుసరించి జ్ఞానపరిపాకంయొక్క దశలలోని భేదములనుబట్టి, వారివారి ప్రారబ్ధ శేషములనుబట్టి జ్ఞానులకు కూడా విచిత్రములైన వ్యవహారములు సంభవించును.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'మనస్స్వరూప నిరూపణ' అనే అష్టాదశాధ్యాయము

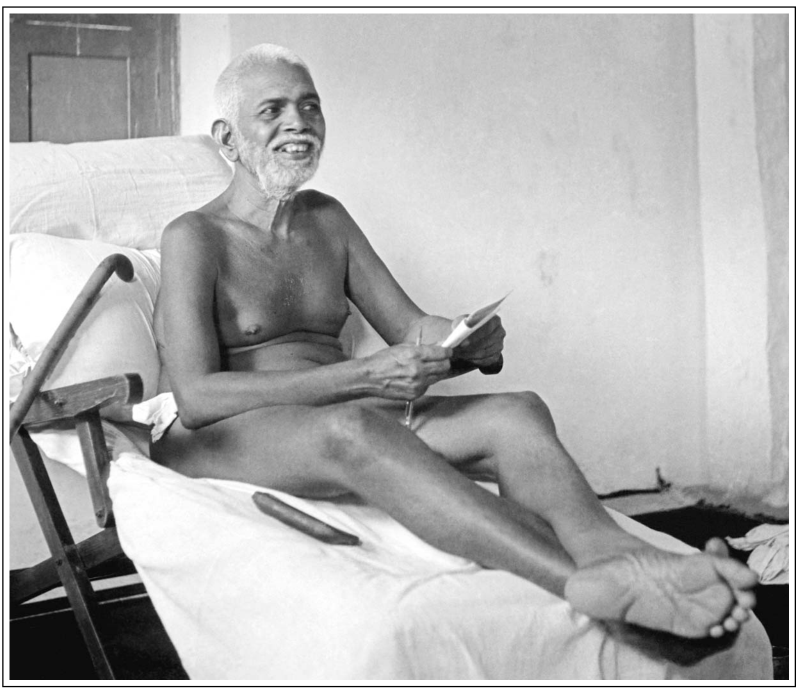

పందొమ్మిదవ అధ్యాయము

జ్ఞానుల స్థితిభేదములు

భార్గవుడు మరల దత్తాత్రేయుని ఇలా ప్రశ్నించాడు: "భగవానుడా! ఆత్మను గోచరింప చేసుకొనుటకు ఉపాయమైన జ్ఞానం అందరికీ ఒక్కటే కదా! దానివలన కలిగే మోక్షంకూడా ఒక విధంగానే ఉండును. అటువంటపుడు బుద్ధియొక్క భేదములను బట్టి జ్ఞానంయొక్క పరిపక్వతలో భేదం ఎలా కలుగును? జ్ఞానంయొక్క సాధనలలో భేదం ఉందా? వివరింపుము."

దయానిధి అయిన దత్తాత్రేయుడు ఇలా వివరించాడు: "రామా! ఇది వుత్తమమైన రహస్యం. దానిని చెపుతాను వినుము. జ్ఞానములో భేదములు లేవు. సాధనలయొక్క తారతమ్యము వలననే ఫలప్రాప్తిలో భేదములు ఏర్పడుతున్నాయి. సాధన పూర్తి అవగానే, చక్కగా పండిన పండు పై నుండి రాలి ఒడిలో పడినట్లుగా – జ్ఞానం అనాయాసంగా సిద్ధించును. సాధనయొక్క అపూర్ణతయందలి తారతమ్యముచేత శ్రమయందు తారతమ్యం కలుగుతున్నది.

జ్ఞానం స్వప్రకాశమై ఎపుడూ సిద్ధమై ఉన్నదగుటచే, నిజానికి దానిని పొందడానికి ఏ సాధన అక్కర్లేదు. ఎల్లపుడూ భాసించే స్వరూపమును పొందుటకు సాధనములతో పని ఏముంది? దానిని ఆవరించి ఉన్న వాసనల మాలిన్యమును తొలగించుటకే సాధనములన్నీ ఉపయోగపడుతున్నాయి. అనంతములైన వాసనలు అనే బురదలో మునిగి ఉండుటచేత స్వరూపం గోచరించుట లేదు. చిత్తమును నిరోధించుట అనే జలములచేత ఆ వాసనా పంకమును చక్కగా కడిగివేయాలి. అనాదికాలంగా 'దేహేంద్రియములే నేను' అనే గాఢమైన భావనతో చిత్తం రూపొందింది. 'తత్త్వవిచారం' అనే తీక్షణమైన యంత్రంచేత, 'మననముతో కూడిన శ్రవణం' అనే ఉపాయంచేత పెట్టెవలె ఉన్న చిత్తమును తెరిస్తే, తత్క్షణమే మణివలె స్వరూప చైతన్యం గోచరించును. కావున సాధనలన్నీ వాసనలను తొలగించుటకే ఏర్పడి ఉన్నాయి. పూర్వజన్మ పుణ్యమునుబట్టి చిత్తములయందు వాసనలు కొందరికి అధికంగా, మరికొందరికి తక్కువగా ఉండును. ఈ భేదములను బట్టి బుద్ధియందు భేదములు కలుగుతున్నాయి.

ఎంతవరకు వాసనల యొక్క సమూహం బుద్ధిని ఆవరించి ఉండునో అంతవరకు సాధన ఆవశ్యకమే.

వాసనలు అనేక విధములు. వాటిలో ముఖ్యమైనవాటిని చెపుతాను వినుము. 'అపరాధం, కర్మ, కామం' అని వాసన మూడు విధములుగా ఉంది. అశ్రద్ధయే 'అపరాధము.' వినాశమును కలిగించుటలో ఇది ముఖ్యమైంది. శాస్త్రం, ఆచార్యుడు చెపుతున్న విషయం 'సర్వథా సత్యం' అనే దృఢమైన విశ్వాసమే 'శ్రద్ధ.' అటువంటి విశ్వాసం లేకుండుట 'అశ్రద్ధ.' దీనివలననే విపరీత గ్రహణము సంభవిస్తున్నది. ఉన్నదానిని ఉన్నట్లు గ్రహించలేక విరుద్ధంగా గ్రహించుట 'విపరీత గ్రహణము.' కళలు, శాస్త్రములు, యోగములు మొదలైనవానియందు నిపుణులైనవారు కూడా సత్పురుషులతోటి సహవాసమును కలిగి ఉండి, అశ్రద్ధ వలననే విపరీత గ్రహణమునకు లోనై తత్త్వమును తెలుసుకోలేకపోతున్నారు.

వీరు అనేక విధములుగా ఉన్నారు. కొందరు 'నిర్విశేషమైన పరతత్త్వమే లేద'ని చెపుతారు. 'అటువంటిది ఒకటి ఉన్నా దానిని తెలుసుకొనుట ఎవనికీ, ఎక్కడా సాధ్యం కాదు' అని మరికొందరు చెపుతారు. నిదిధ్యాసనంచేత ఆత్మజ్ఞానమును పొందినవారు కూడా కొందరు 'ఇది పరతత్త్వము కాదు. దీనికి మించినది గలదు' అని తలుస్తారు. మరికొందరు 'ఈ ఆత్మజ్ఞానం వలన మోక్షం ఎలా కలుగున'ని వాదిస్తారు. ఇదిగాక శాస్త్రాచార్య వాక్యములను సంశయించుట కూడా 'విపరీత గ్రహణమే' అగును. శాస్త్రములలో నిపుణులైనవారు వందలకొలదిగా, వేలకొలదిగా ఈ అపరాధ వాసనచేతనే సంసారంలో పడిపోతున్నారు.

పూర్వజన్మలలో చేసిన దుష్కర్మలయొక్క సంస్కారం బుద్ధియందు మాలిన్యంగా ఉండును. ఆ మాలిన్యం గురువు ఉపదేశిస్తున్న విషయమును గ్రహించుటకు ప్రతిబంధకమగును. అటువంటివారు గురువు ఎంత చక్కగా చెపుతున్నా గ్రహించలేరు. దీనిని 'కర్మవాసన' అంటారు. ప్రాణాయామాదుల చేత కూడా దీనిని జయించుట సాధ్యం కాదు.

కర్తవ్యం ఇంకా నాకు మిగిలి ఉంది అనుకోవడమే 'కామ వాసన.' దీనికి అనేక శాఖలు గలవు. ఇది అనంతము. సముద్రంలో తరంగములనుగానీ, భూమిలో రేణువులనుగానీ ఎవడైనా లెక్కపెట్టవచ్చునేమో గానీ, ఒక వ్యక్తియొక్క

కామములను లెక్కపెట్టుట సాధ్యం కాదు. ఆశాపిశాచంగా చెప్పబడుతున్న ఈ 'కామవాసన' ఆకాశంకన్నా విశాలం, పర్వతంకన్నా స్థిరం. దీనిచేతనే లోకంలో ప్రతివ్యక్తి ఉన్మత్తునివలె అవుతున్నాడు. దీనిచేతనే దహింపబడుతూ జనులు ఆక్రోశిస్తున్నారు. పరమ వైరాగ్యమును పొంది ధన్యులైనవారు ఎవరో కొందరు మాత్రమే ఈ 'ఆశ' అనే దావానలమునకు దూరులై చల్లగా ఉంటారు.

ఈ మూడు వాసనలు మనస్సును ఆక్రమించి ఉండుటచేతనే తత్త్వం భాసించుట లేదు. కావున సర్వసాధనములకు ఈ వాసనలను నశింపచేయుటయే ఫలము.

'అశ్రద్ధారూపమైన ఈ అపరాధం వలననే నాకు జ్ఞానం కలుగట లేదు' అని తెలుసుకొని, శాస్త్రాచార్యుల వాక్యములందు శ్రద్ధను పొందుట వలన మొదటి వాసన తొలగిపోవును. రెండవది అయిన కర్మవాసన ఈశ్వరానుగ్రహం చేతనే తొలగాలి. ఇతరములైన కోట్లకొలది ఉపాయముల చేత కూడా అది తొలగదు. ఈశ్వర ఆరాధనం చేస్తుంటే, ఆ కర్మవాసన అల్పంగా ఉంటే ఈ జన్మలోనే ఈశ్వరానుగ్రహం కలిగి అది నశించును. అది ప్రబలంగా ఉంటే అనేక జన్మలలో ఈశ్వర ఆరాధనం చేయుచుండుట వలన నశించును. ప్రబలమైన వ్యాధి తొలగుటకు చాలాకాలం ఔషధమును సేవించుట ఆవశ్యకమే కదా! ఇక మూడవది అయిన కామవాసన వైరాగ్యాది సాధనము వలన నశించును. సంసార సుఖములయందలి దోషమును నిరంతరం చూస్తుండుట వలనే వైరాగ్యం కలుగును. మరొక విధంగా అది కలుగనే కలుగదు.

ఈ వాసనలయొక్క అల్పత్వమునుబట్టి, ప్రబలత్వమునుబట్టి వైరాగ్యాది సాధనములను కూడా అల్పంగా, ప్రబలంగా అవలంబించవలసి వుండును. వీటిలో సర్వసాధనములకు మూలం 'ముక్తి కావాలి' అనే గాఢమైన తపన. ఒకనిని నీటిలో ముంచినపుడు వానికి ఊపిరి ఆడక నీటిలో నుండి బయటపడాలని ఎలా గిలగిల తన్నుకొనునో, ఆ విధంగా సంసారం నుండి బయటపడాలని ఒకానొకనికి కలుగు తపనయే 'ముముక్షుత్వం.' అది లేకపోతే శ్రవణ మననాదులు పాండిత్యసంపదగా పరిణమించునేగానీ ముఖ్యఫలమును ఒసంగవు. ఆ పాండిత్యమంతా - శవమునకు గావించిన అలంకారంవలె - వ్యర్థం.

ముముక్షుత్వం కొద్దిగా ఉన్నా ఉపయోగం లేదు. వ్రతములయొక్క ఫలశ్రుతిని విన్నపుడు, ఆ వ్రతమును చేసి ఆ ఫలమును పొందాలనే కోరిక సామాన్యంగా చాలామందికి కలుగును. అంతమాత్రమైన కోరికతో అందరూ ప్రయత్నం చేయరు, ఫలమును పొందరు. కావున తీవ్రత లేని ముముక్షుత్వం వలన ఉపయోగం లేదు. ఎవనికి ముముక్షుత్వం ఎంత తీవ్రంగా వుండునో, వానికి ఫలం కూడా అంత వేగంగానే సిద్ధించును. ముముక్షుత్వం గలవాడే అన్నిటినీ వదలుకొని ఆత్మజ్ఞానమునందే 'తత్పరత్వం గలవాడు' అగును.

దేహమంతా తాపంతో ఉడికిపోతున్నపుడు ఎవడైనా చల్లదనం తప్ప దేనినీ కోరడు. అలాగే 'ముక్తి తప్ప నాకేమీ వద్దు' అని తీవ్రమైన కోరిక కలిగినవానికి ఫలం కూడా త్వరగా లభించును. 'విముక్తి తప్ప తక్కినవన్నీ దుష్టములు' అనే దృష్టి వలననే విముక్తియందు తీవ్రమైన కోరిక కలుగును. దోషదృష్టి వలన విషయ సుఖములయందు ప్రీతి నశించి వైరాగ్యం కలుగును. వైరాగ్యం వలన 'విముక్తి కావాలి' అనే కోరిక ప్రబలమై దానికి సాధనములైన శ్రవణమననాదులయందు తీవ్రమైన ప్రవృత్తి కలుగును. దానివలన త్వరగా ఫలం లభించును."

భార్గవుడు ఇది విని మరల ప్రశ్నించాడు: "అయ్యా! 'సత్సంగం, ఈశ్వర అనుగ్రహం, దోషదృష్టి' ముక్తిని కలిగించుటకు మూలకారణములు అని చెప్పారు. వీటిలో ముఖ్యమైన ఆదికారణం ఏది? అది ఎలా ప్రాప్తించును? నిష్కారణంగా ఏదీ సంభవించదని కదా పెద్దల నిశ్చయం! కావున ఆ ఆదికారణమైనా నిర్హేతుకంగా ఎలా కలుగుతున్నది? ఇది వివరించి చెప్పండి."

దత్తాత్రేయుడు ఇలా చెపుతున్నాడు: "భార్గవా! శ్రేయస్సుకు ఆదికారణమును చెపుతున్నాను. వినుము. కేవల చిద్రూపిణి అయిన ఆ దేవి తనయొక్క స్వాతంత్ర్య వైభవంచేత – అద్దములోని ప్రతిబింబంవలె – తనయందు జగత్తు అనే చిత్రమును భాసింపచేస్తున్నది. అనాది అయిన అజ్ఞానంచేత కప్పబడి ఉన్న జీవులయొక్క హితమును కోరుతూ, ఆమెయే హిరణ్యగర్భ శరీరంతో కోరికలనన్నింటినీ తీర్చునట్టి వేదసముద్రమును ప్రకాశింపచేసింది. 'జీవులు స్వభావం చేత విచిత్రములైన కామవాసనలు గలవారు. వీరికి ఎలా శుభం కలుగును?' అని ఆ బ్రహ్మదేవుడు ఆలోచించి, విచిత్రములైన ఫలములను కలిగించే వివిధ కర్మలను సృష్టించాడు.

మనుష్యుడు సహజంగా మంచినిగానీ, చెడునుగానీ చేస్తూనే వుంటాడు. దానిచేత పశుపక్ష్యాది జాతులలో అనేక పర్యాయములు జన్మిస్తూ జీవుడు ఏదో ఒక కర్మయొక్క పరిపాకంచేత మానవ శరీరమును పొందును. అపుడు అతడు అనేక కోరికలు గలవాడై స్వర్గమును కోరువాడు 'యజ్ఞమును చేయవలెను' అని మొదలుగా వేదశాస్త్రములలో చెప్పబడి ఉన్న కర్మలను గురించి విని వాటిని చేయుటకు పూనుకొన్నాడు. ఆ కర్మలలో రవ్వంత లోపం కలిగినా ఫలం కలుగదని గ్రహించి దుఃఖితుడై, 'ఇపుడు ఏమి చేయవలెను?' అని ఒకానొక సత్పురుషుని ఆశ్రయించును. అపుడు ప్రసంగవశములో మహేశ్వరునియొక్క మాహాత్మ్యమును అతడు వినును. అపుడు పూర్వపుణ్యవశం వలన ఆ సత్పురుషునియొక్క అనుగ్రహంచేత ఈశ్వరుని ఆరాధించాలనే తలంపు కలుగును. కావున పూర్వపుణ్య పరిపాకం వలనే 'శ్రేయస్సు' అనే సౌధంయొక్క సోపాన పంక్తిలో ఒక మెట్టుగా సత్సంగమును పొందును.

శ్రేయస్సు చాలావరకు సత్సంగం వలనే సంభవిస్తున్నది. ఒకానొకచోట చాలా గొప్ప పుణ్యంచేతగానీ, తీవ్ర తపస్సుచేతగానీ శ్రేయస్సు కలుగుట కలదు. అటువంటపుడు ఒకపుడు పైనుండి పండు రాలి పడినట్లుగా ఆకస్మికంగా శ్రేయస్సు ప్రాప్తించుట కలదు. కావున కారణముల యొక్క వైచిత్ర్యమును బట్టి శ్రేయస్సు యొక్క ప్రాప్తిలో కూడా చిత్రములైన భేదములు కనిపిస్తున్నాయి.

అలాగే బుద్ధియందలి భేదములచేత, వాసనలయొక్క తారతమ్యము వలన, సాధనలలోని విశేషములనుబట్టి జ్ఞానులయొక్క స్థితియందు వైచిత్ర్యం కనిపిస్తున్నది. సహజంగా ఎవనియొక్క బుద్ధియందు వాసనలు తక్కువగా వుండునో, వానికి అల్పమైన సాధనచేతనే జ్ఞానం సిద్ధించును. ఎవనియొక్క బుద్ధియందు వాసనలు దట్టంగా ఉండునో, వానికి జ్ఞానం కలిగినా అది – మేఘంచేత కప్పబడిన సూర్యబింబంవలె – ఉండును. వాడు చిరకాలం నిదిధ్యాసన గావిస్తే వానికి జ్ఞానం నిర్మలంగా భాసించును. ఈ కారణంచేత జ్ఞానులయొక్క స్థితి అనేక విధములుగా కనిపిస్తున్నది. జ్ఞానులకు పరస్పరం స్థితిభేదం ఎలా ఉండునో చూడుము. బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు స్వభావంచేత జ్ఞానులే! వారియొక్క జ్ఞానములో మాలిన్యం ఉండునని చెప్పుటకు వీలులేదు. కానీ,

స్వభావం వలన కలిగే గుణముల చేత వారి స్థితియందు కలుగుతున్న భేదములను చూడుము.

గుణములయొక్క భేదమునుబట్టి తెల్లగా ఉన్న జ్ఞానియొక్క శరీరం నల్లదనమును ఎలా పొందుట లేదో, అలాగే ఆయనయొక్క చిత్త స్వభావం కూడా మార్పు చెందదు. అత్రి కుమారులం అయిన మమ్మల్నే చూడు. దుర్వాసుడు, చంద్రుడు, నేను భిన్న స్థితులలో ఉన్నాము. దుర్వాసుడు కోపం గలవాడుగా, చంద్రుడు కామం గలవాడుగా ఉండగా, నేను వర్ణాశ్రమాది చిహ్నములను అన్నిటినీ వదలి ఉన్నాను. వసిష్ఠుడు కర్మిష్ఠుడై వుండగా, సనకాదులు సన్న్యాసులై ఉన్నారు. నారదుడు భక్తిపరుడు కాగా, శుక్రుడు కవిత్వం చెపుతూ దైత్యులను ఆశ్రయించి ఉండగా, బృహస్పతి దేవతలకు గురువై ఉన్నాడు. వ్యాసుడు శాస్త్రనిర్మాణ పరాయణుడు కాగా, జనకుడు రాజ్యం చేస్తున్నాడు. జడభరతుడు సర్వసంగ పరిత్యాగి అయ్యాడు.

ఈ స్థితి భేదములకు కారణం వినుము. 'అపరాధం, కామం' అనే వాసనలకన్నా కర్మవాసన బలిష్ఠం. అది ఎవరియందు పూర్తిగా నశించునో, వారు 'మేధావులు' అని చెప్పబడుతున్నారు. వారికి అపరాధ వాసన ఉండనే ఉండదు. ఇంక కామాది వాసనలు ఉన్నా అవి జ్ఞానమునకు ప్రతిబంధకములు కావు. అటువంటివారికి వైరాగ్యం, మననం, సమాధి మొదలైనవాటితో పని లేదు. వారు ఒక్కసారి తత్త్వమును వినగానే అపుడే కొంచెం మనన, ధ్యానములు చేసుకొని నిస్సందేహంగా ఆత్మను తెలుసుకొని, జనకాదులవలె జీవన్ముక్తులు అవుతున్నారు.

వారు అంతకుపూర్వం వైరాగ్యాదులను అభ్యసించి కామాది వాసనలను పోగొట్టుకొని ఉండలేదు. అందువలన ఆ వాసనలు వారియందు పూర్వంవలె పైకి వచ్చును. వారికి ఆ వాసనల వలన ఏ సందర్భంలోను బుద్ధికి మాలిన్యం కలుగదు. వారు స్వరూపం నుండి తొలగుట సంభవించదు. వీరిని 'ఉత్తమజ్ఞానులు' అని విద్వాంసులు చెపుతారు.

ఇక కర్మవాసనచేత మూఢమైన చిత్తం గలవారికి సాక్షాత్తుగా ఈశ్వరుడు బోధించినా జ్ఞానం కలుగదు. దృఢమైన అపరాధ వాసన గలవారికి కూడా జ్ఞానం కలుగదు. ఎవరికి అపరాధ కర్మవాసనలు అల్పంగా ఉండి కామవాసనలు

అధికంగా ఉండునో, అటువంటివారికి అనేక పర్యాయములు శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసములు సలుపుట వలన చాలా కష్టంతో చిరకాలమునకు జ్ఞానం కలుగును. వీరికి వ్యవహారం స్వల్పంగా ఉండును. వీరు ఎక్కువకాలం సమాధిలోనే గడుపుతుంటారు.

మనన నిదిధ్యాసనాదుల అభ్యాసంయొక్క అతిశయం వలన వీరికి మనస్సు ఇంచుమించుగా నశించునట్లే అగును. ఇలా నష్టప్రాయమైన మనస్సు గల జ్ఞానులు 'మధ్యములు' అని చెప్పబడతారు. వీరిలో కొందరికి మనన, నిదిధ్యాసనముల అభ్యాసం దృఢంగా ఉండకపోవుటచే వాసనలు క్షీణించవు, మనస్సు నశించదు. వీరికి శ్రవణం వలన జ్ఞానం కలిగినా, అది కామక్రోధాది వాసనలచేత మాటిమాటికి కప్పబడును. ఇటువంటివారిని 'సమనస్కులు, మందజ్ఞానులు, అధమజ్ఞానులు' అని చెపుతారు. ఉత్తములు, మధ్యములు అయినవారు మాత్రమే 'జీవన్ముక్తులు' అని చెప్పబడతారు.

'అధములైన కేవలజ్ఞానులు' ప్రారబ్ధమునకు అధీనులై సుఖదుఃఖములను అనుభవిస్తూ దేహాంతంలో ముక్తిని పొందుతారు. 'మధ్యమ జ్ఞానులు' ప్రారబ్ధమును జయిస్తారు. 'మనస్సు' అనే భూమిలో 'ప్రారబ్ధం' అనే బీజం భోగరూపంలో అంకురించును. కానీ వీరికి మనస్సు నశించి పోవుటచే ఆ ప్రారబ్ధబీజములు – గాదెలో అడుగున పడి ఉండు ధాన్యపు గింజలవలె – మొలకెత్తక క్రమంగా నశించిపోవును.

ఉత్తమ జ్ఞానులకు 'బహుమానసులు' అని పేరు గలదు. ఎవరియొక్క మనస్సు ఆత్మరూపమై బాహ్యవిషయములలో ప్రసరిస్తూ ఆయా వస్తువుల యొక్క రూపమును పొందుతున్నా ఆత్మరూపమును కోల్పోదో వారు 'బహు మానసులు.' ఒక మనస్సు ఇన్ని రూపములతో ఎలా ఉండునని శంకింపవద్దు. మిక్కిలి మేధావి అయినవాడు, ఒక్కొక్కపుడు ఏకకాలములోనే అయిదారు కార్యములను దేనియందు తొట్రుపడక నిర్వహిస్తున్నాడు. ఒకడు నడుస్తూ, మాట్లాడుతూ పని కూడా చేయును. తన శిష్యులనేకులు వేదములు వల్లె వేస్తున్నపుడు వారిలో సంభవించు అపశబ్దములను, వర్ణస్వర భేదములను గురువు గుర్తిస్తున్నాడు. నీవు సహస్ర బాహువులు గల కార్తవీర్యుని జయించావు కదా! అతడు ఏకకాలములోనే అనేక

విధములైన ఆయుధములను అనేక బాహువులతో గైకొని ఏ ఆయుధముయొక్క ప్రయోగములోను పొరపాటు పడకుండా యుద్ధం చేయుటను నీవు చూసే ఉంటావు. అటువంటివారియొక్క మనస్సు వారు నిర్వహిస్తున్న కార్యముల పద్ధతిని అనుసరించి అనేక విధాలుగా రూపొంది, ఆయా కార్యములను ఏకకాలములోనే నిర్వహిస్తున్నది.

అలాగే ఉత్తమజ్ఞానులయొక్క మనస్సు కూడా బాహ్యములో అనేక పదార్థముల రూపములను పొందుతున్నా, ఎల్లపుడూ ఆత్మస్వరూపమునకు విరుద్ధం కాకుండా ఉండును. అనగా వారికి స్వరూప విస్మృతి ఎపుడూ వుండదన్న మాట. వారినే 'బహుమానసులు' అంటారు. వారియొక్క మనస్సులో ప్రారబ్ధ బీజములు సుఖరూపంలోగానీ, దుఃఖరూపంలోగానీ అంకురించగానే 'జ్ఞానం' అనే అగ్ని వాటిని దగ్ధం చేయును. మొలకయే నశించినపుడు చెట్టు వుండదు, ఫలం అసలే ఉండదు. 'సుఖదుఃఖములు' అనే అంకురమునకు 'హర్షశోకములు' ఫలములు. సుఖంగానీ, దుఃఖంగానీ తోస్తున్నంతనే 'ఇది నా స్వరూపం కాదు' అని త్రోసివేస్తే సుఖం వలన హర్షంగానీ, దుఃఖం వలన శోకంగానీ కలుగదు. అనగా సుఖదుఃఖములు భాసించునేగానీ అవి ఫలం ఒసంగవు.

లక్ష రూపాయిల బహుమతి వచ్చిందని తెలియుట 'సుఖం.' అది కలుగగానే బంధుమిత్రులకు చెప్పి విందులతో, వినోదములతో, ప్రసంగములతో సంతోషించుట 'హర్షం.' లక్ష రూపాయిలు నష్టం వచ్చిందని తెలియుట 'దుఃఖం.' అది కలిగినంతనే పదిమందితో చెప్పుకొని విలపిస్తూ దిగులుపడి వుండుట 'శోకం.' పామరులకు సుఖం వలన హర్షం, దుఃఖం వలన శోకం కలుగుతుండగా, జ్ఞానికి సుఖదుఃఖములు పుట్టిన వెంటనే నశించును. అందువలన హర్షశోకములు కలుగవు. మరి లోకంలో జనులు సుఖమును పెంపొందించుకొనుటకు, దుఃఖమును తొలగించుకొనుటకు వ్యవహారం చేస్తున్నారు. సుఖదుఃఖములు పుట్టిన వెంటనే నశిస్తే, జ్ఞానికి లోకంలో వ్యవహారం ఎలా జరుగుతుంది? వారు ఇతరులతో వ్యవహరిస్తున్నపుడు ఆ వ్యవహారమునకు ఆవశ్యకములైన భావములను కల్పించుకొంటారు.

పెద్దవాడు చిన్నపిల్లవానితో చేరి ఆడుతున్నపుడు 'గెలిచినపుడు హర్షం, ఓడిపోయినపుడు శోకమును' ఎలా ప్రదర్శించునో, అలాగే జ్ఞాని కూడా ఆయా వ్యవహారములకు తగిన భావములను ప్రదర్శించునేగానీ యథార్థంగా హర్షశోకములను పొందడు. చదరంగములో ఏనుగులు, గుర్రములు పోయి ఓటమి కలుగుతున్నపుడు, పిల్లవాడు అదంతా సత్యమైనట్లే విషాదం చెందును. పిల్లవాని వినోదం కొరకు ఆడుతున్న పెద్దవానికి 'ఇదంతా అసత్యం, వినోద మాత్రం' అని రూఢిగా తెలియుటచే విషాదం కలుగనే కలుగదు.

'ప్రపంచం సత్యం' అనే భావం దృఢంగా ఉండుటచే, ఆ వ్యవహారంలో పామరులు హర్షశోకములు పొందుతున్నారు. 'ప్రపంచం అసత్యం, వ్యవహారం వినోదమాత్రం' అనే భావం దృఢంగా ఉండుటచే, జ్ఞానులకు హర్షశోకములు కలుగవు. అలాగే వారు ఇతరుల కష్టసుఖములలో సానుభూతిని చూపునపుడు విషాదమును, సంతోషమును ప్రకటిస్తారేగానీ, మనస్సులో ఏ భావమును కలిగి ఉండరు. ఈ విధంగా వారు వ్యవహారాలలో ఇతరుల విషయములలోవలె తమ విషయాలలోను ఆసక్తి లేకుండా ఉంటారు.

మేధావులైన జ్ఞానులు వాసనలను నశింపచేసుకొనుటకై, మనోనిరోధం మొదలైన సాధనలను అవలంబించి ఉండకపోవుటచే ఆ వాసనలు వినాశం చెందవు. అందువలన వారు పూర్వవాసనలను అనుసరించే వ్యవహరిస్తుంటారు. ఆ కారణంచేతనే కొందరు కర్మనిష్ఠులుగా, కొందరు కాముకులుగా, మరికొందరు కోపం గలవారుగా కనిపిస్తుంటారు. అనేక విధములైన ప్రవర్తనలు వారియందు కనిపించును.

మనస్సు నశింపక మందజ్ఞానులై ఉన్నవారు కూడా 'దృశ్యమంతా అసత్యమే' అని నిశ్చయ జ్ఞానమును కలిగి ఉంటారు. సమాధి స్థితిలో వారికి స్వరూపం తప్ప ఇంక ఏదీ భాసించదు. తెంపు లేకుండా స్వరూపమును స్మరించుటయే 'సమాధి.' హఠయోగులు సాధించు స్థితి సమాధి కాదు. మరి హఠయోగులకు కూడా చిత్తనిరోధం వలన జ్ఞానులకువలె నిర్వికల్పమైన ఆత్మతత్త్వమే భాసించును కదా! వారి స్థితిని 'సమాధి' అని ఎందుకు చెప్పరాదు? నిర్వికల్పమైన ఆత్మస్వరూపం సర్వమునకు ఆశ్రయమై ఎల్లపుడూ అందరికీ స్ఫురిస్తూనే

ఉన్నది. అది స్ఫురించకపోతే ఏదీ భాసించదు. మరియు అది వికల్పరహితంగా జాగ్రత్తునుండి నిద్రలోకి జారునపుడు, నిద్రను వదలి జాగ్రద్దశలోకి ప్రవేశించునపుడు ముందు ఉండు స్థితి మొదలుగా వెనుక చెప్పిన దశలలో భాసిస్తూనే ఉన్నది. అంతమాత్రంచేత అందరికీ సమాధి కలుగుచున్నదని చెప్పుట లేదు కదా!

హఠయోగులకు నిరోధ సమయంలో సమాధి ఉన్నదంటే, తక్కినవారికి పైన చెప్పిన దశలలో అది ఉంది. కావున నిర్వికల్పమైన ఆత్మతత్త్వ విజ్ఞానం గలవారు విమర్శపూర్వకంగా స్వరూపానుసంధానం చేయునపుడు, చిత్తమునకు కలిగే విశ్రాంతినే విద్వాంసులు 'సమాధి' అని చెపుతున్నారు. ఇక్కడ ఈ విషయమును గమనింపుము. శ్రవణాదులచేత నిర్వికల్పమైన ఆత్మతత్త్వమును ఎరుగని హఠయోగులు రెండు విధములుగా ఉంటారు.

కొందరు పతంజలి చెప్పిన యోగములో అష్టాంగములయొక్క సాధనచేత సిద్ధిని పొందుతారు. మరికొందరు ప్రాణాయామంయొక్క అతిశయంచేత కుండలిని, సుషుమ్న మొదలైనవాటిని భేదించుచు సిద్ధిని పొందుతారు. ఇద్దరికీ సమాధిస్థితిలో నిద్రలోవలె సుఖానుభవం ఉండును. ఆ స్థితిలో వారికి అజ్ఞానంయొక్క విక్షేపశక్తి తొలగిపోవునేగానీ ఆవరణశక్తి నశింపదు. జ్ఞానులకు సమాధిలో విక్షేపం, ఆవరణం అనే రెండూ ఉండవు.

మరి హఠయోగియొక్క సమాధిస్థితికి, నిద్రకు భేదం ఏమిటి? నిద్రలో మనస్సు తమస్సుయొక్క పరిణామంచేత – అమావాస్యయొక్క చీకటిలోవలె – మూఢమై ఉండును. హఠయోగికి సమాధిలో మనస్సు సత్త్వముయొక్క పరిణామంచేత ప్రకాశిస్తున్న ఆత్మతత్త్వం అవిద్యచే ఆవరింపబడుటచే – మేఘములచేత ఆవరింపబడిన సూర్యునివలె – చక్కగా ప్రకాశింపదు. మరి జ్ఞానులకు అవిద్య యొక్క ఆవరణం ఉండదు. అందువలన సమాధిలో వారి మనస్సు సత్త్వ పరిణామం పొందినపుడు – మబ్బులు తొలగిపోయిన తరువాత సూర్యునివలె – 'ఆత్మతత్త్వం' ప్రకాశించును.

ఉత్తమ జ్ఞానులు వ్యవహారపరులై ఉన్నపుడు కూడా వారి జ్ఞానం వేద్యములైన విషయములకు సంబంధించక శుద్ధమై ఉండును. 'సమాధి' అనగా విషయ

సంబంధరహితమైన జ్ఞానస్థితియే కదా! కావున వారికి సమాధి సహజంగా ఉండును. 'ఆకాశమునకు నల్లదనం అసత్యం' అని తెలుసుకొన్నవానియొక్క జ్ఞానం, ఆకాశ విషయంలో ఎపుడూ నల్లదనమును పొందదు. అలా కాకపోతే 'ఆకాశమునకు నల్లదనం లేద'ని తెలుసుకొన్నవానికి, తెలుసుకొననివానికి భేదమే ఉండదు. ఎండమావులను తెలుసుకొన్నవానికి కూడా అక్కడ నీరు ఉన్నట్లే కనిపించును. అయినా తెలియనివాడు ఆ నీటి కొరకు పరిగెత్తినట్లు తెలిసినవాడు పరిగెత్తడు.

అలాగే జ్ఞానికి కూడా పదార్థములు అజ్ఞానికివలె కనిపిస్తున్నా, వాటిలో అతనికి సత్యత్వబుద్ధి ఉండదు. అందువలన 'వాటిని సంపాదించి సుఖించాల'ని అజ్ఞాని తాపత్రయం పొందుతుండగా, జ్ఞాని వాటి విషయమును అసలు పట్టించుకోడు. అందువలన ఎండమావులలో నీరువలె వానికి ప్రపంచం గోచరిస్తున్నా 'అది అసత్యం' అని వానికి రూఢిగా తెలుసు. కావున వాని జ్ఞానం శుద్ధంగానే ఉండును. మనస్సు నష్టమైన జ్ఞానికి వేద్య సంబంధం వుండనే వుండదు. మనస్సు నిశ్చలమైనపుడు ఆ స్థితిని 'ఉన్మనీ దశ' అని చెపుతారు.

'విషయములు సత్యములు' అనే భావంతో వాటిపై ప్రసరించుటయే మనస్సుకు చలనం. మధ్యమ జ్ఞానులకు మనోవ్యాపారమే ఉండదు. వుత్తమ జ్ఞానులకు వ్యవహారం జరుగుతున్నపుడు వారి మనస్సు అసత్యంగా నిశ్చితమై వున్న ప్రపంచంలో చలిస్తున్నట్లు కనిపిస్తున్నా, అది అత్యంత నిశ్చలంగానే వుండును. అదే వారి బహుమానసత్వం. మనస్సులోని ఒక భాగంచేత వారు వ్యవహారమును నిర్వహిస్తున్నా మరొక భాగంచేత నిశ్చలంగా ఉంటారు. ఆ నిశ్చలస్థితిచేత వారికి సమాధి ఎపుడూ సహజమై ఉండును. ఇది నీవు అడిగిన జ్ఞానులయొక్క స్థితి భేదములు.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'జ్ఞానుల స్థితిభేదములు' అనే పందొమ్మిదవ అధ్యాయము

ఇరువదియవ అధ్యాయము
విద్యాగీత

దత్తాత్రేయుడు పరశురామునితో మరల ఇలా చెపుతున్నాడు: "ఈ విషయంలో ఒక వృత్తాంతమును చెపుతాను వినుము. పూర్వం సత్యలోకంలో బ్రహ్మదేవుని సభలో ఒకసారి వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, గౌతమ మొదలైన మహర్షులు మరియు రాజర్షిశ్రేష్ఠులు చేరి జ్ఞానసిద్ధిని గురించి సూక్ష్మాతిసూక్ష్మములైన నిరూపణలతో చర్చించుకొని చివరకు బ్రహ్మను ఇలా ప్రశ్నించారు: "భగవానుడా! మేమందరం లోకవ్యవహారమును, పరతత్త్వమును కూడా తెలుసుకొని జ్ఞానులమై వున్నాము. స్వభావములయందలి భేదములచేత మాలో కొందరు సమాధియందే ఎక్కువగా కాలం గడుపుతుండగా, మరికొందరు వాదప్రతివాదములయందు ఆసక్తులై ఉన్నారు. కొందరు భక్తినిమగ్నులై ఉండగా, కొందరు కర్మపరాయణులై ఉన్నారు. ఇంకా కొందరు బహిర్ముఖులైన జనులవలె వ్యవహారపరులై ఉన్నారు. వీరిలో శ్రేష్ఠులెవరో చెప్పుము.

ఒక్కొక్క పక్షమును మాకు తోచిన యుక్తులతో, ప్రమాణములతో అవలంబించి అదే శ్రేష్ఠమని నిరూపిస్తున్నాము. ఒకరు నిరూపించినదానిని ఇతరులు అంగీకరించుట లేదు. కావున నీవే నిర్ణయించవలెను." అపుడు ఆ బ్రహ్మ వారికెవరికీ మనస్సు విశ్వాసంతో కుదుటపడకుండుటను గమనించి ఇలా అన్నాడు: "మునీంద్రులారా! మీకున్నట్లే నాకు కూడా ఒక అభిప్రాయం వుంది. మనమందరమూ ఈ విషయమును సర్వజ్ఞుడైన పరమేశ్వరుని వలన తెలుసుకుందాము."

తరువాత బ్రహ్మదేవుడు విష్ణువుతో, మహర్షులతో కలిసి పరమేశ్వరుని వద్దకు వెళ్ళి మహర్షుల వివాద విషయమును వివరించాడు. పరమేశ్వరుడు ఇలా అనుకొన్నాడు: "వీరియందు శ్రద్ధ, విశ్వాసం కనిపించుట లేదు. ప్రతివ్యక్తి 'తన అభిప్రాయమే సిద్ధాంతం' అని దృఢంగా అనుకొంటున్నాడు. ఇపుడు నేను ఏది చెప్పినా వీరు అది నా అభిప్రాయంగా మాత్రమే తలుస్తారుగానీ యథార్థమైన తత్త్వంగా గుర్తించరు. కావున ఇపుడు నేనేమి చెప్పినా వ్యర్థమే అగును" అని

తలంచి ఆయన, "అయ్యా! నాకు కూడా ఇది స్పష్టంగా తెలియదు. మనమందరమూ విద్యారూపిణి అయిన త్రిపురా పరమేశ్వరిని ధ్యానించి, ఆమె వలన ఈ విషయమును తెలుసుకొందాము" అని పలికాడు.

అపుడు వారందరూ ఆ మహాదేవిని ధ్యానించారు. అపుడు ఆ మహేశ్వరి ఆకాశంలో శబ్దమయమైన రూపంతో ఆవిర్భవించి, "ఋషులారా! త్వరగా చెప్పండి. మీరు నన్ను ఎందుకు ధ్యానించారు? నా భక్తులకు ఎపుడూ కోరిక తీరకపోవుట అనేది లేదు" అని మేఘగర్జన స్వరంతో పలికింది. అపుడు వారందరూ ఆమెకు ప్రణమిల్లి, స్తుతించి ఇలా అన్నారు: "శ్రీవిద్యారూపిణి అయిన ఓ త్రిపురేశ్వరీ! నీకు నమస్కారం. అమ్మా! నీవు సృష్టి, స్థితి, లయకారిణివి. సర్వజ్ఞురాలవు, సర్వరూపిణివి. అందరికీ నీవే హర్షమును కలిగిస్తున్నావు. దేవీ! నీకు మరల మరల నమస్కరిస్తున్నాము. నీయొక్క 'పరరూపం, అపర రూపం, ఈశ్వరత్వం, జ్ఞానం, దాని ఫలం, అందుకు ముఖ్య సాధనం, సాధకుడు, సిద్ధి, సిద్ధియొక్క పరాకాష్ఠ, జ్ఞానసిద్ధులలో ఉత్తముడు' అనే ఈ విషయములను దయతో చెప్పుము. నీకు మరల నమస్కరిస్తున్నాము."

పరరూపము:

విద్యారూపిణి అయిన ఆ మహాదేవి దయతో ఇలా స్పష్టంగా చెప్పింది: "ఋషులారా! అందరూ శ్రద్ధతో వినండి. శాస్త్రం అనే మహా సముద్రం నుండి అమృతంవంటి సారమును మీకు అందిస్తున్నాను. దేనియందు ఈ జగత్తు 'సృష్టి, స్థితి, లయముల'ను పొందుతున్నదో, ఏది అజ్ఞులకు జగద్రూపంలో గోచరిస్తున్నదో అదే నా 'పరరూపం.' అదే యోగులకు అంతరంగంలో గంభీరమైన చైతన్య మహాసముద్రంవలె నిర్వికల్పంగా, నిశ్చలంగా భాసిస్తున్నది. కొందరు నా ఈ పరరూపమును అద్వితీయమైన తమ స్వరూపంగా తెలుసుకొని, స్వభావవశములో మహాభక్తులై బలవంతంగా భేదమును కల్పించుకొని ఆరాధిస్తున్నారు. అంతఃకరణం, ఇంద్రియములు, దేహం మొదలైనవాటన్నిటికీ ప్రాణసూత్రమువలె ఉండి ఇదే వానిని నడుపుతున్నది. ఇది భాసింపకుంటే లోకంలో ఏదీ భాసింపదు. శాస్త్రములు నా ఈ పరరూపమును ఇలా నిరూపిస్తున్నాయి.

అపరరూపము:

ఇక నా 'అపర రూపము'ను వినండి. అనేక బ్రహ్మాండములకు వెలుపల ఊర్ధ్వంగా ఉన్న అమృత సముద్రంలో, మణిద్వీపంలో, కడిమిచెట్ల వనంలో, మనోహరమైన చింతామణి మందిరంలో ఒక అద్భుతమైన మంచం కలదు. దానికి బ్రహ్మ, విష్ణువు, రుద్రుడు, ఈశ్వరుడు నాలుగు కాళ్ళుగా ఉండగా; సదాశివుడు పానుపు కొరకు ఏర్పరచిన పలకగా ఉండును. కావున దానిని 'పంచబ్రహ్మమయమైన మంచం' అంటారు దానియందు కామేశ్వరుడు, కామేశ్వరి అనే అనాది మిధునంగా ప్రకాశించు రూపం నాయొక్క 'అపరరూపం.' జాగ్రత్తు, స్వప్నం, సుషుప్తి అనే మూడు పురములలో, సకల జీవులలో ఇది ప్రకాశించును. కావున దీనిని 'త్రిపురసుందర రూపం' అని చెపుతారు. మరియు సదాశివుడు, ఈశానుడు, బ్రహ్మ, విష్ణువు, త్రిలోచనుడు, గణపతి, కుమారస్వామి, దిక్పాలకులు, శక్తులు, గణదేవతలు, సురులు, అసురులు, యక్షులు, కింపురుషులు, నాగులు మొదలుగా పూజ్యులైనవారందరూ నాయొక్క 'అపర రూపములు'గానే కీర్తింపబడుతున్నారు.

ఇలా ఈ రూపములలో అంతట నేనే ఉన్నా, మాయచేత మూఢులైన జనులు నన్ను తెలుసుకోలేకున్నారు. ఈ రూపముల ద్వారములో నేనే పూజింప బడుతూ భక్తుల కోరికలను తీర్చుతున్నారు. నేనుతప్ప పూజింపదగిందిగానీ, ఫలమిచ్చునట్టి దేవతగానీ ఇంకెవరూ లేరు. ఎవడు ఏ విధంగా నన్ను భావించునో వాడు ఆ విధంగా నా వలన ఫలమును పొందును.

ఐశ్వర్యము:

నా ఐశ్వర్యమునకు మితి లేదు. కేవలం చైతన్యరూపిణిగా ఏకరూపంలో ఉన్న నేను, ఇతర ద్రవ్యంతో అవసరం లేకుండానే జగత్తుయొక్క రూపంలో భాసిస్తున్నాను. అలా భాసిస్తున్నా నాయందు రెండవ వస్తువు లేదు. ఒక్క వస్తువు తన ఏకత్వమునకు భంగం లేకుండా అనేక రూపములతో భాసించుట నిజంగా దుర్ఘటము. అలా దుర్ఘటమైనదానిని సుసంఘటితంగా భాసింపచేయుటయే ముఖ్యమైన నా 'ఈశ్వరత్వం.' సూక్ష్మదృష్టితో నా ఐశ్వర్యమును చూడండి. నేను

సర్వమునకు ఆధారంగా ఉండి, అన్నింటియందు వ్యాపించి ఉండి దేనితోను సంబంధమును పొందక కేవలంగా ఉన్నాను. నా మాయచేతనే నా స్వరూపమును ఆవరించి సంసారం గలదానినై శిష్యత్వమును పొంది, గురువును ఆశ్రయించి ఆత్మతత్త్వమును తెలుసుకొని ముక్తురాలను అవుతున్నాను. ఇలా అనేక పర్యాయములు ముక్తురాలను అవుతున్నాను.

నటుడు ఎన్నిసార్లు ఎన్ని వేషములు ధరించినా అన్నీ అసత్యములే అయినట్లు, సంసారమంతా అసత్యమే అగుటచే నా స్వరూపంలో ఎటువంటి మార్పు కలుగదు. అందువలన నేను ఎల్లపుడూ అనగా సంసారం గలదానినిగా కనిపిస్తున్నపుడు కూడా ముక్తురాలనే. మరియు అనంత విచిత్రమహితమైన ఈ జగత్తును – కుండ చేయుటకు మట్టివలె – ఏ ద్రవ్యం లేకుండానే సృష్టిస్తున్నాను. నా ఐశ్వర్య పరంపరలు ఇటువంటివి అనేకం గలవు. వాటిని లెక్కించుటకు వేయి ముఖములు గల ఆదిశేషునకు కూడా సాధ్యం కాదు.

జ్ఞానము:

ద్వైతం, అద్వైతం; పరం, అపరం మొదలగు భేదములచేత నా జ్ఞానం అనేక విధములుగా ఉంది. వాటివలన కలిగే ఫలం కూడా అనేక విధములుగా వుంది.

ద్వైతజ్ఞానము:

ద్వైతములో ధ్యానించువాడు తన స్వరూపంకన్నా భిన్నంగా ఒకానొక దేవతా రూపమునుగానీ, మంత్రమునుగానీ అవలంబించును. దేవతామూర్తులలో, మంత్రములలో ఎన్నో భేదములు గలవు. అందువలన ద్వైతజ్ఞానం అనేక విధములుగా ఉంది. ఆ ధ్యానం స్వప్నరాజ్యంతో సమానం అయినా అది చిత్తశుద్ధిని కలిగించి సఫలమే అవుతున్నది. ఈ ధ్యానములలో నాయొక్క అపర రూపములలో ముఖ్యమైనదిగా వెనుక చెప్పి ఉన్న త్రిపుర సుందర రూపమును అవలంబించి చేయు ధ్యానమే ముఖ్యమైంది. ఇదే చిత్తశుద్ధి మొదలుగా జ్ఞానసిద్ధికి సాధనములను సమకూర్చును. కానీ, అద్వైత విజ్ఞానమే శ్రేష్ఠమైంది. విద్యారూపిణి అయిన నన్ను చిరకాలం ఆరాధింపకుండా ఎవడైనా అద్వైత జ్ఞానమును ఎలా పొందగలడు?

అద్వైత జ్ఞానము:

దృశ్యమైన రెండవ పదార్థమేదీ లేకుండా కేవలంగా, స్వయంగా ప్రకాశించు పరమచైతన్యమే 'అద్వైత జ్ఞానము.' అది అపరోక్షంగా అనుభవమునకు వచ్చినపుడు ద్వైతజ్ఞానమును తిరస్కరించును. అద్దమును తెలుసుకున్న తరువాత దానియందు ప్రతిబింబములుగా గోచరిస్తున్న సర్పములు, వ్యాఘ్రములు ఎలా భయం, కంపం మొదలైనవాటిని కలిగింపలేవో; అలాగే అద్వైత జ్ఞానం కలిగిన తరువాత అజ్ఞానములో ప్రతిబింబిస్తున్న దృశ్యప్రపంచములోని సర్పములు, వ్యాఘ్రములు కూడా అసత్యములై భయం, కంపం మొదలగువానిని కలిగించలేవు.

చిత్తం శుద్ధమైన చిదాత్మతో ఏకమై నిర్వికల్ప సమాధిని పొందిన తరువాత సమాధి నుండి లేచినవాడు 'సమాధిలో ఏ శుద్ధచిదాత్మగా ఉన్నానో, ఇపుడు కూడా ఆ శుద్ధ చిదాత్మగానే ఉన్నాను' అని గుర్తించును. అలా గుర్తించుటయే 'ప్రత్యభిజ్ఞానము.'

పరజ్ఞానము:

సమాధియందువలె తక్కిన సమయములలోను స్వరూపమును గుర్తిస్తుండుట 'పరజ్ఞానము.' అది కలిగిన తరువాత వ్యవహారంలో గోచరించు ఏ పదార్థములోను సత్యత్వబుద్ధి కలుగదు. అద్దమునకు భిన్నంగా ప్రతిబింబములకు ఎలా అస్తిత్వం లేదో; ఆత్మయందు ప్రతిబింబిస్తున్న సకల పదార్థములకు, ఆత్మకు భిన్నంగా అస్తిత్వం లేదు. ఈ విజ్ఞానం కలిగితే – గాలిచేత మేఘములవలె – సంశయములన్నీ ఎగిరిపోవును. ఈ పరజ్ఞానం కలిగిన తరువాత కామం, క్రోధం మొదలుగా సంస్కారములు కొన్ని మిగిలి ఉన్నా అవి కోరలు తీసిన పాములవలె పడి ఉండును. ఇది 'పరజ్ఞానము.'

అపరజ్ఞానము:

ఇక శ్రవణంచేతగానీ, తర్కంచేతగానీ దేహం, ఇంద్రియములు మొదలగువానికి అతీతమైన కేవలచిదాత్మయొక్క స్వరూపమును బుద్ధిచేత నిశ్చితంగా గ్రహించుట 'అపరజ్ఞానము.' ఇదే పరోక్షజ్ఞానము. ఇది దేహం, ప్రాణం మొదలైనవాటిలో ఉండు 'నేను' అనే అభిమానమును నశింపచేయును.

పరజ్ఞానఫలము:

ఇక పరజ్ఞానముయొక్క ఫలమును వినండి. పరజ్ఞానం కలుగగానే సకల దుఃఖములు నశించును. ఎక్కడా దేనివలన భయం కలుగకుండుటయే మోక్షఫలం. 'ఇది తేలు, ఇది పాము, ఇది పెద్దపులి' అని రెండవ వస్తువు తోచినపుడే లోకంలో భయం కలుగుతున్నది. గాఢనిద్రలో రెండవ వస్తువే భాసించదు. కావున భయం కలుగుట లేదు. అలాగే 'ఆత్మకన్నా అన్యంగా ఏదీ లేదు' అని రూఢిగా తెలిసినవానికి, వ్యవహార దశలో – సూర్యోదయములో చీకటివలె – తనకన్నా భిన్నంగా రెండవ వస్తువే తోచదు. ద్వైతభావమును వీడినవానికి ఎక్కడా, ఎపుడూ దేనివలన భయం లేదు. కావున ఆత్మజ్ఞానంకన్నా భిన్నములైన ఫలములన్నీ భయకారణములే అగును. లోకంలో పుత్త్రుడు, భార్య, గృహం, ధనం మొదలైన ఫలములన్నీ కొంతకాలమునకు అంతమొందక తప్పదు. 'అవి అంతమొందునేమో?' అనే భయం ఎపుడూ ఉండనే ఉండును. పుత్త్రభార్యాదులతోటి సంయోగములన్నీ ఎప్పటికైనా వియోగముతో ముగియక తప్పదు.

కావున నశ్వరములైనవాటి వలన అభయం ఎలా కలుగును? అభయ రూపమైన మోక్షఫలమే యథార్థంగా ఫలము. స్వరూపంలో ఉండుటయే 'మోక్షము.' 'తెలుసుకొనువాడు, తెలుసుకొనుట, తెలుసుకొనబడుతున్న విషయం, దానివలన కలిగే ఫలం' అనే ఈ నాలుగు ఎపుడు ఒక్కటిగా తోచునో అపుడు అభయమైన మోక్షం కలుగును. ఇతర వస్తుభావములన్నిటినీ తొలగించుకొన్న తరువాత, నిద్రలో తమస్సు ఆవరించినట్లు కాకుండా శుద్ధమైన ఆత్మస్ఫురణ ఏది కలదో అదే 'జ్ఞానం.' తెలుసుకొనుచున్నవాని స్వరూపం కూడా ఇదే. అయినా మొదటివాడు తన స్వచ్ఛమైన స్వరూపమును గుర్తింపలేదు. వానిచేత స్వరూపమును గుర్తింపచేయుటయే గురువు, శాస్త్రం చేస్తున్న పని. వానిచేత తెలుసుకొనబడుచున్న విషయం కూడా ఇదే.

ఇలా 'జ్ఞాత, జ్ఞానం, జ్ఞేయం' అనే మూడింటియొక్క భేదం తొలగిపోవుటయే 'ఫలము.' ఈ భేదములు నిజంగా లేవు. వ్యవహారం కొరకు కల్పింపబడినవే. కావున క్రొత్తగా లభించిన ఫలం కూడా ఏదీ లేదు. ఎంతవరకు 'జ్ఞాత, జ్ఞానం, జ్ఞేయం, ఫలం' అనే భేదములు భాసించునో, అంతవరకు కొండవలె సంసారం

నిలిచి ఉండును. ఎపుడు ఈ భేదములన్నీ నశించి, వీటికి ఆశ్రయంగా ఉన్న ఆత్మ భాసించునో అపుడు సంసారం – గాలిచేత మేఘంవలె – విచ్ఛిన్నమై నశించును.

సాధనము:

ఇటువంటి మోక్షమును పొందుటకు దానియందు గాఢమైన వాంఛయే 'సాధనము.' దానియందు తత్పరత్వం లేకపోతే ఇతర సాధనములు వేయి వున్నా ప్రయోజనం లేదు. అది పూర్ణంగా ఉంటే వేరొక సాధనము అక్కర్లేదు. 'ఎలా అయినా దీనిని సాధిస్తాను' అని ఎవడు తత్పరుడై ఉండునో, వాడు అన్ని విధాల ముక్తుడే. అటువంటివాడు కొన్ని దినములలోగానీ, మాసములలోగానీ, సంవత్సరములలోగానీ, జన్మాంతరములోగానీ తప్పక ముక్తుడు అగును. బుద్ధియొక్క నిర్మలత్వములోని భేదములనుబట్టి ముక్తి ఇపుడుగానీ, మరికొంత కాలమునకుగానీ సంభవిస్తున్నది. సకల పురుషార్థములను నశింపచేయు దోషములు బుద్ధియందు అనేకములు ఉండును. వాటిచేతనే జనులు ఎల్లపుడూ ఘోరమైన సంసారంలో తాపం చెందుతున్నారు.

'అనాశ్వాసం, కామవాసన, జడత్వం' అని ఈ దోషములు మూడు విధములుగా ఉన్నవి. 'సంశయం, విపర్యయం' అని అనాశ్వాసము రెండు విధములుగా ఉంది. మోక్షం ఉందా? లేదా? అని సందేహించుట 'సంశయము.' మోక్షం లేనే లేదని తలంచుట 'విపర్యయము.' ఈ రెండూ తత్పరత్వమునకు ముఖ్యప్రతిబంధకములు. 'మోక్షం ఉన్నది' అనే దృఢనిశ్చయం చేతనే ఈ రెండూ క్రమంగా నశించును. వేదవిరుద్ధమైన తర్కం అనాశ్వాసమునకు మూలం. అటువంటి కుత్సితమైన తర్కమును వదలి సరైన తర్కమును అవలంబిస్తే, మోక్షం ఉందనే నిశ్చయం ఏర్పడును. తరువాత శ్రద్ధ కలుగును. దానిచేత అనాశ్వాసం నశించును.

కామాది వాసనలు శ్రవణమునకు ప్రతిబంధకములు. లోకంలో ప్రతివ్యక్తి తాను కోరుతున్నదానినే ధ్యానించును. అటువంటివాడు ముందున్న వస్తువును కూడా చూడడు. చెవి దగ్గర చెపుతున్న మాటనైనా వినడు. అటువంటివాడు దేనినైనా విన్నా అది విననిదానితో సమానంగానే ఉండును. కాబట్టి కామాది

వాసనలను వైరాగ్యసంపదచేత జయించాలి. ఈ వాసనలు వేయి విధములుగా ఉన్నవి. కానీ, వీటన్నిటికీ మూలం కామమే. అది నశిస్తే అన్నీ నశించును. ఏదీ మిగులదు. ఇది నాకు కావాలి అనే ఆశయే 'కామము.' సులభములైన కోరికలయందు అది స్థూలంగా, దుర్లభములైనవానియందు సూక్ష్మంగా ఉండును. దృఢమైన వైరాగ్యంతో దానిని నశింపచేయాలి. కోరబడుతున్న విషయములలో ప్రతిక్షణం దోషమును పరిశీలిస్తూ వాటియందు వైముఖ్యమును పొందితే ఆ వైముఖ్యం వాసనలను నశింపచేయును.

ఇక మూడవది అయిన 'జడత్వం' చాలా పెద్ద దోషం. జడత్వం గలవాడు ఎంత శ్రద్ధతో విన్నా విషయం వాని బుద్ధికి ఎక్కదు. ఆత్మదేవతారూపిణి అయిన నాయొక్క సేవచేత తప్ప వేరొక విధంగా జడత్వం నశించదు. భక్తియందలి తారతమ్యమును బట్టి 'జడత్వం' కొంచెంగా ఉండుట, అధికంగా ఉండుట అనే భేదమును బట్టి నేను నా భక్తునియొక్క జడత్వమును వెంటనేగానీ, జన్మాంతరములోగానీ నశింపచేస్తాను.

ఎవడు నన్ను ఎల్లపుడూ నిష్కామంగా భక్తితో ధ్యానించునో, వానికి సత్సంగం మొదలైన సాధనలన్నీ సమకూడును. వాడు విఘ్నములను అన్నింటినీ తొలగించుకొని త్వరగా కృతార్థుడు అగును. సర్వబుద్ధి ప్రసారమునకు కారణమైన నన్ను పూజించకుండా ఎవడు మూఢుడై ఇతర సాధనములను అవలంబించునో, వాడు అడుగడుగునా విఘ్నములను పొందుతూ ఫలమును ఎప్పటికో పొందవచ్చును, పొందకపోవచ్చును. కావున ఋషులారా! 'తత్పరత్వమే' ముఖ్య సాధనము.

సాధకుడు:

ఈ కారణంచేత సాధకులలో తత్పరత్వం గలవాడే శ్రేష్ఠుడు. అటువంటి వారిలో నాయందు భక్తి గలవాడు అందరిచేత పూజింపబడును.

సిద్ధి:

దేహం, ప్రాణం మొదలైనవి ఆత్మ కాదు అనే నిశ్చయమే 'సిద్ధి.' శరీరాదులయందు అందరికీ 'ఇది నేను' అనే భావన రూఢంగా ఉంది.

ఆ భావనను నిర్మూలించుటయే 'సిద్ధి.' మరి నిద్రలో ఈ భావన లేదు కదా! అది సిద్ధి అగునా? అంటే కాదు అని సమాధానం. తమస్సుయొక్క అతిశయంచేత నిద్రలో మనస్సు మూఢమై ఏ భావన పొందుట లేదు. అందువలన అది సిద్ధి కాదు. జాగ్రద్దశయందే మనస్సులో 'దేహమే నేను' అనే భావనను నిర్మూలించుట 'సిద్ధి.'

దేహాదులకు భిన్నంగా ఎవనికీ కేవలమైన ఆత్మ స్వరూపంలో నిశ్చితమైన భావన కలుగుట లేదు. దీనివలననే పెద్ద అనర్థముల పరంపర సంభవిస్తున్నది. కావున 'దేహం, ప్రాణం, ఇంద్రియములు మొదలైనవాటన్నిటినీ భాసింపచేస్తున్న కేవల చిదాత్మయే నేను' అనే నిశ్చయం సకల సంశయములను నశింపచేయును. దీనినే విద్వాంసులు 'సిద్ధి' అని చెపుతున్నారు. దీనికి మించిన సిద్ధి మరేదీ లేదు. ఆకాశగమనము మరియు అణిమ, మహిమ, గరిమ మొదలైనవన్నీ ఆత్మజ్ఞాన సిద్ధిలో పదహారవ భాగమునకు కూడా సరిపోవు. అవన్నీ దేశకాలములను అనుసరించి అల్పములైన ఫలములను ఒసంగును.

ఆత్మజ్ఞానసిద్ధి దేశకాలములచేత పరిమితం కాదు. ఆత్మవిద్యా సాధనములలో ఆకాశగమనాది సిద్ధులన్నీ సంభవించును. కానీ, ఆత్మజ్ఞాన సిద్ధిలో అవి విఘ్నములను కలిగించును. అందువలన మోక్షమునందు తీవ్రమైన ఇచ్ఛ గలవారు, ఇంద్రజాలముతో సమానములైన ఆ సిద్ధులు ప్రాప్తించినా వాటివంక చూడరు. సాక్షాత్తుగా సృష్టికర్తయొక్క పదవే లభించినా వారు తృణప్రాయంగా తిరస్కరిస్తారు. కాలక్షేప మాత్రములు, జ్ఞానసిద్ధి కలుగుటలో ఆలస్యమునకు కారణములు అయిన ఈ క్షుద్రసిద్ధులతో వారికేమి పని? కావున ఆత్మజ్ఞానసిద్ధికన్నా మరొక సిద్ధి లేదు. దేనిచేత శోకం పూర్తిగా నశించి బ్రహ్మానందం కలుగునో, అదే సిద్ధిగానీ తక్కినది ఏదీ కాదు.

సిద్ధియొక్క పరాకాష్ఠ:

అభ్యాసమునందలి భేదముల వలన, బుద్ధియొక్క నిర్మలత్వములోని తారతమ్యం వలన, పరిపాక విశేషం వలన 'ఆత్మజ్ఞానసిద్ధి' ఉత్తమము, మధ్యమము, అధమము అని మూడు విధములుగా ఉంది. గొప్ప అభ్యాసం

వలన ఒకానొకడు ఎన్నో పనులు చేస్తున్నా వేదమును స్వరం తప్పకుండా చెప్పగలుగును. వాని వేదపాఠం 'ఉత్తమము.' మరొకడు ఏదైనా ఒక పనిని చేస్తున్నా, దానియందు శ్రద్ధను ఉంచకుండా వేదమును మాత్రం చక్కగా చెప్పుచుండును. ఆ వేదపాఠం 'మధ్యమము.' వర్ణ, స్వర, మాత్రా, కాలములను ప్రయత్నపూర్వకంగా స్మరిస్తూ చేయు వేదపాఠము 'అధమము.'

ఇలాగే ఆత్మజ్ఞాన సిద్ధి కూడా మూడు విధములుగా ఉంది. కొందరు రాజ్యపరిపాలనాది వ్యవహారములలో ఉండి సమాధి కొరకు ఎటువంటి ప్రయత్నం చేయుటకు వీలు లేకున్నా, వారి మనస్సు స్వరూపస్థితియందే ఉండును. అది 'ఉత్తమసిద్ధి.' కొందరు వ్యవహారములు చేస్తున్నా మధ్యలో సమాధిని పొందుతారు. ఇది 'మధ్యమసిద్ధి.' కొందరు వ్యవహారమును వదలి సమాధిస్థితియందే నిలిచి ఉంటారు. ఇది 'అధమసిద్ధి.'

వీటిలో ఉత్తమమైనదే జ్ఞానసిద్ధికి పరాకాష్ఠ. స్వప్నం మొదలైన అవస్థలలో కూడా ఎవనియొక్క మనస్సు విచారం చేస్తున్న సమయంలోవలె శుద్ధచిన్మాత్రంగా ఉండునో వాని జ్ఞానసిద్ధి 'పరమోత్తమము.' వానికి సహజంగా ఏ వ్యవహారములలోను వాసనలయొక్క ప్రకోపం కలుగదు. అందువలన సంకల్పమూ కలుగదు. వానికి సహజంగా ఏ సంకల్పంతో పని లేకున్నా లోకసంగ్రహ దృష్టితో శాస్త్రమును అనుసరించి ప్రవర్తించును. ఇది జ్ఞానసిద్ధికి 'పరాకాష్ఠ.' అప్రయత్నంగా ఎపుడు మనస్సు చిదాత్మకమైన స్వరూపంలో తెంపు లేకుండా నిలిచి ఉండునో, అపుడు జ్ఞానసిద్ధి పరాకాష్ఠను పొందును. ఎవడు వ్యవహారపరుడై వివిధ పదార్థములను చూస్తూ కూడా ఆత్మకన్నా భిన్నంగా దేనిని చూడడో, కార్యములు నిర్వహిస్తున్నా నిద్రిస్తున్నవానివలె ఎవడు వానిని పట్టించుకోడో, అటువంటివాని జ్ఞానసిద్ధి 'పూర్ణము.'

జ్ఞానసిద్ధులలో ఉత్తముడు:

ఇటువంటి జ్ఞానసిద్ధిని పొందినవాడు సిద్ధులలో ఉత్తముడు. ఇతడు వ్యవహారములలో నిమగ్నుడై ఉన్నా సమాధిస్థితిని ఎపుడూ వదలడు. ఇతడు తనయొక్క అనుభవమునుబట్టి అనేక విధములుగా ఉండు జ్ఞానులయొక్క స్థితిభేదములను గ్రహిస్తుండును. వీనికి కోరికగానీ, సంశయంగానీ కొంచెం

కూడా ఉండవు. వ్యవహారములలో ఇతడు నిర్భయుడై సుఖమును, దుఃఖమును స్వప్నములోవలె తనయందే కలుగుతున్నట్లు చూస్తుండును. బంధం అసత్యం అగుటచే అందరూ ఎపుడూ ముక్తులే. కావున ఉత్తమజ్ఞాని 'వీడు బద్ధుడు, వీడు ముక్తుడు' అని భేదముతో చూడడు. ఎవనికీ మోక్షం కావాలని తలంచడు. ఆ ఉత్తమజ్ఞానిని నేనే. మా ఇద్దరికీ భేదం లేదు.

ఋషులారా! మీరు అడిగినవన్నీ క్రమంగా స్పష్టంగా చెప్పాను. వీటిని తెలుసుకున్నవాడు ఎపుడూ భ్రాంతిని పొందడు."

ఇలా ఆ పరావిద్యారూపిణి అయిన త్రిపురాదేవి పలికి విరమించింది. ఋషులు సందేహమును వీడి బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులకు నమస్కరించి వెళ్ళిపోయారు. భార్గవా! నీకు 'విద్యాగీత'ను చెప్పాను. ఇది పాపనాశిని. దీనిని చక్కగా విని ఇందులోని అర్థమును విచారిస్తే ఇది ఆత్మసామ్రాజ్యమును ఒసంగును. శ్రీపరావిద్యచేతనే సాక్షాత్తుగా ఇది నిరూపింపబడి ఉండుటచే ఇది ఉత్తమమైన గీత. దీనిని ప్రతిదినం పఠించువారి ఎడల ప్రీతి చెంది, ఆ పరాదేవియే స్వయంగా వారికి జ్ఞానమును ఒసంగును. సంసార సాగరంలో మునుగుతున్న వారిని ఆమెయే నౌకయై తరింపచేయును.

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'విద్యాగీత' అనే ఇరువదియవ అధ్యాయము

బాలప్రియ

1. "విద్యాగీతలో గ్రంథంయొక్క తాత్పర్యం సంగ్రహంగా నిరూపింపబడింది."

విద్యాగ్రహణంలో 'శ్రద్ధ' ముఖ్యం అని, అది చెపుతున్నవానియొక్క గొప్పతనంపై ఆధారపడి ఉండునని ఈ కథలో వ్యక్తమవుతున్నది. విషయం సమానమే అయినా, దానినే సామాన్యుడైన ఒక ఆచార్యుడు చెపుతున్నపుడు కలిగే శ్రద్ధకన్నా, పరమేశ్వరుడే చెపుతున్నాడన్నపుడు కలిగే శ్రద్ధ అత్యధికంగా వుండును. అందువలన దత్తాత్రేయుడు ఎన్నో కథల వలన తత్త్వమును నిరూపించి, ఇంచుమించుగా ఉపదేశమును ముగిస్తూ దేవలోకములో మహర్షులకు, త్రిమూర్తులకు సాక్షాత్తుగా చిద్రూపిణి అయిన త్రిపురా సుందరియే బోధించిన తత్త్వసారమును పరశురామునకు అందించాడు.

2. "గొప్ప తపస్సులు చేసినవారే బ్రహ్మసభకు వెళ్ళగలుగుతారు."

అలా చేరిన మహర్షులందరూ ఆయన సమక్షంలోనే, 'జ్ఞానులలో వుత్తములు ఎవరు?' అనే విషయంలో వాదప్రతివాదాలు చేసారు. ఒకరి నిర్ణయం మరొకరు అంగీకరించలేదు. అందువలన వారందరూ బ్రహ్మదేవుని సమీపించి 'తమ సిద్ధాంతములలో ఏది సమంజసమో?' నిర్ణయించమని కోరారు. అంతేగానీ, 'మాకు ఈ విషయం తెలియదు. మీరు మాయందు దయ ఉంచి ఈ విషయమును బోధించండి' అని వారు అడుగలేదు. వారు తమకు తోచిన యుక్తులలో సిద్ధాంతములను ఏర్పరచుకొని 'అవే సత్యముల'ని దృఢంగా అనుకొంటున్నారు.

'మేమందరం లోకవ్యవహారమును, పరతత్త్వమును కూడా తెలుసుకొని జ్ఞానులమై ఉన్నాము' అని వారు స్పష్టంగా బ్రహ్మదేవునితో చెప్పారు. అనగా వారికి తెలుసుకోవాలనే కోరిక లేదు. 'బ్రహ్మదేవుడు తమకు అనుకూలంగా చెప్పాలని, అలా చెపితే తాము తక్కినవారిని జయించి అందరికన్నా అధికులుగా ప్రకాశించాలి' అనే ఆకాంక్షయే వారియందు ప్రబలంగా ఉంది. వారి దృష్టిలో ఆయన కూడా ఒక తపస్వియే. తమకన్నా అధికంగా తపస్సు చేసి ఆ లోకమునకు ఆధిపత్యమును పొంది ఉన్నాడు. అందువలన ఆయన తమ అభిప్రాయములకు ఏ మాత్రం భిన్నంగా చెప్పినా అంగీకరించుటకు వారు సిద్ధంగా లేరు. ఈశ్వరుని విషయంలో, విష్ణువు విషయంలో కూడా వారి అభిప్రాయం ఇలాగే ఉంది. ఈశ్వరుడు ఇది గమనించి 'విద్యారూపిణి అయిన త్రిపురాదేవినే ప్రార్థిద్దాం' అని చెప్పాడు. ఆమె సర్వలోకేశ్వరి, సర్వాత్మిక. కావున 'ఆమె చెప్పినదానిని వారు నిస్సందేహంగా శిరసా వహిస్తారు' అని ఆయన వారిని అలా ప్రోత్సహించాడు.

అందరూ అందుకు అంగీకరించి, ఆమెను విద్యారూపిణిగా ధ్యానించారు. వారందరియొక్క సంకల్పం ఏకముఖమై 'సర్వవ్యాపకమై ఉన్న ఆత్మ' అనే మహాసముద్రంలో ఒక తరంగమును పుట్టించింది. సృష్టి జరుగునపుడు ఆత్మనుండి మొదట పుట్టింది 'ఆకాశం.' ఆకాశంయొక్క గుణం 'శబ్దం.' వేదములు, శాస్త్రములు మొదలుగా సకల విజ్ఞానం ఆ శబ్దములోనే ఉండును. కావుననే ఆత్మ 'సర్వజ్ఞం' అని, దానినుండి పుట్టిన ఆకాశంయొక్క గుణమైన శబ్దమునుండి వెలువడిన

వేదములు 'సర్వజ్ఞకల్పములు' అని చెప్పబడుతున్నాయి. 'సర్వజ్ఞకల్పం' అనగా సర్వజ్ఞముతో కొంచెం తక్కువగా సమానములు అని అర్థం. సకలమైన ఈ విజ్ఞానమే విద్య.

ఆ మహర్షులయొక్క ప్రార్థనారూపమైన సంకల్పమును అనుసరించి, 'ఆత్మ' ఆకాశ శరీరంతో విద్యారూపిణి అయి వారికి గోచరించింది. ఆమెయొక్క శబ్దం వినిపించిందేగానీ వారికి ఆమె కనిపించలేదు. ఆమె అందుకు ఆవశ్యకమైన రూపమును గైకొనలేదు. ఆకాశం వలన 'వాయువు' పుట్టును. వాయువుకు 'శబ్దం, స్పర్శ' అనే రెండు గుణములు ఉండును. ఆకాశ, వాయువులతో ఏర్పడిన శరీరములు కూడా కంటికి కనిపించవు. వాయువు నుండి 'అగ్ని' పుట్టును. అగ్నికి 'శబ్దము, స్పర్శ, రూపం' అనే మూడు గుణములు గలవు. కావున ఆకాశం, వాయువు, అగ్ని అనే మూడు భూతముల సమ్మేళనం ఉన్నపుడే, శరీరం కంటికి కనిపించును. త్రిపురాదేవి ఆకాశం నుండి మాత్రమే శరీరమును పొందుటచే, శబ్దరూపములోనే ఆమె వారి శ్రోత్రేంద్రియములకు గోచరించింది.

3. "అప్పటివరకు వారు 'జ్ఞానులలో శ్రేష్ఠుడు ఎవరు?' అనే విషయమును గురించే చర్చిస్తున్నారు."

కానీ, దేవి ప్రసన్నురాలై ఆవిర్భవించగానే ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క విషయం గురించి ఆమెను అడిగారు. ఆమె వారు అడిగిన విషయాలన్నింటినీ క్రమంగా వివరించింది. వాటిలో కొన్ని చాలా ప్రాథమికములైన విషయాలు కూడా వున్నాయి. బ్రహ్మలోకమునకు పోగలిగిన మహర్షులకు ఈ విషయాలు తెలియవా?

తపశ్శక్తులకు, జ్ఞానమునకు సంబంధం లేదు. అంతేకాదు, ఆత్మజ్ఞానం మానవ లోకంలో పొందుట సులభమైనట్లు, మరి ఏ లోకములోను సులభం కాదు. "ఆత్మ మానవ లోకంలో నిర్మలమైన బుద్ధిలో – అద్దంలో ముఖంయొక్క ప్రతిబింబంవలె – స్పష్టంగా గోచరించును. పితృలోకములో స్వప్నములోవలె గోచరించును. నీటిలో ప్రతిబింబంవలె గంధర్వలోకంలో గోచరించును. బ్రహ్మలోకంలో వెలుగుకు, నీడకు గల భేదమువలె గోచరించును" అని కఠోపనిషత్తు (6–5)లో వివరింపబడి ఉంది.

పైలోకములలో ఒక్క బ్రహ్మలోకములో మాత్రమే, హిరణ్యగర్భుని సమక్షంలో ఆత్మను గురించి విచారం చేసి జ్ఞానమును పొంది ముక్తులు అగుటకు అవకాశం ఉంది. సత్యలోకమునకు పోగలుగుట సులభం కాదు. "ఇంద్రియములను జయించి, శాంతులై అరణ్యములలో భిక్షావృత్తిని అవలంబించి, సగుణబ్రహ్మోపాసనా రూపంలో ఎంతోకాలం తపస్సు చేసినవారు మాత్రమే బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్ళగలరు" అని ముండకోపనిషత్తు (2వ ఖండము, శ్లో. 11)లో చెప్పబడి ఉంది. అంత కష్టపడి బ్రహ్మలోకమునకు వెళ్ళినా, అక్కడ కూడా ఆత్మవిచారమును చేసి వారు జ్ఞానమును పొందాలి. తరువాత బ్రహ్మదేవుని పరిపాలనాకాలం ముగిసినపుడు ఆయనతోపాటు వారు కూడా ముక్తిని పొందుతారు.

జీవులలో అనేక తరగతులు గలవు. శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసములతో నిర్గుణబ్రహ్మమును ఉపాసించి జ్ఞానముచేత ఆత్మసాక్షాత్కారమును పొందిన 'జీవన్ముక్తులు' మొదటి తరగతి. జ్ఞానం కలుగుటకు పూర్వం వీరిలో కొందరు పెద్ద యజ్ఞములు, గొప్ప తపస్సులు చేసి ఉంటారు. ఆ పుణ్యంయొక్క అతిశయం చేత వారు విశ్వపరిపాలనలో అధికార పదవులలో ఉంటారు. విష్ణువు, బ్రహ్మ, ఈశ్వరుడు, లక్ష్మి, సరస్వతి, పార్వతి, ప్రజాపతులు, మనువులు, సప్తర్షి మండలములోని మహర్షులు, వేదవ్యాసుడు మొదలైనవన్నీ ఇటువంటి పదవులే. వీరు ముక్తులు అగుటచే ప్రారబ్ధముయొక్క అంతములో శరీరం పడిపోవునపుడు – కుండ పగిలిపోయినపుడు కుండలోని ఆకాశం చుట్టూ సర్వవ్యాపకమైన ఆకాశంలో కలిసిపోవునట్లు – వీరి ఆత్మకూడా పరమాత్మలో లీనం అగును. వీరు ఏ లోకమునకు వెళ్ళరు. ఎక్కడివారు అక్కడే పరమాత్మలో లీనం అవుతారు. వీరు ఉత్తమజ్ఞానులు. అధికార పదవులలో ఉండి వ్యవహరిస్తున్నపుడు కూడా ముక్తులే.

కానీ, పదవులను పొందువారందరూ జ్ఞానులై ఉండాలనే నియమం లేదు. కొందరు కేవలం యజ్ఞములచేతగానీ, తపస్సులచేతగానీ పదవులను పొందుతారు. వీరికి పదవీకాలం ముగిసినంతనే – నహుషునికి సర్పజన్మ వచ్చినట్లు – జన్మాంతరం తప్పదు. అగ్ని, వాయువు, ఇంద్రుడు మొదలైన పదవులలో ఇటువంటివారు అనేకులు ఉంటారు.

'సగుణబ్రహ్మోపాసకులు' రెండవ తరగతి. పంచాగ్నివిద్యను, శ్రద్ధను, సత్యమును, సగుణబ్రహ్మమును ఉపాసించినవారు మరణించినపుడు అర్చిరాది మార్గములో బ్రహ్మలోకమునకు చేరుతారు. అక్కడ వీరు బ్రహ్మదేవుని వద్ద ఆత్మవిచారమును గావించి ఆయనయొక్క పదవీకాలం ముగిసినపుడు ఆయనతోపాటు వీరు కూడా ముక్తిని పొందుతారు. కావున వీరు బ్రహ్మలోకము నుండి తిరిగిరారు.

'సాకారమూర్తులను ఉపాసించువారు, యజ్ఞములను చేసినవారు' మూడవ తరగతి. వీరు ధూమాది మార్గములో గంధర్వలోకం, పితృలోకం, ఇంద్రలోకం మొదలైన స్థానములకు వెళ్ళి, అక్కడ తమ పుణ్యఫలమును అనుసరించి భోగములను అనుభవించి పుణ్యం క్షీణించినపుడు అక్కడ నుండి మర్త్యలోకమునకు తిరిగివచ్చి పూర్వకర్మశేషమును అనుసరించి జన్మలను పొందుతారు.

అర్చిరాది మార్గం 'శుక్లగతి' అని, ధూమాది మార్గం 'కృష్ణగతి' అని భగవద్గీతలో నిరూపింపబడింది.

'సామాన్యములైన పుణ్యములను, పాపములను చేయుచుండువారు' ఏ లోకములకు వెళ్ళకుండా ఇక్కడే పుణ్యాతిశయమును బట్టి మహారాజులుగా, మంత్రులుగా, సంపన్నులుగా; పాపం ఎక్కువగా ఉంటే పశుపక్ష్యాది జన్మలను పొందుతారు. వీరు నాలుగవ తరగతి.

'మహాపాపములను చేసినవారు' అయిదవ తరగతి. వీరు నరకమునకు వెళ్ళి యాతనలు అనుభవించి పూర్వకర్మశేషమును అనుసరించి మనుష్యాది జన్మలను పొందుతారు.

ఈ దృష్టితో చూసినపుడు పై కథలో బ్రహ్మసభలో రెండు తరగతులవారు ఉన్నారని గ్రహించవలసి ఉంది. 'విష్ణువు, ఈశ్వరుడు, వసిష్ఠ, విశ్వామిత్రులు మొదలైన మహర్షులు' మొదటి తరగతివారు. వీరు ఉత్తమ జ్ఞానులు, జీవన్ముక్తులు. దేవి చెప్పిన విషయములన్నీ వీరికి తెలిసినవేగానీ క్రొత్తవి కావు. వీరు బ్రహ్మసభకు ఆగంతుకులుగా వచ్చినవారు. అనగా సభలో పాల్గొనుటకై తాత్కాలికంగా వచ్చినవారు. వీరు బ్రహ్మలోక నివాసులు కారు. ఆ సభలో కలిగిన వివాదం

వీరు ప్రారంభించింది కాదు. వారికి జ్ఞానవిషయంలో ఎపుడూ సందేహమే ఉండదు. అలా ఉంటే వారు జ్ఞానులు కారు, జీవన్ముక్తులు కాలేరు. ఇక వివాదం సగుణ బ్రహ్మోపాసకులై బ్రహ్మలోకమునకు వచ్చిన రెండవ తరగతివారిలోనే బయలుదేరిందని గ్రహించవలసి ఉంది. వీరు ఆగంతుకులు కారు. సభ ముగియగానే విష్ణువు, ఈశ్వరుడు, వసిష్ఠ మొదలైన బ్రహ్మర్షులు తమ స్థానములకు తిరిగి వెళతారు.

వీరు అలా తిరిగి వెళ్ళరు. వీరు భూలోకంలో ఉపాసనలు చేసి మరణించిన తరువాత అర్చిరాది మార్గములో బ్రహ్మలోకంలో నివసించుటకై వచ్చినవారు. కావున వీరు బ్రహ్మలోకంలో నిత్యనివాసులు. వీరు భూలోకంలో ఉన్నపుడు శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనములతో ఆత్మవిచారమును చేసి జ్ఞానమును పొందినవారు కారు. వీరు బ్రహ్మలోకంలో ఆత్మవిచారమును చేసి జ్ఞానులై బ్రహ్మదేవునితో కూడా ముక్తిని పొందవలసినవారు. కావున వీరు బ్రహ్మలోకంలో నిత్యం ఆత్మవిచారమునే చేస్తుండాలి. వీరిచేత ఆత్మవిచారం చేయించి వీరిని ముక్తులను గావించవలసిన కర్తవ్యం బ్రహ్మదేవునకు ఉంది. ఆయనయొక్క పదవీ బాధ్యతలలో ఇది ఒకటి. బ్రహ్మలోకమునకు ఉపాసకులై వచ్చినవారు అక్కడ ముక్తి పొందవలసిందేగానీ, మరల తిరిగి వచ్చుట (పునరావృత్తి) అనేది లేదు. ఇది విశ్వవిధానములో ఒక నియమం.

వీరు బ్రహ్మలోకమునకు మొదట వచ్చినపుడు అక్కడి అద్భుతమైన సన్నివేశమునకు ముగ్ధులై బ్రహ్మదేవునియందు భయభక్తులతో శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాసనములను ఆరంభించినా కాలం గడిచేకొద్దీ ఆయనతో అతి పరిచయం వలన శ్రద్ధ సన్నగిల్లుట సహజం. మరియు ఒక మహాసభ ఏర్పాటై ఆగంతకులు అనేకులు వచ్చి ఉన్నపుడు వారి ఎదుట 'నాకు విషయం తెలియలేదు. అనుగ్రహించి వివరించండి' అని బ్రహ్మదేవునిసైతం ప్రార్థించుటకు వారు సంకోచపడుట సహజం. వారికి కూడా 'మేము మహాతపస్వులం' అనే అభిమానం ఉండనే ఉండును. అది జ్ఞానంచేతగానీ నశించదు. జ్ఞానం కావాలనే శ్రద్ధ కలగాలంటే అభిమానం తగ్గాలి.

ఇది ఎలా జరగాలి? అనేది చిక్కుసమస్య. బ్రహ్మర్షులైన వసిష్ఠాదులు ఇందులో జోక్యం కలిగించుకోకపోవుట గమనింపదగింది. 'ఈ వాదమును పరిష్కరింపమ'ని కొందరు ఋషులు వారిని అడిగి ఉండవచ్చును. వారు దానిని పరిష్కరించుటకు ప్రయత్నించకుండా 'బ్రహ్మ ఉండగా ఒకరు దీనిని పరిష్కరించ వలసింది ఏముంది? వారినే అడుగుము' అని చెప్పి ఉంటారు. బ్రహ్మదేవుడు లోకాధిపతి. ఆ సభకు అధ్యక్షుడు. ఆ ఉపాసకులకు అందరికీ ఆయన గురువు. వారికి బోధించవలసిన అధికారం ఆయనది. పెద్దల సమక్షంలో వివాదం వచ్చినపుడు చిన్నవారు తమకు ఆ విషయం తెలిసినా, వారి అనుమతి లేకుండా చెప్పుట మర్యాద కాదు. అందువలన వారు మిన్నకున్నారు.

విద్యారూపిణి అయిన దేవి కనిపించకుండా ఆకాశంలో మేఘగంభీర నిస్స్వనముతో అద్భుతంగా ఆవిర్భవించినపుడు, ఆ ఉపాసకులందరూ అభిమానమును వదలి ఒక్కొక్కరు తమకు తెలియని విషయములన్నింటినీ ప్రశ్నించారు. ఆమె "ఋషులారా!" అని ఈ సాధకులను ఉద్దేశించి ప్రసంగించుట గమనింపదగింది. ఆమె త్రిమూర్తులను, వసిష్ఠాది బ్రహ్మర్షులను ఉద్దేశింపలేదు. వారికి ఈ విషయములన్నీ తెలిసినవే.

5. "ఆమె ఉపదేశంయొక్క ఆరంభంలో 'శాస్త్రం అనే మహాసముద్రం నుండి అమృతంవంటి సారమును మీకు అందిస్తున్నాను' అని చెప్పడం గమనింపదగింది."

ఆ పరమేశ్వరి కూడా 'నేను చెపుతున్నాను. కావున మీరు వినండి' అని చెప్పకుండా 'శాస్త్రమే ప్రమాణం' అని మొట్టమొదటి ఉపదేశం చేసింది. ఆమె బోధించి కొన్ని నిమిషములలో అదృశ్యురాలు అగును. 'ఆమెయొక్క వుపదేశమునకు ఆమే ప్రమాణం' అయితే ఆమె అదృశ్యమైన తరువాత సందేహాలు కలిగితే, గతి ఏమిటి?

ఆమె మాటిమాటికి ఆవిర్భవించదు. అందువలన 'తరువాత సందేహాలు కలిగితే శాస్త్రమే ప్రమాణంగా బ్రహ్మవద్ద విచారం చేయమ'ని ఆమె ముందే వారికి స్పష్టంగా సూచించింది. దీనివలన 'బ్రహ్మ లోకమునకు వెళ్ళినా ఉపనిషత్తులలోని వాక్యములయొక్క అర్థమును విచారించాలి' అనేది స్పష్టం.

ఎంతో కష్టపడి తపస్సులు చేసి ఆ లోకమునకు వెళ్ళి ఆత్మవిచారం చేసి అక్కడ ముక్తులగుటకన్నా ఈ లోకంలోనే, ఇపుడే ఆ వేదాంత విజ్ఞానంతో ఆత్మవిచారం చేసి హేమచూడుడు, జనకుడు, అష్టావక్రుడు మొదలైనవారివలె వెంటనే తరించి బ్రహ్మానందంలో నిమగ్నమగుట ఎంతో మేలు అనుట ఈ కథకు సారాంశం.

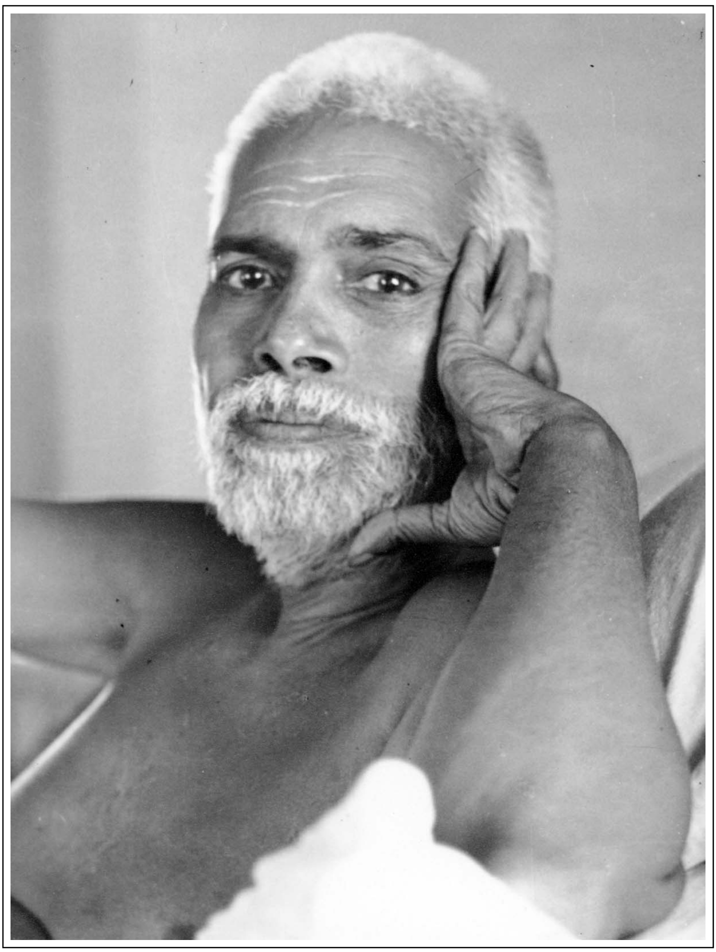

ఇరువది ఒకటవ అధ్యాయము

రాక్షసోపాఖ్యానము

భార్గవరాముడు దత్తాత్రేయుని మరల ఇలా ప్రశ్నించాడు: "భగవానుడా! సాక్షాత్తుగా మోక్షఫలమును ఒసంగునట్టి విజ్ఞానరూపమైన సాధనమును సారభూతంగా, సునిశ్చితంగా చెప్పుము. 'దేహంతో కూడి ఉన్నపుడు, దేహమును వదలినపుడు జ్ఞానుల స్థితి ఎలా ఉండును? వ్యవహరిస్తున్నపుడు వారి మనస్సు అనాసక్తంగా ఎలా ఉండును? ఏ లక్షణంచేత జ్ఞానులను త్వరగా గుర్తించుటకు వీలగును?' ఇదంతా నాకు స్పష్టంగా దయతో చెప్పుము."

దత్తాత్రేయుడు ఇలా వివరించాడు: "దేవతానుగ్రహమే జ్ఞానమునకు ముఖ్య సాధనం. ఎవడు వాక్కు, మనస్సు, శరీరములచేత ఎల్లపుడూ స్వాత్మదేవతను ఆరాధించునో వానికి జ్ఞానం సులభమగును. ఇది జ్ఞానసాధనములలో సర్వోత్తమంగా చెప్పబడి ఉంది. ఇతర సాధనములతో అపేక్ష లేకుండా ఇదే ఫలమును సాధించుటకు సమర్థమై ఉంది. దీనిని వదలితే ఇతర సాధనములు ఏవీ చక్కగా ఫలమును ఒసంగలేవు. అందుకు కారణమును వినుము.

సర్వమును ప్రకాశింపచేస్తున్న చిదాత్మకు దానియొక్క స్వాతంత్ర్య మహిమ వలననే అవిద్యావరణము కల్పితమై ఉంది. శ్రవణాది రూపమైన విచారణ వలన అవిద్యను తొలగిస్తే చిదాత్మయొక్క స్వరూపం సాక్షాత్కరించును. విచారణ చేస్తున్నా స్త్రీలు, ధనం మొదలైనవాటిపై ఆసక్తి కలిగి ఉండు బహిర్ముఖులకు అది సాక్షాత్కరించుట మిక్కిలి కష్టం. భక్తులైనవారు సంసార విషయములకు విముఖులై దేవతను ఆరాధిస్తూ అంతర్ముఖులై వుంటారు. కావున అటువంటివారికి అది సులభంగా సాక్షాత్కరించును.

త్రికరణశుద్ధిగా స్వాత్మదేవతను ఆరాధించువాడు వైరాగ్యం మొదలైన ఇతర సాధనములను కొద్దిగా కలిగి ఉన్నా ఆత్మతత్త్వమును పరోక్షంగాగానీ, అపరోక్షంగాగానీ తెలుసుకొని ఇతరులకు బోధిస్తుండును. అలా దానిని మాటిమాటికి అతడు బోధిస్తున్నపుడు క్రమంగా వాని మనస్సు ఆత్మ స్వరూపమును పొందును. అలా వాని మనస్సు తరచుగా స్వరూపమును పొందుతూ దానియందే

దృఢంగా నిలిచిపోవును. అలా చిదాత్మకమైన అతని మనస్సు వ్యవహార దశలలో హర్షమును, ఉద్వేగమును పొందక స్థిరంగా వుండును. అటువంటి ఉత్తమజ్ఞాని 'జీవన్ముక్తుడు' అగును. వాని మనస్సు వ్యవహారంలో ఏ దృశ్యంతో సంబంధించి ఉన్నా చిదాత్మ స్వరూపమును వదలి ఉండదు. అది ప్రతి దృశ్యమును చిదాత్మరూపంగానే గ్రహించును. కావున భక్తియోగ పూర్వకంగా 'ఆత్మతత్త్వమును గురించి విచారణ చేయుట' అనే సాధనంతో సమానమైంది మరేదీ లేదు.

ఇక జ్ఞానులయొక్క లక్షణమును తెలుసుకొనుట సులభం కాదు. వారి మనస్సు శుద్ధచిన్మాత్రమై ఉండును. అది వారియొక్క దృష్టి, వాక్కు మొదలైన బహిరంగ విషయములలో గోచరింపదు. వ్యాకరణాది శాస్త్రములలో పండితులైన వారి విషయంలో కూడా క్రొత్తవారికి వారిని చూచునపుడు వారియొక్క దేహం, వస్త్రం, భూషణములు మొదలైనవాటి వలన లోపల ఉన్న పాండిత్యం గోచరింపదు కదా! ఒకడు మంచి పండును తిని ఆ రసమును ఆస్వాదిస్తే, 'ఈ రసం ఇటువంటిది' అనే జ్ఞానం వానికి కలుగును. వానికి ఆ రసమును గురించి ఏ జ్ఞానం కలిగిందో అది ఇతరులకు తెలియదు.

అలాగే ఆత్మతత్త్వానుభవంలో కూడా జ్ఞానియొక్క అనుభూతి ఇతరులకు గోచరం కాదు. అయినా చీమలు మొదలైనవి నేలయందు, గోడలమీద సూక్ష్మంగా గోచరించు తమ మార్గములను ఎలా గుర్తిస్తున్నాయో; అలాగే విద్వాంసులు కూడా మహాపురుషులతో వ్యవహరిస్తున్నపుడు వారిలో ఉండు ప్రసన్నత, భాషణ, వైఖరి మొదలైనవాటిని బట్టి 'వీరు జ్ఞానులు' అని గుర్తించగలరు.

ఇక శాంతి, దాంతి మొదలైన లక్షణములను బట్టి జ్ఞానులను గుర్తించుటకు వీలు కాదు. ఎందువల్లనంటే ఆ లక్షణములు సాధకులలోను, వంచకులలోను కూడా కనిపించును. నిర్మలమైన అంతఃకరణం లేనివారు జ్ఞానమునకు సాధనములుగా దమం, శమం మొదలైనవాటిని అవలంబిస్తున్నా అవి వారికి సహజములు కావు. వాటిని నిరంతరం అభ్యసించిన తరువాత చాలాకాలమునకు అవి అప్రయత్నంగా వారికి అలవడును. అపుడే అవి వారికి సహజ లక్షణములు అగును. కావున తాత్కాలికంగా అభ్యసింపబతుచున్న శమదమాదులను బట్టి 'వీరు జ్ఞానులు' అని చెప్పుటకు వీలు లేదు.

కానీ లాభనష్టములు, మానావమానములు, జయాపజయములు కలుగుతున్నపుడు ఎవనియందు కొంచెం కూడా మార్పు కలుగదో, అటువంటి వానిని 'ఉత్తమజ్ఞాని' అని ఎరుగుము. ఉత్తమజ్ఞాని ఆత్మసాక్షాత్కారంయొక్క అనుభూతియందలి రహస్యములను వెంటనే చెప్పగలిగి ఉండును. జ్ఞాన ప్రసంగములలో ఉత్సాహం, స్వయంగా ఏ కార్యమును ఆరంభించకుండుట, సంతోషం, కామక్రోధాది భావములు లేకుండా పవిత్రమైన చిత్తమును కలిగి వుండుట, పెద్ద ఆపదలు వచ్చి పడుచున్నపుడు కూడా ఉద్వేగమును పొందకుండుట ఇవి ఉత్తమజ్ఞానియొక్క లక్షణములు.

సాధకుడు తన జ్ఞానంయొక్క పరిపాకమును పరీక్షించుకొనుటకు ఇవి సుస్థిరములైన లక్షణములు అనుటలో సందేహం లేదు. సాధకుడు తనను గురించి తాను ఎపుడూ పరీక్షించుకొంటూ ఉండాలి. ఆ విధంగా అతడు ఇతరులను పరీక్షించుటలో కూడా నిపుణుడు అగును. తనను తాను ఎల్లపుడూ పరీక్షించుకొనేవాడు సిద్ధిని ఎలా పొందకుండును? సాధకుడు అన్యుల యొక్క గుణదోషములను పరీక్షించుట మానుకోవాలి. అపుడే అతడు తన గుణదోషములను చక్కగా విచారించుకోగలుగును. అపుడు దోషములను వదలి గుణములను పెంపొందించుకొనుట సంభవించును. దానివలన సాధనసంపత్తి సమకూడి అతడు జ్ఞానసిద్ధిని పొందును.

భార్గవా! ఈ లక్షణములన్నీ సాధకుడు తనను తాను పరీక్షించుకొనుటకు తప్పక ఉపయోగించును. కానీ, ఇతరులను పరీక్షించుటలో ఇవి అలా తప్పక ఉపయోగపడునని చెప్పలేము. మిక్కిలి పరిశుద్ధమైన చిత్తం గలవారు, మేధావులైనవారు జనకాదులవలె శ్రవణాది సాధనములతో అల్పకాలములోనే జ్ఞానసిద్ధిని పొందుతారు. అటువంటివారికి కామాది వాసనలు నశించవు. అందువలన వారు పూర్వవాసనలను అనుసరించి సామాన్యులవలె ప్రవర్తిస్తుంటారు. అటువంటివారిని సాధకుడు ఎలా పరీక్షించి గుర్తించగలడు? కానీ, అభ్యాసం యొక్క అతిశయం వలన రత్నపరీక్షకులు రత్నమును చూడగానే 'అది రత్నమగునో, కాదో?' ఎలా గుర్తించగలరో, అలాగే జ్ఞానులు కూడా ఇతరులను చూడగానే 'వారు జ్ఞానులు అగునో కాదో? ఏ స్థితిలో ఉన్నారో?' వెంటనే గుర్తించగలరు.

మందజ్ఞానులకు దేహాభిమానం, లోకవ్యవహారం సామాన్యులకువలె వుండును. వారికి సమాధి సహజమై ఉండదు. వారు విచారపరాయణులై వున్నంతవరకు పూర్ణచిదాత్ములై ఉంటారు. విచారమును విరమించగానే మరల వారు దేహాభిమానంతో సుఖదుఃఖములను అనుభవిస్తూ పశువులతో సమానంగా ఉంటారు. మధ్యలో అపుడపుడు వారు విచారపరులై సమాధిని పొందుతూ సంసారతాపమును వీడి ఆనందమును పొందుతుంటారు.

స్వరూపానుసంధానం లేని సమయంలో వారియందు సంభవించు పశుదశ – కాలిపోయిన త్రాడువలె – వారికి బంధనం కలిగించదు. వస్త్రంయొక్క రెండు అంచులను రంగులో ముంచితే, మధ్యభాగమును ముంచకపోయినా దానికి కూడా ఆ రంగు తప్పక వ్యాపించును. అలాగే వారి వ్యవహారం కూడా చిద్రూపానుసంధాన మధ్యలో పడి చిద్రూపంతో ఐక్యమును పొందును. అందువలన ఆ వ్యవహారం వారికి బంధనం కలిగించదు.

మధ్యజ్ఞానులకు దేహసంయోగమే ఉండదు. దేహమే ఆత్మ అనే భావమే 'దేహసంయోగం.' అది మధ్యజ్ఞానులకు ఉండదు. అభ్యాసం యొక్క అతిశయం వలన వారికి మనస్సు ఎపుడూ స్వరూపములోనే లీనమై ఉండును. వారికి దేహపోషణం కూడా నిద్రయందువలె జరుగుచుండును. నిద్రిస్తున్న పిల్లవానిని పిలిచి మాట్లాడిస్తూ అన్నం పెడితే, వాడు ఆ నిద్రలోనే ఏదో మాట్లాడుతూ అన్నం తిని వెంటనే నిద్రించును. వానికి మధ్యలో జరిగినది ఏదీ గుర్తు వుండదు. మద్యపాన మత్తుడైనవానికి కూడా మత్తులో ఉన్నపుడు చెప్పిన మాటలు, చేసిన పనులు గుర్తు ఉండవు. ఇలాగే మహాయోగి కూడా లోకంలో ఎపుడో, ఏదో కొంచెం చేస్తున్నా అది ఏదీ ఆయనకు గుర్తు ఉండదు. ప్రారబ్ధంచేత, వాసనల వలన వానికి దేహయాత్ర జరుగుతుండును.

ఉత్తమజ్ఞానికి కూడా దేహసంయోగం ఉండదు. బండిని తోలుతున్నవాడు 'ఆ బండియే తాను' అని ఎలా తలంచడో, అలాగే ఉత్తమజ్ఞాని కూడా శరీరమును నడుపుతున్నా 'అదే తాను' అని తలంచడు. తనకు దేహం ఉన్నట్లుగానీ, దానితో వ్యవహారం జరుపుతున్నట్లుగానీ అతడు తలంచకుండా ఎల్లపుడూ చిన్మాత్రుడై ఉండును. అంతరంగంలో అత్యంత స్వచ్ఛత కలిగి అతడు బహిరంగంగా

ఎన్నో వ్యవహారములను చేస్తుండును. స్త్రీ వేషమును ధరించి నటించు పురుషునివలె, చిన్నపిల్లవానితో ఆటలాడు పెద్దవానివలె – మహాయోగి కూడా జగత్తులోని వ్యవహారమును వినోదమాత్రంగా నటించును. నాటకములోని సుఖసన్నివేశములు, దుఃఖసన్నివేశములు అన్నీ ప్రేక్షకులకు ఆనందమునే ఎలా కలిగించునో, అలాగే మహాయోగికి లోకవ్యవహారమంతా వినోదమాత్రంగానే ఉండును.

'మధ్యమజ్ఞాని' చిత్తనిరోధంయొక్క నిరంతరాభ్యాసం వలన అచల స్థితిని పొందును. 'ఉత్తమజ్ఞాని' నిరంతరంగా విచారించుచుండు అభ్యాసం వలన అచల స్థితిని పొందును. బుద్ధియొక్క పరిపాకంలోని భేదము వల్లనే ఇద్దరికీ భేదం ఏర్పడుతున్నది. బుద్ధియందు అపరాధం మొదలగు దోషములు అల్పంగా ఉంటే, చిత్తనిరోధం కొద్దిగానే ఉన్నా విచారణచేతనే ఉత్తమజ్ఞానులు స్వరూపంలో నిశ్చలత్వమును పొందుతారు. అలాగాక బుద్ధియందు అపరాధం మొదలైన దోషములు అధికంగా ఉంటే, చిత్తనిరోధంయొక్క అభ్యాసం అధికంగా చేసి మధ్యమజ్ఞాని నిశ్చలస్థితిని పొందును. ఈ విషయంలో ఇద్దరు జ్ఞానులకు జరిగిన సంవాదమును చెపుతాను వినుము:

"పూర్వం విపాశా నదీతీరంలో గల అమృత నగరంలో 'రత్నాంగదుడు' అనే రాజు ఉన్నాడు. అతనికి 'రుక్మాంగదుడు, హేమాంగదుడు' అనే కుమారులు వున్నారు. రుక్మాంగదుడు శాస్త్రపారంగతుడు అయ్యాడు. హేమాంగదుడు వుత్తమ జ్ఞాని అయ్యాడు. వారు ఒకనాడు సైన్యములతో వసంత ఋతువులో వేటకై అడవిలోకి వెళ్ళారు. అక్కడ అనేక మృగములను వేటాడి అలసిపోయి ఒక మడుగు వద్దకు వెళ్ళారు. ఆ మడుగులో అవతలి ఒడ్డున ఒక మర్రిచెట్టు మీద బ్రహ్మరాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు సకలశాస్త్రములయొక్క సారములను ఎరిగినవాడు. అందువలన అతడు విద్వాంసులతో వాదములు చేస్తూ వారిని ఓడించి భక్షిస్తున్నాడు. ఇలా చాలాకాలంగా జరుగుతోంది.

రుక్మాంగదుడు చారుల వలన ఈ వృత్తాంతమును విన్నాడు. అందువలన అతడు కుతూహలం గలవాడై తమ్మునితో కూడా ఆ చెట్టు దగ్గరకు వెళ్ళి ఆ బ్రహ్మరాక్షసునితో వాదమును ఆరంభించాడు. బ్రహ్మరాక్షసుడు రుక్మాంగదుని

ఓడించి పట్టుకొన్నాడు. అపుడు హేమాంగదుడు ఆ రాక్షసునితో ఇలా అన్నాడు: "ఇతనిని నీవు భక్షించుట తగదు. నన్ను జయించకుండా నీవు మా అన్నను జయించినట్లు కాదు. కావున నన్ను జయించి మమ్మల్నిద్దరినీ భక్షింపుము."

బ్రహ్మరాక్షసుడు ఇలా అన్నాడు: "నాకు చిరకాలమునకు ఆహారం లభించింది. ఆకలి నన్ను మిక్కిలి బాధిస్తున్నది. ఇతనిని ముందు పారణగా భక్షించి తరువాత నీతో వాదించి జయించి నిన్ను కూడా భక్షించి సంతృప్తి చెందుతాను. ఒకపుడు ఇక్కడికి వసిష్ఠునియొక్క శిష్యుడు 'దేవరాతుడు' రాగా వానిని భక్షించాను. వసిష్ఠుడు కోపించి 'ఇక నీవు మనుష్యుని భక్షిస్తే నీ ముఖం దగ్ధమగును' అని శపించాడు. నేను మిక్కిలి ప్రార్థించగా ఆయన కరుణించి 'వాదములో జయించినవారిని భక్షించుము' అని వరమును ఇచ్చాడు. అప్పటినుండి ఇలా ఓడినవారిని భక్షిస్తున్నాను. చాలాకాలమునకు ఇప్పటికి శ్రేష్ఠమైన ఆహారం లభించింది. కావున ఇతనిని భుజించి తరువాత నీతో వాదిస్తాను."

ఇలా చెప్పి బ్రహ్మరాక్షసుడు రుక్మాంగదుని భక్షించబోగా, హేమాంగదుడు "నీకు కావలసింది ఏ పదార్థమైనా అడుగుము. అది తెచ్చి ఇచ్చి మా అన్నను విడిపించుకొంటాను" అని మిక్కిలి ప్రార్థించాడు. బ్రహ్మరాక్షసుడు "ఇతనికి ప్రత్యామ్నాయంగా నాకు కావలసిన వస్తువేదీ లేదు. సరైన సమయంలో లభించి, ప్రాణములవలె ప్రియమైన ఆహారమును ఎవడైనా వదలుకొనునా? అయినా ఒక ఒప్పందం చేస్తున్నాను. నా మనస్సులో కొన్ని ప్రశ్నలు గలవు. వాటికి నీవు సమాధానములు చెపితే మీ అన్నను వదలి పెడతాను." అని పలికాడు. "అలా అయితే అడుగుము" అని హేమాంగదుడు పలికాడు.

అపుడు బ్రహ్మరాక్షసుడు గూఢములైన ప్రశ్నలను అడుగుతుండగా హేమాంగదుడు ఇలా సమాధానములను చెప్పాడు:

ప్రశ్న: ఆకాశంకన్నా విశాలమైంది, పరమాణువుకన్నా సూక్ష్మమైంది ఏది? అది ఏ రూపంతో ఎక్కడ ఉండును?

సమా: చైతన్యం ఆకాశంకన్నా విశాలం, పరమాణువుకన్నా సూక్ష్మం. అది **స్ఫురణమే రూపంగా ఆత్మలో ఉంది.**

ప్ర: అది ఒక్కటే విశాలంగా ఉండి మిక్కిలి సూక్ష్మం ఎలా అగును? 'స్ఫురణ' అనగా ఏమిటి? 'ఆత్మ' అనగా ఏది?

సమా: చైతన్యం సమస్తమునకు కారణం అగుటచే విశాలంగా ఉంది. అది ఇంద్రియములచేత, మనస్సుచేత గ్రహించుటకు సాధ్యంకానిది అగుటచే సూక్ష్మమై వుంది. '**స్ఫురణ, ఆత్మ**' అనేవి రెండూ చైతన్యమే.

ప్ర: అది ఏ స్థానంలో పొందదగి ఉంది? దానిని పొందుటకు సాధనం ఏమిటి? దానిని పొందుట వలన ఏమి కలుగును?

సమా: దానిని పొందదగిన స్థానం 'బుద్ధి'. ఏకాగ్రత వలన అది లభించును. అది లభిస్తే పునర్జన్మ ఉండదు.

ప్ర: నీవు చెపుతున్న 'బుద్ధి' ఏది? దానియొక్క 'ఏకాగ్రత' అనగా ఎలా వుండును? 'జన్మ' అనగా ఏమిటి?

సమా: జడత్వంచేత ఆవరింపబడిన చైతన్యమే 'బుద్ధి'. దృశ్యములయందు ప్రసరించకుండా స్వరూపంలోనే బుద్ధి నిలిచి ఉండుట 'ఏకాగ్రత.' దేహమే నేను అనే తలంపు కలుగుటయే 'జన్మ.'

ప్ర: దేనివలన చైతన్యం లభించుట లేదు? దేనివలన అది లభించును? జన్మ ఎలా కలుగుచున్నది?

సమా: అవివేకం వలన చైతన్యం లభించుట లేదు. ఆత్మచేతనే అది లభిస్తున్నది. కర్తృత్వాభిమానం వలన జన్మ కలుగుచున్నది.

ప్రశ్న: నీవు చెప్పిన 'అవివేకం' ఎటువంటిది? 'ఆత్మ' అనగా ఏమిటి? 'కర్తృత్వాభిమానం' అనగా ఏమిటి?

సమా: దేహమునకు, ఆత్మకు భేదం తెలియకుండుటయే 'అవివేకం.' 'ఆత్మ' అనగా ఏమిటో నీ స్వరూపమునే ప్రశ్నిస్తూ తెలుసుకొనుము. నేను కర్తను అనే జ్ఞానంయొక్క వాసనయే 'కర్తృత్వాభిమానం.'

ప్ర: అవివేకం దేనిచేత నశించును? అది దేనివలన లభించును? అది దేని వలన కలుగును?

సమా: విచారముచేత అవివేకం నశించును. వైరాగ్యం వలన విచారము లభించును. వైరాగ్యం కలుగుటకు దోషదృష్టి కారణము.

ప్ర: 'విచారం' అనగా ఏమిటి? దేనిని 'వైరాగ్యం' అంటారు? దోషదృష్టి ఏది?

సమా: దృక్కును, దృశ్యమును పరీక్షించుచుండుట 'విచారము.' దృశ్యంలో రాగం లేకుండుట 'వైరాగ్యం.' దృశ్యంలో 'ఇది దుఃఖమును కలిగించును' అనే భావన కలిగి ఉండుట "దోషదృష్టి."

ప్ర: ఇదంతా దేనివలన కలుగును? అది దేనివలన పొందబడును? దానికి మూలకారణం ఏమిటి?

సమా: దేవతానుగ్రహంచేత ఇదంతా కలుగును. అది భక్తిచేత లభించును. భక్తికి మూలకారణం 'సత్సంగం.'

ప్ర: 'దేవత' ఎవరు? 'భక్తి' అనగా ఏమిటి? 'సత్పురుషులు' ఎటువంటివారు?

సమా: జగదీశ్వరి 'దేవత.' ఆమెయందే చిత్తం ఆసక్తమై ఉండుట 'భక్తి.' శాంతులు, దయాశాలురు అయినవారు 'సత్పురుషులు.'

ప్ర: లోకంలో భీతి గలవాడు ఎవడు? ఎల్లపుడూ దుఃఖమును పొందువాడు ఎవడు? ఎపుడూ దైన్యమును పొందుచుండువాడు ఎవడు?

సమా: మహాధనం గలవాడు 'భీతుడు.' పెద్దకుటుంబం గలవాడు దుఃఖమును పొందును. ఆశాగ్రస్తుడు ఎల్లపుడూ 'దీనుడు.'

ప్ర: భయం లేనివాడు ఎవడు? దుఃఖం లేనివాడు ఎవడు? దైన్యం లేనివాడు ఎవడు?

సమా: సంగరహితునకు భయం ఉండదు. మనస్సును జయించినవానికి దుఃఖం కలుగదు. తెలుసుకోవలసినదానిని ఎవడు తెలుసుకొని ఉండునో, వానికి దైన్యం ఉండదు.

ప్ర: గుర్తించుటకు వీలుకానివాడు ఎవడు? దేహం గలవాడై కూడా ఎవడు విదేహుడు? నిష్క్రియుడైనవానికి ఎటువంటి క్రియ ఉండును?

సమా: 'జీవన్ముక్తుడు' గుర్తించుటకు వీలుకానివాడు. అతడు దేహం గలవాడుగా కనిపిస్తున్నా విదేహుడే అగును. 'ఊరక ఉండుటయే' వాని పని.

ప్ర: ఏది ఉంది? ఏది లేదు? లోకంలో అత్యంత అసంభవమైనది ఏది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పి మీ అన్నను త్వరగా విడిపించుకొనుము.

సమా: దృక్కు ఉంది, దృశ్యం లేదు. వ్యవహారం అసంభవం. నీ ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పాను. మా అన్నను వెంటనే విడిచిపెట్టుము.

బ్రహ్మరాక్షసుడు రుక్మాంగదుని విడిచిన వెంటనే బ్రాహ్మణుడు అయ్యాడు. తపోమూర్తియై తేజస్సుతో ప్రకాశిస్తున్న అతనిని చూసి సందేహంతో రాజకుమారులు ఇద్దరూ 'ఎవరు నీవు?' అని ప్రశ్నించారు. ఆ బ్రాహ్మణుడు తన వృత్తాంతమును ఇలా చెప్పాడు: "నేను మగధ దేశములో 'వసుమంతుడు' అనే పేరుగల బ్రాహ్మణుడను. నేను సకలశాస్త్ర విశారదుడనై వందలకొద్ది విద్వాంసులను సభలలో జయిస్తూ గర్వించి ఉన్నాను. ఒకనాడు మగధరాజు యొక్క సభలో వాదమును కోరుతూ 'అష్టకుడు' అనే మునిని ఎదుర్కొన్నాను. ఆయన 'పరం, అపరం' తెలిసినవాడు, శాంతుడు. శుష్కతర్కంలో నిపుణుడను అయిన నేను ఆయనను ఆత్మవిద్యా విచారములో ఆక్షేపించాను. ఆయన శాస్త్రసమ్మతంగా సమాధానం చెప్పాడు. అయినా నేను తర్కయుక్తులతో ఆయన చెప్పినదానిని ఖండిస్తూ ఆక్షేపించసాగాను. నేను అనేకవిధములుగా ఆక్షేపించినా ఆయన శాంతుడై మాట్లాడకుండా ఊరక ఉన్నాడు.

ఆ మహాత్ముని శిష్యుడు కాశ్యపుడు క్రుద్ధుడై, "ఓరి! ద్విజాధమా! మా ఆచార్యుని అక్రమంగా ఆక్షేపింతువా? ఇందుకు ఫలంగా చిరకాలం బ్రహ్మరాక్షసుడవై ఉండుము" అని శపించాడు. వెంటనే నేను భయంతో వణకుతూ అష్టకునకు ప్రణమిల్లి శరణువేడాను. విరోధి అయిన నాయందు కూడా ఆయన దయ గలవాడై "ఇపుడు కొన్ని ప్రశ్నలను నీవు నన్ను అడిగావు. వాటికి నేను సమాధానములను చెప్పాను. అయినా నీవు కేవలమైన తర్కముచేత ఆ సమాధానములను ఖండించి ప్రశ్నలను నిలిపావు. ఈ ప్రశ్నలనే నీవు అడుగుతుండుము. వీటికి ఒకానొక విద్వాంసుడు సరైన సమాధానములను చెప్పును. అపుడు నీకు శాపవిముక్తి కలుగును" అని చెప్పాడు. ఇప్పటికి

నీ వలన నాకు శాపమునుండి విముక్తి కలిగింది. కావున నిన్ను మహాత్మునిగా తలుస్తున్నాను.

హేమాంగదుడు ఆశ్చర్యం చెందాడు. వసుమంతుడు ఇంకా అడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానములు చెప్పి ఆయనకు ప్రణమిల్లి ఆశీస్సులను పొంది సోదరునితో, సైన్యములతో నగరమునకు తిరిగి వచ్చాడు. భార్గవా! నీవు అడిగినదానికంతటికీ సమాధానం చెప్పాను."

ఇది జ్ఞానఖండములోని 'రాక్షసోపాఖ్యానం' అనే ఇరువది ఒకటవ అధ్యాయము

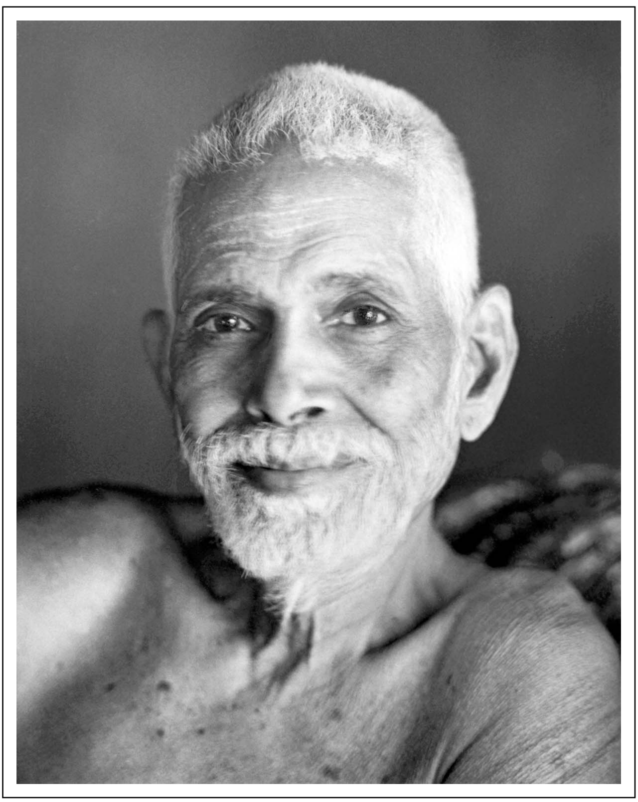

ఇరువది రెండవ అధ్యాయము

శాస్త్రార్థ సంగ్రహము

భార్గవరాముడు దత్తాత్రేయుని మరల వినయంతో ఇలా ప్రశ్నించాడు: "శాపముక్తిని పొందిన ఆ బ్రాహ్మణుడు హేమాంగదుని మరల దేనిని గురించి ప్రశ్నించాడు? అతడు ఏమి సమాధానం చెప్పాడు. ఆ బ్రాహ్మణుడు మహా పండితుడు కదా! అతడు అడిగింది అల్పవిషయమై ఉండదు. అందువలన దానిని తెలుసుకోవాలని మిక్కిలి కుతూహలంతో ఉన్నాను. అది ఏమిటో దయతో చెప్పుము."

దత్తాత్రేయుడు ఇలా చెపుతున్నాడు: "వసుమంతుడు హేమాంగదునితో ఇలా అన్నాడు: "నేను అష్టకుని వలన, నీ వలన కూడా పరమ పదమును చక్కగా తెలుసుకున్నాను. కానీ, సందేహం ఒకటి కలుగుతున్నది. తత్త్వమును ఎరిగిన నీవు ఈ స్థితిలో ఎలా ఉన్నావు? తత్త్వమును ఎరిగినవాడు వ్యవహార పరాయణుడు ఎలా అగును? వెలుగు ఉన్నచోట చీకటి ఉండదు కదా! మరి జ్ఞానం ఉన్నచోట వ్యవహారం ఎలా ఉండును? రాజపుత్రా! దీనికి సమాధానం ఉన్నది ఉన్నట్లుగా చెప్పుము."

ఆ బ్రాహ్మణునకు హేమాంగదుడు ఇలా చెప్పాడు: "అయ్యా! నీకు భ్రాంతి ఇంకా పూర్తిగా పోలేదు. ఆత్మస్వరూపమైన జ్ఞానం వ్యవహారంచేత ఎలా భంగపడును? వ్యవహారంచేత జ్ఞానం భంగపడితే అది స్వప్నంలో కలిగిన జ్ఞానంవంటిదే అగును. అటువంటి జ్ఞానం వలన ప్రయోజనం ఏముంది? ఎవడు ముక్తిని కోరుతున్నాడో వానికి స్వరూపం జ్ఞానమే. అది వ్యవహారం చేత నశిస్తే మోక్షమును కోరువాడే ఉండడు. ఇక మోక్షం అనే ఫలమును ఎవడు పొందును? కావున వ్యవహారంచేత జ్ఞానమునకు బాధ లేదు. ప్రతిబింబములకు అద్దమువలె సకల వ్యవహారమునకు జ్ఞానం ఆధారం. ప్రతిబింబముల వలన అద్దమునకు ఎలా భంగం సంభవం కాదో, అలాగే వ్యవహారముల వలన జ్ఞానమునకు భంగం సంభవం కాదు. దేనియందు ఈ జగత్తు అంతా భాసిస్తున్నదో అదే జ్ఞానం. సంకల్పంవలనే జ్ఞానంలో సర్వవ్యవహారం ప్రకాశిస్తున్నది. వ్యవహారమును

గురించి సంకల్పం ఏదీ చేయకుండా, నిర్మలమైన బుద్ధితో శాస్త్రములలో చెప్పబడిన లక్షణములను అనుసరించి స్వరూపమైన జ్ఞానమును గుర్తించినవాడు బంధనిర్ముక్తుడై కృతార్థుడు అగును. ఇది నిశ్చయం."

వసుమంతుడు మరల ఇలా ప్రశ్నించాడు: "రాజకుమారా! ఇది నిజమే. నేను కూడా ఇలాగే నిశ్చయించుకున్నాను. వికల్పం లేని జ్ఞానమే 'స్వరూపం' అని చెప్పబడుతున్నది. కానీ, ఆ జ్ఞానములో వికల్పం కలిగినంతనే భ్రాంతి ఎందుకు కలుగదు? త్రాడులో పాము తోచుట వికల్పమే కదా! అది భ్రాంతియే కదా! కావున జ్ఞాని అయినా భ్రాంతి లేకుండా ఎలా వ్యవహరించును?"

హేమాంగదుడు ఇలా వివరించాడు: "అయ్యా! 'భ్రమ, యథార్థం' అనే రెండింటియొక్క స్వరూపం నీకు తెలియలేదు. ఆకాశంయొక్క స్వరూపం తెలిసినవారికి కూడా ఆకాశం నీలంగానే భాసించును. 'నల్లని ఆకాశం' అని వారు అపుడపుడు చెప్పుట కలదు. అంతమాత్రంచేత వారి జ్ఞానం 'భ్రాంతి' అని చెప్పబడుట లేదు. ఆకాశంయొక్క స్వరూపమును ఎరుగనివాడు 'ఆకాశం నల్లనిది' అని చెపితే, వాని జ్ఞానమును భ్రాంతి అని చెపుతారు. ఆకాశంయొక్క స్వరూపం తెలిసినవానికి ఆకాశం నల్లగా కనిపిస్తున్నా, అది యథార్థం కాదని రూఢిగా తెలుసును. అందువలన వాని దృష్టిలో ఆకాశంయొక్క నల్లదనం – మరణించిన మహాసర్పంవలె – నిష్క్రియం.

జ్ఞానమునకు 'ఇది యథార్థం' అనే ప్రమాణబుద్ధియే జీవము. అది లేనపుడు ఆ జ్ఞానం నిర్జీవం అగును. పండితులకు 'ఆకాశం నల్లగా వుంది' అనే జ్ఞానంలో ప్రామాణ్య బుద్ధి ఉండదు. అందువలన ఆ జ్ఞానం నిర్జీవమై నిష్ప్రయోజకమగును. అది భ్రాంతి కాదు. కానీ, ఆకాశంయొక్క స్వరూపం తెలియనివానికి అది భ్రాంతియే అగును. ఎండమావులలో నీరు ఉన్నట్లు తోచుట తెలిసినవానికి, తెలియనివానికి సమానంగానే ఉండును. 'అది నీరు కాద'ని తెలిసినవాడు భ్రాంతి చెందడు. దానికై పరుగెత్తడు. తెలియనివానికి అది భ్రాంతియే అగుటచే ఆ నీటికై పరిగెత్తును. ఎండమావులలోని నీరువలె, జగత్తు ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నదేగానీ నిజంగా లేదు.

'యథార్థంగా ఉన్నది జ్ఞానమే' అని రూఢిగా తెలుసుకొన్న జ్ఞానికి వ్యవహారమంతా జ్ఞానరూపమే అగును. ఆ జగత్తు వలన తనకు సుఖదుఃఖములు కలుగుతున్నట్లు జ్ఞాని ఎపుడూ తలంచడు. అజ్ఞాని దృష్టిలో జగత్తు యథార్థమే. కావున అతడు జగత్తు వలన తనకు సుఖదుఃఖములు కలుగుతున్నట్లు తలంచి భ్రాంతితో వ్యవహరిస్తుండును. ఇద్దరికీ వ్యవహారం సమానంగానే కనిపిస్తున్నా, జ్ఞానికి అది జ్ఞానమే అగుచుండగా అజ్ఞానికి భ్రాంతి అగుచున్నది.

త్రాడును చూసి పాము అనుకొని భయపడుతున్నవానికి, 'ఇది పాము కాదు, త్రాడే' అని తెలిసిన తరువాత పాము కనిపించదు. త్రాడే కనిపించును. అలాగే ఆత్మజ్ఞానం గలవానికి ఆత్మయే కనిపించాలిగానీ జగత్తు ఎలా కనిపిస్తుంది? 'తిమిరము' అనే కంటిజబ్బు గలవానికి ప్రతివస్తువు రెండుగా కనిపించును. ఆకాశంలో అతనికి ఇద్దరు చంద్రులు కనిపిస్తుంటారు. తెలిసినవాడు 'ఇద్దరు చంద్రులు లేరు. ఒక్కడే చంద్రుడు ఉన్నాడు' అని చెప్పినపుడు వానికి ఆ భ్రాంతి తొలగిపోయి, 'చంద్రుడు ఒక్కడే' అని వాడు గ్రహించును. వానికి భ్రాంతి తొలగిపోయినా వాడు చంద్రుని వైపు చూస్తున్నపుడు మరల ఇద్దరు చంద్రులు కనిపిస్తూనే ఉంటారు. అజ్ఞానం చేత కలిగిన 'భ్రాంతి' జ్ఞానంచేత పోయినా, కంటిజబ్బు వలన కలుగుతున్న దోషం 'ఒక వస్తువు రెండుగా కనిపించుట' అనేది తొలగదు. దానికి కారణమైన జబ్బు పోయినపుడే, అది పోవును.

అలాగే జ్ఞానులకు కూడా ఆత్మజ్ఞానము వలన 'జగత్తు సత్యం' అనే భ్రాంతి తొలగిపోయినా ప్రారబ్ధకర్మయొక్క దోషము వలన జగత్తు భాసిస్తూనే వుండును. అందువలన వారికి ప్రారబ్ధకర్మ నశించేవరకు వ్యవహారం జరుగుతూనే వుండును. అది ముగియగానే జ్ఞానికి ఆత్మతప్ప జగత్తు భాసించదు. కాబట్టి జ్ఞానులకు ఎపుడూ భ్రాంతి అనేది ఉండనే ఉండదు.

వసుమంతుడు మరల ఇలా ప్రశ్నించాడు: "రాజకుమారా! జ్ఞానులకు కర్మ ఎలా మిగిలి ఉండును? జ్ఞానాగ్నిచేత 'కర్మ' అనే దూది దగ్ధంకాకుండా ఇంకా మిగిలి ఉండునా?"

హేమాంగదుడు ఇలా చెప్పాడు: "అయ్యా! వినుము. అందరికీ వున్నట్లే జ్ఞానులకు కూడా 'అపక్వం, పక్వం, హతోదితం' అని కర్మ మూడు విధములుగా

వుండును. వీటినే 'సంచితం, ప్రారబ్ధం, ఆగామి' అని చెపుతారు. వీటిలో ప్రారబ్ధంతప్ప తక్కిన రెండూ జ్ఞానముచేత నశించును. 'ఈ కర్మ ఇంతకాలమునకు పరిపాకం చెందాలి' అని భగవంతునియొక్క నియతిని అనుసరించి కాలం 'కర్మలకు' పరిపాకమును కలిగించును. కాలంచేత పరిపాకదశకు తీసుకొనిరాబడిన కర్మ 'పక్వము' అని చెప్పబడుతున్నది. పరిపాక స్థితికి రానిది 'అపక్వము' అని చెప్పబడుతున్నది. జ్ఞానం కలిగిన తరువాత చేయబడుతున్న కర్మ 'హతోదితము.' జ్ఞానం వలన ఆ కర్మకు ఫలమును ఒసంగునట్టి శక్తి హతమగును. అలా మొలకెత్తలేని గింజవలె పైకి వస్తున్న ఆ కర్మను 'హతోదితము' అని చెపుతున్నారు.

పక్వమై ఫలమును ఇచ్చుటకు ప్రారంభమైన కర్మ – ధనుస్సు నుండి వెలువడిన బాణంవలె – దాని వేగం ఎంతవరకు ఉండునో, అంతవరకు అది ఫలమును ఇస్తూనే ఉండును. అది జ్ఞానంచేత నశించదు. దానివలనే జ్ఞానికి జగత్తు భాసించును. కానీ జ్ఞానస్థితిలోని భేదములనుబట్టి ఫలములో భేదములు కలుగుతున్నాయి. మందజ్ఞానులకు జగత్తు భాసిస్తున్నపుడు సుఖదుఃఖములు స్ఫుటంగానే కలుగుచుండును. మధ్యజ్ఞానులకు అవి స్ఫుటంగా ఉండవు. వుత్తమ జ్ఞానులకు సుఖములు, దుఃఖములు స్ఫుటంగా కలుగుతున్నట్లు లోకులకు తోస్తున్నా, వారికి స్వదృష్టిలో అవి – కుందేటి కొమ్ములవలె – మిథ్యగానే తోచును. అందువలన అది ఫలంగా చెప్పబడుట లేదు.

అజ్ఞానులలో కర్మఫలం పుష్టి చెందుచుండును. సుఖం కలుగుటకు పూర్వం 'నాకు ఇటువంటి సుఖం రాగలదు' అని, దానిని అనుభవించిన తరువాత 'ఇటువంటి సుఖం కలిగింది' అని అజ్ఞానులు చాలాకాలం గాఢంగా భావిస్తుంటారు. ఆ 'భావన' సంస్కార రూపంగా మనస్సులో నిలిచి కర్మ ఫలమునకు పుష్టిని కలిగిస్తూ రాగద్వేషాదులను పుట్టించును. మందజ్ఞానులకు సుఖదుఃఖములు కలుగుతున్నా, ఆ ఫలములకు సంబంధించిన భావన ఆత్మానుసంధానం వలన కొనసాగదు. అందువలన అజ్ఞానులకువలె మందజ్ఞానులకు ప్రారబ్ధ కర్మఫలం పుష్టి నొందదు.

కలత నిద్రలో దోమలు మొదలైనవాటి వలన కలిగే బాధ ఎలా సూక్ష్మంగా ఉండునో, అలాగే మధ్యజ్ఞానులయొక్క కర్మఫలానుభవం కూడా సూక్ష్మంగానే ఉండును.

ఉత్తమ జ్ఞానులకు ఆత్మానుసంధానం ఎల్లపుడూ ఉండును. ఆ అనుసంధానంయొక్క బలం వలన వారికి కర్మఫలం ఎపుడో జరిగిపోయినదాని వలె తోచునేగానీ, అపుడు జరుగుతున్నదానివలె సుఖదుఃఖములను కలిగించదు. కాలిపోయిన త్రాడు ఎలా బంధింపలేదో, అలాగే కర్మఫలం ఉత్తమజ్ఞానికి బంధమును కలిగింపలేదు.

స్త్రీ వేషమును ధరించి నటిస్తున్న పురుషుడు 'నాటకములో' భర్తృవియోగం సంభవించినపుడు దుఃఖమును, పుత్త్రప్రాప్తిలో సంతోషమును ఎంతగా ప్రదర్శించినా వానికి యథార్థంగా దుఃఖంగానీ, సుఖంగానీ ఎలా కలుగదో; అలాగే ఉత్తమజ్ఞాని రాజ్యప్రాప్తి, పుత్త్రవియోగం మొదలైన సంఘటనలలో సంతోషమును, దుఃఖమును ప్రకటిస్తున్నా; వానికి యథార్థంగా సంతోషంగానీ, దుఃఖంగానీ కలుగదు. అతడు సకల సంఘటనలను అద్దమునందువలె, ఆత్మయందు తోస్తున్న ప్రతిబింబాలుగా చూస్తాడు. అందువలన అతడు సంతోషిస్తున్నట్లు, దుఃఖపడుతున్నట్లు ఇతరులకు కనిపిస్తున్నా అంతరంగంలో ఎటువంటి వికారమును పొందడు. అందువలన అతనికి ప్రారబ్ధకర్మఫలం – కుందేటి కొమ్ముువలె – సమానం.

అజ్ఞానులకు ఆత్మస్వరూపమే తెలియదు. కావున వారు దేహాభిమానంతో జగత్తును సత్యంగా తలంచి సుఖదుఃఖములను పూర్ణంగా అనుభవిస్తారు. మందజ్ఞానులకు 'ఆత్మ శుద్ధచిన్మయం అని, జగత్తు అసత్యం అని' దృఢంగా తెలుసు. అయినా ఆత్మానుసంధానం యొక్క అభ్యాసం అల్పమగుట వలన, పూర్వవాసనలయొక్క ప్రాబల్యంచేత అపుడపుడు 'దేహాభిమానం, జగత్తు సత్యం' అనే భ్రాంతి కలుగుచుండును. మరల వెంటనే వారు జ్ఞానాభ్యాసంయొక్క సంస్కారం వలన 'దేహాభిమానమును, జగత్తు సత్యం' అనే భ్రాంతిని తొలగించుకొంటారు. ఇవి ఒకదాని తరువాత ఒకటిగా సంభవిస్తున్నా రెండూ సమానములు కావు. 'ఆత్మజ్ఞాన వాసన' భ్రాంతి వాసనను బాధించును. 'భ్రాంతి' జ్ఞానమును బాధించలేదు. అందువలన అపుడపుడు భ్రాంతి కలుగుతున్నా మందజ్ఞాని మరల యథాపూర్వంగా సంసారంలో పడడు. అతడు క్రమంగా భ్రాంతి వాసనను తొలగించుకొంటూ ఆత్మజ్ఞానంలోనే నిలుచును.

•

మధ్యమజ్ఞానికి ఆత్మజ్ఞానం ఎపుడూ విస్మృతం కాదు. అతడు బుద్ధిపూర్వకంగా కోరి తెచ్చుకొన్నట్లుగా, అపుడపుడు అతనికి మిథ్యాజ్ఞానం కలిగి వ్యవహారం జరుగుచుండును. ఇది జ్ఞానయోగసిద్ధుని లక్షణం. ఇంక సాధకుని లక్షణం వినుము. సాధకుడు ఎంతగా సమాధిని అభ్యసిస్తున్నాడో, అంతగా వానికి ఆత్మజ్ఞానం దృఢంగా భాసించును. సమాధి యొక్క అభ్యాసం పూర్ణమైనంతనే ఇతడు కూడా సిద్ధుడై మిథ్యాజ్ఞానమును వ్యవహారం కొరకు ఇష్టమైనపుడు తెచ్చుకొనును.

ఇక ఉత్తమజ్ఞానియందు సమాధికి, వ్యవహారమునకు కొంచెం కూడా భేదం లేదు. ఎందువల్లననగా వానికి ఎపుడూ ఆత్మవిస్మృతి ఉండదు అలా అయితే మధ్యమునకు, ఉత్తమునకు భేదం ఏమిటి? మధ్యమ జ్ఞానులలో 'సిద్ధుడు' మిథ్యాజ్ఞానముతో వ్యవహరిస్తున్నపుడు వాని ఆత్మజ్ఞానం – ఎండకు వాడిపోయిన పుష్పంవలె – ఉండును. ఉత్తమునకు వ్యవహారదశలో కూడా ఆత్మజ్ఞానం – వడలిపోని పుష్పంవలె – ఉండును. అయ్యా! వాస్తవంగా వీరిద్దరికీ స్వదృష్టిలో ప్రారబ్ధమే లేదు. ఎందువల్లననగా వీరిద్దరూ పూర్ణత్వమును పొందినవారు అగుటచే ఆత్మకు అన్యంగా వీరికి ఏదీ భాసించదు.

ఐంద్రజాలికుడు చేయు ఇంద్రజాలంవలె, వీరిద్దరియొక్క వ్యవహారం ఇతరులకు మాత్రం యథార్థంగా తోచుచుండును. వారి దృష్టిలో అదంతా మిథ్యయే. నీకు సారభూతమైన రహస్యమును చెపుతాను వినుము. పరమ శివునకు ఏ జ్ఞానదృష్టి గలదో, అదే జ్ఞానులకు దృష్టి. శివుని దృష్టికి, జ్ఞాని దృష్టికి భేదం లేదు. ఇందులో సందేహం లేదు. అందువలన మధ్యమ, ఉత్తమ జ్ఞానులకు ప్రారబ్ధకర్మ లేదు."

ఇలా హేమాంగదుడు వివరించగా వసుమంతుడు సందేహములను వీడి ఆత్మజ్ఞానమును విశదంగా గ్రహించి, రాజపుత్రులచే పూజితుడై తన నివాసమునకు వెళ్ళాడు. రాజపుత్రులు కూడా తమ నగరమునకు చేరారు."

దత్తాత్రేయుడు ఇలా చెప్పగా విని పరశురాముడు మరల ఆయనను ఇలా ప్రార్థించాడు: "భగవానుడా! నీ వలన ఆత్మజ్ఞానమును గురించి విన్నాను. సందేహాలన్నీ నశించాయి. ఆత్మస్వరూపం తెలిసింది. అంతట సర్వాంతర్యామియై

జ్ఞానమాత్రంగా ఆత్మయే భాసిస్తున్నది. అయినా నీవు మొదటి నుండి చెప్పిన విషయంలో అంతటికీ సారమైనదానిని నేను ఎల్లపుడూ జ్ఞప్తి ఉంచుకొనుటకు వీలుగా సంక్షేపంగా చెప్పుము."

దయాశాలి అయిన దత్తాత్రేయుడు ఇలా చెప్పెను: "ఈ విజ్ఞానం అంతటికీ పరమసారమును మరల చెపుతున్నాను, వినుము: చిదాత్మిక అయిన పరమేశ్వరియొక్క స్వాతంత్ర్యమునకు 'మాయ' అని పేరు. దానికి దుర్ఘటములను సుసంఘటితములుగా, అసంభవములను సంభవములుగా చేయు సామర్థ్యం కలదు. ఆ సామర్థ్యం చేతనే అది – అద్దములోని ప్రతిబింబంవలె – చిదాత్మలో జగత్తును భాసింపచేస్తున్నది. ఆ క్రమమును వినుము. 'స్ఫురణ' చైతన్యమునకు లక్షణం. 'నేను' అనే స్ఫురణ లేక భావం "అహంత." 'అంతా నేనే' అనే స్ఫురణ 'పూర్ణాహంత.' చిదాత్మయొక్క స్వరూపం 'పూర్ణాహంత.'

చిదాత్మ సృష్టి చేయాలని తలంచినపుడు పూర్ణాహంతలో రెండు భాగములు ఏర్పడును. అందులో ఒక భాగమునకు పరిమితమై 'నేను' అనే స్ఫురణ ఉండును. రెండవ భాగంలో 'నేను' అనే స్ఫురణ వ్యాపించదు. అందువలన మొదటి భాగం 'అపూర్ణమైన అహంత' అగును. ఈ అపూర్ణమైన అహంతకు రెండవ భాగం బాహ్యంగా గోచరించును. ఇదే 'అవ్యక్తము.' అపూర్ణాహంతయే 'సదాశివుడు.' సదాశివుడు తనకన్నా భిన్నంగా అవ్యక్తమును చూస్తున్నా 'నేను ఇది' అని ఎపుడూ భావిస్తూనే ఉండును. దేహమును మనకన్నా భిన్నంగా చూస్తూ 'నేను ఇది' అని ఎలా అభిమానిస్తున్నామో, అలాగే సదాశివుడు అవ్యక్తమును 'నేను ఇది' అని అభిమానించును అన్నమాట.

ఆ అవ్యక్తమునే తన దేహంగా 'ఇది నేను' అని సదాశివుడు అభిమానించునపుడు 'ఈశ్వరుడు' అగును. 'నేను ఇది' అని భావించునపుడు సదాశివునిలో 'చైతన్యమున'కు ప్రాధాన్యం ఉండగా, 'ఇది నేను' అని అవ్యక్తమును అభిమానిస్తున్నపుడు ఈశ్వరునియందు 'మాయ'కు ప్రాధాన్యం ఏర్పడుతున్నది. ఈశ్వరుడు తన స్వాతంత్ర్యంయొక్క మహిమ వలన అవ్యక్తంలో 'తమస్సు, రజస్సు, సత్త్వం' అనే గుణములను భాసింపచేసి, ఆ గుణముల యందలి అభిమానంతో రుద్ర, బ్రహ్మ, విష్ణువులుగా భాసించాడు. వారితోపాటు దృశ్యములైన అనేక

బ్రహ్మాండములు, వాటిని చూస్తున్న జీవులు భాసించారు. ఈ బ్రహ్మాండములలో ఉత్పత్తికి, స్థితికి, సంహారమునకు కారణ భూతులైన బ్రహ్మలు, విష్ణువులు, రుద్రులు ఎందరో ఏర్పడ్డారు.

భార్గవా! జగత్తుయొక్క విధానం ఇది. ఇంతా అద్దములోని ప్రతిబింబం వలె భాసిస్తున్నది. ఇది ఇలా కేవలం భాసిస్తున్నదేగానీ ఇందులో ఏదీ పుట్టుట లేదు. ఈ జగత్తు అంతా ఎంతగా భాసిస్తున్నా దీనికి అద్దమువలె ఆధారంగా వున్న చిదాత్మ ఎపుడూ మార్పు చెందకుండా పూర్ణాహంతా స్వరూపంతోనే వున్నది. చిదాత్మలో ఎంతగా అనేకత్వం భాసిస్తున్నా అది ఎపుడూ పూర్ణంగా, అఖండంగానే ఉండును. నీవు నీ దేహంలో అంతట 'నేను' అనే భావంతో వ్యాపించి ఉండి ప్రత్యేకంగా కన్ను, చెవి మొదలైనవి అవలంబించి చూచుట, వినుట మొదలైన పనులను ఎలా నిర్వహిస్తున్నవో; అలాగే చిదాత్మిక అగు పరమేశ్వరి పూర్ణాహంతా రూపంలో ఉండి సదాశివుడు మొదలుగా క్రిమికీటకాదుల వరకు సకల జీవులలో అపూర్ణాహంతా రూపమైన జీవభావంతో వ్యవహరిస్తున్నది.

వాస్తవంగా అన్నింటియందు భాసిస్తున్న చైతన్యం ఆమెయే. 'దేహమే నేను' అనే భావంతో ఉన్న నీవు స్వయంగా వస్తువుల రూపమును, రుచిని గ్రహించలేవు. నీవు చక్షుస్సు మొదలైన ఇంద్రియములతో తాదాత్మ్యమును పొందినపుడే ఆ ఇంద్రియముల ద్వారములో రూపం, రుచి మొదలైన సకల విషయములను గ్రహిస్తున్నావు. అలాగే సదాశివుడు కూడా సర్వాంతర్యామియై ఉండి బ్రహ్మనుండి క్రిమకీటకాదుల వరకు సకల జీవులతో తాదాత్మ్యమును పొంది, ఆయా జీవుల ద్వారములో జగద్వ్యవహారమును నిర్వహిస్తున్నాడు.

అద్దము తనయందు ప్రతిఫలిస్తున్న ఏ ప్రతిబింబం యొక్క విశేషమును గ్రహించదు. అది ఎపుడూ శుద్ధంగా, నిర్వికల్పంగానే ఉండును. అలాగే శుద్ధం, నిర్వికల్పం అయిన నీ స్వరూపం కూడా దేనిని చూచుట లేదు, దేనిని వినుట లేదు, దేనిని గ్రహించుట లేదు. నిద్రలో ఇది అనుభవసిద్ధమే. అలాగే ఆ పరమ చైతన్యం సమస్త జగత్తుకు ఆధారంగా ఉన్నప్పటికీ పదార్థముల భేదములను కొంచెం కూడా గ్రహించదు, ఏ కార్యమును చేయదు. పరమ చైతన్యరూపిణి అయిన పరమేశ్వరియొక్క స్వాతంత్ర్య వైభవం వలనే ఈ జగత్తు

అంతా – అద్దములోనివలె – ఆమెయందు ప్రతిబింబిస్తున్నది. అద్దంయొక్క ప్రకాశమే ప్రతిబింబములకు ప్రకాశమైనట్లు జగత్తుయొక్క ప్రకాశమంతా ఆమె ప్రకాశమే.

ఈ జగత్తులో నీవు, నేను, ఇతరులు దృశ్యములను చూస్తూ ద్రష్టలముగా ఉన్నాము. ద్రష్టలుగా ఉన్న వీరందరూ దృశ్యములతో సంబంధం లేకుండా, వాటిని గ్రహించకుండా దృక్కు మాత్రంగా ఉన్నపుడు అందరియొక్క స్వరూపం శుద్ధచైతన్యమే అవుతున్నది. నిద్రయొక్క దృష్టాంతమును అనుసరించి దీనిని గ్రహించవచ్చు. **నిద్రలో ఏ ద్రష్ట ఏ దృశ్యమును గ్రహించుట లేదు. అందువలన అపుడు ఈ ద్రష్టలందరూ సమానమైన స్థితినే పొందుతున్నారు.** నిద్రలో రాజ్యం కనిపించదు. కనుక రాజు 'నేను రాజును' అనుకొనుట లేదు. అలాగే పేదరికం తోచదు కనుక పేదవాడు 'నేను పేదవాడను' అనుకొనుట లేదు. శరీరములు కనిపించవు కనుక ఎవరూ 'నేను పురుషుడను, నేను స్త్రీని, నేను కుంటివాడను, నేను గ్రుడ్డివాడను' అనుకొనుట లేదు.

ఇలాగే జాగ్రద్దశలో కూడా స్వరూపానుసంధానముయొక్క బలంచేత దృశ్యములతో సంబంధం లేకుండా ఉన్నపుడు ద్రష్టలకందరికీ శుద్ధచైతన్యమే స్వరూపం అగును. ప్రతిబింబములు లేకపోతే అద్దం ఎలా శుద్ధంగా ప్రకాశించునో, అలాగే దృశ్యములతో సంబంధంలేని చైతన్యం కూడా శుద్ధంగా ప్రకాశించును. ఆ శుద్ధచైతన్యం మహానంద ఘనం. సకల జీవులు విషయ భోగములచే ఏయే ఆనందములను పొందుతున్నారో, ఆయా ఆనందములకు అన్నిటికీ అది నిలయం. అందువలననే దానిని అందరూ కోరుతున్నారు.

ఆత్మస్వరూపమే సుఖం. కావుననే ప్రతివ్యక్తి స్వరూప సుఖమును కోరియే దేహమును సాధనంగా వినియోగిస్తున్నాడు. దేహమును కష్టపెట్టి స్వర్గాదులను కోరుతున్నారంటే, 'దేహం కూడా స్వరూపమైన సుఖమునకు లేదా ఆనందమునకు సాధనం అవుతున్నద'నుట స్పష్టం. విషయ సుఖముల వలన కలిగే ఆనందములన్నీ స్వరూపానందములో అల్పములైన అంశములు. నిద్రా విషయములోనే ఇది స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది. ఎవడు ఏ విషయం వలన ఎంత సుఖపడుతున్నా, కొంతసేపైన తరువాత దానిని వదలి నిద్రను పొందుతూనే ఉన్నాడు. అన్నం,

పానం, స్త్రీభోగం మొదలైన ఏ విషయం నిద్రలో లేదు. అయినా అపుడు నిర్విషయంగానే సుఖం కలుగుతున్నది. అది యథార్థంగా స్వరూపం వలన కలిగిన సుఖమే.

కానీ, అపుడు స్వరూపం తమస్సుచేత ఆవరింపబడుతున్నది. అటువంటి నిద్రచేతనే అంత సుఖం కలుగుతుండగా ఆవరణరహితమై శుద్ధ చైతన్యరూపంలో ప్రకాశించు స్వరూపం వలన ఎంత ఆనందం కలుగునో ఊహింపుము. ఆ స్వరూపానందమే – లోకంలో పెద్ద బరువును తలమీద నుండి దించినపుడువలె – అన్నపానాది భోగ్య విషయముల వలన, నిద్ర వలన కొంచెం కొంచెంగా లభిస్తున్నది. మూఢులు ఆత్మసుఖమునే వివిధములైన విషయముల వలన కలుగుచున్నట్లుగా తలుస్తున్నారు.

హృదయంలో మానవులకు అనంతములైన వాసనలు ఉన్నాయి. వాటిలో ఒకటి పైకి వచ్చి దానికి సంబంధించిన కోరిక తీవ్రంగా ఉన్నపుడు, తక్కిన వాసనలన్నీ వెనుకబడి ఉండును. కోరిక తీవ్రమైనకొద్దీ దుఃఖం ప్రబలుచుండును. కోరిన విషయం లభించగానే, తలమీద నుండి పెద్ద బరువు దింపినట్లుగా, స్వరూప సుఖమే కొద్దిగా భాసిస్తున్నది. మరొక వాసన పైకి వచ్చి దాని వలన కోరిక ప్రబలమవగానే ఈ సుఖం మరల మరుగున పడుతున్నది. కోరిన విషయం లభించగానే కోరిక వలన కలుగుతున్న తాపం పోయి మరల స్వరూప సుఖమే లేశమాత్రంగా భాసిస్తున్నది. కావున అందరికీ సకల విషయముల వలన స్వరూపమే సుఖంగా తోస్తున్నది.

అద్దమును గురించి తెలియనంతవరకు పామరులకు ప్రతిబింబములు ప్రత్యేక వస్తువులుగా ప్రకాశిస్తున్నట్లు తోచును. కానీ, అద్దమును గురించి తెలుసుకున్న తరువాత వారు కూడా ఆ ప్రతిబింబములయొక్క ప్రకాశమంతా అద్దమునకు సంబంధించిందే అని గ్రహిస్తారు. అలాగే తత్త్వమును ఎరిగినవాడు 'జగత్తులో తోచుచున్న చైతన్యం, ఆనందం అంతా తన స్వరూపం మాత్రమే' అని గ్రహించును. మట్టియందు కుండలు మొదలైనవి, బంగారంలో ఆభరణములు, రాతిలో ప్రతిమలు ఎలా ఉన్నాయో; అలాగే చిదాత్మలో జగత్తు వుంది. 'జగత్తు అసలే లేదు' అనడం అపూర్ణమైన జ్ఞానమే.

'అద్దముయొక్క ప్రకాశంతప్ప ప్రతిబింబములకు వేరుగా ప్రకాశం లేదు' అని స్పష్టంగా తెలిసిన తరువాత కూడా ప్రతిబింబములు కనిపిస్తూనే వున్నాయి. అవి మాయమగుట లేదు. అలాగే 'చిదాత్మకన్నా భిన్నంగా జగత్తు లేదు' అని స్పష్టంగా తెలిసిన తరువాత కూడా జగత్తు భాసిస్తూనే ఉన్నది. అది మాయమగుట లేదు. వ్యవహారంలో గోచరమవుతున్న జగత్తును 'ఇది లేదు' అని శపించినంత మాత్రంచేత అది నశించదు. కావున జగత్తు చిదాత్మలో ప్రతిబింబంవలె ఉన్నదనుట సత్యం. దృశ్యం, దృక్కు అనే రెండింటియందు 'దృక్కే ఉంది, దృశ్యం లేదు' అని తలంచునపుడు 'దృశ్యం లేకుండుట' అనే సంకోచం ఏర్పడుతున్నది. అలాగాక 'దృశ్యం దృక్స్వరూపంగా ఉంది' అని తలంచునపుడు సంకోచమునకు అవకాశం లేదు. కావున ఇలా గ్రహించుట పూర్ణవిజ్ఞానం.

దృక్కే తన మహిమయొక్క అతిశయం వలన దృశ్యత్వమును పొందినది. ఇదే సకల శాస్త్రార్థమునకు సారము. కావున బంధం లేదు, మోక్షం లేదు, సాధకుడు లేడు, సాధన లేదు. అఖండం, అద్వయం, చిత్‌శక్తి అయిన త్రిపురాదేవి ఒక్కరే భాసిస్తున్నది. ఆమెయే అవిద్య, విద్య, బంధం, మోక్షసాధన కూడా ఆమెయే. తెలుసుకోవలసింది ఇదే. ఇంతకుమించి ఏదీ లేదు. భార్గవా! నీకు ఈ విజ్ఞానక్రమమంతా మొదటినుండి చెప్పాను. దీనిని చక్కగా తెలుసుకున్నవాడు ఎక్కడా దుఃఖమును పొందడు."

ఇలా భార్గవరామ-దత్తాత్రేయుల సంవాదమును హారితాయనుడు నారదునికి వివరించి మరల ఇలా అన్నాడు: "మహర్షివర్యా! హేతువులతో, అనుభవంతో వివరింపబడిన ఈ జ్ఞానఖండమును వింటే ఎవనికైనా అజ్ఞానం వలన కలుగుతున్న భ్రాంతి ఎలా నశించకుండును? దీనిని విన్న తరువాత కూడా ఎవనికైనా భ్రాంతి తొలగకపోతే 'వాడు బండవంటివాడే' అని చెప్పాలి. అటువంటివానికి ఇక ఏ విధంగా జ్ఞానం కలుగును? ఒక్కసారి విన్నంత మాత్రము చేతనే ఈ జ్ఞానఖండం వలన జ్ఞానం దృఢంగా ఏర్పడును. మందబుద్ధి గలవానికి రెండవసారికిగానీ, మూడవసారికిగానీ పాపం నశించి విజ్ఞానం తప్పక కలుగును.

ఈ గ్రంథమును లిఖించినచో రాగద్వేషాది రూపమైన దృష్టిదోషం నశించును. దీనిని పూజిస్తే చిత్తశుద్ధి కలుగును. దీనిని ఎల్లపుడూ పరిశీలిస్తుంటే

కర్మవాసనలన్నీ నశించును. **స్థావరజంగమాత్మకమైన సర్వమునకు ఏది స్వరూపమై ఉన్నదో, దేనిని చక్కగా విచారించి స్పష్టంగా గ్రహిస్తే ముక్తి కలుగునో లేకపోతే బంధమే కలుగునో, ఆ చిత్‌శక్తియే త్రిపురాదేవి. ఆమెయే "హ్రీమ్."**

ఇది ఇతిహాసములలో ఉత్తమమైన త్రిపురా రహస్యములోని పన్నెండు వేల శ్లోకములు గల గ్రంథములోని జ్ఞానఖండములో 'శాస్త్రార్థ సంగ్రహము' అనే ఇరువది రెండవ అధ్యాయము

జ్ఞానఖండసారము సంపూర్ణం.

బాలప్రియ

1. "శుష్కతర్కంమీద అభిమానం వలన ఎంత అనర్థం సంభవించునో వసుమంతుని వృత్తాంతం వలన స్పష్టమవుతున్నది.

వసుమంతుడు అష్టకుని ఆక్షేపించినపుడు ఆయన జ్ఞాని అగుటచే 'శుష్కతార్కికునితో ప్రసంగించుట వ్యర్థమ'ని శాంతుడై ఊరకున్నాడు. కానీ, శిష్యుడగు కాశ్యపుడు క్రుద్ధుడై వసుమంతుని శపించాడు. 'అతడు శపించగలిగాడు' అంటే తపశ్శక్తి సంపన్నుడే అని గ్రహించవలసి వుంది.

2. "అటువంటి తపస్వి ఎందుకు కోపించాడు? 'అలా కోపించుట అయుక్తం' అని ఎవరూ అనలేదు. తంగణుడు కుమారుని మందలించినట్లు అష్టకుడు శిష్యుని మందలించలేదు. ఎందువలన?"

గురువుకు అవమానం జరుగుతుండగా చూసి సహించుట సమర్థుడైన శిష్యునకు తగదు. 'వసుమంతుని తర్కంలో జయించుట అసాధ్యమ'ని నిశ్చయమైంది. అటువంటపుడు వాదమును విరమించి మౌనమును వహించి వున్న జ్ఞానిని, తమ ఆచార్యుని అక్రమంగా ఆక్షేపిస్తున్న వసుమంతుని నిలుపుటకు 'శపించుట'తప్ప వేరే మార్గం లేదు. సమర్థుడై ఉండి గురువు అవమానింపబడుతుండగా చూస్తూ ఊరకుండుట శిష్యునకు అధర్మం. అధర్మం పాపమును కలిగించును. అందువలన అధర్మమునకు వెరచి కాశ్యపుడు గురునిందను నిరోధించుటకై వసుమంతుని శపించాడు. ఆ కారణంచేత ఎవరూ కూడా కాశ్యపుని ఆక్షేపించలేదు.

3. "వసుమంతుడు తనను శపించిన కాశ్యపుని ప్రార్థించకుండా అష్టకుని ప్రార్థించుట గమనింపదగింది."

'గురువుయొక్క సమక్షంలో శిష్యుని ప్రార్థించుట' అసంగతము. తప్పు అయినా, ఒప్పు అయినా శిష్యుని చర్యను చక్కబెట్టవలసినవాడు గురువు. అందువలన ఆయననే ప్రార్థించుట మర్యాద. అలాగాక కాశ్యపునే ప్రార్థించినా అతడు 'అయ్యా! నేను నాకొరకు నిన్ను శపించలేదు. మా గురువుకు నీవు కష్టం కలిగించుటచే నిన్ను శపించాను. వారే అనుగ్రహించాలి. నాదేమీ లేదు' అనే చెప్పును. మరియు కొందరికి పరీక్షిత్తు విషయంలో శృంగికివలె శపించు శక్తి ఉండునేగానీ దానిని మరలింపగల శక్తి ఉండదు. అందువలన వసుమంతుడు అష్టకునే ప్రార్థించాడు.

4. "చెట్టుపై బ్రహ్మరాక్షసుడు ఉన్నాడని, అతడు పండితులను శాస్త్రంలో ఓడించి భక్షిస్తున్నాడ'ని విన్నపుడు 'శాస్త్రవాదం చేయాల'ని రుక్మాంగదుడు కుతూహలం చెందాడు. హేమాంగదుడు కుతూహలపడక ఊరకనే ఉన్నాడు. అన్నగారు బయలుదేరునపుడు హేమాంగదుడు అతనిని అనుసరించాడేగానీ వారించలేదు. మరియు అది చాలా సాహసకృత్యం. ఓడితే అన్నగారు రాక్షసునిచే భక్షింపబడును. అయినా హేమాంగదుడు అన్నను వారించుటకు ప్రయత్నం కూడా చేయలేదు. ఎందువలన?"

బ్రహ్మరాక్షసునిచేత పండితులు భక్షింపబడుతున్నారని విన్న తరువాత, క్షత్రియులుగా ఆ బ్రహ్మరాక్షసుని ఎదుర్కోవలసిన ధర్మం రాజకుమారులయందు వుంది. అయినా ఆ బ్రహ్మరాక్షసునితో యుద్ధం చేయుటకు వీలు లేదు. అతడు శాస్త్రవాదమును నిమిత్తంగా చేసుకొని పండితులను భక్షిస్తున్నాడు. కావున వానిని శాస్త్రవాదములోనే జయించాలి. ఈ కారణంచేత హేమాంగదుడు అన్నను వారించలేదు.

5. "వసుమంతుడు హేమాంగదునితో శాస్త్రవాదమును పూనుకోకుండా గూఢములైన తత్త్వప్రశ్నలను అడిగాడు."

శాస్త్రవాదములో అతడు అమిత కౌశలం గలవాడు మరియు అష్టకుని జయించినవాడు. ఇపుడు రుక్మాంగదుని కూడా జయించాడు. అటువంటివానికి

హేమాంగదుని జయించుట కష్టం కాదు. అయినా అతడు అలా ఎందుకు చేయలేదు? అతడు రుక్మాంగదునితో వాదం చేస్తున్నపుడు హేమాంగదుని చర్యను కనిపెడుతూనే ఉన్నాడు. అన్నగారు ఓడిపోయి పట్టుబడినపుడు హేమాంగదుడు పామరులవలె దుఃఖించలేదు, ఆవేశపడలేదు. పైగా అతడు క్షత్రియోచితంగా 'నన్ను కూడా వాదంలో జయించి మా అన్నతో కలిసి భక్షించుము' అని పలికాడు.

'అన్నను విడిపించుటకు ఉపాయమేమైనా ఉన్నదేమో?' అని అతడు ప్రయత్నించసాగాడు. అతని మాటలలో, చర్యలలో కొంచెంకూడా వుద్వేగం కనిపించలేదు. అందువలన వసుమంతుడు 'ఇతడు తత్త్వజ్ఞుడై ఉండును. లేకపోతే ఇంత స్థైర్యం, ధైర్యం ఉండవు. ఇది 'స్థితప్రజ్ఞుని' లక్షణం. కావున ఇతడు నా గూఢప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పగలడు. అలా అయితే నాకు పాపవిముక్తి కలుగును. ఇతడు చెప్పలేకపోతే ఎలా అయినా భక్షిస్తాను కదా!' అనుకొని గూఢప్రశ్నలను అడిగాడు. అతడు ఆశించినట్లే హేమాంగదుడు ఆ ప్రశ్నలకు సమాధానాలు చెప్పాడు. శాస్త్రవాదమే అయితే హేమాంగదుడు ఓడిపోయి వుండును. హేమాంగదుడు జ్ఞానియే. 'జ్ఞానికి సకల శాస్త్రములు వచ్చి ఉండాల'నే నియమం లేదు. 'జ్ఞాని సర్వజ్ఞుడు కదా! అతనికి అన్ని విషయాలు తెలిసి ఉండవా?' అంటే సమాధానం తెలిసి ఉండవు.

'ఆత్మకన్నా అన్యంగా ఏదీ లేదు. ఆత్మవలనే సర్వమునకు అస్తిత్వం, జ్ఞానం, ఆనందం కలుగుతున్నాయి' అని రూఢిగా తెలుసుకొనుటయే జ్ఞానియొక్క సర్వజ్ఞత్వం. వస్తువిశేషములు, భూత – భవిష్యత్ – వర్తమానములు తపస్సిద్ధులైన జ్ఞానులకు, వసిష్ఠాది మహర్షులకు కొందరికి తెలిసి ఉండవచ్చును. బ్రహ్మజ్ఞానం గలవారందరికి అటువంటి శక్తులు ఉండాలనే నియమం లేదు.

6. "హేమాంగదుని వలన తత్త్వోపదేశమును పొందినా వసుమంతుడు అతనికి నమస్కరించలేదు. హేమాంగదుడే వసుమంతునకు నమస్కరించాడు."

వ్యవహారంలో ధర్మమే ప్రమాణంగానీ జ్ఞానం కాదు. అందువలన జ్ఞాని అయినా హేమాంగదుడు బ్రాహ్మణుడైన వసుమంతునకు నమస్కరించాడు. అతడు రాజకుమారులను దీవించాడు.

7. "గ్రంథం సమాప్తమైంది. మాహాత్మ్య ఖండములో దత్తగురువు 'సృష్టి క్రమము'ను చెప్పునపుడు పరశురాముడు కొన్ని సందేహములను అడిగాడు. ఆయన వాటికి అపుడు సమాధానం చెప్పకుండా 'తరువాత చెపుతాను. ఇపుడు చెప్పరాదు' అని కువలుని కథను ఉదాహరించాడు."

జ్ఞానఖండములో ఆ ప్రశ్నలకు ఇవి సమాధానములు అని ఎక్కడా చెప్పబడలేదు. అయినా పరశురాముడు వాటిని మరల అడుగలేదు. అనగా ఆయనకు ఆ సందేహాలు తీరాయన్నమాట. ఆ సందర్భం ఇది.

1) దేవి త్రిమూర్తులను సృష్టించి బ్రహ్మదేవుని 'జగత్ సృష్టి గావింపుమ'ని ఆదేశించింది. ఆయన చుట్టూ చూసాడు. మొదట అనంతమైన ఆకాశమే కనిపించింది. తరువాత ఆయన చూస్తుండగా పంచభూతములు పైకి వచ్చాయి. ఈ భూతములు అప్పటికే సిద్ధమై ఉంటే వీటిని సృష్టించింది ఎవరు?

2) సిద్ధములై ఉన్న ఆ భూతములు మొదట బ్రహ్మదేవునకు ఎందుకు కనిపించలేదు?

3) భూతసృష్టికి పూర్వమే త్రిమూర్తులకు దేహములు ఎలా కలిగాయి?

4) బ్రహ్మ దేవితో మాట్లాడుటకు శబ్దం ఎక్కడిది?

ఇవి ఆయన అడిగిన సందేహములు. వాటికి సమాధానములు మనం ఇలా గ్రహించవచ్చు.

దేవి త్రిమూర్తులను అపంచీకృతములైన సూక్ష్మభూతములలో సృష్టించి వుండును. ఆ మూడు శరీరములుగాకుండా తక్కినది అంతా ఆకాశ మాత్రంగా సర్వవ్యాపకమై ఉన్నది. సూక్ష్మభూతముల సృష్టితో త్రిమూర్తులయందు శబ్దమేగాక ఇంద్రియ వ్యాపారం కూడా ఆరంభమైంది. అందువలననే వారు ఇంద్రియములను నిగ్రహించి తపస్సు చేయుట సంభవమైంది. తరువాత బ్రహ్మసృష్టి చేయదలచి చుట్టూ చూడగానే సూక్ష్మభూతములయందు చలనం ఆరంభమై అవి పరస్పర సమ్మేళనములో స్థూలభూతములుగా రూపొందాయి. ఆ స్థూలభూతములతో ఆయన జగత్తును సృష్టించాడు. కావున స్థూలభూతములు బ్రహ్మయొక్క వీక్షణంచేతనే సిద్ధములైనవి. అంతకుపూర్వం లేవు. అందువలననే ఆయనకు అవి మొదట కనిపించలేదు. ఆయనయే వాటికి కర్త.

'సృష్టియొక్క ఆరంభంలో ఆ దేవి చైతన్యరూపిణియై ప్రకాశిస్తున్నది. అపుడు ఆమె ఒక్కరే ఉన్నది. ఇతరమేదీ లేదు. అలా ఉన్న ఈ శక్తి తన స్వాతంత్ర్యంచేత సృష్టి చేయుటకు ఉన్ముఖురాలు కాగానే ఇచ్ఛ కలిగింది' అని దత్తగురువు చెప్పాడు. దేవి చైతన్యరూపిణిగా ఉన్నది అంటే చైతన్యం ఒక్కటే ఉన్నదన్నమాట. చైతన్యమే బ్రహ్మం లేదా ఆత్మ. 'రెండవ వస్తువు లేకుండా బ్రహ్మం ఒక్కటే మొదట ఉంది' అని వేదం కూడా చెపుతుంది. ఒకటిగా ఉన్న వస్తువు నుండి రెండవది ఎలా పుట్టును? ఆత్మనుండి ఆకాశం పుట్టింది అన్నపుడు ఆకాశం అంతకుపూర్వం అవ్యక్తంగా ఉండి అపుడు ప్రకాశించిందా? లేక క్రొత్తగా పుట్టిందా?

అది అంతకుపూర్వం లేదా అపుడు పుట్టింది అనడం శాస్త్రవిరుద్ధం. అభావం నుండి లేదా శూన్యం నుండి వస్తువు పుట్టదు. ఉన్నది నశించదు, లేనిది పుట్టదు (**నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః**). అలా అయితే ఆకాశం అంతకుముందే ఉండి, సృష్టి ఆరంభంలో ప్రకాశించిందని చెప్పాలి. అలా అయితే ఆత్మ అద్వితీయంగా ఒక్కటిగా ఉందని చెప్పుట కుదరదు. కావున ఆత్మ ఒక్కటే ఉంది. ఆకాశం దానితో సమానమైన రెండవ వస్తువు కాదు. అది అద్దములో ప్రతిబింబంవలె ఆత్మలో తోస్తున్నది. ప్రతిబింబం అద్దముకన్నా భిన్నంగా ఒక వస్తువు ఎలా కాదో, అలాగే ఆకాశం కూడా ఆత్మకన్నా భిన్నంగా వేరొక వస్తువు కాదు. ఆకాశమునకే వస్తుత్వం లేనపుడు దానినుండి పుట్టినట్లుగా తోస్తున్న తక్కిన భూతములకు, వాటి గుణములకు, కార్యములకు వస్తుత్వం సంభవమే కాదు.

ఇంద్రజాలములో 'చెట్టు' యథార్థమైన వస్తువు కానపుడు దానియందు కనిపించు ఆకులు, కొమ్మలు, పూలు, పండ్లు అన్నీ మిథ్యయే కదా! కావున ఆత్మ ఒక్కటే ఉంది. అదే దృక్కు. దానియందే జగద్రూపమైన దృశ్యమంతా తోచుచున్నది. ఎన్ని ప్రతిబింబములు ఎలా మారుతున్నా అద్దమునకు మార్పు లేనట్లు, దృశ్యమైన జగత్తు ఎలా మారుతున్నా దృక్కు మారదు. ఆ దృక్కు లేదా ఆత్మయే మనయందు 'నేను' అని స్ఫురిస్తున్న చైతన్యం. ఆ చైతన్యమునకు తనయందు ప్రతిబింబిస్తున్న జగత్తుతో, సంసారంతో ఎపుడూ ఎటువంటి సంబంధమూ లేదు. అందువలన మన ఆత్మ నిత్యశుద్ధం, నిత్యముక్తం. అది ఎపుడూ సంసారముచేత బద్ధం కాలేదు.

'నేను సంసారముచేత బద్ధుడనై ఉన్నాను. ఇంకా ముక్తుడను కాలేదు' అనుకొనుటయే అజ్ఞానం. 'నేను ఎపుడూ బద్ధుడను కాను. ఎల్లపుడూ ముక్తుడనే. ఆనందమే నా స్వరూపం' అని రూఢంగా తెలుసుకొని ఆ స్థితిలో వుండుటయే 'జీవన్ముక్తి.' ఇదే సకల శాస్త్రమునకు సారం. **తాను మార్పు చెందకుండా తనయందు జగత్తును భాసింపచేస్తున్న ఆత్మయొక్క శక్తియే దాని స్వాతంత్ర్యం. జగత్తుచేత ఎపుడూ కొంచెం కూడా ప్రభావితం కాకుండుటయే ఆత్మకు స్వాతంత్ర్యం. ఆత్మయే త్రిపుర. త్రిపురయే హ్రీమ్.**

గద్య: కౌండిన్యస గోత్రుడు, ఆపస్తంబ సూత్రుడు పోలూరి నరసాంబా నారాయణామాత్య పుత్రుడు అయిన హనుమజ్జానకీరామశర్మచే రచింపబడిన 'బాలప్రియ వ్యాఖ్యాసమేతమైన త్రిపురారహస్య జ్ఞానఖండసారము' సమాప్తము.